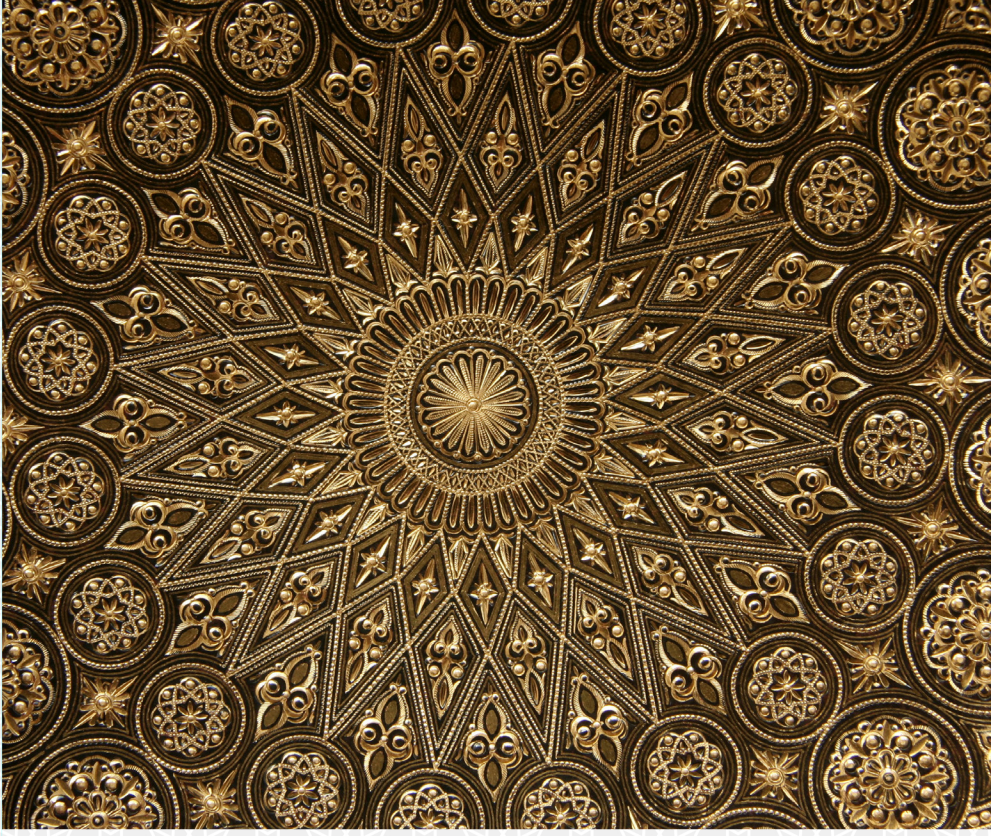

TÜRK-İSLÂM BİLİM KÜLTÜR MİRASI DİZİSİ: 25

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Kütüphanelerinde

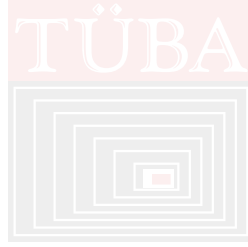
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

ZENGİ-EYYUBÎ DÖNEMİNDEN KALMA BİR MÜNŞEAT MECMUASI

Resâilü Ziyaeddin İbnü'l-Esîr

HAZIRLAYAN: NADİR ÖZKUYUMCU

Resâilü
Ziyaeddin İbnü'l-Esîr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Resâilü Ziyaeddin İbnü'l-Esîr

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: 25

Hazırlayan

Nadir Özkuyumcu (Prof. Dr.)

Editör

Sadık Yazar (Prof. Dr.)

Cihan Piyadeoğlu (Prof. Dr.)

ISBN: 978-605-2249-23-9

Ankara, Kasım 2019

Yayın Sürecinde Emegi Geçenler

Abdessamed Taibi

Elif Kanat

Tasarım ve Uygulama

Murat Acar

TÜBA Başkanı

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Proje Sorumlusu

Ahmet Cevat Acar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu

Atilla Bir (Prof. Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Gazi Topdemir (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarioğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andı (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)

Muhittin Macit (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr., Proje Yürütücüsü)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Koordinatörleri ve Danışmanları

H. Ahmet Arslantürk (Prof. Dr.)

Cahid Şenel (Doç. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu

Duygu Erol

Baskı

Tek Ses Ofset Ltd. Şti.

Kazım Karabekir C. Kültür Çarşısı 7/60 Altındağ - Ankara

© Türkiye Bilimler Akademisi 2019

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.

Yayıncının izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Kullanılan görsellerin yayın izinleri ile ilgili

maddi-manevi sorumluluklar eseri hazırlayanlara aittir.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Piyade Sokak - No: 27 Çankaya - ANKARA

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

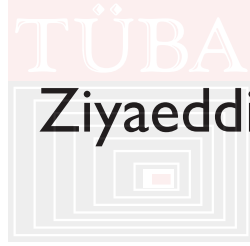
www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI

Şifhelerinde

ZENGİ-EYYUBÎ DÖNEMİNDEN KALMA
BİR MÜNŞEAT MECMUASI

Resâilü Ziyaeddin İbnü'l-Esîr

Hazırlayan

Nadir Özkuyumcu

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Büyük gelecekle, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğı büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve ırfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişiyile barışamayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutluyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Sürdürülebilir kalkınma; “güçlü makroekonomik politikalar” ile “rekabeti odağına alan yapısal reformların” bir arada uygulanması ile mümkündür. Rekabette söz sahibi olabilmek ise; bilimsel ve teknolojik gelişmelerden en iyi şekilde faydalanmak, bu gelişmeleri içselleştirmek ve bir sonraki adımı da tasarlamakla mümkün oluyor. Bunu başarabilen ülkeler gelişmişlik konusunda rakiplerini geride bırakıyor ve küresel ekonomide daha fazla söz sahibi olmaya başlıyor.

Bilimsel ve teknolojik gelişme “yeni”, “daha iyi” ve “keşfedilmemiş” olanı arama çabasıdır. Fakat bu çaba, geçmişten asla kopuk değildir. Geçmiş mirasın çok daha iyi anlaşılması, geleceğin daha sağlam inşası için bir zorunluluk olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye tam da bu noktada, bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu eşsiz tarihi ve kültürel birikimiyle ciddi bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Türk-İslâm medeniyetinin kadim bir üyesi olarak; insanlığın bilimsel, teknik ve kültürel gelişimine çok somut katkıları olan bir medeniyetin mirasçısıyız.

Türk-İslâm medeniyetine ait eserlerin gün ışığına çıkarılması; yeni kuşakların geçmişten feyz alarak daha güçlü bir motivasyonla yola devam etmesine katkı sağlayacaktır. Bu eserler ayrıca, bilim, Ar-Ge ve yenilikçilik konusundaki politikalarımız için de girdi su-

narak, farklı bakış açılarından faydalanma imkanı verecektir. Bu kapsamda, Sayın Cumhurbaşkanımızın himayelerinde, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim KÖltür Mirası Projesi”ni çok değeri ve benzersiz bir adım olarak görüyorum. Proje; matematik, astronomi, tarih, coğrafya, edebiyat ve felsefe gibi alanlarda saygıdeğer İslâm âlimleri tarafından hazırlanan eserleri bilim dünyasına kazandırmayı amaçlıyor.

Yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımıza şükranlarımı zı arz ediyorum. Başta TÜBA çalışanları olmak üzere, bu çok kıymetli proje için emeği geçen herkesi içtenlikle tebrik ediyorum. Eserlerin yazarlarını rahmet ve hayırla yâd ediyor, Projenin Milletimizin bilimsel ve topyekün kalkınması için yararlı olmasını diliyorum.

Mustafa Varank

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Sunuş

Bilim ve yenilikçilik performansı, günümüzde ulusal kalkınma ile uluslararası rekabette üstünlük sağlama bakımından belirleyici stratejik öneme sahiptir. Toplumların geleceği ve refahı için bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi ve yaygınlaştırılması, gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, bilimsel çalışma ve başarıların teşvik edilmesi bir gerekliliktir. Bu hususlar, dünyadaki muadilleri gibi milli akademimiz Türkiye Bilimler Akademisi/TÜBA'nın amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır.

Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, başarılı bir performans için gerekli özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşır. Uluslararası yarışta son iki yüzyıldır ve günümüzdeki görece konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikkate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir ekosistem ve kültürün oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk vatandaşı ve kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, ülkemizin ulusal akademisi olma sorumluluğu ile Kalkınma Bakanlığı'nın mali

desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje kapsamında Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedefi doğrultusunda yayınlarımız devam etmektedir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemiz, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir. Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemizin başlangıçtan beri Sayın Cumhurbaşkanımızca desteklenmesi ve 2018 yılı başında resmen Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınmış olması, Akademimiz açısından büyük bir onur ve teşvik kaynağı olmuştur. Bilime ve projemize verdikleri çok değerli destek ve yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyoruz.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bu eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyoruz. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyoruz. Eserlerin transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyoruz.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan eserlerin Milletimizin bilimsel ve topyekûn gelişimi ile medeniyet ihyası/inşası süreci bakımından yararlı olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar
2012-2019 TÜBA Başkanı

Prof. Dr. Muzaffer Şeker
TÜBA Başkanı

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Önsöz	13
Giriş	17
Münşeat, Münşî ve Benzeri Kavramlar Hakkında	17
Tercümede Takip Edilen Usul	19
Münşeat Mecmuasının Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'e Aidiyeti Hakkında	21
Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in Kısaca Hayatı ve Görevleri	24
Resâiller Hakkında	28
Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde	
2644 Numara ile Kayıtlı Münşeat Mecmuası Hakkında	30
Eserin Yazıldığı Tarih	31
Eserin Muhtevası ve Mektupların Konuları Hakkında	31
Metin	41
Kaynakça	337
Dizin	341
Tıpkıbasım	347

Önsöz

Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157) gerek Türk tarihinde gerekse İslâm ve Dünya tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu büyük Türk Devleti kurulduğu İran ve Horasan coğrafyasında kalmamış, kollarını batıya uzatarak, bugün batılılar tarafından Orta Doğu olarak adlandırılan coğrafyada pek çok Müslüman Türk devletinin kurulmasına da etki etmiştir.

İslâmiyet'in kabulünden sonra Orta Çağ tarihi boyunca bu bölgede kurulan Türk devletlerinin ilki Mısır ve Suriye'de olmak üzere Tolunoğulları (868-905), ardından İhşidiler (935-969)'dir. Bu hanedan devletleri Büyük Selçukluların uzantısı olarak daha güçlü bir şekilde Suriye Selçukluları (1079-1117), Türkiye Selçukluları (1075-1308), Atabeylikler ve özellikle Zengî Atabeyliği (1127-1233), Eyyûbîler (1171-1250, Hısnıkeyfâ kolu 1462) ve Memlükler (1250-1517) takip etmiştir. Bu devletler Türk tarihinde önemli bir kesit olarak kendilerini gösterirlerken, haclı seferleri dikkate alındığında İslâm ve dünya tarihinin de temel konuları içinde yer almayı hak etmişlerdir.

Bu Türk devletlerinin pek çok ortak özelliğe sahip oldukları görülmektedir. Devlet yönetim anlayışları ve askeri geleneklerini genel olarak Türk kültürüne uygun bir biçimde devam ettirdikleri görülürken, kabul ettikleri İslâm dininin inanç ve uygulama esasları da onların ortak vasıfları olmuştur. Belki aralarındaki tek fark mahalli kültürlerden gelen farklılıklardır. Bu devletler hem Türk kültürüne ve hem de İslâm kültürüne büyük katkılarda

bulunmuşlardır. Hemen her alanda bilim adamlarının himaye edilmesinde ve yetişmesinde çok önemli roller üstlenmişlerdir.

İşte bu süreçte, Büyük Selçukluların Suriye bölgesindeki uzantısı olan Zengîler ve Eyyûbîler döneminde yazılan, Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'e nispet ettiğimiz ünik bir münşeat mecmuasını, dönemin hem Arap Dili ve Edebiyatı'nın bir örneği, hem de saray hayatının ve sosyal yaşamın yansımalarını ortaya koyması bakımından yayınlamak istedik. Esasen bu eser, Arap Edebiyatı'nın divâniyyât ve ihvâniyyât gibi edebi yönü ağır basan bir münşeat mecmuasıdır. Bu yönüyle Arap Dili ve Edebiyatı alanında uzman olanların eseri değerlendireceklerini umuyoruz. Onların yapacakları değerlendirmeleri de saygıyla karşılayacağımızı burada ifade etmek istiyoruz.

Diğer taraftan bu el yazma eserin, döneminin devlet anlayışını ve kültür hayatını anlamaya katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Kâtibin kullandığı benzetmeler, saray adabına ait verdiği ip uçları, saray görevlileri ve görevleri, saray kâtiplerinin melikler ve sultanlar etrafında oluşturdukları sosyal bağlar ve nüfuz mücadeleleri, çeşitli âdetler, gelenekler, av partileri, hediyeleşmeler, hitaplar ve hitaplardaki tehdit, teşvik ve teşci unsurları dönemin özelliklerini, bürokrasisini yansıtmaları yönleriyle özellikle sosyal tarih bakımından önemlidir.

1220'li yıllarda kaleme alındığı anlaşılan bu eser, Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde 2644'te kayıtlı olup 60 varaktır ve Arapça olarak Selçuklu nesih hattı ile kaleme alınmış el yazma bir eserdir.

Bu çalışma; münşeat türü bu eseri derin tahlillerle irdeleme amacı gütmemektedir. Amacımız tarihin derinliklerinde kalmış ve unutulmaya yüz tutmuş yaklaşık 800 yıllık kıymetli bir el yazma eseri ilim âleminin istifadesine ve dikkatlerine sunmaktır. Eserin sadece Türkçeye çevrilmiş olmasının bile Orta Çağ Türk ve İslâm Kültür Tarihi açısından büyük bir kazanım olduğu düşüncesiyle, kaynak bir eser olarak takdir göreceğine ve konunun uzmanları tarafından referans bir eser olarak kabul edileceğine inancım tamdır.

Diğer taraftan yaptığımız araştırmalar neticesinde bu el yazma eserin Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'e ait olduğu şeklindeki kanaatimizin kuvvet kazandığını belirtmek isterim. Böylece bu yayın, adı geçen müellifin bugüne kadar bulunamamış, dolayısıyla yayımlanmamış olan eksik bir kısmının neşredilmesi anlamını da taşımaktadır. Bu hususu, eseri bu yönüyle inceleyecek olan Arap Dili ve Edebiyatı alanında uzman bilim adamlarının değerlendirmesine ve takdirine bırakmak yerinde olacaktır.

Bu çalışma bir giriş, iki bölüm ve eklerden oluşmaktadır. Giriş'te eserin türü olan münşeat ve münşi kavramları ile el yazmanın muhtevasında bulunan mektupların özellikleri gereği divâniyyât ve ihvâniyyât gibi kavramlar hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde yayına hazırladığımız 2644 numaralı bu el yazma münşeat mecmuası, müellifinin kimliği, resâilleri ve neşirleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca bu eserde yer alan 54 adet mektup hakkında kısa ve tanıtıcı bilgiler sunulmuştur.

İkinci bölüm münşeat mecmuasının tercümesidir. Tercüme metin dipnotlarda yapılan bazı açıklamalar ile takviye edilmiştir.

Daha sonra bu el yazmanın Arapça bilgisayar dizgisi ve tıpkıbasımına da yer verilmiştir. Burada son olarak bu eser hakkında bilgi veren Abdülbâki Gölpınarlı'nın Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu üçüncü cildindeki tanıtımı da ilâve edilmiştir.

Bu eseri hazırlamam konusunda beni teşvik eden ve destek olan değerli dostlarıma, eserin yayımını kararlaştıran TÜBA yetkililerine, başta Sayın Başkan Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar olmak üzere, Proje Yayın Kuruluna, Proje Yayın Koordinatörleri ve Danışmanlarına, özellikle Prof. Dr. Ahmet Arslantürk'e, idari sorumlulara, editörlere, hakemlere ve baskıda emeği geçen TÜBA çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Prof. Dr. Nadir Özkuyumcu

Manisa 2019

Giriş

Münşeat, Münşî ve Benzeri Kavramlar Hakkında

Öğretici (nasihat türü) bilgilerin dilin incelikleri kullanılarak okuyuculara aktarıldığı yazılar Orta Çağ'dan itibaren günümüze kadar, daha çok mektup türü şeklinde karşımıza çıkmakta olup bunların telifi geniş bir kültür birikimi gerektirir. Bu türdeki metinler, sanatkârane yazı yazma biçimidir. Muhataba verilen değer de bir göstergesi sayılır. Özellikle Orta Çağ münşeat müellifleri Arap dili ve gramerini, bu dilin inceliklerine dair meânî ve beyan ilimlerini de eksiksiz bilen kişilerdi. Bu ilimle meşgul olan kişilere de *münşî* denmektedir.¹ Bu eserler yazıldığı dönemin özelliklerini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Klasik Türk Edebiyatı'nda da maksadı edebî şekilde ifade etmek amacıyla yazılan sanatlı ve süslü nesir yazma işine inşâ, inşâ ilminin kuralları çerçevesinde yazılan nesir yazılarına da münşeat denmektedir².

Mustafa Uzun da *münşeat* kavramı için, “Mektup dâhil her türlü resmî ve hususî yazıyı toplayan, yazım esaslarını gösteren eserlerin genel adı” tanımını yapmaktadır³.

.....

¹ Tuba Işın Durmuş, “Münşeat”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2005, IV, 460-461; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, II, 620; Tahirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, (Neşre Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu), İstanbul 1973, 107; Hamdi Birgören, “Münşî”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2005, IV, 461.

² Tuba Işın Durmuş, “Münşeat”, IV, 460-461; Ayrıca bakınız: Pakalın, II, 620.

³ Mustafa Uzun, “Münşeat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, İstanbul 2006, XXXII, 18-20. Genel anlamda münşeatlardaki tarihi bilgiler konusunda bakınız: Halil İbrahim Haksever, “Münşeatlar da Yer Alan Tarihi Bilgiler”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Uşak 2009, cilt: 2/1, s. 24-31.

Yayına hazırladığımız münşeât mecmuası, muhtevası itibariyle mektuplardan oluşmaktadır ve “ihvâniyyât, divâniyyât, nasihat-nâme, tebrik-nâme” gibi türlerden özel mektupları barındırmaktadır. Bu sebeple öncelikle mektup, ihvâniyyât ve divâniyyât kavramlarını kısaca açıklamak yerinde olacaktır.

Mektup, Arapça “ke-te-be” fiilinden türeyen “yazılan/yazılmış şey” anlamındadır. Türkçede de kullanılan bir haberleşme terimidir. Araplar mektup kelimesiyle eş anlamlı olarak *kitap, risâle, ahd, vasyye, sahife* kelimelerini de kullanmaktadırlar. Arap kültüründe, *mektûbât, münşeât, resâil* gibi edebiyat türleri de *mektup* kavramı içinde değerlendirilmektedir⁴.

Arap edebiyatında mektup yerine *hutâb, kelime, makâle, lisân, me'lûke, elûk, meyâmir* gibi kelimeler kullanılmakla beraber, en yaygın olarak kullanılan kelime *risâle*dir. İlk dönem Arap kültüründe mektuplar iki temel kategoriye ayrılmıştır: *İhvâniyyât* ve *divâniyyât*⁵.

İhvâniyyât genellikle dost-akraba arasındaki özel mektup ve yazışmalardır. Bu türden mektuplarda; doğum, evlilik, bayram tebrikleri, başarı kutlamaları, taziye, teşekkür, hediyeleşme gibi günlük hayatın olayları işlenmektedir. Bu mektuplarda hitap edilen kimseye karşı duyulan sevgi ve özlem gibi duygular ile mazide yaşanmış ortak bazı konular anılır. Duyguların tasvir edildiği bu tür mektuplarda uzun yazım (itnâb) üslûbunun kullanılması tercih edilmiştir. “Mesafeler ve uzun süren ayrılıklar dostluk ve sevgi bağlarını zayıflattığından bu durumlarda gelen mektuplar uzaklardaki dostun vekili ve sadakatın şahidi olarak dostluğu kurtaran, sürdüren ve güçlendiren en önemli faktör olarak görülür.” İslam dünyasında Kalkaşendî'den önceki müellifler/münşiler ihvâniyyâtın kutlama, taziye, hediyeleşme ve iltifat gösterme gibi birkaç türünden söz etmişken, Kalkaşendî, ihvâniyyât için on yedi kategori saymaktadır. Arbuluculuk talebi, aşk, özlem, ziyaret daveti, sevgi, evlenme teklifi, özür beyanı, teşekkür, sitem, hastanın durumunu sorma, haber iletme gibi hususlar bunlar arasında yer alır. “Halife, vezir ve emir gibi yüksek dereceli devlet adamlarıyla onların altında bulunan kimseler arasında özel işlerle ilgili olarak yazılan mektuplar da ihvâniyyâta dâhil edilmiş; ancak bunlar resmî mektuba benzeyen ihvâniyyât olarak görülmüştür.” İhvâniyyât türü mektuplar genellikle nesir

⁴ Nebi Bozkurt, “Mektup”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 13.

⁵ İsmail Durmuş, “Mektup”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 14. Ayrıca bakınız: Ramazan Şeşen, “Kadı Fadîl”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIV, 114-115; Nasuhi Ünal Karaarslan, “İbn Hicce”, *TDVİA*, İstanbul 1999, XX, 65.

olarak yazılmışlardır; ancak sadece şiir olarak yazılan mektuplar ve bazen de nesir-şiir karışık olarak yazılanlar da vardır.⁶

Divâniyyât ise devletin resmî mektuplarıdır. İsmail Durmuş, *divâniyyât* hakkında şunları söylemektedir:

“Divâniyât (resâilü divâniyât) adını, ilk teşekkülü Muâviye b. Ebû Süfyân zamanında (661-680) gerçekleşen, devletin resmî yazışmalarını hazırlamakla görevli Divânü’r-resâil’den (Divân-ı İnşâ) alır. Ancak yönetimin bütün mektupları bu divandan çıkmadığından devlet, idare ve hükümet işleriyle ilgili mektuplar için “resmî mektuplar” (resâil resmiyye) tabiri daha kapsamlı görülmüştür. Bunlar idarî, siyasi, adlî, kazâî, teşrîî, iktisadî vb. konularda tayin-azil, icâzet, yemin, kutlama, sulh, biat, iktâ, vasiyet, mehir, tezkire mektupları, veliaht olacaklar için yazılan ahidnâme, bir düşmana veya âsiye güvence olarak verilen emânnâme, savaş veya zafer kutlaması, âsiler için yazılan tehdit mektupları, umuma açıklamalar içeren beyan mektubu (menşûrât/fermanlar) gibi resmî mektuplardır.”⁷ Bunlara aynı zamanda *sultâniyât* da denmektedir.

Tercümede Takip Edilen Usul

Tercüme sayfaları yaprak (varak) esasına göre belirlenmiş ve numaralanmıştır. Yarak başları parantez içinde, örneğin [25a] şeklinde, koyu olarak gösterilmiştir. Okunamayan yerler ile işaretlenmiştir.

Genelde kısaltmalar kullanılmamıştır. Sadece Hz. Muhammed isminin geçtiği yerlerde kullanılan *sallallâhu aleyhi ve sellem* ifadesi parantez içinde^(sav) şeklinde yazılmıştır. Tercümede yer alan parantez içi cümleler, metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak içindir. Aynen yazılan Arapça kelimeler, anlamlandırılmasında zorluk çekilen ve bu sebeple okuyucusuna bırakılan kelimelerdir.

Metinde geçen bazı yer ve şahıs isimleri ile tarihî olaylar dipnotlarda açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca müellifin çokça kullandığı ayet ve hadislerin yerleri kaynaklarından gösterilmiştir.

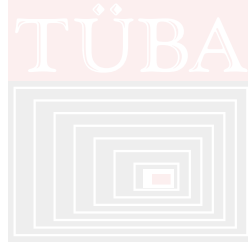
Eser bir münşeat mecmuası olduğundan tercümesinde oldukça zorlanılmıştır. Arap dilinin inceliklerini kullanan müellifimizin maksadı anlaşılmaya çalışıl-

.....

⁶ İsmail Durmuş, “Mektup”, *TDVİA*, XXIX, 15. Ayrıca bakınız: Kalkaşendî, Ebu’l-Abbâs Ahmed, *Subhu’l-Aşâ ft Sunâ’ati’l-İnşâ*, I-XIV, Kahire 1357/1937, muhtelif cilt ve sahifeler.

⁷ İsmail Durmuş, “Mektup”, *TDVİA*, XXIX, 15.

mış, genelde basit ve anlaşılır bir Türkçe ile çeviri yapılmıştır. Ancak buna rağmen anlaşılmasında güçlük çekilen yerler de olmuştur. Bu gibi durumlarda müellifin maksadı anlaşılmaya çalışılmış, yaklaşık ve manasına uygun bir tercüme yolu benimsenmiştir.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Münşeât Mecmuasının Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'e Aidiyeti Hakkında

Böyle bir başlık kullanmamızın sebebi müellifin kimliğinin tespiti konusunda elimizde ciddi bilgilerin olmasıdır. Bu bilgilere göre kanaatimizce yazmanın müellifi İbnü'l-Esîr kardeşlerden Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'dir. Bizi bu kanaate götüren sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz;

Mektupların bir kısmını Musul Meliki Nûreddin Arslan b. Mesûd (1193-1211) adına yazdığını ifade etmesi (2a). Ancak Zengî Atabeyliğinin Musul kolunda iki Nûreddin Arslan b. Mesûd vardır. Birincisi yukarıda yazılan melik, diğeri de Nûreddin Arslan b. II. Mesûd'dur (1218-1219). Müellifimiz ikinci Mesûd olarak tasrih etmediğine göre birinci Nûreddin Arslanşah adına yazmış olması daha muhtemel görülmektedir. Diğer taraftan Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in, II. Nûreddin'den sonra Musul meliki olan Nâsıruddin Mahmûd (1219-1233) tarafından yeniden Musul Divân kâtipliğine atandığı ve onun ölümüne kadar bu görevinde kaldığı⁸ dikkate alındığında birinci ihtimal daha da kuvvet kazanmaktadır. Bu arada her iki melikin de Ziyâeddin İbnü'l-Esîr ile çağdaş olduğunu belirtmek gerekir.

Kendisinin gözü ve kulağının ilk kez bu devletteki görevle açıldığını belirterek, hala bu devletin işleriyle meşgul olduğunu söylemesi (8a). Nitekim Ziyâeddin İbnü'l-Esîr ilk olarak Musul'da göreve başlamıştır. Seyfeddin Gazi'ye vekâleten 1175'te Musul niyâbetinde/valiliğinde bulunan Mucâhidüddin Kaymaz'ın

.....

⁸ İsmail Durmuş, "İbnü'l-Esîr, Ziyâeddin", *TDVİA*, İstanbul 2000, XXI, 30-32.

yanında Divân kâtipliği yapmıştır⁹. Mücâhidüddin Kaymaz aynı zamanda birinci Nûreddin Arslan b. Mesûd'un atabeyidir¹⁰. Buna göre yukarıdaki birinci Nûreddin Arslan tercihi doğru olmaktadır.

Müellifin yazmanın muhtelif yerlerinde Musul'da yaşadığını ve Sultan'ın meclisinde bulunduğunu belirtmesi.

Eyyûbî meliklerinden birinin vezirliğini yaptığını üçüncü şahıs anlatımı ile dile getirmesi (5a). Sultandan Yüce Divana (vezirliğe) tayin edildiğine dair bir mektup aldığı ve buna çok sevindiğini ifade etmesi (9a-9b). Ziyâeddin Eyyûbîlerden Melik Efdal'in veziri olmuştur.

Başı ve sonu eksik olan eserin 12a'ya kadar olan kısımlarındaki anlatımlarda ve sonrasında yer alan bazı mektuplarda dile getirdiği kişilik özelliklerinin Ziyâeddin İbnü'l-Esir'in hayatı ile uyuşması. Örneğin muhtelif mektuplarda sultanın meclisinden ayrı kalmanın ıstırabını ifade etmesi, mecliste bulunduğu sözlerine muhalefet edildiğini ve bundan dolayı sıkıntı duyduğunu söylemesi (19b-20a). Kısaca geçimsiz ve kendini beğenmiş olarak tanınması, bu konuda efendisinden zaman zaman azar işittiğini itiraf etmesi (54b-55a).

Metinde Ziyâeddin İbnü'l-Esir ile çağdaş Tâceddin el-Kindî'ye cevaben mektup yazılması (20a-22a). Tâceddin el-Kindî kıraat âlimi olup, 1126'da Bağdat'ta doğmuş ve 1217'de Şam'da vefat etmiştir¹¹. Eyyûbîlerin Dimaşk meliki Melikü'l-Muazzam İsa b. Melik el-Adil'in hocalığını da yapan Tâceddin el-Kindî ile müellifimiz aynı yıllarda yaşamıştır.

Melik Ebû Bekr'in oğlu Eyyûbîlerin Dimaşk meliki Melik İsa'nın huzuruna girip çıktığını belirtmesi (20a-22a). Melik el-Adil'in oğlu, Melik el-Kâmil'in kardeşi olan İsa, 1218-1227 yılları arasında Dimaşk melikliğinde bulunmuştur¹². Müellifimizle aynı yıllarda yaşamıştır.

Ebû İshak eş-Şirazî'nin *el-Mühezzebe fi'l-Fıkh* isimli Şafii (Mezhebi) fikhına dair

•••••

⁹ El yazma 8a. Ayrıca bakınız: Cüneyt Mehmet Şimşek, *Ziyâuddin İbnü'l-Esir ve Edebi Tenkitçiliği*, Bursa 2004 (Uludağ Üniversitesi, Basılmamış doktora tezi), s. 17-18.

¹⁰ Sami es-Sakkar, "Mücâhidüddin Kaymaz", *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXI, 443-444.

¹¹ El yazma 20a-22a; Tayyar Altukulaç, "Ebu'l-Yumn el-Kindî", *TDVİA*, İstanbul 1994, X, 351-352.

¹² Cengiz Tomar, "el-Melikü'l-Muazzam", *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 71-73; Ramazan Şeşen, "Eyyûbîler", *TDVİA*, İstanbul 1995, XII, 22; Abdülkerim Özeydin, "Bündârî", *TDVİA*, İstanbul 1992, VI, 490.

yazdığı eseri, bağlı bulunduğu melik için istinsah ettiğini ve karşılığını alamadığını bildirmesi (38b). Ancak bu eserin 1200'lü yıllarda yapılmış istinsahı üzümlere belirtmeliyiz ki tarafımızdan bulunamamıştır. *el-Mühezzeb fi'l-Fikh* isimli eseri ayrı ayrı neşreden Muhammed ez-Zuhaylî¹³ ve Muhammed Necib el-Muti'î¹⁴ Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in bu istinsahından bahsetmezler.

Müellifin Bağdat hilâfet divânından bir mektup ve hediye aldığını belirterek bu hediyeleri Emir Şemseddin ve Fakih Muhiddin'in gönderdiğini ifade etmesi (50a-52a). Emir Şemseddin muhtemelen Musul meliki Nûreddin Arslanşah b. Mesûd'un (589-607/1193-1211) emirlerinden olan ve 594/1197-1198'de ölen Şemseddin Abdullah b. İbrahim¹⁵, Fakih Muhiddin de muhtemelen aynı yıllarda yaşayan Musul meliki İzzeddin Mesûd'un yanında bulunan ve onun tarafından Sultan Selahaddin'e elçi olarak gönderilen kişi olmalıdır¹⁶.

Melik Musa b. Ebi Bekr b. Eyyûb'a hilâfet makamı tarafından gönderilen ve bu bağlamda ilk olan hil'ati tebrik için yazdığı mektuptan bahsetmesi (52a-52b). Melik Musa Melikü'l-Muazzam İsa'nın kardeşi olup, Melik Eşref Musa olarak bilinir ve 1229-1237 yılları arasında, yani müellifimizin yaşadığı döneme denk gelen yıllarda, Eyyûbilerin Suriye melikliğini yapmıştır¹⁷.

Efendisinin ikamet yerinin Halep olduğunu belirtmesi (52b-53b). Bu durum el yazma eserde bulunan bazı mektupların Musul dışında yazıldığını göstermektedir. Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, kâtipliğini yaptığı Melik Efdal'in, Samsat (Sümeysat)'tan Halep'e kardeşi Melik Zâhir'in yanına gittiğinde onu yalnız bırakmamış ve Halep'e gitmiştir¹⁸. Bu mektup burada bulundukları sırada yazılmış olmalıdır. Diğer taraftan gerek Zengî Atabeylerinin ve gerekse Eyyûbî meliklerinin zaman zaman ittifak içine girdikleri dikkate alınır, müellifimizin böyle bir ittifak sırasında Halep'te görev yaptığı da söylenebilir. Nitekim

13 Muhammed ez-Zuhaylî, *el-Mühezzeb fi Fikhi'l-İmâmi's-Şâfi'î* isimli eserin takdim ve tanıtımında bu istinsahtan bahsetmez. Bakınız: Beyrut 1992.

14 Muhammed Necib el-Muti'î *el-Mühezzeb fi Fikhi'l-İmâmi's-Şâfi'î* isimli eserin takdim ve tanıtımında bu istinsahtan bahsetmez. Bakınız: Dâru Alemlî'l-Kütüb-Suudi Arabistan 2003. Ayrıca bakınız: Bilal Aybakan, "el-Mühezzeb", *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXI, 518-520.

15 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, (Terc. Abdülkerim Özeydin), İstanbul 1987, XII, 118-123 (594/1197-1198 yılı olayları)

16 Ramazan Şeşen, "Eyyûbiler Devleti", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yay., İstanbul 1987, VI, 319.

17 Önder Kaya, "el-Melikü'l-Eşref Musa", *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 64-66.

18 Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Divânü Resâil*, (thk: Hilâl Nâci), Musul 1982, mektup: 32-43; Şimşek, 30.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr 1200'lü yıllarda bir müddet Melik Efdal'in kardeşi Halep meliki Gazi Melikü'z-Zâhir'in hizmetinde de bulunmuştur¹⁹.

Bu eserde yer alan mektuplardaki başlık ve cümle kalıpları itibarıyla Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in yayımlanan *Resâil*indeki mektuplar ile benzerlikler taşıyor olması.

Son olarak; İbnü'l-Esîr kardeşlerden Mecdeddin İbnü'l-Esîr'in de I. İzzeddin Mesûd ve Nûreddin Arslanşah dönemlerinde Divan kâtipliği yaptığını, onun da *Resâil* isimli bir eserinin olduğunu, Nûreddin Arslanşah ile beraber savaflara katıldığını²⁰, dolayısıyla bu yazmanın müellifi olabileceği akla gelen ihtimallerdendir. Ancak bu eserde bulunan mektupların 1226 yılına kadar geliyor olması, 1210'da vefat eden²¹ Mecdeddin İbnü'l-Esîr'in bu yazmanın müellifi olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Verilen bilgiler ve yapılan değerlendirmeler ışığında eserin müellifinin, mektuplarda geçen tarihler de dikkate alındığında Zengî Atabeyliği'nin Musul kolunda ve Eyyûbî sarayında görev yapmış olan Ziyâeddin İbnü'l-Esîr olduğu kanaati ağırlık kazanmıştır.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in Kısaca Hayatı ve Görevleri

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, 1163 yılında Cizre'de (Cezîre-i İbn Ömer) doğmuştur. Babası Musul Atabeyi İmâdüddin Zengî'nin vezirliğini yapan Ebû Cafer el-İsfahânî tarafından sevilip, takdir edilmesi sebebiyle "Esîr" (tercih edilen, itibarlı) lakabını almıştır. Bundan dolayı onun üç oğluna da Benî'l-Esîr denmiştir. Her biri İbnü'l-Esîr diye anılan bu üç kardeş birbirlerinden Mecdüddin, İzzeddin ve Ziyâeddin lakaplarıyla birbirinden tefrik edilmiştir. Ziyâeddin kardeşlerin en küçüğüdür. Babalarıyla birlikte Musul'a göçen bu üç kardeş burada ilim tahsiliyle meşgul olmuşlar ve her biri dönemin Zengî ve Eyyûbî hanedanları içinde devlet görevlerinde bulunmuşlardır²². Ziyâeddin İbnü'l-Esîr de gerek

¹⁹ İsmail Durmuş, "Ziyâeddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 30-32.

²⁰ Ali Osman Koçkuzu, "Mecdüddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, İstanbul 2000, XXI, 28-29; Halil İbrahim Gök, *Musul Atabeyliği Zengîler (Musul Kolu 1146-1233)*, Ankara 2013, 316-328.

²¹ Ali Osman Koçkuzu, "Mecdüddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 28-29.

²² İsmail Durmuş, "Ziyâeddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 30; Kemal Sandıkçı, *İbnü'l-Esîr Kardeşler*, s. 61-77 (tam künye eksik) file:///C:/Users/ASUS/Downloads/5000073622-5000098574-1-PB.pdf (20.09.2015)

Musul atabeyliğinde ve gerekse Eyyûbî meliklerinin saraylarında Divân kâtiplikleri ve vezirliklerde bulunmuştur.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in hayatını anlatan araştırmacılar bu konuda tek kaynak olan İbn Hallikan'ın *Vefeyâtü'l-A'yan* isimli eserini kullandıklarından onun ilk olarak 1191 yılında Selahaddin Eyyûbî'nin yanında Kadı Fâdıl'ın aracılığıyla göreve başladığını ifade etmektedirler²³. Ancak müellifin kendi yazdığı mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla devlet kâtipliğine ilk olarak Seyfeddin Gazi'ye vekâleten 1175'te Musul nâibliğini üstlenmiş olan Mücâhidüddin Kaymaz'ın yanında başlamıştır. Onun bu görevinin 1183-1187 yılları arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr bu mektuplarından ilkinde, mektubu Mücâhidüddin Kaymaz'a yazdığını ve daha önce onun hizmetinde bulunduğunu ifade ederek, “(Bu) mektubu İbnü'l-Esîr, Melik Efdal Ali b. Yusuf'un hizmetine girmeden önce kendisine hizmet ettiği Musul idarecisi olan Mücâhidüddin Kaymaz'a yazdı. Ancak daha sonra şeytan onların aralarını açtı ve onun yanından ayrılıp Şam'a gidip Melik Efdal Ali b. Yusuf'un hizmetine girdi. Efdal'in yanında ihsan ve ikrama mazhar oldu. Bu mektubu Efdal'e yönelik kırgınlık ve sitem içermektedir.²⁴”

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in bu konudaki ikinci mektubu 1196'da Dımaşk'tan ayrıldıktan sonra yine Mücâhidüddin Kaymaz'a yazılmıştır. Bu mektupta ondan ayrılması sebebiyle üzüntülerini ve çektiği zorlukları ifade eden Ziyâeddin, yeniden onun hizmetine girmeyi arzulamakta ve şöyle demektedir; “(Bu) mektubu İbnü'l-Esîr, Melik Efdal Ali b. Yusuf'un hizmetine girmeden önce kendisine hizmet ettiği Musul nâibi Mücâhidüddin Kaymaz'a yazdı.²⁵”

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr ilk olarak 1187-1191 yılları arasında Melik Efdal'in hizmetinde bulunmuştur. Mücâhidüddin Kaymaz ile arası açılan Ziyâeddin İbnü'l-Esîr Musul'dan ayrılmış ve Şam'a giderek Dımaşk meliki Efdal'in hiz-

• • • • •

²³ İbn Hallikan, *Vefeyâtü'l-ayan ve en-bâü ebnâ'z-zamân*, (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), Kahire 1948, V, 390; Şimşek, s. 18.

²⁴ Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Resâil*, (thk. Hilal Nâci), s. 6-7; Şimşek, s. 17-18. Bu mektupta geçen Mücâhidüddin Kaymaz, Musul ve Erbil atabeyi olup, 1199'da vefat etmiştir. Bkz: Sami es-Sakkar, “Mücâhidüddin Kaymaz”, *TDVİA*, XXXI, 443-444; Bahattin Kök, “Nureddin Zengî Arslanşah”, *TDVİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 258-259; İbn Tağriberdi, *Nücumu'z-Zâhire*, Mısır 1956, VI, 144; İbn Hallikan, *Vefeyât*, IV, 82; Hayreddin ez-Zirikli, A'lam, Beyrut 1986, II, 25; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, XII, 134.

²⁵ Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Resâil* (thk: Hilâl Nâci), s. 7; Şimşek, s. 18.

metine girmiştir. Onun ilk olarak 1191'de Efdal'in hizmetine girdiğini söyleyen tarihçilerin aksine, kendi yazdığı *Resâil*'de bulunan mektuplarda Mayıs 1187'de (Rebiu'l-Evvel 583) Efdal'in hizmetinde olduğu anlaşılmaktadır. Taberiyye'de haçlılara karşı ilk zaferini kazanan Melik Efdal'in, babası Selahaddin Eyyûbî'ye gönderdiği mektubu Ziyâeddin İbnü'l-Esîr kaleme almıştır²⁶.

İbn Hallikan, Mayıs 1191'de Kadı Fâdıl'ın Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'i Selahaddin Eyyûbî'ye takdim ettiğini ve onun Divân Kâtipliği görevine başladığını nakletmektedir²⁷. O yaklaşık dört ay bu görevde kaldıktan sonra, Selahaddin Eyyûbî'nin oğlu Dimaşk Meliki Efdal'in talebi üzerine Ekim 1191 veya 1192 yılı başlarında ikinci defa onun hizmetine girmiştir²⁸, hatta onun veziri olmuştur²⁹.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr vezirliği döneminde başarısız bir yönetim sergilemiş, Efdal ve kardeşlerinin arasının açılmasına sebep olmuş, hatta Efdal Mısır meliki, Melik Aziz ile savaşın eşiğine gelmiş, nihayet amcası Melik Adil ile Melik Aziz anlaşarak, 1196'da Dimaşk'ı Efdal'in elinden almalarına ve ona Sarhad'ı vermelerine de sebep olarak gösterilmiştir. Bu konuda bütün kaynaklar hemfikir. Ziyâeddin İbnü'l-Esîr bu gelişmelerden etkilenmiş, bir müddet değişik şehirleri dolaştıktan sonra Musul'a gitmiştir³⁰.

Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in 1198'de Musul'da Nûreddin Arslanşah'ın hizmetine girdiği anlaşılmaktadır³¹.

Bundan sonraki hayatında ise Ziyâeddin yaklaşık bir yıl Musul'da kalmış, daha sonra 1199'da Musul'dan hareketle Efdal'in Dimaşk kuşatmasına katılmış, kuşatmada başarılı olamayan Efdal ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Ancak burada meydana gelen olumsuzluklar sebebiyle Efdal ile birlikte 1200 yılında buradan kaçarak ayrılmak zorunda kalmıştır. 597/1201'de Efdal'e Sarhad verilince

.....

²⁶ Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Resâil*, mektup no: 31; Şimşek, s. 18; Ebu Şâme, *Kitâbu'r-Ravdateyn*, (thk. İbrahim ez-Zeybek), Beyrut trz, II, 75.

²⁷ İbn Hallikan, *Vefeyât*, V, 390; İsmail Durmuş, "Ziyâeddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 30; Şimşek, s. 19.

²⁸ İbn Hallikan, *Vefeyât*, V, 389; Şimşek, s. 19; İsmail Durmuş, "Ziyâeddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 21.

²⁹ İbn Hallikan, *Vefeyât*, V, 390; Ebu Şâme, s. 123; Şimşek, s. 20; İsmail Durmuş, "Ziyâeddin İbnü'l-Esîr", *TDVİA*, XXI, 30.

³⁰ Bu konudaki muhtelif örnekler için bakınız: İbn Hallikan, *Vefeyât*, V, 390; İbnü'l-Vâsıl, *Muferricu'l-Kurûb*, (thk. Cemaleddin Şeyyal), Kahire 1960, III, 10-11, 41; Makrizi, *es-Sülûk*, (nşr. Mustafa Ziyâde), Kahire 1942, I, 115; Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Resâil*, (thk. Hilâl Nâci), s. 9-13; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zaman fî Tarihi'l-A'yân*, Haydarabad 1952, VIII, 8, 442; Ebu Şâme, II, 228-229; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Kahire 1932, XIII, 9; İbn Tağriberdî, *Nücûm*, VI, 121; Şimşek, s. 20-25.

³¹ Ziyâeddin İbnü'l-Esîr, *Resâil*, (thk. Hilâl Nâci), mektup: 35; Şimşek, s. 26;

etmek yerinde olacaktır. Yaptığımız araştırmalara göre Ziyâeddin İbnü'l-Esîr ve *Resâil*leri hakkında çalışan ilim adamları Konya Mevlânâ Müzesinde bulunan bu yazmayı görmediklerinden ondan bahsetmemişlerdir. Kanaatimizce bunun sebebi, bu eserin başı ve sonunun eksik olması, kataloglara yazılırken müşahhas bir müellif ve kitap isminin girilmemiş olmasıdır.

Bu eser hakkında bizde oluşan kanaat, bu yazmanın *Resâilü İbnü'l-Esîr*'den ihtisar edildiği yada bahsi geçen *Resâil*'in müsvedde halidir. Bu görüşe varmamızı sağlayan delil de bir mektupta Melikü'l-Muazzam İsa ile ilgili olarak serdettiği “Bu sultanın bahsi mektubun orijinalinde geçmişti.” cümlesidir.

Eserle ilgili bir başka kanaatimiz de, bu nüshada yer alan mektupların, daha önce yayımlanmış olan *Resâil* metinlerinde bulunmayan mektuplardan oluşmasıdır.

Eserin ünik olup olmadığı meselesine gelince, imkânlarımız ölçüsünde Türkiye, Mısır, Suriye, Irak, Beyrut, Berlin ve Paris kütüphanelerindeki araştırmalar neticesinde, bu yazmanın ikinci bir nüshasına rastlanılmamıştır. Bu konuda; 2006 yılında tamamlanan *Resâilü Ziyâüddin b. el-Esîr ve Kıymetühâ't-Târihyye* isimli doktora tezini hazırlayan Kerkük Üniversitesi'nden Dr. Ali Hüseyin Ali “Dirâsât fî Mahtûtâtı Resâilî Ziyâeddin b. el-Esîr³⁴” başlıklı makalesinde, müellifin mahtut ve matbu *Resâil* nüshalarından bahsetmekte, fakat Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'ndeki bu nüshaya temas etmemektedir.

Diğer taraftan *Resâil*'i yayınlayan Enis el-Makdisî ve Nuri Hammûdî el-Kaysî-Hilal Nâci, ayrıca *Divân-ı Resâil*'i yayınlayan Hilal Nâci Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in *Resâillerinin* pek çok yazmasından söz etmekle birlikte, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bu yazmadan bahsetmezler. Bu da herhalde yukarıda ifade ettiğimiz gibi, bu yazmanın başının ve sonunun eksik olması sebebiyle kataloglara anonim olarak girmiş olmasındandır³⁵. Claude Cahen³⁶, Rosenthal³⁷, M. C. Lyons-David Jackson³⁸, Ramazan Şeşen³⁹ gibi Ziyâeddin

³⁴ Ali Hüseyin Ali, “Dirâsât fî Mahtûtât-ı Resâil-i Ziyâeddin b. el-Esîr”, *Mecelletü Câmiati Kerkük*, Kerkük 2009, Sene: 4, Cilt: 4, Sayı: 1, s. 97-113.

³⁵ *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, (Haz. Abdülbâki Gölpinarlı), Ankara 1972 (TTK Yayını), III, 47.

³⁶ Claude Cahen, “La correspondance de Diyâ ad-Din İbn al-Athîr list de Letters at textes de diplomes”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies (BSOAS)*, vol. XIV, London 1952.

³⁷ Franz Rosenthal, “İbn al-Athîr”, *Encyclopaedia of Islam (EI2)*, vol. III.

³⁸ M. C. Lyons-David Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge University Press, Cambridge 1982.

³⁹ İmâdüddin Katib İsfahânî, *el-Bark el-yamî*, (nşr. Ramazan Şeşen), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1979, neşredenin girişi, XIII.

İbnü'l-Esîr ve *Resâîller*le ilgilenen yerli ve yabancı araştırmacılar da eserlerinde Konya'da bulunan bu yazmayı zikretmezler.

Ali Hüseyin Ali, bir taraftan bu güne kadar tespit edilebilen yazma *Resâîller*in tamamının Ziyâeddin İbnü'l-Esîr'in kendi el yazısı olduğuna vurgu yaparken, diğer taraftan mahtut *Resâîller*in sayısının bilinmediğini de ifade eder. Sonra da ona atfedilen şu sözü hatırlatır: “Divânü Teressül pek çok cilt içindedir, ondan seçilmişler bir cilt içindedir.”⁴⁰ Ali Hüseyin Ali bu *Resâîller*in el yazmalarının bulunduğu kütüphaneleri sayarak, bunların Topkapı Sarayı, III. Ahmed, Nuruosmaniye, Beyrut, Berlin ve Paris Devlet kütüphaneleri olduğunu kaydeder. Hatta bunlardan III. Ahmed Kütüphanesinde bulunan yazmanın 655/1257 tarihli olduğunu da ifade eder⁴¹.

Yukarıdaki ifadeye göre Ziyâeddin İbnü'l-Esîr *Resâîller*i pek çok cilt halinde yazmıştır. Ancak bunların kaç cilt olduğu ve bize kadar gelip gelmediği konusu müphem kalmaktadır. İşte bu noktada Konya Mevlânâ Müzesinde bulunan bu eserin de müellifin kendi el yazısı ile yazıldığı ve pek çok ciltten biri ya da o ciltlerden yapılan muhtasar olması imkân dâhiline girmektedir. Nitekim biz de Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan bu yazmanın müellif hattı olduğu kanaatini taşımaktayız. Yine yukarıda zikredildiği gibi, bu eserde bulunan mektupların bugüne kadar bilinen ve yayınlanan resâîllerden farklı ve bazıları-
nın da muhtasar olduğunu söyleyebiliriz.

www.tuba.gov.tr

Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi'nde 2644 Numara ile Kayıtlı Münşeât Mecmuası Hakkında

Bu münşeât mecmuası Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi Yazma Eserler kısmında 2644 numarada kayıtlıdır. Katalogda müellifi belli değildir. Eserin müellif hattı olması kuvvetle muhtemeldir. Dili Arapçadır. Hattı (yazı çeşidi) Selçuklular dönemi özelliklerini taşıyan nesih yazıdır. Harfler özellikle noktalama yönüyle bazen eksik yazılırken, bazı yerlerde hareke kullanılmıştır. Eser ön ve arkada bulunan beyaz yapraklarıyla beraber 63 yaprak(varak)tır.

⁴⁰ Ali Hüseyin Ali, s. 98.

⁴¹ Ali Hüseyin Ali, s. 99. Nuruosmaniye yazması hakkında bakınız: *el-Bark eş-Şâmi*, neşredenin girişi, XXIV. Ziyâeddin İbnü'l-Esîr hakkında yazılanlar için bakınız: İsmail Durmuş, “Ziyâeddin İbnü'l-Esîr”, *TDVİA*, 30-32.

Başı ve sonu eksik olmakla birlikte katalog⁴² numaralandırmasında 60 yaprak olduğu görülmektedir. Mecmuanın kâğıdı aharsızdır. Üzerine mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Cildi kâğıt kaplamalıdır ve yılların yorgunluğunu taşımaktadır. Tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Pek çok yaprak yıpranmış durumdadır, ancak bu durum çok az bir kısım hariç yazıların okunmasına mani bir hal değildir. Tezhip hiç kullanılmamıştır. Cilt ve kâğıt (dış) ebadı 21x14.5 mm, yazı (iç) ebadı 17.5x11.5 mm'dir. Satır sayısı genelde 17 olmasına rağmen 14, 15, 16 ve hatta 18 satırlı kısımlar da bulunmaktadır. **19a**'da sadece bir satırı kırmızı mürekkep ile yazılırken, eserin tamamında siyah mürekkep kullanılmıştır. **1a** ve **60b**'de, yani eserin başında ve sonunda kırmızı mürekkepli biri küçük, biri büyük iki mühür bulunmaktadır. Bunlardan küçük olanın Arapça olduğu anlaşılmakla birlikte, okunamamaktadır. Bunun vakıf kaydı olması muhtemeldir. Büyük olanı ise günümüz alfabesi ile kazınmış mülkiyet kaydı olup, şu şekildedir: “T.C. ASARI ATİKA (VE MÜZELER⁴³) MÜDÜRLÜĞÜ”. Bu mührün ortasında “Ay-Yıldız” vardır. **60b**'deki mühürler de aynıdır.

El yazma eserin başı ve sonu şöyledir:

Baş (1a) : ... علماً و أملی له في توسعة مواهب الأنعام ليزداد حبلاً أثماً

Sonu (60b) : ... فإذا نطق بهذا أسبل دمعاً، وإذا نطق بهذا أبدا ثغراً

Eserin Yazıldığı Tarih

611-618/1214-1221 yılları arasında Ziyâeddin İbnü'l-Esir'in eserleri ve mektupları önemli ölçüde azalmıştır⁴⁴. Hilâl Nâci-Nuri Hammûdî el-Kaysî'nin birlikte neşrettiği *Resâilü İbnü'l-Esir*'deki mektuplardaki en son tarih 612/1215 olup, 43 ve 50 numaralı mektuplardır⁴⁵.

Neşrini yaptığımız bu eserin yazıldığı tarih hakkında kesin bir hüküm verememekle birlikte, içinde 623/1226 tarihli bir mektubun bulunması, yazım tarihinin 1226 veya bu tarihten sonra olduğunu kesinleştirmektedir. Müellifimiz 54'üncü mektupta Mustansır Billâh'ın 623/1226 yılında Abbasi halifesi olduğunu yazmakta ve bundan duyduğu memnuniyeti de dile getir-

⁴² *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, III, 47.

⁴³ Parantez içine alınan bu kısım okunamamakta olup, tarafımızdan ilave edilmiştir.

⁴⁴ Şimşek, s. 33.

⁴⁵ Şimşek, s. 33.

mehtedir (60a-60b). Mustansır Billâh 640/1242 yılına kadar 16 yıl hilâfet makamında kalmıştır.

Eserin Muhtevası ve Mektupların Konuları Hakkında

Yayına hazırladığımız bu eserin muhtevasıyla ilgili ilk olarak Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu'nu hazırlayan Abdülbâki Gölpınarlı'nın tespitlerini aynen paylaşmak yerinde olacaktır. Gölpınarlı bu eser hakkında şunları yazar;

Dibâceden, müellifi anlaşılamıyor; ancak baş tarafta mecazlardan, bu münasebetle de kalem ve hokkadan, ayetlerde ve hadislerdeki mecâzlardan bahsetmekte ve Musul emîri Nûreddin Arslan b. Mesûd'un (589-607 H. 1193-1211) mektuplarını topladığını bildirmekte (2.a). Kitapta bu emîrin, vezirlerini bir şehirden başka bir şehre gönderirken yazdığını, bazı beylerin Dîvânü'l-Hilâfe'ye yazdığı mektupla günlerin hususiyetlerine âid ve bazı dostlara yazdığı, iştiyakı bildiren, Recep, Şa'ban ve Ramazan aylarıyla bayram kutlamasına dâir mektupları, bayramdan sonraya, bayram günlerinde bâzi beylere yazdığı mektupları mihr-i can tebrikini, şem' vasfını belirten mektupları, Damaşk Eyyûbilerinden İşâ b. Abi Bekr b. Ayyûb'un (615-624 H. 1218-1227) ihsânını bildiren, evsafını anlatan mektubu, Musul Atabeki 'Imâdaddîn Zangî b. Aksungur (521-541 H. 1127-1146) zamanında, onun, ondan sonra oğullarıyla torunlarının hizmetinde bulunanlara yazdığı mektup ve çoğu Musul beylerine gönderilen, Dâru'l-Hilâfe'ye yollanan mektupları var. 60.a da Halife al-Zâhir bi amr-Allah Muhammed b. an-Nâsir li dîn-Allah 'Abbâs Ahmad'in ta'ziyesi dolayısıyla Divân-ı hilâfete gönderilen mektubun başında, bu halifenin 623 şabanının ilk günü vefat ettiğini, babası an-Nâsir li dîn-Allah'ın, 622 ramazanının sonunda vefat eylediğini, ikisinin ölümleri arasında dokuz ay ve birkaç gün bulunduğunu öğreniyoruz. Bu mec. VII. Asr-ı hicrîye (XIII) âit tarih bakımından değerlidir.⁴⁶

Gölpınarlı'nın verdiği bilgilere göre bu eser daha çok divâniyât türünde mektupları havidir. Çünkü Melik'in yazdığını mektuplardır. Ancak eserde bulunan bazı mektuplar resmî olmaktan çok özel hayata dair özel/şahsî mektup hüviyetinde olduğundan *ihvâniyât* türü örnekleri olarak da değerlendirilebilir.

Gölpınarlı'ya ilave olarak bu mektupların bazı özelliklerinden kısaca bahsetmek gerekirse; her mektubuna dua ile başlaması ve birbirinden farklı dua

•••••

⁴⁶ Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, III, 47.

örneklerinin olması, mektupların çok uzun olmayıp bir iki sayfalık mektuplar olması, hemen her mektupta örneklerle nasihat ediyor olması (nasihat-nâme), çeşitli konularda tebrikler içermesi (tebrik-nâme), sultanlarını övmesi, fakat uyarılarda bulunmaktan da kaçınmaması, kültür hayatı ile ilgili konularda çok önemli bilgiler veriyor olması, mecmuanın bir özelliği olarak sanatlı cümlelere yer vermesi, mektupları bazen aynen almış, bazen de özetlemiş olması, sultanlarını daima “Efendi” diyerek anması, kendisi için ise “hizmetçi”, “köle” ve “kâtip” gibi unvanlar kullanması gibi hususlar dikkatlerden kaçmayan özellikler olarak görülebilir.

* * *

Bu mecmua incelendiğinde içinde yer alan mektupların her biriyle ilgili kısa tanıtıcı bilgiler ve dikkati çeken konular şu şekilde sıralanabilir:

Eserin baş tarafı eksik olmasına rağmen müellif ilk olarak *Kur’ân-ı Kerim*’den ayetlerle başlamakta ve Hz. İbrahim’in peygamber olmadan önce Allah’ı araması ve sırasıyla yıldızları, ayı ve güneşi Tanrı olarak düşünmesi olayını nakletmekte ve onun kaybolan, silinen varlıkların Tanrı olamayacağı şeklindeki sözlerini dikkatlere sunarak, kendisinin bu eserin de kaybolmayacak, izleri silinemeyecek derecede olduğunu ima etmektedir (1a).

Bu mektuplarda belâgat ve fesahatın bütün gereklerini yerine getirdiğini de vurgulayan müellifimiz, kendisinin efendisinin hizmetine tahsis edilmiş olduğunu belirtmektedir (1b).

Zamanının en iyi münşii olduğunu da belirten yazar, bazı mektuplarını hilafet makamına gönderdiğini, bunları da Musul meliki Nüreddin Arslan b. Mesûd adına yazdığını ifade etmektedir (2a).

Haftanın günlerinin yaratılması ile ilgili konulara da giren yazar, burada İsrâîliyâtın etkisinde kalmış görünmektedir. Asal sayılar hakkında da görüşlerini veciz bir şekilde kaleme almış olan müellifimiz, matematik bilmeyenlerin kâtip olmasının mümkün olmadığını söylemektedir (3a-3b). Kameri aylar hakkında da kalem oynatırken Receb ayının faziletlerinden bahsetmektedir (3b-4b).

Eyyübî Meliklerinden birinin vezirliğini yaptığı ise üçüncü şahıs anlatımı ile dile getirilmektedir (5a). Sultanların yönetimde âdil olmaları gerektiği ve askerlerin, kısaca ordunun devletin idâmesinde önemli olduğuna vurgu yapmaktadır (5b-6a). Devletin niçin zengin olması gerektiği, iyi valilerce yönetilmesi gerektiği, vezirin atayacağı valilerin bütün özelliklerini bilmesi gerektiği, bunlara dikkat

edilirse devletin ilelebet yaşayacağı, yöneticilerin rüşvet almaması gerektiği (7a), sultanlara ve vezirlere niçin yanaşıldığı ve bu yaklaşanlara dikkat edilmesi gerektiği (7b), kendisinin her gün mektup yazdığı (8a), sultandan Yüce Divana (vezirliğe olmalı) tayin edildiğine dair bir mektup aldığı ve buna çok sevindiği (9a-9b) de mektuplardaki konular arasındadır. Ancak daha sonraki satırlarında müellif Yüce Divan'dan ayrı düştüğünü ve yeniden atanma özlemi içinde olduğunu da belirtmektedir (10b-11a).

Giriş mahiyetindeki bu başlıksız yazılar ve açıklamalardan sonra eserde tam 54 mektup yer almaktadır. Bunları sırasıyla kısaca tanıtırsak;

Birinci mektup Receb ayının (12a-12b), **ikinci** mektup Şaban ayının (13a-13b), **üçüncü** ve **dördüncü** mektuplar ise Ramazan ayının faziletleri ile ilgilidir (13b-15a). Bu yönüyle mektuplar dönemin üç aylar anlayışını da yansıtmaktadır.

Beşinci ve **altıncı** mektuplar Ramazan Bayramı tebriği ile ilgili olup (15a-16b), **yedinci** ve **sekizinci** mektuplar Kurban Bayramı'nın kutlanması ile ilgilidir. Bayramların Türk toplumundaki yeri ve öneminden bahsederek, dini bayramlardan Kurban ile Ramazan'ı kıyaslayıp, Kurban Bayramı'nın daha faziletli ve üstün olduğu vurgulanmaktadır. Onurlu kişilerin dost canlısı olduğu vurgulanmakta, ancak onurlu olmanın en önemli yolunun da dostluklardan geçtiğine işaret edilmektedir. Bu çerçevede yöneticilerin (Sultanların) onurlu bir kişiliğe sahip olması, sadece belirli günlerde değil bütün günlerde bayram sevincini yaşatması gerektiği ifade edilmektedir (16b-18a). Bu cümlesi ile müellif devleti yönetenlere de nasihat etmiş olmakta ve onların onurlu olmasının milletin dostluğundan geçtiğini söylemiş olmaktadır.

Şölenlerin (şenliklerin) kutlanması konusundaki **dokuzuncu** mektubunda ise müellifimiz, mevsimleri konuşturmaktadır. O ilkbahar ile sonbaharı, birbirlerine olan üstünlüklerini dile getirterek tartıştırmaktadır. İlkbaharın kendini yeniden dirilişe benzeterek övündüğünü ifade eden müellif, sonbaharın da bağ-bahçe meyvelerinin, üzüm sıkımlarının ve ticari canlılığın kendisinde olması ile övünmekte olduğunu belirtir. Ancak yazar mevsimlerin bu üstünlük yarışının, onların sahip oldukları farklı özelliklerden kaynaklandığını vurgulamakta ve bunlardan birinin üstün olduğunu söylemenin terazinin bir kefesini diğerine tercih etmek olacağını söyleyerek, meclislerde de -ki burada kastedilen Sultan meclisidir- farklı fakat olumlu, işe yarayan fikirler ortaya çıkacağını, bunlardan faydalanılması gerektiğine işaret etmektedir (18a-19b).

Müellif **onuncu** mektubunda mumun yansımaları ve rüzgârda aldığı şekillere dikkat çekerek olayların yorumlanmasını da bu örneğe benzetmektedir. Müellif, sultanın meclisinde yaşanan olayların yorumlanması sırasında doğrular ile arzuların mücadele ettiğini, bu konuda sıkıntı duyduğunu da belirtmektedir. Mecliste gerçekleri söyleme konusunda ise, gerçeklerin dostlar için can sıkıcı olduğunu, fakat bu konudaki azarlamaların ilkbahar yağmuru gibi gelip geçiciliğini ifade etmektedir. Dostluklar her şeye rağmen devam etmelidir demektedir (19b-20a).

On birinci mektup Tâceddin el-Kindî'ye cevaben yazdığı ve Eyyübî Melik'i Melik Ebû Bekr'in oğlu Melik İsa'nın huzuruna girip çıktığına dairdir. Yazdığı mektupta müellif öncelikle Tâceddin'i övmekte ve ona dua etmektedir. Sonra da bir benzetme yaparak her aşağıda olanın değersiz, her yukarıda olanın sırdaş olamayacağını ifade edip, her insanın kendisine bırakılan emanetleri taşıyamayacağını belirtmektedir. Sır saklamanın ve verilen sözlerin tutulmasının soylu bir davranış olduğu da burada söylenmektedir. Sultanın meclisinde bulunmanın kendisini karanlıkta arkadaşsız kalma yalnızlığından kurtardığını ifade etmektedir (20a-22a).

Müellif **on ikinci** mektubunda da Erbil şehrindeki yakınlarına yine mum örneğini kullanarak, kardeşlerin ve sevenlerin birbirlerinden ayrılmasının acılığına temas etmektedir. Burada sultanların bazen ceza verebileceğini ve bazen da af edebileceğini söyleyen müellif her iki halde de itaat edilmesi, isyandan uzak durulması gerektiğini yazmaktadır (22a-23a).

On üçüncü, on dördüncü, on beşinci, on altıncı ve on yedinci mektuplar avlanma ile ilgili olup, özellikle hayvanlarla avlanma konusunda ilginç bilgiler vermektedir. Şahin gibi kuşlar ve çita gibi hayvanlar ile avlanmanın nasıl olduğu konusunda açıklamalar yapmaktadır. Böylece dönemin av kültürünü anlamamıza katkı sağlamaktadır (23a-28a).

Müellif **on sekizinci, on dokuzuncu ve yirminci** mektuplarda öncelikle sultanın meclisine dua etmekte, sonra da onurlu bir insanın tehlikelerden korkmayacağını, fakat bu tehlikelerin ve haberlerin doğuracağı rezaletten korkması gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir sultanın kendisinden sayıca çok olan düşmanlarından korkmayacağını söyleyerek, savaş meydanlarının onun için yumuşak bir döşek olduğunu vurgular. Korkakların kaçmasının ömürlerini uzatmayacağını da sözlerine ilave eder. Böyle bir karakterin kıskanılacak bir karakter olduğunu, böyle kişilerin tek başlarına olsalar bile büyük bir karakter

ordusu ile donatılmış olduklarını beyan eder. Müellif mektuplarında; yiğitlerin yanağının üzerinde keskin kılıç izleri olmadığı sürece güzel sayılamayacağını, kâfirlere karşı savaşılan komutanın yüzündeki kılıç izinin, onun güzelliğinin tamamlayıcısı olduğunu ifade etmektedir. Mü'min olan gazinin yaralarının rengi bakımından kan, fakat kokusu bakımından misk gibi olduğunu belirtir. O şöyle der: "Akıtılmış kan, intikamı kan akıtılarak alınmadığı sürece rahat etmez." Yazar burada Müslümanların cihada çıkmasının ve kâfirlerle savaşmasının kutsal bir vazife olduğunu söylemek ister (28a-30a).

Yirmi birinci, yirmi ikinci, yirmi üçüncü ve yirmi dördüncü mektuplar hastalıklar ve hasta ziyaretleri ile ilgilidir. Müellif hastalığın Allah'ın kullarına bir lütfu, bunun günahlara kefarete olduğunu yazmaktadır. Ayrıca hastalık ile insanların bazı şeylerin değerini ve önemini daha iyi kavradığını izah etmektedir. Yine hasta olanların Tanrı'ya daha yakın olduğuna, onların dualarının kabul edileceğine de vurgu yapılır. Hastalık sebebiyle insanların acılarını, üzüntülerini ve yine sevinçlerini paylaşmayı daha iyi kavradıklarını, bütünleştiklerini kaydeder. Böylece insanların zamanın değerini de daha iyi anlama fırsatı bulduğunu ve her anını faydalı işlerle değerlendirmesini öğrendiğini belirtmektedir (30a-33a).

Yirmi beşinci mektupta, meclislerin ancak sultan ile şenleneceğini belirterek, sultansız meclisin önemini olmadığını vurgulamaktadır (33a-33b).

Yirmi altıncı ve yirmi yedinci mektuplar, sultanın hediye olarak elbise, kılıç gibi hediyeler alması karşısında cevap olarak yazdığı ve hediyeleşmenin önemini vurgulayan mektuplardır. Hediyelerin maddi değerlerine değil, onun manevi değerine ve vermiş olduğu şerefe bakılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Hür kimselerin de hediyelerle değil, onurlandırılmak yoluyla kazanılabileceğine vurgu yapar. Sultana dair bir de hil'at geldiğini beyan eder; fakat bu hil'atin kimden kime (yani hangi Sultana) geldiğini belirtmez. Hil'atin yeşil, kırmızı ve beyaz renklerden oluştuğunu ifade eden müellif, her rengin anlamını da belirtmektedir. Bu hil'atin yanında bir de kılıç hediye gelmiştir. Sultan buna cevap yazarak kılıcın önemini belirtmiştir (33b-35b).

Yirmi sekizinci mektup, yaşlılıktan, gönül arzularından bahsedilen bir mektup olup, sevgi ve özlemi dile getirmektedir. Müellif, özlemine dile getirirken ölümü de anmakta ve iki çeşit ölümden bahsederek: "... İnsanlar için iki çeşit ölüm vardır. Biri gençliklerinin ölümü diğeri de bedenlerinin ölümüdür." (36b – 38b) demektedir.

Yirmi dokuzuncu mektup, hatiplik görevi ile ilgili bir olup sultana, bir hatibin görevini nasıl yapması gerektiği anlatılmaktadır. Hatiplik ile ilgili ayet ve hadislerin de yer aldığı mektupta hatibin cemaat içinde bulunan âlimler tarafından dikkatli bir şekilde dinleneceği ve sınanacağı, bu yüzden hatipliğin hakkının verilerek yapılması tavsiye edilmektedir (36b – 38b).

Otuzuncu mektup müellifin *el-Mühezzeb fi'l-Fıkh* isimli eseri sultan için istinsah etmesine rağmen karşılığını alamadığını belirttiği mektuptur (38b).

Otuz birinci, otuz ikinci, otuz üçüncü ve otuz dördüncü mektuplar tebrik mektuplarıdır. Bu mektuplarda sırasıyla; bir medresenin açılışını tebrik etmekte ve eğitim öğretimin İslâm'daki önemi ile eğiticilerin faziletinden bahsetmektedir. Bu mektuplardan birinde kadılık makamına atanan bir kişiyi tebrik etmekte ve adaletin önemine temas etmektedir. İnsanlarda olduğu gibi saltanatlarda da kader çizgisinin hâkim olduğu ifade edilir. Ancak adaletin, insanların ömürlerini uzattığı gibi, saltanatların da ömrünü uzattığı belirtilir (38b-41b).

Otuz beşinci mektupta içki meclisinden bahsedilmekte, müellifin Rumlara ait bir meyhaneye gidip gördükleri ve yaşadıklarını anlatması, güzel ve eğlenceli bir gece geçirdiğini dile getirmesi, günahlar işlediklerini kabul ve ikrar etmesi ele alınmaktadır. O sözlerini şöyle bitirir: “Şayet günahlar büyük ise de, Allah bağışlama konusunda çok daha cömerttir.” (41b – 42b).

Otuz altıncı mektubunda yaşlandığını, 60 günahkâr yıl (yani bulûğ çağına kadar olan 12-15 yıl da eklendiğinde 72-75 yaşları arasında olmaktadır) yaşadığını söyleyen müellif artık, asaya muhtaç durumda olduğunu, gençliğinde oldukça renkli günler geçirdiğini, hayata küsüp boğulma tehlikesi yaşadığı bir sırada efendisinin (=sultanının) kendisini kurtardığını anlatmaktadır (42b-44a).

Otuz yedinci mektup müellifin, efendisinin (sultanının) ayrılmasıyla duyduğu yalnızlık, gariplik ve sıkıntı ile ilgilidir. Ayrılık, özlem ve kavuşmanın kendisinde uyandırdığı duyguları dile getirmektedir. Kavuşmanın, ölümden sonra yeniden diriliş olduğunu söyler (44a-44b).

Otuz sekizinci mektup ilginçtir. Meşhur bir elçinin Bağdat'tan Musul'a gittikten sonra yol arkadaşına bir pusula göndermiş olduğuna dairdir. İşte bu mektup, bu pusuladır. Kalemini sultanının menfaatleri doğrultusunda kullandığını vurgulamaktadır. Kaleminin efendisini tasvirde aciz kaldığını da belirtir. Yolculukta sohbetin önemine temas edilir ve özellikle efendisiyle yap-

tuğı sohbetin uzun yolları kısalttuğunu anlatır. Efendisinin meclisine her türden insanın katıldığını, kimisinin ilim tahsil etmek, kimisinin de bir hediye almak için geldiğini, bazılarının da önlerine çıkacak bir fırsatı değerlendirme gayreti içinde oldukları ifade edilir (45a-45b).

Otuz dokuzuncu mektupta efendisinden gördüğü lütufları anlatır. Efendisinin lütfundan edindiği güzellikleri dile getirir. Ancak onun karşısında özür dileyecek duruma düşülmemesi gerektiğini ifade ederek “akıllı kimsenin özür dileyecek duruma düşmesi, kendisi için yeterli bir suçtur” demektedir (45b – 46b).

Kırkıncı, kırk birinci ve kırk ikinci mektuplarda, sevginin neye karşı ve nasıl olması gerektiğine dair **veciz** ifadeler kullanır. Sevginin hiç görülmeyen Anka kuşu gibi olduğunu söyler. Allah’a karşı dinî emirleri yüklenen insanın, sevgiyi de aynı şekilde yüklendiğini beyan eder. Efendisine duyduğu sevgiyi ifade eder. Efendisinin kendisine yazdığı mektuptan hoşnut olduğunu dile getirir (46b – 48a).

Kırk üçüncüsü, şairlerin sultanlar nezdindeki önemine dair bir mektuptur. Şairlerin şiirlerini sultanlara, bir şeyler umarak yazdıklarını belirtir (48a-49b).

Kırk dördüncüsü, yine sevgiden, sevginin yüceliği ve gücünden bahsedildiği bir mektuptur (49b-50a).

Kırk beşinci mektup, Bağdat halifelik divanından biri sarıklı, biri serpuşlu iki elçinin hediyelerle birlikte getirdikleri mektuba cevaptır. Bu cevapta Abbasilerin siyah renkli bayrak kullanmaları, siyah arma kullanmalarının tek sebebi, karşıtları bir araya getirmek şeklinde yorumlanmaktadır. Yine devletin kendisi beyaz olduğundan yüzünü en güzel şekilde ortaya çıkaracak olan siyah elbiseyi giymeleridir. Bu arada hizmetçi (=müellif, kâtip) de Halife divanından bir mektup ve hediyeler almıştır. Bu hediye elbise kendisi için Hz. Peygamber’in hırkası kadar kıymetlidir. Böylece hizmetçi gönlünü, izinin silinmesi mümkün olmayacak bir şekilde Müminlerin emirinin dostluğu ile mühürlemiştir. Hırka ile beraber ayrıca kılıç da hediye edilmiştir. Bu hediyeleri Emir Şemseddin ve Fakih Muhiddin göndermiştir. Kâtip bu elçileri mescitlere giden cemaatin güzel giyinmesi nasıl gerekliyse, öyle bir şekilde karşılamıştır (50a-52a).

Kırk altıncısı bu münşeat mecmuasında yer alan önemli mektuplardan biridir. Melik Musa b. Ebi Bekr b. Eyyüb’a hilafet makamı tarafından gönderilen ve bu bağlamda ilk olan hil’ati tebrik için yazdığı mektuptur. Bu mektupta

Abbasi halifesi tarafından gönderilen hil'atin önemi vurgulanır. Hil'at siyahsa da, sultan bu siyahlığın gecesinin ayı gibidir (52a-52b).

Kırk yedincisinde, Halep'in en büyük emirlerinden birinin yazdığı mektuptan bahsedilir ve burasının aynı zamanda efendisinin ikamet yeri olduğu belirtilir (52b-53b).

Kırk sekizincisi kardeşlerinden birine haccını tebrik için yazdığı bir mektup olup, haccın faziletini, güzelliklerini ve hacı olmanın onurunu anlatmaktadır (53b-54a).

Bir yolculuk sırasında efendisinden geri kalarak kusur işlediğini beyan ettiği **kırk dokuzuncu** mektubunda, efendisinin kendisini şöhrete ve mala gark etmesine rağmen, kendisinin efendisine zamanında hizmet etmediğinden dolayı azar işittiğini dile getirir (54b-55a).

Ellincisi emirin askeriyle birlikte çıktığı bir seferde karşılaştığı mahdumuna (=oğluna) yazdığı mektuptur. Bu mektup efendisinin komutası altındaki orduya gönderilmiştir. Bu mektupta efendisinin ordusunu övmektedir (55a-56a).

Müellifimiz **elli birinci** ve **elli ikinci** mektuplarında yazarlık iddiasında bulunan bir kişiyi yermektedir. Oldukça aşırı ifadeler kullanarak: "...Her türlü günah için Allah'tan bağışlama diliyorum. Bunlardan yalnızca, yerilmeyi çokça hak eden kimselere sövüp saymamı istisna ediyorum. Ben bunun günah olduğunu kabul ediyorum. Ancak kendisinden ötürü ne bağışlama dilemek ne de tövbeye sığınmak amacıyla bunu kabul etmiyorum." demektedir. Müellif, meclisin kâtipliğine layık olmayan bu kişiyi zemmetmektedir. Bu mektubunda kâtibin, meânî ilmine vakıf olması gerektiğini ve asıl anlamı kaybetmeden kelimeleri ifade etmek gerektiğini vurgular. Bu konuda Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'den alıntılar yaptığını belirtir.

Yazar burada, Musul hâkimi Meliku'l-Adil Mesûd oğlu Nûreddin Arslanşah'ın vefat etmiş bir dostunun çocuklarına göndermek üzere, kendisi adına yazdığı notu, el-Mütenebbî'den aldığını belirtmektedir. Buna göre bu zat, devletin ilk kuruluşundan itibaren Aksungur oğlu İmâdeddin Zengî'ye ondan sonra çocuklarına, torunlarına ve Nûreddin Arslanşah zamanına kadar torunlarının çocuklarına hizmet etmiştir.

Müellif, devletin önemli isimlerinden biri olan İbn Ümmi Abdi'ye yetiştiğini onu yaşlılığında ziyaret ettiğini ve ondan öğütler aldığını belirtmektedir. Mektubunda ölünün arkasından yapılanlar konusunda da şöyle demektedir: "Ölü-

nün hatırı için, yaşayanları koruyup gözetiniz. İçinde bir kişi dahi olsa, Ehl-i Beyt'ten biri imiş gibi evinin her türlü geçimini sağlayınız. Bizim hediyelerimiz, bir topluluğu içine dâhil ederse, bunu kendilerinden sonra gelenlere de miras olarak takdir ederiz ve çocuklar arasında ayırım yapmaksızın, erkeklerle kadınlara bunu eşit şekilde dağıtırız. Çünkü bizim adaletimize göre, uzak bir nesep dahi olsa, hediyeler miras yoluyla intikal eder. Bunun için; miras bırakanın herhangi bir vâsi tayin etme ihtiyacı da yoktur (56a-59a).

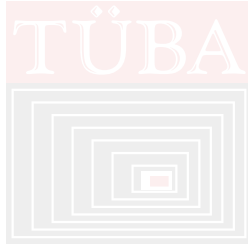
Devletin hizmetinde bulunup, ayrılan, daha sonra tekrar dönen bir komutanın nasıl karşılandığından bahseden **elli üçüncü** mektupta, o kişinin kendisine verilen değeri anlaması ve devletine hizmet etmesi, iktasını iyi kullanması isim verilmeden anlatılmaktadır (59a-60a).

Elli dördüncü mektupta Şaban 623 (1226) hicride vefat eden Halife Zâhir Biemrillah'ın kayıbandan doğan üzüntü ve onun iyilikleri dile getirilmektedir. Onun babası Nâsır Lidinillah'ın da bir yıl önce 622 (1225)'de öldüğünü dile getiren müellif, İslâm âleminin üzüntüye gark olduğunu, ancak Mustansır Billah'ın halife olmasıyla yeniden huzura kavuştuğunu belirtir (60a-60b).

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Metin

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

[1a] Günahlarının değil, sevgisinin artması için, bağış çerçevesini daha çok genişletsin diye ona mühlet verdi ve bunu, İbrahîmî bakış açısının olduğu bir örnekle açıklamaya çalıştı. Hz. İbrahim, Allah'ın her şeyden daha büyük olduğunu görünce ne bir yıldız ne bir güneşe ne de bir aya takılıp kaldı.

Bu mektupta, kendi kendine tanıklık eden güzellikler vardır. Bu konuda gelen âyetlerden biri, yüce Allah'ın şu sözüdür: “Ve Rabbi dağa tecelli eder etmez, onu toza toprağa çevirdi.¹”

Başka bir âyette: “Biz onlara, sadece günahkârlıkları artsın diye mühlet verdik²” buyurmaktadır.

Yine İbrahim'in^(as) kıssasının anlatıldığı bölümde de: “Sonra, gecenin karanlığı bastırıldığı zaman [gökte] bir yıldız gördü [ve] haykırdı: “İşte bu benim Rabbim!” Ama yıldız kaybolunca, “Ben batan şeyleri sevmem!” diye söylendi. Sonra, ayın doğduğunu görünce, “Benim Rabbim bu!” dedi. Ama ay da batınca, “Gerçekten, eğer Rabbim beni doğru yola iletmezse ben kesinlikle sapıklığa düşmüş kimselerden olurum!” dedi. Sonra, güneşin doğduğunu görünce, “İşte benim Rabbim bu! Bu [hepsinin] en büyüğü!” diye haykırdı. Ama o [da] kaybolunca: “Ey halkım!” diye seslendi, “Bakın, sizin yaptığınız gibi, Allah'tan başkasına ilâhlık yakıştırmak benden uzak olsun!”³” buyurmuştur.

•••••

¹ A'raf Suresi (7):143.

² Âl-i İmran Suresi (3): 178.

³ En'am Suresi (6): 76-78.

(١/٨) عِلْمًا وَ أُمْلَى لَهُ فِي تَوْسِعةِ مَوَاهِبِ الْأَنْعَامِ لِيَزْدَادَ حُبًّا لَا إِنَّمَا وَلَقَدْ رَامَ أَنْ يُمَثِّلَهُ بِمِثَالٍ فَكَانَ فِيهِ إِبْرَاهِيمِي النَّظَرِ وَلَمَّا وَجَدَهُ أَعْظَمَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لَمْ يَقِفْ عِنْدَ كَوْكَبٍ وَلَا شَمْسٍ وَلَا قَمَرٍ.

وَ فِي هَذَا الْكِتَابِ مِنَ الْحُسْنِ مَا يَشْهَدُ لِنَفْسِهِ، فَمِنَ الْآيَاتِ الْوَارِدَةِ فِيهِ قَوْلُهُ تَعَالَى: «فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا»، وَمِنْهَا قَوْلُهُ: «إِنَّمَا نُمِلِّي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا» وَمِنْهَا قَوْلُهُ تَعَالَى فِي قِصَّةِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ:

«فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ، فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ»^١

• • • • •

^١ - سورة الأعراف: من الآية ١٤٣

^٢ - سورة آل عمران: من الآية ١٧٨

^٣ - سورة الأنعام: من الآية ٧٦-٧٨

Yukarda geçen ayetlerde izlediğim yönteme benzer bir şekilde, sözlerime eklediğim Nebevî haberlere⁴ gelince, bunlardan biri; Peygamber'in^(sav): “Güneş bir şeytanın iki boynuzu arasında doğmaktadır”⁵ hadisidir. Ben bu manayı alıp; iki şakak arasındaki güzel bir yüz şeklinde yorumladım. (yani; iki boynuzu, iki şakak, güneşi de güzel yüz olarak açıkladım) ve bununla ilgili olarak şunları söyledim: “Onun; susamış kimsenin suyu ile susuzluğunu giderdiği, karanlık gecede yol alan kimsenin kendisiyle yolunu aydınlatığı bir yüzü vardır.” (Yani; Onun öyle bir yüzü var ki; susayan kimse onunla susuzluğunu giderir, zifiri karanlıkta yol alan kişi de onunla yolunu aydınlatır.)

Bu yüz; nergis, gül ve papatya arasında bölüşülmüştür. İsimleri farklı olmasına rağmen onun güzelliğinde birleşmişlerdir. “O, ancak ve ancak tapınılan bir heykeldir” denilebilir. Fakat putlardan biri de sayılamaz. O güzellikte bir ayet'tir, (bir delil'dir.) Ancak kendisini; ne bir neshin ne bir unutmamanın zedeleyemediği bir ayettir. Şayet onu, iki şakağı arasında tahayyül edersen, gerçekten güneşin, şeytanın iki boynuzu arasından doğduğunu anlarsın.

Bu konuyla ilgili olarak yaptığım şu ince sanata bak! Güzel yüzün, güneşe benzediğini, iki şakağının da, onun iki boynuz olduğunu görmüyor musun? İşte şeytan, kendisini düşünenleri (inananları) böylesi şeylerde aldatır. **[1b]** Çünkü o, kendisine inanan kimsenin muhayyilesindedir.

Ben, Nebevî haberi alarak, onu buraya öylesine yerleştirdim ki, belagat ve fesahatin⁶ gerektirdiği en güzel şekli almıştır.

www.tuba.gov.tr

•••••

⁴ Yani hadisler, Hz. Peygamber'in sünnetleri (sözleri, yaptıkları ve sükûta karşıladığı davranışlar).

⁵ Bu hadis namazını zamanında kılmayıp dar vakte sıkıştıranlar için söylenmiştir. Bakınız: Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî, *Câmiu's-Sahih*, Bed'ü'l-Halk 11, İstanbul 1992, IV, 91-92; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *Müsned*, İstanbul 1992, IV, 349.

⁶ Belagat: Bir düşünce ve duygunun yerinde ve zamanında manası en açık şekilde ve akıcı bir dille ifadesidir.

Fesahat: Lafızların telaffuzunun akıcı olup kulağa hoş gelmesi ve manasının açık olmasıdır. Tanımlar için Bakınız. M. Ali Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi: Belagat*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2004, s. 33, 37.

وَأَمَّا الْأَخْبَارُ النَّبَوِيَّةُ الَّتِي نَقَلْتَهَا إِلَى كَلَامِي كَمَا فَعَلْتُهُ فِي الْآيَاتِ الْمُقَدَّمِ ذِكْرَهَا فَمِنْهَا قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «الشَّمْسُ تَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ» فَأَخَذْتُ هَذَا الْمَعْنَى وَنَقَلْتُهُ إِلَى وَجْهِ مَلِيحٍ بَيْنَ صُدْغَيْنِ فَقُلْتُ فِي ذَلِكَ مَا أَذْكَرُهُ وَهُوَ لَهُ وَجْهُ يَرْتَوِي الظُّمَأُنُ مِنْ مَائِهِ وَيَسْتَضِيئُ بِهِ السَّارِي فِي سَوَادِ ظُلُمَائِهِ وَقَدْ قُسِمَ بَيْنَ نَرَجِسِهِ وَوَرْدِهِ وَأَقْحَوَانِهِ فَاتَّفَقَ الْحَسَنُ فِيهِ عَلَى اخْتِلَافِ أَسْمَائِهِ، وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهُ تِمَثَّلَ يُعْبَدُ لِكِنَّةٍ لَا يُعَدُّ فِي الْأَوْثَانِ وَهُوَ آيَةٌ فِيهِ، لَكِنَّا لَمْ تُشَنَّ بِنَسْخٍ وَلَا نِسْيَانٍ وَإِذَا تَأَمَّلْتَهُ بَيْنَ صُدْغَيْهِ عِلِمْتَ حِينَئِذٍ أَنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ مِنْ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ.

فَانْظُرْ إِلَى هَذِهِ الصَّنْعَةِ الدَّقِيقَةِ الَّتِي جِئْتُ بِهَا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ أَلَّا تَرَى أَنَّ الْوَجْهَ الْمَلِيحَ يَشْبَهُ بِالشَّمْسِ وَالصُّدْغَانِ هُمَا قَرْنَاهُ وَمِثْلُ هَذَا يُسَوَّلُ الشَّيْطَانُ (ب/٨) لِرَأْيِهِ مَا يُسَوَّلُ لِأَنَّهُ مَظِنَّتُهُ وَمَكَانُهُ، فَأَخَذْتُ أَنَا الْخَبَرَ النَّبَوِيَّ وَوَضَعْتُهُ هَاهُنَا فَجَاءَ كَمَا شَاءَتْ الْفَصَاحَةُ وَالْبَلَاغَةُ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Peygamber'in^(sav) buna benzer bir sözü de: “Cenin için bir köle veya cariye diyeti vardır.”⁷ hadisisidir. Bu manayı alıp, kalemle hokkaya aktardım ve kâtiplerden birine yazdığım bir mektupta ondan bahisle şöyle dedim: “O; nimetlerin ve ölümünün anası olan devletin sahibi, her türlü zorluğun üstesinden gelen ve dünya ahvalini çok iyi bilen, deneyimli bir kimsedir.” O devlet; aslına nispetle zenci, şeklinin güzelliği bakımından ise Rum asıllıdır. Yıldızların doğuşuyla ortaya çıkar ve ebruli iplikten örülmüş çizgili kumaşlar giyinerek süslenir. Ağaç aslından ilim aslına geçmiştir. O; en güzel vasıflarla donatılmış, ana rahminde gözleri doğuştan kör olan birer cenin olmalarına rağmen kendilerine, gören kimselerin görme yeteneği verilmiş çocuklara hamile kalır. Ancak, bunlardan herhangi birinin düşürülmesinden dolayı bir köle veya cariye diyeti vermek gerekmiyor.

Onların; önemi büyük ve burada anılması güzel sayılabilecek bundan başka özellikleri de vardır. Bu sıfatların hem nazmı hem de nesri, kulakları kendilerini dinlemeye adeta mecbur ediyor. Bu sıfatlardan birini ele alıp, yarış atını dörtlüye sürdü ve son derecede susamış biri gibi onu yudumlayıverdi. Sonra, kalbini dinlemeden duygularını dile getirdi. Konuşmaya başladığında, tüm başlar ona doğru yöneliyor ve ruhlar kendisine doğru kanat çırpıyordu. Onun sözleri, toplantıda bulunan herkesi öylesine büyüledi ki, ayakta kiler oturmaya, oturanlar da ayağa kalkmaya başladı.

Çoğu zaman, büyüklüğü ile böbürleniyor ve yaptığı işlerin çokluğuyla şımarıyor. Baş yarıldığında, düşmanlara saldırılarını daha çok arttıran savaşçının da kendisi olduğunu ileri sürüyor. Yaptığı işlerde uzun mızrağı geçmekte, fakat gerçekte boyu bir karış geçmemektedir. Onun üç eşi vardır ki, bunların mehirleri göğsünden çıkan nefeslerdir.

İşte bu kişi; efendimizin kendisini hizmetine tahsis ettiği **[2a]** ve azametine rağmen elinde evirip çevirdiği, bazen gemini çekerek dizginlediği, bazen de ileri atılması için serbest bıraktığı kalemidir. Bu kalemden başka, güçlü ve güvenilir diye adlandırılacak veya sağ eldeki konumundan dolayı sol elin kendisini kıskanacağı başka bir kalem de yoktur. Yine onun gibi; bir hafıza kaynağından ve mürekkep hokkasından destek alıp, bir kaynaktan diğerine taşınan başka bir kalem yoktur.

•••••

⁷ Hadis Buhârî'nin *Sahih*'inde şöyledir: “Hüzeyl kabilesinden iki kadın birbirleriyle kavga ettiler. Biri diğerine bir taş atarak kadını da, karnındaki yavruyu da öldürdü. Dava Hz. Peygamber^(sav)'e geldi. Efendimiz, ceninin diyetini bir gurre olarak hükme bağladı. Gurre kadın veya erkek bir köle demektir.” Buhârî, Diyât 25, VIII/45-46.

وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «فِي الْجَنِينِ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ» فَأَخَذْتُ هَذَا الْمَعْنَى وَنَقَلْتُهُ إِلَى الْقَلَمِ وَالِدَوَاةِ وَذَكَرْتَهُ فِي ضَمَنِ كِتَابِ كِتَبْتِهِ إِلَى بَعْضِ الْكُتَّابِ فَقُلْتُ:

وَهُوَ صَاحِبُ الدَّوْلَةِ الَّتِي هِيَ أُمُّ الْعَطَايَا وَالْمَنَايَا وَبَنَتْ جَلًّا وَطَلَّاعَ الثَّنَايَا وَهِيَ زَنْجِيَّةٌ فِي نَسَبِهَا أَصْلُهَا رُومِيَّةٌ فِي مَحَاسِنِ شَكْلِهَا، تَتَحَلَّى بِمَطَالِحِ نُجُومٍ وَتَتَبَرَّجُ فِي وَشَائِعِ رُقُومٍ، وَقَدْ انْتَقَلَتْ مِنْ مَنبَتِ شَجَرٍ إِلَى مَنبَتِ عُلُومٍ وَتَحْمِلُ أَوْلَادًا وَسَمُوا بِأَحْسَنِ السِّمَةِ وَأَعْطُوا هَدَايَةَ ذَوِي الْأَبْصَارِ عَلَى مَا بِهِمْ مِنَ الْكَمِّ وَهُمْ أَجَنَّةٌ فِي أَحْشَائِهَا غَيْرُ أَنَّهُ لَا يَجِبُ فِي إِسْقَاطِ أَحَدِهِمْ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ، وَلَهُمْ صِفَاتٌ أُخْرَى يَعْظُمُ أَمْرُهَا وَيَحْسُنُ ذِكْرُهَا، وَيَمْلِكُ قِيَادَ الْأَسْمَاعِ نَظْمُهَا وَنَثْرُهَا، وَلَقَدْ يُرَى وَقَدْ تَنَازَلَ وَاحِدًا مِنْهَا فَخَبَّ فِي يَدِهِ مَخْبَبَ الْجَوَادِ وَكَرَعَ كَرَعَ الصَّوَادِ، وَأَخْبَرَ مَنْ غَيْرِ سَمْعٍ مِنَ الْفُؤَادِ إِذَا نَطَقَ أَنْغَضَتْ إِلَيْهِ الرُّؤُوسُ وَرَفَرَقَتْ عَلَيْهِ النُّفُوسُ وَاسْتَحَقَّ أَهْلَ النَّادِي بِقَوْلِهِ حَتَّى يَجْلِسَ لَهُ الْقِيَامُ وَتَقُومَ لَهُ الْجُلُوسُ وَكَثِيرًا مَا يُزْهَى بِكِبَرِهِ وَيُدَلُّ بِكَثْرِهِ وَيَتَحَجَّجُ بِأَنَّهُ الْفَارِسُ الَّذِي يُشَقُّ رَأْسُهُ فَيَزْدَادُ مَضَاءً فِي كَرِّهِ وَالَّذِي يَطُولُ عَلَى الرُّمَحِ الطَّوِيلِ لَا يَزِيدُ قَدَّهُ عَلَى فِثْرِ الْكَفِّ وَشِبْرِهِ، وَأَنَّهُ صَاحِبُ الزَّوْجَاتِ الثَّلَاثِ اللَّاتِي مَهْرُهُنَّ نَفَثَاتُهُ الْخَارِجَةُ مِنْ صَدْرِهِ وَهَذَا هُوَ الْقَلَمُ الَّذِي اخْتَصَّ سَيِّدُنَا بِاسْتِخْدَامِهِ (١/٢) وَذَلَّلَهُ فِي يَدِهِ عَلَى اسْتِفْخَامِهِ وَتَصَرَّفَ فِيهِ تَارَةً فِي كَبْحٍ لَجَامِهِ وَتَارَةً فِي اسْتِقْدَامِهِ، وَلَيْسَ لِقَلَمٍ غَيْرِهِ أَنْ يُدْعَى بِالْقَوِي الْأَمِينِ أَوْ أَنْ تَحْسُدَ الشَّمَالُ مَكَانَهُ مِنَ الْيَمِينِ أَوْ أَنْ تَسْتَمِدَّ مِنْ مَعِينٍ خَاطِرٍ وَدَوَاةٍ فَيَنْتَقِلَ مِنْ مَعِينٍ إِلَى مَعِينٍ.

Bu bölümde; kalemin özellikleri ve benden önce gelip geçen hiçbir kimsenin ulaşamadığı hokkanın vasıfları ile ilgili anlattıklarım iyice düşünülmelidir. İlk defa benim çıkardığım bu manaların kaynağı, Hz. Peygamber'in hadislerinden naklettiğim şeylerdir. Nitekim ben, hokkanın içinde bulunan kalemi, ana rahmindeki cenine benzettim ve bundan başka pek çok mana ve benzetmeler kullandım. Bu anlattıklarım ilk kez ortaya çıkmıyorsa da yeniden icat edilmişlerin kız kardeşleri (benzerleri) veya amca kızlarıdır yani ilk kez ortaya konulan şeylere çok benzemektedir.

Bu cümleden olarak, Resûlullah^(sav) şöyle buyurmuştur: “Kim benim bu makamıma çıkarsa, onu küçük çakıl taşları atarak oradan uzaklaştırınız.”⁸ Başka bir sözünde: “Tüm atlar geniş bir alanda toplansa, doru (kırmızı) at hepsini geçecektir”⁹ buyurur.

Bu iki manayı alıp onları yine kaleme aktardım ve hilâfet divanına¹⁰ gönderdiğim bir mektuba kaydettim. Bu mektubu, Musul¹¹ idarecisi Mesûd oğlu veliaht Nûreddin Arslan¹² adına yazmış ve şöyle demiştim:

“Kulunuz bu mektupları; ne giderilmesi gereken bir sıkıntısını sona erdirmek, ne de acilen yerine getirilmesi gereken bir isteğini dile getirmek için yazmıştır (yani bu sebeplerle yazmamıştır). Bunları peş peşe yazmasının nedeni, onların yalnızca bir nevi kulunuz ve aracı konumunda sayılmalarıdır.”

Bunların arasında en yakın aracı ise kalemin aracılığıdır. Allah onu, kölenizin elinde itaatkâr kılmıştır. Onu kımıldatmak istediğinde tembellik etmez, gemini çekince de serkeşlik yapmaz.

Kulunuzun; onunla (kalemle) Yüce Divana kibarca hitap etmesi ve devletinin düşmanlarına saldırması âdetindendir. O bu iki durumdan birincisinde, min-

•••••

⁸ Bu hadis bulunamamıştır.

⁹ İbn Abdîrabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endülüsi, *el-İkdu'l-Ferîd* (thk. M. Muhammed Kamiha), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1404/1983, I, 135.

¹⁰ Hilafet Divanı: Abbasi halifeliği kastedilmektedir.

¹¹ Musul: Bugün Kuzey Irak'ta bulunan bir şehirdir.

¹² Nûreddin Arslan b. Mes'ûd: Eyyubî ailesinin Musul emirlerindendir. Babası İzzeddin Mesud'un ölümünden sonra başa geçmiş ve 589-607/1193-1211 yılları arasında yaklaşık 18 yıl Musul emirliği yapmıştır. Bakınız: İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih* (terc. Abdülkerim Özeydin ve diğerleri), XII, 607. yılı olayları; İbnü'l-Adîm, *Buğyat at-Talab fi Tarih Halab Selçuklularla İlgili Hal Tercümeleri* (Yayınlayan Ali Sevim), Ankara 1976, 50, 56, 58, 92, 93; Ramazan Şeşen, “Eyyubiler Devleti”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, VI, 338-352; Ramazan Şeşen, “Eyyubiler”, *Türkler*, Ankara 2002, IV, 65-66; Muammer Gül, “Ön Asyada Bir Türk Devleti Eyyubiler (1175-1250)”, *Türkler*, Ankara 2002, IV, 80-83; Emine Uyumaz, “Türkiye Selçuklu Devleti Eyyubi Münasebetleri”, *Türkler*, Ankara 2002, IV, 86-96.

فتأمل ما أوردته في هذا الفصل من صفات القلم والدواة التي لم ينته إليها ممن تقدمني، وموضع المعنى المبتدع ما نقلته من الخبر النبوي وذاك أني مثلت القلم الموضوع في بطن الدواة المستطيلة بالجنين في البطن، ثم قلت فيها ما قلت من معاني أخر كثيرة، وهي فإن لم تكن مبتدعة فهي أخوات الابتداع أو بنات عم له ومن ذلك قول النبي صلى الله عليه وسلم «مَنْ رَقِيَ مَرْقَايَ هَذَا فَاحْضَبْهُ» وقوله صلى الله عليه وسلم «لَوْ جُمِعَتِ الْخَيْلُ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ لَسَبَقَهَا أَشَقَرُ» فأخذت أنا هذين المعنيين ونقلتهما إلى القلم أيضاً وأوردتهما في ضمن كتاب إلى ديوان الخلافة كتبتُه عن الملك نور الدين أرسلان بن مسعود صاحب الموصل فقلت الخادم لا تُرصدُ مكتوباته لمهم يَجِبُ انْهَاؤُهُ ولا لمطلوبٍ يُعَجَّلُ اقْتِضَاؤُهُ لكن يوالى بَيْنُهَا لِأَنَّهَا مَعْدُودَةٌ فِي جُمْلَةِ الْخَدَمِ وَالْوَسَائِلِ فَإِنْ مِنْ أَقْرَبِهَا لُحْمَةٌ وَسَيْلَةُ الْقَلَمِ، وَقَدْ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْعَ يَدِهِ لَا يُحْجَمُ فِي حِرَانِهِ وَلَا يَجْمَعُ فِي عَنَانِهِ، وَمِنْ عَادَتِهِ أَنْ يَخَاطَبَ بِهِ الدِّيَوَانَ الْعَزِيزَ مَلَاظِفًا وَيُجَادِلَ بِهِ أَعْدَاءَ دَوْلَتِهِ مُزَاحِفًا، فَهُوَ فِي أَحَدِ حَالِيهِ خَطِيبٌ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَخْطُبُ لِرُقِيَّةٍ إِلَى ذُرْوَةِ الْمُنْبَرِ وَفِي حَالِهِ (٢/ب)

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

berin doruğuna çıkmasından dolayı çakıl taşlarıyla oradan indirilmeyen bir hatiptir. **[2b]** İkinci durumda ise kıpkırmızı kana bulanmadan boğazları keskin bir şekilde biçen keskin bir kılıçtır. Her iki durumda da o; Peygamber'in^(sav) kendisinden: "Tüm atlar geniş bir alanda toplansa, doru (kırmızı) at hepsini geçecektir¹³" diye söz ettiği yarış atıdır.

Bu iki mana, daha önce sana gösterdiğim gibi ilk kez ortaya çıkarılmış manalardır. Kim bilir, belki de bu söylediklerimi; cahil, sığ düşünceli ve yeteneksiz biri ele geçirmiş ve "Burada bir ayet ya da Hz. Peygamber'in bir hadisinden nakledilen mana dışında zor anlaşılacak ne var ki?" demiş olabilir. Doğal olarak işin iç yüzünü bilmeyen kimse, dilediği gibi konuşabilir. Eğer gerçeği bilseydi herhalde böyle konuşmazdı.

Görmüyor musun, Peygamber^(sav): "Güneş bir şeytanın iki boynuzu arasında doğmaktadır¹⁴" buyurmuştur. Bundan güneşin; sadece şeytanın iki boynuzu arasından doğduğu anlaşılabilir. Başka bir mana anlaşılmaz. İşin iç yüzünü bilmeyen kimse, bundan başka bir manaya gelebileceğini de düşünmez.

Hâlbuki bunu daha güzel bir manada, yani iki şakakla (iki şakağı arasında ibaresiyle) açıklayabilen kimse, gizli manaları ortaya çıkarabilecek ve kapalı manaları açıklığa kavuşturacak bir zekâyâ muhtaçtır. Yoksa Hz. Peygamber^(sav) söylediği andan bu zamanımıza kadar bu Nebvî haberi, birçok kimse bir yazar ya da bir şairden mutlaka duymuştur. O halde benden öncekiler, neden benim çıkardığım manayı çıkaramamışlar veya benim aktardığım tarzda aktaramamışlardır?

Bu hadislerden biri de Peygamber'in^(sav) Abdullah b. Mesûd'un¹⁵ ilimle nasıl dolduğunu anlatan hadisidir. Ben bu manayı alıp, bir bahçenin niteliklerini belirtmediğim bir mektubun içeriğine kaydettim. O bahçede bulunan meyve çeşitlerinden söz ettim ve her birini layık oldukları sözcüklerle niteleyerek şöyle dedim:

"O meyvelerin arasında, adını yüceltmek için Allah'ın kendisine yemin ettiği, isyandan dolayı avret yerleri açılan Hz. Âdem'in, yapraklarıyla örtüdüğü ve uzun boyunlulara tahsis edilmiş olan incir vardır. Yere doğru eğilmiş vaziyette görülmesi, şükürünün coşkunluğundandır. Tat olarak çok lezzetli ve yumuşak yapılı diye tanımlanmıştır. Kimileri; bu, süzme bal ile doldurulmuş bir torbacık

13 Bakınız: Dipnot 9.

14 Bakınız: Dipnot 5.

15 İlk Müslümanlardan ve aşere-i mübeşşeredendir. Kûfe tefsir ve fıkıh mekteplerinin kurucusu. Bakınız. İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ûd", *DLA*, İstanbul 1998, I, 114-117.

الأخرى عَصْبٌ إِلَّا أَنَّهُ يَفْرَى الطَّلَا غَيْرَ مُخْتَصِبٍ بِالدَّمِ الْأَحْمَرِ وَهُوَ فِي كِلَيْهِمَا الْجَوَادِ الَّذِي أَرِيدَ بِالْقَوْلِ النَّبَوِيِّ «لَوْ جَمَعَتِ الْخَيْلُ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ لَسَبَقَهَا أَشَقَرُ» وَهَذَانِ مَعْنَيَانِ مُبْتَدَعَانِ كَمَا أَرَيْتُكَ وَلَرُبَّمَا وَقَفَ عَلَى مَا ذَكَرْتَهُ مَنْ هُوَ جَاهِلٌ نَيِّ الْفِكْرَةِ قَدُمُ الْقَرِيحَةِ، وَقَالَ مَا هَا هُنَا مِنَ الْأَمْرِ الْعَسِيرِ، هَلْ هَاهُنَا إِلَّا آيَةٌ أَوْخَبَرُ مِنَ الْأَخْبَارِ النَّبَوِيَّةِ، نُقِلَ الْمَعْنَى فِيهِمَا إِلَى غَيْرِهِمَا، وَالْجَاهِلُ بِالْأَمْرِ يَقُولُ مَا شَاءَ، وَلَوْ عَلِمَ لَمَا قَالَ أَلَا تَرَى أَنَّ النَّبِيَّ اللَّهَ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «تَطْلُعُ الشَّمْسُ مِنْ قَرْنِي شَيْطَانٍ» وَهَذَا لَا يَفْهَمُ مِنْهُ إِلَّا أَنَّ الشَّمْسَ تَطْلُعُ مِنْ قَرْنِي شَيْطَانٍ لَا غَيْرَ وَلَا تَدُلُّ عَلَى مَعْنَى غَيْرِ ذَلِكَ وَالَّذِي يَهْتَدِي إِلَى نَقْلِهِ إِلَى وَجْهِهِ مَلِيحٌ بَيْنَ صُدْعَيْنِ يَحْتَاجُ إِلَى خَاطِرٍ يَسْتَخْرِجُ الْحَبَى، وَيَتَصَرَّفُ فِي اسْتِنْبَاطِ الْمَعَانِي الْغَامِضَةِ وَإِلَّا فَكَمْ قَدْ سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ النَّبَوِيَّ مِنْ كَاتِبٍ وَشَاعِرٍ مُذْ نَطَقَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِلَى عَهْدِنَا هَذَا فَلَمْ لَا اتُوا بِهِ كَمَا أَتَيْتُ بِهِ أَوْ نَقَلُوهُ إِلَى مَا نَقَلْتُهُ إِلَيْهِ.

وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَصْفِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كُنَيْفٌ مُلَيٌّ عِلْمًا، وَأَخَذْتُ أَنَا هَذَا الْمَعْنَى وَنَقَلْتُهُ إِلَى كِتَابِ ضَمْنَتِهِ وَصَفَ بُسْتَانَ، فَذَكَرْتُ مَا فِيهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْفَاكِهِةِ وَوَصَفْتُ كَلًّا مِنْهَا بِمَا يَلِيْقُ بِهِ، فَقُلْتُ وَفِيهَا التِّينَ الَّذِي أَقْسَمَ اللَّهُ بِهِ تَنْوِيهَاً بِذِكْرِهِ وَاسْتَتَرَ آدَمَ بِوَرَقِهِ إِذْ كَشَفَتِ الْمَعْصِيَةُ مِنْ سِتْرِهِ وَخُصَّ بِطَوْلِ الْأَعْنَاقِ، فَمَا يَرَى بِهَا مِنْ مَيْلٍ فَهُوَ مِنْ نَشْوَةِ سَكْرِهِ وَقَدْ وَصَفَ بِأَنَّهُ رَاقٍ طَعْمًا وَنَعْمَ جِسْمًا، وَقِيلَ هَذَا كُنَيْفٌ، مُلَيٌّ شُهْدًا لَا كُنَيْفٌ مُلَيٌّ عِلْمًا وَهَذَا مِنْ أَغْرَبِ مَا يَأْتِي مِنْ هَذَا الْأَسْلُوبِ.

وَمَنْ ذَلِكَ أَنَّهُ وَرَدَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ «خَلَقَ اللَّهُ التُّرْبَةَ يَوْمَ السَّبْتِ وَنَصَبَ الْجِبَالَ فِيهَا (١/٣) يَوْمَ الْأَحَدِ وَخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَخَلَقَ الْمَكْرُوهَ يَوْمَ الثَّلَاثَةِ وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ وَبَثَّ فِيهَا الدُّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَخَلَقَ آدَمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ وَاللَّيْلِ».

değil, bilgi ile doldurulmuş bir torbacıktır” demiştir. Bu da böylesi mevzularda gelen en ilginç üsluplardan biridir.

Yine Peygamber'den^(sav) gelen bir rivayete göre Allah Resulü şöyle demiştir: “Allah yeryüzünü Cumartesi günü yarattı. Dağları da yeryüzüne [3a] Pazar günü daktı. Ağaçları Pazartesi günü, kötü ve çirkin şeyleri ise Salı günü, nuru da Çarşamba günü yarattı. Hayvanları Perşembe günü yaratarak yeryüzüne dağıttı. Hz. Âdem'i Cuma günü, ikindi ile gece vakitleri arasında yarattı.”¹⁶

Ben bu Nebvî haberi ele alarak, onu değişik şekillerde yorumlamaya çalıştım ve yazışmalarımda, haftanın tüm günlerinden söz ettim. Bunlardan kimisine yeni bir anlam yükledim, kimisini de öteden beri bilinen manasıyla kullandım. Bunlardan kendisine yeni bir yorum getirdiklerimden biri, kâfir düşmanlara ait bir beldenin fethidir. Nitekim bu beldenin fethi, bir tevafuk sonucu, Recep ayının¹⁷ on yedisine denk gelen Çarşamba günü gerçekleşmiştir.

Ben de bu konuda mektuplar yazarak, Çarşamba gününden ve Recep ayının on yedisinden söz ettim. Ayrıca fethin; neden bu günde, bu rakamda ve bu ayda gerçekleştiğini anlattım. Çarşamba günü ile ilgili olarak; sınır beldesinin teslim edilmesinin, Çarşamba gününe tesadüf ettiğini dile getirdim.

Böylesi bir faziletin, bu güne özgü kılınması meselesi, birçok düşüncenin kayrayamayacağı kadar ince bir konu olabilir. Hâlbuki bunun nedeni, nurun Çarşamba günü yaratılmış olmasından başka bir şey değildir. Unutmamak lazım ki, küfür bir karanlıktır ve karanlıklar ancak nurlarla yok edilebilir. Bu da, bana göre yeni bir yorumdur ve son derecede güzel ve şık bir yorumdur.

Ayın on yedinci gününe gelince, bu konuda da şunları söyledim: Fetih, Recep ayının on yedinci gününde gerçekleşti. Cenâb-ı Allah'ın, fethi bir asal sayıda gerçekleştirmesinin nedeni, küfrün bundan böyle herhangi bir kapıyı fethetmeye kalkamayacağını ve bunun için bir hesap dahi tahayyül edemeyeceğini ilan etmesi manasına gelir. Nitekim (onun bu düşüncesini) herhangi bir hesapla da gerçekleştiremez. Bu mana, ancak matematiği iyi bilen biri tarafından ortaya konabilir. Çünkü asal sayı, sonucu kesirsiz olarak çıkmayan sayıdır. On yedi ve

•••••

¹⁶ Hz. Peygamber'in^(sav) şöyle dediği nakledilir: “Allah toprağı Cumartesi günü yarattı. Ondaki dağları Pazar günü yarattı; ağaçları Pazartesi günü yarattı. Mekruhları Salı günü yarattı. Nuru Çarşamba günü yarattı ve onda hayvanları Perşembe günü yaydı. Hz. Adem'i^(as) Cuma günü ikindi vaktinden sonra, ikindi ile gece arasındaki gündüz vaktinin en son saatinde en son mahluk olarak yarattı.” Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *Câmiu's-Sahih*, Sıfatu'l-Kıyâme 27, İstanbul 1992, 3, 2149-2150.

¹⁷ İslâm'da üç aylar diye bilinen ve kutsal kabul edilen ayların ilkidir.

فَأَخَذْتُ أَنَا هَذَا الْخَبَرَ النَّبَوِيَّ وَتَصَرَّفْتُ فِيهِ بِالْوَانِ مِنَ التَّصَرُّفَاتِ وَأُورِدْتُ أَيَّامَ الْأُسْبُوعِ كُلَّهَا فِي مُكَاتِبَاتِي، فَمِنْهَا مَا اسْتَخَرَجْتُ لَهَا مَعْنَى مُبْتَدِعاً وَمِنْهَا مَا جَاءَ غَيْرَ مُبْتَدِعٍ، فَأَمَّا الْمَعْنَى الْمُبْتَدِعُ مِنْ ذَلِكَ فَإِنَّهُ قُتِحَ بَلَدٌ مِنَ الْعَدُوِّ الْكَافِرِ وَاتَّفَقَ فَتَحَهُ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ سَابِعِ عَشَرَ رَجَبٍ فَأَنْشَأْتُ فِي ذَلِكَ كِتَاباً وَذَكَرْتُ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، وَسَابِعِ عَشَرَ الشَّهْرِ، وَشَهْرَ رَجَبٍ، وَلَمْ وَقَعَ الْفَتْحُ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَهَذَا الْعَدَدِ، وَهَذَا الشَّهْرِ؛ أَمَّا يَوْمُ الْأَرْبَعَاءِ فَإِنِّي قُلْتُ فِيهِ: وَصَادَفَ تَسْلَمُ الثَّغَرِ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ، وَ فِي اخْتِصَاصِ هَذَا الْيَوْمِ بِهَذِهِ الْفَضِيلَةِ مَعْنَى يَدْقُّ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الْأَفْكَارِ وَلَيْسَ هَذَا إِلَّا لِأَنَّهُ خَلَقَ فِيهِ النُّورَ، وَالْكَفَرُ ظِلْمَةٌ وَلَا تُمَحَى الظُّلُمَاتُ إِلَّا بِالْأَنْوَارِ. وَهَذَا مَعْنَى مُبْتَدِعٍ لِي، وَهُوَ عَلَى إِبْتِدَاعِهِ فِي غَايَةِ اللَّطَافَةِ وَالرَّشَاقَةِ وَأَمَّا سَابِعِ عَشَرَ الشَّهْرِ فَإِنِّي قُلْتُ فِيهِ: وَكَانَ الْفَتْحُ فِي سَابِعِ عَشَرَ رَجَبٍ، وَلَمْ يَأْتِ بِهِ اللَّهُ فِي عَدَدٍ أَصَمٍّ إِلَّا أَنَّهُ إِذَا بَانَ الْكُفْرَ لَا يُعَاوَدُ لَهُ فَتْحُ بَابٍ وَلَا يُخَيَّلُهُ فِي حِسَابِ تَقْدِيرِهِ، إِذْ لَا مَخْرَجَ لَهُ فِي حِسَابٍ. وَهَذَا الْمَعْنَى لَا يَصْدُرُ إِلَّا عَنْ عَارِفٍ بَعْلَمَ الْحِسَابَ لِأَنَّ الْعَدَدَ الْأَصَمَّ هُوَ الَّذِي لَا مَخْرَجَ لَهُ صَحِيحاً كَسَبْعَةِ عَشَرَ وَثَلَاثَةِ عَشَرَ لِأَنَّ الْمَخْرَجَ هُوَ مِنَ النِّصْفِ إِلَى الْعُشْرِ، وَالْعَدَدُ الْأَصَمُّ لَا مَخْرَجَ لَهُ صَحِيحاً وَإِنَّمَا يُنْطَقُ عَنْهُ الْجُزْءُ فَيُقَالُ: جُزْءٌ مِنْ

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

on üç sayıları gibi bu sayılarda sonuç, yarımından onda bire kadar olabilir. Bu sayılar ifade edilmek istendiğinde; **[3b]** on yedide bir, on birde bir veya on üçte bir şeklinde ifade edilir.

Ancak, kâtip hesap ilmini bilmiyorsa, buna benzer bir manaya ulaşabilmesi imkânsız olur. Bu yüzden, kâtip olacak kişinin her ilme elini daldırması gerekir. Ta ki, karşısına buna benzer bir mana çıktığında, hangi ilme başvuracağını ve nasıl yararlanabileceğini bilsin.

Recep ayına gelince; kendisinde meydana gelen fetihten söz ederken onu da zikretmiştim. Bu bahis iki mektupta ve iki ayrı yerde geçmişti. Bunlardan biri, benim şu sözümdür: Onun faziletlerinden biri, fethin Recep ayında nasip olmasıdır. Böylelikle, büyük işler büyük zamanlara tahsis edilmiş oldu. Daha önce bu ay, sağır (bu ayda savaşmanın haram olması dolayısıyla, kılıç kalkan seslerinin duyulmamasından kinayedir) diye adlandırılıyordu. Bu fetih kendisinde gerçekleştiği günden itibaren ise, “gerçek övgü sahibi” diye anılmaya başlandı. Cenâb-ı Allah’ın, fethi bu ayın günlerine nasip etmesi, onun kan akıtma mevsimi olmasından ve onda verilen sadakaların uzun boyunlu (daha çok verimli) olmasından dolayıdır.

Kuşkusuz iyiliklerin en güzeli, uzun boyunlu olanlardır. Tüm bunlardan daha güzel olanı ise; ondaki meşhur nafîle namazının, Cihat farzıyla bir araya getirilmiş olmasıdır. Bu ikisi, hem soğukta hem de sıcakta birer ganimettir. Bu konuda zıtları bir araya getirebilene ne mutlu!

Bu fazilette üç mana vardır. Birincisi, akıtılan kandır. Nitekim öteden beri Recep ayında, Kurban Bayramı’ndakine benzer bir atıre¹⁸ kesilirdi. Bu aydaki fetih de akıtılan kan gibidir. O da kâfir düşmanın kanıdır.

.....

¹⁸ Atıre: Cahiliye döneminde putlar için kesilen kurban olmakla birlikte, İslâm’dan sonra Recep ayında “Recebiye” adıyla kesilmesine devam edildiği rivayet edilmektedir. Mihnef’in rivâyetine göre Hz. Peygamber: “Ey insanlar, her aile sahibine her sene bir kurbanlık, bir de atıre borç olmuştur. Atıre’nin ne olduğunu biliyor musunuz? O, Recebiye dediğiniz şeydir.” demiştir. Yine bu konudaki başka bir rivayette; Bir adam “Ey Allah’ın Resûlü! Biz, cahiliye devrinde, Receb ayında atıre kurbanı kesiyorduk. Şimdi ne yapmamızı emir buyurursunuz?” diye sorduğunda Resûlullah’ın şu cevabı verdiği nakledilir: “Hangi ayda olursa olsun, Allah için kesin ve Allah için hayır hasenatta bulunun, Allah için yedirip içirin.” Yine “Cahiliye devrinde Fere’ kurbanı kesiyorduk, şimdi ne yapmamızı emrederdiniz?” dendiğinde Resûlullah’ın^(sav); “Kırda otlayan her bir sürü için bir fere’ kurbanı vardır. Bu o yıl doğan ve hacılara yük taşıyacak güce gelinceye kadar diğerleriyle birlikte beslediğin bir hayvandır. O safhaya gelince kesip etini yolculara tasadduk edersin.” şeklinde cevap verdiği rivâyet edilmektedir.” Ancak bunlar zayıf rivâyetlerdir. Özellikle Mihnef’in naklettiği hadisler ve haberler zayıf kabul edilmektedir. Buhârî, *Sahih*’inde Hz. Peygamber’in Atıre ve Fere kurbanını yasakladığını nakletmektedir ki bu daha sağlam bir rivâyettir. Bakınız: Buhârî, Akika 3-4, VI, 217.

(ب/٣) سبعة عشر جزء من أحد عشر وَجْزَةً من ثلاثة عشر، و إذا لم يكن الكاتب عارفاً بالحساب وإلا استحال عليه أن يأتي بمثل هذا المعنى ومن أجل ذلك ينبغي أن يغمس يده في كل علم حتى إذا جاءه من المعاني ما يتصل بعلم من العلوم دَرى ما يفعل فيه، فأما شهر رَجَب فإني قلتُ في الفتح الذي وقع فيه ما أذكره وهو في موضعين من كتابين أحدهما قولي: وَمَنْ فضله أنه تيسر في شهر رجب فأختص العظيم بالعظيم، وقد كان يُدعى بالأصم، فمذ فخر بهذا الفتح دُعي بذي الفخر الصميم، ولم يُقيضه الله في أيامه إلا لأنه، مَوْسَمٌ لَدَمٍ مُهْرَاقٍ، وإنَّ الحسنة فيه ذات عنق طويل، وخير الحسنات ما خُصَّ بطول الأعناق، وأحسن من هذا كله أنه قُرِنَتْ فيه نافله صلاته المشهورة بفريضة الجهاد، وهما غنيمتان في البرد والحر، فطوبى لمن جمع فيها بين الأضداد. وفي هذا الفصل معان ثلاثة أحدها الدَّمُ المَهْرَاقُ فَإِنَّ شَهْرَ رَجَبٍ كان تُذْبَحُ فيه العتيرة كالأضحية في عيد النحر، والفتح فيه دَمٌ مَهْرَاقٍ، وهو دَمُ الْعَدُوِّ الْكَافِرِ. المعنى الآخر نافلة الصلاة وهي صلاة الرغائب، وإنما تَكُونُ في شَهْرِ رَجَبٍ، ووقع فيه فريضة الجهاد وهما غنيمتان باردة وحارة فإن الغنيمة الباردة ما نيلت بغير تعب قتال، والغنيمة الحارة ما نيلت بتعب قتال، وأما الحسنة الطويلة العنق، فإنه يقال لفلان عُنُقٌ خَيْرٌ أي عَمَلٌ خَيْرٌ، ولهذا قال النبي صلى الله عليه وسلم: «المُؤَذَّنُونَ أطولُ أعناقاً يَوْمَ الْقِيَمَةِ». المعنى الآخر قولي وقد كان يُدعى بالأصم، فمذ فخر بهذا الفتح دُعي بذي الفخر الصميم. الموضع الآخر قولي في كتاب آخر وكان تسليم الثغر في يوم الأربعاء سابع عشر

İkinci mana; nafilâ namazlardır. Bu da Recep ayına mahsus Regaip namazıdır. Cihat farızası da bu ayda gerçekleşmiştir. Ve bu ikisi, biri soğuk diğeri sıcak olmak üzere iki ganimettir. Bu ganimetlerden soğuk olanı, yorulmadan elde edilenidir. Sıcak ganimet ise, bir yorgunluk sonucu elde edilen ganimettir.

Uzun boyunlu iyiliğe gelince; halk arasında falancanın hayırlı bir boynu, yani hayırlı ameli vardır, denilir. Bunun için Peygamber^(sav): “Kıyamet gününde en uzun boyunlular müezzinler olacaktır¹⁹” buyurmuştur.

Diğer mana, benim Recep ayı için söylediğim: “Önceleri sağır diye isimlendiriliyordu, bu fetih sayesinde kendisiyle iftihar edilmeye başlandığından beri ‘gerçek övgü sahibi’ diye anılmaya başlanmıştır” sözlerimdir.

Başka bir yerde ve başka bir mektupta yer alan sözüm: “Sınır beldesinin teslim edilmesi Çarşamba günü, Recep ayının on yedisine denk gelmiştir” ifadesidir. **[4a]** Dolayısıyla Recep ayı bu günde sağır olmamış, aksine gayet iyi işitir olmuştur. Zamanı yaza denk gelmiş olmasına rağmen gerçekte onun vakti, kanın sağanak halinde yağdığı bahardır. Allah’ın fethi bu ayda gerçekleştirmesi, kâfirlerin boyunlarının, aûreleri arasına katılması içindir. Fazilet bakımından kendisi (Recep ayı) ve kendisinde meydana gelen cihat birbirine denktir ve her ikisinin de bir benzeri yoktur.

Recep ayının on yedisinde, çarşamba günü gerçekleşen fethi tahsis ettiğim bu mektuplarda yazdıklarımı iyice düşün. Eğer insaflı davranırsan bunun hem anlaşılmasının hem de benzerlerine rastlamanın zor olduğunu anlayacaksın. Muhtemelen, bunlara benzer yazışmalar, benden öncekilerden veya benden sonra gelen kâtiplerden sâdır olmamıştır. Eğer bunda bir şüphen veya bir itirazın varsa buyur bak, işte o kimselerin yazışmaları hali hazırda insanların ellerinde bulunmaktadır. Onları iyice incele ve içlerinde ne olduğunu tetkik et. Bunların arasında benim yazdıklarımın bir benzerini bulabilirsen, o zaman ben de onları örnek aldığımı ve onların izinden gittiğimi söylerim.

Bu mevzuda işaret ettiğim manalar bunlardır. Eğer bunlarda yeniden icat edilmiş yeni bir şey olmasaydı bile, bu yazdıklarım yine de mükemmel bir fazilet olurdu. Çünkü günlerdeki, sayılardaki ve aylardaki incelikleri kavramak, mananın tümünü her taraftan çepeçevre kuşatmak demektir. Böyle bir mana,

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

¹⁹ Müslim’in *Sahih*’inde halife Muâviye’nin “Resûlullah’ı^(sav) ‘Müezzinler Kıyamet günü, boyun itibarıyla insanların en uzunlu olacaklardır’ derken işittim” şeklinde bir hadis nakli bulunmaktadır. Bakınız: Salât, I, 290. Ayrıca bakınız: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 95.

(١/٤) رَجَبَ وَلَمْ يَكُن فِي هَذَا الْيَوْمِ أَصَمٌ، وَإِنَّمَا كَانَ سَمِيعًا وَاتَّفَقَ زَمَانُهُ مَصِيفًا، وَلَكِنَّهُ مِنْ وَابِلِ الدَّمِ رَبِيعًا، وَلَمْ يَأْتِ بِهِ اللَّهُ فِيهِ إِلَّا لَتَكُونَ رِقَابُ الْكَفَارِ مِنْ عَتَايَرِهِ وَهُوَ وَالْجِهَادُ الَّذِي اقْتَرَنَ بِهِ سَوَاءٌ فِي الْفَضِيلَةِ، وَكِلَاهُمَا مُفَرَّدٌ عَنْ نَظَائِرِهِ. فَتَأَمَّلْ مَا أَنْشَأْتَهُ فِي هَذِهِ الْكُتُبِ الْمُخْتَصَّةِ بِالْفَتْحِ الْوَاقِعِ فِي يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ سَابِعِ عَشَرَ رَجَبٍ، وَإِذَا أَنْصَفْتَ عَلِمْتَ أَنَّهُ مِمَّا يَعْسُرُ التَّفَطُّنَ لَهُ وَالْعُثُورَ عَلَيْهِ وَلَرَبَّمَا خَلْتَ مِنْ مِثْلِهِ مَكَاتِبَاتٌ مَنْ تَقْدُمُ أَوْ تَأْخُرُ مِنَ الْكُتَابِ. وَإِنْ شَكَّكَتَ فِي ذَلِكَ أَوْ مَارَيْتَ فِيهِ فَهِيَ مَكَاتِبَاتُ الْقَوْمِ فِي أَيْدِي النَّاسِ فَتَأَمَّلْهَا وَتَصَفَّحْ مَا فِيهَا فَإِنْ رَأَيْتَ لِلَّذِي أَنْشَأْتَهُ أَنَا نَظِيرًا فَقُلْتُ: أَنِّي حَدَوْتُ حَدَوَهُمْ وَمَشَيْتُ عَلَى أَثَرِهِمْ، وَهَذَا الَّذِي أَشَرْتُ إِلَيْهِ مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِي لَوْ لَمْ يَكُن فِيهِ شَيْءٌ مُبْتَدِعٌ لَكَانَ أَيْضًا فَضِيلَةً تَامَّةً، لِأَنَّ التَّفَطُّنَ لَذِكْرِ الْيَوْمِ وَالْعَدَدِ وَالشَّهْرِ، إِحْتَوَاشٌ لِلْمَعْنَى مِنْ جَوَانِبِهِ كُلِّهَا، وَلَمْ يَقَعْ مِثْلُ ذَلِكَ بَيْنَ يَدَيِ الْكَاتِبِ الْمُفْلِقِ، وَلَا يَتَفَطَّنُ لَأَنْ يَذْكُرَهُ، وَيُفْصِّلَ الْقَوْلَ فِيهِ، وَقَدْ ذَكَرْتُ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ مِنْ مَّكَاتِبَاتِي وَهُوَ تَقْلِيدُ أَنْشَأَتِهِ لَوْزِيرٍ وَقَدْ أَوْرَدْتَهُ هَاهُنَا بِجَمَلَتِهِ، لِأَنَّهُ مِنَ التَّقَالِيدِ الْغَرِيبَةِ وَذَاكَ لِأَنِّي أَنْشَأْتَهُ لَوْزِيرٍ رُغِبَ إِلَيْهِ، وَخَطَبَهُ السُّلْطَانُ لِلْوَزَارَةِ مِنْ بَلَدٍ غَيْرِ بَلَدِهِ وَهُوَ:

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

bu güne kadar, son derecede mâhir yazarların elinden bile çıkmamıştır. Bunu dile getirmek ve onunla ilgili açıklamaları yapmayı dahi akıl edememişlerdir.

Mektuplarımda; başka bir yerde Çarşamba gününden yine söz etmiştim. Ancak o, bir vezir için yazdığım ve taklit mahiyetinde bir şeydi. Onu da buraya olduğu gibi aldım. Çünkü bu da ilginç taklitlerden biri olup, sultanın; bulunduğu memleketten başka bir yere vezir olarak atadığı ve kendisine rağbet edilen bir vezir için yazmıştım. O da şudur:

“Kendine bir yardımcı edinmekten uzak olup herhangi bir danışman seçme ihtiyacı duymayan, kudretiyle tüm varlıkları kapsamış olan ve her şeye gücü yeten Allah’a hamd olsun! Bizimle nimetleri arasına bir elçi olacak ve onları bizlere daha da arttıracak bir hamd ile O’na hamd ederiz. Allah’ın bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdiği, kendisine büyük nimetler verdiği **[4b]** ve sonradan gelme ile önceden gelme derecesini kendisinde birleştirdiği (son peygamber olmasına rağmen tüm peygamberlere önceliği vardır); dolayısıyla hem ilk hem de son gelen peygamber olup kâfirler kendisi ile mücadele ettiğinde, Yüce Allah’ın “Bunun içindir ki, hangi soruyla karşına çıkarlarsa çıksınlar, Biz sana mutlaka asıl doğru olan neyse onu ve en güzel açıklamayı getirmekteyiz²⁰” buyurduğu Resûlü Muhammed’e^(sav) salât ederiz.”

Ayrıca O’nun; takvayı kendilerine destek edinen, yaraları ağırlık bakımından Uhud ve Bedir’e denk gelen, ümmete yönetici olarak seçilen ve adaletin kendilerine egemen olduğu, ailesi ve ashabına salât ve selâm ederiz.

Bundan sonra; güzel şeylerin birbirlerine benzemesi, onların güzelliklerini arttıran hususlardandır. Soylu devletler de kendilerini yönetecek soylu adamlarını seçerek yönetimlerini icra etmeleri bakımından buna benzer. Ne bu devletin ne de kendisini yönetenlerin; gerdanlıklara intizamlı bir şekilde dizilmiş değerli mücevherlerden, ince ve zarif bir şekilde sıralanmış halkalardan başka bir benzeri yoktur.

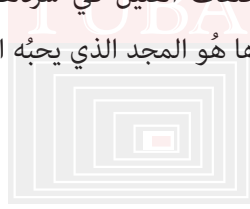
Devletimiz; faydalı işler yapması umulan ve insanları etkileyecek bir şahsa tahsis edilmiştir. Devletimizin şanı; “kendini beğenmesine ve daima böbürlenip durmasına²¹” rağmen Allah’ın sevdiği bir şandır. Bu devlete vezir olacak

●●●●●●●●●●

²⁰ Furkan Suresi (25): 33.

²¹ Nisâ Suresi (4) 36, Lokmân Suresi (31) 18, Hadid Suresi (57) 23.

الحمدُ اللهَ الَّذِي تَعَالَى أَنْ يَتَّخِذَ وَزِيرًا، وَاسْتَغْنَى أَنْ يَصْطَفِيَ مُشِيرًا وَاسْتَوَلَى بِقُدْرَتِهِ عَمَّا سِوَاهُ، فَكَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا، نَحْمَدُهُ حَمْدًا يَكُونُ إِلَى نَعْمِهِ سَفِيرًا، وَبِالْمَزِيدِ مِنْهَا جَدِيرًا، وَيُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ الَّذِي أَرْسَلَهُ بِبَشِيرًا وَنَذِيرًا، وَجَعَلَ فَضْلَهُ عَلَيْهِ كَبِيرًا، وَجَمَعَ لَهُ بَيْنَ (٤/ب) أُولِيَةِ الدَّرَجَةِ وَتَأَخَّرَ الزَّمَانُ فَجَاءَ أَوَّلًا وَأَخِيرًا، وَجَادَلَ عَنْهُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَقَالَ «وَلَا يَأْتُونَكُ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا»، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا التَّقْوَى ظَهِيرًا، وَوَارَازَنُوا كُلَّوَمِهِمْ أُحْدًا وَثَبِيرًا وَتَأَمَّرُوا عَلَى الْأُمَّةِ وَكَانَ الْعَدْلُ عَلَيْهِمْ أَمِيرًا. أَمَّا بَعْدُ ؛ فَإِنَّ مَشَاكِلَةَ الْأَشْيَاءِ الْجَمِيلَةِ مِمَّا يَزِيدُ فِي رَوْقِ جَمَالِهَا، وَكَذَلِكَ يَجْرِي حُكْمُ الدُّوَلِ الْكَرِيمَةِ فِي اخْتِيَارِ الْأَكَارِمِ مِنْ رَجَالِهَا، وَلا مِثَالَ لَهَا وَلَهُمْ إِلَّا انْتِظَامُ الْفَرَائِدِ فِي عَقُودِهَا، وَاتِّسَاقُ حَلَقَاتِ الْقَتِينِ فِي سَرْدِهَا وَدَوْلَتِنَا قَدْ خُصَّتْ بِالشَّخْصِ الْمَنْظُورِ وَالْأَثَرِ الْمَأْثُورِ، «وَمَجْدُهَا هُوَ الْمَجْدُ الَّذِي يُحِبُّهُ اللَّهُ عَلَى أَنَّهُ مُخْتَلَفٌ فَخُورٌ».

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

• • • • •

^٤ سورة الفرقان: من الآية ٣٣

^٥ سورة النساء: من الآية ٣٦، سورة لقمان: من الآية ١٨، سورة الحديد: من الآية ٢٣

kimse de Hz. Musa'nın^(as) yanında bulunan Hz. Harun²² gibi bu işe ehil olmalı. Önemli bir işi üstlenecek, yeterli azamete sahip ve bir yarayı tedavi edecek kabiliyette olmalı.

Şayet bu özellikler kendisinde bulunursa, tüm yücelikler onun dış elbisesinin altında demektir. O zaman, medeniyet onun düşmanlarından değil, kendisini çok sevenlerden olacaktır. Nitekim onunla ilgili olarak: "Amacına ulaşmasına engel olanların kendisi için gözden çıkarıldığı ve tüm faziletliğin kendisine fedaî oldukları kimsedir" denilmiştir.

İşaret edilen bu şahıs, falanca vezirdir. Biz onun benzerini aramaya çalıştık ve bu konuda ince eleyip sık dokuduk. Ayrıca onu eleştiriye tabi tuttuk ve bu eleştirimizde her türlü kusur ve ayıbı araştırdık. Ancak çok aramamıza rağmen, böyle birini memleketimizde bulamadık, ama onu başka bir memlekette bulduk.

İşte, kimi devlet adamları; ulu tepeler, keskin kılıçlar, karanlıkları delip geçen yıldızlar ve bol yağmur yağdıran bulutlar gibidirler. Aralarında; hem bolluk zamanında, hem de darlık zamanında vakti kuşanmakla nitelenmeyen bir kişi bile yoktur. Hiç biri, kendi görüşünü şûraya zorla kabul ettirmemekte, aksine şûrayı kendi görüşüne tercih etmektedir. Bunlardan her birinin iki kalbi vardır. Birisiyle ön tarafa bakmakta, diğeriyle de arka tarafını gözlemlemektedir. Ancak, bunlar da üstünlük bakımından birbirlerinden farklıdır ve bunu anlayabilmek keskin bir görüş ister. Kimi zaman yarış atlarından biri, kılavuzu sayesinde önünde koşan atları geçip hedefe daha önce varabilir.

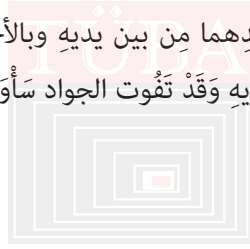
[5a] Bu özellikleri taşıyan zatı bulduğumuzda, vezâretimiz onu görmek için perdelerin ardından ortaya çıkıverdi ve kendisini gülümseyerek karşıladı. Ve: "İşte benim soylu dengim budur" dedi. Zaten bir dilber için denklik, en çok rağbet edilen mehirdir. Oysa bu zat gelmezden önce, bir köşeye çekilmiş ve hiçbir kimse ima yoluyla dahi onu istemeye gelmemişti, kendisi de işini ehil olmayan bir kimseye havale etmemişti. Şimdi ise, bakışlarını bu zata çevirmiş, onun ansızın gelişi, kendisini âdeta büyülemiş gibi ona uzun uzadıya bakmaktadır. Zira kendisi ortalıkta yokken onun yerini tutabilecek hiç kimse yoktu.

Eğer bu zatın; vezâretin meclisini doldurabileceğine inanmasaydı, gelmesi için bunca mektubu göndermez ve kendisine yakın olanlar dururken, uzakta

•••••

²² Kuran-ı Kerim'in muhtelif yerlerinde, Hz. Harun'un Hz. Musa'ya yardımcı olarak görevlendirildiği bilgisi bulunmaktadır. Bakınız. Furkan Suresi (25): 35; Meryem Suresi (19): 53; Taha Suresi (20): 30; Mü'minûn Suresi (23): 45; Kasas Suresi (28): 34.

وَ يَنْبَغِي أَنْ يَكُونَ الرَّجُلُ الَّذِي يُوَاظِرُهَا كَهَارُونَ مِنْ مُوسَى، وَأَنْ يَكُونَ مُؤَهَّلًا لِتِلْكَ الصَّنْعَةِ
تَوَلَّى وَعَظْمَةً يَكْفَى وَجُرْحَ يُوسَى، وَإِذَا وُجِدَتْ هَذِهِ الْجَلَالُ عَنْدَهُ وَجِدَتْ الْمَعَالِي فِي
ضَمَنِ رَدَائِهِ، وَرُؤَى وَالْعَمْرَانِ مَنْ أَوْدَانَهُ لَا مِنْ أَعْدَائِهِ، وَقِيلَ هَذَا هُوَ الَّذِي يُفْدَى بِمَنْ
يَقْصُرُ عَنْ مَدَاهُ، وَكُلُّ الْأَفَاضِلِ مِنْ فِدَائِهِ، وَالْمُشَارُ إِلَيْهِ بِذَلِكَ هُوَ الْوَزِيرُ فَلَان، وَلَقَدْ ارْتَدَنَاهُ
فَانْعَمْنَا النَّظَرَ فِي الْإِرْتِيَادِ وَانْتَقَدَنَاهُ فَاسْتَعْمَلْنَا خَلْقَ الْأَبَاةِ فِي ذَلِكَ الْإِنْتِقَادِ، وَلَمْ نَجِدْهُ
مَعَ شِدَّةِ التَّطَلُّعِ فِي بِلَادِنَا، لَكِنْ وَجَدْنَاهُ فِي غَيْرِهَا مِنَ الْبِلَادِ، هَذَا وَرَجَالُ الدَّوْلَةِ مِنْهُمْ
الْهَضَابُ الْفَارِعَةُ وَالسِّيُوفُ الْقَاطِعَةُ وَالشُّهُبُ الثَّاقِبَةُ وَالسُّحُبُ السَّائِكَةُ، وَلَيْسَ مِنْهُمْ إِلَّا
مَنْ يُوصَفُ بِأَنَّهُ لَا يَسُ الدَّهْرُ فِي سَرَائِهِ وَصَرَائِهِ، وَاسْتَبَدَّ رَأْيُهُ بِالشُّورَى وَلَمْ يَسْتَبِدَّ الشُّورَى
بِرَأْيِهِ، وَ إِنْ لَهُ قَلْبَيْنِ يَنْظُرُ بِأَحَدِهِمَا مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَبِالْآخَرِ مِنْ وَرَاءِهِ لَكِنْ بَيْنَ الرَّجَالِ
تَفَاوُتٌ يَدُقُّ عَلَى النَّظَرِ لِمَحْ بَادِيهِ وَقَدْ تَفَوَّتَ الْجَوَادُ سَأَوُ السَّوَابِقِ بِمَقْدَارِ هَادِيهِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

olmasına rağmen onu seçmezdi. Şimdi, gece gündüz demeden onun gelişini hâlâ kutlamayı sürdürmekte ve ona çeşitli saygı ve sevgi gösterilerinde bulunmaktadır.

Eğer gücü yetseydi, ona doğru adım atarak yürüyenekti. Ta ki vezâretin, kendisini yürüyerek karşılamış olduğu ilk vezir olsun. O da vezâret makamını; kendisine iyice ısınmış, onunla kaynaşmış ve neşesine neşe katmış bir kimsenin edasıyla karşılasın ve bu vezâretin; kendisinden önceki makamları ona unutturduğu gibi, yeni vezir de bu vezârete, daha önceki vezirleri unuttursun. Onun sarayına da bir mukim gibi yerleşsin, bu makamın bundan böyle kendisine bağlı olduğunu bilsin ve ne kendisi ondan ayrılınsın, ne de o kendisinden ayrılınsın.

Şu da bir gerçektir ki, derecelerin birbirine yakınlığı, neseplerin birbirine benzerliğinden daha yakındır. İyi kimseler arasındaki uyum da, dostluğun uzaması için bir nedendir.

Bu görevlendirme işini, Çarşamba günü yazıyoruz. Bu gün Cenâb-ı Allah'ın, nuru yaratmış olduğu gündür. Bu yazının Çarşamba günü yazılması, bu günün uğuruna inanılarak onun aydınlatıcı bir mektup olacağı düşünüldüğündendir. Kuşkusuz işlerin karanlık yüzü, onu işleyen kimseden bulanık görmeyi izale etmez. Bunu yazan kalem de; zayıf kelimeleri yazdığı için, güçlü ifade sahibinden özür dilemektedir.

Halk arasında yaygın sözlerden biri; “Peygamber^(sav) Medine’de iken (başkası tarafından) fetva verilmez” sözüdür. Allah; tüm kalemlerin, karşısında eğildiği, onun üstünlüğüne tanıklık ettikleri ve başlarına örttükleri şalları da ona hizmet ederken, edep gereği çıkarıp attıkları kalemi, senin eline vermiştir. (Sözü edilen şallar, âlimlere mahsus yeşil şallardır) Onlar, bu kalemin huzurunda, siyah şalları da giymezler.

Onun; ancak Hz. Süleyman’a^(as), doğru haberleri getiren ve mektup getirip götürmede kendisine güvenilen Hüdhüd kuşu²³ olduğu söylenebilir. Ancak Hüdhüd kuşundan farklı olarak kalem, kurban olarak kesilmekle tehdit edilemeyecek şekilde boğazlanmıştır. **[5b]** O karşılaştığı her düşmanını mutlaka tahtından indirip köşke yerleştirmiştir.

İşte bu sayılanlar; kendileriyle dengin sayılan kimselerden ayrıldığı ve sana

.....

²³ Hüdhüd kuşu: Kendi kitaplarına koyduğu ve Kur'an-ı Kerim’de Hz. Süleyman’ın habercisi olarak isimlendirilen kuş. Bakınız: Neml Suresi (27): 20-21.

(1/5) وَلَمَّا ظَفَرْنَا بِهَذَا الرَّجُلِ بَرَزْتُ لَهُ وَزَارْتُنَا مِنْ خَلْفِ سُتُورِهَا وَقَابَلْتَهُ بِبَشَاشَةٍ سُفُورِهَا وَقَالَتْ ؛ هَذَا الْكُفُوُ الْكَرِيمُ وَالْكَفَاؤُ لِلْحَسَنَاءِ مَنْ أَرَعَبَ مَهْورَهَا وَلَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ، فَلَمْ يُقَدِّمْ عَلَيْهَا أَحَدٌ بِخُطْبَةِ التَّعْرِيزِ وَلَا رَأَتْ أَنْ تَفُوضَ أَمْرَهَا إِلَى مَنْ لَيْسَ أَهْلًا لِلتَّفْوِيزِ، وَلَقَدْ التَفَتَتْ إِلَيْهِ الْآنَ بِنَظَرِهَا حَتَّى أَطَالَتِ النَّظَرَ وَوَقَفَتْ نَفْسُهَا عَلَى مُوَافَاةِ حُضُورِهِ وَهُوَ الْعَائِبُ الَّذِي مَا وَفَى بِهِ مِنْ حَضَرٍ وَلَوْ لَا عِلْمُهَا بِأَنَّهُ يَمْلَأُ دَسْتَهَا لَمَا جَشِمَتْ الرِّسَائِلُ فِي طَلَابِهِ وَلَا أُخْتَارَتْهُ عَلَى الْبُعْدِ وَتَرَكْتُ الْقَرِيبَ مِنْهَا عَلَى اقْتِرَابِهِ وَمَا زَالَتْ تَحْتَفِلُ بِمَقْدَمِهِ بَعْدَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ وَتَعْتَدُ لَهُ بِضُرُوبِ الْإِجْلَالِ وَالْإِكْرَامِ، وَلَوْ اسْتَطَاعَتْ لَخَطَّتْ بِقَدَمِهَا إِلَيْهِ حَتَّى يَكُونَ أَوَّلَ وَزِيرٍ لَأَقْتِهِ الْوِزَارَةِ بِخُطُواتِ الْأَقْدَامِ فَلْيَلْقَها لِقَاءً مِنْ وَصَلِ حَبْلُهَا وَعَمَرَ حَفْلُهَا وَأَنْسَأَهَا مَنْ كَانَ قَبْلَهُ كَمَا أَنْسَأَتْهُ مَنْ كَانَ قَبْلَهَا، وَلِيَتَبَوَّأَ ذَرَاهَا تَبَوَّاءُ الْمُقِيمِ، وَلِيَعْلَمَ أَنَّهَا مُوقُوفَةٌ عَلَيْهِ لَا يَرِيمُ عَنْهَا وَلَا تَرِيمُ، وَمُشَابَهَةٌ الدَّرَجَاتِ أَقْرَبُ مِنْ مُشَابَهَةِ الْأَنْسَابِ، وَالْوَفَاقُ بَيْنَ الصَّاحِبِينَ مَدْعَاةٌ لَطُولِ الْأَصْطِحَابِ وَهَذَا التَّقْلِيدُ أَمْرٌ يَكْتُبُهُ فِي يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ، وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ النُّورَ، وَإِنَّمَا فُعِلَ ذَلِكَ تَفَاؤُلًا بِأَنَّهُ يَكُونُ كِتَابًا مُنِيرًا وَأَنْ ظِلَامَ الْأُمُورِ لَا يُزَالُ عَنْ صَاحِبِهِ حَسِيرًا وَالْقَلَمُ الَّذِي كَتَبَهُ مُعْتَذِرٌ عَنْ عَرَضِ كَلِمَةِ الضَّعِيفَةِ لَدَى صَاحِبِ الْكَلِمِ الْمَتِينَةِ، وَمَنْ الْأَقْوَالِ السَّابِقَةِ بَيْنَ النَّاسِ أَنَّهُ «لَا يَفْتَى وَالنَّبِيُّ فِي الْمَدِينَةِ» وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ فِي يَدِكَ الْقَلَمَ الَّذِي تُرَى الْأَقْلَامُ لَدَيْهِ سُجُودًا، وَبِفَضْلِهِ شُهُودًا وَيَنْزِعُ الطِّيَالِسَةَ عَنْ رُؤُسِهَا لِأَدَبِ خِدْمَتِهِ، فَلَا يَلْبَسُ الطِّيَالِسَةَ سُودًا وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهُ الْهُدْهُدُ السَّلِيمَانِي الَّذِي يَأْتِي بِالْأَنْبَاءِ يَقِينًا وَيَكُونُ عَلَى الْكِتَابِ أَمِينًا غَيْرَ أَنَّهُ مَذْبُوحٌ فَلَا يُهْدَدُ بِالذَّبْحِ وَهُوَ

seçkinlik kazandıran üstünlüklerinden bazılarıdır. Ne mutlu seni kendine koruyucu seçen ve seni merkezinde oturtan devlete! Tıpkı senin benzerlerinden gördüğümüz kesin kararlılık gibi, senin sayende, keskin zekâlılığın uğuruna nail olmayı umuyoruz.

Yönetim işini sana havale edersek, sende istediğimiz; güvenlikten sorumlu askerî birliğin başındaki lider konumunda olmandır. Bağımsızlık konusunda da, sana emanet edilen hususlarda; güçlü ve güvenilir, koruyucu ve bilgili olmanı isteriz. Görevlendirmelerle ilgili olarak burada; surelerdeki aşılara ve surlardaki takviyelere benzer bir takım gelenekler var. Bunlar da; halka gerekli şeyleri yeterince tebliğ etmek, insanların sorunlarını çözecek çalışmalar yapmak ve halkın bilemeyeceği kadar gizli kalmış doğru yolu göstermektir.

Her ne kadar bunları biliyor olsan da, sana hatırlatmak kabilinden söylemekte fayda görüyoruz. Bu konuyla ilgili olarak bir tek kelime söylersek, senin gönlünde bir satura dönüşeceğini (leb demeden leblebiyi anlayacağını) biliyoruz. Yapmaya başlayacağın ilk şey, ülkeyi bayındır hale getirmendir. Zira mallar bu sayede elde edilebilir ve arttırılmaları da bu sayede gerçekleştirilebilir. Bunlar yöneticinin; devletin yapısını korumasında desteği ve zenginliğinin artmasında onun sağ kolu mesabesinde dirler.

Öyleyse bu işlere; tecrübeli ve işinde uzman olan, hem yeni yetiştiğinde, hem de olgun yaşında daha önce yaptığı hizmetlerden dolayı divanları memnun eden ve hem adaletine, hem de doğruluğuna güvenilen kişileri görevlendir. Bu işte çalışan kimse, sağlam bir iffete ve işe yeni başlayan kimse gibi üstün bir gayrete sahip ve daima uyanık olmalıdır. Tüm bunların ötesinde, hem sözlerinde, hem de eylemlerinde âdil olmalıdır.

Sen bu niteliklere sahip isen; görevlendirdiğin kimselerden taahhüt almaman, onları takip etmemen ve yaptıklarından haberdar olmaman doğru olmaz. Kendisiyle ilgili çokça şüphe sabit olduğu takdirde, ona güvenmeye devam etmek acizliğin ifadesidir. Zira şeytan; Allah'ın insanoğluna takdir ettiği nefesleri gibi, insanın içinde dolaşır.

Askerlere gelince; onlar hem koruyucu hem de yardımcıdır. Hem atın altındaki beyazlık, hem de ayağındaki seki gibidirler. Onlar; kendisinden daima hayır göreceğin savaş malzemesi ve mühimmat mesabesinde dirler. Aynı zamanda onlar; mülkiyeti korumada, yuvalarında duran birer mızrak, onu kapsamada da, kalbi kucaklayan göğüs kafesi gibidirler. **[6a]** Sıkıntılar çoğalıp zorlaştığında, onlarla savulur, yükseklerdeki hedeflere de onlarla ulaşılır. Onla-

(5/ب) الَّذِي لَا يَلْقَى عَدُوًّا إِلَّا أَنْزَلَهُ عَنْ عَرْشِهِ إِلَى الصَّرْحِ وَهَذَا مِنْ بَعْضِ فَضَائِلِكَ الَّتِي تَمَيَّزَتْ بِهَا عَنْ الْأَكْفَاءِ وَتَأَهَّلَتْ بِهَا لِلْأَصْطِفَاءِ، فَطُوبَى لِدَوْلَةٍ تَتَّخِذُ بِكَ حَارِسًا، وَفِي صَدْرِهَا جَالِسًا، وَنَحْنُ نَرْجُو أَنْ نَلْقَى عَلَى وَجْهِكَ يُؤْمِنُ النَّقِيبَةُ كَمَا لَقِينَا مِنْ كِفَائِكَ مَضَاءَ الصَّرِيَّةِ وَإِذَا وَسَدْنَا أَمْرُنَا إِلَيْكَ فَأَنْتَ فِيمَا نَطَالِبُ بِهِ مِنَ الدَّرَكِ بِمَنْزِلَةِ الزَّعِيمِ وَفِي الْاِسْتِقْلَالِ بِمَا وَسَدَ إِلَيْكَ بِمَنْزِلَةِ الْقَوِيِّ الْأَمِينِ وَالْحَفِيزِ الْعَلِيمِ، وَهَاهُنَا وَصَايَا تَجْرِي مِنَ التَّقْلِيدَاتِ مَجْرَى الْأَعْشَارِ مِنَ السُّورِ وَالتَّحَاسِينِ مِنَ الصُّورِ، وَهِيَ لِقَوْمٍ بَلَغَ كَافٍ وَمَسَاغٍ شَافٍ وَإِعْلَامٍ نَهْجِ السَّبِيلِ الَّذِي هُوَ عَنْهُمْ خَافٍ وَأَنْتَ وَإِنْ كُنْتَ عَارِفًا بِهَا فَإِنَّا نَتْلُوها عَلَيْكَ عَلَى حَكْمِ الذِّكْرِ وَإِذَا أوردْنَا مِنْهَا كَلِمَةً وَاحِدَةً وَجَدْنَاهَا فِي قَلْبِكَ سَطْرًا فَأُولَ مَا تَبَدَّى بِهِ أَنْ تَبْدَأَ فِي تَعْمِيرِ الْبِلَادِ الَّتِي الْأَمْوَالُ مِنْهَا مُسْتَفَادَةٌ وَمِنَ الزِّيَادَةِ فِيهَا مُسْتَزَادَةٌ، وَهِيَ دَعَامَةُ الْمُلْكِ فِي حِفْظِ بَنَائِهِ وَيَدُهُ الطُّوْلَى فِي بَسْطِ غَنَائِهِ، قَوْلٌ عَلَيْهَا أَهْلُ الْخِبْرَةِ مِمَّنْ سَلَكَتْ بِهِ التَّجَرِبَةُ جَزِيًّا وَسَهْلًا، وَرَاضَتْهُ خِدْمَةُ الدَّوَاوِينِ نَاشِئًا وَكَهْلًا وَتَمَّتْ لَهُ كَلِمَاتُ التَّعْوِيلِ صَدَقًا وَعَدْلًا، وَهَذَا عَمَلُ الْعَامِلِ فِيهِ إِلَى عَقَّةِ حِصَانٍ، وَإِلَى هِمَّةِ بَكْرٍ، وَيَقْظَةُ عَوَانٍ، وَمَلَأُكَ ذَلِكَ كُلِّهِ أَنْ يَكُونَ لَكَ عَدْلٌ نَفْسٍ وَعَدَالَةٌ لِسَانٍ، وَ إِذَا كُنْتَ مُتَّصِفًا بِهَذِهِ الصِّفَاتِ فَمَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَخْلِيَهُ مِنَ التَّعَهُدِ بِاِقْتِصَاصِ أَثَرِهِ وَإِطْلَاعِ خَبَرِهِ وَأَنْ ثَبَّتَ عَلَيْهِ رِيَابًا كَثِيرَةً فِي وَرْدِهِ وَصَدْرِهِ فَالطَّمَانِينَةُ إِلَى الثِّقَةِ مِنْ أَبْوَابِ الْعِزِّ مُحْسُوبَةٌ وَالشَّيْطَانُ يَجْرِي مِنْ أَبْنِ آدَمَ مَجْرَى أَنْفَاسِهِ الْمَكْتُوبَةِ، وَأَمَّا الْجَنْدُ فَإِنَّهُمْ الْعَصْمَةُ وَالْوَزَرُ وَالْحُجُولُ وَالْغُرَرُ وَالْعَتَادُ الَّذِي يَجِدُ مِنْهُ الْخَبْرُ وَيَرْوِعُ الْخَبْرُ وَهِيَ فِي حِمَايَةِ الْحُوزَةِ بِمَنْزِلَةِ الْأَسْنَةِ مِنْ لَعُوبِهَا وَفِي الْاِسْتِمَالِ عَلَيْهَا بِمَنْزِلَةِ الصُّدُورِ مِنْ قُلُوبِهَا

rın durumları göz önüne getirildiğinde, tıpkı Ensâr²⁴ grupları gibi; kimilerinin Sâideoğulları, kimilerinin Abd-i Eşheloğulları, kimilerinin de Neccâroğulları²⁵ gibi birbirlerinden farklı gruplar halinde oldukları görülecektir.

Bunlardan her bir taifenin, itaatteki derecesi ve cesaret konusunda geçirdiği sınavlara göre farklı konumları vardır. Onlar arasında; sönmeye yüz tutmuş savaş ateşinin kendileriyle yeniden alevlendirildiği ya da alevlenen ateşin dizginlerinin onların sayesinde söndürüldüğü liderler vardır. Onlar; görüşleriyle doğru yolun bulunduğu büyük insanlar ve sancaklarının gölgesinde ve çizdikleri yollarda hareket edilen birer işaretirler.

Sen de bu meclislerin ve alayların hakkını eksiksiz vermelisin. Bil ki bu; kendilerine verilmiş büyük bir bağış olup, hiçbir bağışa benzememektedir. Şayet, mızraklarla vuruşmanın zorlaştığı, toz bulutunun ortalığı kapladığı, savaş atlarının kandan elbiseler giyerek coşkun bir şekilde meydana daldığı ve tekbir getirilerek savaş naraları atıldığı zaman kendilerini görürsen, onlara daha çok cömertlikte bulunacaksın.

Ne var ki, bu savaşa dalan kişi susuzluktan şikâyet edecektir. Ancak bu cömertlik, onların; gerek hafif gerekse ağır hizmetlerde kullanmak üzere adam hazırlamaya girişmelerine engel değildir. Aynı şekilde; kendilerini vahada tespit eden, isimlerini ve sıfatlarını ayrıntılı bir şekilde açıklayan, her şahsı atıyla ve silahıyla birlikte tayin edileceği yeri ihtiva eden Arz Divanı'na her vakit sunulmalarına da engel değildir.

Bu divanın yönetimini; renk ve cinsleri halk tarafından fazlaca bilinmeyen atların, her türlü rengini ve cinsini iyi bir şekilde tanıyıp, onları birbirinden ayırt edebilen kişinin üstlenmesi gerekir. Bu kişinin aynı şekilde; her biri diğerinden daha güzel olan savaş araç ve gereçlerini de çok iyi tanması gerekir. Nitekim bunlardan kimisi, onu yapan ustaya, kimisi de yapıldığı yöreye nispet edilmektedir.

Divan erbabının eksik bıraktıklarını sen tamamlayacaksan, işin eleştiride bulunana havale edilmesi en doğrusudur. **[6b]** Bir iş için yardım alınacaksa, bu mutlaka, işin iyisini kötüsünden ayırt edebilen uygun kimseden alınmalıdır.

Sözünü ettiğimiz, mal ve askerlerle ilgili bu iki öğütten her biri, kendi tarafının ağır basmasını ister ve sahibinin ön planda tutulmasını arzular. Mal ile ilgili öğü-

•••••

²⁴ Ensar; Hz. Peygamber'e ve muhacirlere yardımcı olan Medineli Müslümanlar.

²⁵ Sâideoğulları, Abd-i Eşheloğulları ve Neccâroğulları; Medine'de bulunan Ensâr'dan üç kabiledir.

(١/٦) وبهم يُدفع الخطبُ إذا اسْتَفْحَلَ، وَيُدرِكُ المرامُ إذا اسْتَوْعَلَ، و إذا اعتَبَرَ حالهم وَجِدُوا طوائفَ مُتَفَاوِتَةٍ كطوائفِ الأنصارِ وَمَا بين بني ساعدةَ وَبني عبدِ الأشهلِ وَبني النَجَارِ وَكُلُّ له مَنْزِلَةٌ على قَدَرِ قدمه في الطاعةِ وَبَلَانِهِ في الشَّجَاعَةِ، وَمِنْهُمْ أُمراءُ تَوْقَدُ بهم نارُ الحَرْبِ عِنْدَ خُمُودِهَا، وَيُسْتَبَاحُ حِمَاها عِنْدَ وَقُودِهَا، وَهُمْ الْأَعْلَامُ الَّتِي يَهْتَدَى بِأَرَائِهَا وَالْأَعْلَامُ الَّتِي يُسَارَ تَحْتَ بُنُودِهَا وَلِوَائِهَا، فَوَفٍ هَاوِلَةٍ حَقِّ الْمَجَالِسِ وَالْمَوَاقِبِ، وَأَعْلَمُ أَنَّهَا مَوْهَبَةٌ إِلَيْهِمْ جَزِيلَةٌ لَا يُضَاهِيهَا شَيْءٌ مِنَ الْمَوَاهِبِ وَسَتَرِيذُهُمْ أَكْرَامًا إِذَا شَهِدْتَهُمْ فِي مَوْقِفٍ ضَاقَ الضَّرْبُ عَلَى نَصَالِهِ وَأَطْلَمَ النِّفْعُ بَيْنَ أَبْطَالِهِ وَدَخَلَتْهُ الْجِيَادُ اغْرَاءً فَلَبَسَتْ الْأَحْلَةَ دَمًا، وَكَبُرَتْ بِهِ صُورُ الْعُدْرَانِ غَيْرَ أَنَّ السَّابِحَ فِيهَا يَشْكُو الظِّمَاءَ، وَهَذِهِ الْكَرَامَةُ لَا تَمْنَعُ مِنْ مُحَاقِفَتِهِمْ فِي عُدَّةِ الرِّجَالِ وَاسْتِخْدَامِهِمْ فِي خِفَافِ الْخَدَمِ وَثِقَالِهَا مِنْ غَيْرِ نَظَرٍ إِلَى الْخِفَافِ مِنْهَا وَالثَّقَالِ وَأَنَّ يُعْرَضُوا فِي كُلِّ حِينٍ بِدِيَوَانِ الْعَرْضِ الَّذِي يُثَبِّتُهُمْ فِي الْوَاحَةِ وَيُوضَحُ أَسْمَاؤُهُمْ وَنَعَوَتُهُمْ بِإِيضَاحِهِ وَيَشْتَمِلُ عَلَى تَعْيِينِ الرَّجُلِ مِنْهُمْ وَفَرَسِهِ وَسَلَاحِهِ وَهَذَا الدِّيَوَانُ يَنْبَغِي أَنْ يَتَوَلَّاهُ مَنْ أَتَقَّنَ مَعْرِفَةَ الْخَيْلِ فِي أَنْسَابِهَا الْمُخْتَلِفَةِ الْأَجْنَاسِ وَأَلْوَانِهَا الَّتِي الْمَشْهُورُ مِنْهَا قَلِيلٌ بَيْنَ النَّاسِ، وَكَذَلِكَ فَلْيَكُنْ عَارِفًا بِأَدَوَاتِ الْحَرْبِ وَأَلَاتِهَا الَّتِي بَعْضُهَا أَنْفُسُ مِنْ بَعْضٍ، وَمِنْهَا مَا يَنْسَبُ إِلَى صَانِعِهَا، وَمِنْهَا مَا يَنْسَبُ إِلَى أَرْضِهَا، وَلَئِنْ كُنْتَ أَنْتَ مُكَمِّلًا نَقْصَ مَا يَنْقُصُ مِنْ أَرْبَابِ الدَّوَاوِينِ فَالْأَوَّلَى أَنْ لَا يَلْقَى الزَّنادُ إِلَّا إِلَى قَادِحِهِ.

dü vermemizin sebebi, askerlerin hazırlanmasının ona bağlı olması, çokluğunun da onun çokluğuna dayanmasındandır. Şayet devlet, mal bakımından zengin olursa, onun çevresindeki eğitimli birlikler de çoğalacaktır. Nitekim yaygın atasözlerinden birinde: “Gürültü, en iyi otlığın etrafında olur” denilmektedir.

Bizim yazıya döktüğümüz bu sözü çok iyi düşünmen ve kendilerine öncelik tanıdıklarımızı öne alman, ikinci plana ittiklerimizi de ertelemen gerekir. Allah'ın bize emanet ettiği ülkenin, sınırlarını sağlamlaştıracak, onu korumayı üstlenecek, cezaları uygulayacak, yollarda ve dağ başlarında güvenliği yaygınlaştıracak, zorluğu nedeniyle insanların gitmekten çekindikleri tehlikeli suyollarını ıslah edecek valilere ihtiyacı olduğunu biliyorsun.

Bu özellikleri taşıyan valilerin, ancak senin görüşün ile atanması gerekir. Önemli atamalar tamamen senin elinde ve bilgin dairesinde olmalıdır. Onların içine de dışına da egemen olan sensin. Dolayısıyla işlerini yürütürken ve vereceği emirlerde nasıl davranacağını öğretecek kişi de sensin.

Bize göre, tüm bu saydığımız hususlardan en önemli olanı, tebaa arasında adaleti yaymandır. Çünkü bu, o sıkıntılı ve kederli günde bir kurtuluş vesilesi, tökezleme zamanında yere düşeni elinden tutup kaldıran bir destektir. Zaten halk da âdil yöneticiye ancak ara sıra kavuşabilmektedir. Adaletle sağlanan iyilik, tek başına, sayfanın satırları miktarındaki iyiliklere bedeldir. Eğer bu husus önemli olmasaydı, Yüce Allah, Peygamberi Hz. Davud'u^(as) halife seçtiğinde kendisine bunu tavsiye etmezdi²⁶.

Bu husus dikkatlice düşünüldüğünde, onun hem dünyada hem de ahirette kazançlı bir ticaret olduğu ve iki dünya bayındırlığının ancak kendisiyle (yani adaletle) elde edilebileceği görülecektir. Bayındır bir diyardan, başka bayındır bir diyara göç edene ne mutlu! Bu yüzden -Allah, gönderdiği kitaplarda bunu emretmemiş olsa bile- diller, onu övmek için ittifak etmiş, gönüller de onun sevgisi üzere birleşmiş, akıllar da onu elde etmek için harekete geçmiştir.

Bunu elde eden her yönetici, kesinlikle her türlü şerefin üstünde bir şerefe sahip olacak, her işin yolu onun için kolaylaşacak ve tüm krallıklar yok olup gitse de, kendisinden sonra onun çağı ebediyen yaşayacaktır. İşte biz böylesini dost edinir ve kendisine kölenin efendisine itaat ettiği şekilde itaat ederiz. Gerçek

.....

²⁶ Sad Suresi (38): 17-30. Bu ayetlerde Davut peygamberin kendisine yapılan bir hakemlik başvurusunda adaletli olması vurgulanmaktadır.

(٦/ب) وَأَنْ لَا يَتَسَعَّانَ عَلَى الْأَمْرِ إِلَّا بِصَالِحِ أَمْرِهِ الَّذِي يَعْلَمُ فَاسِدَهُ مِنْ صَالِحِهِ. وَهَاتَانِ الْوَصِيَّتَانِ الْمُشَارِ إِلَيْهِمَا بِالْمَالِ وَالْجُنْدِ كُلُّهُمَا يَرَى تَرْجِيحَ جَانِبِهِ، وَيُرْوَمُ التَّقْدِيمَ عَلَى صَاحِبِهِ وَإِنَّمَا قَدَمْنَا الْوَصِيَّةَ بِالْمَالِ لِأَنَّ مَدَدَ الْجُنْدِ مِنْ مَدَدِهِ وَعَدَدُهُمْ مُسْتَكْثَرٌ مِنْ عَدَدِهِ وَإِذَا أَثَرَتِ الدَّوْلَةُ مِنْهُ كَثُرَتْ حَوْلَهَا الْكَتَائِبُ الْمَعْلَمَةُ وَمِنْ الْأَمْثَالِ السَّائِرَةِ «حَوْلَ الصِّلِيَّانِ تَرَى الرِّمَزِمَةَ» فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَحْرَرَ النَّظَرَ فِي هَذَا الْقَوْلِ الَّذِي حَرَّرْنَاهُ وَأَنْ تُقَدِّمَ مَا قَدَمْنَاهُ وَتُؤَخِّرَ مَا أَخَّرْنَاهُ، وَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّ الْبِلَادَ الَّتِي وَلَّانَاهَا اللَّهُ تَفْتَقِرُ إِلَى وِلَاةٍ يَتَّقَلَّدُونَ حِفْظَ مَعَاqِلِهَا وَإِقَامَةَ حُدُودِهَا وَبَثِّ الْأَمْنِيَّةِ عَلَى بَهَائِمِ سُبُلِهَا وَنُجُودِهَا، وَتَسْهِيلَ مَوَارِدِهَا الْمُخَوَّفَةِ لِمَنْ أَشْفَقَ مِنْ وُرُودِهَا، وَهَآوِلَاءَ لَا يُؤَلِّى مِنْهُمْ وَالٍ إِلَّا وَعَنْ رَأْيِكَ تَوَلِّيْتُهُ وَلَا يُحْلَى طَوْقُ وَجَاهِهِ إِلَّا وَمَنْ يَدِلْ تَخْلِيْتُهُ وَأَنْتَ الْمَسِيْطِرُ عَلَيْهِ فِي بَوَاطِنِهِ وَظَوَاهِرِهِ وَالَّذِي يَقُومُ بِتَنْقِيْفِ أُمُورِهِ وَتَنْصْرِيفِ أَوَامِرِهِ وَمَنْ أَهَمَّ الْمَهْمَاتِ عِنْدَنَا أَفَاضَةُ الْعَدْلِ عَلَى الرِّعَايَا، فَإِنَّهُ الْمَقَارُ، يَوْمَ الْحَسْرَةِ وَالْمَقِيلِ عِنْدَ الْعَثْرَةِ، وَالَّذِي لَا تَحْطَى النَّاسُ بِصَاحِبِهِ إِلَّا فِي الْفَتْرَةِ بَعْدَ الْفَتْرَةِ وَحَسَنَتُهُ هِيَ الْحَسَنَةُ الَّتِي تُغْنِي بِمُفْرَدِهَا فِي كِتَابِ الصَّحِيفَةِ، وَلَوْلَا فَضْلُهُ لَمَّا أَوْصَى اللَّهُ نَبِيَّهَ دَاوُودَ حِينَ جَعَلَهُ خَلِيفَةً وَإِذَا حَقَّقَ فِيهِ النَّظَرَ عَلِمَ أَنَّهُ تِجَارَةٌ رَابِحَةٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَبِهِ تَحْصُلُ عِمَارَةُ الدَّارَيْنِ، فَمَا أَسْعَدَ مَنْ تَنْتَقِلُ مِنْ دَارٍ غَامِرَةٍ إِلَى دَارٍ غَامِرَةٍ، وَلِهَذَا إِذَا إِتَّفَقَتِ الْأَلْسُنُ عَلَى حَمْدِهِ وَالْقُلُوبُ عَلَى وُدِّهِ وَلَوْلَمْ يَأْمُرِ اللَّهُ بِهِ فِي كِتَابِهِ الْمُنَزَّلَةِ لَبَعَثَتِ الْعُقُولُ عَلَى قَصْدِهِ وَمَا يَخْلُقُ بِهِ دُوَّ مُلْكٍ إِلَّا كَانَ لَهُ دُونُ الْأَحْسَابِ حَسَبًا وَأَوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا فَاتَّبَعَ سَبَبًا، وَاسْمَرُ مُلْكِهِ كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ إِذَا عَدِمَتْ الْمَمَالِكُ عَقِبًا. وَقَدْ اتَّخَذْنَاهُ صَاحِبًا نَظِيعُهُ طَاعَةَ الْعَبْدِ لِمَالِكِهِ وَنَرَى أَنَّ السَّعَادَةَ حَقِيقَةً بِأَخْذِهِ وَالشَّقَاوَةَ

mutluluğun da bu itaatte olduğuna, bedbahtlığın da [7a] bunu terk etmeye bağlı olduğuna inanırız.

Biz bu itaatle ancak; adımızı ebedileştirme hakkı kazandık. Onun sayesinde de hem iki ömre, hem de Allah'ın ve insanların şükrüne nail olduk ve her iki şükürle birlikte dönüştük. Elde ettiğimiz sevabın iki kat olması için, bunu dostlarımıza tavsiye ettiğimiz gibi, kendimiz de bunu bir emir telakki ederiz. Bu işi de böylece tek başına sana havale ettik.

Eğer, bu işe hem sen hem de başkaları ehil gösterilecek olsa, aralarından seçilecek olan kesinlikle sensin. Çünkü sen; benzerlerin arasında, adeta bedendeki baş gibisin. Bedenin uzuvlarını çalıştıran da kuşkusuz baştır. Halk arasında adaletle hükmederken, insanların sana eğilim göstermeleri için şefkatli olman ve onlara tatlı sözler söylemen senin edebin gereğidir. Bu sayede, onlar da seni içten seveceklerdir.

Şayet, kendine bir hâcib²⁷ atayacaksan; boyu ile ve görünüşüyle gözleri büyüleyen, sözleriyle akılları çelen, elçileri vasıtasıyla halkın her türlü isteğini yerine getiren ve insanların gizli ihtiyaçlarını, sahiplerinden gelen en ufak bir işaretten anlayan biri olsun. Ayrıca; insanlara nezaketle ve zekice davranan, halkın yöneticilerin kapılarında ne denli bekletildiğini bilen ve Allah'ın da, kendisiyle arasına perdeler koymasından korkup insanlarla efendileri arasındaki engelleri kaldıran tecrübeli kimselerden olsun.

Bu hâcibin nitelenebileceği en güzel sıfatlardan biri de rüşveti haram kabul etmesi, onu almanın iğrenç bir şey olduğunu düşünmesi ve biri kendisine vermeye kalkıştığında şiddetle geri çevirip, sağlıklı kimsenin, uyuzlu birinden uzaklaşır gibi uzaklaşmasıdır²⁸.

Nebevî haberlerde geldiğine göre Peygamber^(sav) rüşvetin, Allah'ın; kendisinden elde edilen kazancı yok etmeye hüküm verdiği ve ona bulaşan kimsenin rızkını bereketli kılmadığı faiz gibi olduğunu söylemiştir²⁹.

27 Başlangıçta saray teşkilatındaki mabeyinci manasında kullanılan, ancak daha sonra çeşitli bölgelerde farklı anlamlar kazanan bir terim. Bakınız. Aydın Taneri, "Hâcib", *DİA*, İstanbul 1996, XIV, 518-519.

28 Rüşvet ile ilgili ayet için bakınız: Bakara Suresi (2): 188.

29 Hz. Peygamber'in hüküm vermek için rüşvet alan, rüşvet veren ve aracılık eden kimseyi lanetlediğine dair bakınız: Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen*, Ahkâm 9, İstanbul 1992, V, 622.

(I/V) حقيقة بتاركه وَمَا نَقُولُ إِلَّا إِنَّا كَسَبْنَا بِهِ الذِّكْرَ الْخَالِدَ الَّذِي فَزْنَا مِنْهُ بِالْعَمْرَيْنِ وَحَصَلْنَا عَلَى شُكْرِ اللَّهِ وَشَكَرَ النَّاسُ فَانْقَلَبْنَا بِالشُّكْرِينِ وَنَحْنُ نَأْمُرُ بِهِ أَصْحَابَنَا كَمَا نَأْمُرُ بِهِ أَنْفُسَنَا حَتَّى يَكُونَ لَنَا ثَوَابُ الْأَجْرَيْنِ وَقَدْ خَصَّصْنَاكَ بِهَذَا الْأَمْرِ عَلَى الْإِنْفِرَادِ، وَإِذَا دَلَّ الْقَوْلُ عَلَيْكَ وَعَلَى غَيْرِكَ فَأَنْتَ مِنْ بَيْنِهِمْ هُوَ الْمَرَادُ، وَمِثَالُكَ فِيهِمْ كَالرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ، وَالرُّؤُوسُ تَسْتَخْدِمُ أَعْضَاءَ الْأَجْسَادِ، وَمَنْ أَدَبَكَ فِي اسْتِعْمَالِ سِيرَةِ الْعَدْلِ أَنْ يَكُونَ رَفِيقًا يَمِيلُ النَّاسُ عَلَى جَوَانِبِكَ وَأَنْ تَبْذُلَ لَهُمُ الْكَلِمَةَ الطَّيِّبَةَ حَتَّى يَأْكُلُوا مِنْ أَطَائِبِكَ وَإِذَا نَصَبْتَ بَيْنَ يَدَيْكَ حَاجِبًا فَيَلْكَنُ مِمَّنْ تَرُوقُ الْعُيُونُ بِجَهَارَتِهِ وَيَجْلِبُ الْعُقُولُ بِعِبَارَتِهِ وَيَنْفِذُ فِي إِسْدَادِ الْمَطَالِبِ بِسَفَارَتِهِ، وَيُدْرِكُ خَفَايَا الْحَاجَاتِ حَتَّى يَتَلَقَى مِنْ صَاحِبِهَا بِإِشَارَتِهِ، وَلَيْكُنْ أَيْضًا مِنْ ذَوِي التَّجَارِبِ الَّذِينَ قَيَّدُوا بِخَشَاشَةِ الْأَدَابِ وَعَلِمُوا مَقْدَارَ الْوُقُوفِ عَلَى الْأَبْوَابِ وَخَافُوا أَنْ يَحْتَجِبَ اللَّهُ عَنْهُمْ فَرَفَعُوا مَا بَيْنَ النَّاسِ وَبَيْنَ مَخْدُومِهِمْ مِنَ الْحِجَابِ، وَمَنْ أَحْسَنَ مَا يُوصَفُ بِهِ هَذَا الرَّجُلُ أَنَّهُ يَعُدُّ الرِّشْوَةَ سَحْتًا، وَيَرَى تَنَاوُلَهَا مَقْتًا، وَإِذَا رَاوَدَهُ عَلَيْهَا صَدَّ عَنْهَا صَدَّ الْإِبَاءِ، وَبَعْدَ مِنْهَا بُعْدَ الصَّحِيحَةِ مِنَ الْجَرَبَاءِ. وَقَدْ وَرَدَ فِي الْأَخْبَارِ النَّبَوِيَّةِ أَنَّهَا كَالرِّبَا الَّذِي حَكَمَ اللَّهُ بِمَحْقِهِ وَلَمْ يُبَارَكْ لِمُرْزُوقٍ مِنْهُ فِي رِزْقِهِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Sana bu tavsiyelerde bulunmamıza rağmen, katımızda; gözlerin bakmaktan yorgun düştüğü ve soyluların kendisine erişemediği bir konuma sahip olduğunu itiraf ediyoruz. Bu konuda, gerek denklik bakımından, gerekse benzerlik bakımından sana rekabet edebilecek bir ortağın da yoktur. Biz sana mallarımızdan; elini genişletecek ve bu günden yarına mal biriktirmene ihtiyaç bırakmayacak, şundan ve şundan ibaret bir pay ayırdık. O halde; değeri bilinip kendisine teşekkür edilen, denizin bol suyuna veya yağmur bulutlarına ellerini daldırıp avuçlayan ve bunu bir bağış görüp, onun azıyla yetinmeyen kimsenin edasıyla bunu al. Aşırı tutumlu davranarak onun tatlı kısmını da terk etme.

[7b] Biz sana, mallarımızın her çeşidinden çokça vermeyi arzuluyoruz. Aynı şekilde ondan evlerde ihtiyacı olanlara da dağıtmak isteriz. Böylece halkın her kesimi ondan yararlanmış olacaktır. Bağışların en hayırlısı, iyilik amaçlanarak yapılanı ve halkın ekseriyetinin yararlandığı bağıştır. Bu tür bağışlardan meydana gelen şerefin binası bize ait ve yapılan bunca övgüler bizedir. Halkın menkıbeleri bizim devletimizde tarihe geçmekte ve onun faziletiyle ilgili hadisler bu halk tarafından rivayet edilmektedir.

İşte bu mektup denemesinin; devletin ileri gelenleriyle dopdolu olan, bu insanların da sayıca kitaptaki satırlarla rekabet edecek derecede çok ve muntazam bir şekilde sıralandığı divanımızda okunması gerekir. Artık onlar da, seni ülkenin yönetimine; uygun gördüğüne veren, görmediğine vermeyen, ölçüp biçen ve nasıl uygun görüyorsa o şekilde takdir eden biri olarak tayin ettiğimizi bilsinler. Tüm bunlar, bizim hükümlerimize göre uygulanmakta, ancak işler hem bizim önceden bildiğimiz, hem de bilmediğimiz şekilde cereyan etmektedir. Senin dışında kalan ancak; senin ateşinle yaşayan, senin izinden yürüyüp senin huzurunda; ya bir şey umanlardan veya saygıdan dolayı duranlardan biridir. Vesselâm.

Bu mektup denemesi, hem garip hem de garip olmayan manaları kapsamaktadır. Bunlardan biri, daha önce de bahsettiğim üzere Çarşamba gününden söz edilmesidir. Bir diğeri ise, daha önce nitelendiği şekilde kalemin özelliklerinin betimlenmesidir. Bu da garip manalardan biri olup, benden önce hiçbir kimse bunu söylememiştir. Bir üçüncüsü de, devlet işlerinden sorumlu valilerle askerlerin özellikleridir. Geneli itibarıyla bu mektup denemesi, benzerleri arasındaki en iyi örnek olmuştur.

Ben aynı şekilde; bazı sultanlar adına, hilafet divanına yazdığım bir mektupta Cumartesi gününden söz etmiştim. Allah, yüce Nebvî divanın günlerini daimî kılsın. Onun mülkünü, güçlü kuvvetlerle korusun. Kendisini, zalimlerin saldı-

وَإِذَا أَفْضَيْنَا إِلَيْكَ بِهَذِهِ الْوَصَايَا فَإِنَّا نَعْرِفُكَ مَالَكَ عِنْدَنَا مِنَ الْمَكَانَةِ الَّتِي حَسَرْتَ عَنْهَا الْأَبْصَارُ، وَوَقَفْتَ دُونَهَا الْأَخْطَارُ، وَلَمْ يَكُنْ لَكَ فِيهَا شَرِيكَ فِيزَاحْمِكَ فِيهَا الْأَشْبَاهُ وَالْأَنْظَارُ، وَقَدْ جَعَلْنَا لَكَ فِي مَالِنَا نَصيباً يُوسِعُ ذَاتَ يَدِكَ وَلَا يُحْوجُكَ أَنْ تَدْخِرَ مِنْ يَوْمِكَ لْغَدِكَ، وَهُوَ كَذَا وَكَذَا، فَخُذْهُ أَخُذْ مِنْ عَرَفٍ فَشَكَرْ وَاعْتَرَفْ مِنْ فَيْضِ الْبَحْرِ أَوْ صَوِّبِ الْمَطَرِ وَرَأَاهُ عَطَاءً لَمْ يَخْتَصِرْهُ وَلَا تُهْجِرْ عَذْبُهُ لِلْإِفْرَاطِ فِي الْخَصَرِ وَنُحْنُ نَحْبُ أَنْ تَفَرَّعَ (ب/٧) أَنْعَامُنَا عَلَيْكَ إِلَى شُعَبٍ كَثِيرَةٍ مِنَ الْأَنْعَامِ وَأَنْ تَعْشِبَ مِنْهُ أَكْنَافَ الْمَنَازِلِ وَتَدَّيْ مِنْهُ أَيْدِي الْأَقْوَامِ فَخِيرِ الْعَطَايَا مَا اصْطُنِعَ الْمَعْرُوفِ مِنْ صَنَائِعِهِ وَرَتَعَ السَّوَادُ الْأَعْظَمُ فِي مَرَاتِعِهِ وَ الْمَجْدُ الْمُبْتَنَى مِنْ ذَلِكَ رَاجِعٌ إِلَيْنَا بِنَاؤُهُ، سَابِغٌ عَلَيْنَا ثَنَاؤُهُ، وَفِي دَوْلَتِنَا تُؤَرَّخُ مَنَاقِبُ أَهْلِهِ، وَعَنْهَا تَرَوَى أَحَادِيثُ فَضْلِهِ وَهَذَا التَّقْلِيدُ يَنْبَغِي أَنْ يُقْرَأَ بِدِيَوَانِنَا وَهُوَ حَافِلٌ بِمَنْ فِيهِ مِنَ الصُّدُورِ وَقَدْ انْتَضَمَ النَّاسُ بِهِ سُطُوراً، حَتَّى كَانُوا بِأَعْدَادِهِمْ مَا فِيهِ مِنَ السُّطُورِ، ثُمَّ لِيَعْلَمُوا أَنَا قَلْدَنَاكَ إِيَالَةَ الْمَمْلَكَةِ تَصِلُ فِيهَا وَتَقْطَعُ وَتَعْطِي وَتَمْنَعُ وَتَطُولُ وَتُقْصِرُ وَتُقَرِّى وَتُقَدِّرُ، وَكُلُّ ذَلِكَ يَحْكُمُ فِيهِ بِحُكْمِنَا وَتَمْضِي أُمُورُهُ بَعْلَمِنَا، وَبَغَيْرِ عِلْمِنَا، وَمَنْ دُونِكَ فَإِنَّهُ إِلَى نَارِكَ عَاشٍ وَعَلَى أَثَرِكَ مَاشٍ وَهُوَ مِنْكَ وَاقِفٌ بَيْنَ رَاجٍ وَخَاشٍ وَالسَّلَامِ.

وَهَذَا التَّقْلِيدُ يَشْتَمِلُ عَلَى مَعَانٍ غَرِيبَةٍ وَغَيْرِ غَرِيبَةٍ، مِنْهَا ذِكْرُ يَوْمِ الْأَرْبَعَاءِ عَلَى الْوَجْهِ الَّذِي ذَكَرْتَهُ وَمِنْهَا وَصْفُ الْقَلَمِ عَلَى مَا وَصَفَ بِهِ، وَهُوَ غَرِيبٌ لَمْ أَسْبِقْ إِلَيْهِ، وَمِنْهَا وَصْفُ وُلاَةِ الْأَعْمَالِ وَالْجُنْدِ، فَجَاءَ التَّقْلِيدُ بِجَمَلَتِهِ مُفْرَدِ الْحَسَنِ مِنْ بَيْنِ التَّقَالِيدِ، وَكَذَلِكَ فَإِنِّي ذَكَرْتُ يَوْمَ السَّبْتِ فِي كِتَابٍ كَتَبْتُهُ إِلَى دِيْوَانِ الْخِلَافَةِ عَنْ بَعْضِ الْمُلُوكِ وَهُوَ:

rılarından ve düşmanlıklarından uzak tutsun. Ta ki, hiçbir düşmanın kılıcı ona erişmesin. Ümmetin yüklerini taşıma görevini ona versin ve tüm bu ağırlıklarla birlikte onu yüceltsin. Devletini garip meclislere mahsus kılsın, ama dünyada onu (devleti) garipler arasına katmasın. Adı, sancakların püsküllerinde, [8a] kılıçların yüzeylerinde ve hatiplerin minberlerinde hep yazılı kalsın.

Ben kulunuzun mektuplarının yazıldığı günler birbirinden farklıdır. Yazdığı her yeni mektubu, diğer mektuplar mutlaka uğurlamak istemişler ve güçleri yetse de onunla birlikte yola çıkabilmeyi arzulamışlardır. Bunun nedeni, sadece ve sadece bu mektubun, secdelerin kiblesi hükmündeki değerli kapılara gidiyor olması, mutluluk haberlerini terennüm etmesi ve övülmüş makama erişmesidir. Yüce Allah'ın: “Ey iman edenler! Yaptığınız antlaşmalara sadık kalınız³⁰” sözü ile kastedilen mana da budur.

Bendenizin bu mektubu, yukarıda geçen özellikleri taşıması yönüyle aynı kategoriye dâhil olup, aynı ipliğe dizilmiştir. O sâlih dua ile başlamış olan mektubun sonu, mutlaka misk ile bitmiştir. Bu mektubun; filan ayın on dördü olan Cumartesi gününde yazılmış olması, onun parlaklığını daha da arttırmaktadır. O, Yüce Allah'ın yeryüzünü ve üzerindekiileri yarattığı bir gün olup nurların; dolunayının bir kısmını değil, tamamını kapsadığı bir aya denk gelmektedir.

Bu ikisi, mektubun iki üstün özelliğidir. Birincisini, takdim derecesinde sundum. İkinciyle de onun şeklinin güzelliğini tamamlamış oldum. Üstünlüğün en mükemmeli, kuşkusuz kendini sonuçta gösteren üstünlüktür. Bendenizin bu konuda niyeti halis olmasaydı, bunu kendisine yazdıramazdı. Aksi halde onun ne bir makale yayınlayacak, ne kendisine saygı duymayı gerektirecek kadar bir etkisi olmazdı. Ayrıca râvilerin “şöyle şöyle” diye niteleyecekleri bir dereceye de ulaşamaz, “eh şöyle böyle” diyecekleri bir düzeyde olurdu.

Onun itaat ettiği devlete köle olması bile kendisi için yeterlidir. Onun yolu, bu devletin yolu ile paralel düşmüştür. Nitekim “gözü ve kulağı ilk kez bu devletteki görevle açılmış ve hâlâ onun işleriyle meşgul olmaktadır” cümlesi; ister merfû', ister mansûb, ister mecrûr³¹ olsun (her türlü çabası) bu devlet içindir. Bu devletin ismini adeta bir teşpih gibi diline dolamış, her nefesi, adını anmaktadır.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

³⁰ Maide Suresi (5): 1.

³¹ Merfû, mansûb ve mecrûr; Arapça'da harflerin hareketlenmiş biçimleri olup, özne ve nesne bunlara göre tespit edilir. Yazar burada bir benzetme yaparak, devlet için çalışmanın her iki halde de olması gerektiğini vurgulamaktadır.

أَدَامَ اللهُ أَيَّامَ الدِّيَّانِ الْعَزِيزِ النَّبَوِيِّ، وَحَرَسَ مُلْكَهُ بِالْعِزَّةِ الْعَلْبَاءِ، وَرَفَعَهُ عَنْ مُنَاوَاةِ
 الْمَجَارِينَ حَتَّى لَا يَوْتِيَ مِنْ شَقِّ الْعَضْبَاءِ، وَأَبْقَاهُ لِحَمْلِ أَعْبَاءِ الْأُمَّةِ وَأَنْهَضَهُ بِثَقَلِ تِلْكَ
 الْأَعْبَاءِ، وَخَصَّ دَوْلَتَهُ بِالْمَجَالِسِ الْغَرِيبَةِ وَلَا جَعَلَهَا فِي الدُّنْيَا مِنَ الْغُرَبَاءِ وَلَا زَالَ اسْمُهُ
 مَرْقُومًا عَلَى عَذَابَاتِ الْأَلْوِيَةِ وَصَفَحَاتِ (I/8) السُّيُوفِ وَمَنَابِرِ الْخُطَبَاءِ، الْأَيَّامِ مُتَغَايِرَةً
 عَلَى كَتَبِ الْخَادِمِ، فَمَا يُصْدِرُ كِتَابًا إِلَّا أَحَبَّ كُلِّ كِتَابٍ مِنْهَا أَنْ يَسْتَوْدِعَهُ، وَوَدَّ لَوْ اسْتَطَاعَ
 الْمَسِيرَ حَتَّى يَتَوَجَّهَ مَعَهُ، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا لِأَنَّهُ يَصْدُرُ إِلَى الْأَبْوَابِ الْعَزِيزَةِ الَّتِي هِيَ قَبْلُهُ
 السُّجُودَ وَمُنْشِدَ الْجُدُودِ وَمُنْتَهَى الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ، وَالْمَعْنَى الْمُرَادُ بِقَوْلِهِ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ» وَكِتَابُهُ هَذَا مَعْدُودٌ مِنْ جَمَلِهِ تِلْكَ وَمُنْتَظَمٌ فِي ذَلِكَ السِّلْكِ، وَمَا
 افْتَتَحَ صَدْرَهُ بِذَلِكَ الدُّعَاءِ الصَّالِحِ إِلَّا وَخْتَامُهُ مِسْكٌ وَيَزِيدُهُ زَهْوًا بِنَفْسِهِ أَنَّهُ صَدَرَ فِي
 يَوْمِ السَّبْتِ الرَّابِعِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ كَذَا، وَذَلِكَ يَوْمَ خَلَقَ اللهُ فِيهِ بِخَلْقِ مَا خَلَقَ مِنْ أَرْضِهِ،
 وَوَقَعَ مِنْ هَذَا الشَّهْرِ بَحِثُ سَرِّ الْأَنْوَارِ فِي وَجْهِ قَمَرِهِ كِلَهُ لَا فِي بَعْضِهِ وَهَاتَانِ مَزِيدَانِ
 لِلْكِتَابِ، فإِحْدَاهُمَا جَعَلْتُهُ أَوَّلًا فِي دَرَجَةِ التَّقْدِيمِ، وَالْأُخْرَى أَتَمَّتْ صُورَةَ حُسْنِهِ، وَالْفَضِيلَةَ
 كُلَّ الْفَضِيلَةِ فِي التَّتْمِيمِ، وَلَوْ لَا أَنْ أَمَلْتُ عَلَى الْخَادِمِ نَيْتَهُ لَمَا أَمَلْتُهُ، وَإِلَّا فَلَيْسَ لَهُ عَمَلٌ
 يَبْسُطُ مَقَالًا، وَلَا يُوجِبُ إِذْلَالَ، وَلَا يَتِمُّثَلُ بِقَوْلِ الْقَائِلِ هَكَذَا هَكَذَا وَإِلَّا فَلَا لَ، وَقَدْ كَفَاهُ
 أَنَّهُ عَبْدُ الدَّوْلَةِ الَّذِي عَلَى طَاعَتِهَا شُرْعٌ شَرَعُهُ، وَعَلَى وِلَايَتِهَا شُقٌّ بَصَرُهُ وَسَمْعُهُ، وَلَمْ يَزَلْ
 مُصْرَفًا فِي انْحَاءِ أَوَامِرِهَا فَلَهَا جَمَلُتُهُ خَفَضُهُ وَنَصَبُهُ وَرَفَعُهُ، وَمِمَّا تَأْخُذُ بِهِ نَفْسُهُ أَنَّهُ جَعَلَ
 ذِكْرَهَا فِي لِسَانِهِ تَسْبِيحًا، وَجَعَلَهُ فِي السَّنَةِ الشُّعْرَاءَ مَدِيحًا، فَمَا مِنْ شَاعِرٍ إِلَّا وَقَدْ وَظَّفَ
 عَلَيْهِ وَظِيفَةً، مِنَ الْوَشِيِّ الْمُسَهَّمِ وَالذُّرِّ الْمُنْتَظَمِ، وَحَكَمَهُ فِي الْجَوَائِزِ بِمَا شَاءَ أَنْ يَتَحَكَّمَ،
 وَمَجْلِسُهُ لَا يَخْلُو فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ غَيْرِ الْمَذْكُورَةِ

Aynı zamanda onun adını şairlerin dilinde bir övgüye dönüştürmüştür. Bunu; çizgiler halinde birer nakış gibi ve sıra sıra dizilmiş inci misali işlemleri için, görevlendirmedeği hiçbir şair bırakmadı. Ödüller konusunda da dilediği gibi davranmasına izin verildi. Nitekim meclisi; hiçbir zaman o övgüleri müzâkere etmekten **[8b]** ve zeki insanlar aracılığıyla o övgülerin içerdği manaları çıkarmaktan geri durmuyor.

Bu devlet; göğün Rabbi'nin kendisi için hoşnut olduğu ve yine kendisi için öfkelenmediği, yeryüzündeki insanların gönüllerinin, kendisini hem sevdiği hem de kendisinden çekindiği bir devlet iken, acaba bu kimseler (muhâlifler) ne diyebilirler? Nesebi Abbas'a³² dayanıyor olsa da, nitelendirildiği vasıflarından biri gülümsemesidir. O, kendi zamanında ortaya çıkarılmış en hayırlı devlet olduğu gibi, kendisinin tebaası da insanlar arasından çıkarılmış en iyi halktır.

Armasının gençliğin renginden seçilmiş olması, bu devletin asla ihtiyarlamayacağı ve tebaası tarafından, asla eskimeyen bir sevgi ile sevlmeye devam edilip ve kopmayan bir bağla ona bağlı kalacağı şeklinde yorumlanmasındandır.

Bu; bendenizin devlet ve onun armasını ile ilgili ortaya çıkardığı bir manadır. Bu mana; bundan önce kalemlerin benzerini yazıya dökemedikleri ve zihinlerin kendi düşüncelerinde canlandıramadığı manalardan biridir. Bendenize bu manayı, ancak ve ancak onun, karanlıkları delip geçen yıldızlarla birlikte hareket eden, dostlukla ilgili derin bilgisi göstermiştir. Dostluklar çeşit çeşittir. Mamafih dostluk konusunda, onun kendine mahsus bir mezhebi (yolu) vardır.

Allah, hiçbir kimseye bağışlamadığını kendisine bağışlamış ve hiçbir kimseye açmadığı gayb kapılarından bazılarını kendisine açmıştır. Her biri, pek çok açıklamaya ihtiyaç duyulan, nice ince sırları bulup çıkarma konusunda da kavrama gücünü genişletmiştir.

Saygıdeğer divana karşı muhabbetle ihlâslı olmak; Allah'a karşı ihlâslı olmakla eş değerdedir. Doğrular, bu ihlâsla simgelenir. Hikmet pınarları, onun diliyle bildirilen haberlerden fışkırır. Vesselâm.

Bu mektup, bir takım garip manalar içermektedir. Bunlardan biri, mektubun giriş kısmına konulmuş olan duadır. Bir başkası, Cumartesi gününden söz edilmesidir. Üçüncüsü de, Abbasi Devleti'nden söz edilmesidir. Fesahat ve be-

•••••

³² Hz. Abbas: Hz. Peygamber'in amcasıdır. İslâm tarihinde Emevilerden sonra kurulan devletin adı da buradan gelmektedir. Bakınız: "Abbas", *DİA*, İstanbul 1988, I, 16-17.

(٨/ب) بتلك المدائح واستخراج ما تضمّنتها من المعاني التي استخرجتها تلك القرائح، وماذا عساها ولا أن تقولوا وهي الدولة التي يرضى لها ربُّ السماء ويغضبُ، وترعّبُ إليها قلوبُ أهل الأرض وترهبُ، ومما توصفُ به أنها الصّاحكة وإن كان نسبها إلى العباس، وهي خير دولة أخرجت للزّمن، كما أن رعاياها أخرجت للناس، ولم يجعل شعارها من لون الشباب إلا تفاؤلاً بأن عمرها لا يهرم وأنها لا تزال محبوبة من أبنكار السعادة بالحُب الذي لا يسلى والوصل الذي لا يُصرم، وهذا معنى استنبطه الخادم للدولة وشعارها، وهو ممّا لم تثبته الأفلام في خطها، ولا أجالته الخواطر في أفكارها، ولم يدلّه عليه إلا فقهه في الولاء الذي يسري بنجوم ثواقبٍ وله فيه مذهبٌ، والولاء مذهبٌ، وقد منحه الله ما ليس بممنوح وفتح له من أبواب الغيب ما ليس بمفتوح، وشرح صدره لاستنباط الأسرار الدقيقة التي يحتاج كلّ منها إلى قول مشروح، والإخلاص في ولاء الديوان العزيز كالإخلاص لله يتوسم الصواب من اثناؤه وتتفجر ينابيع الحكمة على لسان أنبائه والسلام.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

lagatin sırlarını bilen kişi, tüm bu saydıklarımız üzerinde durup düşünse, tespit etmiş olduğum, inceliklerin ve güzelliklerin derecesini anlayacaktır.

Aynı şekilde ben, dostlardan birinin mektubuna, cevap olarak yazdığım bir mektupta, Pazar gününden de söz ettim. Bu mektup; tıpkı bahçeler gibi ısıldayan ve satırlarıyla, [9a] adeta muhatabını onaylayan kimsenin, göz kırpmasına benzer şekilde göz kırpan mektuplardandır.

Başka mektuplar için beyaz sayfadaki siyahlıklar denilirse de bu mektup için “beyaz bir eldir³³” denilmektedir. İşte bu, yüce meclisin filanca mektubundan başkası değildir. Emekleri hep yücelerde sabit kalsın, gayretleri yıldızlarla özdeş olsun. Kaderlere bağlı olaylar onun eliyle cereyan etsin. Nimet salımları emrine amade kılınsın. Gölgeleleri de onun üzerine sarkıp kendisini gölgelesin. Günlerin yüzleri, her yüz istifade etsin diye onun yüzündeki güzelliklerden oluşmaktadır. Düşmanlarının geceleri hep yedi, günleri ise sekiz olmaya devam etsin.

Bu mektup kölenizin eline geçince, son derecede sevindi, adeta yüzünde gülücükler açıldı. Mektup da kendisini güler yüzle selamlayarak: “Görenlerin; bu ancak ve ancak bir nesrin (düz yazı) incisidir, asla kendisinden etkilenilecek bir sihir değildir, dedikleri şeyi getirdim” dedi.

Onun; geleceği geçmişine dayandırılan, nice hedefleri vardır! Buna rağmen, geçmişteki anılara dönmeye ve bunların yeniden ikame edilmesine ihtiyacı yoktur. O, sevinç ve neşeyi getirmesi için gönderilmiş ve bu işe hemen koyulmuştur. Kendisiyle zaman arasında, hiçbir kıskırtıcının bozmaya gücünün yetmeyeceği bir antlaşma imzalamıştır.

Böylece zaman; cömertliğinin soluğundan, sevgisinin bir nişanesi olarak ve dostluğu gereği kendisine, üç talakla boşanmaları mümkün olmayan üç eş vererek onu onurlandırdı. Sonra da, şu ellere karşılığını vermesi için sarhoşluğundan uyandırdı. Bu ellerin yaptıklarını görünce, onların büyüklüğüne kanaat getirdi ve: “Allah, hiçbir kimseye gücünün yetemeyeceği şeyi yüklemez³⁴” dedi.

Mektup; kendisiyle, geldiği gün arasında kuvvetli bir benzerlik gördü. Nitekim o, Allah'ın dağları yaratmak için tahsis ettiği gün olan Pazar günü gelmişti.

.....

³³ Yed-i Beyzâ: Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biri. Bakınız.: Ömer Faruk Harman, “Yed-i Beyzâ”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIII. 376-77.

³⁴ Bakara Suresi (2): 286.

وَهَذَا الْكِتَابُ قَدْ تَضَمَّنَ مَعَانِي غَرِيبَةً. مِنْهَا الدُّعَاءُ الْمَوْضُوعُ فِي صَدْرِهِ، وَمِنْهَا ذِكْرُ يَوْمِ السَّبْتِ، وَمِنْهَا ذِكْرُ الدَّوْلَةِ الْعَبَّاسِيَّةِ، وَكُلُّ هَذَا إِذَا وَقَفَ عَلَيْهِ الْعَارِفُ بِأَسْرَارِ الْفَصَاحَةِ وَالْبَلَاغَةِ، عِلْمٌ مِقْدَارُ مَا أُثْبِتَ بِهِ مِنَ الْمَلَائِحِ وَالْمَحَاسِنِ وَكَذَلِكَ فَإِنِّي ذَكَرْتُ يَوْمَ الْأَحَدِ فِي كِتَابِ كَتَبْتُهُ إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ جَوَابًا عَنْ كِتَابِهِ، وَهُوَ مِنَ الْكُتُبِ مَا يَزْهَوُ زَهْوُ الرِّيَاضِ وَيُؤَمِّضُ بِسَطُورِهِ (١/٩) إِيْمَاضَ الْجُفُونِ الْمَرَضِ، وَيُقَالُ فِيهِ هَذِهِ يَدُ بَيْضَاءٍ، إِذَا قِيلَ لِغَيْرِهِ سَوَادٌ فِي بَيَاضٍ، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا كِتَابُ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْفُلَانِيِّ لَا زَالَتْ مَسَاعِيهِ لِلْعَلِيَاءِ بَانِيَةٍ وَهَمُّهُ لِلْكَوَاكِبِ ثَانِيَةٍ وَصُرُوفُ الْأَقْدَارِ فِي يَدِهِ عَانِيَةٍ، وَقُطُوفُ النِّعَمِ فِي يَدَيْهِ مُذِلَّةٌ، وَظِلَالُهَا عَلَيْهِ دَانِيَةٌ وَوُجُوهُ الْأَيَّامِ فِي وَجْهِهِ مُحَاسِنٌ حَتَّى يَكُونَ كُلُّ وَجْهِ مِنْهَا غَانِيَةً، وَلَا زَالَتْ لِيَالِي أَعْدَائِهِ سَبْعًا وَأَيَّامُهُمْ أَيَّامًا ثَمَانِيَةً، وَلَمَّا وَرَدَ عَلَى الْخَادِمِ تَهَلُّلٌ وَاسْتَبْشَرٌ، وَحَيَّاهُ بِالْوَجْهِ الْأَزْهَرِ وَقَالَ: جِئْتُكَ بِمَا يُقَالُ فِيهِ أَنَّ هَذَا إِلَّا دُرٌّ نَثَرَ لَا سَحْرٌ يُؤَثِّرُ وَكَمْ لَهُ عِنْدَهُ مِنْ مُورِدٍ يُعْطَفُ مُسْتَقْبَلُهُ عَلَى مَاضِيهِ، وَلَا يَفْتَقِرُ إِلَى تَذَكَارِهِ وَلَا إِلَى تَقَاضِيهِ، وَلَقَدْ انْبَعَثَ فِي اجْتِلَابِ مَسَرَّتِهِ فَأَسْرَعَ فِي الانْبِعَاطِ وَعَقَّدَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الزَّمَانِ عَقْدًا لَا يَهْتَدِي إِلَيْهِ عَوَادِي الْإِنْتِكَاثِ، وَاحْظَاهُ مِنْ نَفْحَةِ جُودِهِ وَسِمِيَةِ وَدِّهِ وَمُلَاطَفَةِ خَطَابِهِ بِإِزْوَاجِ ثَلَاثٍ يَحْرَمُنَ عَلَى الطَّلَاقِ الثَّلَاثِ ثُمَّ إِنَّهُ اسْتَنْهَضَ سَكْرَهُ لِحِزَاءِ هَذِهِ الْأَيْدِي وَاسْتَعْظَمَ صُنْعَهَا وَقَالَ: «لَا يَكْلُفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»، وَقَدْ وَجَدَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْيَوْمِ الَّذِي وَرَدَ فِيهِ مُشَابَهَةٌ الْأَمْثَالِ وَذَلِكَ أَنَّهُ وَرَدَ فِي يَوْمِ الْأَحَدِ، وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي خَصَّهُ اللَّهُ بِخَلْقِ الْجِبَالِ فَهَمَّا مَتَسَاوِيَانِ فِي أُبْهَةِ الْوَقَارِ وَفِي اعْتِلَاءِ الْمَنَارِ، غَيْرَ أَنَّ تِلْكَ مِنْ أَوْتَادِ الْأَرْضِ الَّتِي تَمْنَعُهَا أَنْ تَمِيدَ، وَهُوَ مِنْ أَعْلَامِ الْفَضْلِ الَّتِي تَمْنَعُهُ بِسَطَةُ الْأَسْهَارِ وَقَدْ كَانَ الْخَادِمُ صَادِيًا إِلَى مُورِدِهِ وَكَانَ مِنْهُ عَلَى مَوْعِدِ فُجَاءَةٍ بِإِنْجَازِ مَوْعِدِهِ، وَأَجْلَى الْأَشْيَاءِ الْمَطْلُوبَةِ مَا

Görkem ve vakar bakımından her ikisi de (dağlar ve mektup) eşittirler. Ancak dağlar, yer kürenin yalpalamasını engelleyen kazıklardır³⁵. Mektup ise, seherde esen meltemlerin gücüne güç kattıkları fazilet bayraklarından biridir.

Bendeniz onun gelişini sabırsızlıkla bekliyordu. Zira kulunuz ile buluşmak üzere, önceden sözleşmişlerdi. O da verdiği sözde durarak bendenize zamanında geldi ve arzulanan tüm istekleri yerine getiriverdi. **[9b]** Günler, onu görmek için hazırlanmış, gönüller; uyanık halde iken kurdukları hayallerde ve uyku halinde gördükleri düşlerde hep onu dile getirdiler. Nitekim: “Müjde işte bir çocuk!³⁶” denildiği gibi, emeller onunla ilgili olarak: “Müjdeler olsun, işte bir hazine!” diye bağırdı.

Böylesi; ne güzel kokusunun koklanmasından, ne sayfalarının öpülmesinden, ne de gidiş gelişinden usanılmayan, meclisin mektubundan başkasında bulunamaz. O şerefli ve şerefli bir kişi tarafından sadır olmuştur. Bu kişiye göre, çok basit olmasına rağmen, başkalarına göre çok muhteşem bir şeydir. Hak ettiği şekilde onun değerini vermeye çalışsa, susamış kimselerin kaburgalarının şikâyetleri çoğalacaktı ve: “Ne olur üzerimize su dökün³⁷” diyeceklerdi.

Kulunuz, mektuba cevap yazınca, henüz yeni yetişmekte olan bir güvercin sesi duydu. Kuşkusuz bu güvercin, kölenizin sevgisinin emellerini hissetmiş ve bu durum onun da aşkını coşturmuştu. Hem güvercin hem de kalem, ne kadar da ilginçtirler! Kalem yüksek sesle şarkı söylemeye başlayınca, o da şakmaya başladı. Sonra kalem, güvercinin hem söylediklerini hem de şerh ettiklerini açıkladı.

Güvercin; kendi sesi ve sesinin nağmeleriyle iftihar etse de kendi boynu ve boyundaki gerdanlıkla, pençeleri ve onların rengi ile böbürlense de kalemin sahip olduğu ince ve zarif boya, keskin ve yetenekli dile sahip değildir. Ayrıca kalem; kazandığı beğeniyle ve insanları etkilemesiyle de güvercininden daha üstündür. O, onur makamı olan parmakların üzerine çıkmıştır. Onun; kulaklarla duyulmayan, fakat gönüllerle hissedilebilen ve teraziyle tartılabilen kafiye sözleri

•••••
³⁵ Kur’ân-ı Kerim’de dağların yeryüzünü dengeleyen direkler olduğu bildirilir. Bakınız: Nebe Suresi (78): 7, Naziat Suresi (79): 32; Gaşiye Suresi (88): 19.

³⁶ Müellif yeniden saraya çağırılması konusunda kendisini; kardeşleri tarafından kıskanılan ve bu sebepten bir kuyuya atılıp ölüme terk edilen, fakat daha sonra bu kuyunun yanından geçmekte olan kervandaki adamlar tarafından bulunup çıkarılarak ölümden kurtarılan Yusuf peygambere benzetmektedir. Bakınız: Yusuf Suresi (12): 19.

³⁷ Arâf Suresi (7): 50.

(٩/ب) عُدَّتْ لرؤيته الأيام وتحدّثت به النفس في مخايل اليقظة وخيالات المنام وقالت الأمل فيه يا بشراي هذا كنز، كما قيل «يا بشراي هذا غلام»^٨ ولا يوجد ذلك إلا في كتاب المجلس الذي لا يملّ من شم نفحته، ولا من تقبيل صفحته، ولا من تكرار غدوته وروحته فهو الكريم الصادر عن كريم وهو عنده هين وعند غيره عظيم ولو قدره حق قدره لكثرت إليه شكوى الضلوع الظماء وقالت: «أفيضوا علينا من الماء»^٩ ولما أصدر الخادم جوابه، سمع صوت حمامة في إبان عجمة الحمام ولا شك أنها شعرت بأمالي غرامه فهيج ما عندها من الغرام، وباعجبا لها وللقلَم صدح، وصدحت، وشرح ما تقوله وما شرحت، ولئن فخرت بلحنها وإطرابه وزهت بجيدها وطوقه، وكفها وحضابه، فليس لها ما للقلَم من القدّ المخطف، واللسان المرهف، وقد فضلها يعجبه واهتزازه، ورقي فوق الأنامل لمكان إعزازه، وله من السجع ما يتزن في الميزان، ويسمع بالقلوب لا بالأذان، وإذا مشى في القرطاس جمع بين الليل والنهار، وهما ضدان، ومما شاع عنه أنه يلقب بالجواد المضمر، وإذا أخذت السوابق في إحضارها بلغ الغاية دونها وما أحضر، وله لون يحقق فيه القول النبوي «لو جمعت الخيل في صعيد واحد لسبقها أشقر» وأحسن من ذلك أنه يتمثل ساقياً يدير كؤوس الشمول، وكثيرا ما يكسو الجهول وقار الحليم، والحليم خفة الجهول، وكم له على الخادم من منة في إعلام المجلس

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

^٨ سورة يوسف: من الآية ١٩

^٩ - سورة الأعراف: من الآية ٥٠

vardır. Kâğıt üzerinde yürüdüğünde, birbirlerine zıt olmasına rağmen geceyle gündüzü bir araya getirir. Onun meşhur lakaplarından birisi, “zayıf yarış atı”-dır. Hızlı koşan yarış atları, onunla yarışmaya kalkıştırlarsa, kendisi koşmadan dahi onlardan önce hedefe varacaktır. Nitekim onun, Peygamber’in^(sav): “Tüm atlar geniş bir alanda toplansa, doru (kırmızı) at hepsini geçecektir³⁸” sözüne uyan bir rengi vardır.

Tüm bunlardan daha da iyisi, onun; şarap bardaklarını dolaştıran bir saki şekline bürünebilmesidir. Çoğu zaman, cahil kimselere, yumuşak huylu insanların vakarını, yumuşak huylu kimselere de cahil kişilerin hafifliğini giydirebilir. Kulunuzun sevgi haberlerini Meclise iletmesi cihetiyle [10a] ve uzakta olmasına rağmen, onun adına meclisle konuşmasından dolayı, bendenizin ona karşı pek çok şükran borcu vardır. Bu haliyle kalem, köleniz için; kendi kalbinden daha değerli olan meclisle gönüllü arasında bir elçisi durumundadır ve şükran onun hakkıdır.

Bu mektup; gereği gibi saygı göstermesi, ona hizmette kusur etmemesi ve burnunun üzerine konulmuş olan tahta parçasının kaldırılması ve el üstünde taşınarak yatağa götürülmesi için kulunuza gönderilmiştir. Kuşkusuz ağırlıkların altına girip kendisine yeni görevler verilmemesini hak ediyor. Çünkü o, ve istenen şeye ulaştığında, sırtına eğer veya semer vurulması yasaklanan bineğin kardeşidir. Vesselâm.

Manalarının garipliği yönünden bu mektup, kendisinden önceki mektup gibidir. Geri kalan günlerin tümünden söz ettim. Kendisinden bahsetmediğim hiçbir gün bırakmadım. Bunlar, sürekli olarak yaptığım yazışmalarımın devamlı olup, burada onları yeniden açıklama gereği duymuyorum. Fakat şimdiye kadar anlattıklarımın, sana bu metodu öğretmişimdir. Zikretmediğim bir şey kaldıysa, bu metoda göre manalarını anlamaya çalış.

Kimi ilimlerle bir takım hikâyelerden çıkardığım manalara gelince, onların bir kısmını buraya aktardım. Bu cümleden olarak, özlem duyduğum dostlardan birine bir mektup yazdım ve ona şu kelimelerle başladım:

Köleniz, tutkusunun öyküsünü; öyküde bahsi geçen ve onunla ilgili her şeyi satırlara döken kaleme dayandırmıştır. Bu rivayet, sıhhat derecesi bakımından;

(I/٨٠) بِأَخْبَارٍ وَدَادِهِ وَمُخَاطَبَتِهِ إِيَّاهُ عَلَى بَعَادِهِ، وَهُوَ فِي هَذَا الْمَقَامِ سَفِيرٌ عَنْ قُؤَادِهِ إِلَى مَنْ هُوَ أَعَزُّ مِنْ قُؤَادِهِ وَمِنْ حَقِّهِ، وَقَدْ أَصْدَرَ إِلَيْهِ هَذَا الْكِتَابَ أَنْ يَرعى ذِمَامَ حُرْمَتِهِ، وَيُرْفِقَهُ عَنْ خِدْمَتِهِ، وَأَنْ يُزَالَ مِنْ أَنْفِهِ مَقَادَةُ الْخِشَاشِ، وَيُنْقَلَ عَنِ الْيَدِ إِلَى الْفِرَاشِ فَانْه جَدِيرٌ بِوَضْعِ الْأَثْقَالِ وَالْإِعْفَاءِ مِنْ مُبَاشَرَةِ الْأَعْمَالِ، وَهُوَ أَخُو الْمَطَايَا الَّتِي إِذَا بَلَغَتْ الشَّاءَ وَالْمَطْلُوبَ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا عَلَى الرِّجَالِ وَالسَّلَامِ.

وَهَذَا الْكِتَابُ كَالَّذِي قَبْلَهُ فِي إِغْرَابِ مَعَانِيهِ وَقَدْ ذَكَرْتُ الْأَيَّامَ الْبَاقِيَةَ وَلَمْ أَغَادِرْ مِنْهَا شَيْئاً وَهِيَ فِي تَضَاعِيفِ مَكَاتِبَاتِي وَلَا حَاجَةَ إِلَى اسْتِقْصَائِهَا هَاهُنَا، لَكِنْ قَدْ عَرَفْتِكَ بِمَا ذَكَرْتَهُ الطَّرِيقُ أَلَمْ مَالَمْ أَذْكَرْهُ.

وَأَمَّا مَا اسْتَخْرَجْتُهُ مِنْ عِلْمٍ مِنَ الْعُلُومِ أَوْ مِنْ قِصَّةٍ مِنَ الْقِصَصِ، فَإِنِّي قَدْ أَوْرَدْتُ مِنْهُ هَاهُنَا شَيْئاً فَمِنْ ذَلِكَ إِنِّي كَتَبْتُ كِتَاباً إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ أَتَشَوَّقُ فَافْتَتَحْتُهُ بِهَذِهِ الْكَلِمَاتِ وَهِيَ: قَدْ اسْتَدَّ الْخَادِمُ رَوَايَةَ شَوْقِهِ إِلَى الْقَلَمِ الَّذِي وَرَدَ فِيهَا وَصَدَرَ، وَسَطَرَ عَنْهَا مَا سَطَرَ، وَهِيَ فِي صِحَّةِ الرِّوَايَةِ كَمَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، وَلَوْ اقْتَصَرَ فِي وَصْفِهَا لَقَالَ: إِنَّهَا لَا لِحِمَامٍ رَدِيفَةً بَلْ عَنْهُ خَلِيفَةً، وَإِذَا كَانَتْ حَرَكَةُ الْأَفْلَاكِ كَمَا زَعَمَ قَوْمٌ شَوْقِيَّةٌ فَمَا الظَّنُّ بِقُلُوبِ صَعِيفَةٍ.

Mâlik'in³⁹ Nâfi'den⁴⁰ onun da İbn-i Ömer'den⁴¹ yaptığı rivayet kadar sağlamdır. Onu kısaca nitelemeye kalkışsa: “O, güvercinin yedeğindedir, yedeği şöyle dursun, onun bizzat vekilidir” diyecektir. Feleklerin hareketlerinin şevki olduğuna dair zannın zayıf bir kalpten çıktığı çok açıktır.

Bu bölümde iki ayrı mana vardır. Bunlardan biri rivayetle ilgilidir. Denildiğine göre, Mâlik b. Enes'in Nâfi'den, onun da İbn-i Ömer'den yaptığı rivayet en sağlam rivayetlerden biridir. Diğer bir mana ise, felsefecilerin, feleklerin hareketlerinin yerçekimiyle gerçekleştiğine dair görüşleridir.

Kardeşlerden birine yazdığım mektubun bir bölümü buna benzer mevzular-
dan birini teşkil etmektedir. Bu bölümde, kendisinden ayrılmayı, tıpkı hayattan
ayrılma gibi gördüğümü ifade ettim. Dilin ifade gücü ile açıklama amaçlı
örneklendirici suret olmasaydı, [10b] ben de bu makamda kendisiyle birlikte
Nusayrî inançlı⁴² olurum.

Açığa çıkan mana şudur: Benim özlemim kendisinedir. Kapı, kendisiyle karşı-
laşmayı umduğum anlamına gelmektedir. Perde ise, aramızdaki uzaklığı ifade
etmektedir. Yüce Allah'ın; kaybolmalarından sonra kavuşma günlerini yeniden
geri getirmesini, bu günlerin beklentisi içinde olan emelleri tekrar yürürlüğe
koymasını ve onları gerçekleştirmesini ümit ediyorum. Böylece bu kavuşma
günleri, sayısı belli olmayan ve gönülleri kararsız bir hale getiren, ne onları
öldüren ne de işkencelerini hafifleten, o ayrılık günlerinin günahları için bir
özür yerine geçeceklerdir.

Şunlar, Nusayrî mezhebinden nakledilmiştir. Onlar: “Kapı, perde ve var
olan bir mana” diyorlar. Bunları şu mektuba aktarırken, neler yaptığımı bak.
Özlem duyduğum kardeşlerden birine yazdığım bir mektupta da, meşhur bir
hikâyeden çıkardığım manaları yazdım.

•••••

³⁹ Mâlik: Maliki mezhebinin imamı, büyük müctehid ve muhaddis. Bakınız. Ahmet Özel, “Mâlik b. Enes”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 506-513.

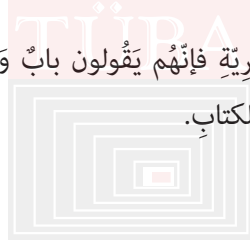
⁴⁰ Nâfi: Ebû Abdillâh Nâfi' b. Hürmüz (Sercis, Kâvus) el-Kureşî el-Adevî el-Medenî (ö. 117/735). Abdullah b. Ömer'in azatlı kölesi, tâbiindendir. Hadis rivayetleri ile bilinmektedir. Bakınız. İbrahim Hatipoğlu, “Nâfi”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 286-287.

⁴¹ İbn Ömer: Ebû Abdırrahmân Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî (ö. 73/692). Hz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabiden ve abâdileden biridir. Bakınız. M. Yaşar Kandemir, “Abdullah b. Ömer”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 126-128.

⁴² Nusayrîlik: Muhammed b. Nusayr en-Nemirî (öl. 270/883) tarafından kurulmuş olan, aşırı görüşle-
re sahip bir Şii fırkasıdır. Özellikle Suriye bölgesinde yaygındır. Tenâsüh, Hz. Peygamber'den sonra
gelmiş peygamberler olduğu, mehdilik gibi sapkın görüşlere sahiptirler. Bakınız: Etem Ruhi Fırlalı,
Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri, İstanbul 1980, 143-156.

وَهَذَا الْفَصْل فِيهِ مَعْنِيَانِ أَحَدُهُمَا فِي الرِّوَايَةِ، فَإِنَّهُ يُقَالُ أَنَّ رَوَايَةَ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمرَ مِنْ أَصَحِّ الرِّوَايَاتِ، الْآخَرُ أَنَّ مَنْ يَقُولُ بِالْفَلَسَفَةِ يَزْعُمُ أَنَّ حَرَكَاتِ الْأَفْلَاقِ شَوْقِيَّةٌ. وَمِنْ ذَلِكَ فَصْلٌ مِنْ كِتَابِ كِتَابَتِهِ إِلَى بَعْضِ الْإِخْوَانِ وَهُوَ وَمَا أَرَى فِرَاقَهُ إِلَّا كِفِرَاقِ الْحَيَاةِ لَوْلَا نُطْقُ اللِّسَانِ وَلَوْلَا الصُّورَةُ الْمُمَثِّلَةُ لِلْعِيَانِ وَقَدْ أَصْبَحَتْ مَعَهُ فِي هَذَا (١٠/ب) الْمَقَامِ نُصِيرِي الْاِعْتِقَادِ فَالْمَعْنَى الْمَوْجُودِ شَوْقِي إِلَيْهِ، وَالْبَابُ أَمَلَى لِلِقَائِهِ، وَالْحِجَابُ مَا بَيْنَنَا مِنَ الْبَعَادِ، وَعَسَى اللَّهُ أَنْ يُعِيدَ أَيَّامَ الْاِلِقَاءِ بَعْدَ ذَهَابِهَا وَيُذِيلَ الْأَمَالَ الْمَوْقُوفَةَ عَلَى ارْتِقَائِهَا، وَتَأْتِي بِهَا فَتَكُونُ عُذْرُ الذُّنُوبِ الْفِرَاقِ الَّتِي فَاتَتْ عَدَدَ حَسَابِهَا، وَجَعَلَتْ الْقُلُوبَ مُدْبَذَبَةً لَا يَقْضَى عَلَيْهَا وَلَا يَخْفَفُ مِنْ عَذَابِهَا.

وَهَذَا مَنْقُولٌ مِنْ مَذْهَبِ النُّصِيرِيَّةِ فَإِنَّهُمْ يَقُولُونَ بَابٌ وَحِجَابٌ وَمَعْنَى مَوْجُودٌ، فَانْظُرْ كَيْفَ فَعَلْتُ فِي نَقْلِهِ إِلَى هَذَا الْكِتَابِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Kulunuz, efendimizle irtibatını devam ettirmekte ve ona sık sık yazmayı düşünmektedir. Efendimize bir mektup yolladığında, adeta eli, mektubu yüreğine göndermiş gibi oluyor. Aradaki mesafenin uzaklığına rağmen, kendini ona yakın hissetmesi, ona karşı özlemi kaçınılmaz hale getirdi. Bu özlem kendisini her yandan kuşattı ve efendisine bağlılığıyla muhafız yayı durumundaki göğüs kafesinin altına bir ok fırlattı.

Bu rivayet; Hâcib b. Zürrâ et-Temîmî'nin⁴³ yayının, Fars kralı Kısra'nın yanında rehin bırakılmasıyla ilgili hikâyesinden nakledilmiş olup, bu olayı anlatan hikâye çok meşhurdur⁴⁴.

Dostlardan birine yazdığım ve kendisine duyduğum özlemi anlattığım mektuplardan biri de bu üsluba dâhildir. Muhabbetinde aşırıya kaçmak ve kaburgalar arasında hızlı bir şekilde hareket etmek, birine duyulan özlemin alametlerindendir. Bendenizin dostlara önceden mektup yazma işi de hâlâ devam etmektedir.

Yüce meclise gönderdiğim mektuplar işte böyle yazılmıştır. Allah; onun meşalelerini söndürmesin. Şerefini daima temiz tutarak, kirlenmiş halde giyilmesine izin vermesin. Çaba denizinde, kendisine kupkuru bir yol açsın. Şanını; kıvılcımlarla ve koruyucularla doldurulmuş olan göğün üzerine yükseltsin. Onurlu işler için yarışmada onu Ali (Hz. Ali) ve bunları sürekli sohbet konusu yapmada kendisini Enes⁴⁵ kılsın.

Kalemimin; kendi bineğine binerek, yolculara gidecekleri yeri sormadığı, onlarla birlikte göndermek üzere bir mektup hazırlamadığı ve akabinde yeni bir mektup yazmaya koyulmadığı gün yoktur. Sabah akşam, [11a] binek hayvanlarının kolanlarını bağlamada ve yolculuk için güçlü kuvvetli develer hazırlamada, tıpkı

43 Hâcib b. Zürrâ et-Temîmî: Temim kabilesindendir. Hicretin 9. yılında (miladi 630) bu kabile aralarında Hâcib b. Zürrâ'nın bulunduğu 70–80 kişilik bir heyeti Hz. Peygamber'e göndermiş ve onlar İslâmiyeti kabul etmişlerdir. Ancak Hâcib'in 620'li yıllarda İran Kısrası ile ilişkileri sonucu Mecûsi olarak öldüğü de rivayet edilmektedir. Bakınız: Mehmet Ali Kapar, "Hâcib b. Zürrâ et-Temîmî", *DİA*, İstanbul 1996, XIV, 511.

44 Hâcib b. Zürrâ kabilesinin maruz kaldığı kıtlık sebebiyle İran Kısrasına giderek bedelini daha sonra ödemek üzere ondan 100 deve yükü yiyecek istemiştir. Kısra da bu onun yayını rehin alarak istediği yardımı vermiştir. Bu rehin yay onun ölümünden sonra oğlu Utarid tarafından babasının borcunun ödenmesi ile geri alınmıştır. Bakınız: Mehmet Ali Kapar, "Hâcib b. Zürrâ et-Temîmî", *DİA*, XIV, 511.

45 Enes: Ebû Hamza Enes b. Nadr el-Ensârî (ö. 93/711-12). Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet eden sahabelerden biridir. Bakınız. İbrahim Canan, "Enes b. Mâlik", *DİA*, İstanbul 1995, XI, 234-35.

وَمَمَا اسْتَخْرَجْتُهُ مِنْ قِصَّةٍ مَشْهُورَةٍ إِنِّي كَتَبْتُ كِتَابًا إِلَى بَعْضِ الْإِخْوَانِ اتَشَوَّقُ إِلَيْهِ. الْخَادِمُ فِي مُوَاصَلَةٍ سَيِّدَنَا، مُخْتَصِرٌ عَلَى إِكْبَارِ كُتُبِهِ وَإِذَا أُرْسِلَ إِلَيْهِ كِتَابًا فَإِنَّمَا تُرْسَلُهُ يَدُهُ إِلَى قَلْبِهِ، وَقُرْبَهُ مِنْهُ عَلَى بُعْدِ الدَّارِ قَدْ جَعَلَ الشَّوْقَ عَلَيْهِ ضَرْبَةً لَازِبٍ وَضَمَّهُ إِلَيْهِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ، وَرَمَاهُ بِسَهْمٍ تَحْتَ قَوْسٍ ضُلُوعِهِ الَّتِي هِيَ فِي وَفَائِهَا قَوْسٌ حَاجِبٌ.

وَهَذَا مَنْقُولٌ مِنْ قِصَّةٍ حَاجِبِ بْنِ زُرَّارَةَ التَّمِيمِيِّ فِي رَهْنِ قَوْسِهِ عِنْدَ كَسْرَى مَلِكِ الْفُرْسِ وَالْقِصَّةُ فِي ذَلِكَ مَشْهُورَةٌ.

وَمِنْ هَذَا الْأَسْلُوبِ كِتَابُ كُتُبَتِهِ إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ وَضَمْنَتُهُ تَشَوُّقًا وَهُوَ: مِنْ عَلَامَةِ الشَّوْقِ أَنْ يَكُونَ وَجْدُهُ إِسْرَافًا، وَمَشْيُهُ بَيْنَ الْأَضَالَعِ إِجَافًا، وَلَا تَزَالُ كُتُبُهُ إِلَى الْإِخْوَانِ اسْلَافًا، وَكَذَلِكَ صَدَرَتْ كُتُبِي إِلَى الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ لَا أَطْفَأُ اللَّهُ لَهُ قَبَسًا، وَطَهَّرَ عَرْضُهُ أَنْ يَلْبَسَ دَنَسًا، وَضَرَبَ لَهُ فِي بَحْرِ الْمَسَاعِي طَرِيقًا يَبَسًا، وَرَفَعَ مَجْدَهُ فَوْقَ السَّمَاءِ الَّتِي مُلِئَتْ شُهَبًا وَحَرَسَا، وَجَعَلَهُ فِي السَّبْقِ إِلَى الْمَكَارِمِ عَلِيًّا، وَ فِي الْمَوَاطِبَةِ عَلَى صُحْبَتِهَا أُنْسًا، فَمَا مِنْ يَوْمٍ إِلَّا وَقَلَمِي رَاكِبٌ يَسْأَلُ عَنْ مَسِيرِ الرِّكَابِ، وَيُعِدُّ لَهَا كِتَابًا يُرْسَلُهُ ثُمَّ يَأْخُذُ مِنْ بَعْدِهِ فِي كِتَابٍ وَقَدْ أَصْبَحَ وَأَمْسَى

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

yolculuğa çıkan kimseler gibi olmaya başladı. Ancak yolcuların yeryüzünde dolaşmalarına rağmen, kalem kâğıdın satırlarında sessizce gezinmektedir.

Bu mektuplar, kervanın binek hayvanlarına yüklense, bu ağır yükün altında çökeceği tahmin ediliyor. Bu durumda kendisi hakkında; “Herhalde onu alıkoyan şey özlem engelidir, filleri engelleyen otlar değil” denilecektir.

Hiç kuşkusuz ben, meclisten uzakta olmam dolayısıyla, ona karşı su kaynaklarının gidermeye yetmeyeceği susuzluk duymaktayım. Mekke fethi⁴⁶, nasıl Hudeybiye’den⁴⁷ sonra gerçekleşiyse, buradaki fetih de, kendisiyle (meclisle) karşılaştığımda gerçekleşecektir. Mevcut durum; gurbetle aramızda bir barış antlaşması yazmamı ve kendisine muvafakat planını kabul ettirmemi gerektiriyor. Ta ki, karşılıklı olarak ve gönül rızasıyla, bu anlaşma gerçekleşsin. Bu antlaşmanın muhtevasında; kılıcını kınına koyacağına ve sevdiklerimden herhangi birini benden ayırmak suretiyle bana kötülük etmeyeceğine dair söz vermesini istiyorum. Bu husus; Allah’ın izniyle, meclisin yurduna dönmesi ve ayrılık yurdunun aslî yurda dönüşmesinden sonra gerçekleşecektir.

Meclisin mektubu bana, sarı bir kâğıt üzerine yazılmış olarak geldi. İçeriği beni son derecede hoşnut ettiği gibi, dış görünüşü de benim hoşuma gitti. Mektubun yüzeysel görünümü ile içeriği arasındaki nesep yakınlığına tanıklık eden bir benzerlik gördüm. Bunun nedeni, pek de gizli bir şey değildi. Ancak bunun, ilginç durumlardan biri olduğu söylenir.

Boyasının, altın sarısı olarak seçilmesi, içerdiği kelimelerin altından işlenmiş olmasındandır. Mektuplarla manaları arasındaki benzerliğe dikkat etmek de aynı şekilde meclisin geleneklerindendir. Bu da, sadece meclise mahsus bir fazilet olup, ondan başka hiçbir kimse kendisine benzemediği gibi, yanına bile yaklaşamaz. Ben bundan çokça istifade ettim. Böylece zihnim; büyük bir servete, geniş bir fazilete, herkesin kabul edeceği ve hiç kimsenin reddedemeyeceği ifade gücüne sahip oldu. Buna rağmen kendisinden buna benzer faydalarını benim için arttırmasını istiyorum. Böylesi şeyler, onun katında dullardan (başkaları tarafından kullanılmış ifadeler) sayılmasına karşın, benim için bakiredirler.

46 Mekke’nin Müslümanlar tarafından fethi hicri 8/miladi 628 yılıdır.

47 Hudeybiye Anlaşması: Mekke’nin fethinden önce hicri 6/miladi 628 yılında Müslümanlarla Kureyşli müşrikler arasında yapılmıştır. Bu anlaşmanın en önemli özelliği Mekkeli (=Kureyşli) müşriklerin Müslümanları resmen tanımış olmalarıdır. Bakınız: Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye”, *DLA*, İstanbul 1998, XVIII, 297-299. Bu anlaşmanın bir diğer önemli özelliği de Kureyş-Yahudi ittifakını bozmasıdır.

(١/١١) وَهُوَ يُضَاهِيهَا فِي عَقْدِ النُّسُوعِ وَشَدِّ الْإِحْتِلَاسِ غَيْرَ أَنَّهَا تَسْرِي فِي مَنَازِلِ الْأَرْضِ وَهُوَ يَسْرِي فِي سَطُورِ الْقِرْطَاسِ، وَيُوشِكُ أَنَّهَا إِذَا حُمِلَتْ هَذِهِ الْكُتُبُ أَنَاخَتْ مِنْ عَيْيْهَا الثَّقِيلِ وَحِينَئِذٍ يُقَالُ: حَبَسَهَا حَابِسُ الشَّوْقِ لَا حَابِسُ الْفِيلِ، وَإِنِّي لِأَجِدُ بَعْدَ الْمَجْلِسِ ظَمَاءً لَا تَقُومُ الْمَنَاهِلُ الْأَعْدَادُ بِاسْقَائِهِ، وَكَمَا كَانَ الْفَتْحُ بَعْدَ عَامِ الْحُدَيْبِيَةِ فَكَذَلِكَ يَكُونُ الْفَتْحُ هَاهُنَا بِلِقَائِهِ، وَصُورَةُ الْحَالِ تَقْتَضِي أَنْ أَكْتُبَ بَيْنِي وَبَيْنَ النَّوَى مُقَاصَاةً وَأَنْ أُسَوِّمَهَا خُطَّةَ الرِّضَى حَتَّى يَجْعَلَهَا مُرَاضَاةً وَمَضْمُونَهَا أَنْ تُعْطِيَنِي عَهْدًا عَلَى أَنْ تَضَعَ سِيفَهَا فِي الْقِرَابِ، وَأَنْ لَا تَسُوءَنِي فِي فُرْقَةٍ أَحَدٍ مِنَ الْأَحْبَابِ، وَهَذَا يَكُونُ بِمَشِيَّةِ اللَّهِ تَعَالَى بَعْدَ أَوْبَةِ الْمَجْلِسِ إِلَى وَطَنِهِ وَالْإِسْتِبدَالِ بِدَارِ قَرَارِهِ عَنْ دَارِ طَعْنِهِ، وَكَانَ وَصَلَنِي كِتَابُهُ فِي وَرَقَةٍ صَفْرَاءَ فَشَاقَنِي بِحُسْنِهِ كَمَا شَاقَنِي بِمَا فِي ضَمْنِهِ وَوَجَدْتُ بَيْنَ ظَاهِرِهِ وَبَاطِنِهِ مُشَاكَلَةً تَشْهَدُ لَهَا بِقُرْبِ النَّسَبِ وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي خَفِيَ سَبَبُهَا فَيُقَالُ إِنَّهَا مِنَ الْعَجَبِ وَإِنَّمَا جُعِلَتْ صَبْغَتُهُ ذَهَبِيَّةً لِأَنَّ الْكَلِمَ الَّتِي تَضَمَّنَهَا مَصُوعَةٌ مِنَ الذَّهَبِ، وَكَذَلِكَ عَادَةُ الْمَجْلِسِ فِي الْمُوَاخَاةِ بَيْنَ كُتُبِهِ وَمَعَانِيهَا، وَتِلْكَ فَضِيلَةٌ انْفَرَدَ بِهَا وَلَا يُمَازِلُهَا أَحَدٌ غَيْرُهُ، وَلَا يُدَانِيهَا. وَقَدْ اسْتَفَدْتُ مِنْهَا قَوَائِدَ أَغْنَتْ حَاطِرِي حَتَّى صَارَ ذَا مَالٍ مَمْدُودٍ، وَفَضْلٍ مَعْدُودٍ وَقَوْلٍ مَقْبُولٍ غَيْرِ مَرْدُودٍ، وَأَنَا اسْتَزِيدُهُ مِنْ هَذِهِ الْقَوَائِدِ اسْتِزَادَةَ الْإِكْثَارِ، وَهِيَ عِنْدَهُ مُحَسُوبَةٌ مِنَ الثَّوَابِ، وَهِيَ عِنْدِي مِنَ الْأَبْكَارِ وَاللَّهُ لَا يُخْلِينِي مِنْهَا مَكَاتِبُهُ فِي الْبَعَادِ، وَمَشَافَهَةٌ فِي الْإِقْتِرَابِ، وَيُؤَفِّقُنِي لَشُكْرِ إِيَادِيهَا الَّتِي هِيَ أَطَوَّقُ فِي الْقُلُوبِ إِذَا كَانَتْ (١/١١) الْأَيَادِي أَطَوَّقًا فِي الرِّقَابِ وَالسَّلَامِ.

Benden uzaklarda olduğu zamanlar kendisiyle yazışmaktan, yakınımnda olduğunda da karşı karşıya konuşmaktan Allah beni yoksun bırakmasın. Başka eller boyunlarda durduğu halde, onun gönüllerde adeta birer kolye gibi duran ellerine şükretmeye de beni muvaffak etsin. Vesselâm.

[11b] Bu mektuptaki garip mana, Hudeybiye olayından nakledilmiştir. Bu rivayete göre; Resûlullah^(sav) Hudeybiye'ye ulaştığı vakit devesi yere çökmüştü. Bunun üzerine çevresindekiler: “Kasvâ'nın inadı tuttu, Kasvâ'nın inadı tuttu!” demeye başladılar. Resûlullah^(sav) onlara: “Kasvâ inat etmez, onun böyle bir huyu yoktur. Ancak fili engelleyen şey onu da engellemiştir” diyerek cevap verdi⁴⁸. Sonra devesine bağdı. O da hemen ayağa kalktı ve insanların adeta emerek içmeye çalıştıkları, azıcık su birikintisi bulunan bir yere gelince, Allah Resûlü oraya konakladı. Sonra bu durum, Mekke'deki müşriklerle Müslümanlar arasında yapılan bir antlaşmayla neticelendi ve Resûlullah^(sav) ile müşrikler arasında antlaşma metni yazıldı.

Antlaşma metni şu şekilde idi: “Bu, Abdullah'ın oğlu Muhammed'in⁴⁹; gelecek yıl umre yapacağını gösteren ve bu esnada Mekke'ye kınındaki kılıçtan başka hiçbir silah taşımamayı taahhüt ettiği bir antlaşmadır⁵⁰”.

Şimdi rivayeti; içeriğiyle birlikte nasıl ele aldığıma, yazdığım mektuba nasıl yerleştirdiğime, Necd bedevîliği ile Irak medeniyetini⁵¹ bir araya getiren, seci halinde tatlı lafızlarla nasıl ifade ettiğime dikkat et.

Bu konuma geldikten ve ayetlerden, Nebevî haberlerden, ilim türlerinin herhangi birinden veya meşhur hikâyelerden nakledilmiş olan garip manalardan aktarmak istediklerimi de yazıp tamamladıktan sonra, hemen peşinden fesahat ve belâgatle ilgili sözlerden birini zikrediyorum. Çünkü yılın belirli mevsimlerinden olan; Ramazan, Recep ve Şaban ayları ile Ramazan ve Kurban Bayramlarında ve buna benzer diğer günlerde yapılan kutlamalar sebebiyle pek çok şiir ve yazışmalar varit olmuştur. Ancak ben; ne bir şairin ne de bir kâtibin,

48 Bu olay ve hadis için bakınız: Buhârî, *Sahih*, Şurut 15, III, 178.

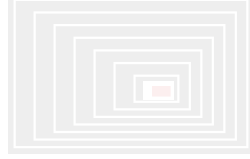
49 Mekke'li müşrikler Hudeybiye Anlaşmasına Hz. Peygamber'in “Resûlullah (=Allah'ın Elçisi)” sıfatı ile imza koymasına karşı çıkmışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Abdullah oğlu Muhammed” adı ile anlaşmayı imzalamıştır.

50 Bu anlaşma maddesi Müslümanların Mekke'ye, orayı almak değil, sadece ziyaret kastı ile gitme amacıyla olduğunu vurgulamaktadır.

51 Necd: Arap yarımadasında bir çöl bölgesinin adıdır. Araplar çölde yaşayanlara bedevî demektirler. Burada Irak medeniyeti ile kıyaslanması şehir hayatı yaşayanlar ile çöl hayatı yaşayanların arasındaki yaşam farkına vurgu yapmak olmalıdır.

وَالْمَعْنَى الْعَرِيبُ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ مَنْقُولٌ مِنْ قِصَّةِ الْحُدَيْبِيَّةِ وَهِيَ أَنَّهَا لَمَّا وَصَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحُدَيْبِيَّةَ بَرَكْتَ بِهِ رَاحِلَتُهُ فَقَالَ خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ خَلَّاتِ الْقَصَوَاءُ، فَقَالَ مَا خَلَّاتِ وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقِي وَإِنَّمَا حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ ثُمَّ زَجَرَهَا فَوُثِّبَتْ ثُمَّ نَزَلَ عَلَى ثَمَدٍ قَلِيلِ الْمَاءِ يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضًا، ثُمَّ انْتَهَى الْأَمْرُ إِلَى صَلْحِ الْمُشْرِكِينَ بِمَكَّةَ، وَكَتَبَ كِتَابَ الْمَقَاضَاةِ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ وَهُوَ: هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَلَى أَنَّهُ يَعْتَمِرُ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ وَيَدْخُلُ مَكَّةَ وَلَا يُدْخِلُ مَعَهُ مِنَ السِّلَاحِ شَيْئًا، سِوَى السِّيفِ فِي الْقِرَابِ.

فانظر كيف أخذت القصة بما فيها و أودعناها الكتاب الذي أنشأته وصغت ذلك بالفاظ مسجوعة حلوة المذاق جامعة بين بدآوة نجد وحضارة العراق.

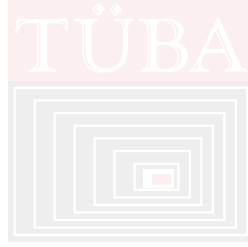

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

şiiirlerinde veya yazılarında, bereketle ve ömrün uzaması ile ilgili bizi hoşnut edecek ya da buna benzer bir dua görmedim. Bu konuda söylenmiş olanların tümünü incelediğimde aynı şekilde olduklarını gördüm.

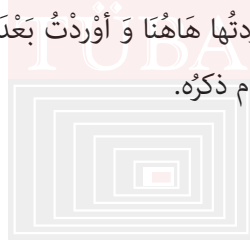
[12a] Ben de bu konuda yazılar yazdım. Ancak ne benden öncekilerin izlediği yollarla, ne de eski tarzlarda. Onları şuraya yazdım ve onların ardından pek çok manalar yazdım. Ancak bu manaların; daha önce sözü edilen ne bir ayet, ne bir haber ne de bu ikisi dışında başka bir şeyle ilgisi yoktur.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَ إِذَا انْتَهَيْنَا إِلَى هَذَا الْمَوْضِعِ وَاسْتَكْمَلْتُ فِيهِ ذِكْرَ مَا أُرَدْتُ أَنْ أَذْكُرَهُ مِنَ الْمَعَانِي
 الْغَرِيبَةِ الْمَنْقُولَةِ عَنِ الْآيَةِ أَوْ الْخَبَرِ النَّبَوِيِّ أَوْ عَنْ عِلْمٍ مِنَ الْعُلُومِ أَوْ عَنْ قِصَّةٍ مِنَ
 الْقِصَصِ الْمَشْهُورَةِ فَإِنِّي أَذْكُرُ عَلَى عَقَبِ ذَلِكَ شَيْئًا مِنْ مَقَاتِلِ الْفَصَاحَةِ وَالْبَلَاغَةِ، وَذَلِكَ
 أَنَّهُ قَدْ وَرَدَتْ الْأَشْعَارُ وَالْمَكَاتِبَاتُ بِالتَّهَانِي بِمَوَاسِمِ الْعَامِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ وَرَجَبٍ وَشَعْبَانَ
 وَبِالْعِيدَيْنِ مِنْ عِيدِ الْفِطْرِ وَعِيدِ النِّحْرِ، وَغَيْرِ ذَلِكَ وَلَمْ أَجِدْ لَشَاعِرٍ وَلَا لِكَاتِبٍ فِيهِ شَيْئًا
 مَرْضِيًّا، بَلْ غَايَةُ مَا يُوتَى بِهِ فِي الْقَصِيدِ مِنَ الشَّعْرِ، أَوْ فِي الْكِتَابِ مِنَ الرِّسَائِلِ أَنْ يَضْمَنَ
 ذِكْرَ الدُّعَاءِ بِالْبَرَكَةِ وَامْتِدَادِ الْعُمْرِ، وَمَا شَاكَلَ ذَلِكَ، وَلَا يَخْرُجُ عَنْهُ، وَحَيْثُ انْتَهَى إِلَى مَا
 قِيلَ فِي ذَلِكَ وَوَجَدْتُهُ عَلَى (١/١٢) هَذِهِ الصُّورَةِ أَنْشَأْتُ فِيهِ كُتُبًا لَيْسَتْ عَلَى السَّنَنِ الْأُولَى،
 وَلَا عَلَى الطَّرِزِ الْقَدِيمِ، وَقَدْ أوردتها هَاهُنَا وَ أوردتُ بَعْدَهَا مَعَانِي مُبْتَدَعَةً، لَيْسَتْ مِنْ
 آيَةٍ وَلَا خَبَرٍ وَلَا غَيْرِهِمَا مِمَّا تَقَدَّمَ ذِكْرُهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP - I

Bu cümleden olarak Recep ayının tebrik edilmesiyle ilgili olarak yazdığı bir mektup

Recep ayı, şerefli bir aydır. Başlangıcı en güzel bir şekilde karşılanmalı ve bu ayda atıre⁵² tıpkı kurban sünneti gibi sünnet kabul edilmelidir. Bu durumda akıtılan kan, bir kurbandır (Allah’a yaklaşıma vesilesi). Amel defterinin iyilikler bölümünde, kendi başlığının bulunduğu kısma konulur. Şu da unutulmama-lıdır ki, Hz. Âdem’in oğullarından biri, kardeşinin kurbanı kabul edildiği, kendisinininki ise kabul edilmediği için onu kıskanmıştır.

Bu ay, “sağır” diye isimlendirilmiştir. Çünkü silah sesleri onun işaretlerinden değildir. Bereketin; geceleri boyunca ve gündüzlerinin bazı vakitlerinde adeta dökülürcesine yeryüzüne yağmaya devam etmesinden dolayı da “çok dök-en/dökülen” diye isimlendirilmiştir. Ayrıca, bütün aylar Allah’a ait olmalarından dolayı bu aya “Allah’ın ayı” denmiştir. Onun bu şekilde adlandırılması, sadece değerini yüceltmek içindir. Yine bu isimden (Recep) türetilmiş olan Regaip gecesi bu aydadır. Bu, öylesine söylenmiş bir isim değil (kendisinde bulunan sevabın çokluğuna işaretle), türetilmiş bir isimdir. Çünkü nimetler, bu gecede bol bol verilir, istekler ve dilekler yerine getirilir. Neredeyse, bu gecede bolca verilmeyen hiçbir nimet ve gerçekleşmesi umulmayan hiçbir arzu kalmıyor.

Kulunuz, bu gecede Allah’tan, yüce meclisin mutluluğunu diliyor. Allah, dün-yayı onun katında bir kıta kadar küçülsün, kendisine hep sadık kılsın, zengin-liğini üzerine akıtsın ve gönlünü devamlı ferahlatsın. Onun değerini sürekli yüceltsin, şanının bayrağını dikili tutsun, düşmanlarına karşı ise acımasız kılsın.

Bu; içinde dua sahibinden başkasının bulunmadığı gönülden çıkmış bir dua olup, hiçbir kimse için daha önceden yapılmamıştır ki, yöneticiler böyle bir dua beklentisi içinde bulunsunlar. Bu dua niyaz ve yalvarmanın, iki yanını çev-releyip, dosdoğru bir oktan çıkardığı bir duadır. **[12b]** Halis niyet de ondan asla ayrılmadı ki, doğruluğu el-Berâ b. Azîb⁵³ ile test edilsin.

52 Bakınız: Dipnot 18.

53 Berâ b. Azîb: Evs kabilesine mensup, hadis rivâyetleriyle meşhur bir sahabedir. Onun Bedir savaşı-na katılmak istediği, fakat yaşı küçük olduğu için Hz. Peygamber tarafından geri çevrildiği bilinmek-te-dir. İsmail L. Çakan, “Berâ b. Azîb”, *DİA*, İstanbul 1992, V, 469.

فَمِنْ ذَلِكَ كِتَابٌ كَتَبْتُهُ فِي التَّهْنِئَةِ بِشَهْرِ رَجَبٍ وَهُوَ:

شَهْرُ رَجَبٍ مَوْسَمٌ كَرِيمٌ يَنْبَغِي أَنْ يُلْقَى مَقْدَمُهُ بِكَرَامَةِ التَّحِيَّةِ، وَأَنْ يَجْعَلَ الْعَتِيرَةُ فِيهِ مَسْنُونَةً، كَسَنَةِ الْأُضْحِيَّةِ وَالْدَمِّ فِي هَذَا الْمَقَامِ قُرْبَانٍ يَوْضَعُ مِنْ كِتَابِ الْحَسَنَاتِ مَوْضِعَ عَنَوَانِهِ، وَلَمْ يَحْسُدِ ابْنُ أَدَمَ أَحَاهُ إِلَّا لَفَوْزِهِ بِقُبُولِ قُرْبَانِهِ دُونَ قُرْبَانِهِ، وَقَدْ سُمِّيَ هَذَا الشَّهْرُ بِالْأَصَمِّ لَأَنَّ أَصْوَاتَ السِّلَاحِ لَيْسَتْ مِنْ شَعَارِهِ، وَبِالْأَصَبِّ لَأَنَّ الْبَرَكَةَ مَصْبُوبَةٌ فِي أَنْاءِ لَيْلِهِ وَأَطْرَافِ نَهَارِهِ، وَقِيلَ أَنَّهُ شَهْرُ اللَّهِ. وَالشُّهُورُ كُلُّهَا لَهُ، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا تَعْظِيمًا لِمَقْدَارِهِ. وَفِيهِ لَيْلَةُ الرِّغَائِبِ الَّتِي سُمِّيَتْ بِهَذَا الْاسْمِ اشْتِقَاقًا لَا ارْتِجَالًا وَالْمُرَادُ بِهِ أَنَّ النِّعَمَ تُسَبِّغُ فِيهَا ابْتِدَاءً وَالْمَطَالِبُ تُنَجِّزُ فِيهَا سُؤَالَ. فَمَا مِنْ رَغْبَةٍ إِلَّا وَبَهَا تَبَسَّطُ بِنَانِهَا، وَيُرْجَى امْكَانُهَا، وَالْخَادِمُ يَسْأَلُ اللَّهَ فِيهَا بِسَعَادَةِ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ جَعَلَ اللَّهُ الدُّنْيَا عِنْدَهُ قَارَةً وَبِهِ بَارَةٌ وَعَلَيْهِ دَارَةٌ وَلِقَلْبِهِ سَارَةٌ، وَلَا زَالَتْ لِقَدْرِهِ رَافِعَةٌ، وَلِرَايَةِ مَجْدِهِ نَاصِبَةٌ، وَلَأَعْدَائِهِ حَارَةٌ، وَهَذَا دُعَاءٌ صَدَرَ عَنْ ضَمِيرٍ لَيْسَ فِيهِ إِلَّا صَاحِبُ الدُّعَاءِ، وَلَمْ يَتَقَدَّمْ عَلَيْهِ غَيْرُهُ فَتَنْتَظِرُ بِهِ صُدُورَ الرِّعَاءِ وَهُوَ مِمَّا اكْتَنَفَتْهُ الضَّرَاعَةُ فَأَخْرَجَتْهُ عَنْ سَهْمٍ صَائِبٍ وَمَا (ب/٨٢) عَزَيْتَ عَنْهُ النِّيَّةُ الصَّادِقَةُ، حَتَّى يُحَالَ فِي صِدْقِهِ عَلَى الْبِرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، فليَعْلَمِ الْمَجْلِسُ أَنَّ لَهُ مِنَ الْخَادِمِ وَلِيًّا يَمْدُهُ بِدُعَائِهِ عَلَى الْأَيَّامِ، وَيَزْتَقِبُّ لَهُ الْمَوَاسِمِ الشَّرِيفَةِ الَّتِي هِيَ فِيهَا بِمَنْزِلَةِ الْأَعْلَامِ. وَمَنْ عَادَتْهُ أَنْ لَا يَخْلِيهِ مِنْ ذَلِكَ فِي اسْرَارِهِ وَإِعْلَانِهِ، وَأَنْ يُحِبَّ لَهُ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ، وَذَلِكَ أَقْصَى دَرَجَاتِ إِيْمَانِهِ، وَهَذَا شَهْرٌ مِيْمُونٌ الْمُخِيلَةِ، مُؤَذَّنٌ بِالْأَجُورِ الْكَثِيرَةِ عَنِ الْأَعْمَالِ الْقَلِيلَةِ، وَلَمْ يَنْفَرِدْ عَنْ إِخْوَانِهِ مِنَ الْأَشْهُرِ الْحُرْمِ إِلَّا لِانْفِرَادِهِ بِالْفَضِيلَةِ، وَإِذَا عُوْمِلَ اللَّهُ فِيهِ أَغْنَا وَأَقْنَا وَجَاءَ بِالْعَطَايَا مِثْنِي مِثْنِي، فَالْمُحْسَنُ فِي طَاعَتِهِ يَزْدَادُ إِحْسَانًا وَالتَّائِبُ مِنْ ذَنْبِهِ يَسْتَضِيْفُ إِلَى الْغُفْرَانِ رِضْوَانًا، فَلْيَسْتَقْبَلْهُ الْمَجْلِسُ اسْتِقْبَالَ أَخٍ كَانَ إِلَى لِقَائِهِ مُتَطَلِّعًا، وَلِيَصَافَحَهُ بِأَعْمَالِ التَّقْوَى مُسْلِمًا، وَلِيَتَزَوَّدَ مِنْهُ مُوَدَّعًا، وَلِيُشِيرَ بِأَنَّهُ سَيَلْقَى بَعْدَهُ مَا يُشَابِهُهُ فِي فَضْلِهِ، غَيْرَ أَنَّ هَذَا مَخْتَصٌ بِحُرْمَتِهِ، وَهَذَا مَخْتَصٌ بِحِلِّهِ، وَمَا يُمَحَقُّ هَلَالُ أَحَدِهِمَا وَيَظْهَرُ هَلَالُ الْآخَرِ إِلَّا عَنْ حَسَنَاتٍ لَهُ غَيْرِ مَحْجُوقَةٍ، وَمَا تَفُوتُهُ فِي هَذَا

Meclis; günlerin musibetlerine karşı, kendisini duasıyla destekleyen ve birer alamet konumunda olan mübarek gün ve geceleri kendisi için takip eden bir dostu olduğunu bilsin. Ayrıca hem açıktan hem de gizli olarak yaptığı dualarda kendisini bundan yoksun bırakmaması, kendisi için istediği bir şeyi, meclis için de istemesi onun adetlerindendir. Bu da, onun imanının en üstün derecesidir.

Bu ay; uğurlu özellikleri olan, kendisinde az bir amele karşılık büyük ödülleri verildiği bir aydır. Onu, benzeri diğer haram aylardan ayıran ve bu konuda kendisini eşsiz yapan şey, faziletteki benzersizliğidir. Bu ayda, samimi bir şekilde Allah'a itaat eden kimseyi, Cenâb-ı Allah, hem zenginleştirir, hem de hoşnut eder ve kendisine nimetlerini çifter çifter verir.

İyilikte bulunan kimse de itaat etmekle iyiliklerini arttırır. Nitekim günahından tövbe eden kişi, bağışlanması için gereken amele hoşnutluğu eklemiş olur. Öyleyse meclis bu ayı; gelmesi beklenen bir kardeşi ağırhyormuşçasına karşılasın ve onu takvaya dayalı amellerle selamlayarak kendisiyle tokalaşsın. Kendisini uğurlarken de ondan gerekli azığı elde etmiş olarak uğurlasın ve fazilet bakımından ona benzer başka bir ayla karşılaşacağına da işaret etsin.

Ne var ki, haram oluş bu aya (Recep), helal oluş da diğerine (Recep ayından sonra gelen) mahsustur. Haliyle birinin hilalinin doğuşu, diğerinin hilalinin yok olmasını gerektirmez. Bunun böyle olması, her birinin yok olmayan iyiliklere sahip olmasındandır. Birinin kaçırıldığı bir şey, mutlaka diğerinde ortaya çıkar.

Tüm bunların en önemlisi, en başta geleni; çeşitli amaçlarla yapılan, kimi kitaplardan kimi de şiirlerden iktibas edilmiş sözlü kutlamalardan yoksun kalmaması ve gizli açık her türlü nimeti yanı başında bulmasıdır. Bu nimetler, Allah'ın sözleriyle korunurlar. Dolayısıyla onlara nazar değemez. Nimetleri koruyan bu âyetler, onları kemal derecesine yükseltir dolayısıyla onlara nazar etmesi söz konusu olamaz.

Bendenizin söylediği ise; başkalarının bu ayda şifahi olarak yapılan kutlama hizmetiyle kendisini geçtikleridir. Hâlbuki sevgisi konusunda tek olduğu gibi, hizmeti konusunda kendisi tektir. Ne her hangi bir cem' (çoğul) ne de bir tesniye (ikil)⁵⁴ bu teklîğe hâlel getiremez. Vesselâm.

•••••

⁵⁴ Arapça'da şahıs zamirleri tekil, ikil ve çoğul olarak üçe ayrılır. Türkçede ise ikil yoktur. Burada bir benzetme yapılmaktadır.

شيء منها حتَّى تُصْبِحَ وَهِيَ فِي ذَاكَ مَلْحُوقَةٍ. وَمَلَائِكُ ذَلِكَ كُلِّهِ إِنْ لَا يَزَالُ مُشَافِهًا مِنْ
 التَّهَانِي بِضُرُوبِ الْأُوطَارِ مَا بَيْنَ مَدَارِجِ الْكُتُبِ وَقَصَائِدِ الْأَشْعَارِ، وَأَنْ يَلْقَى النِّعَمَ لَدَيْهِ
 ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَتُعَاذَ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ فَلَا تَكُونَ مَعِينَةً، وَيُبْلَغُ بِهَا دَرَجَةُ الْكَمَالِ فَلَا تَكُونَ
 عَائِنَةً، وَمَا يَقُولُ الْخَادِمُ أَنَّهُ سَبَقَ إِلَى مُشَافَهَتِهِ بِخِدْمَةِ التَّهْنِئَةِ وَهُوَ وَاحِدٌ فِي خِدْمَتِهِ كَمَا
 هُوَ وَاحِدٌ فِي وِدَادِهِ فَلَا يَشَانُ بِجَمْعٍ وَلَا تَثْنِيَةٍ وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-2

Şaban ayındaki kutlamalarla ilgili yazdığı bir mektup

[13a] Peygamber'in^(sav), Ramazan ayı dışında Şaban ayından başka bir ayda oruç tutmadığı rivayet edilir. Bu da; Ramazan'da oruç tutmanın vacip olması hususunda onun kardeşi olamasa da, konumundaki şerefi itibariyle Ramazan'ın kardeşi olduğunu göstermektedir. Onun ilk yarısındaki gece, fazilette diğer günlerinin tümüne bedeldir. Bu yüzden her Müslüman; zikirle, tilâvetle, secdelerle ve rükûlarla onu ihya etmeye çalışır. Ona dikkatli bir şekilde bakılsa, Ramazan ayının müjdecisi konumunda olduğu görülecektir. İkisi arasındaki üstünlük farklarına rağmen, geri kalan aylar arasında onlara denk olacak biri yoktur.

Kuşkusuz, insanların toplantı yerleri, bu iki ayla ilgili sohbetlerle dolup taşmaktadır. Onlar, farzların ayında Ramazan'ı bir fariza ve nafilâ ayında Şaban orucunu bir nafilâ olarak görüyorlar. Bu mektup, her ikisini de gülümseyerek dile getirmiş ve; “Bu önce gelen Şaban'dır ve ancak kendisinde fırsatı değerlendirmede başarılı olanlara karşı cömerttir” demiştir. Tıpkı Yüce Meclis gibi. O, bu günler için âdetâ bir hilal ve dolunaydır. Allah, onun günlerini; sevinç zamanlarına çevirsin, hayırlar için birer maden, güzel övgüler için yağdanlık kılsın. Günlerinin tümü, güzel şeylerden ibaret olsun diye, onları yalnızca güzelliklerden ve iyiliklerden yaratsın. Böylece hem gözünü hem de gönlünü doldursun. Kendisini; kısıklıkta bir gün, çalışmada bir yıla, isimde ise bir aya benzetsin.

Bendeniz, onu dikkatli bir şekilde incelediğinde gördü ki; şayet karar verme yetkisi elinde olsa mukim gibi kalacak ve hilâli gökten inmeyecek, böylece kurumuş eski hurma dalına da dönüşmeyecekti. Bunun nedeni; tıpkı insanların kendisini sevmiş olduğu gibi, tüm ayların da sevdiği, meclise karşı olan tutkusudur. Şayet isteği yerine getirilseydi, meclisten ayrılmayacaktı. Ve: “Ayrılmak yok” diyerek meclise sarılacak, meclis de “dokunulmazlığı vardır” diyerek onu koruyacaktı.

Köleniz; hizmeti terk ettiği ve kendisine eleştirel bir gözle bakıldığı, ayrıca bu ayın, o şerefli yüzle (meclisle) kendisinden önce karşılaştığı için kendi kendini kınamaktadır.

كتاب كتبه في التهنة بشعبان

(١/١٣) رُوِيَ عن النبي صلى الله عليه وسلم «أنه لم يصم غير رمضان إلا شعبان»، وهذا يدل على أنه أخوه في شرف مقامه وإن لم يكن أخاه في وجوب صيامه، وليلة النصف منه في الفضيلة بمجموعه، ولهذا يحيى من كل مسلم بذكره وتلاوته وسجوده وركوعه، وإذا نظر إليه حتى النظر وجد من شهر رمضان بمنزلة البشير، وعلى تفاوت ما بينهما فليس لهما في الشهور الباقية من نظير، لا جرم أن أنديّة الناس بحديث هاتهما حافلة وهم يرونها فريضة في شهر الفريضة، ونافلة في شهر النافلة، وهذا الكتاب قد نطق بإحديهما بإسما وقال هذا شعبان قد أتى قادمًا وما يكون غانمًا إلا بمن يكون به غانمًا كالمجلس السامي جعل الله أيامه للمسرات مواطن، وللخيرات معادن، ولطيب الثناء مDAHن، وخلقها من حسن وإحسان حتى تكون كلها محاسن، فاليتهن به هلاًلاً وبدراً، وليملاً منه عيناً وصدرًا، وليمثله في القصر يوماً وفي العمل عاماً، وفي الاسم شهراً، وقد تفرس الخادم فيه أنه لو ملك أمره لحلّ حلّ المقيم ولم يترك هلاله أن «يعود كالعرجون القديم»^١، وليس ذلك إلا لحب المجلس الذي تودّه الشهور كما يودّه الناس، ولو أعطي منها بغيته لزمه وقال لا براح وأمسكه وقال لا مساس، والخادم يلوم نفسه إذ قعد عن الخدمة، فنظر بصوره المليم وكان الشهر أسرع منه إلى لقاء ذلك الوجه الكريم. ولا زالت الشمس التي في سمائة مطالعة الشمس التي في لئامه، ولا زالت تختار البدور بوجهه فتعجب من نقصانه وتماّمه.

Gökyüzündeki güneş, onun örtüler içindeki güneşini ortaya çıkarmaya devam etmede. Dolunaylar da hâlâ onun yüzüne bakmayı tercih etmekte ve hem eksik oluşu (yani yarım ay, hilal şeklinde oluşu), hem de tam (dolunay misali) oluşu karşısında hayranlık duymaktadırlar.

[13b] Bu mektup; pek çok dualar içermektedir. Bunlar dile kolay, fakat Allah katında yüksek seviyededirler. Gönüllerden, ancak ve ancak göklere yükselmek amacıyla çıkmaktadırlar. Melekler onları yükseklere çıkarırken, cevapları mutlaka kendilerini yolda karşılamaktadır. Bu dualar arasında; hadislere dayanmadan nakledilmiş veya karşılığında mükâfat vaat edilmiş sünnetlerden kabul edilmeyen hiçbir dua yoktur.

Muhtemelen dua, övgüye benzemiş olabilir. Sözleri; güzelliği ve hoşluğu ifade etmek üzere mi söylenmiş, yoksa esenlik ve kutlamayı mı amaçlamış, bilinmemektedir. Böylesi sözler ancak, Allah'ın; her şeyi çok iyi duyacak ve görecektir şekilde yaratmış olduğu ve kendisine hikmet verdiği biri tarafından dile getirebilir. “Kuşkusuz her kime hikmet bağışlanmışsa, doğrusu ona en büyük servet verilmiş demektir⁵⁵”.

Kişinin kendi kendini aklamayı yasaklanmamış olsaydı; kulunuz bu beyanın (güzel ifadelerin) kendisine ait olduğunu iddia edecekti. Ayrıca kendisiyle karşılaşmadan önce duyulan haberlerin abartıldığını, onunla karşılaştığında açıklamasının bu haberlerin ifade ettiği büyüklüğü küçülttüğünü söyleyecekti. Buna rağmen o; meclis için yapılması gereken duaların ve tebriklerin henüz onda birini dahi bitirmediğinin bilincinde olarak, elinde mektubuyla adeta özür dileme pozisyonunda durmaktadır. Vesselâm.

(١٣/ب) وَهَذَا الْكِتَابُ قَدْ اشْتَمَلَ عَلَى دَعَوَاتٍ وَسِيعَةٍ وَهِيَ عَلَى اللِّسَانِ قَرِيبَةٌ، وَهِيَ عِنْدَ اللَّهِ رَفِيعَةٌ، فَلَا تَخْرُجُ مِنَ الْقَلْبِ صَادِرَةً إِلَّا كَانَتْ إِلَى السَّمَاءِ صَائِرَةً، وَلَا تَعْرُجُ بِهَا الْمَلَائِكَةُ صَاعِدَةً إِلَّا تَلَقَّتْهَا الْإِجَابَةُ قَاصِدَةً، وَمَا مِنْهَا شَيْءٌ إِلَّا وَهُوَ مَنْقُولٌ عَنِ الرِّوَايَاتِ الْمَأْثُورَةِ وَمَعْدُودٌ مِنَ السُّنَنِ الْمَأْجُورَةِ، وَلَكِنْ بِمَا اشْتَبَهَ الدُّعَاءُ بِالثَّنَاءِ وَأُورِدَتْ كَلِمَتُهُ فَلَمْ يُدَرَّ أَهْيَ مِنَ الطَّيِّبِ أَمْ مِنَ الْهَنَاءِ؟ وَلَا يَأْتِي بِذَلِكَ إِلَّا بَيَانُ فَطَرَةِ اللَّهِ سَمِيعًا بَصِيرًا، وَأَتَاهُ الْحِكْمَةُ «وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا»^{١١} وَلَوْلَا النَّهْيُ عَنِ التَّزْكِيَةِ لَادَّعَى الْخَادِمُ أَنَّ هَذَا اللِّسَانَ بَيَانُهُ، وَقَالَ أَنَّهُ الَّذِي يَسْتَكْبِرُ الْأَخْبَارَ قَبْلَ لِقَائِهِ إِذَا لَقِيَ صَغُرَها عِيَانُهُ، وَمَعَ هَذَا فَانَّهُ وَاقَفَ بِكِتَابِهِ مَوْقِفَ الْإِعْتِزَالِ عَالِمٌ أَنَّهُ لَمْ يَنْتَهَ مِنَ الدُّعَاءِ وَالْهَنَاءِ الَّذِينَ يَجِبَانِ لِلْمَجْلِسِ إِلَى عَشْرِ مَعَشَارٍ. وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-3

Ramazan ayındaki kutlamalarla ilgili yazdığı bir mektup

Peygamber^(sav), “Her kim Allah’a ve âhiret gününe iman ediyorsa, misafirine ikramda bulunsun⁵⁶” buyurmuştur. Ramazan ayı da, şerefli bir misafirdir. Dolayısıyla, kendisini onurlandırmak için gerekli kutlamaların yapılması, hilalinin tam bir dolunaya tamamlanması ve herhangi bir kırpıntıya benzetilmekten uzak tutulması gerekir. Sona erdiğinde de; kendisine olan bağlılığı ifade amacıyla, mukim olan kimse Şevval ayından altı günle (altı gün oruç tutarak) onu takip etmelidir⁵⁷.

Şayet kulunuz, bunları mektubuna yazmışsa, tuhaf bir şey yapmış sayılmaz. Ancak fıkıh ilmini, kendinden daha bilgin olan birine anlatmaya çalışırsa, tereciye tere satmaya çalışan durumuna düşer.

Burada adı geçen, yüce meclisin kendisidir. Allah, başarıyı onun yandaşı kılsın. Başarıyı ondan uzaklaştırarak, yüce zatına korku vermesin. Kendisine en güzel rızıkları versin. **[14a]** Zamanın şüphelerine, onun eliyle kement vursun ki, sürekli olarak onun kemendinde bağlı kalsın. Başkaları yaptıkları alış veriş sonucunda kâr etmezlerken, ona sâlih amellerinin ticaretinde kâr etmesini sağlasın.

İşte Ramazan ayı yüce meclise; peçesini çıkararak, yüksek sesle selam vererek, kendisine karşı duyduğu özlem ve sevgiyi sözlü ifade yerine geçecek lisan-ı haliyle beyan ederek gelmiş bulunmaktadır. Ancak o; kendisinden hâsıl olan ve hamalın omuzlarına ağır gelen sevapları, meclisin yüklenmesini ve bunlardan kendisine gelecek yıla kadar yetecek bir azık hazırlamasını istiyor. Bu, kendisinin; meclisi ziyaret ettiği zamanlarda, evinin civarına konakladığında ve gece gündüz sürekli olarak kendisine yaptığı önerilerde her zaman uyduğu bir geleneğidir.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

⁵⁶ Hz. Peygamber’in, Allah’a ve ahirete inanan Müslümanların, misafirlerine “câize”sini ikram etmesini emrettiği nakledilmektedir. Sahabenin “Câize”nin ne olduğunu sorması üzerine de, bunun bir gece ve gündüz için gerekli olan ihtiyacının karşılanması olduğunu belirterek, “Misafirlik üç gündür. Bundan fazlası sadakadır” demiştir. Buhârî, *Sahih*, Edeb 31, VII, 78-79.

⁵⁷ Resûlullah^(sav), “Kim Ramazan orucunu tutar ve ona Şevval ayından altı gün ilave ederse, sanki yıl orucu tutmuş olur.” Müslim, *Sahih*, Siyam 39, No: 204, I, 822.

كتابُ كتبه في التهنة بشهرِ رمَضان:

قالَ النبي صلى الله عليه وسلم: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ» وَشَهْرُ
رمضانَ ضَيْفٌ كَرِيمٌ يَنْبَغِي أَنْ يُحْتَفَلَ لَهُ فِي الْكِرَامَةِ وَأَنْ يُسْتَهْلَ هَلَالُهُ بَذَرًا كَامِلًا وَيُرْفَعَ
عَنِ التَّشْبِيهِ بِقُلَامَةٍ وَإِذَا مَضَى اتَّبَعَ بَسْتٌ مِنْ شَوَّالٍ تَمْسُكًا بِهِ فِي دَارِ الْإِقَامَةِ، وَلَئِنْ سَطَرَ
الْخَادِمُ ذَلِكَ فِي كِتَابِهِ فَلَمْ يُغْرِبْ فِي مَا سَطَرَ، وَإِذَا حَمَلَ الْفَقْهَ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ كَانَ
كَحَمْلِ التَّمْرِ إِلَى هَجَرَ، وَالْمُشَارُ إِلَيْهِ هُوَ الْمَجْلِسُ السَّامِيُّ، جَعَلَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ مِنْ رُفْقَتِهِ،
وَلَا رَوْعَ نَفْسٍ الْعَلِيَاءِ بِفُرْقَتِهِ، وَخَلَقَ لَهُ

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Bu istekler, meclisten başka herkese çok ağır gelen ve yerine getirilmesi zor isteklerdir. Ancak, meclisin şerefli eli bunları yerine getirdiği zaman, melekler onları hemen yazmaya girişirler. Meleklerden kim bunları yazarsa, bu işten zevk alacaktır ve yerine getirdiği amellerin çokluğundan da usanmayacaktır. Niyet ettiğinde de iftar zamanında orucunu açmayacaktır.

İşte bu ay; makamı yüce, başlangıcı ve sonu şerefli bir aydır. Eğer, kendisi dışındaki aylara da bir takım faziletler verilmemiş olsaydı, kendisi aynı zamanda haram ay olacaktı. Bereketler onun kucağına yerleştirilmiş ve şeytanlar onun esaret zincirine bağlanmıştı⁵⁸. Onun tüm geceleri, on gecedir (Ramazan ayının son üçte birlik kısmına işaret vardır). Ancak bu gecelerdeki hiçbir şey, on sayısına tahsis edilemez.

Bu ayın hakkını; gidişiyle üzülen, gelişinden dolayı ise mutluluk duyan ve sürekli devam etmesini arzulayan meclisten başkası veremez. Kuşkusuz, sevabın en hayırlısı devamlı olanıdır⁵⁹. Kölenizin bu mektubu da, meclisin mutluluğunu dile getirmekte ve hak ettiği övgüleri ifade etmektedir. Allah'ın izniyle Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

58 Resûlullah'ın^(sav): “Ramazan ayı girdiği zaman cennetin kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar da zincire vurulur.” hadisi Buhârî'nin *Sahih*'inde yer almaktadır. Bakınız: Savm 5, II, 227.

59 Hz. Peygamber'in^(sav) bir hasırısı olduğu, geceleri onu perde yapıp arkasında namaz kıldığı, gündüzleri de yayıp üzerine oturduğu nakledilmektedir. Onu gören Müslümanlar da aynı şeyi yapmaya başlayınca Resûlullah^(sav) şunu söyledi: “Ey insanlar, takat getireceğiniz işleri yapın. Zira siz (dua etmekten) usanmadıkça Allah da sevap yazmaktan usanmaz. Allah'a en hoş gelen amel, az da olsa devamlı olanıdır.” Benzer bir rivâyette de ibadetlerde orta yolun tutulması, güzele yakın olanın aranması, sabah vaktinde, akşam vaktinde, bir miktar da gecenin son kısmında yürünmesi (ibadet edilmesi), ağır ağır hedefe varılması gerektiği belirtilerek, hiçbir Müslümanın yaptığı amelin kendisine cenneti kazandırmayacağı, hatta bir peygamber olarak kendisinin de Allah'ın affı ve rahmetine muhtaç olduğu dile getirilmiştir. Bakınız: Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünen*, Kible, 13, İstanbul 1992, II, 68-69; Buhârî, *Sahih*, İman, 32.

(١/١٤) الصُّنْعَ الْجَمِيلَ فَأَحْسَنَ فِي خَلْقَتِهِ وَرَبَّقَ بِيَدِهِ رَيْبَ الزَّمَانِ حَتَّى لَا يَزَالَ فِي رِبْقَتِهِ وَارْبِحَ صَفْقَةَ أَعْمَالِهِ الصَّالِحَةِ إِذَا لَمْ يَحْظَ غَيْرُهُ بِرِبْحِ صَفْقَتِهِ، وَقَدْ أَتَاهُ شَهْرُ رَمَضَانَ حَاسِرًا عَنِ اللَّثَامِ بَادِيًا بِتَحِيَةِ السَّلَامِ مُظْهِرًا مِنَ الشَّوْقِ وَالتَّوَدُّدِ مَا يُعْرِفُ عَنْهُ شَاهِدُ حَالِهِ الْقَائِمُ مَقَامَ الْكَلَامِ وَهُوَ يَرُومُ أَنْ يَحْمِلَهُ الْمَجْلِسُ مِنْ حَسَنَاتِهِ مَا يَنْوُو بِمَنْكِبِ الْحَامِلِ، وَإِنْ يُزَوِّدَهُ مِنْهَا زَادًا يَكْفِيهِ إِلَى الْعَامِ الْقَابِلِ وَتِلْكَ عَادَتُهُ الَّتِي اعْتَادَهَا مِنْهُ عِنْدَ مَرَارِهِ وَنُزُولِهِ بِأَكْنَافِ دَارِهِ وَتَبَسُّطُهُ عَلَيْهِ فِي مُقْتَرَحَاتِهِ الْمُتَّصِلَةِ فِي أَنَاءِ لَيْلِهِ وَأَطْرَافِ نَهَارِهِ، وَمَا مِنْ وَاحِدَةٍ مِنْهَا إِلَّا يَعِزُّ عِنْدَ غَيْرِ الْمَجْلِسِ مَطْلُبُهَا وَيَتَوَعَّرُ مَذْهَبُهَا وَإِذَا أَبْرَزَتْهَا يَدُ الْكَرِيمَةِ ابْتَدَرَتْهَا الْمَلَكَةُ أَيُّهُمْ يَكْتُبُهَا فَلْيَتَهَنَّ بِهَ وَبِمَا يُودِعُهُ مِنْ عَمَلٍ لَا تَمَلُّ مِنْ إِكْثَارِهِ وَنِيَّةٍ لَا يُفْطِرُ مِنْ صَوْمِهَا عِنْدَ إِفْطَارِهِ، فَهُوَ الشَّهْرُ الَّذِي عَلَا مَقَامًا وَكَرَّمَ مُفْتَتَحًا وَخَتَامًا، وَلَوْ لَا أَنْ جُعِلَ لَغَيْرِهِ مِنَ الشُّهُورِ حَظٌّ مِنَ الْفَضِيلَةِ لَكَانَ أَيْضًا شَهْرًا حَرَامًا، فَالْبَرَكَاتُ مَوْضُوعَةٌ فِي حَجَرِهِ، وَالشَّيَاطِينُ مَغْلُودَةٌ فِي أَسْرِهِ، وَلِيَالِيهِ كُلُّهَا لَيَالٍ عَشْرٍ، وَلَا يُخْصُ شَيْءٌ مِنْهَا بِعَشْرِهِ، وَلَا يَقُومُ بِحَقِّهِ مِثْلُ الْمَجْلِسِ مِثْلُ الَّذِي يَسُوُّهُ مُضْرَفُهُ وَيَسْرُهُ مَقْدَمُهُ وَيَوَدُّ لَوْ دَامَ فَإِنَّ خَيْرَ الْبَرِّ أَدْوَمُهُ، وَكَتَابُ الْخَادِمِ هَذَا نَاطِقٌ بِهَنَائِهِ وَمُثْنٍ عَلَيْهِ مِمَّا يَسْتَحِقُّهُ مِنْ ثَنَائِهِ وَسَتَتْبَعُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَهْنِئَةً بِالْعِيدِ الَّذِي يَكُونُ وَاسْطَةً لِعَقْدِهِ وَمَمُورِدًا تَنْتَهَى أَيَّامُهُ الظُّمَاءُ (١/١٤ب) إِلَى وَرْدِهِ وَالسَّلَامِ.

MEKTUP-4

[14b] *Bu mana (konu) ile ilgili başka bir mektup*

Mübârek bayram mevsimleri; faziletlerindeki derecelerinde ve insanların, onları kutlamak için düzenledikleri toplantılarda birbirinden farklıdır. Ramazan ayının ise fazileti daha büyük ve sevabı daha çoktur. Bu ayda, çokça çaba harcamak, ibadet etmek ve önlük bağlamakla ilgili Nebvî Sünnet vârit olmuştur. Haliyle, her türlü başarı ve kazancı içinde barındıran bu sünnete uyulması gerekir. Bu sünnetin, miktar olarak meziyeti bilinmese de, onun güzelliğinin sureti mutlaka görülmüştür. Bu sünnetin amacı; yalnızlığından dolayı sıkılan, yanında yalnızlığını giderecek, iyi amellerden bir dost görmeyen, soyut oruç tutmak değildir.

Bu makamın; yüksek bir himmete, engin bir ele ve işlerinde uyumlu bir kişiliğe ihtiyacı vardır. Nitekim bu cümleden olarak: “her yiyeceğin en seçkin kısmı arzulanır” denmiştir. Bu üç özellik, yalnızca yüce mecliste bir arada bulunabilir. Onun yüce makamı; kötü hadiselerle karşı hep korunsun, ismi ruhlar âleminde yazılı dursun, ömrü ebedilik defterinde yer alsın, değeri; mübtedâ olarak merfû ve temyizden dolayı mansûb olsun⁶⁰. Şanı; medeniyetin güzelliği gibi yapay değil, bedeviliğin güzelliği gibi doğal olsun. O halde, kendisi; bu üç özellikle onu tek yapan, dünya ve ahiret tarlalarını kendisi için bir araya getiren ve veriminde çok beğenilen, bu nimetin şükrünü eda etsin.

Mübârek yüzlü, meyvelerinden dolayı övülen ve Allah'ın, kendisine çeşitli özellikler verdiği bu ay, meclise gelmiş bulunmaktadır. O, Cennette bulunan kamış ve altın iplikten yapılmış bir evden ibarettir. Onda ne bir gürültü, ne de yorgunluk bulunur. O, isim bakımından az sayıdaki günler gibi, fazilette ise çok sayıdaki yıllar gibidir. Onun Kadir Gecesi, bin aydan daha hayırlı olduğuna göre⁶¹, kendisinin kısalığına oranla bu, çok uzun bir süredir.

[15a] Bu ayı; bazen sahibinin çekip götürdüğü bazen kendi sahibini taşıyan bir yük heybesine veya kendisine bindiğinde onu kurtarmaya çabalayan bir

•••••

⁶⁰ Arapça'da, isim cümlesinde özne (mübtedâ) merfû'dur, nesne (haber) ise mansub'tur. Burada kastedilen mana her iki halde de Sultanın meclisinin daima iyi olması temennisidir.

⁶¹ Kadir Suresi (97): 3.

كِتَابُ آخِرُ فِي الْمَعْنَى:

مَوَاسِمُ الْأَعْيَادِ الصَّالِحَةِ تَتَفَاوَتْ فِي دَرَجَاتِ فَضْلِهَا وَاحْتِفَالِ النَّاسِ لِاجْتِمَاعِ حَفْلِهَا وَشَهْرِ رَمَضَانَ فَضْلُهُ أَكْبَرُ وَثَوَابُهُ أَكْثَرُ وَقَدْ وَرَدَتْ السُّنَّةُ النَّبَوِيَّةُ بِالْجِدِّ فِيهِ وَالْاجْتِهَادِ وَشَدِّ الْمُنَزَرِ وَبِنَبْغِي أَنْ يُقْتَدَى بِهَذِهِ السُّنَّةِ، الَّتِي الْفَوْزُ كُلُّ الْفَوْزِ فِي ضَمَنِهَا، وَإِنْ كَانَ لَا يُعْلَمُ مَزِيَّةُ مَقْدَارِهَا، فَقَدْ شُوهِدَتْ صُورَةٌ حَسَنِيَّتِهَا وَلَيْسَ الْمَرَادُ مِنْهَا صَوْمًا مُجَرَّدًا يَسْتَوْحِشُ بِانْفِرَادِهِ وَلَا يَرَى أَنْيَسًا مِنْ أَعْمَالِ الْخَيْرِ تُكْثِرُ وَحَدَّثَهُ بِكَثْرَةِ أَعْدَادِهِ وَهَذَا مَقَامٌ يَحْتَاجُ إِلَى هِمَّةٍ رَفِيعَةٍ وَيَدٍ وَسِيعَةٍ وَنَفْسٍ تَتَفَقَّهَ فِي أَعْمَالِهَا فنَقُولُ كُلَّ الطَّعَامِ تَشْتَهِي رَبِيعُهُ، وَلَا تَجْتَمِعُ هَذِهِ الثَّلَاثَةُ إِلَّا لِلْمَجْلِسِ السَّامِيِّ، لَا زَالَ رَبْعُهُ عَنِ الْحَوَادِثِ مُحْجُوبًا وَذِكْرُهُ فِي الْمَلَأِ الْأَعْلَى مَكْتُوبًا وَعُمُرُهُ فِي حَسَابِ الْخُلُودِ مُحْسُوبًا، وَقَدَّرَهُ بِالْإِبْدَاءِ مَرْفُوعًا، وَعَلَى التَّمْيِيزِ مَنْصُوبًا، وَمَجْدُهُ كَحُسْنِ الْبَدَاوَةِ مَطْبُوعًا لَا كَحُسْنِ الْحَضَارَةِ مَجْلُوبًا، فَلْيَقُمْ بِشُكْرِ النِّعْمَةِ الَّتِي أَفْرَدَتْهُ بِهَذِهِ الْأَوْصَافِ الثَّلَاثَةِ، وَجَمَعَتْ لَهُ بَيْنَ حَرْثِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَأَعْجَبَتْ فِي الْحِرَاثَةِ وَقَدْ قَدَّمَ عَلَيْهِ هَذَا الشَّهْرَ الْمِيمُونَةَ طَلَعَتْهُ الْمَحْمُودَةُ نُجْعَتُهُ، الَّذِي كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْمَزِيَّةِ مَا كَتَبَ وَهُوَ عِبَارَةٌ عَنِ الْبَيْتِ الَّذِي فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ، لَا صَحْبَ فِيهِ وَلَا نَصَبٍ، فَهُوَ فِي الْأَسْمِ أَيَّامٌ يَسِيرَةٌ وَفِي الْفَضْلِ أَعْوَامٌ كَثِيرَةٌ، وَإِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ قَدَرِهِ خَيْرًا مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ، فَتِلْكَ طَوِيلَةٌ فِي قَصِيرِهِ

bineğe çevirmesi, meclisin şanındandır. Her ayın kuşkusuz iki rengi vardır. Ancak birinin siyahlığı, diğerine benzemediği gibi, griliği de diğerinin griliğine benzemez. Ondaki kutlama ve tebrik çeşitleri çok uzundur. Kimisi, bir kasidenin nazmı gibi, kimisi de bir nesrin muntazam dizilmiş incileri gibidir. Allah; bu tebrikleri duymasından dolayı meclisin gözünü aydın kılmış ve bu tebriklerin bulunduğu kaba elini daldırıncaya kadar onu bekletmiştir.

Bunların en güzeli, hizmetçinin kaleminin dilinden dökülen tebrikler ve meclise, kendisinin bir hizmetçisi konumunda olduğunu bildirdiği ifadelerdir. İşte, ayakları üzerinde değil, başı üzerinde yürüyerek gelmiş bulunuyor.

Tüm bunların en önemlisi, onun; terazi burcunda doğan bir hilali görmüş olmasıdır. Bu görünümü; gönlüne sinen ve sezgilerinin doğru kabul ettiği bir tarzda hayra yordu. Bu yoruma göre; meclisin mutluluğu düzenli, dengeli bir şekilde ve güven içinde devam edecektir. Kendisi dışında kalıp ayların, katına boş girip boş çıktığı kimseler için böyle bir nasip yoktur. Şayet hilal; başkası üzerine de göğün bu burcunda doğarsa, o zaman burçları arasında hiçbir fark kalmayacaktır.

Meclis bendenizden; yüz hatlarını parlatacak, sözlerini tatlılaştıracak ve yücelikte en büyük saygınlığa sahip olan Allah'ın hürmetine ulaştıracak şeyleri alsın. Bu hizmetleri; günlere çok uzun gelse de, Allah'a yaklaştıracak en şerefli hizmettir. Bu; günlere çok uzun gelse de, Allah'a yaklaştıracak en şerefli hizmettir.

(1/15) وَمِنْ شَأْنِ الْمَجْلِسِ أَنْ يَجْعَلَ حَقِيبَةَ رَحْلٍ يَصْحَبُهَا وَتَصْحَبَهُ بَلْ مَرَكَبًا تُجَدُّ بِهِ النَّجَاةُ حِينَ يَرْكَبُهُ وَكُلُّ شَهْرٍ فَإِنَّهُ ذُو لَوْنَيْنِ لَكِنْ لَا يَسْتَوِي أَذْهُمَ هَذَا وَأَذْهُمَهُ، وَلَا أَشْهَبُهُ وَأَشْهَبُ، وَلِلتَّهَانِي فِيهِ سَبْحٌ طَوِيلٌ، مَا بَيْنَ مَنْظُومٍ قَصِيدٍ وَمَنْثُورٍ فَرِيدٍ، وَقَدْ أَقَرَّ اللَّهُ عَيْنَ الْمَجْلِسِ بِسَمَاعِ هُنَائِهِ، وَأَبْقَاهُ حَتَّى غَمَسَ يَدَهُ فِي آيَاتِهِ وَأَحْسَنُ ذَلِكَ مَا أوردَهُ الْخَادِمُ مِنَ التَّهْنِئَةِ فِي لِسَانِ قَلَمِهِ وَأَعْلَمَ خَاطِرَ فِكْرِهِ، إِنَّهُ فِي مَقَامِ خَدَمِهِ فِجَاءٌ يَمْشِي عَلَى رَأْسِهِ لَا عَلَى قَدَمِهِ وَمِلَاكٌ ذَلِكَ كُلُّهُ أَنَّهُ وَجَدَ هِلَالًا طَالِعًا فِي الْمِيزَانِ وَقَدْ تَفَاءَلَ بِهِ فَأَلَّا أَنْسَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ، وَصَدَقَ فِيهِ حَدْسُهُ، وَهُوَ إِنْ سَعَادَةِ الْمَجْلِسِ تَجَرِي عَلَى اعْتِدَالٍ وَزَنَاهَا، وَاطَّرَادٍ أَمْنَهَا، وَلَيْسَ ذَلِكَ لغيرِهِ مِمَّنْ تَكُونُ الشُّهُورُ عِنْدَهُ فَارِغَةً فِي دُخُولِهَا وَخُرُوجِهَا، وَإِذَا طَلَعَ عَلَيْهِ هَذَا الْهَلَالُ فِي هَذَا الْبُرْجِ مِنَ السَّمَاءِ فَلَا فَرْقَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ غَيْرِهِ مِنْ بُرُوجِهَا، فَلْيَأْخُذِ الْمَجْلِسُ مِنَ الْخَادِمِ مَا تُشْرِقُ قِسْمَاتُهُ وَتَعْدُبُ كَلِمَاتُهُ وَيَتَّصِلُ فِي التَّعْظِيمِ بِحُرْمَاتِ اللَّهِ الَّذِي يَعْظُمُ حُرْمَاتُهُ، وَهُوَ أَكْرَمُ خَدَمَةٍ تَقَرَّبَ بِهَا إِلَيْهِ وَإِنْ كَثُرَتْ عَلَى الْآيَامِ خَدَمَاتُهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-5

Ramazan Bayramı tebriği ile ilgili olarak yazdığı bir mektup

Allah; yüce Mevlevî meclisin durumunu iyileştirsin. Makamını yüceltsin. Onu, askerî güç bakımından çok daha güçlü kılsın. Ömrünün uzunluğuna bir halel getirmesin. Malum günleri kapısına, topluluklar halinde götürsün. Onurlu işlerde, duyma ve görme duyularını güçlendirsın. [15b] Onun şerefini mübtedâ⁶² olarak şekillendirsın, ebediliğe de ona haber yapsın. Görenler: “Bu bir beşer değil, olsa olsa bir melektir⁶³” diyecek kadar görünümünü yüceltsin.

Efendimiz olmasa, bayramla boy ölçüşecek bir benzeri olamazdı. Kulunuz da olmasaydı, hem kutlama sözlerini söyleyenin, hem de söylenenlerin övüldüğü neşe ve sevinci üretecek kimse olmazdı. Nitekim Cenâb-ı Allah; onun değerini yüceltmış ve gününü de zarif yaratmıştır. Onda sevap ve neşeyi de, birini diğerine ortak olacak şekilde iki kısma ayırmıştır.

İnsanlar, başkalarından gizli bir şekilde onu ziyaret ediyorlar ve iftardan önce onun sevinciyle iftar ediyorlar. Bunu da kendi aralarında adeta bir parolaya dönüştürmüşlerdir. Şüphesiz bu güzel bir paroladır. Orada hazır bulunanlar; mevcut olmayanlarla yazışmaksızın, birbirleriyle karşılaşp görüşmeyi yeterli görmüyorlar. Ta ki, hazır olanlarla hazır olmayanlar eşit olsun.

Bendenizin bu mektubu; efendimize tebrik amacıyla yazılmış olup, binek olarak kullanılan bir lafız, etkileyici manalar ve ikisi arasında bulunan sevgi melteminin cazibesiyle oluşan güney rüzgârı ile düzenlenip yazılmıştır. Ayrıca bayram manzarasının güzelliğinden yararlanmış ve onun kalabalık törenlerine karşı kendi yazdığı mektubun satırlarıyla adeta yarışa girmiştir. Kısacası hatibin; namazgâhına ve minberine çıkmasına karşılık kalem, kâğıdın namazgâhına çıkmıştır.

O halde Efendimiz, ona söyleyeceğimiz ve tüm kelimelerin kendisine secde edip ve rükûa vardığı, kulakların adeta yudumlarcasına dinlemesine rağmen, sanki hiç duymamış gibi canla başla dinlemeye devam ettiği kelimeleri dinle-

• • • • •

⁶² Arapça’da isim cümlesinde işi yapan, özne “mübtedâ”dır. Nesne ise “haber” olarak isimlendirilir.

⁶³ Yusuf Suresi (12): 31. Yusuf Peygamber Kur’an-ı Kerim’deki bu ayette güzelliği ile tanıtılmaktadır. Firavun’un sarayındaki kadınlar onu gördüklerinde; “Allah’ı tenzih ederiz, ama bu insan değil, ancak çok güzel bir melektir” demişler ve bıcaqlarıyla ellerini kesmişlerdir. Burada böyle bir benzetme vardır.

كتاب كتبه في التهنة بعيد الفطر:

أحسن الله أمر المجلس السامي المولوي وأحسن له خطراً وجعله أعز نفراً، ولا قدر طول عمره قدراً، وساق الأيام إلى بابه زمراً، وشق له في المكارم سمعاً وبصراً (١٥/ب) ومثل مجده مبتدأ والخلود له خبراً أو أعظم مرآه على العيون حتى يقال «إن هذا إلا ملك ما هذا بشراً»^{١٢}، العيد لولا المولى لما كان له نظير يماثله، ولولا الخادم لما وجد من ينشئ فيه هناء يحمده مقلوه وقائله، وقد جعل الله قدره عظيماً ويومه وسيماً، والأجر والسورور فيه قسمين، حتى أصبح هذا لهذا قسيماً، والناس يتزاورون له بإخفاء المزار، ويفطرون على الهناء به قبل الإفطار، وقد جعلوا ذلك شعاراً بينهم، وهو من جميل الشعار، ولم يقنع الحاضر منهم بلقاء الحاضر دون مكاتبة الغائب حتى استوى الغائبون والحضر. وكتاب الخادم هذا صدر مهنئاً للمولى، وهو منتظم من لفظ ركوب ومعنى خلوب وود بينهما جنب ريحه فجاء بريح جنوب، وقد استمد من العيد طلاوة منظره، وكاثر ازدحام حقله بازدهام أسطره، وخرج القلم فيه إلى مصلى القرطاس لخروج الخطيب إلى مصلاه ومنبره، فليستمع المولى بما نوره عليه من كلمات تسجد لها الكلم وتركع تكرر الأسماع في وزدها وكأنها لم تكرر، وفي ضمنها دعاء يشته بالثناء فلا يدرى أيدي الملائكة إلى تناوله أم تستيق السنة المداح إلى تناوله، ولقد أحسن أبو الطيب في هذا حيث قال:

دعاء كالثناء بلا رياء تؤديه الجنان إلى الجنان.

وللمولى غرام بمواسم عامه التي وجوها نواعم، وأيامها معالم، والأعمال فيها أسورة في معاصم، لكن لا يخصها بما تدخره من الحمد وبتنبيه من المجد وحاشاه أن يقصد (١٦/أ)

•••••

sin. Bu sözlerin içinde övgüye benzer öyle dualar bulunmaktadır ki, melekler mi onları hemen kapmaya çalışıyor, yoksa meddahların dilleri mi onları halk arasında dolaştırmak için yarışıyor, bilinmemektedir. Nitekim Ebu't-Tayyib⁶⁴: “Sevenin sevdiği için, riyâsızca yaptığı övgüye benzer bir duadır” demekle bunu çok güzel bir şekilde dile getirmiştir.

Yüzleri güzel birer bahçe, günleri yol gösterici birer işaret durumundaki yılın mevsimlerine karşı efendimizin büyük bir tutkusu vardır. Nitekim bu mevsimlerde işlenen ameller, bileklere geçirilen bilezikler gibidirler. Ancak efendimiz, bunları; daha önceden kazanıp biriktirdiği övgülere veya şan ve şerefe bağlamıyor. Kendisi bu eylemleriyle, asla asaletin bizzat kendisini kazanma sevdasında değildir. **[16a]** Çünkü bu, kendisi için amaç olamaz.

Bu bayram da sözü geçen mevsimlerden biridir. İşaretleri tıpkı onların işaretlerine, lütuf ve ihsan da tıpkı onun lütuf ve ihsanına benzemektedir. Onu niteleyen kimse; onunla ilgili ne söylemişse, az söylemiş fazla söylememiş ve daha önce söylenenleri aktarmış, yeni bir şey bulmamıştır. O ancak şunları söylemiştir: “Bu bayram, beyaz günün sahibidir. Kendisinden sonra gelen kardeşi ise kırmızı günün sahibidir”.

Köleniz ise bu ayla ilgili olarak şunları söylemektedir: O; sohbeti tatlı, dost canlısı, susuz günlerden sonra gelmesinden dolayı, er-Reyyân (su içip kanan/körpe) diye adlandırılan bir aydır. Bir sevgili olarak, hoş gelmiş sefa getirmiştir. Gelip konakladığı yerin çevresi tavaf edilerek, kendisinde umre yapılır. Onun nitelikleri kısaltılmaksızın uzun uzadıya anlatılır.

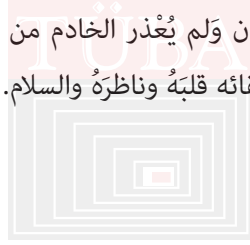
Onun şartlarından biri; bütün gözlerin yolunu gözlemesidir. Hâlbuki kendisi başkasını nadiren bekler. Güzelliğini tamamlayan şeylerden biri de, meyvelerin pek çok renkleriyle en güzel olduğu, sonbahar mevsiminde gelmesidir. Bu meyvelerin kimisi tek, kimisi ise çift olarak tülü türlü renklerde ortaya çıkarak, güzelliklerini en mutedil zamanına saklamışlar ve “İyiliğe karşı iyilik vardır” demişlerdir.

Gece ile gündüzü, “iki yeni” diye adlandıran hata etmiştir. Aksine, “iki yeni” bu mevsimle kardeşi ilkbahardır. Ne var ki; efendisi bu ayda hazır olup, gözünü ve gönlünü bu karşılaşmadan doğan saygınlıkla doldurmadıkça, hizmetçinin sevinci artmamaktadır. Vesselâm.

.....

⁶⁴ Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî: Meşhur bir Arap şair ve edibidir. 354/965'de ölmüştür. Geniş bilgi için bakınız: İsmail Durmuş, “Mütenebbî”, *DLA*, İstanbul 2006, XXXII, 195-200.

مكرمةً بِعَيْنِهَا فَإِنَّ ذَلِكَ لَيْسَ مِنَ الْقَصْدِ وَهَذَا الْعِيدُ وَاحِدٌ مِنْهَا سِيَمَاهُ كَسِيَمَاهَا وَنُعْمَاهُ كَنُعْمَاهَا، وَقَدْ وَصَفَهُ وَاصِفٌ فَأَشَارَ وَمَا أَكْثَرَ، وَأُورِدَ وَمَا أَصْدَرَ، وَقَالَ إِنَّهُ صَاحِبُ الْيَوْمِ الْأَبْيَضِ، وَأَخُوهُ الَّذِي يَأْتِي مِنْ بَعْدِهِ صَاحِبُ الْيَوْمِ الْأَحْمَرِ، وَالْخَادِمُ يَقُولُ إِنَّهُ الْعَذْبُ الْمَنَاشِ الْمَصْقُولُ الْحَوَاشِ الَّذِي يُدْعَى بِالذَّيَّانِ لِأَنَّهُ جَاءَ بَعْدَ أَيَّامٍ عَطَاشٍ فَأَهْلًا بِهِ مِنْ حَبِيبٍ يُطَافُ حَوْلَ مَقْدَمِهِ وَيُعْتَمَرُ وَيُطَالُ الْقَوْلُ فِي وَصْفِهِ فَلَا يُخْتَصَرُ، وَمِنْ شَرْطِهِ أَنْ تَنْقَلِبَ الْأَبْصَارُ لانتظارِهِ وَيَقِلَّ لَهُ أَنْ يَنْتَظِرَ، وَمِنْ تَمَامِ حُسْنِهِ أَنَّهُ وَافِيَ فِي فَصْلِ الْخَرِيفِ الَّذِي جَادَتِ الثَّمَارُ فِيهِ بِكَثِيرٍ مِنَ الْأَلْوَانِ وَجَاءَتْ بِهَا صِنَوَانَا وَغَيْرِ صِنَوَانٍ وَادَّخَرَتْ إِحْسَانَهَا لِاعْتِدَالِ زَمَانِهِ، فَقَابَلَتْ حُسْنَهُ بِإِحْسَانٍ، وَقَدْ غَلَطَ مَنْ سَمَى اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ بِالْجَدِيدَيْنِ بَلْ هَذَا وَأَخُوهُ الرَّبِيعُ هُمَا الْجَدِيدَانِ وَلَمْ يُعْذَرَ الْخَادِمُ مِنْ سُرُورِهِ بِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْمَوْلَى حَاضِرَهُ وَأَنْ يَمْلَأَ مِنَ الْحِظْوَةِ بِلِقَائِهِ قَلْبَهُ وَنَازِرَهُ وَالسَّلَامَ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-6

*Veliahdlardan birine yazdığı bu mana
(konu) ile ilgili başka bir mektup*

Kendisinin bir beden, neşe ve mutluluğun ise ruhu olduğu bayram günü; günler arasından, kendisine ikram ayrıcalığı tanındığından tüm günlerin efendisidir. Malumdur ki, bedenlerin varlığını sürdürmesi, ancak ruhlarla mümkündür.

Bayram, insanlara yüksek bir yerden bakarak, kimlerin kendisine dost, kimlerin konuk olmayı hak ettiğini gözleriyle araştırmakta iken, gözü yüce Mevlevî meclise takıldı. Allah, amellerini alışılmış güzel amellerden kalsın. Onun varlığının devamı ile günlerin beğenisini arttırsın. Günleri; dostları için barış ve esenlik, düşmanları içinse savaşa çevirsin. Kendisini görenlerin: “gönlünü çelmiştir⁶⁵” diyecekleri derecede mutluluğun en güzeline sevdiresin, ona yar etsin. Allah onu, kendi himayesine alarak çevresini öyle kuşatsın ki, hadiseler kendisini etkileyemesin.

[16b] Bayramın gözü, yüce meclise takıldığı günden itibaren, onun evine yerleşti, kendisini ziyaret etme nezaketinde bulunmakla ona ayrıcalık tanıdı ve gecesiyle gündüzünün sevinçlerini, onun hatırı için bir araya getirdi. Kazandığı mükâfatlara karşılık, tüm güzelliğini takınarak ve alelacele iftar etmek için ateşini tutuşturarak kendisiyle buluştu. Bayramın, meclise karşı bu şekilde davranmasının nedeni, onun bayram için göstermiş olduğu teveccüh ve çabadır. Nitekim efendimiz ona, sâlih amellerinden oluşan bir azık hazırlamış, bayram da bu hazırlanan azığı beğenmiştir.

“Kuşlar, gagalarıyla tane toplayabilecekleri yere konarlar ve cömert kimselerin evlerine uğrarlar”.

Bayram, her ne kadar oruç günlerinden sonra gelmiş olsa da, makam yönünden onlardan aşağı değildir. Bayram ve oruç günleri, bir kitabın iki tarafı gibidirler. Bunlar; besmelenin fatıhası (başlangıcı) ile hamdelenin (elhamdülillâh) sonudur. Buna göre her ikisi de; değerlerinin üstünlüğü ve konumlarının şerefi bakımından eşittirler.

.....

⁶⁵ Yusuf Suresi (12): 30.

كتاب آخر في المعنى مما يكتب إلى بعض الأمراء

يَوْمُ الْعِيدِ هُوَ سَيِّدُ الْأَيَّامِ الْمَحْبُورِ مِنْ بَيْنَهُمَا بِمَزِيَّةِ الْإِكْرَامِ الَّذِي تَمَثَّلَ جَسَماً وَالسُّرُورِ رُوحَهُ، وَبِالْأَرْوَاحِ قَوَامُ الْأَجْسَامِ وَقَدْ أَطَّلَ عَلَى النَّاسِ يَقْلُبُ طَرَفَهُ فِي مَنْ يَسْتَحِقُّ أَنْ يَكُونَ لَهُ خَلِيلاً أَوْ يَكُونَ لَهُ نَزِيلاً، فَوَقَعَ نَظَرُهُ عَلَى الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْمَوْلَوِيِّ أَنَسِ اللَّهِ لَهُ سَعِيّاً، وَزَادَ الْأَيَّامَ بَبَقَائِهِ عُجْباً وَجَعَلَهَا لِوَلِيِّهِ سَلماً وَلِعَدُّوهُ حَرْباً، وَحَبَّبَهُ إِلَى حَسَنَاءِ السَّعَادَةِ حَتَّى يُقَالَ «قَدْ شَغَفَهَا حُبّاً»^{١٣} وَحَاطَهُ بِجَرَمٍ مِنْ كَلَايَتِهِ لَا يَسْتَطِيعُ الْحَوَادِثُ أَنْ يَظْهَرَ وَلَا تَسْتَطِيعَ (١٦/ب) وَمُذْ وَقَعَ نَظَرُهُ عَلَيْهِ أَوَى إِلَى دَارِهِ وَخَصَّهُ بِمُلَاطَفَةٍ مَزَارِهِ وَجَمَعَ لَهُ بَيْنَ بَهِيجَةِ لَيْلِهِ وَنَهَارِهِ وَلَقِيَهُ مِنْ ادِّخَارِ الْأَجْرِ بِأَعْدَادٍ حَسَنَةٍ، وَمَنْ تَعَجَّلَ الْفُطْرَ بِاتِّقَادِ نَارِهِ وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إِلَّا عَنْ تَقَدُّمِ نَظَرٍ وَاجْتِهَادٍ، وَهُوَ أَنَّ الْمَوْلَى أَعَدَّ لَهُ زَاداً مِنْ أَعْمَالِهِ الصَّالِحَةِ فَرَغَبَ فِيهَا أَعَدَّ لَهُ مِنْ زَادٍ، تَسْقُطُ الطَّيْرُ حَيْثُ تَلْتَفِطُ الْحَبَّ،

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

En ilginç hususlardan biri, tek bir günün otuz güne denk gelmesidir. Bu mevzu dikkatli bir şekilde incelense, değerlendirmenin; azlık veya çokluğa göre değil, fazilet derecesine göre yapıldığı görülecektir. Bir emîrin askerleri sayıca çok olsalar da onlar emirin birliği karşısında tartılırlar (tüm askerler terazinin bir kefesinde, emir tek başına diğer kefesinde). Özellikle de bu emir; gerçek anlamıyla bir emir olan ve ulaşılabilir yüceliğin en son mertebesine ulaşmış olan efendimiz olursa.

Doğruluğundan ve adaletinden dolayı, Allah onun liderliğini pekiştirsin. Güzellikleri gözle müşahede edilen, faziletleri bol olan, güzel ve zarif yüzlü, devamlı gülümseyen ve Allah katında değeri büyük olan bu bayramla mutlu olsun. Hz. Peygamber'in mescide giderken alçak gönüllülükle davranması ile mescide gidip gelişlerinde farklı yolları kullanması şeklindeki sünnetine uysun.

Bunu; sırf yeryüzünün bir kısmını, ayaklarının bereketinden yararlandırıp, diğer kısmını bundan mahrum bırakmaması ve insanların bir ölümünü de yaptığı iyiliklerden yoksun bırakmaması için yapmalıdır.

Bu sünneti uygulamada, izinden yürümemiz konusunda efendimiz ehliyetlidir. Bu sünnette onun dışında, bir başkası yol gösterecek olursa, sevapta onun ortağı olacaktır. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَتَغْشَى مَنَازِلَ الْكُرْمَاءِ، وَهُوَ وَإِنْ جَاءَ بَعْدَ أَيَّامِ الصَّوْمِ فَلَيْسَ بِدُونِهَا فِي الْمَنْزِلَةِ وَهُمَا طَرَفَا كِتَابِ فَلَتِكَ فَاتِحَةِ الْبَسْمَلَةِ، وَلَهُ خَاتَمَةُ الْحَمْدِ لَةِ وَعَلَى هَذَا فَإِنَّهُمَا سَوَاءٌ فِي اعْتِلَاءِ الْقَدْرِ، وَشَرَفِ الْمَقَامِ، وَمَنْ الْعَرِيبِ الْعَجِيبِ أَنْ يَكُونَ يَوْمٌ وَاحِدٌ فِي قُبَالَةِ ثَلَاثِينَ مِنَ الْأَيَّامِ وَإِذَا حَقَّقَ النَّظَرَ وَجَدَ الْأَعْتِبَارَ بِدَرَجَةِ الْفَضْلِ لَا بِدَرَجَةِ قَلِيلٍ وَكَثِيرٍ، وَعَسْكَرَ الْأَمِيرِ وَإِنْ كَبُرَتْ أَعْدَاؤُهُ، فَإِنَّهُ مَوْزُونٌ بِوَحْدَةِ الْأَمِيرِ لِأَسِيمَا إِنْ كَانَ كَالْمَوْلَى الَّذِي هُوَ الْأَمِيرُ حَقًّا، وَالَّذِي رَقَى فِي دَرَجَاتِ الْمَعَالِي إِلَى حَيْثُ لَا مَرَقًا، وَأَتَمَّ اللَّهُ لَهُ كَلِمَاتِ السِّيَادَةِ عَدْلًا مِنْهُ وَصِدْقًا، فَلْيَتَهَنَّ بِهَذَا الْعِيدِ الْمَنْظُورَةِ مَخَائِلُهُ، الْمَوْفُورَةِ فَضَائِلُهُ، الَّذِي وَجْهُهُ وَسِيمٌ وَتَعْرُهُ بِسِيمٌ، وَقَدَّرَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ، وَلِيَأْخُذَ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خُرُوجِهِ إِلَى الْمُصَلَّى فِي هَيْئَةِ خُشُوعِهِ وَاخْتِلَافِ طَرِيقَتِهِ فِي ذَهَابِهِ وَرُجُوعِهِ، وَلَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ إِلَّا لئَلَا يَخْصَ بِبَرَكَةِ قَدَمِهِ إِرْضًا دُونَ أَرْضٍ، وَلَا يَضِيعَ جَمِيلُهُ بَعْضًا مِنَ النَّاسِ دُونَ بَعْضٍ، وَالْمَوْلَى أَهْلٌ لِأَنْ نَتَّبِعَهُ فِي هَذِهِ السُّنَّةِ فَنَمْشِيَ عَلَى أَثَرِهِ، وَلَأَنْ نَهْدِيَ إِلَيْهَا غَيْرَهُ فَنَكُونَ شَرِيكًا لَهُ فِي أَجْرِهِ وَالسَّلَامِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-7

Kurban Bayramının kutlanmasıyla ilgili bir mektup

[17a] Allah, yüce mecliste oturana, bol nimet ihsan etsin, katından bir takım güçlerle ve halkının dostluğuyla onu güven içinde yaşatsın, günleri onun dostları arasına katsın, gözüne ve gönlüne huzur ve sükûnu yerleştirsın, geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın, “Rabbinden ona bir ayet/işaret indirilseydi ya⁶⁶” denilmesin diye sınırının işaretlerini çoğaltsın.

Bendeniz bu mektubuna, şüirden bir beyitle başladı. Beyit şöyledir:

“Bu göz benzerinden ayırt edilsin ve bu gün diğer günlere efendi olsun diye konmuş sınırdır”.

Günlerin, kendisinde; tıpkı hayvanların boğazlanması gibi boğazlandığı Kurban gününün sınırından daha büyük bir sınır yoktur. Bu günden önce on gün geçmiştir ki, kendilerinde yapılan sâlih ameller, diğer günlerde yapılanlardan daha hayırlıdır. Bu günün, haram aylardan birinde gelmesi, onun faziletini daha da arttırmaktadır. Nitekim Kitap (Kur'an) ve Sünnet haram ayın faziletini dile getirmişlerdir. Zira bu gün, Allah'ın; dostuna (İbrahim aleyhisselâma) açıkça seslenerek, rüyasını neshettiği ve oğlunun yerine fidye olarak büyük kurban nimetini verdiği gündür⁶⁷.

Kulunuz da; her küfürbaza karşı, efendimizin ırzına karşılık kendi onurunu nasıl feda ettiyse, her türlü olaya karşı da aynı şekilde canını efendimize feda etmiş bulunuyor. Bendeniz, mektubuna; duyan kulağın lezzet alacağı tebrikler ve ellerin kendisi için kalktığına, kabul edileceğine inandığı bir takım dualar yazmıştır.

Tebriklerin; parlıtlı bir ışıktan işlenmiş akıcı bir üslupla dile getirilmesi gerekir. Kulaklara çalındığında; “Bu, aşğın maşukuna verdiği bir yüz görümlüğüdür” denilmeli. Tebrikler bu özelliklerden yoksun olurlarsa, onların altı üstüne getirilmeli, sonra perdelerinin arkasında örtülü olarak bırakılmalıdırlar. Ka-

⁶⁶ Yunus Suresi (10): 20.

⁶⁷ Saffat Suresi (37): 102-107. Burada İbrahim peygamberin, oğlu İsmail yerine, Allah'ın gönderdiği koçu kurban etmesi olayına atıf vardır. Bu ayetlerde İbrahim peygamber ile oğlu İsmail'in sınıdığı ve Allah'ın ona kurbanlık koç gönderdiği anlatılmaktadır.

كتاب في التهنة بعيد الأضحى:

(1/17) أَنْعَمَ اللهُ جَلِيسَ الْمَجْلِسِ السَّامِي وَحَيَاهُ بِأَمْنٍ سُرْبِهِ وَإِنْسَانِ شَعْبِهِ، وَجَعَلَ الْيَّامَ مِنْ صَحْبِهِ وَأَهْدَى الْفُرَّةَ وَالْقَرَارَ إِلَى عَيْنِهِ وَقَلْبِهِ، وَعَقَّرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ وَتَأَخَّرَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَكَثَّرَ آيَاتِ حُدُودِهِ حَتَّى لَا يُقَالَ «لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ^{١٤}»، قَدْ افْتَتَحَ الْخَادِمُ كِتَابَهُ هَذَا بِبَيْتٍ مِنَ الشَّعْرِ وَهُوَ: «هُوَ الْجَدُّ حَتَّى تَفْضَلَ الْعَيْنُ أَخْتَهَا وَحَتَّى يَكُونَ الْيَوْمَ لِلْيَوْمِ سَيِّدًا».

وَلَا جَدَّ أَعْظَمَ مِنْ حَدِّ يَوْمِ النَحْرِ الَّذِي تُنَحَّرُ فِيهِ الْيَّامُ كَمَا تُنَحَّرُ الْأَنْعَامُ، وَتَتَقَدَّمُ أَيَّامُ عَشْرِ الْعَمَلِ الصَّالِحِ فِيَهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ غَيْرِهِنَّ مِنَ الْيَّامِ وَيَزِيدُهُ فَضْلًا أَنَّهُ يَأْتِي فِي شَهْرِ مِنَ الْأَشْهُرِ الْحُرْمِ وَقَدْ نَطَقَ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ بِفَضِيلَةِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ وَهَذَا هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي نَسَخَ اللَّهُ فِيهِ رُؤْيَا خَلِيلِهِ بِإِعْلَانِ النَّدَاءِ وَامْتَنَّنَ عَلَيْهِ بِالذَّبْحِ الْعَظِيمِ الَّذِي جَعَلَهُ لَوْلَاهُ مِنَ الْفِدَاءِ، وَقَدْ جَعَلَ الْخَادِمُ نَفْسَهُ فِدَاءً لِلْمَوْلَى مِنْ كُلِّ حَادِثٍ كَمَا جَعَلَ عَرْضَهُ فِدَاءً لِعَرْضِهِ مِنْ كُلِّ رَافِثٍ، وَأَصْدَرَ كِتَابَهُ مُضْمِنًا مِنَ الْهَنَاءِ مَا تَلَذَّ بِهِ أَذُنٌ سَامِعَةٍ، وَمِنْ الدُّعَاءِ مَا تَوْقِنَ بِالْإِجَابَةِ يَدُ رَافِعِهِ، وَالتَّهَانِي يَنْبَغِي أَنْ تُذَكَّرَ بِلَفْظِ رَائِقٍ مَصُوغٍ مِنْ صَوْنٍ نَغْرَؤُ صَوْنٍ بَارِقٍ، وَإِذَا جَلَى عَلَى الْأَسْمَاعِ قِيلَ هَذِهِ جَلُوءُ مَعْشُوقٍ عَلَى عَاشِقٍ، فَإِنْ خَلَّتِ التَّهَانِي مِنْ مِثْلِ ذَلِكَ، فَالْأَوَّلَى أَنْ تَعُطَفَ بِطُونِهَا عَلَى ظُهُورِهَا، وَأَنْ تُتْرِكَ مَحْجُوبَةً مِنْ وَرَاءِ سُتُورِهَا، وَيَحِقُّ لِلْقَلَمِ أَنْ يَشْكُو مِنْ إِثْبَاتِ رِقُومِهَا وَالْقِرْطَاسِ أَنْ تَشْكُو مِنْ تَضَمُّنِ سَطُورِهَا. وَكِتَابُ الْخَادِمِ هَذَا مِنَ الْكُتُبِ الَّتِي هِيَ مَشْكُورَةٌ

lemin; kendisiyle böylesi tebriklerin yazılmasından, kâğıdın da üzerinde böyle yazıların bulunmasından şikâyet etmeleri haklarıdır. Ancak kulunuzun yazdığı bu mektuplar, [17b] kalemlerin şikâyet etmediği, aksine kendilerine teşekkür ettiği, kendilerini terk edip yalnızlaştırdıkları değil, sürekli ilişki kurdukları mektuplardandır.

Kendisine iyilikte bulunanlara göstermesi beklenen sevgi, onun tahtından sadır olmuştur. O, bu iyilikleri güç kullanarak değil, yumuşak davranarak elde eder. O; büyük yararlar sağlayan ve gelecek zamanları da kapsayan, yükseklik bakımından dallardaki hurma yapraklarına benzeyen hutbesiyle, tıpkı bu günün hatibi gibidir. Ancak o (hatib); kurbanların kanlarından ve o kanları döken kimselerle ilgili haberlerden söz etmektedir. Ayrıca, Hac sevabını elde etmeye, kurban kesecekleri bu işi güzel bir şekilde yapmaya ve Haccı ifa edecek kimseyi, bununla ilgili vacipleri yerine getirmeye teşvik etmektedir.

Bendenizin mektubu ise; sadece efendimizin kapısına gitmek suretiyle yapılan haccın faziletini kapsamaktadır. Nitekim onun hatırı için günahlar affedilir, ihrama gerek olmadan dikişli elbiselerle huzuruna çıkılır ve onun misafirlerine yiyecek içecek vb. şeylerin sunulduğu yerlerde durulur. Onun huzuruna giren güvende olur. Ne uyanırken ne de uykudayken kendisini rahatsız edecek herhangi bir hadise olmaz. Bu hacda, mektubun vekili, onu gönderenin yerine tutmakta, farzı da onun yerine en mükemmel bir şekilde eda etmektedir. Vesselâm.

(١٧/ب) عِنْدَ الْأَقْلَامِ لَا مَشْكُوتَ وَمَوْضُوتَ لَمَجْفُوتَ، وَقَدْ صَدَرَ عَنْ سَرِيرِهِ وَدُّ مَرْجُوتَ إِلَى
 يَدِ إِحْسَانٍ يَأْخُذُهُ بَلِينٌ لَا بَقُوتَ، وَهُوَ كَخَطِيبِ هَذَا الْيَوْمِ فِي خُطَابَتِهِ الْكَبِيرَةِ الْإِمْدَادِ،
 الْبَعِيدَةِ الْأَمَادِ الَّتِي يُضَاهِي بِهَا رُقْيَاهُ إِلَى سَعَفَاتِ الْأَعْوَادِ، غَيْرَ أَنَّ ذَاكَ يَأْخُذُ فِي ذِكْرِ
 دَمِ الْأَصَاحِي وَالْثَنَاءِ عَلَى سَافِكِهِ، وَالْحَثِّ عَلَى ثَوَابِ الْحَجِّ فِي تَحْسِينِ الْهَدْيِ لِهَادِيهِ،
 وَالنُّسْكِ لِنَاسِكِهِ، وَكُتَابِ الْخَادِمِ لَا يَتَضَمَّنُ سِوَى فَضِيلَةِ الْحَجِّ إِلَى بَابِ الْمَوْلَى الَّذِي تَعَفَّرُ
 بِهِ سَيِّئَاتُ الْأَعْوَامِ، وَيُحْظَى مِنْهُ بِلِبَاسِ الْمَخِيطِ دُونَ الْإِحْرَامِ وَتُوقَفُ فِي سِقَايَتِهِ وَرِفَادَتِهِ،
 وَيَصْبَحُ مِنَ الْأَسْقَاءِ وَالْإِطْعَامِ وَيَمْسِي دَاخِلُهُ وَهُوَ آمِنٌ فَلَا يُعْتَدَى عَلَيْهِ بِشَيْءٍ مِنْ طَوَارِقِ
 الْيَقْظَاتِ وَالْأَحْلَامِ، وَمَنْابُ الْكِتَابِ فِي هَذَا الْحَجِّ يُجْزِي عَنْ مُرْسَلِهِ، وَيُؤَدِّي الْقَرْضَ عَنْهُ
 بِأَتَمِّ أَدَائِهِ وَأَكْمَلِهِ وَالسَّلَامَ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-8

Bu mana (konu) ile ilgili başka bir mektup

Bayram, her ne kadar tüm insanları kapsıyor olsa da kimileri için daha da özeldir. Bayram gelip geçen bir gün olmakla birlikte şerefli kişilerin katında geçmez; bunlardan biri de yüce mevlevî meclistir. Allah, bu meclisin günlerini ebedileştirsın, değerine değer katsın, sinelerini güzel hasletlerin yerleşmesine uygun bir mekân kılsın, azıklarındaki değerli şeyleri arttırsın, onu saadette öyle bir kaynaştırsın ki, ayrılmalarından bir daha hiç korku duyulmasın. Sâlih amel günlerini; Arefe günü, Mina'dan Mekke'ye iniş günü ve kurban günü gibi kılsın.

Kulunuz, söylemiş olduğu sözlerden dolayı Allah'tan bağışlanma diler. Zira bu; kalemin diline yön veren bir sürçmedir. Cömertlik siz efendimize tahsis edilmiştir; cömertlikte ondan başkasının payı yoktur. İşte bu bayram; aralarındaki ahdi yenilemek, mutluluğunu arttırmak ve geçen yıl, ona karşı takındığı tavırlardan dolayı kendisine teşekkür etmek için gelmiştir.

[18a] O, bin yıl bile geçse bayramı bu şekilde karşılamayı arzu etmektedir. Kimilerine; kendisini törenlerle karşılama külfetini yüklemiş, kimilerinden de kendisini basit bir şekilde karşılamalarını istemiştir. Bu, sadece ikisi arasındaki benzerlikten başka bir nedenle değildir.

Bugün, diğer günler arasında nasıl tek ise, sen de yaratılış bakımından tek-sin. Bu bayram (Kurban Bayramı); yerin ve göğün kendisi sebebiyle sükûnete kavuştuğu, etleri ve kanları Allah'a ulaşmasa da, takvasının Allah'a ulaştığı kurbanları nedeniyle Ramazan Bayramından daha üstündür.

كتاب آخر في المعنى:

العِيدُ وَإِنْ كَانَ عَامًا لِلنَّاسِ فَإِنَّهُ يَخُصُّ بَعْضَهُمْ دُونَ بَعْضٍ، وَهُوَ يَوْمٌ يَمْضِي إِلَّا أَنَّهُ عِنْدَ أَوْلَئِكَ الْكَرَامِ لَمْ يَمُضِ، مِنْهُمْ الْمَجْلِسُ السَّامِيُّ الْمَوْلَوِيُّ حَمَلَهُ اللَّهُ أَيَّامَ دَهْرِهِ وَرَفَعَ قَدْرَهُ عَلَى قَدْرِهِ وَخَصَّهُ بِاِغْتِرَاسِ الْمَكَارِمِ فِي نَجْرِهِ، وَكَثَّرَ مِنْهُ نَفَائِسَ ذُخْرِهِ وَوَصَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّعَادَةِ وَضَلَا لَا يَخَافُ مِنْ هَجْرِهِ، وَجَعَلَ أَيَّامَ أَعْمَالِهِ الصَّالِحَةِ كَيَوْمِ عَرَفَتِهِ، وَيَوْمِ نَفَرِهِ وَيَوْمِ نَحْرِهِ.

وَالْخَادِمُ يَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلِهِ مِنْهُمْ، فَإِنَّهَا هَفْوَةٌ سَبَقَ بِهَا لِسَانُ الْقَلَمِ، وَالْكَرَامُ عِبَارَةٌ عَنِ الْمَوْلَى وَلَيْسَ لِأَحَدٍ سِوَاهُ حَظٌّ فِي الْكَرَمِ، وَقَدْ قَدَّمَ عَلَيْهِ هَذَا الْعِيدُ مُجَدِّدًا بِهِ عَهْدًا وَطَالِعًا لَهُ وَسَعْدًا، وَشَاكَرًا لِمَا عَامَلَهُ بِهِ فِي الْعَامِ الْمَاضِي مِنْ (١/١٨) الطَّافِ فَضْلِهِ وَمَسْرُورًا بِلِقَائِهِ الَّذِي نَوَّدَ أَنْ نَلْقَاهُ أَلْفَ عَامٍ بِمِثْلِهِ، وَمَنْ كَلَفَهُ بِأَنَّهُ يَزُورُهُ بِكُلْفَةِ الْاِحْتِفَالِ وَيَزُورُ غَيْرَهُ بِخَفِّهِ الْاِفْتِصَادِ، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا لِلْمُشَابَهَةِ الَّتِي بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ، فِي وَحْدَةِ الْاِنْفِرَادِ.

TÜRKİYE BİLİMSEL VE EDEBİYAT AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Bu bayramın hemen ardından; günleri diğer günlerden, geceleri de diğer gecelerden daha faziletli üç gün gelmektedir. Bu günler; adeta incilerin گردana dizilişi gibi dizilmişlerdir. Bu günlerle, Kurban Bayramının birinci gününde, orucun haram olması arasında fark yoktur. Çünkü bu günler; yeme, içme ve karı koca ilişkilerinde bulunma günleridir. Bunlar dikkatli bir şekilde düşünülduğünde; meşhur olmaları ve sevaplarının bol olması cihetiyle bayram oldukları görülür. Bu günlerin tek kılınması, ancak ve ancak Cenab-ı Allah'ın tek olması ve teki sevmesi nedeniyledir⁶⁸. Bu durum, onun değerini daha da arttırmaktadır.

Bendenizin bu mektubu; şu günleri ve kendilerinden önceki bayramı kutlamayı içermektedir. “Gündüzünün gömleğini arkadan, boydan boya yaran⁶⁹” işte bu günlerdir. Ancak yakınlarından hiç biri buna tanıklık etmemiştir. Bu yüzden efendileri kendilerini, Cenab-ı Allah'ın; güzel bir şekilde karşılanacaklarını müjdelediği kimseler gibi uğurlamaktadır. Çünkü onun onurlu kişiliği, zamanın tamamını bayrama çevirmiştir. Onun günlerinin hiç biri; madde madde, detaylı bir şekilde yazılmış olan kitaptaki amelden yoksun değildir. Kıyamet günü kendisine tanıklık edilecek hangi gün, ona hamd etmeden ayrılabilirsin? Bundan böyle; iyilik kefesi ağır basan terazinin, kendisi için getirilmesinden başka yapacak iş kalmamıştır. Bundan önce, kendisi için sâlih amel günleri eşit idiyse, bu gün de sevinç günleri onun için aynı olacaktır.

www.tuba.gov.tr

• • • • •

⁶⁸ Resûlullah'ın^(sav): “Allah'ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberlerse cennete girer. Allah tektir, teki sever.” dediği nakledilmektedir. Buhârî, *Sahih*, Deavât 68, VII, 169.

⁶⁹ Yusuf Suresi (12): 25-27.

فذا اليوم في الأيام مثلك في الورى كما كُنت فيهم أوحداً كان أوحداً. وَيَمْتَأَزُ عَلَى عِيدِ الْفِطْرِ بِالصَّحَايَا الَّتِي تَفْتَرُ عَنْهَا أَرْضُهَا وَسَمَاوُهَا، وَيُنَالُ اللَّهُ التَّقْوَى مِنْهَا، وَإِنْ لَمْ يَنْلَهُ لِحَوْمِهَا وَلَا دِمَاوُهَا، وَقَدْ رَدَفَتْهُ أَيَّامٌ ثَلَاثَةٌ لَهَا فَضْلٌ عَلَى الْأَيَّامِ، وَلِلْيَالِيَا فَضْلٌ عَلَى اللَّيَالِي، وَهِيَ مُنْتَظِمَةٌ فِي جِيدِهِ انْتِظَامَ الْعُقُودِ بِاللَّائِي، وَلَا فَرْقَ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ فِي تَحْرِيمِ الصَّوْمِ لِأَنَّهَا أَيَّامٌ أَكَلٍ وَشُرْبٍ وَبَعَالٍ، فَإِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا وَجَدَتْ أَعْيَادًا فِي شَهْرَةِ أَمْرِهَا وَوُفُورٍ أَجْرِهَا، وَلَمْ تُجْعَلْ وَتَرًا إِلَّا لِأَنَّ اللَّهَ وَتَرٌ يَحِبُّ الْوَتَرَ، وَذَلِكَ زِيَادَةٌ فِي تَعْظِيمِ قَدْرِهَا.

وَكِتَابُ الْخَادِمِ هَذَا يَتَضَمَّنُ الْهِنَاءَ بِهَا وَبِالْعِيدِ الَّذِي مِنْ قَبْلِهَا، وَهِيَ الَّتِي «قَدَّتْ قَمِيصَ نَهَارِهِ مِنْ دُبُرٍ، إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَشْهَدْ بِهِ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا»^{١٥}، فَلْيَنْعَمِ الْمَوْلَى بِهِمَا عَيْنًا، وَلَا يَزَالَا عَنْدَهُ نَاعِمِينَ، وَلْيُودِّعْهُمَا وَدَاعَ مَنْ بَشَّرَهُ اللَّهُ أَنَّهُ سَيَلْقَاهُمَا قَادِمِينَ وَمِثْلُهُ وَلَا مِثْلَ لَهُ، غَيْرُ مُحْتَاجٍ إِلَى الْحَثِّ عَلَى أَعْمَالِ الْبِرِّ فِي مَوْسَمٍ مَعْلُومٍ. وَنَفْسُهُ الْكَرِيمَةُ قَدْ جَعَلَتْ الزَّمَانَ كُلَّهُ عِيدًا، فَلَا يَخْلُو مِنْ عَمَلٍ بَخِطٍ فِي كِتَابِهَا الْمَرْقُومِ فَأَيُّ يَوْمٍ انْسَلَخَ عَنْهُ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ حَامِدًا، وَفِي يَوْمِ الْحَسَابِ لَهُ شَاهِدًا، وَلَمْ يَبْقِ الْآنَ إِلَّا أَنْ تُدْعَى لَهُ بِمِيزَانِ النِّعَمِ الرَّاحِجَةِ وَأَنْ تَسْتَوِيَ عَنْدَهُ أَوْقَاتُ السُّرُورِ كَمَا اسْتَوَتْ أَوْقَاتُ الْأَعْمَالِ الصَّالِحَةِ.

www.tuba.gov.tr

•••••

MEKTUP-9

Mihricân (Mihrigân) kutlanmasıyla ilgili yazdığı bir mektup

[18b]Yılın Nevruz'unun kutlanması nasıl güzel bir şey ise, onun şöleninin de kutlanması aynı şekilde güzel bir şeydir. Ancak bu şölen; güneşin oğlak burcu ve terazi burcuna eşit bir şekilde girmesiyle gerçekleşir. Kendileri zamanında, meydana gelen güzel olaylar bakımından, bu iki mevsim arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki, birinin ağza hitap etmesi yönüyle, diğlerinin de göze hitap etmesi yönüyledir. Ancak bu iki mevsimin, üstünlük bakımından birbirlerine karşı öğünme yarışına girdiklerini görüyoruz. Her biri, delillerini ve tanıklarını şu şekilde dile getirmeye çalışmıştır:

İlkbahar: “Kuşların ötüşünü, ağaçların giyinişini, insanların dış elbise ağırlıklarından ve ateşle ısınma sıkıntısından kurtuluşunu müjdeleyen benim. Güneşim; kendisi için burçların en üstünü olan şeref burcuna girer. Bu burca girmesiyle birlikte, göklere bir lamba olarak yaratılmış olan güneşin ışığı daha da artmaktadır. Bu burcun havası; onsuz canlıların yaşayamadığı, hayat mizacındandır. Benim zamanım; kendisinde güllerin açtığı ve fesleğenlerin en hoş olduğu, zamanların en güzelidir. Başkası onunla karşılaştırıldığında; “Yıldızlarla ağaçlar secdeye kapanır⁷⁰” denilir. Benim üstünlüğüm olmasa, Allah beni; “yeniden diriliş⁷¹” benzetmezdi. Bitkileri benim zamanımda, karanlıklardan aydınlığa çıkarmaz ve onları adeta, yeryüzü sayfalarında satırlar haline getirmezdi. Unutulmamalıdır ki, sayfaların varlığı ancak satırların varlığıyla fark edilebilir” diyerek üstünlüğünü kanıtlamaya çalıştı.

.....

⁷⁰ Rahmân Suresi (55): 6.

⁷¹ Yeniden diriliş ile ilgili ayetler için bakınız: Fâtır Suresi (35): 9; Şuarâ Suresi (42): 28; Abese Suresi (80): 25-32.

كتاب كتبه في التهنة بالمهرجان:

(٨٨/ب) الهَنَاءُ كما يحسُن بنوروزِ السَّنَةِ، فكذلك يحسُن بمَهْرَجَانِهَا، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا لِلْإِعْتِدَالِ بِحُلُولِ الشَّمْسِ فِي بَرَجِ حَمَلِهَا وَبُرْجِ مِيزَانِهَا، وَبَيْنَ هَذَيْنِ الْفَصْلَيْنِ مُنَاسَبَةٌ فِي مُحَاسِنِ الْأَثَارِ فَهَذَا مِنْ حِظِّ الْأَفْوَاهِ وَهَذَا مِنْ حِظِّ الْأَبْصَارِ، غَيْرَ أَنَّهُمَا قَدْ تَفَاحَرَا فِي الْفَضَائِلِ وَأُطْلِقَ كُلُّ مِنْهُمَا لِسَانَهُ فِي بَيَانِ الشَّوَاهِدِ وَإِقَامَةِ الدَّلَائِلِ فَقَالَ الرَّبِيعُ: أَنَا الْمُبَشِّرُ بِنُطْقِ الْأَطْيَارِ، وَاكْتِسَاءِ الْأَشْجَارِ، وَاسْتِغْنَاءِ النَّاسِ عَنْ ثِقَلِ الدِّثَارِ وَالْإِصْطِلَاقِ بِالنَّارِ، وَشَمْسِي تَحُلُّ فِي بُرْجِ شَرْفِهَا الَّذِي هُوَ لَهَا خَيْرُ الْأَبْرَاجِ، وَقَدْ جَعَلْتَ سِرَاجًا لِلْسَّمَاءِ وَبِهِ تَزِيدُ إِضَاءَةً تِلْكَ السِّرَاجِ، وَهَوَاؤُهُ مِنْ مَزَاجِ الْحَيَاةِ الَّذِي لَا تَعِيشُ الْأَجْسَامُ إِلَّا بِذَلِكَ الْمِزَاجِ، وَمِنْ زَمَنِي إِبَانُ الْوَرْدِ الَّذِي هُوَ أَحْسَنُ الْأَزْمَانِ، وَرِيحَانُهُ أَطْيَبُ الرِّيحَانِ، وَإِذَا ضَاهَاهُ غَيْرُهُ قِيلَ «وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ»^{١١}. وَلَوْ لَا فَضْلِي لَمَّا مَثَّلَنِي اللَّهُ بِالنُّشُورِ، وَأَخْرَجَ فِي الْمَنَابِتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ، وَجَعَلَهَا سَطُورًا فِي قِرْطَاسِ الْأَرْضِ، وَلَا يَحْسُنُ الْقِرْطَاسُ إِلَّا بِالسُّطُورِ، وَأَمَّا الْخَرِيفُ فَإِنَّهُ قَالَ: أَنَا الَّذِي أَتَى بِذَهَابِ السُّمُومِ وَأَيَاتِ الْغُيُومِ وَاعْتِصَارِ بَنَاتِ الْكُرُومِ، وَتَكَاثُرِ أَلْوَانِ الْمَشْرُوبِ وَالْمَطْعُومِ، وَفِي يَتَرَفَّرِقُ صَفَا الْأَنْهَارِ، وَتَشْتَبِهُ الْقَوَابِلُ بِالْأَسْحَارِ، وَأَيَّامِي هِيَ الذَّهَبِيَّاتِ، وَتِلْكَ نِسْبَةُ كَرِيمَةِ النِّجَادِ، وَقَدْ سَمَانِي قَوْمُ بَرِيعِ النَّاسِ، وَرَأَوْا لِبَاسِي لَا يُخْلُقُ سَرِيعًا كَمَا يُسْرِعُ إِلَى غَيْرِي اخْلَاقُ اللَّبَاسِ، وَمَنْ تَمَرَّي مَا لَا يَزَالُ أَمَهَاتِهِ حَوَامِلَ وَأُورَاقَهُ نَوَاضِرَ غَيْرِ ذَوَابِلِ، وَقَدْ شَبَّهُهُ بِالصَّابِيحِ وَشَبَّهَتْ أَغْصَانُهُ بِالسَّلَاسِلِ وَلَا شَكَّ أَنَّ هَذِهِ الْأَوْصَافَ مِنْ كَلَامِ الْفَصْلَيْنِ صَادِقَةٌ.

(١/١٩) وَهِيَ لَشَقَاقِ الدَّعْوَى بَيْنَهُمْ فَارِقَةً، وَلَوْ اسْتَفْتَيْتَ فِي تَفْضِيلِ أَحَدِهِمَا لَمَا مِلْتُ فِي كِفَّةِ الْمِيزَانِ، وَلَقُلْتُ إِنَّهُمَا فِي الْمِمَّاثِلَةِ كَفَرَسَي رَهَانٍ، وَلَكِنِّي أَفْضَلُ مَنْ أَشَبَّهُهُمَا خَلْقًا وَخُلُقًا وَنَطَقَتِ الْأَلْسُنُ بِمَحَامِدِهِ فَمَا اخْتَلَفَتْ نُطْقًا، وَهُوَ الْمَجْلِسُ السَّامِيُّ جَعَلَ اللَّهُ وُجُوهَ نِعَمِهِ وَسَيِّمَةً وَتُعْجُوزَ أَيَامِهِ بِسَيِّمَةٍ، وَمَكَانَتَهُ عِنْدَهُ وَعِنْدَ النَّاسِ عَظِيمَةً، وَأَمَنَتُهُ حَوَادِثِ الْخُطُوبِ حَتَّى يَجْعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا رَنِيمَةً وَبَلَّغَهُ مِنَ الْعَلِيَاءِ مَا لَا يَرْضَى مَعَهُ نَدْمَانِي جَذِيمَةً، وَلَا زَالَتْ مَسَاعِيهِ يَتِيمَةً لِلدَّهْرِ إِنْ كَانَ لِلدَّهْرِ يَتِيمَةٌ، فَلَيْسَتْ جَلِّ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ حُسْنًا لَيْسَ بِحَائِلٍ وَسِحْرًا لَمْ تَأْتِ بِمِثْلِهِ الْمَلِكُانِ بَبَائِلَ، وَلَيْتَهُنَّ بِهَذَا الْمَهْرِجَانِ الْحَاضِرِ وَيَسْتَسْلِفُ هَنَاءَ لِلنُّورِ الْقَابِلِ. وَمِنْ عَادَةِ النَّاسِ فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ أَنْ يَتَسَابَقُوا بِالْإِخْتِفَالِ وَ يَضْرِبُوهُ مَوْعِدًا لِلزُّوَارِ وَ عِلْمًا لِلْأَفْضَالِ، وَهَذِهِ الْعَادَةُ مَنْسُوخَةٌ لَدَى الْمَجْلِسِ الَّذِي تَسَاوَتْ أَيَّامُهُ فِي التَّعْظِيمِ وَقِيلَ فِيهَا وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْيَوْمَ «فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ»^{١٧} إِلَّا أَنَّهَا مُتَحَاسِدَةٌ عَلَيْهِ فَيَوْمُهُ مَسْرُورٌ مِنْهُ بِالْاجْتِمَاعِ، وَعَدُهُ بِاسِطٍ يَدَهُ لِلْقَاءِ، وَأَمْسُهُ عَاطِفٌ جَنَدَهُ لِلْوَدَاعِ، وَهَذَا فَضْلٌ لَمْ يَنْلُهُ أَحَدٌ مِنْ قَبْلِهِ، وَيَزِينُهُ أَنْ لَا مُسَاجِلَ لَهُ فِيهِ وَلَا مُعْتَرِفَ مِنْ سَجْلِهِ، وَقَدْ تَفَاخَرَ هَذَا الزَّمَانُ وَمَا سَلَفَ مُفَاخَرَةُ الرَّبِيعِ وَالْخَرِيفِ، وَجِيءَ بِالسَّادَاتِ الْمَاضِيَيْنِ وَبِالْمَجْلِسِ، فَقِيلَ إِنَّ الرَّاكِبَ فِي الذَّرْوَةِ دُونَ الرَّدِيفِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

gelecek olan Nevruz'un kutlanmasına şimdiden başlansın.

Bu gibi günlerde insanların; kutlamada yarışmaları ve ziyaretçilere, bunu bir buluşma vesilesi ve buluşma zamanı olarak göstermeleri geleneklerindendir. Bu gelenek, yücelik bakımından; günleri aynı derecede eşit olan meclis tarafından nesh edilmiştir. Nitekim bu konuda: “Biz günleri en güzel surette yarattık” denilmiştir. Ancak günler, bu güzellik konusunda birbirlerini kıskanmaktadırlar. Bu günü (tüm varlıkları) sevindirmekte, yarını karşılamak için elini uzatmış durumda, dünü ise veda etmeye hazırdır. Bu üstünlük; kendisinden önce hiçbir kimsenin elde edemediği bir üstünlüktür. Bu konuda onunla boy ölçüşecek kimsenin olmaması, onu daha da güzelleştiriyor.

Bu zaman ile geçmiş zaman, tıpkı ilkbaharla sonbaharın birbirlerine karşı öğündüğü gibi öğünmüşlerdir. Bundan önce geçmiş olan büyük zatlar ve meclis de bu işe karıştırılmışlardır. Denilmiştir ki; “Yolcu/Süvari terkisinde hiç kimse olmadığı halde zirvededir”. Ama sen çok önceden geçmiş olanları, kadir ve kıymet bakımından geçtin. Sen en son önde gelensin (yani senden sonra gelip de önceliği almış hiçbir kimse yoktur).

İster Arap, ister Acem olsun her mevsim, kendisine ruh üflenecek olsaydı, yüz üstü kapanarak onu hem gizli bir şekilde hem de açıktan övecekti. [19b] Onu kendi bayramına bayram, kendi nevrüzüne nevrüz ve kendi şölenine bir şölen olarak katacaktı. Bunu gizli yapacak olsa, cemaâtтан (cansız varlıklardan) sayıldığı için, meclis kendisini mazur görecekti. Nice durumlarda dil susmuş, fakat gönüldeki gizli duygular açığa çıkmıştır. Vesselâm.

Garip manalar ve bunlara yüklenen ve bu manalarla birlikte hareket eden yorumlar, yukarıda sözü geçenlerin dışındadır. Bunlardan bazıları:

• • • • •

masına rağmen, müfessirler İsrailiyyâtın tesiriyle yazdıkları tefsirlerinde, Hârut ile Mârut'un cinsi arzularına uyarak günah işlediklerini ve “Babil Kuyusu”na baş aşağı asıldıklarını nakletmişlerdir. Halbuki gerek çivi yazılı belgelerde gerekse Herodot ve Ktesias gibi tarihçilerin eserlerinde, diğer taraftan yapılan kazılarda “Babil Kuyusu” adıyla bir kuyunun bulunmadığını Arkeolog Sargon Erdem söylemekte, Babil'in bir ahlaksızlık merkezi olarak temayüz etmesinden dolayı buraya, “Babil Batağı”, “Günah Çukuru” ve “Gayyâ Kuyusu” gibi mecazî isimler verilebileceğini belirtmektedir. Bakınız: Sargon Erdem, “Babil”, *DİA*, İstanbul 1991, IV, 392-395.

وَسَبَقَتْ قَدْرًا لِلَّذِينَ تَقَدَّمُوا أَزْمَنًا فَأَنْتَ الْآخِرُ الْمُتَقَدِّمُ

وَلَوْ نُفَخَتْ الرُّوحُ فِي الْمَوَاسِمِ كُلِّهَا عَرَبِيهَا وَعَجَمِيهَا، لَخَرَّتْ لَهُ عَلَى أَذْقَانِهَا وَأَثْنَتْ عَلَيْهِ

(١٩/ب) فِي إِسْرَارِهَا وَإِعْلَانِهَا وَجَعَلَتْهُ عِيدًا فِي عِيدِهَا وَنُورُوزًا فِي نُورُوزِهَا وَمَهْرَجَانًا فِي مَهْرَجَانِهَا فَلْيَعْذِرْهَا الْمَجْلِسُ إِنْ أَخَفْتَ ذَلِكَ لَكُونَهَا مَعْدُودَةً مِنَ الْجُمَادِ وَلَرُبَّمَا صَمَتَ اللِّسَانُ وَالنُّطْقُ مُضْمَرٌ فِي اثْنَاءِ الْفُؤَادِ وَالسَّلَامِ.

وَأَمَّا الْمَعَانِي الْغَرِيبَةُ وَمَا يَنْسَحِبُ عَلَيْهَا وَتَجْرِي مَعَهَا مِمَّا هُوَ خَارِجٌ عَمَّا تَقْدِمُ ذِكْرَهُ فَمِنْ جَمَلَتِهِ:

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP - 10

Bazı dostlara yazdığı ve Mum'un özelliklerini anlattığı bir mektup

Bendeniz bu mektubu geceleyin yazdı. Düşüncesi, kendisini; ortalığın herhangi bir lamba ile aydınlatılmasına ihtiyaç bırakmıyordu. Neredeyse karanlığın siyahlığında, sabahın aydınlığında gördüklerini görebiliyordu. Ancak bir ihtiyaçtan ziyade sadece alışlagelmiş bir adet gereği önüne bir mum konmuştu. Köleniz, bu mumun görüntüsünün niteliklerinden uzun uzadıya söz edecektir. Belki de garip bazı manalar olacak, bunların da sırlarının manalarına dikkat çekecektir.

Şöyle ki: Onun zayıflığında ve sarılığında uykusuz kalmış kimsenin durumuna benzeyen uzunca bir boyu vardır. Başları kesildiğinde, hastalıktan kurtulup sağlıklarına kavuşmaları bakımından kendisiyle kalem, birbirlerinin aynıdır.

Onun acayip taraflarından biri de ruhunun bedeni ile dirilmesidir. Hâlbuki bedenlerin yaşaması, ancak ruhlarla mümkündür. Kimileri onu; dostlarına verdiği sözlerde durması yönünden, güzel bir ahlaka sahip olmakla nitelendirmişler ve her an ağlayıp durmasının da, kendisiyle aynı karından çıkıp aynı yerde büyüdüğü kardeşinden ayrılmasından başka bir şey olmadığını söylemişlerdir. Bu nitelik, onun en güzel niteliklerinden biridir ve aynı zamanda onu sevenlerin sayısının artmasına ve binlerce kişinin onun sohbetinde bulunmak arzusuyla, kendisine koşuşturmalarına neden olmaktadır.

Kulunuzun yanında iken, hava onun aleviyle oynayarak ona çeşitli şekiller veriyordu. Bazen ona bir yıldız, bazen de bir hilâl şekli veriyordu. Kimi zamanlar sık yapraklı bir narçiçeğine, kimi zamanlar da birleşip ayrılan parmaklara benzetiyordu. Bazen de alevi alıp başına bir başörtüsü gibi sarıyordu. Sonra onu, neredeyse kendisinden tamamen ayıracak kadar yukarı kaldırıyor. **[20a]** Köleniz, mumdan ortaya çıkan bu şekillere bakmaya ve onun bu harika görüntülerini yazmaya devam etti.

Sözlerin en güzeli; içerdği haberlerin manası, gerçeklere uygun olanıdır. Rüzgâr, mumla her oynadığında, onu şekilden şekle soktuğu gibi, özlem ve arzular da kalbi bir halden başka bir hale taşır. Ancak birinin sıcaklığı öteki-ne benzemez. Yüreklere kadar yükselen ateş, bu ateşten çok daha yakıcıdır. Bendenizin, şevk ve arzu ile yüce ve büyük meclise naklettiği ateş işte budur.

كتاب كتبه إلى بعض الأخوان وضمّنه وصف الشمعة

كتب الخادم هذا الكتاب ليلاً وخاطره يغنيه عن الاستِضاء بمِصباح ويكاد يُمثل له في سوادِ الظلمة بياضَ الصباح، غير أنه كان بين يديه شمعَةٌ وضعت للعادة المعتادة لا للحاجة المُرادة، وسيذكرُ من أوصافِ صورتها ما للبيان سبجٌ طويل في ذكره، وربّما كان هناك معنى غريب فينبه على فحوى سره وذاك أن لها قدّاً ألفى القوام مُشبّهاً في نُحوله وأصفراره، بحالِ المُستهام، وهي والقلم سيّان في أنهما إذا قُطع رأسهما صَحّاً بعدَ السقام، ومن عَجيبِ شأنها أن روحها تحيا بجسمها، وبالأرواح تكون حياةُ الأجسام، وقد وصفها قومٌ بأن لها خُلُقاً كريماً في رعايةِ عهودِ الإخوان، وأن بكاءها ليس إلّا لمُفارقةِ أخيها التي خرّجت معه من بطنٍ ونشأت معه في مكانٍ، وهذا الوصف من أطفٍ أوصافها وهو مما يزيد الاحبابَ وجداً بأحبّائها، ويهيّجُ لآلافٍ شوقاً إلى ألفتها وكانتِ الريحُ تتلعبُ بلهبها لدى الخادم فتشكله اشكالا فتارة تبرزه نجماً وتارة تبرزه هلالاً، ولربّما مثلته طوراً بالجلنارة في تضاعيفِ أوراقها، وطوراً بالأنامل في اجتماعها وافتراقها، وأوْنَه تأخذه فلتلُفه على رأسها شبيهاً بالقناع ثم ترفعه عنها حتى يكاد يُراولها بذلك (١٢٠) الارتفاع، فلم يزل الخادم ينظرُ منها إلى هذه الصورة ويستملي من بدائعها بدائع هذه الغرر، وأحسنَ الحديثِ ما وافقت فيه صورة العيان معنى الخبر وكما كانتِ الريحُ تتلعبُ بالشمعة فتَنقلُها من مثالٍ إلى مثالٍ وكذلك الشوق يتلعبُ بالقلب فينقلُه من حالٍ إلى حالٍ، غير أن حرّ هذه ليس كحرّ هذا في الاستِعار، والنارُ التي تطلُع على الأفئدة أشدّ لفحاً من هذه النارِ، وهي التي تلقّاها الخادمُ في شوقه إلى المجلس السامي السّيدي الأجلّي رعى الله وُدّه على بعده وتَدانيه، وجعل قلبه كقلبي حتى يُعاني ما أعانيه، وبني له من المجد الرفيع ما لم يكن الحظُّ بانيه، ولا زالَ أولاً في مراتب السيادة حتى لا يُقال أن فلاناً ثانيه. وما فرقَتِ النوى بيني وبينه إلا لتجمع بيني وبين الحمام ويجعلني حديثاً على ألسنة الأقلام، ولو فطن بي أهلُ الغزل والنسيب لما صرُّوا المثل بقيس بن دريح ولا بعروة بن خزام، فذوو المودات أخوانٌ وأنا معذود من العشاق، وهم أحرار وأنا متقمص

Gerek yakında gerekse uzakta olsun, Allah, ona olan sevgiyi korusun, benim çektiklerimi çekmesi için, kalbini benim kalbim gibi yapsın. Talihin, kurmaya gücünün yetmediği yüksek bir şeref ihsan etsin. “Falanca kişi, ondan sonra ikinci sırada gelmektedir” denilmeyecek şekilde, efendilik mertebesinde her zaman birinci olsun.

Ayrılığın, beni ondan ayırmasının nedeni, ancak ve ancak beni ölümle bir araya getirmesi ve beni kalemlerin diline bir hikâye yapması içindir. Şayet gazel ve nesib⁷⁴ erbabı beni tanıyabilselerdi, ne Kays b. Zerîh'i⁷⁵ ne de Urve b. Hizâm'ı⁷⁶ atasözü haline getirmezlerdi. Sevgi sahipleri kardeşlerdir. Ben ise âşıklardan sayılmaktayım. Onlar hürdürler, ben ise esaret elbisesini giyinmiş bir tedirginim. Bu, kendisiyle dostluk kurduğum kişiye karşı ancak bir ülfettir. Bana göre elbise; beni tanıyıp nesebime nispet etmeyen, benim de kendisini nispet etmediğim kişi için bir neseptir. Ben dost canlısı, samimi olarak yaratılmışım. Çocukluğuma döndürülecek olsam, ağlayarak ve kalbim sızlayarak nesebimden ayrılacaktım.

Meclisle ilgili haberleri soruşturup durmam ve bu sorulara en güzel yönüyle cevaplar hazırlamam, ona duyduğum arzulardan ileri gelmektedir. Nice soruya verilen cevaplarda arzuların yorumu yatmaktadır. Bazı kimseler, bunun nadiren olduğunu var sayısalarda da haddi zatında nice çok şeyler azdan sayılmaktadır.

Ancak ben, mektubunu geciktirsin diye bu konuyu serzenişle karışık bir şekilde dile getiriyorum. Kalemim, sertlik yolunu tutmaya kalkıştığında, arzular onu bu yoldan vazgeçirmektedir. Bu durumda ben; doğruları söylemekle susmak arasında kalıyorum. Sevenlerin paylaşması, çabucak gelip geçen ilkbahar yağmuru gibidir. Buna rağmen, konumunu bilen kişiye bu davranışlar yakışmadığı gibi, **[20b]** güzel bir ilişkiye yüz çevirerek karşılık vermesi yakışık almaz. Ves-selam.

⁷⁴ Nesib: Kasidenin, şairin esas maksada geçmeden önce sevgi ve sevgiliyi tasvir ettiği, teşbib de denilen ilk bölümü. Bakınız: Hüseyin Elmalı, “Kaside”, *DİA*, İstanbul 2006, XXIV, 562-564.

⁷⁵ Kays b. Zerîh: Müellifin kendisinden önce yaşamış söz söyleme sanatında meşhur bir şahıstır. Bakınız: Hüseyin Tural, “Kays b. Zerîh”, *DİA*, İstanbul 2002, XXV, 93-94.

⁷⁶ Urve b. Hizâm: Bu şahıs da müellifin kendisinden önce yaşamış söz söyleme sanatında meşhur biridir. Adnan Demircan, “Uzre (Beni Uzre)”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 258-259; İsmail Durmuş, “Uzri Aşk”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 259-261.

لباس الأسير فاق، وَمَا ذاك إِلَّا ألف مني بمن صَحِبْتُهُ والحلة عُنْدِي نَسَبٌ لمن لم يَنْسُبْنِي
ولا نَسَبْتُهُ، خُلِقْتُ أُلُوفًا، لو رُدِدْتُ إِلَى الصَّبَا لَفَارَقْتُ نَسْبِي مَوْجِعَ الْقَلْبِ بَاكِئًا.

وَمَنْ الْأَشْوَاقُ أَنْ أَخُذَ فِي مُسَائِلَةِ الْمَجْلِسِ عَنْ أَنْبَاءِهِ وَاعْتَدَّ الْجَابَةَ عَنْهَا مِنْ أَحْسَنِ
جَنَابِهِ، وَكَمْ فِي رَدِّ السُّؤَالِ هَاهُنَا مِنْ أَمَانِي التَّعْلِيلِ، وَإِنْ عَدَّه قَوْمٌ قَلِيلًا فَرُبَّ كَثِيرٍ يُعَدُّ
مِنْ الْقَلِيلِ غَيْرَ أَنِّي أَمْزُجُ هَذِهِ الْمَسْأَلَةَ بِالْعِتَابِ لِأَخْرُ كِتَابَهُ وَإِذَا هُمْ قَلَمِي أَنْ يَذْهَبَ
مَذْهَبَ التَّخْشِينِ عَطْفُهُ الْهَوَى عَنْ ذَهَابِهِ فَأَنَا مِنْ هَذِهِ الْحَالِ بَيْنَ الْمُحَاقَّةِ وَالْإِعْضَاءِ،
وَعِتَابُ الْمُحِبِّينَ كَمَطَرِ الرَّبِيعِ سَرِيعِ الْإِنْقِضَاءِ وَمَعَ هَذَا فَمَا يَنْبَغِي لِمَنْ عَرَفَ مَكَانَهُ أَنْ
يَأْتِيَ عَالٍ (٢٠/ب) وَلَا أَنْ يَجْزِيَ حُسْنَى الْمُوَاصَلَةِ بِإِعْرَاضٍ قَالَ وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP - I I

Kendi adına; Tâceddin el-Kindî'den⁷⁷ gelen bir mektuba cevap olarak yazıp Şam'a gönderdiği ve içinde sultandan ve sultanın kendisine yaptığı iyiliklerden söz ettiği, ayrıca okumak ve ondan istifade etmek üzere sultanın yanına gitmekten söz ettiği bir mektup

Mektupta adı geçen sultan; Melikü'l-Âdil Ebû Bekir b. Eyyûb'un⁷⁸ oğlu Melikü'l-Muazzam İsa'dır⁷⁹. Bu sultanın bahsi mektubun aslında geçmişti. Allah Tâceddin'in çok yüce, çok büyük ve eşsiz, âlimlerle dolup taşan meclisinin günlerini uzatsın, ziyaretçilerden ve ziyaretçileri ağırlayanlardan yoksun bırakmasın. Kendisine; başka hiçbir kimseye vermediği gizli lütufları bahşetsin. Kalplerin tahayyülünün ötesinde, en üstün şerefi ve en yakın sevgiyi kendisine özel kılsın. Ona yücelerde; kendisinden daima en açık övgülerle söz edilen bir onur inşa etsin. Gecenin zifiri karanlığında ve sabahın alaca aydınlığında onun zikrini korusun. Kendisine hiçbir zararı dokunmayacak şekilde onu kıskananları derde müptela kılsın. Öyle ki, bunu uman kimse için mutlaka "Eş'ab'tan daha açgözlü⁸⁰" denilsin. Satırlarında; sevgiyi yaymayı üstlenen ve onu sırtında Saba rüzgârı hafifliğiyle taşımaya koyulan yazışmalar bize ulaştı. Bu yazışma-

www.tuba.gov.tr

⁷⁷ Tâceddin el-Kindî: Tâceddin Ebu'l-Yümn Zeyd b. Hasan el-Kindî, Bağdat'ta uzun yıllar kalmış, daha sonra 1167-1168 yıllarında Dimaşk'a göçmüş ve oraya yerleşmiştir. Dimaşk'ta 1217 yılında ölen Tâceddin el-Kindî Eyyûbîler döneminin meşhur dilcilerindendir. Uzun süre Dimaşk Camiinde dil ve edebiyat dersleri veren el-Kindî, Eyyûbî ailesinden pek çok kişiye ders okutmuş, Eyyûbî Meliklerinden pek çoğuna da hocalık yapmıştır. Bakınız: Ramazan Şeşen, *el-Bark eş-Şâmi* neşri Giriş Kısmı, İstanbul 1979, s. 222 (not: 119); Ramazan Şeşen, "Eyyûbîler Devleti", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VI, 419.

⁷⁸ Melikü'l-Âdil Ebû Bekr b. Eyyûb: Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi olup, ondan sonra devletin başına geçmiştir. 1198-1218 yılları arasında 20 yıl kadar Eyyûbîleri yönetmiştir. Ramazan Şeşen, *el-Bark eş-Şâmi* neşri, s. 223 (not: 131); Şeşen, "Eyyûbîler Devleti", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VI, 344-346.

⁷⁹ Melikü'l-Muazzam İsa: Selâhaddin Eyyûbî'nin kardeşi Melikü'l-Âdil Seyfüddin Ebû Bekr b. Eyyûb'un oğludur. Babası tarafından 1198'de Şam Melikliğine atanmıştır. 1227'de ölünceye kadar bölgeyi idare etmiştir. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi*, XII, hicretin 594-614 yılı olayları arası.

⁸⁰ Medinelî bir adamdır. Hz. Osman'ın kölesi idi. Tamahkârlığı ile darb-ı mesel verilir duruma gelmişti. Şöyle denirdi: "Et'amu min Eş'abe". İbrahim Mustafa, Ahmed Hasan Ziyad, Hamid Abdülkadir, Muhammed Ali en-Neccar, "Eş'ab", *el-Mucemu'l-Vasit*, İstanbul 1986, s. 483. Ayrıca bu isim Ebû İshak el-Husri'nin (ö. 413/1022) yazdığı Zehru'l-Âdâb isimli eserinin kahramanlarından biridir. Bakınız: İsmail Durmuş, "Zehru'l-Âdâb", *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 191-193.

كتاب كتبه عن نفسه إلى تاج الدين الكندي وأرسله إليه إلى دمشق وهو جواب كتاب ورد منه وذكر فيه السلطان وإحسانه إليه، وأنه يحضر عنده للقراءة والاستفادة منه، وهذا السلطان هو الملك المعظم عيسى بن الملك العادل أبي بكر بن أيوب، وقد جاء ذكره في آخر الكتاب

عَمَّرَ اللَّهُ أَيَّامَ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْأَجْلَى الْأَوْحَدِي الصَّدْرِي الْكَبِيرِي الْعَالَمِي التَّاجِي، وَلَا أَخْلَا جَنَابَهُ مِنْ أَهْلِ وَمَرْحَبٍ، وَوَهَبَ لَهُ مِنَ الطَّافَةِ الْخَفِيَّةِ مَا لَا يُوَهَّبُ، وَخَصَّهُ مِنْ تَخَايَلِ الْقُلُوبِ بِالثَّنَاءِ الْأَبْعَدِ وَالْوُدِّ الْأَقْرَبِ، وَبَنِي لَهُ فِي الْمَعَالِي مَجْدًا يَنْطِقُ عَنْهُ بِالثَّنَاءِ الْمُعْرَبِ، وَسَتَرَ ذِكْرَهُ عَلَى صَهْوَةِ اللَّيْلِ الْأَدْهَمِ، وَكَفَلَ الصَّبَاحَ الْأَشْهَبِ، وَأَبَاسَ حُسَّادَهُ مِنْ لِحَاقِهِ حَتَّى لَا يَرْجُوهُ رَاجٍ إِلَّا قِيلَ هَذَا أَطْمَعُ مِنْ أَشْعَبِ، وَرَدَّتِ الْمَكَاتِبَةُ الَّتِي حَمَلَتْ نَشْرَ الْأَحْبَةِ فِي سَطْرِهَا وَغَارَتْ مِنْ رُسُلِ الصَّبَا أَنْ تَحْمِلَهُ عَلَى ظَهْرِهَا، وَقَالَتْ ؛ لَيْسَ مَا يُسْحَبُ عَلَى الْأَرْضِ إِزَارًا وَيَحْمَلُ شَيْخًا وَغَرَارًا بِأَهْلٍ أَنْ يُودَعَ أَلْطَافُ الْوَدَائِعِ وَوَيْفُضِي إِلَيْهِ بِأَسْرَارِ الْوَدَائِعِ، وَلَمَّا وَرَدَتْ عَلَى الْخَادِمِ وَجَدَتْ عَهْدَهُ مَا عَرَفَتْهُ وَوَدَّهَ مَا كَشَفَتْهُ، وَشَوَّقَهُ مَا تَصَرَّفَتْ عَلَيْهِ أَيَّامَ الْبَعَادِ وَمَاصَرَفَتْهُ، وَلَمْ يَزَلْ لَهُ فِي الشَّوْقِ خَلِيقَةُ عُذْرِيَّةِ الْهَوَى تَرَى الْمَوْتَ فِي صُورَةِ النَّوَى وَهِيَ مَرْوَعَةٌ

larda şöyle deniyordu: “Yerde her sürüklenen îzar değil, el üstünde her tutulan da; kendisine değerli emanetlerin teslim edileceği ve bu emanetlerin sırlarının kendisine ifşa edileceği biri değildir”.

Bendenize geldiğinde; kendisini daha önceden bıraktığı gibi bulduğunu, sevgisini de aynı şekilde keşfettiğini, kendisinden uzakta kaldığı günlerin, onun arzularına etki etmemiş olduğunu ve onu değiştirmedığını ve hâlâ; ölümü bir tür uzaklaşma olarak gören, Benî Uzre Kabilesi'nin aşkına benzer bir tabiata sahip olduğunu görür.

Bu tabiat; basit kimselere göre değilse de yüce kimselerin katında hoş görül-müşür. Zira şan ve şöhrete duyulan hayranlık, gazel karşısındaki şaşkınlığa benzemez. Sayfalarını dikkatlice gözden geçirirsen, her vadiye onun kara sevdalısını ve her birlikte ona susamış olanı bulursun. Denildiğine göre; **[21a]** Her âşğın; uyanık iken ya da uyku halinde iken, tutkunluğu nispetinde kusur işleyecek bir yönü vardır. Kimisi, düşleri ve bunların yorumlarıyla yetinir ve aşkının ateşinden renginin değiştiğini görür. Kimisi de gece boyunca uyanık kalarak, mumu kendine sohbet arkadaşı edinir. Bir mektup yazmaya kalkışsa, onun alevli dilinin dikte ettirdiğinden başkasını kaleme almaz, onu da yalnızca akan gözyaşlarıyla yazar. Zira o mumun; iki kişiden biri olarak onun üzerinde sohbet hakkı vardır. Bunun yanında, mektubu yazmasında kendisine yardım ettiği için de yardım hakkı vardır. Onun hakkı farz-ı ayn'dır. Onun hakları tamamen verilemeyecek olsa bile en az karşılığı, yaptıklarından dolayı kendisi-ne teşekkür edilmesi ve onun sıfatlarının ululanmasıdır. Niteliklerinden birisi; ahde vefa göstermesi bakımından hür kimselerle aynı vasfı taşımasıdır. Zira o, kendisiyle aynı evde, birlikte büyüdüğü ve aynı kökten türediği sohbet arkadaşının ayrılığına ağlar.

Nitekim dile gelerek şöyle demiştir: Bizi, birbirimizden ateş ayırdı. Ben de ru-humu; yalnızca ateşle öldürmeye adadım. Bu, verilen sözü tutma konusunda soylu bir davranıştır. Bu yolu izlemeyen hiçbir dost, gerçek dost değildir. Bu-nun dışında; müşahade edildiğinde kişiyi hayrete düşüren, anıldığında yeniden hatırlanan pek çok nitelikleri vardır. Başının kesilmesiyle yeniden canlanması, sohbet arkadaşlarına yararlı olmak için sıkıntı çekmesi ve sabahı gözleyerek geceyi geçirmesi bu güzel niteliklerden birkaçıdır. Sabah olduğunda da son nefesini verir. Bunlardan da daha garibi; onun ancak çıplak olarak görünmesidir. Elbiselerini, yalnızca bedeninin içinde giyinir. Hâlbuki elbiselerin, bedenlerin üzerine giyildiğini biliyoruz.

يَبِينُ أَهْلَ الْعُلَى لَا أَهْلَ اللَّوَا وَالْفَجْعَ بِالْمَجْدِ غَيْرِ الْفَجْعِ بِالْعَزَلِ.

وَ إِذَا تُصَفِّحَتْ أَحْوَالُهَا وَجِدَتْ فِي كُلِّ وَادٍ هَائِمَةً، وَعَلَى كُلِّ فَرْدٍ حَائِمَةً، وَقَدْ قِيلَ (١/٢١) أَنْ لِكُلِّ مَشُوقٍ مَا يُقْصِرُ عَنْهُ مَدَى وُلُوعِهِ، وَأَمَّا فِي يَفْظَتِهِ وَأَمَّا فِي هُجُوعِهِ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَفْتَنُ بِالطَّيْفِ وَتَعْلِيلِهِ، وَيَرَى أَنَّهُ بَاقِعٌ مِنْ حَرِّ غَلِيلِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَظَلُّ فِي لَيْلِهِ سَاهِرًا، وَيَتَخَذُ الشَّمْعَةَ لَهُ مُسَامِرًا، وَإِذَا كَتَبَ كِتَابًا فَلَا يَسْتَمْلِيهِ إِلَّا مِنْ لِسَانِهَا الْمَلْتَهَبِ، وَلَا يَكْتُبُهُ إِلَّا بِدَمْعِهِ الْمُنْسَكَبِ، فَلَهَا عَلَيْهِ صُحْبَةٌ ثَانِي أَتْنِينَ وَحَقُّ الْمُسَاعَدَةِ، وَحَقُّهَا فَرَضٌ عَيْنٍ وَأَقْلٌ مَا تُجْزَى بِهِمَا، أَنْ تُشْكِرَ عَلَى صَنِيعِهَا وَيَتَوَهَّ بِصَفَاتِهَا، وَإِنْ لَمْ يُؤْتَ بِهَا جَمِيعُهَا وَمِمَّا تُوصَفُ بِهِ أَنْ سِيَمَتِهَا فِي رِعَايَةِ الْعُهودِ سِمَةُ الْأَحْرَارِ، فَهِيَ تَبْكِي الْفِرَاقَ الْفِيهَا الَّذِي رُبِيتَ مَعَهُ فِي بَيْتٍ، وَسَلَّتْ مَعَهُ مِنْ نِجَارٍ، وَقَالَتْ: إِنْ النَّارُ فَرَقَتْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَقَدْ نَذَرْتُ أَلَا أَقْتُلَ رُوحِي إِلَّا بِالنَّارِ وَهَذَا مَذْهَبٌ فِي حِفْظِ الْعَهْدِ كَرِيمٍ، وَكُلُّ حَمِيمٍ لَا يَمْشِي عَلَى أَثَرِهِ فَلَيْسَ بِحَمِيمٍ وَلَهَا صِفَاتٌ أُخْرَى غَيْرَ هَذِهِ، تُسْتَعْرَبُ إِذَا نَظُرْتَ وَتُسْتَعَادُ إِذَا ذُكِرَتْ، وَهِيَ أَنَّهَا تَحْيَى بِقَطْعِ رَأْسِهَا، وَتَشْقَى لِنَفْعِ جُلَاسِهَا، وَتَبْتَئُ مُرَاقِبَةً لِلصَّبَاحِ فَإِذَا تَنَفَّسَ ذَهَبَتْ حُشَاةُ أَنْفَاسِهَا، وَاعْرَبُ مِنْ ذَلِكَ أَنَّهَا لَا تَظْهَرُ إِلَّا فِي صُورَةِ عُرْيَانٍ وَلَا تَلْبَسُ ثِيَابَهَا إِلَّا فِي بَاطِنِ بَدَنِهَا، وَإِنَّمَا تَلْبَسُ الثِّيَابُ بِظَاهِرِ الْأَبْدَانِ، وَمَا حَالَتِ النَّوَى بَيْنَ الْخَادِمِ وَبَيْنَ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ وَدِّهِ إِلَّا جَعَلَهَا مُشْتَكِيًا أَشْجَانَهُ، وَاتَّخَذَهَا خَلِيلًا يُعِينُهُ عَلَى ذِكْرِ خُلَانِهِ، وَحَظِي مِنْهَا بِشَبِيهِ سَوْتِ الْفُرْقَةِ بَيْنَ شَأْنِهَا فِي الْوَجْدِ وَشَأْنِهِ، فَهُوَ عَارِفٌ بِأَوْصَافِهَا عَلَى اغْتِرَابِهَا وَمِنْ الْأَمْثَالِ السَّائِرَةِ «وَأَهْلُ مَكَّةَ أَخْبَرَبِشْعَابَهَا» وَهَذَا الْكِتَابُ كَتَبَهُ وَهِيَ لَهُ حَاضِرَةٌ وَإِلَيْهِ نَاطِرَةٌ، وَقَدْ الْبَسَتْ اللَّيْلَ مِنْ أَنْوَارِهَا مَا غَيَّرَ صَبْغَةَ لُبْسِهِ وَطَلَعَتْ بِهِ شَمْسًا إِذْ غَابَتْ

Ayrılık, bendeniz ile sevdiklerinden biri arasına her girdiğinde, onu üzüntülerine şikâyet konusu yapmış, daha sonra onu, sevdiklerini anmada kendisine yardım edecek bir dost edinmiş ve ayrılıkta kendine benzer birini bulmuş. Kendisinden uzak, gurbette olmasına rağmen köleniz onun niteliklerini biliyor. Yaygın olan bir atasözünde: “Mekke’deki yolları, en iyi bilen Mekke halkıdır” denilmiştir.

Kulunuz bu mektubu; mumun huzurunda ve kendisine bakarak yazdı. O (mum) aydınlığından geceye; giysisinin rengini değiştirinceye kadar bir elbise giydirdi ve güneş battığından ona (geceye) bir güneş olarak doğdu.**[21b]** Daha sonra mum; “Karanlıkta bir yıldız gibi parlamak senin süslenmen midir?” sözleri ile şair beni kastetmiştir, dedi. Hitap etmek üzere bu minbere çıkan benim. Minberlere de yalnızca hatiplerin çıktığı herkesçe bilinmektedir.

Bendeniz; ara sıra ona dikkatlice bakıyor, bazen de mektubuna dönüyordu. Bu vaziyette sık sık, bir taraftan göz ucuyla muma diğer taraftan kendi yazdıklarına ve hatalı mektuba ve onun doğuracağı sonuçlara bakıyordu. Fakat kendisine gelen mektubu görünce, yanında bulunanları alıkoydu ve kendinin; meydanı boş bulduğunda sövecek birini arayan korkak gibi olduğunu anladı. Daha önce gelenlerden olmasına karşın, meclisin derecesinden geri duruyordu. Hâlbuki mecliste muarız olamasa bile öğrenen olmaktan aciz değildir. Bu makamda, kim karşılıklı muarazada bulunursa hüsrân içinde geri döner. Bakara ve Âl-i İmrân nerede, “zifiri karanlık ile yırtıcı kurt” şeklinde uydurulan ayet⁸¹ nerede? açıklamalarıyla her kavrayışın kapısını açan sözcü ancak meclistir. Belîğ kimselerin konuşmalarına cevaz verilirse, onun da; “Yanınızda bana da bir pay veriniz” deme hakkı vardır.

Çakıl taşlarının tespih etmesi gibi, kalem onun elinde tespih etmiş ve (Hz. Musa’ya ait) asânın (diğer asaları) yutuvermesi gibi kalem erbabının yazdıklarını yutuvermiştir. O sihirbazların; hakikati itiraf etmek üzere secdeye kapanmalarından ve elleri ile ayaklarının çaprazlamasına kesilmiş olmasından başka geriye bir şey kalmadığını görürsün⁸².

Bunun, ulaşılamaz bir hedef olduğunu ve meclisin tek ve ortaksız olduğunu kavraması, köleniz için yeterli bir ilimdir. Hak ediş cihetiyle, ona sahip olmayı

• • • • •

⁸¹ Müseylemetü'l-Kezzâb'ın ayetler uydurduğu konusunda bakınız: Ahmet Önkal, “Müseylemetülkezzâb”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 90-91.

⁸² Araf Suresi (7): 106-127.

(٢١/ب) من النهار عَزَّةَ شَمْسِهِ وَقَالَتْ أَيَّايَ عَنَى الشَّاعِرُ بِقَوْلِهِ: «أَمِنْ اازْدِيَارِكِ فِي الدُّجَى الرُّقْبَاءَ»، وَأَنَا الَّتِي قُمْتُ خَاطِبَةً عَلَى هَذَا الْمُنْبَرِ وَلَا يَرْقَى الْمُنَابِرَ إِلَّا الْخُطْبَاءُ. هَذَا وَالْخَادِمُ تَارَةً يَتَأَمَّلُهَا وَتَارَةً يُقْبِلُ عَلَى كِتَابِهِ فَلَهَا الطَّرْفُ وَمَا يُرَاجِعُهُ مِنْ تَرْدَادٍ لَخِطِهِ، وَلِلْكِتَابِ الْخَاطِرُ وَمَا يَأْتِي بِهِ مِنْ فَيْضِ شِعَابِهِ، لَكِنَّهُ لَمَّا رَأَى الْكِتَابَ الْوَارِدَ عَلَيْهِ أَمْسَكَ مَا عِنْدَهُ وَعَلِمَ أَنَّهُ كَالْجَبَانِ الَّذِي إِذَا خَلَّتْ لَهُ الْأَرْضُ طَلَبَ الطِّعَانَ وَحَدَّهُ وَهُوَ يَتَأَخَّرُ عَنْ دَرَجَةِ الْمَجْلِسِ وَإِنْ كَانَ مُتَقَدِّمًا، وَإِنْ عَجَزَ أَنْ يَكُونَ مُعَارِضًا فَمَا يَعْجُزُ أَنْ يَكُونَ مُتَعَلِّمًا، وَمِنْ تَعَاطَى الْمَعَارِضَةِ فِي هَذَا الْمَقَامِ فَقَدْ عَادَ بِالْخُسْرَانِ وَأَيْنَ اللَّيْلِ الدَّامِسُ وَالذِّيبُ الْجَامِسُ مِنَ الْبَقَرَةِ وَآلِ عُمَرَانَ، وَالْمَجْلِسُ هُوَ الْقَائِلُ الَّذِي يُفْتَحُ بَبْيَانِهِ رِتَاجُ كُلِّ فَهْمٍ وَإِذَا أُجِيزَ الْبُلْغَاءُ عَلَى أَقْوَالِهِمْ فَلَهُ أَنْ يَقُولَ: اضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ بِسَهْمٍ، وَلَقَدْ سَبَّحَ الْقَلَمُ فِي يَدِهِ تَسْبِيحَ الْحِصَا وَتَلَقَّفَ مَا صَنَعْتُهُ ذَوُوا الْأَقْلَامِ تَلَقَّفَ الْعَصَا، فَمَا يُرَى مِنْ أَوْلَيْكَ السَّحَرَةِ إِلَّا مِنْ سَجْدٍ لِلْاعْتِرَافِ وَقُطِعَتْ يَدُ فَضْلِهِ وَرَجُلُهُ مِنْ خِلَافٍ، وَحَسَبُ الْخَادِمِ مِنَ الْعِلْمِ أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ هَذِهِ غَايَةُ لَا تُدْرِكُ، وَأَنَّ الْمَجْلِسَ فِيهَا وَاحِدٌ لَا يُشْرِكُ، وَهُوَ إِنْ لَمْ يَعْجَبْ مِنْ تَمَلُّكِهَا أَيَّاهَا عَلَى حُكْمِ الْاسْتِحْقَاقِ، فَإِنَّهُ يَعْجَبُ مِنْ سَلَامَتِهِ مِنَ الْوَحْشَةِ فِيهَا عَلَى عَدَمِ الرِّفَاقِ. وَلِلَّهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى خِصَائِصُ يَخُصُّ بِهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَمَنْ أَغْرَبَهَا أَنْ يَجْمَعَ بَيْنَ أَلْوَفِ الْعَالَمِ فِي أَحَادِهِ، وَتَمَامُ هَذِهِ الْخِصَائِصِ كُلِّهَا أَنَّ السُّلْطَانَ بِهَا عَارِفٌ وَعَلَيْهَا عَاكِفٌ وَأَنَّهُ جَعَلَ صَاحِبَهَا فِي مَكَانِهِ مِنَ الدَّرُوةِ الْعَلِيَاءِ وَهُوَ لَهُ رَادِفٌ، وَلَا يَشْهَدُ بِفَضْلِ

yeterli görmezse de onun sayesinde, karanlıkta arkadaşsız kalma yalnızlığından kurtulması kendisi için yeterlidir.

Yüce Allah'ın; kullarından dilediği kimseye tahsis ettiği bir takım özel mevhibeleri vardır. Bunların en tuhafı; âlemin binlercesini vahdette birleştirmesidir. Bu hususiyetlerin tümünü, Sultan tam olarak bilmekte ve sürekli olarak onlarla haşır neşir olmaktadır. Ayrıca, bu özellikleri haiz olanı, bulunduğu yerde yüksek bir zirveye yerleştirmiş ve onun peşinden gitmiştir. **[22a]** Nitekim büyük kimsenin üstünlüğüne, ancak ve ancak bu üstünlüğü bilen tanıklık edebilir. Değerli malı; bir uzmanın eline düşen tacir, aldanmamıştır. Şimdi, günler cehalet uykusundan uyanmış, ilmin derecesine hak ettiği üstünlüğü layıkıyla vermiş ve onun emrine şerefli bir sultan tahsis etmiştir. O halde bu günleri niteleyecek kimsenin: “Tüm faziletlieleri tekrar geri getiren ve her şeye tanıklık edildiği için nakledicilerin nakillerine ihtiyaç bırakmayan günler bu günlerdir” demesi gerekir. Bu günlerden önce veya sonra doğan kimse, hiç doğmamış gibidir.

Köleniz bu sultana baksa, lakabına varıncaya kadar, her şeyde mükemmel olduğunu ve yüceliklere ulaşma konusunda, mensup olduğu soydaki isme layık olduğunu görür. Bundan daha büyük bir nimet yoktur ki, nimetin arttırılması istensin. Geriye, bu nimetin sonsuza kadar devam etmesini istemekten başka yapacak bir şey yoktur. Vesselâm, inşallah.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

(١/٢٢) الكبير إلا معرفته بفضل الكبير، وَلَا غَبْنَ عَلَى التَّاجِرِ إِذَا وَقَعَتْ سِلْعَتُهُ النَّفِيسَةُ فِي يَدِ حَبِيرٍ، وَالْآنَ أَفَاقَتْ الْأَيَّامُ مِنْ جَهْلِهَا وَوَقَّتْ دَرَجَةَ الْعِلْمِ مَا تَسْتَحِقُّهُ مِنْ فَضْلِهَا، وَيَسَّرَتْ لَهَا سُلْطَانًا كَرِيمًا هُوَ مِنْ أَهْلِهَا، فَلِوَاصِفِهَا حِينَئِذٍ أَنْ يَقُولَ هَذِهِ هِيَ الْأَيَّامُ الَّتِي رَدَّتْ كُلَّ الْفَاضِلِينَ وَأَغْنَتْ بِرُؤْيَا الْعِيَانِ عَمَّا يَتَجَشَّمُهُ نَقْلُ النَّاqِلِينَ. مَنْ كَانَ مَوْلَدُهُ تَقَدَّمَ قَبْلِهَا أَوْ بَعْدَهَا فَكَأَنَّهُ لَمْ يُوَلَدْ.

و إِذَا نَظَرَ الْخَادِمُ إِلَى هَذَا السُّلْطَانِ وَجَدَهُ كَامِلًا فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى فِي لَقْبِهِ، وَوَجَدَهُ فِي السَّبْقِ إِلَى الْمَعَالِي مَنَاسِبًا لِاسْمِ الْمُتَنَمِّي إِلَيْهِ مِنْ نَسَبِهِ، وَلَا زِيَادَةَ عَلَى هَذِهِ النُّعْمَةِ فَيَسْئَلُ لَهَا فِي الْمَزِيدِ، وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَنْ يُسْئَلَ فِي دَوَامِهَا عَلَى حُكْمِ التَّخْلِيدِ وَالسَّلَامِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-12

Kendi adına Erbil şehrindeki kardeşlere yazdığı ve yine Mum'un özelliklerini içeren bir mektup

Allah; yüce meclisin sonunu hayır eylesin, kendisine, mübarek günlerin en değerli vakitlerini nasip etsin, incilerle bezeli taht sahipleri arasına katsın, duasını, fasih olmayan dualardan uzak tutsun, düşmanlarını lanetlenmiş ağaca çevirsin, ona; ölçülü ahlakı ve sınırsız nimetleri has kılsın, onun elinden daha önce bilinmeyen, hep iyi şeylerin çıkmasını nasip etsin, ona sürekli bir sağlık ve rahatlık ihsan etsin ve onu bu iki nimetten aldanmış olarak çıkarmasın.

Sana bir mektup yazdığımda, onu ibadet saati olan geceye tahsis ettim ve Allah'tan, bu mektubu son derecede güzel bir şekilde bitirmemi nasip etmesini diledim. Bunu, kendisinden başka âlimlere yapmam. Elbette bu, yerin en aşağı kısmı ile göğün en yüksek noktası arasındaki farktır. Bu sözlerime belîğ kimseler boyun eğmişler ve güzel olması konusunda, onlardan iki kişi dahi ihtilaf etmemişlerdir. Yeryüzünde dolaştığı sürece, kulaklar ve gönüller onu dinleyecek ve onun dolaşma boyutu engellenemeyecektir.

[22b] Kendisi dışındaki kimselerin tembelliklerinden ve ahmaklıklarından şikâyet etse de, onun yumuşak huylu olmasından dolayı, güneye yönelir yönelmez, orası kuzey, kuzey de aynı sebepten dolayı güney olur. Ondaki en güzel hasletlerden biri de, tuhaf bulunmasına karşın ona alışılması ve yakın olmasına rağmen uzak görülmesidir. İnsanların, birbirlerine verdiği tüm değerli hediyelere karşılık o mektubu ile yetinir. Şu anda, kalemimi konuştuğumda iki elim arasında meclisimi neşe ve samimiyetle neşelendiren ve tek başına beni başkalarına muhtaç bırakmayan, lisan-ı haliyle, kendisiyle sohbet etmenin sohbet arkadaşlarıyla birlikte oturmaktan daha güzel neticeler verdiğini haber veren, bulunduğu ortamda sırların dile getirilmeyip hataların affedilmediği bir mum vardı.

Rüzgâr onun alevi ile oynuyor, alevi şekilden şekle giriyordu. Bazen onu dikey adeta parmaklara benzetiyor, bazen de onu eğiyor dağ silsilesine dönüştürüyordu. Kimi zaman da, onu çukurlaştırıyor, yağdanlık şekline, kimi zaman da, yapraklı inci çiçeği şekline sokuyordu. Bazen onu mendil gibi yayıyor, bazen de onu başına sarıyord adeta bir taç gibi oluveriyordu.

كتاب كتبه عن نفسه إلى بعض الأخوان بمدينة أربل، وضمنه وصف الشمعة أيضاً:

أحسن الله عقيب المجلس السامي واحظاه بعُمر الأيام الميمونة وقرنه بأصحاب السُررِ
الموضونة، ورفع دُعاءه عن الأدعية الملحونة، وجعل أعداه من الشجرة الملعونة، وحباه
بالأخلاق الموزونة والنعم التي هي غير موزونة، وسنَّ على يده صنائع المعروف، التي
ليست بمسئونة، وأجزل له موهبة الصحة والفراغ، ولا أخرجه منهما بالصفقة المغبونة.
إذا كتبتُ إليك كتاباً خصصته بالليل الذي هو مظنة العبادة وسألتُ الله أن ينتهي بي
إلى غايات الإجابة، ولا أفعل ذلك مع غيره من العلماء، وقرق بين حضيض الأرض وأوج
السَّمَاءِ هذا، وكلامي قد القى له البلغاء يد الإذعان، ولم يختلِف في استحسانه منهم اثنان
ولطالما سرى في الأرض فازدهى أسماعاً وقلوباً ولم يلعب على أبعاد مسراه.

(٢٢/ب) إذا شكا غيره كلاله ولُغوباً وما قصَدَ الجنوب إلا صار للطُفه شمالاً ولا الشمال إلا
صار لتوجهه الوجوه إليه جنوباً، ومن أحسن ما فيه أنه يؤلف على استغرابه ويرى بعيداً
على اقترابه، وإذا تهادى الناس الهدايا المستطرفة، اكتفى منها جميعها بكتابه، ولما
استنطق الآن قلبي كان بين يدي شمعة تغمر مجلسي بالإيناس وتغنيني بوحدتها عن
كثرة الناس وتخبر لسان حالها أنها أحمد عاقبة من مجالسة الجلاس فلا الأسرار عندها
ملفوظة، ولا السقطات عندها محفوظة، وكانت الريح تتلعب بلهبها، وتختلِف على
شعبة لسعها فطوراً تقيم فيصير أنملة وطوراً تُميله فيصير سلسلة، وتارة تجوفه فيتمثل
مذهنه، وتارة تجعله ذا ورقات فيتمثل سوسنة، وأونة تنشره فينبسط منديلاً وأونة تُلْفُه
على رأسها فيستدير إكليلا، ولقد تأملتُها فوجدت نسبها إلى العنصر العسلي، وقدها إلى
العسال، وبها يضرب المثل للحليم، غير أن لسانها من الجهال ومذهبها هو مذهب الهنود
في إحراق نفسها بالنار. وهي شبيهة بالعاشق في انهمال الدمع واستمرار السهر وشدة
الصفار، وكل هذه تجددت لها بعد فراق أختها ودأرها، والموت كل الموت في فراق الأخ
وفراق الدار، وقد سألتها أن تُملي عليّ من أشواقها فقالت إن تعليم الخمرة لا تهدي

Ona dikkatli bir şekilde baktığımda, aslının baldan olduğunu, boyunun da bal toplayıcısına mensup olduğunu gördüm. Nitekim yumuşak huylu kimseler için kendisi örnek verilir (mum gibi yumuşak huylu adam). Ancak dili cahillerin dili, kendi kendini yakma hususunda da mezhebi Hinduların mezhebidir. Gözlerinden sürekli yaş akması, devamlı uykusuz kalması ve renginin çok sarı olmasından dolayı âşığa benziyor. Tüm bunlar, kardeşinden ve evinden ayrıldıktan sonra başına gelmiştir. Malumdur ki, kardeşten ve yurdundan ayrılmak tam anlamıyla bir ölümdür. Kendisinden, aşkı bana yazdırmasını istedim. “Sarhoşluğu öğretmek, faydalı bir yere götürmez. Dumanı, derin iç çekmelerden ibaret olan ateş, kendisinden duman tüten ateşten daha şiddetlidir. Dudağın üfleyerek söndürdüğü alev nerede, iki dudağın yaklaşmadığı alev nerede? Sevgiden anlayan kimseler benim aşkımin derecesini bilselerdi, beni şiirlere nesib yapacaklardı. Tehlikeli işlere kalkıştıklarında da ona yemin edeceklerdi. Mazeret sunmanın gerektiği durumlarda, onu aracı yapacaklardı ve sahibinin kınanmasına yol olmayan güzellik budur diyeceklerdi” diye cevap verdi. Doğrusu bunun; bir dost sevgisi değil, sevgiliye olan tutku olarak adlandırılması daha uygundur. Zamanın değerini belirleyen günler; karşılaşmamızla gerçekleşen ezeli ölüm günleridir. [23a] Ancak bu günler, günahlar kendisinde çoğalacak şekilde, zamanı kısaltarak zulmetmezler. Zaman içinde işlenmiş günahların mutlaka birer kefareti olduğunu düşünüyorum. Bu günlerden her biri, (Hz. Yusuf’un) kervanın ipiyle kuyunun dibinden kurtulduğu gün⁸³ gibidir. İşte o yer bana; onurlu bir görevi yerine getirmemi vacip kılmış ve başkasına borçlu olmama rağmen beni kendine âşık etmiştir.

Ben mektubu; yalnızca beni sevmeyi tercih etmesini sağlamak ve onun katındaki konumumu öğrenmek için geciktirdim. Seven göz kördür, görmez. Kör olmasa bile görmez. Parmaklarımın arasında olanı kendisi uğruna harcamış, emanetlerin en değerlisini koruması için kendisine tevdi etmiş iken ve benim itaat ipim onun elinde iken, nasıl olur da onu şikâyet ederim? İtaat edilmesi gerekene isyan edilmez. Dilerse ona karşı sert tutum takınır, dilerse ona insaflı davranır. Kendisini bu iki vaziyetten, yalnızca; şerefli kimselerin hasleti olan takva karakteri alıkoyabilir. Vesselâm. Bunlar; mumun özellikleri hakkında yazanlar içindir. Her mektup, başka bir mektubun ihtiva ettiği manalardan mutlaka farklı manalar içerir.

.....

⁸³ Yusuf Suresi (12): 19.

لِلْعَوَانِ، وَالنَّارُ الَّتِي دُخَانُهَا صُعْدَاءُ الْأَنْفَاسِ أَشَدُّ مِنْ النَّارِ ذَاتِ الدُّخَانِ، وَأَيْنَ اللَّهَبِ الَّذِي تَطْفِئُهُ الشَّفَّةُ بِنَفْخِهَا مِنَ اللَّهَبِ الَّذِي لَا تَدْنُوا مِنْهُ شَفَتَانِ، وَلَوْ عَلِمَ أَهْلُ الصَّبَابَةِ أَشْوَاقِي بَوَسَائِلِهَا فِي مَوَاقِفِ الْإِعْتِذَارِ، لَجَعَلُوهَا نَسِيبًا فِي الْأَشْعَارِ وَأَقْسَمُوا بِهَا فِي رُكُوبِ الْأَخْطَارِ، وَتَوَسَّلُوا بِوَسَائِلِهَا فِي مَوَاقِفِ الْإِعْتِذَارِ، وَقَالُوا هَذَا هُوَ الْإِحْسَانُ الَّذِي مَا عَلَى صَاحِبِهِ مِنْ سَبِيلٍ، وَالْأَوَّلَى أَنْ يُدْعَى هَوَى مُحِبٍّ لَا مَوَدَّةَ خَلِيلٍ، وَتِلْكَ الْأَيَّامُ الْأَزْلِيَّةُ الْقَاضِيَةُ بِلِقَائِنَا هِيَ الَّتِي بَيَّنَّتْ (١/٢٣) أَقْدَارَ الْأَيَّامِ، غَيْرَ أَنَّهَا لَمْ تَسْعَفْ بِقَصْرِ الْأَوْقَاتِ، حَتَّى أَرَدَفَهَا بِقَصْرِ الْأَلْهَامِ وَمَا أَرَاهَا فِي دُنُوبِ الزَّمَانِ إِلَّا بِمَنْزِلَةِ الْكِفَارَةِ وَكُلِّ يَوْمٍ مِنْهَا كَالْيَوْمِ الَّذِي نَجَا مِنْ غِيَابَةِ الْجُبِّ بِمَجَازِ السَّيَّارَةِ، وَقَدْ أَوْجَبَتْ عَلَى تِلْكَ الْأَرْضِ حَقًّا كَرِيمًا، وَجَعَلْتَنِي بِهَا مُعْرَمًا وَإِنْ كُنْتُ لَغَيْرِهَا غَرِيمًا، وَمَا أَخَرْتُ كِتَابِي عَنْهُ إِلَّا لِأَخِيرِ وَدَّهٍ وَأَعْلَمَ مَكَانِي عَنْدَهُ، هَذَا وَعَيْنُ الرِّضَا عَمِيَاءُ لَا تَنْتَظِرُ، وَلَوْ كَانَتْ صَحِيحَةَ النَّظَرِ فَإِنَّهَا لَا تُبْصِرُ، وَكَيْفَ أَشْكُوهُ وَأَنَا الَّذِي بَدَلْتُ لَهُ مَا بَيْنَ الْأَضَالَعِ، وَاسْتَحْفَظْتُهُ الْوَدِيعَةَ الْكَرِيمَةَ الَّتِي هِيَ مِنْ أَكْرَمِ الْوَدَائِعِ وَأَصْبَحْتُ وَقِيَادِي طَوْعَ يَدِيهِ، وَلَا يُعْصِي الْمَطَاعَ إِذَا اسْتَجَابَ لَهُ قِيَادُ الطَّائِعِ، فَإِنْ شَاءَ أَنْ يَسْلُكَ سَبِيلَ الْجَوْرِ وَإِنْ شَاءَ سَبِيلَ الْأَنْصَافِ، وَلَا يَصُدُّهُ عَنْ أَحَدِهِمَا إِلَّا خَلِيقَةُ التَّقْوَى الَّتِي هِيَ خَلْقَةُ الْأَشْرَافِ وَالسَّلَامِ.

وَهَذِهِ تَلِيهِ كَتَبَ فِي وَصْفِ الشَّمْعَةِ، وَمَا مِنْ كِتَابٍ إِلَّا وَهُوَ يَتَضَمَّنُ مَعْنَى غَيْرَ مَا تَضَمَّنَهُ الْآخَرِ.

MEKTUP-13

*Kaplanların avlanması hakkında bazı
kardeşlerle yapılan bir yazışmadır*

Bu mektup; saygıdeğer efendimiz, çok yüce kardeşimize yazılmıştır. Allah; bol nimetleriyle onu hoşnut etsin, övgüye değer sıfatların önsözlerini onun adıyla süslesin, talihinden dolayı değil, ancak kendi lütuf ve kereminden onu yüce makamlara yerleştirsın, kendisi ile soylu davranışları, pınar ve etrafındaki ağaçlarla (göz ve kirpikler) temsil etsin. En soylular; bedeni üzerinde önsözü, gönüllere işleyen haberler ve deneyimler içeren nüktelerle başlayan kitap bulunan, bir baş gibidirler. Dinleyici, bunları görmeyi arzular. Bunlarda, kişiyi kendine bağlayan hoş şeyler vardır. Kimi sözler vardır ki insanlara bıkkınlık verir. Anılmaya değer şeylerin en hoşu ve onların kalbi mesabesinde olan gönül arzularını zikrettikten sonra bu mektubumu sonlandırdım. Bunlar; benzeri az bulunan, kendileriyle günün sıkıntılarının unutulduğu, lezzetler meclisinin nitelendirilmesi ile ilgili câr ile mecrûrdur (yani cer eden ile cer edilen, etki eden ile etki edilen; bundan maksat seven ile sevilen, çekici olan ve onun cazibesine kapılan kimsedir).

[23b] Ufuk, kınalı bir parmak gibi ortaya çıktığında, güneşin de bir kaşını gösterip diğerini gizlediğinde.

Halk arasında, atasözleri gibi dolaşan adetlerden biri, insanların; “Bereket ilk doğan şeylerle beraberdir” sözüdür. Sonra ben, nimet içinde beslenmiş, saraylarda, hurma bahçelerinde ve kalabalıklar arasında yetişmiş bazı gençlerle beraber, avlanma için adeta bahar, yabanî hayvanlar için de otlak olan bölgelerden birine gittim. Bu delikanlılar, her ne kadar yeryüzünün çamurundan yaratılmışlarsa da, yumuşak huyları bakımından sema ehлиндendirler. Aziz olduklarında, soyca kral çocuklarından, edep bakımından da ahlakların en üstün olanına mensup olduklarını görürsün. Onlar; sanki aynı deriden kesilmiş, bir dostun dostuna benzemesi gibi birbirlerine benzeyen çocuklar tarafından kuşatılmışlardır. Onların her birini dikkatlice incelersen, “Bu bir beşer değil, olsa olsa şerefli bir melektir⁸⁴” dersin. Altlarında devekuşu gibi

رسالة في صيد العهود وهي مكاتبة إلى بعض الأخوان:

صدرَ هذا الكتابُ إلى حضرة سيدنا الأجل السيد الأخ ارضاهُ الله بجزيل قيمه، وزانَ فواتحُ المحامد باسمه، ومكنَ له في المعالي بسعي همته لا بسعادة نجمه، ومثله والمكارم تمثيل يمين وشمالها، والأكارم تمثيل رأس على جسمه من الكتب ما يُفتتح بفكاهة ترمق النفوس خبرها وخبرها، ويود السامع لو نظرها، وفي ذلك منشطة من عقال. ومن الأحاديث ما يدعو إلى ملال، وقد قصرتُ كتابي هذا بعد ذكر الشوق هو أطف مذکور، وهو القلب في مقامهما، هذا جارٌّ ومجرور على وصف مشهد من اللذات يقل الظفر بمثله وتُنسى وعشاء الأيام من أجله وذاك أني اضجرت ذات يوم عذب المناشي مصقول الحواشي حين، (٢٣/ب) بدا الأفق مُحمرّاً كبنانٍ خاضٍ والشمس قد بدا حاجبٍ منها وضئت بحاجب ومن العادات التي أصبحت كالأمثال السوائر، قول الناس أن البركة مقرونة بالبواكر ثم أتني قصدتُ إلى بعض الصواحي التي هي للقنص مربع وللوحش مرتع في فتية غدوا بالنعماء ورَبُّوا بين القصرِ فالتخلِ فالجماء، وهم وإن خلُقوا من طينة الأرض فإنهم للطفهم من أهل السماء، وإذا اعتزوا وجدتهم من أبناء الملوك نسباً وأخلاقهم من ملوك الأخلاق أدباً، ويحف بهم طائفة من الغلمان كأنما قُدوا من أديم، وقربت أشباههم قرب حميم من حميم، وما منهم إلا من تقول متأمل ما هذا بشراً إن هذا إلا ملاك كريم، وتحتهم خيول الظلمان وإن قصرت في هذا التشبيه قلت: كالعقبان من كل أشهب، كالقِرطاس أو أدهم، جندسي اللباس، أو أشقر كالمرجانة، أو أصفر كأنه حوذة، وكلهم ذو صورة جميلة وأعراق جميلة وهي تكذب قول القائل؛ وما الخيل إلا كالصديق قليلة، وقد انسحب على ذيلها، ولا عصابة تحمل عصابة من الفهود مخطفات الحُصور مجذولات القدود من كل فهد لها خطرٌ وأثر، وللأنثى منها فضل على الذكر، فهي طوع فهادها في تصريف قيادها، كأنما فطرت على الأدب من عهد ميلادها، وإذا نعتها ناعتٌ قال إن الليل والنهار مُشاركا في نسج ردائها، أو أن الظباء أفادتْها على

atlar var. Bu benzetmede hata ettiysem, şöyle de demem mümkündür: Kartal gibi alaca veya asker elbiseleri giymiş yağız yahut mercan tanesi gibi sarışın ya da adeta su zambağı gibi sarıdır. Her biri güzel bir surete ve iyi bir soya sahiptir. Bunlar: “Atlar ancak dost gibidirler, ne var ki böyleleri azdır” diyeni yalanlamaktadırlar. O da kıcı üzerinde sürünmüştür. Sıska, vücutları gergin, her dişi çıtadan üzerlerinde bir tehlike işareti ve iz taşıyan çıta topluluğunu hiçbir pazı taşımaya güç yetiremez. Bunların dişileri, erkeklerinden biraz daha üstündür. Onlar; eğitimcilerine karşı itaatkârdırlar. Onları nasıl yönlendirirse öyle hareket ederler. Sanki doğdukları andan itibaren eğitilmeye yatkın olarak yaratılmışlardır. Onları nitelemeye kalkışan herhangi bir niteleyici; “Gece ile gündüz, bunların giysilerinin dokunmasında ortaktır. Geyiklerin de onların karakterinin oluşmasında etkisi vardır. Nitekim fedakârlık ederek onlara keskin bakışlar kazandırmıştır” diyecektir. Onların niteliklerinden biri de, sırtı dönük iken dahi, yüzü hasmına dönük olan gibi bakması, inat ettiğinde müşhili koşu⁸⁵ gibi koşmasıdır. Koşarken adeta yeryüzü mesafelerini yutuveriyor.

Bazen; ani ve şiddetli saldırıların kendisini aciz bıraktığı, böylece avını elinden kaçırdığı da olur. Buna rağmen onu; hızlı çekilişte kılıca ve çakmada şimşeğe benzeten hata etmiştir. Çünkü o, her ikisinden de daha hızlı ve kendilerini ayıplamaya daha layıktır.

[24a] Çitalar; geyiklerin serbest bir şekilde otlandıkları yer önümüze çıkıncaya kadar, av hayvanlarının bulunduğu yerleri aramayı ve izlerini sürerek, su içtikleri çukurları araştırmayı sürdürdüler. Geyikler, ölümün; sabahın alaca karanlığında saklı olduğunun farkında değillerdi. Çitalar onları görünce, hemen saldırı pozisyonuna geçerek eğitimcilerini; kendilerini salıvermeleri için çekiştirmeye başladılar. Aniden, kendimizi; avlarının peşinden yıldırım gibi koşturan çitaları seyre koyulmuş bulduk. Saldırının hemen ardından gökyüzüne bir toz bulutu yükseliverdi. Çok geçmeden, ortalıkta ayaklarını havaya dikmiş, altı üstüne gelmiş bir av görüldü. Çitalardan kimisi, yeni doğmuş bir geyik yavrusu, bir diğeri ise bir erkek geyiğe ölümü tattırmıştı. Geyiklere gelince; kimisi en yakın dostunu kaybetmiş, başka birisi; erkek ve dişi torunlarından uzaklaştırılmıştı. Hiçbirinin hızı, onun kaçıp kurtulmasını sağlayamamıştı. Ve sanki ölüm, çitanın postunun içinde saklı idi.

•••••

⁸⁵ Müshili koşuşu: Bu kavramın anlamını bulamadık, ancak cümle içindeki kullanımından çok hızlı bir koşu biçimi olduğu anlaşılmaktadır.

نُفُوسِهَا، فَكَسَّتْهَا الْأَحْدَاقُ مِنْ فِدَائِهَا، وَمِمَّا اتَّصَفَتْ بِهِ أَنَّهَا تَنْظُرُ إِذَا أَدْبَرْتُ نَظَرَ الْمُقْبِلِ، وَتَعْدُو إِذَا أَحْزَنْتَ عَدُوَ الْمُسْهِلِ، تَلْتَهُمْ وَجْهَ الْأَرْضِ فِي جَرَائِهَا، وَلَرَبِمَا أَعْجَزَهَا الْأَقْتِحَامَ حَتَّى بَدَرَ الصَّيْدَ مِنْ وَرَائِهَا، وَلَمْ يَوْفِهَا حَقَّهَا مِنْ سَبِّهَا بِالسَّيْفِ فِي نَزْعِهِ أَوْ بِالْبَرْقِ فِي لَمْعِهِ، بَلْ هِيَ مِنْهُمَا أَجْرًا وَعَلَيْهِمَا أَزْرًا، فَلَمْ نَزَلْ نَرْتَادُ مَوَاقِعَ الْأَقْتِنَاصِ وَنَتَوَخَّى إِبَارَهَا بِالْاِقْتِصَاصِ حَتَّى اعْتَرَضْنَا سَرَبَ ظُبَاءٍ (١/٢٤) مُهْمَلٌ فِي مَسْرَحِهِ، غَيْرُ عَالِمٍ أَنَّ الْمَنَايَا كَامِنَةٌ فِي مُصْبَحِهِ، فَلَمَّا بَصُرَتْ بِهِ الْفُهُودُ انْتَصَبَتْ انْتِصَابَ الْعَوَالِي وَجَاذَبَتْ فَهَادِيَهَا عَلَى الْإِرْسَالِ، فَلَمْ تَكُنْ إِلَّا أَنْ تَطَاوَلْنَا لِلنَّظَرِ فَإِذَا الْعَبْرَةُ عَامِدَةٌ عَلَى الْأَثَرِ، فَلَمْ تَرَ إِلَّا صَرِيحًا قَدْ انْتَصَبَ رِجْلَاهُ وَصَارَ أَسْفَلُهُ أَعْلَاهُ فَمِنْ ظَبِيَّةٍ فَجَعَتْ بِخَفْشِهَا، وَأُخْرَى أُذِيقَتْ طَعْمَ حَتْفِهَا، وَمِنْ ظَبِيٍّ أَمٍّ مِنْ حَلِيلَتِهِ وَأُخْرٍ أَفْرَدَ مِنْ سَلِيلِهِ وَسَلِيلَتِهِ، فَمَا أَغْنَى عَنْ أَحَدِهَا سُرْعَةُ ذَهَابِهِ، وَكَأَنَّمَا دَانَتْ الْمَنِيَّةُ مَخْبُوءَةً فِي إِهَابِهِ، فَلَمَّا قَضَيْنَا نُهْزَةَ الْفُرْصِ مِنْ ذَلِكَ الْمُقْنَصِ عُدْنَا وَقَدْ أَنْقَلَتْ خَفَافُ الظُّهُورِ وَانْكَفَأْنَا بِمَا مَعَنَا إِلَى الْقُدُورِ، وَخَطَرَ لِي حِينَئِذٍ

قول أبي الطيب المتنبّي:

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

O av yerindeki fırsatı değerlendirdikten sonra, sırtlarımızın hafifliği ağırlaşmış olarak döndük ve yanımızdakilerle birlikte kazanlara yöneldik. O esnada Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî'nin şu sözü aklıma geldi: "Sıçrayarak kaçabilecek olanlar yere çalındı. Onların derileri içinde bulunanlar da kazanlara girdi."

Bu; tekrarı temenni edilen ve namaz kılarken dahi hatırlanan fırsatı, zeki insanın değerlendirmesidir. Ne var ki, namazda rükû ve secde vardır.

Ey kardeş! Ben bu olup bitenleri; benim, Allah'ın nimetlerinden yana kaygımın olmadığını ve meşgalelerden uzaklaşarak, arzularımı yerine getirme keyfi ile meşgul olduğumu bilesin diye tasvir ettim. Bana göre akıllı kişi; ancak dünyayı tanıyıp onu virane bir şekilde terk etmeyendir. "Bir saat dahi olsa, hayır içinde yaşa" diyen ne güzel söylemiştir. Özellikle de kendisinde; sevinç ve neşeye neden olan her türlü kutlamanın bulunduğu, lezzetlerin karşılıklarının çok ucuz olduğu, başka yerlerde ise daha pahalı bulunduğu, her türlü güzelliği ve Rabb'in mağfiretini bir arada bulunduran ve bu yüzden; "Güzel bir belde ve affedici bir Rabb⁸⁶" denilen, böylesi bir memleket halkına sahip olursa.

Her ne kadar, onun dışındakilerin niteliklerinde ihtilafa düşülmüş ise de, diller onun niteliklerinde ittifak etmiştir. Yine denilmiştir ki; içinde, insanın canının çektiği, gözlerin görmekten zevk duyduğu şeyler vardır. Ben kuşkusuz, o yiyecekleri sürekli, gölgesi ve zamanı tamamen büyümlü olan cennetin bir benzeridir, demekten kendimi alamıyorum. Orada; üzerlerine, peş peşe yağmur yağan ahali oturmaktadır. Bu da onların hoş ve sağlıklı olduklarına, beldenin de hareketli olduğuna dair bir delildir. Buna rağmen ey dostum, şayet bunları sana benzetmişsem, onların değerini yükseltmişim demektir. Dilersen bu benzetmeden dolayı kendilerinden bir ücret alabilirsin.

[24b] Yanımda, bana destek olarak kabul ettiğim ve dilimin, hamdını eda etmekten aciz kaldığı şey, geliş ile beni teselli eden mektubunun beni yalnızlıkla baş başa bırakmaması, geceleri ayın doğuşuna ve gündüzün güneşin parlaklığına muhtaç etmemesidir. Vesselâm.

فحال مَا لِلْقَفْزِ لِلتَّجَدُّلِ وَصَارَ مَا فِي جِلْدِهِ فِي الْمَرْجَلِ

وَهَذِهِ خُلْسَةُ أَرْبٍ يُتِمْنِي لِيَوْمِهَا عَوْدَةَ الرَّجُوعِ، وَيُصَلِّي بِذِكْرِهَا فِي الصَّلَاةِ سَجُودَ وَرُكُوعِ، وَقَدْ صُورَتِهَا أَيُّهَا الْأَخُّ، لَتَعْلَمَ أَنِّي بِنِعْمَةِ اللَّهِ خَلَيْتُ الْبَالِ وَأَنِّي مُسْتَعِجِّلُ بَرَاخَةَ قِضَاءِ الْأَوْطَارِ عَنْ تَعَبِ الْأَشْغَالِ، وَلَيْسَ اللَّيِّبُ عِنْدِي إِلَّا مَنْ عَرَفَ الدُّنْيَا فَلَمْ يَتْرَكْهَا مَضَاعَةً، وَأَخَذَ بِقَوْلِ الْقَائِلِ: «عِشْ بِخَيْرٍ وَلَوْ سَاعَةً» لَاسِيَمَا إِذَا فَازَ بِسَكْنَى بَلَدٍ كَهَذَا الْبَلَدِ الَّذِي تَتَهَنَّا بِهِ دَوَاعِي السُّرُورِ، وَتُسْتَرْخَصُ فِيهِ مَهْوَرُ اللَّذَاتِ وَهِيَ فِي غَيْرِهِ غَالِيَةُ الْمُهُورِ، وَقَدْ جَمَعَ بَيْنَ طَيْبِهِ وَمَغْفِرَةِ رَبِّهِ فَقِيلَ: «بَلَدٌ طَيِّبٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ»^{١٨}، وَإِنْ اخْتَلَفَتْ فِي وَصْفِ غَيْرِهِ فَقَدْ اتَّفَقَتْ عَلَى وَصْفِهِ الْأَلْسُنُ، وَقِيلَ: فِيهِ مَا تَشْتَهِي الْأَنْفُسُ، وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ، وَمَا أَقُولُ إِلَّا أَنَّهُ أَخُو الْجَنَّةِ الَّتِي أَكَلَهَا دَائِمٌ وَظَلَّهَا وَأَوْقَاتُهَا سَحَرٌ كُلُّهَا وَبِهِ أَهْلٌ قَدْ عَنَفَتْ بِهِمْ أَمْطَارُهُ، وَدَلَّ ذَلِكَ عَلَى أَنَّهُمْ طَيِّبٌ، وَأَنَّ الْبَلَدَ صَوَارُهُ، وَمَعَ هَذَا فَإِنْ شَبَّهْتُمْ بِكَ أَيُّهَا الْأَخُّ فَإِنْ أَزِيدَهُمْ قَدْرًا وَلَوْ شَبَّتَ لَاتَّخَذْتَ مِنْهُمْ عَلَى هَذَا التَّشْبِيهِ (ب/٢٤) أَجْرًا، وَمِمَّا اعْتَدَّهُ يَدًا عِنْدِي وَأَرَى أَنَّهُ يُقْصَرُ عَنْهُ لِسَانُ حَمْدِي إِلَّا يُوحِشْنِي مِنْ كِتَابِهِ الَّذِي يُؤْنِسُنِي بِحِفْلِ أَنْسِهِ، وَيُغْنِينِي فِي اللَّيْلِ عَنْ طُلُوعَةِ قَمَرِهِ، وَفِي النَّهَارِ عَنْ غُرَّةِ شَمْسِهِ وَالسَّلَامِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES
www.tuba.gov.tr

MEKTUP-14

Bazı arkadaşlarına yazdığı çitalar ve şahinlerle avlanmaktan söz ettiği bir mektup

Allah, yüce meclisin yaşantısını bereketli kılsın, konumu daima yüksek olarak devam etsin, eli güzel işler yapmaktan mahrum kalmasın, yücelerin getirdiği her şeriat mutlaka onun şeraiti olsun, düşmanları kımıldanmaya kalkıştıkları her seferde, onun gayretiyle yenik düşsün, zamanın elbiseleri dışlansa da onun günlerinin giysileri hep yeni kalsın, avluları; içinde her an yeni bir grup görülecek şekilde, eğlence topluluklarından yoksun kalmasın.

Sevginin şartlarından biri; dostun, neşeli zamanlarında dostunu anması ve onsuz lezzet alınamayan bu şenliğin sefasına katılmasını temenni etmesidir.

Bu mektup; zamanın eli cimri olmasına rağmen, izin verdiği ve bir benzeri daha olmayan bir konumu nitelendirmektedir. Zaten tek şeyler de ancak güzel bir şekilde olurlar. Zamanın gün ortaları, ikindi ile akşam arasındaki vakitlere benziyordu. Yaz mevsimini de, birkaç merhale gerisinde bırakmıştı. Güneşin doğuş vakitleri (gündüzler), batış vakitlerinden (geceler) daha da kısalmış ve akrep burcuna girdiğinde sıcaklığının ateşinden, her şey güvendedi. Böyle bir günde av aramaya ve fırsatları değerlendirmeye çıktık. Bizler; en güzel meyve ağaçlarını barındıran bir bahçe gibi idik. Atlarımızın sayısı, hayli kalabalıktı. İmruü'l-Kays⁸⁷ bizi görseydi, bizim çokluğumuzu dile getirecek ve “sanki ben hiç ata binmedim” demeyecekti. Sonra bizler; beraber yürümeye ve birbirimizle sohbet etmeye başladık. Kimimiz, garip görülen ve tekrarlanması istenilen bir hikâye anlatıyor, kimimiz şüirden; beğenilen ve takdir edilen bir beyit terennüm ediyordu. Allah'ın; her ihtiyacı gidermeye bir vesile ve her sevgiye bir hazırlanma yeri kıldığı, meclisten başka bir şeye ihtiyacımız kalmamıştı. Zaten konuşmamızın çoğu, onun niteliklerini anmakla ilgili idi. Çiçekleri, çanaklarından ve sedefleri yarararak incileri içlerinden çıkarmaya devam ettik. Yol mesafesi,

.....

⁸⁷ İmruü'l-Kays: Kinde Kabilesinin Beni Temlik koluna mensuptur. 10/631 yılında kabilesi ile birlikte Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek Müslüman olmuştur. Araplar arasında ve İslâm tarihinde tanınan meşhur bir şairdir. 25/645'de vefat etmiştir. Süleyman Tülüçü, “İmruülkays b. Âbis”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 237. Arap tarihinde bir İmruülkays (b. Hucr) daha vardır. O da Hz. Peygamber'in doğumundan önce miladi 540 yılında ölen ünlü bir şairdir ve Müslüman olan İmruülkays'ın atalarındandır. Ahmet Savran, “İmruülkays b. Hucr”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 237-238.

كتاب كتبه إلى بعض أصدقائه يذكر فيه الصيد بالفهود والبزاة:

أنعم الله عيشة المجلس السامي ولا زالت مكانته رفيعة ولا عدمت أياديه صنيعة ولا أتت العلياء بشريعة إلا كانت له شريعة، ولا استقلت لعدوه قدم إلا عادت بجده صريعة، ولا خلعت أيامه جديد لباسها، إذا اضحت ملابس الأيام خليعة، ولا خلت أفنيته من وفود المسرات حتى يلقي منها في كل حين طليعة. من شرط المودة أن يذكر الصديق صديقه، في موافق لذاته، ويتمنى مشاركته في صفاء وزدها العاري من قذاته، وهذا الكتاب يصف موقفاً سمحت به يد الزمان وهي الشحيحة، وأتت به فداً ولا يكون الأفاذ إلا في الصور المليحة، وكان الوقت قد اشتبهت ظهائره بأصائله وخلف الصيف خلفه بعدة من مراحل وأصبحت الشمس وقد نقص مشرقها عن مغربها، وأمنت حمة حرها إذ صارت إلى بُرج عقربها، فخرجنا في ذلك اليوم نرتاد قنصاً، ونهتبل فرصاً ونحن كحديقة تشتمل على أطايب الغراس، وخيلنا عدة تزيد على جمع الأفراس، فلو رأنا امرؤ القيس لكثرت لنا سواداً، ولم يقل كأي لم أركب جواداً، ثم إنا أخذنا في المسيرة والمحاورة، فمن حاك حكاية تستعرب فتستعاد من منشيد بيتاً من الشعر يستحسن فيستجد، ولم يعوزنا إلا المجلس الذي جعله الله لكل عوز سداداً، ولكل مودة عتاداً، وكان جل حديثنا في إفاضة ذكر أوصافه، وظللنا نفتق الثوا عن أكمامه، ونشقق اللؤلؤ عن أصدافه، ولا تقطع مسافة الطريق بمثل المذاكرة، لأوصاف الصديق. ولم نزل من ذلك في طيب الألسنة والآذان، وفرق بين مصائد القلوب ومصائد الغزلان، وليس في الحاضرين إلا من وصف المجلس فأبلغ في إسهابه، وعزم أن يكتب إليه

dosta ait nitelikler müzakere edilmeksizin kat edilemez. Dillere ve kulaklara hoş gelen bu tür konuşmaları terk etmedik. Gönül avcılığı ile ceylan avcılığı arasında elbette bir fark vardır.

Toplulukta bulunup da meclisi her niteleyen, ayrıntılara girmede mutlaka mübalağaya kaçmış ve meclise bir mektup yazmaya karar vermişti. **[25a]** Fakat kulunuz hepsini geçti. Durum kendisini; bize ava ve avcılık yöntemlerine alışmış, tüm planlarını ve tuzaklarını bilen, geyiklerin su içme yerini göstermeye sevk etti. Artık onun bulunduğu yer keşfedildiğinden, afiyetle otlanamayacak, ölümün gelip kendisini bulamayacağından emin olmayacak, kendisine benzeyen kutup yıldızını da zevkle seyredemeyecekti. Ağız ve ayaklara saldıran çitadan gelecek felaketi de unutmamıştı.

Varlığımızı hissedince, ölüm korkusundan dolayı adeta uçarak kaçtı. Neredeyse kendisi kaybolup gölgesini ardında bırakacaktı. Peşinden, eğitilmiş ve söz dinleyen son derecede zeki, soylu bir erkek ve dışiden olma, bir çita salıverdik. Gözleri sanki birer kor gibi bakıyor, en ufak bir sesi dahi duyuyor, her bir pençesini sanki kılıcın keskin tarafına basıyordu. Birbirine zıt iki renkten, siyahla beyazdan dokunmuş, üzerinde de ruhların cesetlerden çıkışına adeta tanıklık eden, göze benzer şekiller bulunan bir derisi vardı. Bir sıçrayışta büyük bir mesafe alıyordu. Avını geçmediği gibi, onu sadece dönemeçlerde yakalıyordu. Geyikler de ölümünün, onun bacaklarının ipine bağlı ve canlarının onun kaburga kemikleri arasında saklı olduğunu öğrenmişlerdi. O avlar arasından, değerli avına ulaşmada, adeta nabız atması veya bir şimşek çakması gibiydi. Onu yakalar yakalamaz hemen üzerine çullanıp, kendisini salan avcıyı bekliyordu. Aynı şeyi, bunlardan bir başkasına, sonra bir diğerine yapıyordu.

Her bir av önünden alındığında, yeniden avlanmaya devam ediyordu. Öfkesinin patlamasıyla, sanki su içme yerindekilerin tümünü yakalamak istiyordu. Yahut sanki bizim sayımızı biliyor da sayımıza göre avlanıyordu.

Bilahare bu eğlence yerimizden başka bir eğlence yerine geçtik. Dışleriyle avlananlar ile pençeleriyle avlananları bir araya getirmek istedik. Yanımızda da Allah'ın, başarıyı kanatları ve zaferi onların silahları üzerine yazmış olduğu şahinlerden ve diğer avcı kuşlardan bir grup vardı. Bunlar çeşit çeşit kuşları avlamaya alıştırılmışlardı. Avlanırken, avını şaşırtarak adeta büyülüyorlardı. Büyük küçük demeden hepsini bir araya getiriyorlardı (avlıyorlardı). Turnadan Bildircına varıncaya kadar her türlü kuşu avlıyorlardı. Bunlardan; dinçliğin ve hareketliliğin kendisine egemen olduğu avcı, hemen tehlikeli avcılığa hazırla-

(1/25) كتاباً فسَبَقَهُمُ الخادمُ بكتابه، وجُمِلَهُ الأمرُ أَنَّهُ عَرَضَ لَنَا شَرِبَ وَظَبَاءٌ مُدْرَبٌ عَلَى الصَّيْدِ ومصادره عارفٌ بمخائله ومكايدِه، وقد طَرِقَ مكانَهُ حَتَّى لَمْ يَتَّهِنَّا بِمَرْتَعِه وَلَا أَمِنْ نَبْوَه مَضَرَعِه، وليسَ مِنْهُ ما يَمْتَنِعُ بِرُؤْيَا أَشْبَاهِه مِنَ العَرَقْدِين، وَلَا نَسِي الفَجِيعةِ بِإِلْفِه الذي حَرَّ لِلْفَمِ وَالْيَدَيْنِ، فلما أَحَسَّ بِنَا طَارَ خِيفَةً حَتْفَه، وكادَ أَنْ يُخَلِّفَ ظِلَّهُ مِنْ خَلْفِه، فأرسلنا عليه فَهَذَا سِلْسَ الصَّرِيبةِ مَيِّمُونَ النَّقِيبةِ مُنْتَسِباً إِلَى نجيبٍ مِنَ الْفُهودِ وَنجيبةٍ، كَأَنَّمَا يَنْظُرُ مِنْ جَمْرَةٍ وَيَسْمَعُ فِي صَخْرَةٍ، وَيَطَأُ مِنْ كُلِّ بُرْتَنٍ عَلَى شَفْرِهِ وَلَهُ إِهَابٌ قَدْ حِيكَ مِنْ ضِدَّيْنِ بَيَاضٍ وَسَوَادٍ، وَصُورٌ عَلَى أَشْكَالِ الْعَيُونِ فَتَطَلَّعَتْ إِلَى انْتِزَاعِ الْأَرْوَاحِ مِنَ الْأَجْسَادِ، وَهُوَ يَبْلُغُ الْأَمَدَ الْأَقْصَى فِي أَدْنَى وَثْبَاتِهِ، وَلَا يَسْبِقُ الْفَرِيَسَةَ وَلَا يَقْنُصُهَا إِلَّا عِنْدَ التِّفَاتِهِ، وَقَدْ عَلِمَتْ الظُّبَاءُ أَنَّ حَبَائِلَهَا فِي حَبْلِ ذِرَاعِهِ، وَأَنَّ نَفُوسَهَا مَخْبُوءَةٌ بَيْنَ أَضْلَاعِهِ، فَلَمْ يَكُنْ إِلَّا نَبْضُهُ عِرْقٍ أَوْ لَمْعُهُ بَرْقٍ، حَتَّى أَدْرَكَ عَقِيلَهُ، مِنْ تِلْكَ الْعَقَائِلِ فَأَنَاحَ عَلَيْهَا، وَوَقَّفَ بِأَزَائِهَا يَنْتَظِرُ مَرْسَلَهُ، وَكَذَلِكَ فَعَلَ بِأَخْرَى مِنْهُنَّ، وَأُخْرَى، وَكُلُّمَا رُفِعَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَاحِدَةٌ تَابَعَ الْفَرَائِسَ تَتْرَى، فَكَأَنَّهُ يَطْلُبُ ذَلِكَ السَّرْبَ بِنِزْوَانِ الْإِحْقَادِ أَوْ كَأَنَّهُ عِلِمَ عِدَّتِنَا فَجَعَلَ مَا يَصِيدُ عَلَى نِسْبَةِ الْأَعْدَادِ، ثُمَّ انْفَصَلْنَا عَنْ مَلْعِنَا ذَلِكَ إِلَى غَيْرِهِ مِنَ الْمَلَاعِبِ وَأَحْبَبْنَا أَنْ نَجْمَعَ بَيْنَ ذَوَاتِ الْأَنْيَابِ وَذَوَاتِ الْمَخَالِبِ، وَمَعَنَا عَصَابَةٌ مِنَ الْبُرَاةِ وَالْفُرَّةِ الَّتِي كُتِبَ الْفُلُجُ عَلَى أَجْنِحَتِهَا، وَالنَّصْرُ عَلَى أَسْلِحَتِهَا، وَقَدْ عَلَّمْتُ عَلَى أَصْنَافِ الطَّيْرِ، فَهِيَ تَفْتَنُ فِي صَيْدِهَا افْتِتَانًا، وَتَجْمَعُ بَيْنَ الْكَبِيرِ مِنْهَا وَالصَّغِيرِ، فَتَصِيدُ مِنَ الْكُرْكِيِّ إِلَى السُّمَانِيِّ وَمِنْهَا إِلَّا مَا مَلَكَتْهُ سُورَةُ النَّشَاطِ حَتَّى تَاهَبَ لِلْمَطَادِّ، وَظَلَّ كَأَنَّهُ مُنْتَظَرٌ فَهُوَ يَتَلَفَّتُ تَلَفَّتَ الْإِنْتِظَارِ، فَلَمْ نَزَلْ نَسِيرُ فِي تِلْكَ الْأَرْضِ نَوَامًا وَإِفْرَادًا وَتَقَلَّبُ النِّظَرُ تَصَوِيبًا وَابْتِعَادًا. إِذْ سَنَحَ لَنَا شَطْرٌ مِنْ

nıyor, havaya sanki öylesine bakıyormuş gibi duruyor, ama hakikatte avını dikkatlice süzüyordu. O bölgede, tek tek ve çiftler çiftler dolaşmaya devam ediyor ve bazen bakışlarını avına dikeyor kimi zaman ise uzaklaştırıyordu.

[25b] Derken; kitaptaki satırlar misali düzgün bir sıra halinde dizilmiş, ördeklerden bir bölük ayağımıza geldi. Bize doğru yaklaşıncı, şahinler; üzerlerine Allah'ın ismi anıldıktan sonra salıverildiler. Şahinler de yukarı tarafta bulunan ördeklere saldırarak birer kolye gibi boyunlarına sarıldılar. Hiçbiri avını yakalama konusunda hüsrana uğramadı. Pençeleri arasında öldürmüş olduğu avı olmaksızın, hiçbirinin dönmediğini gördüm. Her iki taraf arasındaki kapışma uzun sürmedi. Cesurun saldırısı karşısında, korkağın teslim olmaktan başka bir seçeneği yoktur. Bu öyle bir manzara idi ki, bakışları adeta üzerine kilitliyordu. Saflar arasında, tozsuz dumansız cereyan eden böylesi bir savaş görülmedi. Meclis; durumun, bu açıklanan tablosu üzerinde durmalı ve düşmanlarına, bu akıtılan kanları örnek göstermeli. Meclisle bizim aramızdaki mesafe yakın olsaydı, göz ile olay bir araya gelecekti (bu sahneyi gözleriyle görmesi sağlanacaktı).

Bu mektup; meydana gelen olayların ancak çok az bir kısmını içermiş olarak meclise gidecek. Mektup, her ne kadar bunlardan yoksun ise de, bendenizin; detaylarına girmekten kaçınıp özet halinde anlattığı, gönül arzularının ağırlıkları kendisine yüklenmiştir. Bunların en hafifi, hayatın tadı zikir olunması karşılığında sevap yazılmasıdır. Eğer ben, kaleme onun bir beytini aktarsam, onun mürekkebinı kuruturdu. Yaşamın tadı, ancak ve ancak kardeşlerle buluşmadadır. Onlar uzaklaşırlarsa, ne insanlar insan kalır, ne de zaman aynı zaman (kardeşlerin bulunmadığı, ne bir toplumun ne de bir zamanın değeri vardır). Çok sevdiğim kimseye karşı tutumum budur. Onun gönlü; benden uzakta iken huzurlu olsa bile, benim gönlüm huzur bulmaz.

Bu av yerinde, bana bir saksığan görünse, onun için çelikleri parçalar, feriyat ve figanını yasa çevirirdim. Onu, Âdem'in iki oğlunun, toprağı kazdıkları zamanki kargalarına ilhak ederdim. İşte ben işini; sınırları gergin bir şekilde yapan kimse gibi onu bekliyorum. Biliyorum ki o, Resûlullah'ın^(sav) öldürmesini emrettiği alacakargadır. Onun iki renginin farklı olmasında, gecelerin gündüzlere karışmış olduğunu gösterecek kanıtlar vardır. Bu yüzden; kendisinde bulunan uğursuzluk nedenleri, evhama yönelmiştir. Ben Allah'tan; neşenin devamına izin verecek, kendisinde; fal okları üzerine yemin edilmeyecek ve kuşların rahatsızlık verebilecekleri düşüncesine iltifat edilmeyecek bir toplantı niyaz ediyorum.

(٢٥/ب) الإَوْزِ كَسَطُرٍ فِي كِتَابٍ، وَأَقْبَلَ مُفْتَرِنًا حَتَّى أَمَكْنَ بِذَلِكَ الْإِقْتِرَابَ فَأُطْلِقْتَ تِلْكَ الْبِزَاةَ بَعْدَ أَنْ ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ عَلَى إِطْلَاقِهَا، وَتَعَلَّقْتَ بِمَا فَوْقَهَا حَتَّى صَارَتْ أَطَوَاقًا فِي أَعْنَاقِهَا فَمَا خَابَ مِنْهَا طَالِبٌ فِي مَطْلَبِهِ، وَلَا رَجَعَ إِلَّا وَخِلْتُ قَتِيلَهُ فِي مَخْلَبِهِ، وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَ الْفَرِيقَيْنِ مَطَاوِلَةٌ فِي النَّزَاعِ، وَلَيْسَ لِلْجَبَانِ سِوَى التَّسْلِيمِ إِذَا دَهَمَتْهُ صَوْلَةُ الشُّجَاعِ، وَلَقَدْ كَانَ لَذَلِكَ مَنْظَرٌ يَسْتَوْقِفُ لِمَحِّ الْأَبْصَارِ، وَلَمْ تُرْ مِثْلُهُ مَعْرَكَةٌ نَزَالٍ خَالِيَةً عَنِ إِثَارَةِ غِبَارٍ، فَلْيَقِفِ الْمَجْلِسُ عَلَى صُورَةِ الْأَمْرِ الْمَشْرُوحَةِ وَلِيَمِثِلْ فِي أَعْدَائِهِ بِهَذِهِ الدِّمَاءِ الْمَسْفُوحَةِ وَلَوْ كَانَ الْمَدَا بَيْنَنَا قَرِيبًا لَجُمِعَ لَهُ بَيْنَ الْعَيْنِ وَالْأَثَرِ. وَلَمْ يَصْدُرْ إِلَيْهِ هَذَا الْكِتَابُ إِلَّا وَهُوَ مُقَلٌّ بِمَا صَدَرَ، لَكِنْ إِذْ خَلَا مِنْ ذَلِكَ فَإِنَّهُ قَدْ حُمِّلَ مِنَ الْأَشْوَاقِ أَثْقَالًا وَأَشْفَقَ الْخَادِمُ مِنْ إِيْرَادِهَا تَفْصِيلًا فَقَدْ أَوْرَدَهَا إِجْمَالًا. وَأَيْسَرُهَا أَنْ طَعَمَ الْعَيْشَ مَثُوبٌ بِأَذْكَارِهِ، وَلَوْ أَفْضَتْ إِلَى الْقَلَمِ بَحْرَهَا لِأَجَفَّتْ مِنْ مَدَادِهِ. وَلَيْسَتْ الْحَيَاةُ إِلَّا فِي لِقَا الْأَخْوَانِ، وَ إِذَا غَابُوا فَلَا النَّاسُ بِنَاسٍ وَلَا الزَّمَانُ بِزَمَانٍ، وَهَذَا هُوَ مَذْهَبِي فِيمَنْ أَبْذُلَ لَهُ الْوَدَادَ وَإِنْ قَرَّ قَلْبُهُ بَعْدِي فَقَلْبِي لَا يَقَرُّ عَلَى الْبَعَادِ، وَلَوْ يَمِثُلُ لِي غُرَابٌ الْبَيْنِ فِي هَذَا الْمَقْنَصِ لِحَطْمُتِهِ لَهُ صُلْبًا وَجَعَلْتُ نَعِيَهُ عَلَيْهِ نَذْبًا، وَالْحَقُّهُ بَغْرَابِ ابْنِي آدَمَ إِذْ أَثَارَا فِي الْأَرْضِ تَرْبًا. وَهَآ أَنَا أَتَوَقَّعُهُ تَوَقَّعَ الْمُؤْتَوَّرِ بِفَعْلِهِ، وَاعْلَمْ أَنَّهُ الْأَبْقَعُ الَّذِي أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ بِقَتْلِهِ، وَفِي اخْتِلَافِ لَوْنِيهِ مَا دَلَّ عَلَى خَلْطِ اللَّيَالِي بِالْأَيَّامِ وَمِنْ هَاهُنَا تَوَجَّهَتْ دَوَاعِي الطَّيْرَةِ فِيهِ إِلَى الْأَوْهَامِ، وَأَنَا أَرْجُو مِنَ اللَّهِ اجْتِمَاعًا يُؤْذِنُ بِدَوَامِ السُّرُورِ وَذَلِكَ مِمَّا لَا يَسْتَقْسَمُ لَهُ بِالْإِزْلَامِ وَلَا يَلْتَفِتُ فِيهِ إِلَى زَجَرِ الطُّيُورِ.

MEKTUP-15

Şam sahibi Melikü'l-Muazzam İsa b. Ebî Bekir b. Eyyûb'a yazdığı ve kendisine gönderilmiş olan av köpeklerinden söz eden bir mektup

Allah; efendimizin günlerini ve egemenliğini, gönüllerin inancı olarak devam ettirsin. Kuşları, kendisine uğur getirecek yöne uçursun. Onun günlerine, zafer ve sevinç giysileri giydirdirsin. Kur'an'ın; Zebur'a tanıklığı ile yeryüzünün mirasını ona bir hak olarak bıraksın. Akranlarının ağzını kapatsın, [26a] bu egemenlikle kendisini adeta sayfa üzerindeki satırlar misali, onun dışında kalan bu işin erbabını da, o satırlar üzerindeki elifler mesabesinde kılsın.

Resûlullah^(sav): “Muhakkak ki, nefsinin senin üzerinde hakkı vardır⁸⁸” buyurmuştur. Nitekim rahatça eğlenmesi ve mubah olan şeylerin kendisine yasaklanmaması, nefsin hakkıdır. Avlanmada da bir amaç ve istek vardır. Bu işi yapan usanmaz, peşinden giden de onun lezzetinden habersiz değildir. Avı, zahmetsizce ele geçiren, onu bir dinlenme kabul etmiş, zahmet çekerek onu elde eden de ganimet saymıştır. Avlanma yeri; yabancı, evcil, grubundan ayrılmış, avcı ve avın bir arada bulunduğu yerdir.

Efendimizin; arzusunu gerçekleştirmek için, av için tuzaklarını götürmesi ve elde ettiklerinden dolayı hamd etmesi ve bunun aşırı tehlikelerle karşılaşması, günün âdetlerindendir. O gün; uzuvlarının nitelikleri yönünden ve hızlı gidişleri bakımından yarış atlarına benzeyen, seçkin av köpeklerini salıvermiştir. Bunlar ancak; uzun bacaklı, zayıf fakat sağlam böğürlü, ince ve zarif yüzlülerden müteşekkildirler. Onlar için; engebeli yerlerle düz vadiler, geyiklerle dağ keçileri birdir. Bir av yakalamayı arzu etse mutlaka arzusuna ulaşır. Bir şeyi isterse, mutlaka bu isteği önüne gelir. Gözleri; neye bakacak olsa, o şey hemen yanı başında bulunur ve onun ellerinin etkisi altına girer. Sanki başarı alınca yazılmış, ya da arzu ve istekler onun gücüne râm olmuş.

.....

⁸⁸ Hz. Peygamber'in ibadet konusunda aşırı giderek kendini yıpratana ve yoranlara yaptığı ikazdır. O, herkes gibi hem uyuduğunu hem namaz kıldığını hem oruç tuttuğunu ve hem de kadınlarla evlendiğini beyan ederek, Müslümanlara; Allah'tan korkmalarını, zira ehlinin (=ailesinin) ve misafirin kişi üzerinde hakkı olduğunu söylemiş, devamla "...nefsinizin de senin üzerinde hakkı var. Öyle ise bazen oruç tutun, bazen yiyin. Namaz da kılın, uykunuzu da alın." demiştir. Buhârî, *Sahih*, Savm 55, II, 245.

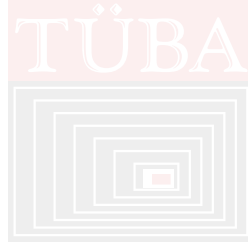
كتاب كتبه إلى الملك المعظم عيسى بن أبي بكر ابن أيوب صاحب دمشق وضمنته ذكر كلاب صيد أرسلت إليه

أَدَامَ اللهُ أَيَّامَ مَوْلَانَا وَمَلَكِهِ عَقَائِدَ الصُّدُورِ وَزَجَرَ لَهُ سَوَانِحَ الطُّيُورِ وَأَلْبَسَ أَيَّامَهُ لِبَاسَ النُّصْرَةِ وَالسُّرُورِ وَجَعَلَ وِرَاثَةَ الْأَرْضِ لَهُ حَقًّا بِشَهَادَةِ الْقُرْآنِ عَلَى الرَّبُّورِ، وَأَلْثَمَ الْأَفْوَاهِ ثُرَابَهُ (١/٢٦) حَتَّى تَتَمَثَّلَ بِهِ سُطُورًا وَيَتَمَثَّلَ أَرْبَابُهَا أَلْفَاتٍ عَلَى تِلْكَ السُّطُورِ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِنْ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا» وَمَنْ حَقَّ النَّفْسِ أَنْ تُبْسَطَ فِي مَرَاحٍ وَلَا تُنَمَّعَ مِنْ مُبَاحٍ، وَفِي الصَّيْدِ أَرْبٌ لَا يَمَلُ دَانِيَهُ وَيَغْفِلُ لِلذَّتِ طَالِبُهُ، وَقَدْ عَدَّهُ رَاحَةً غَانِمُهُ، وَغَنِيمَةً كَاسِبُهُ، وَهُوَ مَجْمَعٌ وَخَشْيٌ وَأَنِيسٌ وَمُعْتَزَلٌ وَمُقْتَرَسٌ وَقَرِيسٌ، وَمِنْ عَادَةِ الْأَيَّامِ أَنْ تَحْمَلَ مِنْ مَكَائِدِهِ مَا يَقْضِي مَوْلَانَا بِهِ وَطَرًا، وَيَحْمَدُ مِنْهُ أَثَرًا، وَيُعَالِي فِيهِ خَطَرًا وَ قَدْ أَرْسَلَ مِنَ الْعُصْفِ الْمُنْتَخَبَةِ أَشْبَاهَ الْجِيَادِ فِي صِفَةِ أَعْضَائِهَا، وَسُرْعَةِ مَضَائِهَا، فَمَا مِنْهَا إِلَّا الطَّوِيلُ الْبَاعِ، مُضْطَمِّرُ الْكِشْحِ مُخْطَفُهُ، أَسِيلُ الْخَدِّ مُرْهَفُهُ، سَوَاءٌ لَدَيْهِ الْوُغُورُ وَالسُّهُولُ وَالطُّبَاءُ وَالْوُغُولُ، لَا يَرُومُ فَرِيسَةً إِلَّا بَلَغَ مَرَامَهُ، وَلَا يَوْمٌ مَطْلُوبًا إِلَّا صَارَ أَمَامَهُ، فَكُلَّمَا نَظَرْتَهُ عَيْنُهُ فَهُوَ صَائِرٌ لَدَيْهِ، وَمُنْقَلِبٌ تَحْتَ حُكْمِ يَدَيْهِ، كَأَنَّمَا كُنْتُ الْفُلُحُ عَلَى جَبِينِهِ، أَوْ جُعِلَتِ الْمَنِيَّةُ طَوْعَ يَمِينِهِ. وَلَمْ يُرْسِلِ الْمَمْلُوكُ مَا أَرْسَلَهُ مِنْهَا حَتَّى تَخَيَّرَ لَهُ وَقْتًا، مُذْهَبَةً حَوَاشِي أَعْلَامِهِ، مُوفِيَةً لِيَالِيهِ فِي الطُّولِ عَلَى أَيَّامِهِ، لَا يَشْكُو الْقَانِصُ فِيهِ هَجِيرًا، وَلَا يُرَى مَعَ الْمَوَاطِبَةِ عَلَيْهِ حَسِيرًا، وَهَذَا الْفَضْلُ مِنَ الْعَامِ هُوَ الْخَرِيفُ الَّذِي نَزَلَتْ شَمْسُهُ فِي بُرْجِ مِيزَانِهَا وَتَكَهَّلَتْ بَعْدَ مَا مَضَى فِي الصَّيْفِ مِنْ شَبَابِهَا، وَفِي الرَّبِيعِ مِنْ رِيْعَانِهَا. فَهُوَ إِبَانٌ قَنَصٌ وَمُنْتَزَهٌ فُرْصٍ وَعَرَائِمٌ لَذَّةٍ، لَا يُؤْخَذُ فِيهَا بِرُخَصٍ لِاسِيْمَا إِنْ كَانَ ذَلِكَ بَارِضٍ تَقْتَنِصُ النَّظَرَ بِتَدْنِيحِ أَزْهَارِهَا وَاطِّرَادِ أَنْهَارِهَا، وَتُؤْمِنُ الرَّكَضُ بِهَا مِنْ هَبْوَةِ غُبَارِهَا، وَكَبْوَةِ عَثَارِهَا، كَأَنَّمَا نَسَجَ أَدِيمُهَا فِي مَنْسَجٍ وَاسْتَوَتْ أَطْرَافُهَا وَأَوْسَاطُهَا، فَجَوْهَا جَوْ سَجَسَجٍ. وَدِمَشْقُ هِيَ الَّتِي صَوَّرَهَا اللهُ عَلَى هَذَا التَّصْوِيرِ، وَأَرْضُهَا هِيَ الْمَعْرُوفَةُ بِهَذِهِ الْأَوْصَافِ، وَإِنْ قِيلَ أَرْضٌ عَلَى حَكْمِ التَّكْبِيرِ، فَإِذَا ذَكَرْتَ مَنَارَةَ الْبِلَادِ كَانَتْ فَاتِحَةً كِتَابَهَا وَقَذَلَكَةَ حَسَابِهَا وَالتِّي لَا يُمَارِي مُمَارٍ فِي أَنَّهَا الْمُنْفَرِدَةُ مِنْ (٢/٢٦) بَيْنَ أَضْرَابِهَا وَقَدْ شَابَهَتْ سُلْطَانَهَا الْآنَ فِي

Köle; bunlardan salıverdiklerini, uygun bir zaman tayin etmeden salıvermez. Bu zaman; alametlerinin detayları kaybolmuş, uzunlukta; geceleri gündüzlerini geçmiş, avcının öğle sıcağından şikâyet etmediği, avı sürdürmede bitkinlik hissetmeyeceği bir zamandır. Yılın bu mevsimi, güneşi; terazi burcuna inmiş, gençliği yaz mevsiminde geçtikten sonra olgunluğa erişmiş, ilkbaharda da en güzel çağı geçmiş olan sonbahar mevsimidir. İşte bu mevsim, avın başlama zamanı, fırsatların değerlendirileceği ve lezzet ziyafetlerinin mevsimidir. Böylesi bir zamanda ucuzluğa bakılmaz. Özellikle de bunlar; çiçeklerinin boyun eğmesinden ve nehirlerinin devamlı akışından gözlerin lezzet aldığı, içinde koştururan kişinin üzerine toz parçacıklarından ve tökezlemelerinin cefasından güvende olduğu, sanki toprağı bir dokuma atölyesinde dokunmuş ve her tarafı dümdüz, havası; Secsec (bir kent adı/iklimi; sıkıntı verecek kadar çok sıcak veya çok soğuk, toprağı ne çok sert ne de çok yumuşak yer) ve Allah'ın cennet şeklinde tasvir ettiği, toprakları da bu şekilde bilinen, büyülenmeden dolayı kendisi için "işte öylesi bir yer" denilen Şam havası olan bir yerde ise. Ülkelerin minarelerinden (en güzel şehirleri/yüksek kuleleri) söz edecek olursan, (Şam şehri) bu şehirlerin fatıhası ve hesaplarının bir hülasası hükmündedir. **[26b]** O; benzerleri arasında tek olup şu anda çağının zarafeti ve hükümlerinin dengeli oluşu yönünden, sultanına benzemiş olduğu konusunda, hiçbir karşıt görüşlünün, aksine görüş beyan edemeyeceği bir şehirdir.

Eğer sultanın günleri, bu şehirden önce geçmiş olsaydı, sultan; yaratıcılığıyla onu güçlendirip yeni bir şekil verecek, yapısını da şimdi olduğu gibi verimli ve korumasını şu andaki gibi geniş bir hale getirecekti. Sultan hakkında söz söyleyen kişinin, şu sözünün kabul edilmesi yerindedir: "Şehir ancak kendisine, kendisi de şehre uygundur." Köle mektubunun cevabını beklemektedir. Onu gönderen sınıandı, böylece onun cevheri ortaya çıktı. Hem yazdıklarından hem de hazır bulunmasından dolayı kendisine teşekkür edildi.

نَصَارَةِ أَيَّامِهِ، وَمَعْدَلَةُ أَحْكَامِهِ، وَلَوْ تَقَدَّمَ زَمَانُهُ عَلَيْهَا لَقِيلَ إِنَّهُ أَعَدَّهَا بِخُلْفِهِ، فَأَنْشَأَهَا خَلْقًا جَدِيدًا، وَجَعَلَ عُودَهَا كَمَا هُوَ عُودًا مُثْمَرًا، وَظَلَمَهَا كَمَا هُوَ ظَلَمًا مَدِيدًا، وَفِيهِ يَصْحُ التَّمَسُّكُ بِقَوْلِ الْقَائِلِ: «فَلَمْ تَكُ تَصْلِحْ إِلَّا لَهُ وَلَمْ يَكُ يَصْلِحْ إِلَّا لَهَا» وَالْمَمْلُوكُ يَرْتَقِبُ جَوَابَ كِتَابِهِ بَأَنِ الَّذِي أَرْسَلَهُ جُرِّبَ فَبَانَ جَوْهَرُهُ وَشُكِرَ حَضْرُهُ وَمَحْضَرُهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-16

Bu mana (konu) ile ilgili başka bir mektup

Allah; efendimizin himayesine olan nimetini tamamlasın, güzel ahlakını, saadet tepelerinin zirvesine yerleştirsın, egemenliğinin iliklerini; ilikleri asla çözülmeyen zamana bağlasın, “onu gece yürütenı tespih ederiz⁸⁹” denilecek derecede, çabalarını en uzak mesafelere ulaştırsın. Allah onun şefkat dolu gönlünü her zaman zengin kılsın. Kendisinin asla görmeyeceği, kendisine benzer biri görülünceye kadar toprağını beka sebepleri noktasında genişletip bol etsin.

Bendeniz; mektuplarının yularlarını serbest bıraksaydı, tıpkı yarış atları gibi, birbirleriyle yarışacak peş peşe ve o saygıdeğer kapıya; bir şeyi çok arzulayan kimsenin gayreti içinde koşacaklardı. Fakat o; bendenizin edebine uygun bir şekilde onları yazmayı bıraktı. Ve onları; kendi zekâsına göre değil, efendimizin ileri görüşlülüğüne uygun olarak, emrine amade kıldı. Kendisini mektubunu yazmaya iten şey, yılın bu mevsiminin ona; bedeni dinlendiren, nefsi rahatlatan, zamanı güzel bulutlu ve güneşli sabahlama ve akşamlama yerleri doğuran, av hayvanlarının dinlenme yerlerini hatırlattığı içindir.

Bu mevsim; Allah'ın ilkbahar mevsiminden sonra getirdiği, sıcakında ve soğukunda mutedil olan, Allah'ın; güneş ısısından çokça ısınmış o yere kefarete olarak yarattığı ve ilkbaharın hediye ettiği güllerden kat kat daha fazla fesleğen hediye eden sonbahar mevsimidir. Güneşinin, yalnızca terazi burcuna girmesi dolayısıyla, güzellik bakımından çok zengin değilse de meyvelerin olgunlaşma baharının, onun zamanına denk gelmesi, ona güzellik olarak yeter.

Köle; avın ele geçirilmesi için ihtiyaç duyulan, her türlü araç ve gereci göndermişti. Tavşanı, ininden çıkar çıkmaz avlıyor, [27a] dağ keçisinin; henüz bulunduğu yeri terk edip kaçmadan, aniden karşısına çıkıveriyordu. Bedeni; (av için) o kadar yetenekliydi ki, onun çok eskilerden kaldığı; ancak derisinin üzerindeki şekiller ve mensubiyetinin değiştirilmiş olduğu sanılıyordu.

*Başkası tarafından gerilmemiş dört gergin bacaklı
Güçlü kollara ve kuvvetli ayaklara sahip
Onun benzerlerinin izleri kayalarda bulunur.*

كتاب آخر في المعنى

أَسْبَغَ اللَّهُ ظِلَّ مَوْلَانَا وَأَوْطَنَ وَفُودَ السَّعَادَةِ ذَرَاهُ، وَشَدَّ عُرَى مُلْكِهِ بِالذَّهْرِ الَّذِي لَا تَنْفَصِمُ عُرَاهُ، وَأَسْرَى بِسَعْيِهِ إِلَى الْأَمَدِ الْأَقْصَى حَتَّى يُقَالَ «سَبْحَانَ الَّذِي أَسْرَاهُ»^{١٩} وَلَا زَالَ مُثْرِيًّا مِنَ الْحَسَبِ الصَّمِيمِ الَّذِي رَقَّتْ فُرُوعُهُ وَطَابَ ثَرَاهُ مُمْدُودًا لَهُ فِي أَسْبَابِ الْبَقَاءِ، إِلَى أَنْ يَرَى لَهُ مِثْلًا وَلَنْ يَرَاهُ. لَوْ أَطْلَقَ الْمَمْلُوكُ أَعْنَةً كَتَبَهُ لَتَسَابَقَتْ تَسَابِقُ الْحَيَادِ، وَتَهَاقَتْ عَلَى ذَلِكَ الْبَابِ الْعَزِيزِ تَهَاقُتِ الْهَمِّ الصَّوَادِ، لَكِنْ تُمْسِكُ عَنْهَا إِمْسَاكَ عَبْدٍ وَقَفَ عَلَى سَنَنِ أَدَبِهِ، وَأَرَصَدَهَا لِمَا يَعْضُرُ مِنْ أَرْبِ مَوْلَانَا لَا مِنْ أَرْبِهِ. وَالْبَاعِثُ عَلَى إِصْدَارِ كِتَابِهِ أَنَّ هَذَا الْفَصْلَ مِنَ الْعَامِ أَذْكَرُهُ مَنَازَةَ الصَّيْدِ الَّذِي يَرُوضُ جِسْمًا، وَيَبْسُطُ نَفْسًا، وَتَلْدُ أَوْقَاتَهُ مَصْبَحًا وَمَمْسًا وَعَيْمًا وَشَمْسًا، وَذَلِكَ هُوَ فَصْلُ الْخَرِيفِ الْمُعْتَدِلِ فِي حَرِّهِ وَبَرْدِهِ الْمُهْدِي مِنَ الرِّيَاحِينَ أَضْعَافَ مَا أَهْدَاهُ الرَّبِيعُ مِنْ وَرْدِهِ الَّذِي خَلَقَهُ اللَّهُ كِفَارَةً رَمَضَاءَ الْمَصِيفِ، فَجَاءَ بِهِ مِنْ بَعْدِهِ. وَيَكْفِيهِ مِنَ الْحُسْنِ أَنَّهُ مُوعَدٌ لِلثَّمَارِ فِي إِبَانِهَا، وَلَوْ لَمْ يَكُنْ مُثْرِيًّا فِي حُسْنِهِ لِمَا خُصَّتْ شَمْسُهُ بِالنُّزُولِ فِي بُرْجِ مِيزَانِهَا، وَقَدْ أُرْسِلَ الْمَمْلُوكُ مَا يُدْرِكُ بِهِ وَطَرُ الصَّيْدِ عَلَى تَعَدُّدِ أَشْكَالِهِ، وَاخْتِلَافِ إِحْرَازِهِ وَإِسْهَالِهِ، فَهُوَ يَقْتَنِصُ الْأَرْبَ عِنْدَ مَثَارِهَا مِنْ وَجَارِهَا (١/٢٧) وَيُبَاغِتُ الْأَرْوِيَّةَ قَبْلَ اسْتِقْلَالِهَا فِي فِرَارِهَا، وَإِنْ سَنَحَ لَهُ ظَبْيٌ فَاتَّ مَدَى طَرْفِهِ وَاعْتَرَضَهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ لَا مِنْ خَلْفِهِ، وَقَدْ زِيدَ بَسْطَةً فِي الْجِسْمِ حَتَّى ظَنَّ أَنَّهُ مِنَ الْعَهْدِ غَيْرِ تَذْبِيجِ إِهَابِهِ وَعَزْوِهِ انْتِسَابِهِ بِأَرْبَعِ مَجْدُولَةٍ لَمْ تُجَدَّلِ

فُقِلَ الْأَيْدِي وَبَدَّاتِ الْأَرْجُلُ

أَثَارَهَا أَمْثَالُهَا فِي الْجَنْدَلِ.

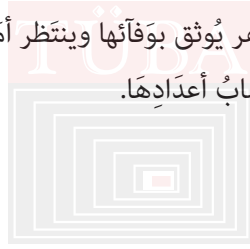
وَكَانَ الْمَمْلُوكُ بِمَوْلَانَا وَقَدْ خَرَجَ فِي خَفٍّ مِنْ أَصْحَابِهِ يَرْتَادُونَ إِثَارَةَ جَانِمٍ مِنْ مَجْتَمِعِهِ وَيَحَاوِلُونَ إِثْقَالَ ظَهْرٍ مِنْ مَعْتَمِهِ، وَهُمْ يَرَكُضُونَ حَيَادًا كَالْعِقَبَانِ فِي انْصِبَابِهَا، وَكَالْأَحَادِلِ

Bu köle, efendimize aitti. Arkadaşlarından birkaç kişilik bir grupla; tüneğinde tünemiş bir hayvanı harekete geçirerek avlamak ve oradaki ganimeti yüklenip getirmek üzere çıktılar. Onlar adeta; kartallar gibi süzülerek çok iyi koşuyorlar, dikildiklerinde de; ön kısmında çöl ağacı dallarından yapılmış, uzun mızraklar bulunan gergin yay gibi duruyorlardı. Sırtları; fazla gelen hisseleri bırakıyordu. Zaten, sırtlarında bulunanlar bir kum tepesini veya bir vadi kayasını andırıyordu. Hepsi de; avı kovalamak için olduğu gibi izini sürmek için eğitilmişlerdi. O esnada, kölenin avlanmada kullanılmak üzere gönderdiği hayvanların boyundaki bağları çözülür. Birden bire; bunlardan kimisini, sanki kaybettiği şeyi aramaya çıktığını, bir diğerini, kin duymasa da intikam almaya çalıştığını ve bir başkasını, zafer elde edinceye kadar sabrettiğini görürsün.

Efendimizle düşmanları, bir savaşta karşı karşıya geldiklerinde, o savaşta sınırlı; askerlerinden ve yıldızların ileri gelenlerinin en üstünlerinden müteşekkil olacaktır. Şayet (düşmanlar) dayanacak olurlarsa mızraklar onların canlarına ve mızraklarının ağırlığına son verecektir. Kaçacak olurlarsa da; efendimizin emri onları takip edecek, sonunda günün felaketleri kendilerini öldürecektir. Böylece, hummadan kurtulacaklar, ama ecele teslim olacaklardır. İşte Cenab-ı Allah efendimizin düşmanlarına böyle yapar.

Bu da; kimisinin gerçekleşmesi uzak, kimisinin yakın, kimisi isabetli kimisi hatalı, temennilerden biridir, denilemez. Fakat bu; efendimizin eliyle sürekli olarak gerçekleşmesi devam eden, geçmiş günüyle, bu günüyle ve gelecek yarını ile bağlantılı olan geleneğidir. Gelenekler, zamanın mukavelesidirler. Onların vefasına güvenilir ve zamanı geldiğinde, içerdikleri taahhütlerin yerine getirilmesi beklenir. Allah, zamanı; bunların tekrarından ve bunların sayılarının çokluğu ile ilgili hesaplanmasından yoksun bırakmasın.

فِي انْتِصَابِهَا تَطُولُ بِهَوَادِيهَا أَسِنَّةُ الصَّعَادِ، وَتَقْصُرُ ظُهُورُهَا عَنِ فَضْلَةِ الْبِدَادِ، وَمَا خَلَفَ الصَّلَا مِنْهَا كَثِيبٌ رَمَلٍ أَوْ صَخْرَةٌ وَادٍ، وَكُلُّهَا هُدْبٌ لِلطَّرْدِ كَمَا هُدْبٌ لِلطَّرَادِ، وَحِينَئِذٍ تُفَكُّ الْقَلَائِدُ عَمَّا أَرْسَلَهُ الْمَمْلُوكُ فَلَا يَرَى إِلَّا نَاشِدًا لَمَّا لَا يَفْقِدُ وَطَالِبًا ثَارَ وَإِنْ لَمْ يَحْقِدْ، وَصَابِرٌ يَنْجُ الطَّفَرَ رَيْثَمَا يُورِدُ، وَكَذَلِكَ يَفْعَلُ اللَّهُ بِأَعْدَاءِ مَوْلَانَا إِذَا جَمَعْتَهُمْ وَإِيَّاهُ مَعْرَكَةٌ تَكُونُ الْحُدُودُ فِيهَا مِنْ جُنُودِهِ وَدَوَائِبُ الْكَوَاكِبِ مِنْ بُنُودِهِ، فَإِنْ ثَبَتُوا لَهَا أَنْهَتِ الرِّمَاحُ أَرْوَاحَهُمْ، وَالْأَثْقَالُ رِمَاحَهُمْ، وَإِنْ فَرُّوا تَبِعَهُمْ مُرَادُهُ فَقَاتَلَتْهُمْ غَوَائِلُ الْأَيَّامِ وَخَلَصُوا مِنَ الْحِمَامِ إِلَى الْحِمَامِ، وَلَا يُقَالُ إِنْ هَذِهِ أَمْنِيَّةٌ مِنَ الْأَمَانِي فَإِنْ مِنْهَا بَعِيدٌ وَقَرِيبٌ، وَمُخْطِئٌ وَمُصِيبٌ، وَلَكِنَّهَا عَادَةٌ مَوْلَانَا لَمْ تَزَلْ جَارِيَةً عَلَى يَدِهِ مُقْتَرَنَةً بِمَاضِي أَمْسِهِ وَحَاضِرِ يَوْمِهِ وَمُسْتَقْبَلِ غَدِهِ، وَالْعَوَائِدُ مَوَاقِيقُ عَلَى الدَّهْرِ يُوثِقُ بِوَفَائِهَا وَيَنْتَظِرُ أَمَدُ اسْتِيفَائِهَا وَاللَّهُ لَا يَخْلِيهِ مِنْ تَرَدَادِهَا، وَمَنْ تَكَاثَرَ الْغَائِبُ حَسَابُ أَعْدَادِهَا.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-17

Şahinleri nitelediği mana (konu) ile ilgili başka bir mektup

[27b] Allah, efendimizin egemenliğini devam ettirsin. Gücü erişilemez ve makamı hep yüce kalmaya devam etsin. Her zaman bulutlara sütkardeşi olsun. Tüm günleri ilkbahar, şan ve şöhreti her yerde duyulup görülmeye devam etsin. Kuvveti yeryüzünün tamamını kapsasın.

Kölenin, efendimiz için yaptığı dualardan birisi de şudur; “Günlerin; Necd ve Tihâme'den⁹⁰ ihrama girmeksizin, ziyaretine giyinik olarak geldiği, efendimizin sevinç mevsimleri hep devam etsin. Bu mevsimlerin, uyum içindeki güzellikleri ve değişik zamanları, efendimiz için hep dengeli olsun. Yüceltilmesi bakımından; yakın yerleri Müzdelife ve yüksek kısımları Arafat gibi olan kendisine mahsus kapı hükmündeki müzdelife ve onun arefesinde dursun.”

Bu yerlerden biri; kırmızılığıyla sanki kınayla boyanmış gibi duran, küçük çakıl taşları yerine av hayvanlarının kol ve bacaklarının atıldığı av boğazlama yeridir. Yılın bu zamanı; onun buluşma vakitlerinden bir vakit ve toplanma yerlerinden bir yerdir. Artık kış; asık surathı havasını, şiddetli sağanak yağmurunu, kasırga gibi rüzgârını ve elleri ceplere yahut kol yenlerine sokan soğuğunu alıp götürdü. Ve ilkbahar; süslü şekiller içinde güzelliğini göstererek ve ılımanlığının terazisiyle böbürlenerek geldi. Kendisiyle ruhlar (canlar) arasında bir ilişki vardır. Bu yüzden canlar kendisini karşıladıklarında, aydınlığı onların gözlerini kamaştırır, yeryüzü de; gökyüzüne övgülerini açıkça dile getirmiş, ihsan ve lütuf makamlarının kendisinde olduğunu itiraf etmiştir. İsimler farklı olmasaydı, her ikisi tek bir şey olacaktı.

Orada seyredilen en güzel manzaralardan biri, gölet sularının biriktiği yerlerdir. Üzerine bol yağmur yağdığında, yüzeyindeki kabarcıkları, adeta tavlasıyla oynayan kişiyi tasvir eder, üzerinde hafif bir rüzgâr estiğinde ise o kabarcıklarla zırh örür, ancak bunu güzel bir şekilde öremez. Bu yerler, kuşların; ana kucığına süzülür gibi, hızlıca gelip kondukları ve kendisiyle tehlikelerden korunduğu barınaklarıdır. Ne var ki kendilerine; ancak güvende olduklarını zannettikleri

• • • • •

⁹⁰ Tihâme: Kızıldeniz kıyısında bulunan dar bir kıyı ovası. Bakınız: Kudret Büyükcoşkun, “Arabistan”, *DLA*, İstanbul 1991, III, 248.

كتاب آخر في المعنى يصف فيه الشواهين.

(٢٧/ب) أَدَامَ اللهُ سُلْطَانَ مَوْلَانَا وَلَا زَالَ كَهْفُهُ مَنِيعاً وَمَحَلُّهُ رَفِيعاً وَجَنَابُهُ لِسَوَارِي رَضِيعاً وَأَيَّامُهُ كُلُّهَا رَبِيعاً، وَمَجْدُهُ بَصِيراً سَمِيعاً، وَذَرْعُهُ يَسْعُ الْأَرْضَ جَمِيعاً. وَمِنْ دُعَاءِ الْمَمْلُوكِ لِمَوْلَانَا أَنْ لَا يَزَالَ فِي مَوَاقِيتِ مِنَ السُّرُورِ تَحُجُّهَا الْأَيَّامُ مُنْجِدَةً وَمُنْهَمَةً، وَتَأْتِيهَا كَاسِيَةً غَيْرَ مُحْرِمَةٍ، وَتَتَسَاوَى فِي مَحَاسِنِهَا الْمُؤْتَلِفَةَ وَأَزْمَانِهَا الْمُخْتَلِفَةَ، وَيَقِفُ بِمُزْدَلِفَةِ أَبْوَابِهِ وَعَرَفَتِهَا الَّتِي فِي أَعْظَامِهَا كَعَرَفَةَ وَالْمُزْدَلِفَةَ. وَمِنْ جَمَلَةِ هَذِهِ الْمَوَاقِيتِ مَنْحَرُ الصَّيْدِ الَّذِي هُوَ كَالْمُخَضَّبِ فِي أَحْمَرَارِهِ وَفِي رَمِي جَوَارِحِهِ لَا فِي رَمِي جِمَارِهِ، وَهَذِهِ الْوَقْتُ مِنَ السَّنَةِ مَوْعِدٌ مِنْ مَوَاعِيدِهِ وَمَشْهُدٌ مِنْ مَشَاهِدِهِ، فَالْشِّتَاءُ قَدْ ذَهَبَ بِجَوْهِ الْقُطُوبِ وَوَبَّلَهُ السَّكُوبُ، وَرِيحُهُ الْهَيُوبُ، وَقُرْهُ الْوَاضِعُ الْأَيْدِي فِي الْأُرْدَانِ أَوْ فِي الْجَبُوبِ، وَجَاءَ الرَّبِيعُ يَتَبَرَّجُ فِي زَخَافِ أَشْكَالِهِ، وَيُزْهِى بِمِيزَانِ اعْتِدَالِهِ، وَيَبْيُتُّهُ وَبَيْنَ الْأَرْوَاحِ مُنَاسِبَةً فَلِهَذَا بَهْرَهَا ضَوْءٌ لَاسْتِقْبَالِهِ، وَالْأَرْضُ قَدْ صَرَّحَتْ بِثَنَائِهَا عَلَى السَّمَاءِ، وَاعْتَرَفَتْ لَهَا بِمَوَاقِعِ النِّعْمَاءِ وَقَابَلَهَا بِمِثْلِ كَوَاكِبِهَا فَصَارَا شَيْئاً وَاحِداً لَوْلَا اخْتِلَافُ الْأَسْمَاءِ. وَمَنْ أَحْسَنَ مَا يُنْظَرُ إِلَيْهِ مِنْهَا مَنَاقِعُ الْغُدْرِ الَّتِي إِذَا جَادَهَا الْغَيْثُ صَوَّرَ الْحَبَابَ عَلَى بَسَاطِهَا كَلَاعِبٍ بَنَرْدِهِ، وَإِذَا مَرَّ النَّسِيمُ عَلَيْهَا صَاغَهَا دُرُوعاً لَكِنَّهُ غَيْرُ مُقَدَّرٍ فِي سَرْدِهِ، وَهِيَ مَأْوَى الطَّيْرِ يَنْقُصُ إِلَيْهَا كَانْقِصَاضِهِ إِلَى مَحْضَنِهِ وَيَخْتَرِسُ بِهَا وَالْحَذِرُ لَا يُؤْتِي إِلَّا مِنْ مَأْمَنِهِ، وَلَا سَبَبَ إِلَى اقْتِنَاصِهَا إِلَّا بِالشَّوَاهِنِ الْمَدُومَةِ الَّتِي تَرْمُقُهَا بِالطَّرَفِ الْوَقَّاحِ وَتُعَدُّ لَهَا فِي أَكْفِهَا أَسِنَّةَ الرِّمَاحِ وَقَدْ أَرْسَلَ الْمَمْلُوكُ مِنْهَا كُلَّ فَارِهِ قَدْ أُدِّبَ بِحُسْنِ أَدَبِهِ وَجَاءَ لِمُرْسَلِهِ عَلَى وَفَاقِ أَدَبِهِ وَقَدْ أُعْطِيَ حَظَّهُ مِنَ الصَّيْدِ فَلَا يَزَالَ مِنْهُ مُطْعَماً مَرُوقاً

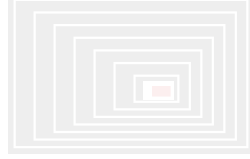
yerlerde ulaşılır. Onları; havada daireler çizerek dönen, kendilerini yüz­süz arsız bir şekilde izleyen, onlar için avuçlarında keskin mızraklar hazırlayan şahinlerle avlamaktan başka bir yol yoktur.

Köle; bizzat kendisinin güzel bir şekilde eğittiği bu şahinlerden, en çevik olanları salar. Onlar da aldıkları eğitime uygun olarak (avları ile birlikte) kendilerini salan kişiye geri dönerler. Kendilerine de bu ziyafetten pay verilir ve devamlı olarak kendilerine bundan yedirilir ve rızıkları verilir. [28a] Yuvasını dağlarda yapmasının nedeni, dağların kayalıklardan yaratılmış olmasıdır. Pençeleri ve kurnazlığı dolayısıyla mağrurdur. Avlanma yerlerini bulmada başarılıdır. O, efendimizin kapısına da gelecek ve çadırlarının çevresinde; birbirine benzer görünen, karışık birtakım kanların aktığı bir kapıya tesadüf edecek. Bunları gören kimse; düşmanlarının kanı, av hayvanlarının kanı veya diğer koyun keçi vs. kanı olduğunu bilemeyip, birbirinden ayırt edemeyecek. Ayrıca orada; maharetlerle donatılmış ellerin taşıdığı, mertebelerinin yüksekliği bakımından biri diğerinden üstün, benzer pek çok şeyler görecektir. Bunların en aşağı seviyede olanı, bağımsız olarak bir sancak taşıyan ve bir alayın önünde yürüyen emîr elidir. Allah; o şerefli kapının tamamını mutlulukla kaplasın, mutluluk oradan ayrılmak istemesin, uşaklar orada krallar gibi, krallar da uşaklar gibi olmaya devam etsin. Vesselâm.

Şu beş mektup ise, her biri diğerlerinde olmayan farklı manaları barındıran ve bu özgün üslubun kullanıldığı avcılıkla ilgili mektuplardandır.

(I/٢٨) وَلَمْ يَبْنِ وَكَرَهُ بِالْجِبَالِ إِلَّا وَقَدْ جَعَلَ مِنْ صَخَرِهَا مَخْلُوقًا فَهُوَ مُذِلُّ بِأَيْدِهِ وَكَئِيدِهِ وَمُؤَفِّقٌ لِمَوَاقِعِ صَيْدِهِ. وَسِيرِدُ عَلَى بَابِ مَوْلَانَا فَيَصَادِفُ بَابًا تَجْرِي الدِّمَاءُ مُخْلَطَةً حَوْلَ خِيَامِهِ وَهِيَ مُشْتَبِهَةٌ عَلَى النَّظَرِ، فَلَا يُفَرِّقُ فِيهَا بَيْنَ دَمِ عِدَاتِهِ وَدَمِ فَنَصِهِ وَأَنْعَامِهِ، وَسَيَلْقَى هُنَاكَ أَشْبَاهًا كَثِيرَةً تَحْمِلُهَا أَيْدٍ مَثْقَلَةٌ بِالْمَوَاهِبِ مُتَّفَاوِتَةٍ فِي اعْتِلَاءِ الْمَرَاتِبِ، أَدْبَهَا يَدُ أَمِيرٍ تَسْتَقِلُّ بِلِوَاءٍ مِنَ الْأَلْوِيَةِ، وَتَسِيرُ فِي كَتِيبَةٍ مِنَ الْكَتَائِبِ وَاللَّهُ يَجْعَلُ السَّعَادَةَ مَقِيمَةً بِذَلِكَ الْبَابِ الْكَرِيمِ لَا تَبْغِي عَنْهُ حَوْلًا وَلَا تَزَالُ الْحَوْلُ بِهِ مُلُوكًا وَالْمُلُوكُ حَوْلًا وَالسَّلَامُ.

وَهَذِهِ خَمْسَةُ كُتُبٍ مِنَ الطَّرِدِيَّاتِ يَتَضَمَّنُ كُلُّ مِنْهَا مَعْنَى لَيْسَ فِي الْآخِرِ. وَمِمَّا يَجْرِي مَجْرَى هَذَا الْأَسْلُوبِ الْغَرِيبِ

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP - 18

*Şam emîrlerinden birine yazdığı ve katıldığı bir savaşta
yüzünden yaralandığını anlattığı bir mektup*

Allah, yüce meclisin sınırlarını korusun, Takdîr-i İlâhî'yi onun silahı ile onaylasın, savaş alanlarında onu muzaffer eylesin, onun selameti için; (Allah), kendi ordusunu (melekleri), meclisin hazır olan ordusuna ilhak etsin, şanını; her şeyin en güzeli ve en görkemlisi ile süslesin. Yapacağı işlerde seçimini, fal oklarının çekilişine muhtaç etmesin. Dileğine uygun uzun bir ömür bağışlasın. Tüm zamanlarını övgüye layık kılsın. Arkadaşlarına nasip ettiği övgüden onu mahrum etmesin.

Onurlu can, tehlikelerin gelişinden korkmaz. Fakat haberlerin neden olacağı rezaletten korkar. Onun, küçük düşme korkusu kendisine; düşman sayısının çokluğunu, çokluk olarak değil azlık olarak gösterir. Ona göre savaş mevzileri; yumuşak birer döşek, minderler ise onun nazarında, geven çalısının dikenleridir.

[28b] İşte, sahibinin kendisine; çok değerli antikaya davranır gibi cömert davrandığı can budur. Bu can meclis için de değerli olunca, sahibi; onu harcamanın kendisini daha çok onurlandıracağını düşündü. Ayrıca, onun hayatının, çekingenliğinde değil cesaret ve atılganlığında olduğunu anladı. Onu nice tehlikeli olaylara sokmuş, fakat o, tüm bu tehlikeli olaylardan; üzerinde kendisiyle övünülecek yücelik giysileri olduğu halde kurtulmuştur. Nitekim korkağın kaçmasının, ömrünü uzatmayacağını da bilir.

Bu; onun kıskanılan, çok sayıdaki karakterlerinden biridir. Tek başına bir yerde ikamet etmiş olsa da, Allah; kendisini böyle bir karakter ordusuyla donatmıştır. Şimdi insanlar, onun; miğferini yardı, kılıç ve mızraklarını parçaladığı çarpışmaları birbirlerine anlatmaktadırlar. Onurunun yara almaması uğruna yüzünün yaralanmasını göze almış ve yaranın iyileşip kapanacağına, fakat onur yarasının kapanmayacağına inanmıştır. Ve bu konuda: “Çirkinliklerden bazısı diğerinden daha hafiftir” demiştir.

Kim; bu yaraların ona hâlel getireceğini zannediyorsa, kusuru güzelliğin makamına koymakla hata etmiş olur. Hilâlin şekli, güneşin yüzüne resmedilmekle, güneşin yüzüne hiç hâlel gelir mi? Yüzdeki yaralar ancak; menâsik (hacda yapılması gereken işler), meşâir (ibadetlerin eda edildiği yerler) ve meâsirden

كتاب كتبه إلى بعض أمراء الشام وقد لقي حرباً فجرح في وجهه.

منع الله حمى المجلس السامي وجعل الأقدار من سلاحه ونصره في مواطن كفاحه ووصل حزبه بحزبه المشهود بفلاحه وزان مجده بكثرة غره وأوضاحه، وأغنائه في اختيار المساعي عن ضرب قداحه، وهب له عمراً طويلاً على وفق اقتراحه وقرن الحمد بأوقاته كلها ولا حصه من دونها بصباحه. النفس الكريمة لا تخاف تورد الأخطار ولكن تخاف معرة الأخبار، وأنفها من الدنية يربها العدد الكثير بعين الإقلال لا بعين الإكثار فمواقف الحرب عندها لين مهادٍ وحبوب الحشايا لديها شول قتاد (٢٨/ب) وهي التي يسمح بها صاحبها كما يسمح بالمال التلاد ولما كرمت على المجلس رأى بذلها زيادةً في إكرامها وعلم أن حياتها في إقدامها لا في إحجامها. وكم خاض بها مهلكة فخلصت وعليها من العلياء لباس يزهي بفخره، ويعلم الجبان أن فراره غير زائد في مدة عمره، وهذا خلق من أخلاقه المحسودة وهي كثيرة الأعداد، وقد جعله الله منها في عسكر وإن ثوى في وحدة الأفراد. وللناس الآن حديث في الموقف الذي خلق به مغفره وحطم فيه أبيضه وأسمره، ولقد وقف ففدى بجراحة وجهه جراحة عرضه، وأيقن أن هذه تبرى وتلك لا تبرى، فقال بعض المكروه أهون من بعضه، ومن ظن أنها شانتة فقد أخطأ في وضع الشين موضع الجمال وهل يشان وجه الشمس إذا رقيمت عليه صورة الهلال، وليست جراحات الوجوه إلا كالمناسك والمشاعر والمآثر، مشتقة من آثارها وما سواها فليس من المآثر.

(kahramanlıklar) ibarettir. Bu izler, o yerlerden türemedir. Onun dışında kalan izler ise, yiğitlik izleri değildir. Yiğidin yanağı; üzerinde keskin kılıç izleri olmadığı sürece güzel sayılmaz. Bu da, kanların; atların kabaları üzerine değil, bedenlerin ön tarafına damladığını gösteren kesin bir kanıttır. O damlalar, ancak ve ancak kuduz hastalığına şifa, misk kokusuna denk damlalardır, denilebilir. Bu damlalar paktırlar, onların dışındaki damlalar için, “paktır” denilmese de. Nefislerin; kendisi nedeniyle hiddetlendiği şeyler ise boş ve faydasız işlerdir. Nitekim nefisler, savaş sırasında kendinden iyice geçer.

Köleniz, bu mektubu ile öncelikle sevinç ve neşeyi, ikinci olarak da ibadeti dile getirmektedir. Birincisi için, sevgiyi ve ona karşı içinde duyduğu hisleri, ikincisi için de şanı ve bu şanı inşa edeni zikretmektedir. Nice sevinçler, bir acının derinliklerinde dürülüdür. Unutulmamalıdır ki, yiğitliğini ve atılganlığını yiğitler arasında ispat etmiş kişiler ancak parmakla gösterilir. Meclisi kıskananlar, kâh üzülerken kâh sevinerek sabahladılar. Bu durum; göğüs kafeslerinin içerdığı, en ilginç durumlardan biridir. Allah; onların düşüncelerini ters yüz etsin. Bu mektubu da dürüstlükten ayırmasın.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَلَا يَحْسُنُ خَدُّ الْبَطَلِ إِلَّا إِذَا كَانَ بِهِ خَدٌّ مَنِ الْبَيْضِ الْحِدَادِ، وَتِلْكَ شَهَادَةٌ قَاطِعَةٌ بِأَنَّ
الدِّمَاءَ لَمْ تَقْطُرْ عَلَى أَعْجَازِ الْخَيْلِ وَإِنَّمَا قَطَرَتْ عَلَى الْهَوَادِ، وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهَا قَطَرَاتٌ
تَكُونُ لِدَاءِ الْكَلْبِ شِفَاءً، وَلِرِيحِ الْمَسكِ كِفَاءً، وَهِيَ الطَّاهِرَةُ إِذَا لَمْ يُقَلْ لَغِيرِهَا طَاهِرَةٌ،
وَمَا جَاشَتْ بِهَا الْأَنْفُسُ تَرَةً وَالْأَنْفُسُ لَدَا الْحَرْبِ غَائِرَةٌ. وَالْخَادِمُ بَكْتَابِهِ هَذَا مُشَافَهُ بِالْهِنَاءِ
أَوَّلًا وَبِالْعِبَادَةِ ثَانِيًا، فَلِهَذَا الْوُدُّ وَمَا كَانَ لَهُ مُضْمَرًا، وَلِذَاكَ الْمَجْدُ وَمَا كَانَ لَهُ بَانِيًا، وَلَرُبَّ
غُبْطَةٍ مَطْوِيَةٍ فِي ضَمْنِ أَلَمٍ، وَلَا يُشَارُ بِالْأَصَابِعِ إِلَّا لِمَنْ اثْبَتَ قَدَمَهُ فِيمَنْ لَهُ قَدَمٌ. وَقَدْ
أَصْبَحَ حَسَادُ الْمَجْلِسِ وَهُمْ وَاقِفُونَ بَيْنَ الْكَمَدِ وَالسُّرُورِ، وَهَذِهِ الْحَالُ مِنْ أَعْجَبِ مَا
اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَحْنَا الصُّدُورِ، وَاللَّهُ تَعَالَى يَرُدُّ ظُنُونَهُمْ عَلَى الْأَعْقَابِ وَيَجْعَلُ الْبِرَّ مَقْرُونًا
بِهَذَا الْكِتَابِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-19

Kardeşlerin birinden gelen ve Şam diyarında kâfirlerle yapılan savaşta yüzünden yaralandığını anlatan mektuba cevap olarak yazdığı mektuptur

[29a] Emîr'in yüce meclisinin mektubu bize ulaştı. Allah onun hayatını korusun, meclise olan ilgiyi ve gecesinin son saatini, onun şahsiyetine yerleştirsün, ona olan sevgiyi en üst düzeye çıkarsın, konuşmasını daimî kılsın, görkemi; günler boyu yazılacak şekilde, zaman; kendisiyle hep neşeli geçsin.

Bu; savaş mevzisinde bulunan kişinin yazdığı bir mektuptur. Savaş dolayısıyla duracak yer bulamadan kılıcın kendisine ulaştığı haberini aldı. Ve hemen yüzüne bir satır yazdı. Bu satır; onun düşmanlarına sırtını değil, yüzünü çevirdiğine tanıklık etmektedir. Bu yarayı; bulunduğu yerden dolayı, diğer yaralar kıskanmakta ve “burası manaların çıkış yeridir, kendilerinin bulunacağı bu yere ulaşmak için kendileriyle nasıl yarışabildi” demektedirler. Bu yaranın, bir kâfir eliyle meydana gelmesi, üstünlüğünü daha da artırmıştır. Onunla ilgili haberler nasıl hoş ise, onun mükâfatı da öyle güzel olacaktır. Yaranın; o şerefli yüzü lekelemediği aksine onu güzelleştirdiği konusunda kuşku yoktur. O mevzide iken, bir kıskancın gözünün kendisine dikkatli bakışı onu bu hale getirdi, demekten başka bir şey söylenemez. Onun durduğu yerde kim olursa olsun, gözler dönüp ona bakakalacak, beyinler şaşakalacaktı. Bunda hayret edilecek bir durum yoktur.

Hayret edilecek durumlardan biri de; ölümün, kendisini ziyarete gitmesine rağmen, hedefini şaşırmasıdır. Bu durum, kardeşleri gücendirmiştir. Dargınlıklarıyla geri döndüler ve ayın ikiye yarılması, kıyametin şartlarından olduğuna göre, kopması yaklaşmıştır zannına kapıldılar. Kulunuz ise; kendini ona feda etmeyi ve kendisiyle düşmanları arasına girmeyi temenni etti ve Allah onu esenlikle kurtarırsa bir sadaka vermeyi adadı. Canın değeri, onun dışındakilerden çok daha yüksektir. Onu da kurtarmıştır. Vesselâm.

كتاب كتبه إلى بعض الإخوان جواباً عن كتاب ورد منه يذكر أنه جرح في وجهه وكان ذلك في غزاة الكفار بأرض الشام.

(١/٢٩) ورد كتاب المجلس السامي الأميري حفظ الله مهجته وجعل في ذاته رواجه ودلجته والمحبة بحب العلياء، وأدام بها لهجته ولا زال الزمن به بهيجاً حتى تملأ على مرور الأيام بهجته، وهو كتاب من وقف بموقف الحرب فلم يجد عنها معاجاً وقد أخبر بأن السيف خلص إليه فكتب في وجهه سطرًا وشهد بأنه ولي الأقران صدوراً ولم يؤلهم ظهراً، وهذه جراحته تحسدها الجراح على موضعها، وتقول هذا مطلع المعاني فكيف تطاولت إلى مطلعها، وقد زادها فضلاً أنها كانت بيد كافر، فطاب جزاؤها كما طابت أخبارها، وصارت حمرتها بياضاً في صحيفة الحسنة، فحسن أبيضاضها وأحمرارها، ولا شك أنها زانت ذلك الوجه الكريم وما شأنته، وما يقال إلا أن عين حاسد تأملته في ذلك الموقف فعانتته، ومن يثبت قدمه حيث أثبتها فلا غر، وأن تشخص إليه الأبصار ناظرة والألباب حائرة، ومما يقع موقع التعجب أن ترى المنايا زائغة عنه وهي له زائرة، ولقد أسخط ذلك نفوس الأخوان، حتى برمت بأسخاطها وظننت أن الساعة قد افتربت إذ كان أنشقاق القمر من أشراتها وأما الخادم فإنه تمنى لو قداه وجال عداه وقد تصدق عليه بصدقة إذ نجاه الله سالماً والغنيمة بالنفس أعظم من غيرها وقد فاز بها غانماً. والسلام.

MEKTUP-20

*Savaşta yaralandığından söz eden Şam emîrlerinden
birinin kendisine gönderdiği mektuba cevap olarak
yazdığı ve kendinden söz ettiği bir mektup*

Mızraklar birbirine girip karıştığında canım sana feda

Ölüm saçı mızraklar karışısında canım sana feda

[29b] Bu söz; dostun dostuna karşı yerine getirmesi gereken zorunlu görevlerinden biridir. Allah da; önemli ve hassas işlerde, soylu olmayan sevgiye değer vermez. Emîr'in yüce meclisine cevap olarak yazdığım bu mektubumda; kalbin ihtiva ettiği şeyleri ve kendini feda etmeden öte daha da ileriye gidilecek bir derece bulunmadığını açıkladım. Allah, zaferi; onun kılıcıyla eşleştirsın, göğün güçlerini onun gücüne katsın, yas tutulması gereken durumlarda, küfre yas elbisesi giydirdsin, onu; Allah yolunda, hakkıyla cihat eden kimselerin derecesine ilhak etsin, yaptığı işlerinin hem başlangıçları hem de sonuçları dolayısıyla kendisini takdire layık kılsın. Ta ki; bu övgü sadece dostuna özgü kalsın. Mektup elime ulaştığında, yüzüğünün taşından yayılan misk kokusunu duydum⁹¹. Mektup kendisinden geldiğinde onun hâlâ; alevinin sıcaklığından ve derinliklerine dalmaktan korunmanın mümkün olmadığı, bir savaş alanında bulunduğunu bildiğim için, bu kokunun; kelimeler arasında kendisinden söz edilmiş, bir yarının güzel kokusu olduğunu anladım.

Nitekim nebevî haberlerde geldiğine göre; müminlerin yaraları, rengi bakımından kan, kokusu bakımından ise misk gibidirler. Üzerinde; atılğanlığı sembolize eden, yara izleri bulunan kişi ile övünülmeli ve yüzünde, kılıç yaralarından başka bir kusuru olmadığına tanıklık edilmelidir. Savaş meydanlarında kılıçlar, hâlâ karşı karşıya gelmekte ve birbirlerini körletmeye devam etmektedirler. Şu da bir gerçektir ki, keskinliğini yitiren kılıç, bilenmeye ihtiyaç duyar. Ancak hiç şüphe yok ki o, şu an intikam peşindedir. Kendisiyle düşmanları arasında olan

•••••

⁹¹ Hz. Peygamber de dâhil olmak üzere İslâm âleminde halifeler, sultanlar, emirler kısaca idareciler mühürlerini yüzüklerine nakşettirirler ve kendi adlarına yazılan her türlü yazıya bununla mühür vurulurdu. Yazar da Emîr'den aldığı mektup ile ilgili olarak duyduğu sevinci bu sözleriyle ifade etmektedir.

كتاب كتبه عَنْ نفسه إلى بعضِ أمراءِ الشام. وَقَدْ جُرِحَ فِي الْغَزَاةِ جَوَاباً عَنْ كِتَابِهِ

وَأَنَا الْفِدَاءُ إِذَا الرَّمَا ح تَشَاجَرَتْ لَكَ وَالرَّمَا ح مِنْ الْحَمَامِ لَكَ الْفِدَا

(٢٩/ب) هَذَا الْقَوْلُ مِنَ الْحُقُوقِ الْوَاجِبَةِ لِلصَّدِيقِ عَلَى صَدِيقِهِ وَلَا يَعْْبَأُ اللَّهُ بِالْوُدَادِ إِذَا لَمْ يَكُنْ شَرِيفاً فِي جَلِيلِ الْأَمْرِ وَدَقِيقِهِ وَقَدْ صَرَّحَتْ فِي كِتَابِي هَذَا إِنَّمَا يَضْمُرُهُ الْفَوَادُ وَلَيْسَ بَعْدَ الْفِدَاءِ مِنْ دَرَجَةِ تَسْتَزَادُ بِمِ أَصْدَرْتُهُ جَوَاباً لِكِتَابِ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْأَمِيرِيِّ قَرْنَ اللَّهُ النَّصْرَ بِنَجَادِهِ وَجَعَلَ مَدَدَ السَّمَاءِ مِنْ اِمْدَادِهِ وَالْبَسَ الْكُفْرَ حِدَاداً بِمَوَاقِعِ حِدَادِهِ، وَأَلْحَقَهُ بِدَرَجَةِ مَنْ اجْتَهِدَ فِيهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَأَحْمَدَهُ بِوَادِي أَمْرِهِ عَوَاقِبُهُ حَتَّى لَا يَخْتَصَّ صَبَاحُهُ بِإِحْمَادِهِ وَلَمَّا وَرَدَ عَلَى وَحَدَتْ مِنْهُ نَفْحَةُ الْمَسْكَ قَبْلَ فَصِ خَتَامِهِ وَعَلِمْتُ أَنَّهَا نَفْحَةُ كَلَمٍ أَوْدَعَ ذِكْرَهُ فِي ضَمَنِ كَلَامِهِ وَمَا زَالَ إِلَّا لِأَنَّهُ وَرَدَ مِنْ عِنْدِهِ وَهُوَ يَجِيءُ حَرْبٍ لَا يَتَّقِي حَرَّ وَهَجِهَا وَلَا خَوْضَ لَحْجِهَا وَقَدْ جَاءَتْ الْأَخْبَارُ النَّبَوِيَّةُ بِأَنَّ كَلُومَ الْمُؤْمِنِينَ تَكُونُ دَمًا فِي لَوْنِهَا وَمَسْكَاً فِي أَرْجِهَا، فَلْيَفْخَرْ بِأَنَّهُ الْمَعْلَمُ الَّذِي تُعْرَبُ عَلَامَتُهُ عَنِ الْأَقْدَامِ، وَيَشْهَدُ أَنَّ لَا عَيْبَ فِيهِ سِوَى أَنْ بَوَاجِهُهُ أَثَرًا مِنْ حَدِّ الْحَسَامِ وَمَا زَالَتِ السُّيُوفُ تَتَلَقَّى فَتَقُلُّ بَعْضُهَا بَعْضاً إِلَّا أَنَّهُ السَّيْفُ الَّذِي إِذَا قُلَّ لَمْ يُكْهِمْ حَدُّهُ فَيَحْتَاجُ أَنْ يُمْضَى.

bu intikamla onlardan; Amr'a karşılık Zeyd'i⁹² almadan, yayının tutamağını elinden bırakıp ondan gafil olamaz.

Cenâb-ı Allah her iki durumda da kendisine bol mükâfat vaat etmiştir. Hem yaralayana hem de yaralanmış olana yakın durumda iken, ondan daha bah-tiyar kim olabilir? Bu yaraları diken (meydana getiren) kişi; onların devşirimle mevsimi gelmiş kırmızı meyveler olduğunu ve bunların, öldürücü bir zehirle sulanmış gülgillerden meyveler olduklarını anlayacaktır. Bunların, yalnızca yetiştikleri ağaç başlarından yenilmesi geleneklerindendir. Bu ağaçlar da, isim olarak beyazın, renk olarak da yeşilin kendilerine tahsis edildiği ağaçlardır. Onun dışındakilerin, sürekli tehlikeli olduğu düşüncesi doğru değil ise de, ken-disinin ancak, en çekici kısımları itibariyle sürekli tehlikeli olduğu doğrudur.

[30a] Meclis kardeşleri arasında; alınan bu intikam ve dökülen kanlarla ilgili haberi dikkatli bir şekilde dinlemeyen kalmadı. Bu intikam alma şekli, ancak Arap huylu olan kimsede bulunur. Bilinmeli ki, akıtılmış kan, intikamı kan akıtılarak alınmadığı sürece rahat etmez. Vesselâm.

Bu da aynı maksatla yazılmış bir mektup dosyasıdır. Yalnız, bu mektuplardan her biri, diğerinin içerdiği manadan farklı bir mana içermektedir. Benim hasta ziyareti ile ilgili yazdığım bir mektup, manaları dile getirme konusunda, ilgi çekici üsluplardan biridir.

• • • • •

⁹² Amr ve Zeyd: Arap edebiyatında ve özellikle gramer örneklerinde iki kişi mukayese edileceği zaman asıl isimler yerine kullanılan isimlerdir.

وَلَا شَكَّ أَنَّهُ الْآنَ طَالِبٌ ثَارٌ لَا يَنَامُ عَنْ وَثَرِهِ وَهُوَ عِنْدَهُ مُشْتَرِكٌ بَيْنَ قَوْمِ الْعَدُوِّ حَتَّى يَأْخُذُوا زَيْدًا مِنْهُمْ بِعَمْرُوهِ وَقَدْ أَجْزَلَ اللَّهُ لَهُ فِي كَلَا الْحَالِينَ ثَوَابًا، وَمَنْ أَسْعَدَ مِنْهُ وَهُوَ الْمَأْجُورُ مُصِيبًا وَمُصَابًا وَسَيَعْلَمُ غَارِسُ هَذِهِ الْجِرَاحَةِ أَنَّ جَنَاهَا ثَمَرَاتٌ مُحَمَّرَةٌ الْقِطَافِ وَأَنَّهَا مِنَ الثَّمَارِ الْوَرْدِيَّةِ الَّتِي تُسْقَى بِالسَّمِ الرُّعَافِ، وَمَنْ عَادَتِهَا أَنَّهَا لَا تَوَكَّلُ إِلَّا مِنْ رُؤُوسِ شَجَرِهَا، وَتِلْكَ الشَّجَرُ هِيَ الْمُخْتَصَّةُ مِنَ الْأَسْمَاءِ بِأَبْيَضِهَا وَمِنَ الْأَلْوَانِ بِأَخْضَرِهَا وَإِنْ كَانَتْ مَبَايَعَةَ الْغَرْرِ لَا تَصِحُّ فِي غَيْرِهَا فَإِنَّهَا لَا تَصِحُّ فِيهَا إِلَّا عَلَى غَرَرِهَا، وَمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ أَخْوَانِ الْمَجْلِسِ إِلَّا وَقَدْ (1/٣٠) أَصْغَى إِلَى بَنَاءِ هَذَا الثَّارِ الَّذِي يُدْرِكُ وَالِدَمَ الَّذِي يُسْفِكُ وَمِثْلَهُ لَا يَكُونُ فِي طَلَبِ ثَارِهِ إِلَّا عَرَبِيَّ الْخَلْقِ وَالِدَمِ الْمُرَاقِ وَلَا يَزَالُ سَاهِرًا حَتَّى تُقْضَى لَهُ بِدَمِ مُرَاقٍ وَالسَّلَامِ.

وَهَذِهِ أَيْضًا ثَلَاثَةُ كُتُبٍ فِي مَقْصَدٍ وَاحِدٍ وَمَا مِنْهَا إِلَّا مَا تَصَمَّنَ مَعْنَى لَمْ تَتَصَمَّنْهُ الْكِتَابِ الْآخَرُ وَمِنْ هَذَا الْمَسْلُوكِ الْغَرِيبِ فِي إِيرَادِ الْمَعَانِي مَا أَنْشَأْتَهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-21

Hasta ziyareti ile ilgili bir mektuptan

Allah, yüce meclisin ömrünü bereketli kılsın. Günlerinin neşeli çehrelerle ve müjdelere gelmesini nasip etsin. Mutluluklarını; yerine göre, biri diğerinden üstün bir şekilde takdir etsin ve onları; satırlarının şekilleri silinmeyen, ebedilik sayfasına kaydetsin. Bu safa ile dünyanın; tümüyle kapsadığı üç nimeti bir araya getirsin. Günlerini; sonucunda, bağışlanmaya ihtiyaç duyulacak, bundan dolayı yumuşak davranmayı gerektirecek ve mazeret bildirmek zorunda bırakacak hatalardan korusun.

Hastalığa lanet etmek yasaklanmasaydı, köleniz ona çokça lanet edecek, devamlı azarlayacak ve iyi huylu, her gönülde yer edinmiş, herkesin şükranla yâd ettiği kimseyi rahatsız ettiği için, onu cezalandıracaktı. Fakat bu (hastalık) kefaretlerin; kendisinin derecesine ulaşamadığı bir kefarettir. Onun özelliklerinden biri; ağacın, yapraklarını döktüğü gibi günahları dökmesidir⁹³. (Hastalığın) Mümini ziyaret etmesi, ancak ona bazı şeyleri anımsatmak içindir, ondan ayrılışı da ancak bir müjdedir. Hastalık mümine; içinde bulunduğu zaman için bir öğüt ve geçmiş günler için de bir tövbe vesilesi kılınmıştır.

Fâcir ise; hastalıkla âdeti yerinden kalkmasın diye, dizleri ipe bağlanmış, serbest bırakılınca da, ne bağlanma nedenini ne de salıverilme nedenini bilmeyen bir deveye döner. Meclise gelince; hem hastalığın öğüdünden ve tövbesinden istifade etmiş, hem de hatalarını azaltması ve sevabını arttırması gibi iki nimeti bir araya getirmiştir.

Yaygın sözlerden biri; bedenlerin, hastalıklar sayesinde daha sağlıklı olabileceği yönündedir. Eğer böylesi durumlarda, bedenler sağlığa kavuşuyorsa, aynı sebepten dolayı amellerin zayıf olanları da daha güçlü olmalıdır. **[30b]** İşte o şerefli mizaç, her zaman Allah'ın sözleri ve isimleriyle kuşatılmaya devam edecektir. Bu sözlerin, eşlik ettiği kimseler, ne yeryüzünde ne de gökyüzünde bir zarara uğramazlar. Hele kendisi için en sağlam koruyucu olan onurlu mizacı,

93 Hz. Peygamber^(sav) hastalıklardan ve dertlerden bahsettikten sonra, mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona şifa verirse, bu hastalığın onun geçmiş günahlarına kefaret, geri kalan hayatı için de bir öğüt olacağını söylemiştir. Buna benzer pek çok hadis vardır. Bakınız: Buhârî, *Sahih*, Merdâ ve't-Tıbb, 1, 2, 3, VII, 2-3.

من كتاب في العيادة من مريض

أنعم الله عين المجلس السامي وجعل أيامه قادمة بتهلل أساريها وأقبال تباشيرها، وقدّر سعادته متفاوتة في مقاديرها ورقمها في صحيفة البقاء التي لا تمحى رقم أساطيرها، وجمع لها بين النعم الثلاث التي تجمع الدنيا بحدافيرها، وعصمها من زللٍ يحتاج معه إلى ملأطفة استغفارها وإلى إقامة معاذيرها، لولا النهي عن سباب المرض لأكثر الخادم في سبابه وأطال من عتابه وجزاه بإسائه إلى غريزة الإحسان، والمتقمص بود كل قلب وشكر كل لسان، ولكنه كفارة لا تبلغ الكفارات قدر أوسافها، ومن شأنه أن يحط الخطايا كما تحط الشجرة من أوراقها، وليس مزاره للمؤمن إلا ذكرى ولا ذهابه عنه إلا بشرى، وقد جعل له موعظة في آنف زمنه وتوبة لما تقدّم من قبله، وجعل الفاجر فيه كالبعير الذي عقل ثم أرسل فلم يدر سبباً لأرساله ولا سبباً لعقله. والمجلس هو المؤمن الذي فاز بموعظته ومتابه وجمع له بين الفضيلتين من تمحيص ذنبه واجزال ثوابه. ومن الأقوال المستفيضة أن الأجساد ربما صحت بالاعتلال وإذا اعتل الجسد في مثل هذا المقام فإنما تصح بعلة صحائف الأعمال، ولم يزل (٣٠/ب) ذلك المزاج الكريم محوطاً بكلمات الله وأسمائه وهي التي «لا تضر معها شيء في أرضه ولا في سمائه» وقد افترنت بها شيمه الكريمه التي له منها حصن واق، وما منها إلا ما ينوب مناب عقد تميمه أو رقيه راق.

bu isim ve kelimelerle birlikte olursa. Bunların içinden; muskacının yazacağı muska veya efsuncunun yapacağı efsun yerine geçmeyi ni yoktur.

Hayret doğrusu! Hastalıkla aralarında böylesi surlar varken, ona nasıl ulaşabiliyor? Burada ancak bir hırsız var. Doğal olarak da hırsız kendini gözlerden uzak tutar. Kulunuz ise onu, savmaya gücünün yetmeyeceği, dua askerleriyle kuşatır. Onlar da kendisini, başkasını zarara uğratma suçundan tutuklar ve ona el kesme cezası uygulatır. Böylece meclis, onun çalınmış olan sağlığının geri gelmesiyle sevinir. Sağlık ile bu mektup birbirleriyle yarışmışlardır. Sonunda sağlık, geçilen değil geçen olacaktır. Yanındaki doktorlar bunu, ilaçlarının isabetli oluşuna bağlarlar. Fakat onun yolunun sapağının, kendi yollarının sapağından farklı olduğunu ve bu iyileşmenin, o sağlık merkezinden kaynaklandığını bilmiyorlar.

Kuşkusuz, beşinci karakter, bu dört karakterin dışındadır. Öncelikleri kanıtlanmamış olan yedi kırbada, en yararlı olanın, Nebvî tıp olduğuna dair bir kanıt vardır. Elinde böyle bir ilaç bulunan bendenizin, birtakım vesile ve yöntemlere ihtiyacı yoktur. O, Allah'ın; dua edenin duasına yakın olduğunu bilir⁹⁴ ve yakınlaşmaya çalışır. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

.....

⁹⁴ Konuya yakın bir ayet için bakınız: Hûd Suresi (11): 61.

فَيَا عَجَبًا لَتَخْطِي الْأَلَمَ إِلَيْهِ وَبَيْنَهُ وَبَيْنَ هَذِهِ الْأَسْوَارِ، وَمَا هُوَ هَاهُنَا إِلَّا سَارِقٌ وَالسَّارِقُ
تَخْفَى صُورَتُهُ عَلَى الْأَبْصَارِ. وَقَدْ أَدْرَكَهُ الْخَادِمُ بَجُنُودِ دُعَائِهِ الَّتِي لَا يَمْلِكُ مِنْهَا بَسْطَةُ
الدَّفْعِ، وَهِيَ الَّتِي تُلْزِمُهُ جَنَائِيَةِ الْعُرْمِ وَتُقِيمُ عَلَيْهِ حَدَ الْقَطْعِ، فليُشِرِ الْمَجْلِسُ بِعَوْدِ عَافِيَتِهِ
الْمَسْرُوقَةِ وَقَدْ تَسَابَقَتْ هِيَ وَهَذَا الْكِتَابُ، وَسَتَكُونُ سَابِقَةً لَا مَسْبُوقَةَ، وَالْأَطْبَاءُ الَّذِينَ
عِنْدَهُ يَنْسُبُونَ ذَلِكَ إِلَى صَوَابِ عِلَاجِهِمْ وَمَا يَعْلَمُونَ أَنَّ مَعْلَجَ طَرِيقِهِ غَيْرُ مَعَاجِهِمْ، وَأَيْنَ
هَذَا الْمَنْجَعُ مِنْ ذَلِكَ الْمَنْجَعِ وَلَا شَكَّ أَنَّ الطَّبِيعَةَ الْخَامِسَةَ خَارِجَةً عَنْ هَذِهِ الطَّبَائِعِ
الْأَرْبَعِ وَفِي الْقَرَبِ السَّبْعِ الَّتِي لَمْ تُحْلَلْ أُولِيئِهِنَّ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ طَبَّ النُّبُوَّةِ هُوَ الْأَنْفَعُ،
وَلَيْسَ الْخَادِمُ فِي عِلَاجِهِ هَذَا بِمُفْتَقِرٍ إِلَى مَعْرِفَةِ أَغْرَاضٍ وَلَا أَسْبَابٍ، وَلَكِنَّهُ يَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ
قَرِيبٌ مِنْ دُعَاءِ دَاعِيهِ فَهُوَ يَتَصَدَّى لِذَلِكَ الْاِقْتِرَابِ وَالسَّلَامِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-22

Bazı meliklere yazdığı bu mana (konu) ile ilgili başka bir mektup

Niyet sahih olduğunda, sahibi; kapsamlı geniş bir duaya ihtiyaç duymaz. En çabuk kabul edilen dua, yurdundan uzakta olan kimse ile hastanın duasıdır⁹⁵. Kulunuz, Allah'tan; efendimiz için şifayı kolaylaştırmasını, mutluluğu yaşamına yoldaş etmesini, iyileştirmek suretiyle acılarının izlerini gidermesini, sümme (سُمَّ= sonra, Arapça'da bir bağlaç) ile değil, fe (فَ= hemen, Arapça'da bir bağlaç) ile esenliğe kavuşturmasını ve ömrünü kısalttığı kimseyi ona feda etmesini niyaz etti. Çünkü benzerleri arasında kendisine denk kimse yoktur.

Bu duadan sonra; [31a] onun eserleriyle ilgili olan, hem kalbi hem de gözü ile kendisine erişmeye hırslı olan hastalık haberini, hafifleterek anlatan bu mektubu yazmaktan başka yapacak bir şey kalmadı. Bu iki elçi (kalp ve göz), kimin yerine vekâlet ederler ve yaptığı hasta ziyaretlerinde, onun sırrının ve aleniyetinin makamında bulunurlarsa, o kimse zarar etmemiştir. Tabi; bunların kontrolünde olduğunu düşünmeyen kişi, yararlanma bakımından böyle düşünen kişiden övgüye daha layıktır.

Her ikisi de efendimizin meclisine doğru yürüdüler. Yolda; sabahları farklı, akşamları farklı şarkılar söyleyen ve hastalıklardan şifa bulmanın, ancak kendi isabetli tedavilerine bağlı olduğunu iddia eden doktor gibi, şarkılar söyleyerek yürüyüşlerini hızlandırdılar. Tedavide kan alma yöntemini kullanması, muhtemelen onun tedavi yöntemlerinden biri idi. Bu yöntem, bizim de yararlandığımız ve tedbirimize, onun lambasının aydınlığında yol bulduğumuz yöntemdir.

Kılıçlar; kendisiyle hiç ilgilenmemelerine rağmen, o zayıf neşterin cesaret ve atılganlığını takdir etmişler ve o şerefli el; sahip olduğu malında tarafsızlığı yeterli görmüyor mu ki, kanı konusunda da tarafsız olmaya çalışıyor dedi. İşte bu; başlangıcı acı ve ıstırap, sonu ise rahatlama olan bir faydadır. Bu da ancak kendisiyle tedavi olunan, ondan başkasıyla tedavi olunamayan bir cerrahî ameliyedir. Böylesi bir kanın başka kanlar gibi yere akıtılması uygun değildir. Fakat şerefli olması nedeniyle, saklanması muhafaza edilmesi gerekir. Ancak kimi kanlardaki asalet diğerlerinden daha aşağı mertebededir.

• • • • •

⁹⁵ Hz. Peygamber^(sav): “Üç müstecab (Allah'ın kabul ettiği) dua vardır, bunların icabetinde hiçbir şüphe yoktur. Mazlumun duası, misafirin duası, babanın evladına duası.” Tirmizi, *Sünen*, Bir ve Sila 7, IV, 314.

كتاب آخر كتبه في المعنى إلى بعض الملوك

إذا صدقت النية لم يحتج صاحبها إلى الدعاء العريض، وأسرع الدعاء إجابة ما كان لغائب أو مريض. والخادم يسأل الله تسهيل الشفاء لمولانا وأن يقرن عيشه بالصفاء ويتعقب آثار ألمه بالإعفاء وأن لا يعطف العافية عليه بثم بل بالفاء وأن يفديه بمن يقصر عن أمده لأنه لا كفء له من الأكفاء وليس بعد هذا الدعاء (١/٣١) إلا إصدار الكتاب الذي هو معطوف على أثره وممتلئ في تعريف خبر المرض الذي هو طامح إليه بقلبه وبصره، ولم يغيب من ناب هذان الرسولان عن مكانة وقاما في العيادة مقام سره وإعلانه، والذي لا يرى منهما أحمد نفعاً من الذي يرى، وكلامهما سرى إلى مجلس مولانا فأسرع في طي السرى، وهما يغنيان غناء الطبيب الذي يختلف في الإمساء والإصباح ويزعّم أن نجح العافية لم تيسر إلا بتدبيره المقررون بالتجّاح، وكربما كان استعمال الفصد علاجاً من علاجه وهو مما يستضيئ به فيهدى في التدبير بضوء سراج، وقد استعظمت السيوف أقدام المبضع الضعيف على ما كانت عنه حادثة وقالت «لولم تكف تلك اليد الكريمة أن تكون حادثة بمالها حتى تكون أيضاً بدمها حادثة». وهذا نفع أوله ألم وآخره راحة، وهي جراحته يتداوى بها ولا يتداوى بغيرها من جراحته، ولا ينبغي لذلك الدم أن يكون كغيره مرقاً على الأرض ولكنه يختزن لشرفه، والشرف في بعض الدماء دون بعض. ولو شهد الخادم لبادر إلى اختزانه ووضع في صوانه واستصغر له ناظر عينه أن يضعه بين أجفانه، وهو يزقب أن يرد عليه جواب كتابه والبشرى متضمنة في صدره ويقال له هذه نفحة من نفحات الله التي ثرتب في أيام دهره وحينئذ تتجدد مارب هي في الأموال كامنة والأقدار بها ضامنة ومن جملتها أن يصبح الأعداء وقد تقطعت أكبادهم أفلاذاً ويخرج (ب/٣١) كل ولي من الأولياء في حفله وهو يقول أي يوم هذا أي يوم هذا والخادم يرى أن المنابر ستؤوب مناب العضاء في هذا المقام، وأن الناس يجتمعون لها كاجتماعهم في الشهر الحرام في البلد الحرام. ولئن أصبحت البشرية بذلك عامّة فإنها تخص ذوي الفاقة الذين مدد أزرافهم من مدده، وعافيت أحوالهم معلقة بعافية جسده،

Köleniz bu kanı görseydi, hemen muhafaza etmek için koşacak ve onu kendi dolabına koyacak ve onu göz kapaklarının arasına sürmeyi, kendisini küçümsemek olacağını düşünecekti.

Köleniz, gönderdiği mektubun cevabını bekliyordu. Zira müjde onun içerisine yerleştirilmişti. Kendisine; “Bu; Allah’ın gönderdiği ve zamanın günleri içinde gelmesi beklenen güzel esintilerden biridir” denir. Gelişyle; ümitlerde saklı olan ve kaderlerin üstlendiği bir takım istekler yenilenir. Bu isteklerden biri; düşmanların ciğerlerinin parça parça kesilmesidir.

[31b] O gün velilerden her biri; “Bu hangi gündür, acaba bu hangi gündür?” diyerek bir kutlama için çıkagelir. Kulunuz da, minberlerin; bu makamda herhangi bir yardımcısı olmayanları temsil ettiğini ve insanların da; adeta haram aylarda, haram olan beldede toplanırcasına, bu minberler için toplandıklarını görür. Müjdeliler, herkesi kapsayacak duruma gelmesine rağmen; rızıklarının temini onun yardımı sayesinde; durumlarının iyileşmesi de, onun bedeninin sağlığına bağlı olan ihtiyaç sahipleri için daha da özeldir. Onların büyük çoğunluğu, ömürlerini kendisiyle paylaşmayı arzu ederler. Gündüzün kendilerine verdiği hediyelerden ötürü, içlerinden; geceleri ellerini ona dua etmek için kaldırmayanı yoktur.

Nimetlerinde kendisine ortak oldukları gibi acı ve ıstıraplarında da ona ortak olmalarında hayret edilecek bir şey yoktur. Zira paylaşımı âdil bir şekilde yapan kimsenin, şikâyetlerinde; yerin dağlarından ve göğün yıldızlarından başkasını ortak etmemesi gerekir. Ancak kulunuz; bu dereceye çok uzak olduğundan, ortaklık davasından vazgeçmektedir. Bu da, efendimizin hizmetkârlığından geçip, köleniz veya kölelerin derecesine inmek demektir.

Ancak buna karşılık kulunuz, kendine; öğle sıcaklarında insanı kavuran günlere hazırlık olması için oruç tutmayı, başlangıcı sonuna bir saat vesilesi olan gecelerde namaz kılmayı, sağ elin verdiğini sol elin farkına varmadığı⁹⁶ sırra nail olmak için bir sadaka vermeyi ve aralarında çözülmesi düşünülemeyecek ilişkiler oluşturacak köle azat etmeyi adadı. Kusur işleme makamında bulunmasına rağmen inşallah tüm bu adaklarını yerine getirecektir. Sevgi ve muhabbete neden olan ise; yaptığı az miktardaki şeyleri çok görenlere karşılık, kendi yaptığı büyük şeylere dahi küçük gözüyle bakar. Vesselâm.

• • • • •

⁹⁶ Hz. Peygamber^(sav) sadakanın sağ elin verdiğini sol el bilmeyecek kadar gizli verilmesini öğütlemiştir. Bu konuda pek çok hadis bulunmaktadır. Örnek olarak bakınız: Buhârî, *Sahih*, Ezan 36, I, 161.

وَسَوَادُهُمُ الْأَعْظَمُ يَوَدُّ لَوْ قَاسَمُوهُ مُدَّةَ الْإِعْمَارِ، وَمَا مِنْهُمْ إِلَّا مَنْ يَرْفَعُ يَدَهُ لِدُعَائِهِ بِاللَّيْلِ
 كَمَا يَبْسُطُ يَدَهُ لِنَوَالِهِ بِالنَّهَارِ. وَلَا عَجَبَ لَهَا وَلَا أَنْ يَكُونُوا شُرَكَاءَ فِي أَلَمِهِ كَمَا كَانُوا شُرَكَاءَ
 فِي نَعَمِهِ، عَلَى أَنَّ مَنْ عَدَلَ الْقِسْمَةَ أَنْ لَا يَشْرَكَهُ فِي شِكَايَةِ الْأَجْبَالِ الْأَرْضِ وَنُجُومِ السَّمَاءِ.
 وَلَمْ يَنْزِلِ الْخَادِمُ دَعَايَ الشَّرِكَةِ إِلَّا لِأَنَّهُ عَنْ هَذِهِ الدَّرَجَةِ بِالْمَدَى الْبَعِيدِ، وَهُوَ يَتَنَزَّلُ مِنْ
 خِدْمَةِ مَوْلَانَا مَنْزِلَةَ الْخَدَمِ أَوْ مَنْزِلَةَ الْعَبِيدِ، لَكِنَّهُ قَدْ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ نَذْرًا مِنْ صَوْمٍ يُعَدُّ
 لِلْأَيَّامِ الَّتِي تَلْفَحُ بِهَوَاجِرِهَا، وَمِنْ صَلَاةٍ تُعَدُّ لِلَّيَالِي الَّتِي تَبْعُدُ أَوَائِلَهَا مِنْ أَوَاخِرِهَا، وَمِنْ
 صَدَقَةٍ تُعَدُّ لِلْيَسْرِ الَّذِي لَا تَعْلَمُ بِهِ الْيَمِينُ مِنَ الشِّمَالِ، وَمِنْ عَتَقِ رِقَابٍ لِلنُّفُوسِ تَمَثِّلُهَا
 عِلَاقَاتُ بَعِيدَةٍ الْأَنْحِلَالِ. وَكُلُّ هَذَا يَفِي بِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَهُوَ قَائِمٌ مَقَامَ التَّقْصِيرِ، وَبَاعَثُ
 الْمَوَدَّةَ يَرَى الْكَبِيرَ بَعِينَ الْقَلِيلِ إِذَا رَأَى غَيْرَهُ الْقَلِيلَ مَكَانَ الْكَثِيرِ وَالسَّلَامِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-23

*Hastalığı nedeniyle ziyaret ettiği kardeşlerden
birine kendi adına yazdığı bir mektup*

Allah; yüce meclisin günlerini tazelesin, herkese hizmet eden saadeti onun hizmetine versin, asla yok olmayan yeteneklerle donatsın, onu hep ileriye götürsün, esenliğini en üst seviyede tutsun, kendisine esenlikle damgalanmış giysiler giydirdin, [32a] fitne ve belaları çok olan zamandan korusun, ömrünü; bıkıp usanmayacağı bir şekilde uzatsın.

Hastalandığı haberi bana ulaşır ulaşmaz hasta olan ben imişim gibi onun yerine ağladım. Onun hastalığıyla ilgi akla gelebilecek çeşitli yorumlarda bulundum. Ancak; Allah'ın Kitabında, kendisiyle ilgili gördüğüm fal; son nefesimi vermemi engelledi, neredeyse ölümüne sebep olacak olan boğaz tıkanıklığımı hafifletti ve gerçekleşmesini umduğum durumu, meydana gelmesinden korktuğum duruma baskın getirdi. Bu mektubumu ona çok acele bir şekilde gönderdim. Aceleden neredeyse mektubun gideceği adresi yazmayı unutuyordum. Onu götüreceği kişiye de; yol menzillerini yutarcasına hızlı gitmesini ve yeryüzünü ister deve, isterse at eyeri yapmasını (mola vermemesini) emrettim. İmkânım olsa, kanatlarımı bir kuşun kanatlarına bağlardım ve sadece bir mektup göndermekle yetinmezdim.

Bu hastalıkla ilgili olarak, ancak şunu söyleyebilirim; o hükmünde şaşırmış, oklarını yanlış yere atmakla hata etmiş ve kişinin ırzı ile bedeni arasındaki benzerliği bilememiştir. Nitekim bunlardan biri, arazların müzmin solgunluğundan korunmuştur. Buna rağmen, nasıl olur da meclise karşı ancak bir muhalifin yapabileceği hatayı yapar ve benzerini hiçbir kimsenin işlemediği böyle suçu ona karşı nasıl işler. Fakat ben buna; anlaşılması çok net ve delilleri reddedilemeyecek bir yorum getirdim. Bu yorum şudur:

Peygamber'den^(sav) gelen bir rivayette; evine hastalık girmeyen ve bunu uğur saymadan, ondan uzak, sağlıklı bir şekilde yaşayan kişi yerilmiştir⁹⁷. Bunun için meclis; bu habere istinaden özel zümreyi bunun dışında tutar ve şöyle der:

.....

⁹⁷ Bu manayı muhtevî hadisler vardır. Örnek olarak bakınız: Buhârî, *Sahih*, Merdâ ve't-Tıb, 1, 2, 3, VII, 2-3.

كتاب كتبه عن نفسه إلى بعض الأخوان بعوده من مرضٍ

جَدَّدَ اللهُ أَيَّامَ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ وَأَخْدَمَهُ السَّعَادَةُ الَّتِي تَخْدَمُ وَمَنْحَهُ الْمَوْهَبَةَ الَّتِي لَا تُضَرُّمُ وَأَقْدَمَ عَلَيْهِ وَمَدَّ الْعَافِيَةَ أَكْرَمَ مَقْدَمُ وَالْبَسَهُ مِنْهَا اللَّبَاسَ الْمُعْلَمَ (١/٣٢) وَحَمَاهُ مِنْ مَكَارِهِ الْجَدْعِ الْأَزْلَمِ، وَأَطَالَ بَقَاءَهُ إِطَالَةً لَا يَمَلُّ مَعَهَا وَلَا يَسْأَمُ، وَرَدَّ عَلَيَّ خَبَرَ مَرَضِهِ فَكَبْتُ أَنَا الْمَرِيضُ دُونَهُ وَضَرَبْتُ لَهُ طَهُورَ الظَّنِّ وَبُطُونَهُ إِلَّا أَنَّ الْقَالَ الَّذِي وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِ اللَّهِ أَمْسَكَ رَمَقِي وَخَفَّفَ شَرْقِي وَرَجَّحَ جَانِبَ مَا أَرْجُو عَلَى مَا أَتَّقِي وَكِتَابِي هَذَا قَدْ سَيَّرْتُهُ إِلَيْهِ مَسِيرَ الْعَجَلَانِ وَكَادَ لِعَجَالِهِ أَنْ يَنْزَلَ مِنْهُ مَوْضِعُ الْعَنْوَانِ، وَأَمَرْتُ حَامِلَهُ أَنْ يُدْرَجَ بِسَاطِ الْمَرَا حِلِ دَرَجًا وَأَنْ يَجْعَلَ أَرْضَهُ كُورًا أَوْ سَرَجًا. وَلَوْ أُمَكَّنْتَنِي مَعَ ذَلِكَ لَوَصَلْتُ جَنَاحِي بِجَنَاحِ طَائِرٍ وَلَمْ أَفْنَعْ بِكِتَابٍ سَائِرٍ، وَمَا أَقُولُ إِلَّا أَنَّ هَذَا الْمَرَضَ جَارَ فِي حَكْمِهِ وَأَخْطَأَ فِي رَمِي سَهْمِهِ وَجَهِلَ الْمِمَّا ثَلَّةَ بَيْنَ عَرَضِ الْمَرءِ وَجَسْمِهِ، وَإِذَا كَانَ أَحَدُهُمَا مُحْمِيًّا مِنْ شُحُوبِ الْأَعْرَاضِ الْوَاصِبَةِ، وَعَلَى هَذَا فَكَيْفَ أَلَمَّ بِالْمَجْلِسِ إِمَامُ الْمَخَالِفِ، وَاقْتَرَفَ فِيهِ الذَّنْبَ الَّذِي لَمْ يَكُنْ لِمِثْلِهِ بِمُقَارِفٍ.

“Eğer onun sayesinde uyanıklık kazandıracaksan, elemimin sana bir zararı dokunmayacaktır.” Bu hastalığı; Allah’ın izniyle giderek normalleşen mutedil bir sağlık takip edecek ve yine bu hastalık Allah’ın izniyle; günleri ve geceleri sayılmayacak kadar uzun bir şekilde ondan ayrılıp gidecektir.

Bu sözün üzerinde; ancak satırlarından uğur beklemek ve onu tekrar etmekten lezzet almak için duruyorum. Hastanın yanında uzun süre kalmanın hastayı rahatsız ettiğini biliyorum. Nitekim hasta; kendisine gelen uzun mektuplardan rahatsız olduğu gibi, cevap olarak yazacağı mektubun uzun olması da kendisini rahatsız eder. **[32b]** Durum öyle olmasaydı, hafızamda bulunan sözlerin tümünü harcayacak ve ifade üsluplarından bir harf dahi bırakmazdım. Buna rağmen, bazen az şey çok şeyin yerini tutabilir. Doğal olarak sevgi dili, ifade belagati yönünden daha da sadıktır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

لكن قد تأولت له تأويلاً يتضح بيانه ولا يرد برهانه وذاك أن الخبر النبوي ورد بدم من لم ينزل المرض بداره وعاش منه سليماً لا يراه، ومن أجل ذلك أخرج المجلس من الزمرة المخصوصة بهذا الخبر، وقال «لا ضرر عليك من المي إذا استشعرت منه نبوه الضرر» وسيعقب مراجعته إن شاء الله بصحة الاعتدال ويفارقه إن شاء الله فراقاً لا يعد لأويته أيام ولا ليال ولم أقف عند هذا القول إلا يمتناً بسطره والتداذاً بذكره ولعلمي بأن الإطالة على المريض مما يقلق له جانب وساده وإنه يضجر من إطالة الكتاب الوارد عليه كما يضجر من (ب/٣٢) إطالة الكتاب عواده ولولا ذلك لتزفت خاطري نزفاً ولم اترك من أساليب الكلم حرفاً ومع هذا فقد ينوب القليل مناب الكثير ولسان الود أصدق في بلاغة التعبير.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-24

*Kendi adına kalın bağırsak iltihabı hastalığına⁹⁸
yakalanmış ve iyileşmiş kardeşlerden birine yazdığı ve
kendisine geçmiş olsun dileğini sunduğu bir mektup*

Muhakkak ki, acı çektiğin şeylerden iyileşip kurtulmanı umursamıyorsun. Çünkü mükâfat, sürekli olan o şikâyetlerin sonucundadır. Bu sözden daha güzeli; öven birinden övülecek kimseye veya sâlih bir kardeşten yine sâlih bir kardeşe gelen sözlerdir.

Ben bunu yüce meclise getirmiş bulunuyorum. Allah, her türlü kötülüğü onun saygıdeğer varlığından uzaklaştırsın, onu ömürden nice yıllarla donatsın, onu; kendisine yakışan yüceliklerle sevindirsın, yaptığı fedakârlıklar/diğergamlıklar ve buna karşılık aldığı sevabı bir araya getirsin diye, sâlih amellerini sevdiği kişiye yerleştirsın. Ben düşmanınımın ancak; bakışlarımı yere indirdiğini, sesini kısıtığını ve onun karşısında sözünü kısa kestğini görüyorum.

Benim bu mektubum, neşe ve sevincin hakkını yüceltmeyi amaçladı, ama bunda aciz kalarak gereğince yüceltemedi. Bunun nedeni; esenlik geri geldiği zaman mektubu getirmem ve hastalık zamanında ortada/hasta ziyaretinde bulunmamamdır. Ben bu iki vaziyetten birinde özür dileme durumundayım. Diğerinde ise; aldığı sevindirici bir haberden dolayı kendisini coşku kaplayan kimse gibi bayram ediyorum. Her türlü eksiklikten münezzeh olan Allah, onlara hediye ettiği elemelerle kendisini tekrar yâd etmelerini sağladı. Bunu da kendilerine bağışladığı nimetlerden biri olarak saymaktadır. Nimetlerin mertebeleri farklılaşırsa, bu takdirde onlar, Allah'tan gelen bu hediye; nimetlerin daha da artmasına vesile olan ve kefareti gerektiren günahların örtülmesine neden olan ayrıca doktorun çeşitli şirinliklerle uygulamaya çalıştığı tedavi yöntemine de ihtiyaç bırakmayan şükürle karşılayacaklardır.

Meclis, her durumda ve sürekli olarak, Allah'ın şükrünü dile getirmeye devam etmektedir. Çünkü şükür; sağlık zamanında onun azığı, hastalık zamanında

.....

⁹⁸ Bu kelime “kas ağrısı hastalığı” anlamında “kulunç” olarak da tercüme edilebilir.

كتاب كتبه عن نفسه إلى بعض الأخوان يهنئه ببريه من مرض وكان مرض بالقولنج

ليهنك البرء مما كنت تألمه فالأجر في عقب ذاك الشكو والوصب. الأحسن من هذا القول أن يورد على ممدوح من مَادح أو على أخ صالح من أخ صالح، وَقَدْ أوردته على المجلس السامي صرف الله السوء عن جنبه ومَنَعَهُ مِنَ العُمر باحقابه وسرته العلياء التي هي من اترابه، وجعل خيرته فيما يحب حتى يجمع له بين إثارة وثوابه، ولا أرى العدو فيه إلا ما يغض من طرفه ويخف من صوته ويَقْوُضُ مِنْ أَطْنَابِهِ. وكتابي هذا قد نهض بحق الهناء وما نهض وذاك الذي أوردته عند ورود العافية وأخلت بالعيادة عند المرض فإننا في أحد الحالين قائم مقام الاعتذار وفي الآخر محتفل إحتفال من ملكته هزّة الاستبشار. والله سبحانه عادٌ يذكّرهم بما يهديه إليهم من الألم و يجعل ذلك محسوباً عليهم من نعمه عليهم، إذا اختلفت مراتب النعم فهم يلقون هديته هذه بالشكر الذي يزيد في التعمير ويكفر سيئات الذنوب المحتاجة إلى التكفير، ويغني مالا يغنيه الطبيب من علاجه الذي يأتي فيه بملاطفى التدبير والمجلس لا يزال ناطقا بشكر الله في كل الأحوال، وهو دُخْرُهُ في زمن الصحة، ودَوَاؤُهُ في زمن الاعتلال (١/٣٣) ومن العجب أن تكون هذه الشكاة العارضة مخالفة لشيمة بذله.

da onun ilacıdır. [33a] Arızı olan bu şikâyetin, onun bu cömertçe harcama ve fedakârlık huyuna aykırı olması ne kadar da tuhaftır. Zira cimrilik onun karakteri değildir ki böylesi bir acıyla sınınsın. Ben bunu hissetseydim, kendisine dualarımdan bir rukye (olarak) gönderecektim. Böylece, rukye ve şifa aynı zamanda onda bulunacaklardı.

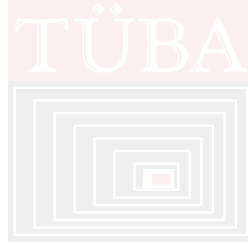
Tıp sanatı ise, bir şeyi yine zıddı olan bir şeyle tedavi etmekten başka bir şey değildir. Acı, sıcak ve yakıcı, dua da soğuk ve esenlik olduğunda, o yakıcılığı söndürür. Şayet, daha önce bunu göndermeyi kaçırırsam, medise sağlık elbisesini sürekli olarak giydirmesi ve şerefli mizacıyla onurunu uzlaştırması (eşit kılması) için onu hemen göndereceğim. Ta ki, bunlardan biri nasıl sürekli esenlikte ise, diğeri hep böyle esenlikte olsun. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَلَيْسَ الْإِمْسَاكُ مِنْ عَوَائِدِ شَيْمِهِ حَتَّى يَبْتَلَى فِي الْأَلْثَمِ بِمِثْلِهِ وَلَوْ شَعَرْتُ بِهِ لَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ
 مِنْ دُعَائِي رَقِيَّةً يَكُونُ هِيَ وَالشِّفَاءُ عَلَى مِيعَادٍ. وَصَنَاعَةُ الطَّبِّ إِنَّمَا هِيَ مَعَالِجَةُ الْأَضْدَادِ
 بِالْأَضْدَادِ، وَإِذَا كَانَ الْأَلَمُ حَرًّا مُتَوَقِّدًا وَالْدُّعَاءُ بَرْدًا وَسَلَامًا فَإِنَّهُ يَطْفِئُ مِنْ ذَلِكَ الْإِتْقَادَ،
 وَلَئِنْ فَاتَنِّي إِرْسَالُ هَذَا أَوَّلًا فَإِنِّي أَسْتَانِفُهُ بِأَنْ يَسْبِغَ لِبَاسَ الصِّحَّةِ عَلَى الْمَجْلِسِ دَائِمًا، وَأَنْ
 يَسْوِّيَ بَيْنَ مَرَّاجِهِ الْكَرِيمِ وَعَرْضِهِ حَتَّى لَا يَزَالَ هَذَا سَالِمًا كَمَا لَمْ يَزَلْ ذَاكَ سَالِمًا وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-25

Bunlar; aynı mana (konu) ile ilgili dört mektuptur ve her biri, diğerinin içermediği maksadı içermiştir. Bu madenden çıkarılacak şey; kadrinin yüceliği nedeniyle, aynı maksatla yazılmış başka mektuplardır

Kardeşlerimizden biri, bu mektupları; kendisine davette bulunacağı bir dostuna yazmak üzere, dikte yoluyla almıştır. Daha sonra yazdığı bu mektubunda; koruk suyu ile pişirilmiş bir yemekten ve insanın gönlünü ferahlatan ve hayata değer katan, üzümle ilgili bazı günlerden söz etti. Böyle bir günü ele geçirdiğinde, o gün kendisi için cennet nimetlerinden biri sayılacağından da dem vurdu. Kısır olmasına rağmen zamanın, böyle bir günü doğurması doğrusu hayret vericidir.

İşte bu gün; niteliklerini bildiğin, ancak kendisini tanıyınca kadar hayatın tadına varamadığın kimse gibidir. Bu günde oluşturulan; toplantısı şerefli, görüntüsü son derecede güzel bir meclis, kardeşlerimizi de bir araya getirmiştir. Bu gün, diğer günler arasında değerli bir mücevher dizisi veya kaside kitapları gibidir. Diledikleri her şey ondadır, lezzet alma zamanında lezzetleri arttıran bir gündür. Bu günü; insanlara yiyecek ve içecek sunan iki kız kardeş hazırlamıştır. Bunlardan biri, kalbe neşe verecek şakalar yapmada, diğeri ise yangını kişiyi kıvrandıran açlığı gidermeye çalışmada.

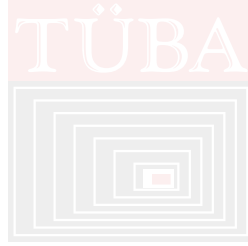
[33b] Bu iki kız kardeşin hayret verici durumlarından biri de babalarının; küçüğü gençliğinde, büyüğü ise yaşlandığında dünyaya getirmesidir. İşte şurada, soy bakımından kız kardeşleri olmayan, ancak eğlence ve coşkuya annelik eden bir üçüncüsü daha. Elinde; göğsüne bastırıldığı ve boynunu üzerine yasladığı bir ud var. Bu ud, onun göğüslerinden süt emme haliyle değil, fakat kucağına sığmış haliyle, bir bebeği andırmaktadır.

O udun, te'dib etmek için değil lakin güzelleştirmek için bükülen kulakları vardır. Bu kulaklar büküldüğünde, anlaşılır bir dil ve çok harika nağmelerle dile geliyor. Böylesi bir meclise bakıldığında, mükemmel olduğu ve hiçbir eksikliğin ona halel getirmediği görülecektir. Bu manzarayı gören kişi, coşkudan yerinde duramayarak neredeyse oynamaya başlayacak. Artık, mükemmel olan bu meclisin; efendimizin ve beraberindekilerin, gelişleriyle kendisini teşrif etme-

وَهَذِهِ أَرْبَعَةُ كُتُبٍ فِي مَعْنَى وَاحِدٍ وَقَدْ تَضَمَّنَ كُلُّ مِنْهَا مَقْصِداً غَيْرَ الْمَقْصِدِ الَّذِي يَضْمَنُهُ
 الْآخَرُ. وَمِمَّا يَسْتَخْرِجُ مِنْ هَذَا الْمَعْدَنِ مَا أَنْشَأْتَهُ مِنْ كُتُبٍ أُخْرَى رَفِيعَةً أُسْتَمْلَاهَا مِنْهُ
 بَعْضُ الْأَخْوَانِ لِيَكْتُبَهَا إِلَى صَدِيقٍ يَدْعُوهُ إِلَيْهِ، وَقَدْ ذَكَرَ طَعَاماً طَبَخَ بِمَاءِ الْحَصْرَمِ وَذَكَرَ
 بِالْخَمْرِ مِنَ الْأَيَّامِ مَا يَكُونُ لِلْعَيْنِ قُرَّةً وَفِي الْعَيْشِ عَزَّةً وَإِذَا ظَفَرَ بِهِ عُذٌّ مِنْ أَيَّامِ جَنَّةِ
 النِّعِيمِ، وَعَجِبَ مِنْ إِيْلَادِ الدَّهْرِ أَيَّاهُ وَهُوَ الْعَقِيمُ، وَهَذَا يَوْمٌ كَالَّذِي وَصَفْتَهُ وَمَا عَرَفْتُ
 طَعْمَ الْحَيَاةِ حَتَّى عَرَفْتَهُ، وَقَدْ ضَمَّ الْأَخْوَانُ فِيهِ مَجْلِسَ كَرَمٍ مَحْضَرُهُ، وَرَاقَ مَنْظَرُهُ فَهُوَ
 بِهِمْ كَسْلُكَ الْفَرِيدِ أَوْ كُتُبِ الْقَصِيدِ وَلَهُمْ مَا يَشَاوُونَ فِيهِ وَلَدَى اللَّذَّةِ مَزِيدٌ، وَقَدْ أَعَدَّتْهُ
 اخْتَانٌ تَقْوِمَانِ بِمَشْرَبِ الْمَرْءِ وَمَطْعَمِهِ، فَهَذِهِ تَمْنَحُ الْقَلْبَ الطَّائِفَ سُرُورَهُ وَهَذِهِ تَحْمَدُ
 الْجُوعَ عَلَى اتِّقَادِ

lerinden başka bir ihtiyacı kalmamıştır. Onlar da geldiğinde; “İşte, aralarında ay doğmuş, yıldızlar topluluğu” denilecektir. Efendimiz; gelişiyse bu meclisi şerefendirirse, mutluluklar tamamlanmış, kadehler dolaşmaya başlamış ve bizim için takdir edilen ümitlere, ulaşma kolaylaşmış olur. Onun çabucak geleceği beklenmeseydi, bu mektup daha da uzayacak ve asla yalan olmayan lezzetlerden söz edilecekti. Vesselâm.

Bu garip mana ile ilgili olarak yani; “İki kız kardeşten küçük olanı, babası gençliğinde, büyüğünü ise ihtiyarlığında dünyaya getirdi. Bu da alışlagelmiş duruma aykırıdır. Büyüğün; babanın gençliğinde, küçüğün de ihtiyarlığında olması gerekir” dedim.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

(٣٣/ب) صَرَمِهِ. وَ مِنْ عَجِيبَ شَأْنِهِمَا أَنْ الصُّغْرَى وَلَدَهَا الْأَبُ فِي شَبَابِهِ وَوَلَدَ الْكُبْرَى فِي هَرَمِهِ، وَهَاهُنَا ثَالِثَةٌ لَيْسَتْ لَهُمَا بِأَخْتٍ فِي النَّسَبِ وَلَكِنَّهَا أُمُّ الْهُوِ وَالطَّرَبِ، وَفِي يَدِهَا عُودٌ وَقَدْ صَمَّمَتْهُ إِلَى صَدْرِهَا وَحَنَتْ عَلَيْهِ بَنَجَرِهَا وَهُوَ كَالطِّفْلِ فِي تَبَوُّءِ حَجَرِهَا لَا فِي ارْتِضَاعِ دَرَاهَا، وَلَهُ أَذَانٌ تُعْرَكُ لِلتَّهْذِيبِ لَا لِلتَّادِيبِ، وَعِنْدَ ذَلِكَ تَنْطِقُ بِاللِّسَانِ الْفَصِيحِ وَاللَّحْنِ الْغَرِيبِ، وَإِذَا نُظِرَ إِلَى هَذَا الْمَجْلِسِ وَجِدَ كَامِلًا لَا شَأْنَ بِنَقْصِهِ وَكَادَ يَسْتَفِزُّهُ الطَّرَبُ حَتَّى يَأْخُذَ فِي رَفْصِهِ، وَلَا يُعَوِّزُهُ إِلَّا حُضُورُ سَيِّدُنَا فَيَمْنُ حَضَرَ، وَحِينَئِذٍ يُقَالُ هَذِهِ كَوَاكِبٌ قَدْ طَلَعَ بَيْنَهَا الْقَمَرُ فَإِذَا أَنْعَمَ بِذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ الْفَرَحُ وَدَارَ الْقَدْحُ، وَتَسَهَّلَ لَنَا الْأَمَلُ الْمُقْتَرَحُ. وَلَوْلَا التَّطَلُّعُ إِلَى سُرْعَةِ حُضُورِهِ لِأُطِيلَ فِي هَذَا الْمَكْتُوبِ وَذِكْرُ مَنْ أَصْنَفَ اللَّذَاتِ مَا لَيْسَ بِمَكْدُوبٍ وَالسَّلَامُ.

فِي هَذِهِ مِنَ الْمَعْنَى الْغَرِيبِ أَيْ قُلْتُ أَنَّ الصُّغْرَى مِنَ الْأَخْتَيْنِ وَلَدَهَا الْأَبُ فِي شَبَابِهِ وَوَوَلَدَ الْكُبْرَى فِي هَرَمِهِ وَهَذَا بِخِلَافِ الْمَعْهُودِ فَإِنَّهُ يَنْبَغِي أَنْ تَكُونَ الْكُبْرَى فِي شَبَابِهِ وَالصُّغْرَى فِي هَرَمِهِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-26

Meliklerin birinden gelen ve beraberinde hediye olarak bir elbiseyle bir kılıç gönderilmiş bulunan mektuba cevap olarak yazdığı mektuptur

Allah; efendimizin egemenliğini ebedileştirsın, onun sözünü, yeryüzünün doğusuna ve batısına yaysın, sözlerinin rahatça gezip dolaşabilmesi için, günleri onun emrine boyun eğdiresin ve onu (devleti) bir dilber, çalışmalarını da o dilberin boynunda birer inciye çevirsin. Zamanın dilini, onun adına hutbe okuyan hatiplerden birine; yücelikler bakirelerini de onun çöpçatanları dönüştürsün (Havâtüb⁹⁹). Mutluluk vesilesi olan harika durumlar; başkası için yabancı olsa da, onları sohbet arkadaşları arasına katsın.

[34a] Hediyelerin maddi değerine bakılmaz. Belki konumunun şerifine bakılır. Onun nice az olanına, çok şeyler denk olamaz. Bu yüzden hil'at (büyük zatların hediye ettiği) giysisi, sayıca çok olan maldan daha değerlidir. Hür kimseler, değerli şeyler vererek değil, ancak onları onurlandırmak suretiyle elde edilebilirler. İşte efendimiz, böylesi bir değerle, pek çok kralı elde etmiş ve o emirlikler adeta onun kolonisi haline gelmişlerdir. Başkaları, bunu; inancın ucuzluğundan olduğunu sanır. Kendisi ise bunu çok pahalı değerlerden biri sayar.

Şimdi; güzelliği ve ikram ediliş şekliyle kendisini büyüleyen ve ona, hizmetteki yakınlığının o hizmetin Ammâr'ı¹⁰⁰ (Ammâr b. Yâsir) veya Selmân'ı¹⁰¹ (Selmân-ı Fârisî) derecesinde olduğunu bildiren değerli bir hil'at geldi. Bu hediye, ayrıca kendisine; omuzlarının göklerle yarışmaktan çekinmemesini bildiriyordu. Çünkü o hediyenin övücünün en görkemlisini giyinmiştir ve bu konuda kendisi için bir vebal yoktur. Her ne kadar böbürlenmek, onu yapana vebal sayılsa da, kendisi böbürlenmeyi sadece bu elbiseyi giymeye tahsis etmişti.

99 Havâtüb kelimesinin anlamı "talip ya da çöpçatan"dır. Çoğulu خطباءdır. Münthe'l-Cumû'u da خراطب'tır. Buradaki cümle "Zamanın dilini, onun (o dilberin) çöpçatanlarından; yücelikler bakirelerini de onun taliplerinden kılın/eylesin" şeklinde de tercüme edilebilir.

100 Ammâr b. Yâsir: Hz. Peygamber'in hediyeler verdiği meşhur sahabelerden biridir. Bakınız: Mustafa Fayda, "Ammâr b. Yâsir", *DİA*, İstanbul 1991, III, 75-76.

101 Selmân-ı Fârisî: Hz. Peygamber'in hediyeler verdiği meşhur sahabelerden biridir. Bakınız: İbrahim Hatipoğlu, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, İstanbul 2009, XXXVI, 441-443.

كتاب كتبه إلى بعض الملوك في جواب كتاب ورد منه ومعه خلعة وسيف

خَلَّدَ اللهُ دَوْلَةَ مَوْلَانَا وَبَسَطَ كَلِمَتَهَا فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا، وَجَعَلَ الْأَيَّامَ لَهَا ذُلُولًا يَمْشِي فِي مَنَاكِبِهَا^{٢٠}، وَمَثَّلَهَا كَالْحُسْنَاءِ وَمَسَاعِيَهُ دُرًّا عَلَى تَرَائِيهَا، وَجَعَلَ لِسَانَ الدَّهْرِ مِنْ خُطْبَائِهَا، وَأَبْكَارَ الْمَعَالِي مِنْ خَوَاطِبِهَا وَقَضَى لِعَرَائِبِ السَّعَادَةِ أَنْ تَكُونَ مِنْ (١/٣٤) أَوَانِسِهَا إِذَا كَانَتْ لَغِيرِهَا مِنْ غَرَائِبِهَا. الْعَطَايَا لَا يَنْظُرُ إِلَى قِيَمَةِ أَعْيَانِهَا وَإِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَى شَرَفِ مَكَانِهَا. قُرْبٌ قَلِيلٌ مِنْهَا لَا يَبْلُغُ الْكَثِيرُ إِلَى أَمَدِهِ وَلِهَذَا كَانَ لِبَاسُ الْخَلْعِ أَسْنَى مِنَ الْمَالِ عَلَى كَثْرَةِ عَدَدِهِ. وَرَقَابُ الْأَحْرَارِ تُمْلِكُ بَوَاجَهَةِ الْإِكْرَامِ لَا بِمَوَاهِبِ الْأَنْعَامِ. وَقَدْ اسْتَمْلَكَ مَوْلَانَا رَقَبَةَ الْمَمْلُوكِ بِهَذَا الثَّمَنِ فَاضْحَتْ بِهِ جَالِيَّةٌ، وَغَيْرُهُ يَرَاهُ مِنَ الْإِيمَانِ لَرَحِيصِهِ وَهُوَ يَرَاهُ مِنَ الْأَثْمَانِ الْغَالِيَةِ وَجَاءَتْهُ الْآلَنَ خِلْعَةٌ شَمَلَتْهُ بِحُسْنِهَا وَإِحْسَانِهَا، وَأَعْلَمَتْهُ أَنَّهُ فِي اقْتِرَابِ الْخِدْمَةِ بِمَنْزِلَةِ عَمَّارِهَا أَوْ بِمَنْزِلَةِ سُلَمَانِهَا. وَلَا يَرْتَدُّ مِنْكِبُهُ عَنْ مُطَاوَلَةِ السَّمَاءِ وَقَدْ ارْتَدَّى مِنْ فَخْرِهَا بِطَائِلِهِ وَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَقَدْ جَرَّ ذِيلُهَا خَيْلَاءً، إِذَا كَانَ ذَلِكَ اثْمًا عَلَى فَاعِلِهِ. وَمِمَّا تَوَسَّمَهُ فِيهَا أَنَّ بَيْنَ أَلْوَانِهَا وَبَيْنَ مَنَاقِبِ مُرْسَلِهَا وَفَاقًا، وَهَذَا لَا يَتَأَوَّلُهُ إِلَّا مَنْ حَمَلَ الْمَعَانِي عَلَى أَخَوَاتِهَا أَشْتَقَاقًا فَاخْضَرُّهَا مِنْ نَضْرَةِ مَنَاحِهِ وَأَحْمَرُّهَا مِنْ دَمِ ذَبَابِحِهِ وَابْيَضُّهَا مِنْ صَحِيفَةِ إِحْسَانِهِ أَوْ مِنْ غُرَّرِ مَدَائِحِهِ. وَهَذَا التَّمَثِيلُ لَا يَصِحُّ إِلَّا فِي خَلْعِ مَوْلَانَا وَمَنَاقِبِهِ وَالْخَوَاطِرُ لَا تُغْرِبُ فِي نَتَائِجِهَا إِلَّا لَمَّا يَسْتَحْ لَهُ مِنْ غَرَائِبِهِ. وَلَمَّا تَقَمَّصَهَا الْمَمْلُوكُ رَمَقَتْهُ الْعُيُونُ مِنْ صَدِيقٍ أَوْسَعَتْ لِسَانَهُ حَمْدًا وَعَدُوٌّ مَلَأَتْ ضُلُوعَهُ غَيْظًا وَحَقْدًا، وَقَدْ زَادَ بَهَاءً أَنَّهَا قُرْبَتْ بِسَيْفٍ يَزِيدُ فِي أَهْبَةِ وَسْمِهَا وَيَتِمَثَّلُ مِنْ قَوْقِهَا رَقْمًا مُضَافًا إِلَى رَقْمِهَا. وَأَكْرَمَ الْمَلَاسِ مَا ارْتَدَّى عَلَيْهِ بَذَوَاتِ الْأَعْمَادِ وَاجْتَسَى مِنْهَا حُسْنًا فِي الْعَيْنِ، وَمَهَابَةً فِي الْقَوَادِ. وَلَقَدْ هَزَّ هَذَا السَّيْفُ فَوُجِدَ وَرَقَةً مِنَ الْوَرَقَاتِ الْغَضَاضِ.

• • • • •

Bu hil'atin belirgin özelliklerinden biri de, renkleri ile kendisini gönderenin menkıbeleri arasında uyum olmasıdır. Bunu; türetme yolunu kullanarak, benzerlerine uygulayabilen kimseden başkası tevil edemez. Onun yeşil rengi, hediye ettiği şeylerin kıymetinden, kırmızı rengi, boğazladığı kurbanlardan, beyaz rengi de onun iyilik sayfasından veya övülesi değerlerindendir. Bu benzetmenin; efendimizin hil'atlarından ve menkıbelerinden başkasında yapılması doğru değildir. Düşünceler; vardıkları sonuçlar yüzünden haddi aşmış sayılmazlar. Ancak, gariplikleri yüzünden utanç duyulacak olanlar hariç.

Köle, bu gömleği giyince, dostların gözleri ona çevrildi ve bu durum onların dillerinin hamdini daha da genişletti. Düşmanın gözü ona iliştiğinde ise; onun göğsünü kin ve nefretle doldurdu.

Bu hediyenin; karakteristik özelliğini yücelten bir kılıçla birlikte gelmesi ve kılıcın, onun üzerinde kuşanılarak, bir çizgi gibi onun çizgilerine katılması, güzelliğini daha çok artırmıştır. Nitekim elbiselerin en şerefli; üzerine kılıç kınları kuşanılmış, bakan gözlere daha güzel görünen ve gönüllerde heybet uyandıranlardır.

Bu kılıç sallandığında, onun körpe yaprak gibi olduğu görüldü. [34b] Beli büküldüğünde ise, nabızların kıvrımından daha hassas oluverdi. Ona bakıldığında, ateşten bir kanalda aktığı görüldü. Kılıca bakan kimse; onu kınından ayırt edemedi ve hangisinin kılıç, hangisinin kın, keskin tarafı neresi anlayamadı. Bu kılıcın niteliklerinden biri de; ona karşı vuruşan muhakkak öldürülür. Günlerin gelip geçmesi başkaları için paslanma, kendisi içinse daha çok parlama demektir. Kuşkusuz zafer, onun yüzeyine yazılmıştır. Hiçbir savaşta ve hiçbir evrede ondan ayrılmaz.

Bunun; efendimizin uğurlu elinin, kendisine dokunmak suretiyle, etkisine etki katmış olmasından başka bir nedeni yoktur. Dolayısıyla, onun zaferi bu ele, kendi soyu ise Hindistan'a nispet edilir. Köle bu makamda; Simmâk b. Haraşe¹⁰² gibi olmayı ümit etmektedir. Şüphesiz, kılıcın yerine getirilmesi gereken bir hakkı vardır. Ancak bunu bazı kavimlerden başka yerine getiren yoktur. Bu; kalemin yazdıkları arasında bulunan ve hak ettiği şekilde gerçekleşen temennilerden bir temennidir. Şayet kıskanç kimse; “Bunda sınırı aşma vardır”, derse, kendisine; “Aksine, burada sınırın bulunması hedefin sapmalarından biridir” denir. Vesselâm.

• • • • •

¹⁰² Simmâk b. Haraşe: Müellif burada Ebû Dücâne Simâk b. Harâşe b. Levzân el-Ensârî'ye atıfta bulunuyor olabilir. Ebû Dücâne hakkında bakınız: Asri Çubukçu, “Ebû Dücâne”, *DLA*, İstanbul 1994, X, 122.

(ب/٣٤) وَعُطِفَ مَتْنُهُ فَصَارَ حَنِئَةً مِنْ حَنَائِ الْإِنْبَاضِ، وَنُظِرَ إِلَيْهِ قَرَأَى مَاءً يَسِيلُ فِي خَلِيجٍ مِنْ نَارٍ وَاشْتَبَهَ عَلَى النَّاضِرِ هُوَ وَغَمْدُهُ، فَلَمْ يُدْرَ أَيُّهُمَا صَاحِبُ الْفِرْنِدِ وَالْغَرَارِ. وَمِنْ صِفَاتِهِ أَنْ الْمَضَارِبَ لَدَيْهِ مَقَاتِلٌ، وَإِنَّ قِدَمَ الْأَيَّامِ لَعَيَّرَهُ أَصْدَاءُ وَهِيَ لَهُ صَيَاقِلٌ، وَأَنَّ النَّصْرَ مَكْتُوبٌ عَلَى صَفْحَتِهِ، فَلَا يُقَارَفُهُ فِي مَشْهَدٍ مِنَ الْمَشَاهِدِ وَلَا فِي مَنْزِلٍ مِنَ الْمَنَازِلِ، وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا لِمَصَافَحَتِهِ يَدَ مَوْلَانَا الَّتِي قَدَفَتْ بِأَثَارِهَا عَلَى أَثَارِهِ فَالْبِهَاءُ نَسَبٌ نَصْرِهِ، وَإِلَى الْهِنْدِ نَسَبٌ نَجَارِهِ، وَتَرَجُّوْا أَنْ يَكُونَ الْمَمْلُوكُ كَسِمَاكِ بْنِ خَرْشَةَ فِي هَذَا الْمَقَامِ. وَلَا شَكَّ أَنَّ لِلسَّيْفِ حَقًّا لَا يَقُومُ بِهِ إِلَّا بَعْضُ الْأَقْوَامِ. وَهَذِهِ مَنِةٌ سَطَرَهَا الْقَلَمُ فِيمَا سَطَرَ وَجَاءَتْ هِيَ وَالْإِسْتِحْقَاقُ عَلَى قَدَرٍ وَإِنْ قَالَ الْحَاسِدُ أَنْ فِيهَا تَعَدِّيًّا لِلطَّوْرِ قِيلَ بَلِ الطَّوْرُ هَاهُنَا مِنْ تَصْجِيفِ الْوَطَرِ وَالسَّلَمِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-27

Beraberinde hediye olarak bir hil'at, bir kılıç ve bir at gönderilmiş bir mektuba cevap olarak yazdığı başka bir mektup

Allah; efendimizin günlerini devam ettirsin, saygıdeğer kişiliği şerefle hep tanışık olsun, kötü olaylar kapılarından devamlı irak olsun, nimetlerin sacayakları sürekli yanında olsun, gece yıldızlarının kaybolduğu, gündüz güneşinin tutulduğu asla görülmesin.

Şerefli kimsenin en güzel giysisi; hizmetçileri ve köleleri üzerinde görüp, bunlara karşılık olarak yeniliğinin ömrü tükenmeyen hamd giysilerini istemesidir. Bu tutum; her soylu davranışın üzerinde üstünlüğü olan asil bir davranıştır. Yine bu; efendimize iki katı verilmiş olan ve İbn Ebî Sufre'nin¹⁰³ kendisiyle ortaya çıktığı, parlak bir töredir. İhsan eli, onun hediyelerini bendenize ulaştırarak aralarında kuvvetli bir bağ oluşturdu ve sarayını gökteki parlak yıldızlara taşıdı. Bunun üzerine ancak; kendisine, menkıbelerden bir elbise giydirdi ve kavuşmaya niyet ettiği tüm arzularına kavuşturdu denilebilir. Ayrıca kendisine; şu anda hem hazır sayılan ama henüz vakti gelmemiş, hem de görünürde olmamasına rağmen hazır olan bir mekâna halef olacağını bildirdi.

[35a] Kız kardeşlerinin çokluğu olmasa, ilk doğan kız çocuklarının evlenmelerine engel olduğu gibi bunun da evlenmesine izin vermeyecek ve “bu bir şeref azığıdır, ancak saklanarak korunabilir” diyecekti. O; yüzlerin güldüğü, bayramların birbirini izlediği, haberin tüm dostlara ve çevreye ulaştırıldığı bu günlerde, meclisine devam etmekle meşgul. Bu günlerin hepsi birer nişandır. Onların üzerine de, soy bakımından olmasa da güzelliğinin parlaklığı bakımından onların benzeri olan kardeşleri (kılıç) kuşanılmıştır.

O da, ana ve baba yönüyle şerefli olup; son derecede azimli kınından çekildiği haliyle, yeşil renkli, beyaz isimli ve kırmızı şaraplı ismi verilmiştir. Kınından çekilişinde tıpkı hatibin diline benziyor, hatibin kılıcını kınından çekerken ki haline değil. Bundan daha da iyisi, zaman geçtikçe onun parlaklığının artmasıdır.

•••••

¹⁰³ İslâm Tarihi'nde “İbn Ebî Sufre” olarak tanınan pek çok kişi vardır. Yazar burada muhtemelen Mühelleb b. Ebû Sufre'yi kastetmektedir. Bakınız İrfan Aycan, “Mühelleb b. Ebû Sufre”, *DİA*, 2006, XXXI, 511-512.

كتاب آخر في المعنى كتبه جواباً عن كتاب

ورد منه ومعه خلعة وسيف وقرس

أَدَامَ اللَّهُ أَيَّامَ مَوْلَانَا وَلَا زَالَ جَنَابُهُ بِالْعِزِّ مَأْلُوفًا، وَصَرَفُ الْحَوَادِثِ عَنْ أَبْوَابِهِ مَصْرُوفًا، وَخَوَالِدُ النِّعَمِ بِهِ خَالِفَةٌ إِذَا كَانَتْ عَنْ غَيْرِهِ خُلُوفًا. وَلَا بَرَحَ أَمِينًا كُلَّ نَقِصٍ حَتَّى لَا يُرَى بَنْجُومَ لَيْلِهِ أَقْوَلًا، وَلَا بِشَمْسٍ نَهَارِهِ كُسُوفًا. أَحْسَنُ لِبَاسِ الْكَرِيمِ مَا رَأَاهُ عَلَى خَدَمِهِ وَعَبِيدِهِ، وَاعْتِصَافُ عَنْهُ لِبَاسِ حَمْدٍ لَا يَفْنَى عُمَرُ جَدِيدِهِ. وَهَذِهِ مَكْرَمَةٌ لَهَا عَلَى الْمَكَارِمِ بَسْطَةُ الْإِمْرَةِ، وَهِيَ السُّنَّةُ الْبَيِّضَاءُ الَّتِي ثَنَّا بِهَا مَوْلَانَا وَبَدَأَ بِهَا ابْنُ أَبِي صُفْرَةَ، وَقَدْ أَوْصَلَتْ يَدُ الْإِنْعَامِ إِلَى الْمَمْلُوكِ خِلْعَةً وَصَلَتْ حَبْلُهُ وَأَلْقَتْ فَوْقَ السَّمَاءِ رَحْلَهُ وَمَا يَقُولُ إِلَّا إِنَّهَا كَسَتْهُ حُلَّةٌ مِنَ الْمَنَاقِبِ وَبَلَّغَتْ بِهِ سَأْوَ الْمَطَالِبِ وَأَعْلَمَتْهُ أَنَّ لَهُ مِنَ الْمَكَانَةِ مَا يَخْلُفُهُ فَهُوَ حَاضِرٌ غَيْرَ حَاضِرٍ وَغَائِبٌ غَيْرَ غَائِبٍ. (١/٣٥) وَلَوْلَا كَثْرَةُ أَخَوَاتِهَا عِنْدَهُ لَعَنَسَهَا تَعْنِيسَ الْأَبْكَارِ وَقَالَ هَذِهِ ذَخِيرَةٌ شَرَفٍ تُصَانُ بِصِيَانَةِ الْأَذْخَارِ. وَهُوَ الْآنَ مِنْ مُدَاوِمَةِ لِبَاسِهَا فِي أَيَّامِ ضَاحِكَةِ الْمُبَاسِمِ، مُتَّصِلَةِ الْمَوَاسِمِ مُعْلَمَةِ الْحَوَاشِي وَالْأَطْرَافِ، فَهِيَ كُلُّهَا مَعَالِمٌ وَقَدْ ارْتَدَى عَلَيْهَا بِأَخِيهَا فِي رَوْعَةِ إِشْرَاقِهِ لَا فِي نَسَبِ إِعْرَاقِهِ، وَهُوَ الَّذِي كَرَّمَ أُمَّ وَأَبَاً وَدُعَى بِالْأَخْضَرِ لَوْنًا وَالْأَبْيَضَ أَسْمًا وَالْأَحْمَرَ حَلَبًا فَهُوَ يَنْدَلِقُ مِنَ الْغَمْدِ لِمَضَائِهِ، وَيُشَبَّهُ بِلسَانِ الْخَطِيبِ فِي انْتِصَابِهِ، لَا بِسَيْفِهِ فِي انْتِصَائِهِ. وَأَحْسَنُ مِنْ ذَلِكَ أَنَّهُ يَزْدَادُ صِقَالًا عَلَى قِدَمِ عُهُودِهِ وَتُبْدِي صَفْحَتَهُ نَمَلًا غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ مَسْكَنَهُ لَخَوْفِ سُلَيْمَانَ وَجُنُودِهِ. وَمَلَاكَ ذَلِكَ أَنَّهُ رَفَعَ هَذِهِ الْحَمِيلَةَ وَذَلِكَ الذَّيْلَ عَلَى مَطْهَمِ كَرِيمِ الْأَحْسَابِ مُسْتَنْتَجٍ مِنَ الرِّيحِ وَالسَّحَابِ، يُرْقَى وَلَيْسَ بِسَلِيمٍ وَيُدْعَى بِشَيْطَانٍ وَلَيْسَ بِرَجِيمٍ، وَلَهُ مِنْ أَدَابِ الرِّيَاضَةِ مَا يَكْفِيهِ أَدَبُ الْعِنَانِ وَالشَّكِيمِ. وَقَدْ أَصَاتُ غُرَّتُهُ فِي دُهِمَةِ أَهَابِهِ فَتَمَثَّلَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ الْبَهِيمِ، وَلَا تَسْمَحُ بِمِثْلِهِ الْأَنْفُسُ مَوْلَانَا الَّتِي تُهَيِّنُ الْجِيَادَ فِي مَوَاقِفِ نَوَالِهَا كَمَا تُهَيِّنُهَا فِي مَوَاقِفِ قِتَالِهَا، فَهِيَ تَقُودُ الْأَمَالَ خَلْفَهَا قَوْدَ الْجَنَائِبِ، وَتُدْنِي الْجُودَ وَهُوَ عِنْدَ غَيْرِهَا مِنَ الْأَبَاعِدِ، وَتَقْضِي الْمَالَ وَهُوَ إِلَى غَيْرِهَا مِنَ الْحَبَائِبِ. وَلَا يَخَافُ الْمَمْلُوكُ إِلَّا أَنْ تُعْدِيَهُ بِسَمَاحَةِ اخِلَاقِهَا، غَيْرَ أَنَّهُ قَدْ وَثِقَ بِخَلْفِهَا الْجَمِيلِ وَلَا يُبَالِي إِذَا انْفَقَ مِنْ انْفَاقِهَا، وَلَا

Bazen onun yüzünde karıncalar belirir. Ne var ki, bu karıncalar Süleyman'dan¹⁰⁴ ve ordusundan korktukları için meskenine giremezler. Ancak bıkkınlığı, şu kılıç bağı ile şu kuyruğu; soyu şerefli, rüzgârla buluttan üretilmiş, mükemmel bir güzelliğe sahip olan bu beden üzerinde taşımasıdır. O gökyüzüne yükseliyor ama merdivenle değil. Şeytan diye çağrılmakta, fakat racîm (taşlanmış) değil. Atın gemine ve dizginine ihtiyacı olmayacak kadar eğitilidir. Parlaklığı, derisinin siyahlığını aydınlatarak, gecenin koyu karanlığında, adeta bir yıldız gibi ortaya çıktı.

Böylesi bir cömertliği ancak; soylu atları hediye ettiğinde küçümsemediği gibi, onları savaştan esirgemeyerek küçümseyen, efendimizin kişiliği yapabilir. Onun zâtı; tüm emelleri, yedek atları peşinden sürüklediği gibi sürüklemekte, başkasının uzaklaştığı cömertliğe kendisi son derecede yakın, başkası için çok sevimli olan malları da kendisinden uzaklaştırmaktadır. Bendeniz huylarının kendisini geçmesinden başka bir şeyden korkmuyor. Buna rağmen, onların güzel ahlaklarına güveni vardır. Onların, infak ettiklerinden infak etmeyi de umursamaz. Bu hediyelerin içinden, yalnızca o şerefli hilat müstesnadır. Çünkü o, başkasını kendine yeğleme hükmüne girmez.

Mazeret kapıları kapanmış olsa bile bunu vermekten kaçınmanın mazereti gayet açıktır. Bu konuda; ifade tarzından anlaşılan ve kendisine yol gösterecek bir işarette de bulunmuştur. Onun uğruna ancak erbabı çalışır. **[35b]** Bu da; elbiseyi vücuduna uyumlu bir şekilde giyer gibi, sevgiyi gönlüne giydirmesi, kılıcın keskinliğinin eline işlemesi gibi ona hizmette devam etmesi ve yarış atının hedefine varmak için koştuğu gibi şükürün son aşamasına varmak için çabalamasıyla olur.

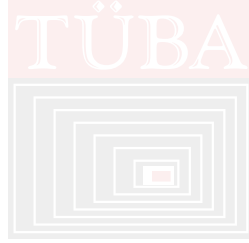
Kendisi de tüm bunları zaten biliyordu ve kendini tamamen bu işe vermişti. Ne var ki, şimdi de kendisinden; daha çok idrak etmesi ve daha çok öğrenmesi için çabalamasını ve bunu yaparken, aşacağı mesafeleri hesaba katmadan hedefe ulaşmasını istemektedir. Ta ki, çabaları “eski bir hurma dalına¹⁰⁵” dönüşmesin ve Yüce Allah'ın “Bu Rabbim'in bana; şükür mü edeceğim yoksa küfür mü edeceğim, diye beni sınamak için ihsan ettiği bir lütfudur, kim şükür ederse ancak kendisi için şükretmiş olur, kim de küfür ederse bilsin ki, Rabbim kerem sahibidir, hiçbir şeye muhtaç değildir¹⁰⁶” sözüne sarılsın. Vesselâm.

104 Burada kastedilen Süleyman peygamberdir.

105 Yasin Suresi (39): 39.

106 Neml Suresi (27): 40.

يُسْتَتْنِي مِنْ ذَلِكَ إِلَّا هَذِهِ الْخَلْعَةُ الشَّرِيفَةُ فَإِنَّهَا لَا تَدْخُلُ فِي حُكْمِ الْإِثَارِ، وَالْعُدْرُ فِي مَنَعِهَا وَاضِحٌ إِذَا انْسَدَّتْ وَجُوهُ الْأَعْدَارِ، وَقَدْ أَشَارَتْ إِلَيْهِ إِشَارَةً تُعَلِّمُ مَنْ فَحَوَى خَطَابَهَا وَلَا يَعْمَلُ لَهَا إِلَّا مَنْ هُوَ مِنْ أَرْبَابِهَا، وَهُوَ أَنْ يُسَبِّحَ الْوَلَاءَ عَلَى قَلْبِهِ إِسْبَاحَ اللَّبَاسِ (٣٥/ب) عَلَى جَسَدِهِ، وَأَنْ يَمْضِيَ فِي مَسَاعِي الْخِدْمَةِ مَضَا السَّيْفِ فِي يَدِهِ وَأَنْ يَسْبِقَ فِي غَايَةِ الشُّكْرِ سَبْقَ الْجَوَادِ إِذَا اسْتَوْلَى عَلَى أَمْدِهِ، وَقَدْ كَانَ بِذَلِكَ كُلُّهُ عَارِفًا وَعَلَيْهِ عَاكِفًا وَهُوَ الْآنَ يَسْتَزِيدُ مِنْهُ اسْتِزَادَةَ التَّبَصُّيرِ وَالتَّعْلِيمِ، وَيَنْتَهِي إِلَى الْغَايَةِ مِنْ غَيْرِ تَقْدِيرِ الْمَنَازِلِ كِي لَا تَعُودَ سَعْيُهُ «كَالْعُرْجُونَ الْقَدِيمِ»^{٢١} وَيَتِمَثَّلُ بِقَوْلِهِ تَعَالَى «ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَشْكُرَ أَمْ أَكْفُرُ، وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ»^{٢٢}. وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

• • • • •

^{٢١} - سورة يس: من الآية ٣٩

^{٢٢} سورة النمل: من الآية ٤٠

MEKTUP-28

*Kardeşlerden birine yazdığı özlemini dile getirdiği ve
yaşlılıktan uzun uzadıya söz ettiği bir mektup*

Allah, efendimizin değerini yüceltsin, ikametgâhını cana yakın kılsın, kısmetini arzulanana düzeye yükseltsin, zamanı; kendisiyle düşmanları arasında, (kendisi-ne) mutluluk ile (düşmanına ise) dert ve ıstırap şeklinde taksim etsin. İnsanların eylemleri, farklı şekillerde ortaya çıktığında, onun hem eylemini hem de zatını şereflendirsin. Musa kavminden kalan bir kalıntı olduğu söylenmemesi için kendisiyle olan, kardeşlik seciyesini bıkkınlıktan tenzih etsin.

Bu mektupta; ne eski Arap kasidelerinde, ne kuşların nağmelerinde, ne gece yarlarına kadar süren dost meclislerinin konuşmalarında benzeri bulunmayan gönül arzularından söz ettim. Benim sahip olduğum sevgiye kim sahiptir ki, duyduğum arzuları duyabilsin? Ya da benim kalemim gibi kimin kalemi var ki, benim onu konuşturduğum gibi konuşturabilsin?

Elimde; benimle fısıldaşacak benim de kendileriyle fısıldaşabileceğim bir takım emeller uğruna harcayabileceğimden başka mal kalmadı. Bunların gerçekleşmesini; tahakkuku uzak görülen şeyleri umanların elinin altına yaklaştıran Allah'tan bekliyorum. Bunlar bana göre, sevinç zamanları için birer işarettirler. Eğer; “Bu emeller nerede, mutluluk nerede?” denirse, “o zaman onur da yoktur” derim. Nitekim mektupların peş peşe gelmesi de bu temennilerin bir sonucudur. Mektuplara yazılan satırların sayısı çok olsa da, hesapta birdirler. Bu makamdaki çoklar yalnızca azımsayan gözle görülürler. Fakat hangi sevinin susuzluğu, peş peşe koklamalarla ve öpmeye geçer. Benim, efendimize duyduğum özlem, ömrümün en güzel çağına duyduğum özlem gibidir. **[36a]** Boynumun kendisine yöneldiği, gözlerimin arzuyla baktığı, göğsümün; anılarıyla yanıp tutuştuğu zat yine kendisidir.

كتاب كتبه إلى بعض الإخوان يتضمّن ذكر الأشواق وقد عرّض فيه بذكر الشيب

رَفَعَ اللهُ قَدْرَ سَيِّدِنَا وَجَعَلَ رُبْعَهُ مَانُوساً وَحَظَّهُ مُنْفُوساً، وَقَسَمَ الزَّمَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَعْدَائِهِ
نُعْمَى وَبُؤْسَى، وَشَرَّفَ فِعْلَهُ وَنَفْسَهُ إِذَا تَبَايَنَ النَّاسُ أَفْعَالاً وَنُفُوساً، وَنَزَّهَ سَجِيَّةَ إِخْلَاقِهِ عَنِ
الْمَلَلِ حَتَّى لَا يُقَالَ أَنَّهُ مِنْ بَقِيَّةِ قَوْمِ مُوسَى. قَدْ ضَمَنْتُ هَذَا الْكِتَابَ مِنَ الْأَشْوَاقِ مَا لَمْ
يَأْتِ فِي نَسِيبِ الْأَشْعَارِ وَلَا فِي هَذِيلِ الْأَطْيَارِ وَلَا فِي أَحَادِيثِ الْأَسْمَارِ. وَمَنْ تَمَلَّكَ مِثْلُ
مَوَدَّتِي حَتَّى يَشْتَاقَ مِثْلَ اشْتِيَاقِي، وَيَمْلِكُ مِثْلَ قَلَمِي حَتَّى تَسْتَنْطِقَهُ مِثْلَ اسْتِنْطَاقِي. وَقَدْ
أَصْبَحْتُ وَلَيْسَ لِي مِنَ الْعَيْشِ إِلَّا مَا أَصْرَفُهُ فِي أَمَانٍ تُنَاجِينِي وَأُنَاجِيهَا وَارْتَقِبُهَا مِنْ رَوْحِ
اللَّهِ الَّذِي يُقَرِّبُ بَعِيدَاتِ الْأَشْيَاءِ مِنْ يَدِ رَاحِيهَا، وَهِيَ عِنْدِي لِأَوْقَاتِ السُّرُورِ عَلَامَةٌ وَإِنْ
قِيلَ أَيْنَ مِنْهَا أَمَانِي مِنْ سُعْدِي! قُلْتُ وَلَا كَرَامَةٍ. وَمِنْ نَتَائِجِهَا مَا يَرِدُ مِنْ كِتَابٍ بَعْدَ كِتَابٍ،
وَإِنْ أَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ السُّطُورِ الْمُودَعَةِ فِي اثْنَانِهَا فَإِنَّهَا وَاحِدٌ فِي الْحِسَابِ. وَالكَثِيرُ فِي هَذَا
الْمَقَامِ لَا يَرَى إِلَّا بَعَيْنَ الْقَلِيلِ وَأَيُّ مُحِبٍّ تَرَوِي غَلَّتُهُ مِنْ مَتَابَعَةِ الشَّمِّ وَالتَّقْبِيلِ، وَلَيْسَتْ
أَشْوَاقِي إِلَى سَيِّدِنَا إِلَّا كَأَشْوَاقِي إِلَى رِيْعَانِ عُمْرِي.

Kendisinin; hayatın cevheri (temel unsuru), onun dışında kalanların ise birer arazdan (aslı olmayan) ibaret oldukları söylenmiştir. Cevherin yerine geçebilecek bir şey olmadığı gibi, efendimizin de yerini tutacak kimse yoktur. Burada; mutlaka onun neşeli sıfatlarına ve karakteristik özelliği olan gülümsemelerine ihtiyaç vardır. En güzel söz; söylendiği zaman, kendisini duyan kulakların, onu canla başla dinlemeye koyuldukları sözdür. Halk tarafından fazla övülmese de, güneşlerle ayların katında itibarlı olan, özür dilemesini gerektirecek bir durum olmasa da, bunlardan özür dileyen yine kendisidir. Kutlamaları az olmasına rağmen; (ayların ve güneşlerin) kendilerini onun uğruna feda ettikleri, çok güçlü olması nedeniyle kendisine boyun eğdikleri kimse, yine odur.

Onu giydiğimde, herhangi bir elbise gibi idi. Ancak, onu giydikten sonra, koku sürülmediği halde çok güzel koktuğunu, altın suyuna batırılmadığı halde son derecede güzel olduğunu gördüm. Dostların sohbetinden usanılsa da, kendisi sohbetini devam ettirdiğinde ondan asla usanılmaz.

Bundan önce; haysiyeti ayaklar altına alınan, günlük bir elbise gibi hor kullanılmasına izin verilen ve bunda da bir sakınca görülmeyen, böylesi bir elbise daha görülmemiştir. Ne yazık ki, soylu olmasına rağmen, hakir görülen, kendisi dışındakiler korunduğu halde kendisinin saygınlığı korunmayan giysidir bu. Hâlbuki imkân olsa; ihtiyaç halinde giyilmek üzere saklanacak ve yalnızca bayramlarla özel günlerde giyilecekti.

İnsanlara şaşıyorum! Başına gelen bu musibetten dolayı, ona taziye de bulunmama gafletine nasıl düşerler. Onun; bir musibettede için, sevdiklerini kaybetmekten de daha önemli olduğunu nasıl bilmezler? Kendisi yok olursa, hayat da onunla birlikte son bulacaktır. Ne var ki, böylelikle hayatın ötesine geçip, topraklarının sakinlerine kavuşmuş olacaktır.

وَهُوَ الَّذِي يَلْتَفِتُ نَحْوَهُ (١/٣٦) جِيْدِي وَتَطْمَحُ إِلَيْهِ عَيْنِي وَيَسْتَعِرُّ لَتَذَكَرِهِ صَدْرِي. وَقَدْ قِيلَ أَنَّهُ جَوْهَرُ الْحَيَاةِ وَمَا سِوَاهُ فَإِنَّهُ عَرَضٌ، وَكَمَا أَنَّهُ لَيْسَ عَنْهُ عَوَضٌ فَكَذَلِكَ لَيْسَ عَنْ سَيِّدِنَا عَوَضٌ وَلَابَدٌ هَاهُنَا مِنْ بَشَرٍ صِفَاتِهِ وَوَسْمَةٌ بِسْمَاتِهِ. وَأَحْسَنُ الْقَوْلِ مَا إِذَا صَافَحَ سَمْعًا قَابَلَهُ بِإِنْصَاتِهِ. وَيَقِلُّ لَهُ الْإِطْرَاءُ وَهُوَ الْحَظِيُّ لَدَى الشُّمُوسِ وَالْأَقْفَارِ، وَالْمُعْتَذِرُ إِلَيْهِنَّ عَنِ الذُّنُوبِ مَنْ غَيْرِ اعْتِذَارٍ. وَالَّذِي يُفَدِّينُهُ وَهُوَ قَلِيلُ الْاِحْتِفَالِ، وَيَخْضَعْنَ لَهُ وَهُوَ كَثِيرُ الاسْتِكْبَارِ. وَلَقَدْ لَبِسْتُهُ فَكَانَ ثَوْبًا لَا كَالثِّيَابِ، وَوَجَدْتُهُ مُتَطَيِّبًا مِنْ غَيْرِ طِيبٍ وَمُذْهَبًا مِنْ غَيْرِ إِذْهَابٍ. وَلَوْ دَامَ لَمَا كَانَ مَمْلُوكَ الصُّحْبَةِ إِذَا مُلَّتْ صُحْبَةُ الصِّحَابِ وَلَمْ يَرُ قَبْلَهُ ثَوْبٌ يُبْتَدَلُ عَلَى شَرَفِهِ وَ يُسَمَحُ بِاِبْتِدَالِهِ عَلَى الْيَاسِ مِنْ خَلْفِهِ. فَيَا أَسَفًا عَلَيْهِ وَهُوَ الشَّرِيفُ الْمُهَانُ وَالْمَلْبُوسُ الَّذِي يُصَانُ غَيْرُهُ وَهُوَ لَا يُصَانُ عَلَى أَنَّهُ لَوْ أُمِكنَ لَادْخَرَ إِدْخَارَ الْعِتَادِ وَلَمْ يُلْبَسْ إِلَّا فِي مَوَاسِمِ الْأَعْيَادِ، وَيَاعَجَبًا لِلنَّاسِ كَيْفَ غَفَلُوا عَنِ التَّعْزِيزَةِ بِمُصَابِهِ وَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ أَعَزُّ عَلَى الْمَفْجُوعِ مِنْ فَقْدِ أَحْبَابِهِ وَ إِذَا مَضَى مَضَتْ الْحَيَاةُ مَعَهُ غَيْرَ أَنَّهُ تَقَدَّمَهَا إِلَى سُكْنَى ثَرَابِهِ، وَلَا شَكَّ أَنَّ لِلنَّاسِ مَوْتَتَيْنِ، مَوْتَةَ الشَّبَابِ وَمَوْتَةَ الْأَجْسَادِ، وَمَا أَحَدَاهُمَا بِأَعْظَمَ مِنَ الْأُخْرَى فِي أَلَمِ الْاِفْتِقَادِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Hiç şüphesiz, insanlar için iki ölüm vardır. Biri gençliklerinin ölümü, diğeri de bedenlerinin ölümüdür. Yitirilmeleri bakımından, biri diğerinden daha az elem verici değildir. Bazıları bana (ağaran saçlarımı) boyamamı tavsiye ettiler. Bunu yaptığımda, süratle değiştiğini ancak yapılan yaldızlamanın, gerçeği gizleyemediğini gördüm. Doğrusu, efendimizle görüşmekten daha kalıcı bir boya yoktur. Zira eskidiğinde bile yenilenmeye ihtiyaç duymaz. Görüşme devam ettiği sürece o da baki kalacaktır. Bunun en güzel tarafı; kendisi için her hangi bir akar (kırmızı boya/gayr-i menkul) biriktirme gereği duymamamdır. O, kelimenin tam anlamıyla; ihtiyarlığın gündüzünü geceye çeviren (ağaran saçları siyahlaştıran) ve zamanın gecelerini gündüze çeviren bir sevinç kaynağıdır.

Şu anda onun mektubu elime ulaşmış bulunuyor. **[36b]** Ben; “bu küçük bir boyadır, Allah’tan büyük boyayı göndermesini umuyorum” dedim.

Üzerimdeki haklarından biri; kendisini muskalarla korumaya çalışmak, gelişini ziyafetler vererek kutlamak ve değerli mallardan onun uğruna sadaka vermektir. Şu bir gerçektir ki, değerli şeyler, ancak değerli kimseler için tasadduk edilir.

Mektubun mührünü açtığımda; bana neler bağışlamış olduğunu gördüm. Bunları tasvir etmeye çalıştım ama beceremedim. Bunun üzerine ۱ (gibi) ve كَأَنَّ (sanki) den (benzetme edatlarından) uzaklaştırdım. Sonra onu; parlak pek aydın yüzlü, sabahları ve akşamları görülmesi uğur sayılan benzerleri arasına kattım. Vesselâm.

وَقَدْ أَشِيرَ عَلَيَّ بِصِبْغَتِهِ فَوَجَدْتُهَا مِمَّا يَتَسَارَعُ إِلَيْهَا التَّغْيِيرُ، وَلَا يَخْفَى مَا بِهَا مِنَ التَّزْوِيرِ
وَلَا صِبْغَةَ أَبْقَى مِنْ لِقَاءِ سَيِّدِنَا، فَإِنَّهَا لَا يَحْتَاجُ إِلَى التَّجْدِيدِ بَعْدَ الْإِخْلَاقِ، وَهِيَ بَاقِيَةٌ مَا
بَقِيَتْ مُدَّةُ التَّلَاقِ. وَأَحْسَنُ مَا فِيهَا أَنِّي لَا أَجْمَعُ لَهَا عَقَّارًا، وَأَنَّهَا هِيَ مَحْضُ السَّرُورِ الَّذِي
يُعِيدُ نَهَارَ الشَّيْبِ لَيْلًا وَلَيْلَ الزَّمَانِ نَهَارًا، وَقَدْ وَصَلَنِي الْأَنْ كِتَابُهُ فَقُلْتُ هَذِهِ (٣٦/ب)
صِبْغَةُ صَغِيرَةٍ وَأَرْجُو مِنَ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ بِالصَّبْغَةِ الْكَبِيرَةِ. وَمِنْ حَقِّهِ عَلَيَّ أَنْ أَعُوذَهُ بِالتَّمَنِّاتِ،
وَأَحْتَفِلَ لِمَقْدَمِهِ بِالْوَلَائِمِ، وَأَتَصَدَّقُ بِكَرَائِمِ الْمَالِ، وَإِنَّمَا يَتَصَدَّقُ بِالكَرَائِمِ لِلْكَرَامِ. وَلَمَّا
فَضَضْتُ خِتَامَهُ عَنْ لِي مِنْ مَنَاحِهِ مَا عَنْ، وَأَرَدْتُ أَنْ أَشَبِّهَهُ فَلَمْ أَجِدْ، فَرَفَعْتُهُ عَنِ الْكَافِ
وَكَانَ، وَقَدْ جَعَلْتُهُ مَعَ إِخْوَتِهِ مُتَكَشِّرًا مِنَ الْوُجُوهِ الصَّبَاحِ، وَمِثْلُهَا مَا يُتِمَّنُّ بِرُؤْيَيْهِ فِي
الْإِمْسَاءِ وَالْإِصْبَاحِ. وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-29

Büyük mescidin hatiplik görevini üstlenmek

Kalpleri zikriyle tanışık kılan ve nimetlerini; kendisine yapılan şükür karşılığı değil de sırf kendi kereminden veren Allah'a hamd olsun. O; yücelik ridâsını, kendisiyle çekişerek bölüşmek isteyen parçalara ayıran azamet sahibidir. Tek tek ve çift çift olarak verdiği nimetlerle avuçları dolduran Tek'tir. Ariflerin; kendisini tam anlamıyla kavrayamayacakları derecede yücedir. Nitekim bununla ilgili olarak; "Allah'ı gereği gibi kavrayamadılar"¹⁰⁷ buyurmuştur.

Bundan sonra; Allah'ın emrini hakkıyla yerine getiren, peygamberlerin sonuncusu, kendisinden sonra hiçbir peygamberin gelmeyeceği, Mahşer Günü tüm âlemlerin hatibi, "Ben Âdemoğullarının efendisiyim"¹⁰⁸ sözünü övünme kastı olmaksızın söyleyen Resûlü Muhammed'e (sav.) ve O'nun ehline ve ashabına salât ve selâm olsun. Öyle ashâb ki; kimi sıkıntı zamanlarında O'nun uğruna malını harcamış, kiminin dönemi İslâmî fetihlerle özdeşleşmiş, kimine yaptıklarına karşılık olarak iki katı verilmiş, kimini Yüce Allah; nesebi ve akrabalığı nedeniyle üstün kılmış, kimini de kendi himayesine alıp düşmanlarına karşı onu müdafaa etmiştir.

Bundan sonra derim ki; kuşkusuz minberin bu üstün kısmı hırslı bir mertebe ve yüksek bir mevkidir. Bu mertebe, nağmeler terennüm eden güvercinden başkasının süsleyemeyeceği dallardan biridir. Hiç şüphe yok ki, bu mertebe; uzak mesafedeki bir basamakta ve çıkılması zor bir yerdedir. Bu yüzden çekiciliği; postacı atının geminin çıkardığı gürültüyle hep iç içedir. Çoğunlukla güzel konuşan kimseler bu görevi üstlenmişler, ancak bitkinlikleri adeta kendilerine taş yutturmuştur. Bu nedenle, bu makama yükselerek çıkanların hepsini utanç; başlarını önlerine eğdirerek indirmiştir.

Eski zamanlarda bu makam; parlak hutbelerin verildiği bir yerd. Buradan

107 En'am Suresi (6): 91; Hacc Suresi (22): 74; Zümer Suresi (39): 67.

108 Hz. Peygamber'in; İnsanlar diriltilecekleri zaman yerden ilk diriltilenin kendisinin olduğu, insanlar Allah'ın huzurunda toplandığında onların hatipliğini kendisinin yapacağı, Allah'ın rahmetinden ümitler kesildiğinde rahmeti ve bağışlandıklarını onlara kendisinin müjdeleyeceği, o gün Li-vâu'l-hamd'ın (şükür sancağının) kendisinin elinde olacağı, Âdemoğulları arasında Allah'ın en çok kerim muamele ettiği kişinin de kendisinin olduğunu ifadesi ve "Bu durumumda fahr (övünme) yok!" dediğine dair bakınız: Tirmizi, *Sünen*, Menâkıb 1, V, 587.

تقليدُ بالخطابة بالمسجد الجامع

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنَسَ الْقُلُوبَ بِذِكْرِهِ، وَبَدَأَ بِالنِّعْمَةِ تَفْضُّلاً لَا لِحِزَاءٍ شُكْرِهِ، وَهُوَ الْمُتَكَبِّرُ الَّذِي يَقْصِمُ مَنْ نَارَعَهُ رِدَاءً كَبَرَهُ، وَالْوَتَرَ الَّذِي يَمْلَأُ الْأَيْدِيَ بِشَفْعِ عَطَائِهِ وَوَتَرِهِ، وَالْمُتَعَالِي عَنِ مَعْرِفَةِ الْعَارِفِينَ حَيْثُ قَالَ: «وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ»^{٢٣}. ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ الصَّادِعِ بِأَمْرِهِ، وَالْعَاقِبِ الَّذِي لَمْ يَأْتِ نَبِيٌّ عَلَى أَثَرِهِ، وَالْمَوْصُوفُ بِأَنَّهُ خَطِيبُ الْعَالَمِ عِنْدَ حَشَرِهِ، وَالَّذِي قَالَ: «أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ» لَا لَفَخْرِهِ، وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ الَّذِينَ مِنْهُمْ مَنْ أَنْفَقَ عَلَيْهِ فِي عُسْرِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ قُرِنَتْ الْفُتُوحُ الْإِسْلَامِيَّةُ بِعَصْرِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ جُعِلَ لَهُ جِزَاءُ الضَّعْفِ مِنْ أَجْرِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ فَضَّلَهُ اللَّهُ بِفَضِيلَةٍ نَسَبِهِ وَصِهْرِهِ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَوَاهُ وَدَبَّ عَنْهُ وَقَامَ بَنْصَرِهِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

birileri, her konuşmak istediğinde; [37a] “es-salâtü câmiatün = namaz toplayıcıdır, bir araya getiricidir” diye halka sesleniliyordu. Şu günlerde ise, bu makam sadece Cuma günlerine münhasır kalmıştır. Burada hutbe okuyan kimse de; kıyametin durumundan ve bu makamda söylenecek sözlerden, ölümle ilgili korkulardan ve ölümden sonraki hayattan başka bir şey söylememektedir. Bununla birlikte bu makamda, bitkin bir dilden başkası görülmemektedir.

Dikkatle bakıldığında, bu işi (hatipliği) iyi yapanların sayısının az olduğu görülür. Ancak, zaman bu makama; daha önce benzerini bağışlamadığı birini vermiştir. Bu kişiye öyle bir ifade gücü ihsan edilmiş ki; konuştuğunda, kiskanırlar ona karşı adeta kılıç kesilecekler, minber; “Göğün, beni burçlarından biri saymasını hak ediyorum, odunların beni kendilerinden bir parça saymalarını değil” diyecek.

Ey falanca hatip, bu sensin! Seni filanca şehre hatip olarak tayin ettik. Bu şehir; ülkenin en önemli şehirlerinden ve aynı zamanda, beyazları siyahlarından daha fazla olan, siyah ırklarla beyaz ırkları bir araya getiren bir ana kenttir. Aralarında, her biri ünlü sayılabilecek pek çok âlim, gayet düzgün ve edebî konuşma yeteneğine sahip konuşmacılar bulunmaktadır. Hepsisi de senin çevrende oturacak, her biri bilgeliğiyle seni sınayacak ve gözlerini ve kulaklarını sana diyecek. Biz senin; yarış atına, hakkını veren ve “körün arkasında ne varsa, onun da arkasında aynı şey vardır” diyen, iyi bir binici olduğunu biliyoruz.

Hutbelerinin ilkinde; hatiplik görevini üstlendiğini anlatan ve seni seçmedeki kararımızın isabetli olduğunu gösterecek bir hutbeyle başla. Her ne kadar sana yapılan vasiyetler çok ise de biz de sana bir vasiyette bulunduk. Tüm hutbelerde temel kural; namazın uzun olması, hutbenin de kısa olmasıdır. Nitekim Peygamber^(sav); “Namazın uzun, hutbenin de kısa olması, kişinin bilgisinden kaynaklanmaktadır¹⁰⁹” buyurmuştur.

Namazların en hayırlısı; huşu ve tevazu ile kılınanı, secde ve rükûları uzun tutulanıdır. Sözü en hayırlısı da; metni kısa fakat son derecede güzel olan ve onu dinleyenin, anlamak için başkasına sorma ihtiyacı duymayacağı kadar net bir şekilde anlaşılan sözdür. Nitekim: “Her gerdanlık dizilişine göre nasıl değer kazanıyorsa, her iş neticesine göre değerlendirilir” denmiştir.

•••••

¹⁰⁹ Hz. Peygamber’in; “Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı onun fıkımın (ilminin) alametidir. Öyle ise, hutbeyi kısa tutun, namazı uzun (zira beyanda sihir var)” şeklindeki hadisi için bakınız: Müslim, *Sahih*, Cuma 47, I, 594.

أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ دُؤَابَةَ الْمُنْبَرِ رُبْنَةُ طَامِحَةٌ، وَخُطَّةٌ نَارِحَةٌ، وَهِيَ غُصْنٌ مِنَ الْأَغْصَانِ لَا يَزِينُهُ إِلَّا حَمَامَةٌ صَادِحَةٌ. وَلَا شَكَّ أَنَّهَا بِالْمَرْقَى الْبَعِيدِ وَالْجَابِ الشَّدِيدِ، وَلَذَلِكَ قُرِئَتْ رَوْعَتُهَا بِقَعْقَعَةِ لَجَامِ الْبَرِيدِ. وَكَثِيرًا مَا تَعَاطَاهَا الْفُصْحَاءُ فَأَلْقَمَهُمُ الْعِيَّ حَجْرًا وَلَمْ يَغْلُ أَحَدُهُمْ إِلَيْهَا مُرْتَقِيًا حَتَّى أَنْزَلَهُ الْخَجَلُ مُنَحْدِرًا. وَقَدْ كَانَتْ فِي الزَّمَنِ الْقَدِيمِ مُرْصَدَةً لِمَا يَتَحَدَّدُ مِنَ الْخُطُوبِ الرَّائِعَةِ، وَكَلَّمَا حَدَثَ مِنْهَا حَدِيثٌ نُودِيَ (١/٣٧) بِالصَّلَاةِ جَامِعَةٍ. وَهِيَ الْآنَ مَقْصُورَةٌ عَلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَحْدَهُ، وَلَا يَزِيدُ صَاحِبُهَا عَلَى أَنْ يَذْكُرَ مَوْقِفَ الْقِيَامَةِ وَوِزْرَهُ، وَأَهْوَالَ الْمَوْتِ وَمَا بَعْدَهُ، وَمَعَ ذَلِكَ فَلَا يَرَى فِيهَا إِلَّا لِسَانًا كَلِيلًا، وَإِذَا نَظَرُ إِلَى الْمُحْسِنِينَ وَجِدُوا قَلِيلًا، وَقَدْ سَمِحَ لَهَا الزَّمَانُ بِوَاحِدٍ وَلَمْ يَسْمَحْ بِمِثْلِهِ فِي إِحَادِهِ وَأَعْطَى مِنَ الْبَيَانِ مَا إِذَا نَطَقَ بِهِ صَارَ سَيْفُهُ مِنْ حُسَادِهِ، وَقَالَ الْمُنْبَرُ: أَنَا أُولَى بِأَنْ تَعْدَنِي السَّمَاءُ مِنْ أَبْرَاجِهَا لَا الْخَشَبُ مِنْ أَغْوَادِهِ، وَهُوَ أَنْتَ أَيُّهَا الْخَطِيبُ فَلَان. وَقَدْ وَلَّيْنَاكَ الْخِطَابَةَ بِمَدِينَةِ فَلَانَةَ، وَهِيَ وَجْهٌ مِنْ وُجُوهِ الْبِلَادِ، وَمَصْرٌ عَظِيمٌ يَجْمَعُ بَيَاضًا وَ سَوَادًا، وَيَبَاضُهُ أَكْثَرُ مِنَ السَّوَادِ وَمَا فِيهِمْ إِلَّا ذُو عِلْمٍ يُعَدُّ فِيهِ مِنَ الْأَعْلَامِ وَلَا يَعْدَمُ أَحَدُهُمْ فَصَاحَةً يَكُونُ فِيهَا مِنْ دَوَى الْإِفْهَامِ، وَكُلُّهُمْ يَجْلِسُ تَحْتَكَ يَعْجَمُكَ بِنَبْعِهِ، وَيَرْمِيكَ بِبَصَرِهِ وَ سَمْعِهِ، وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّكَ الْفَارِسُ الَّذِي يُعْطَى الْحَلَبَةَ جَرَاءَهَا، وَيَقُولُ إِنْ رَأَى الْأَكْمَهَ مَا وَرَاءَهَا، فَاسْتَفْتَحَ أَوَّلَ خُطْبِكَ بِخُطْبَةٍ تُعَرِّبُ عَنْ تَقْلِيدِكَ، وَتُوفِّقُ رَأْيَنَا فِي تَسْوِيدِكَ، وَقَدْ وَصَيْنَاكَ وَالْوَصَايَا إِلَيْكَ كَثِيرَةً وَمَلَكَهَا جَمِيعُهَا أَنْ يَكُونَ الصَّلَاةُ طَوِيلَةً وَالْخُطْبَةُ قَصِيرَةً.

Tüm bunlardan sonra hutbeni; alındaki damara apaçık nur yerleştirilmiş olan peygamberinin neslinden çıkarılmış, kendisine itaat, peygambere itaatle birleştirilmiş, Allah'ın kulları üzerindeki halifesi, Müminlerin emirine dua ile taçlandırılmalısın.

[37b] Bu dua, güzel kokunun; elbisenin yakasından içeriye doğru aktığı gibi, hutbenin içinde akıverir ve mektupta geçtiği gibi; hasbele (Hasbünallah ve ni'me'l-vekil) sözü mesabesinde, oradan aşağıya doğru iniverir (dinleyenleri etkiler). Şunu unutmamak lazım ki, âdil imam için yapılan duayı, Allah'a ulaşmaktan hiçbir şey alıkoymaz. Ayrıca bu dua bizim için de tekrarlanır.

Bizler bu duanın; tövbe ve istiğfar, cenneti elde etme ve cehennemden kurtuluş yollarını anlatan sözlerle sınırlı kalmasını, fakat hem dünya hem de ahiretle ilgili hayırlardan çokça bahsetmesini istiyoruz. Çünkü diğer dünya, ancak bu dünyada bayındır hale getirilebilir.

Bizler sana; hutbe görevini verdiğimiz gibi, namaz kıldırma görevini de verdik. Her ikisi şan ve şeref sancağıdır, onları da sana emanet ettik. Sen buna ehilsin. Bundan böyle, sana düşen; namaz vakitlerinde erken gelmandır, geç kalman değil. Namaza vakar ve sükûnetle gitmelisin. Vakar ve sükûnetin, eşlik etmediği namazda hayır yoktur. Cuma günleri de aynı şekilde davranmalısın.

Bilindiği üzere; Cuma namazının vakitleri fazilet bakımından derece derecedirler. Bunların en faziletlisi, namazın ilk saatine denk gelenidir. Nitekim Peygamber^(sav): “Cuma günü geldiğinde, mescidin kapılarından her birinde, bir takım melekler durur ve namaza ilk geleni, sonra onu izleyeni ve bunu izleyeni yazarlar. İmam oturunca sayfalarını dürüp, zikri dinlemeye gelirler¹¹⁰” buyurmuştur.

Mihrabına oturduğün zaman, Kur'an'ı güzel bir sesle tilâvet et. Şerefli elçinin

.....

¹¹⁰ Hz. Peygamber'in Cuma namazına verdiği önem konusunda pek çok hadis vardır. Özellikle Cuma namazına erken gidilmesini Müslümanlardan istemiştir. Bunlardan bazıları şöyledir: “Cuma günü cenabet guslü ile gusül yapar, sonra cumaya giden kişi sanki bir deve kurban etmişçesine sevap kazanır. İkinci olarak giden kişi bir sığır kurban etmişçesine sevap kazanır. Üçüncü olarak giden ise boynuzlu bir davar kurban etmişçesine sevap kazanır. Dördüncü olarak giden de bir tavuk kesmiş ve tasadduk etmişçesine sevap kazanır. Beşinci olarak giden bir yumurta tasadduk etmişçesine sevap alır. İmam (hutbeye) çıkınca melekler yazmayı bırakırlar, hutbeyi dinlerler.”; Hz. Ali de Kufe’de hutbe okurken şöyle demiştir: “Cuma günü şeytan bayraklarını alır çarşı ve pazara erkenden gider, insanlara binbir bahane bularak onları Cuma namazından alıkoymaya çalışır. Melekler de erkenden mescide gelerek kapılarına dururlar. Gelenleri ilk gelenler, ikinci gelenler diye yazarlar. Bu yazma işlemi imam hutbeye çıkıncaya kadar devam eder...” Hz. Ali bunu Resûlullah'dan^(sav) işittiğini söylemiştir. Bunlara benzer hadisler için bakınız: Buhârî, *Sahih*, Cuma, I, 211 vdm.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ طُولَ الصَّلَاةِ وَقِصَرَ الْخُطْبَةِ مِثْنَةٌ مِنْ فَهْمِ الرَّجُلِ، وَخَيْرُ الصَّلَوَاتِ مَا شَفَعَ بِالْإِخْبَاتِ وَالْخُشُوعِ، وَأَطْيَلُ فِيهِ مِنَ السُّجُودِ وَالرُّكُوعِ، وَخَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَصُرَ مَتْنًا وَزَادَ حُسْنًا وَدَخَلَ الْأَذْنَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْأَلَ أَذْنَا». وَقَدْ قِيلَ إِنَّ كُلَّ عَمَلٍ بِخَتَامِهِ كَمَا أَنَّ كُلَّ عَقْدٍ بِنِظَامِهِ. وَخَتَامُ هَذَا كُلِّهِ أَنْ تُوشِحَ خُطْبَتَكَ بِالدُّعَاءِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي هُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ عَلَى خَلْفِهِ، وَالْمَوْضُوعُ حَقُّهُ بِحَقِّهِ وَالْمُسْتَخْرَجُ مِنْ عُنْصُرِ رَسُولِهِ الَّذِي وُضِعَ النُّورُ (ب/٣٧) الْمَبِينُ فِي عِرْقِهِ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَجْرِي مِنَ الْخُطْبَةِ مَجْرَى الطَّبِيبِ مِنَ الْحَيُوبِ، وَيَتَنَزَّلُ مِنْهَا مَنَزِلَةُ الْحَسْبَةِ مِنَ الْمَكْتُوبِ، وَالِدُّعَاءُ لِلْإِمَامِ الْعَادِلِ لَا يُحْجِبُ عَنِ اللَّهِ لِسْتَرٍ مَحْجُوبٍ. ثُمَّ تَنْتَهِي ذَلِكَ بِالدُّعَاءِ لَنَا، وَنَحْنُ نُؤَثِّرُ أَنْ يَكُونَ مَقْصُورًا عَلَى الْاسْتِغْفَارِ وَطَلَبِ الْفَوْزِ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةِ مِنَ النَّارِ. وَأَنْ تَسْتَكْثِرَ فِيهِ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَلَا تَحْسُنَ هَذِهِ الدَّارُ بِتِلْكَ الدَّارِ. وَقَدْ وَلَيْنَاكَ أَمْرَ الصَّلَاةِ كَمَا وَلَيْنَاكَ أَمْرَ الْخُطَابَةِ وَكِلَاهُمَا رَايَةُ مَجْدٍ رَفَعْنَاهَا لَكَ وَأَنْتَ لَهَا عَرَابَةٌ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

(Cebrail), Şerefli elçiye (Resûlullah'a) indirdiği şekilde oku. Rabbin ile konuşmakta olduğunu bil ve ona karşı; sırrını paylaşan muhatabına takınman gereken edebi takın. İşte böylesi bir tilavetle; katı kalpler yumuşar, unutan nefisler hatırlamaya, donmuş gözlerden yaş gelmeye ve uykuya dalmış olan idrakler uyanmaya başlar.

İnsanlara yapmaları gereken şeyleri yapmaları konusunda onları teşvik ve sakınmaları gereken şeylerden de kaçınmalarını sağlama konusunda onları uyarma bakımından, vaazların en çabuk etki göstereni, Allah'ın Kitabı'dır. Bizler; ilmi ile amel eden âlim derecesine ulaşman ve Allah'ın sende; takvayı ve etkili konuşmayı bir arada bulundurmasını niyaz ediyoruz. Ta ki, daha faziletli dururken, imameti sahih olan fakat daha aşağı mertebedeki biri bu görevi yapmasın. Çünkü sen bu özelliği taşıyorsun.

Öyleyse; bir topluluğa imamlık ettiğinde; kendisine sevgi ile yaklaştıkları, onu çokça övdükleri, sevap bakımından daha hayırlı, neticesi bakımından daha iyi olan amellerde onu kendilerine tercih ettikleri kimselerden ol. **[38a]** Resûlullah^(sav): “Üç kişinin namazı, kulağından öteye gitmez. Bunlar; efendisinden kaçmış olan köle geri dönünceye kadar, geceyi kocası kendisine kızmış olduğu halde geçiren kadın ve halkın kendisinden nefret ettiği imamdır (yöneticidir)”¹¹¹ buyurmuştur.

Sana tavsiyelerimizden biri de; Regaip namazları, Şaban'ın yarısından sonraki namazlar ve Ramazan ayında kılınması sünnet olan Teravih namazı için kutlama yapmandır. Çünkü bunlar, tüm geleneklerin efendileri ve ibadetlerin sergilendikleri eylemlerdir. Bu geleneklerde din için bir güzellik ve bir tazelenme, şeytan için de hem bir kaçış hem de ihtiras vardır. Bu günlerdeki sâlih amel, benzeri birçok amele denktir. Günahların küçüğü, küçük diye adlandırılmaz, ancak büyük diye adlandırılır.

Aynı şekilde; halkın mevsimlerinden olan, bayram namazlarında da kutlamalara iştirak etmeni tavsiye ediyoruz. İnsanların bu namazlara devam etme arzu ve istekleri, günlerin mevsimi Cuma'ya olan arzularından daha şiddetlidir. Bu namaza giden kişi, mutlaka güzel bir koku süründükten ve yeni bir elbise giydikten sonra davete icabet eder. Bu hazırlıkları, sanki nafile bir namaz eda

• • • • •

¹¹¹ Resûlullah^(sav): “Üç kişi vardır ki, onların namazları kulaklardan öte geçmez: 1) Dönünceye kadar, kaçan köle. 2) Geceyi, kocası kendisine dargın olarak geçiren kadın. 3) Kavminin nefret ettiği imam.” Tirmizi, *Sünen*, Salat 149, II, 193.

وَسَيَّلُكَ أَنْ تَأْتِيَ أَوْقَاتَ الصَّلَاةِ بِدَارًا وَلَا تَأْتِيَهَا دِبَارًا، وَأَنْ تَمْشِيَ إِلَيْهَا بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ، وَلَا خَيْرَ فِي صَلَاةٍ لَا تَلْزِمُهَا سَكِينَةٌ وَوَقَارٌ. وَكَذَلِكَ فَافْعَلْ فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ. فَإِنَّ أَوْقَاتَ فَضْلِهَا تَتَفَاضَلُ فِي الْمَنْزِلَةِ، وَأَعْظَمُهَا ثَوَابًا مَا كَانَ فِي السَّاعَةِ الْأُولَى. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ كَانَ عَلَى كُلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِكَةٌ يَكْتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ. فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَّأَ الصُّحُفَ، وَجَاوَوْا يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ» وَإِذَا اسْتَوَيْتَ فِي مِحْرَابِكَ فَارْتَلِ الْقُرْآنَ بِالصَّوْتِ الرَّخِيمِ، وَاقْرَأْهُ كَمَا أُنْزِلَهُ الرَّسُولُ الْكَرِيمُ عَلَى الرَّسُولِ الْكَرِيمِ، وَاعْلَمْ أَنَّكَ فِي مُنَاجَاةِ رَبِّكَ، فَالْزِمْ لَهُ أَدَبَ النُّجَى لِلْكَلِيمِ. وَلَمَثَلُ هَذِهِ التَّلَاوَةِ تَلِينَ الْقُلُوبَ الْقَاسِيَةَ، وَتَتَذَكَّرُ الْأَنْفُسُ النَّاسِيَةَ، وَتَدْمَعُ الْعَيُونُ الْجَامِدَةَ، وَتَتَيْقِظُ الْأَفْهَامُ الرَّاقِدَةَ. وَكَتَابُ اللَّهِ أَسْرَعُ الْمَوَاعِظِ رَغَبًا وَرَهَبًا، وَهُوَ الَّذِي لَمْ تَنْتَهُ الْجِنَّ إِذَا سَمِعَتْهُ أَنْ قَالُوا: «إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا»^{٢٤} وَنَحْنُ نَرْجُو أَنْ يَجْمَعَ اللَّهُ لَكَ بَيْنَ التَّقْوَى وَالْبَيَانِ حَتَّى تَحْطَى بِدَرَجَةِ الْعَالَمِ الْعَامِلِ، وَأَنْ لَا تَكُونَ الرَّجُلُ الْمَفْضُولَ الَّذِي تَصْحُ إِمَامَتُهُ مَعَ وُجُودِ الْفَاضِلِ. وَإِذَا وُصِفَتْ بِهَذِهِ الصِّفَةِ فَكُنْ مِمَّنْ أَمْ قَوْمًا فَأَذْبُوهُ وُدًّا وَأَوْسَعُوهُ حَمْدًا وَأَثَرُوهُ بِالْبَاقِيَّاتِ الصَّالِحَاتِ الَّتِي هِيَ خَيْرُ ثَوَابًا وَخَيْرُ مَرَدٍّ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

etmek için değil de farz bir namazı eda etmek için yapmaktadır. Bunun nedeni; yılda bunu bir kez görmesi ve benzerini de hiç görmemesidir.

Böyle namazların kılındığı yerlere gittiğinde, insanlara en güzel zikirleri hatırlat. Kendilerine; kurban kesiminde ve fitır sadakalarında neler yapmaları gerektiğini izah et. Büyük bayramda; Allah'ın güvenlik bölgesi olan evini hac etmeleri için onları teşvik et. Ve orada kazanılacak hayırlardan ve silinecek olan günahlardan uzun uzadıya bahset.

Bu gün; insanları teşvik etme günüdür. Dolayısıyla bu an; insanları ümitsizliğe düşürecek ibarelerin değil, uzaklaşmış olan ümitlerini geri getirecek ve onları teşvik edecek, ümitsizliklerini ortadan kaldıracak sözlerin söyleneceği zamandır. Telbiye, ihram, tavaf edilecek yerler, durulacak yerler, kurban kesme, cemrelerin atılması, sa'y ve umre gibi konulardan, söz etmedik birini bırakma. Allah; senin bu sözlerinle, bulutların sağladığı faydayı sağlayacaktır. Senden başkasının söylediklerinden dolayı kapanmış bile olsa, senin bu sözlerinle işitme kapılarını açacaktır.

[38b] Sana devlet dairesinden; uzun zaman biriktirip korumayacağın, ikide bir arttırılmasını talep etmeyeceğin, yalnızca geçimini sağlayabileceğin, şöyle söyle bir maaş bağladık. Çünkü senin gibiler; dünyayı sadece öğle uykusunun (kaylûle=şekerleme) geçireceği bir gölgeden ibaret görürler. Dünyada, yalnızca bir yabancı veya bir yolcu olarak bulunurlar. Allah'ın kullarından en hayırlısı; O'nun korkusundan yine O'nun himayesine sığınan ve durumunun hafifliğinden dolayı dostlarının en çok gıpta ettikleri kimsedir.

قَالَ النَّبِيُّ (١/٣٨) صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ثَلَاثَةٌ لَا تُجَاوِزُ صَلَاتُهُمْ أَذَانَهُمْ؛ الْعَبْدُ الْإِنِّي حَتَّى يَرْجِعَ، وَأَمْرًا بَاتَتْ وَرُجُوعًا عَلَيْهَا سَاخِطٌ، وَإِمَامٌ قَوْمٌ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ». وَمِمَّا نُوصِيكَ بِهِ أَنْ تَحْتَفِلَ لصلَاةِ الرغائبِ، وَصلَاةِ النصفِ مِنْ شَعْبَانَ، وَصلَاةِ التراويحِ الْمَسْنُونَةِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ. فَإِنَّ هَذِهِ سَادَاتُ الْعَادَاتِ وَأَسْوَاقُ الْعِبَادَاتِ، وَلِلَّذِينَ بِهَا طَلَاوَةٌ وَطَرَاوَةٌ، وَلِلشَّيْطَانِ فِيهَا شِمَاسَةٌ وَضَرَاوَةٌ، وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيهِ يَعْدِلُ أَعْمَالًا كَثِيرَةً، وَالصَّغِيرَةُ مِنَ السَّيِّئَاتِ لَا تُسَمَّى صَغِيرَةً وَإِنَّمَا تُسَمَّى كَبِيرَةً. وَكَذَلِكَ نُوصِيكَ بِالاحتفَالِ لِمُصَلَّيَاتِ الْأَعْيَادِ الَّتِي هِيَ مَوَاسِمُ الْأَعْوَامِ وَالنَّاسُ فِي مُوَاطَنَتِهَا أَشَدُّ حِرْصًا مِنَ الْجُمُعَةِ الَّتِي هِيَ مَوْسَمُ الْأَيَّامِ. وَلَا يَخْرُجُ إِلَيْهَا أَحَدٌ إِلَّا وَقَدْ مَسَّ طَيِّبًا، وَلَبَسَ ثَوْبًا قَشِييًّا وَأَسْرَعَ إِلَى النِّدَاءِ مُجِيبًا، فَهُوَ فِي تَأْهِبِهِ كَالَّذِي يُؤَدِّي قَرْضًا لَا نَفْلًا. وَسَبَبُ ذَلِكَ أَنَّهُ يَرَى يَوْمًا وَاحِدًا وَلَا يَرَى لَهُ فِي الْعَامِ مِثْلًا. فَإِذَا خَرَجْتَ إِلَى هَذِهِ الْمُصَلَّيَاتِ فَذَكَرِ النَّاسَ بِأَحْسَنِ الْأَذْكَارِ، وَعَرَفْهُمْ مَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ فِي ذَبْحَةِ الْأَضَاحِيِّ، وَصَدَقَةَ الْإِفْطَارِ وَشَوْقَهُمْ فِي الْعِيدِ الْأَكْبَرِ إِلَى حَجِّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ. وَأَطْلِ الْقَوْلَ فِيمَا هُنَاكَ مِنْ كَسْبِ الْحَسَنَاتِ وَمَحْوِ الْآثَامِ، وَهَذَا مَقَامُ تَرْغِيبِ فَلَا يُقْنَعُ فِيهِ بِإِمَاضِ الْعِبَارَاتِ الْخَاطِئَةِ. وَإِنَّمَا يُؤْتَى بِمَا يَنْبَغُ الرِّغْبَاتِ الْعَازِيَةِ، وَيَنْهَضُ الرِّغْبَاتِ الْخَالِفَةِ. وَعِنْدَ ذَلِكَ فَلَا تَتْرُكْ ذِكْرَ تَلْبِيَةِ وَلَا إِحْرَامٍ وَلَا مَطَافٍ وَلَا مَقَامٍ وَلَا نَحْرٍ وَلَا جَمَارٍ وَلَا سَعْيٍ وَلَا اعْتِمَارٍ، وَاللَّهُ يَنْفَعُ بِأَقْوَالِكَ نَفْعَ السَّحَابِ، وَيَفْتَحُ بِهَا أَبْوَابَ الْأَسْمَاعِ إِذَا كَانَتْ بِأَقْوَالٍ غَيْرِكَ مَقْفَلَةً الْأَبْوَابِ.

www.tuba.gov.tr

(ب/٣٨) وَقَدْ قَرَضْنَا لَكَ فِي مَالِ الْمَصَالِحِ مَا نَجْعَلُهُ لَعَيْشِكَ سِدَادًا، لَا مَا تَدَّخِرُ مِنْهُ تِلَادًا وَتَطْلُبُ عَلَيْهِ ازديادًا، وَهُوَ كَذَا وَكَذَا، وَمِثْلُكَ لَا يَتِمُّثَلُ الدُّنْيَا إِلَّا ظِلٌّ مَقِيلٌ، وَلَا يَسْكُنُهَا إِلَّا غَرِيبًا أَوْ عَابِرَ سَبِيلٍ، وَخَيْرُ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ عَاذَهُ مِنَ التَّقَى بِمَعَاذِهِ، وَكَانَ أَغْبَطَ أَوْلِيَائِهِ عِنْدَهُ لِحَفَّةِ حَاذِهِ، وَالسَّلَامِ.

MEKTUP-30

Bir müstensihin emîrlerden birine yazdığı ve ücreti gecikmiş bir kitapla ilgili bir not

Şerefli ilminiz; müstensihin rızkının, kaleminin damlalarından oluştuğunu, ancak bu damlaların da azar azar aktığını şüphesiz bilmektedir. Kim, bu damlalardan içip kanmak isterse susuzluğun hararetinden şikâyet etmemelidir. Müstensih, kalemiyle yeri kazıp altın çıkarsa bile, önemli bir zenginliğe sahip olamaz. Rızık için her iki eli birden çabaladığında bile bunu başaramıyorlarsa, yalnız bir eli çalıştığında bunu nasıl başaracak?

Kulunuz onun yaşantısına bakmış, ancak bu kazancın ihtiyaca yetecek kadar olmadığını görmüştür. Zira bu kazanç, siyah bir bölgeden çıkarılmaktadır. Elbette yaşamın beyazı, siyahlıktan sağlanamaz. Şayet Allah, azı bereketli kılmasaydı, birçok insan helâk olacaktı. Malı nasıl zenginin kısmeti yapmışsa, bereketi de öylece fakirin nasibi yapmıştır.

Bu fakir; zât-ı âlilerinizin hazinesi için “*el-Mühezzeb fi'l-Fıkh*¹¹²” adlı bir kitap istinsah etmişti. Ancak onun ücretinden kendisine herhangi bir şey ulaşmadı. Bu kitabı yazdığı süre içinde, sevap olsun diye değil, ancak elinin darlığından dolayı oruç tutmuştu. Kitabı bitirdiğinde, nerdeyse kendisi kitap gibi olmuştu. Buna göre; şayet efendimize başka bir şey yazacak olursa, bu yazma işi için Ramazan ayının gelmesini beklemek zorunda kalacak veya bunu en kısa zaman olan kışa bırakması gerekecek. Vesselâm.

.....

¹¹² el-Mühezzeb fi'l-Fıkh: Ebû İshak Şirâzî'nin (öl.476/1083) Şafii mezhebi çerçevesinde İslâm hukukuna dair yazdığı bir eserdir. Şirâzî Şafii mezhebinden olup, şiirde ve edebiyatta da seçkin bir şahsiyetti. Kâtip İmâdeddin ve Şeyh Şihâbuddin Ebû Şâme kendisini çok övmüşlerdir. Bilal Aybakan, “el-Mühezzeb”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 518-520. Müellifimiz bu eseri muhtemelen Musul Eyyûbî Meliklerinden biri için istinsah etmiştir. Bu kitabın müstensihinden hareketle tercümesini sunduğumuz bu Münşeat Mecmuası'nın yazarını bulmak da mümkün olacaktı. Ancak biz “el-Mühezzeb fi'l-Fıkh” isimli kitabın müellifimizin yaşadığı dönemlerde çoğaltılmış nüshasına ulaşamadık.

رُفْعَةُ اسْتِمْلَاهَا مِنْهُ رَجُلٌ نَاسِخٌ وَكَانَ كَتَبَ لِبَعْضِ الْأُمَرَاءِ كِتَابًا تَأَخَّرْتُ أَجْرَتَهُ

قَدْ أَحَاطَ الْعَلِيمُ الْكَرِيمُ أَنَّ رِزْقَ النَّاسِخِ مِنْ قَطَرَاتِ الْقَلَمِ، وَهِيَ ضَعِيفَةُ الْمَسِيلِ وَمَنْ طَلَبَ الرِّيَّ مِنْهَا فَإِنَّهُ لَا يَشْكُو حَرَّ الْغَلِيلِ، وَلَوْ أَنَّهُ يَفْتَلَعُ بِقَلَمِهِ ذَهَبًا لَمَّا فَازَ بِالْحُطُوفِ الْوَاحِدَةِ، وَإِذَا سَعَتْ فِي الرِّزْقِ يَدَاهُ قَصَّرَتَا، فَكَيْفَ إِذَا لَمْ تَسَعْ إِلَّا يَدُهُ الْوَاحِدَةَ، وَقَدْ نَظَرَ الْخَادِمُ فِي مَعِيشَتِهِ، فَلَمْ تَكُنْ لِلْعُوزِ بَسَدًا، وَهِيَ مُسْتَخْرَجَةٌ مِنَ اللَّمَقَةِ السَّوْدَاءِ، وَلَا يَكُونُ بَيَاضُ الْعَيْشِ عَنْ سَوَادٍ وَلَوْلَا أَنْ بَارَكَ اللَّهُ فِي الْقَلِيلِ لَهْلَكَ نَاسٌ كَثِيرٌ، وَكَمَا جَعَلَ الْمَالُ مِنْ حَظِّ الْأَغْنِيَاءِ فَكَذَلِكَ جَعَلَ الْبَرَكَةَ مِنْ حَظِّ الْفَقِيرِ، وَقَدْ نَسَخَ لِلْخَزَانَةِ السَّعِيدَةِ كِتَابَ «الْمُهَذَّبِ فِي الْفِقْهِ» وَلَمْ يَصِلْهُ مِنْ أَجْرَتِهِ شَيْءٌ، وَكَانَ مُدَّةَ نَسْخِهِ يَصُومُ لَصِقَ يَدُهُ لَا لِلثَّوَابِ، وَلَمْ يَنْهَ كِتَابَهُ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ كَالْكِتَابِ، وَعَلَى هَذَا فَإِنْ نَسَخَ لِلْمَوْلَى شَيْئًا آخَرَ احْتَاجَ أَنْ يَرْقُبَ بِهِ شَهْرَ رَمَضَانَ أَوْ يَحْمَلَ لَهُ زَمَنَ الشِّتَاءِ الَّذِي هُوَ أَقْصَرُ الْأَزْمَانِ، وَالسَّلَامُ.

MEKTUP-3 I

*Öğretime yeni başlamış bir medresenin açılışını
tebrik etmek için yazdığı bir mektup*

Peygamber^(sav): “Allah, bu ümmet için her yılın başında (her yüzyılın başında olmalı), dinini yenileyecek birini gönderecek¹¹³” buyurmuştur. Nitekim bu; geçen yüz yıllarda gerçekleşmiş ve ümmet için dini yüksek bir dereceye yükseltecek kimseleri göndermiştir. Her bir asır için buna benzer birilerini göndermiştir. Ancak bu yalnız bu asra özel olarak; yiğitlerin yiğidi bir zat gönderildi.

[39a] Sözü geçen, Yüce Meclistir. Allah, şanını ebedilikle özdeşleştirsın, övgüyle anılmasını sağlasın, başlarını tıraş eden ve saçlarına yağ sürmeyi terk eden grupla birlikteliğini sağlasın, tüm beylerin, onu kendilerine efendi kabul edecekleri kadar, derecesini tüm derecelerin üzerine çıkarsın, başkaları taklit geleneğini sürdürürken onunla içtihat sünnetini (geleneğini) ihya etsin. Onu tanıyıp da hakkını ifa eden ve peygamberin onunla ilgili haberini en ufak bir şüphe duymadan tasdik eden, bu arenada kendisiyle yarışmak için hiçbir kimsenin adaylığını koyamayacağını bilen bir topluma ne mutlu!

Onun; insanların yararı için, bir sancak olarak dikilmesi ve kendisinin ilminden alıntı yapılması, bu durumunu daha da güzelleştirdi. İlminden çokça ictibas yapılmakla eksilmeyen bir nurdur o. Elbette soyu ilimden müteşekkil olanın, soyu tükenmez. O, ölmeyen diridir. Mutluluk onun topraklarındadır. Mekânı kendisine uzaklaşsa da sahibi, her mecliste oturmaya devam edecektir. Dili, bitkinlikten dolayı tutulsa bile konuşmaya hep devam edecektir. Efendimizin ticaret malı, bu onurlu özelliklerden dolayı daha da arttı ve bu özelliklerinin şerefi sayesinde efendimizin, eski atalarının şerefine ihtiyacı kalmadı.

Köleniz; öğreticilik makamından dolayı kendisini tebrik ediyor. Aslında bu makamdan dolayı kendisini değil, kendisinden dolayı makamı tebrik etmesi gerekir. Zira yiğit süvari, asıl yarış atına binmekten dolayı böbürlenmez, belki yarış atı onun kendisi üzerine bindiği için böbürlenir. Şimdi yazı, oklarını alarak uzaklaştı. Sanat için erbabından yardım istendi. Ve Allah’ın; bu İslâm

•••••

¹¹³ Bu hadis için bakınız: Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş’as b. İshak es-Sicistânî el-Ezdi, *Sünen*, Melâhim 1, İstanbul 1992, IV, 480.

كتاب كتبه في التهنة بتدريس لمدرسة جديده

قال النبي صلى الله عليه وسلم ؛ «ان الله يبعث لهذه الأمة على رأس كل سنة من يجدد لها دينها» وقد صح ذلك في رؤوس السنين الخالية، وبعث لها من يرقى في فضله إلى الدرجة العالية، وهذه ما به لها ما لأمثالها. وقد خست من مرتبة العلم برجل رجالها، دواء وصفاء وكلاماً وجواباً وسلاماً وحساباً.

(١/٣٩) والمشار إليه هو المجلس السامي قرن الله مجده بالتخليد، وذكره بالتخميد، وقرن به طائفة التحليق والتسييد، ورفع درجته فوق كل درجة حتى يقر السادات له بالتسويد، وأحيى سنة الاجتهاد إذا وقف غيره على سنن التقليد. فطوبى لقوم عرفوه فقاموا بحقه، وصدقوا فيه الخبر النبوي فلم يماروا في صدقه، وعلموا أنه السابق في هذا المضمار، الذي لا يترشح أحد لسبقه وقد زان ذلك أنه نصب علماً لإفادة الناس، واقتبس علمه وهو النور الذي لا ينقص بكثرة الاقتباس، وما انقضى عقب من كان العلم من أعقابيه، وهو الحي الذي لا يموت.^{٢٥} فتطوى في طي ترابه، وصاحبه لا يزال جالساً في كل مجلس، و ان نأى عنه مكانه، ولا يزال لسانه ناطقاً إذا خرس من كل لسانه، وقد أثرت بضاعه سيدنا من هذه الأوصاف الكريمة، وأغنته بشرفها عن شرف أحسابه القديمة. والخادم يهنئه بمنصب التدريس، بل يهنئ التدريس بمنصبه، والفارس البطل لا يزهي برؤوب الجواد، بل الجواد يزهي بمركبه، و الآن نيطت الكتابة ببليها، واستعين على الصنعة بصالح أهلها،

ümmetini, aslı üzere sabit bırakacağına dair inayetinin varlığı anlaşıldı. Kulunuz da, faydalanmak istediği bu nimetlerden mahrum bırakılmamasını niyaz ediyor.

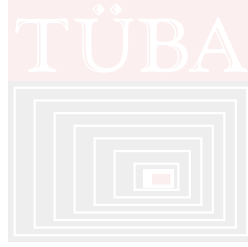
Şüphesiz deniz, bulutlarını; kendisinin sahilinden uzakta olanlara gönderir. Bu sevinç ülkenin; bir şeyi öğrendiğinde ona sarılan, bildikleriyle amel eden, sultanına mahsustur. Bu sultan; inşaatı üzerinden uzun zaman geçmiş ve yönetimini daha önce başka birine verdiği, bu yüzden ilk olma özelliğini yitirmiş olan medreseyi efendimize layık görmedi. Bunun yerine; efendimizin şanına yakışır ve ona mahsus, yüksek bir bina yaptırdı ve ona; göğsünün genişliğine eş genişlikte gölgelikler yaptırdı. Sonra; “Yeniliği bakımından ilk olan bu bakire, kendi çağının ilki olan bu zata aittir. **[39b]** Bu görevi yürütmeyi; adeta peygamberlik varisinin üstleneceği şekilde üstlensin. Burası ilmin şehri olacaksa, o da kapısı durumunda olsun.” Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَعَلِمَ أَنَّ لِلَّهِ عَنَاءَةً بِإِثْبَاتِ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْإِسْلَامِيَّةِ عَلَى أَصْلِهَا، وَالْخَادِمُ يُسْأَلُ أَنْ لَا يُحْرِمَ حَظَّهُ مِنْ هَذِهِ الْإِفَادَةِ الَّتِي يَغْدُو بِهَا مُفِيدًا. وَلَاشَكَّ أَنَّ الْبَحْرَ يَبْعَثُ سَحَابَهُ لِمَنْ كَانَ عَنْ سَاحِلِهِ بَعِيدًا، عَلَى أَنَّ هَذَا الْهَتَاءَ خَاصٌّ بِسُلْطَانِ الْبَلَدِ الَّذِي عَرَفَ فَلَزِمَ وَعَمِلَ بِمَا عَلِمَ، وَلَمْ يَرْضَ لِسَيِّدِنَا مَدْرَسَةً قَدِّمَتْ الْأَيَّامُ عَلَى عِمَارَتِهَا وَوَلَاهَا غَيْرَهُ فَذَهَبَتْ فَضِيلَةُ بَكَارَتِهَا، لَكِنْ أَفْرَدَهُ بِعِمَارَةٍ جَعَلَهَا مَرْفُوعَةً كَقَدْرِهِ، وَأَوْسَعَ أَكْتَافَهَا كَسَعَةِ صَدْرِهِ، وَقَالَ : هَذِهِ الْبَكْرُ فِي جِدَّتِهَا لِهَذَا (ب/٣٩) الْبَكْرِ فِي عَصْرِهِ، فَلْيَتَوَلَّهَا تَوَلَّى وَارِثَ النُّبُوَّةِ فِي مُحْرَابِهَا، وَإِذَا كَانَتْ هِيَ مَدِينَةُ الْعِلْمِ فَلْيَكُنْ هُوَ بِمَكَانِ بَابِهَا، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-32

*Bir kadıyı kadılık makamına geçmesinden dolayı
tebrik etmek amacıyla yazdığı bir mektup*

Vilayetlerdeki makamlardan dolayı yapılan tebriklerin, o vilayetin armasına benzer bir alameti üzerine giymesi gerekir. Kadılık makamı vakurdur. Bu makamı kutlayacak tebrikler de aynı şekilde onu vakarla karşılamalıdır. Bu mektup yazılırken, adeta kuşlar satırları üzerinde saf olmuşlardı. Kendisi de; ilim, hoş-görü ve takva ile görüşmekle meşguldü. Zira hepsi birden onunla karşılaşmak için toplanmış bulunuyorlardı. Bunu da, ancak Yüce Meclisi önemseydiğinden yapıyordu. Allah bu meclisin hükmünü gerçekleştirsın, onu etkili kılsın, kadılar içinde onu tek yapsın, hem dünya hem de âhiretle ilgili rızasının en uç noktasına ulaştırsın. Gönlünden nasıl bir temennide bulunuyorsa, kaderler hep ona uygun bir şekilde tecelli etsin. Zamanı; beyazlar hep ona, siyahlar da hep düşmanlarına düşecek şekilde taksim etsin. (Metinde; zamanın iki beyazı kendisine, iki siyahı düşmanına düşecek şekilde taksim et, şeklindedir. İki beyazın karşılığı: 1. Hurma ve Su, 2. Yılan ve Akrep, 3. Su ve Süt, İki siyahın karşılığı da: 1. Su ve Süt, 2. Süt ve İç Yağı, 3. Ekmek ve Su, 4. İki Ay, 5. İki Gün olarak verilmiştir).

Yüce Allah; ortaya çıkarılışının gecikmiş olduğu bilinsin ve ancak arpasıyla hurmasının çerçöpünden elendikten sonra seçildiği anlaşılsın diye onu, İslâm'ın bir kısım ömrünün geçmesinden sonra ortaya çıkarmıştır. Artık, bu belde halkının gözü aydın olsun. Zira Allah; onun güvenliğini sağlamış, birliğini temin emiş ve her fazilet sahibine faziletini vermiştir. Özellikle de beldeleri; onun gibi birine sahip olma şansını elde etmiş ve onun desteğiyle destek kazanmıştır. Nitekim kendisine rehberlik etmek için gelen iki melek de, bu beldeye inmişlerdir.

Onun öyle çok özellikleri var ki, saymaya kalkışsan ilklerinde durur kalırsın. Kalemle onları eksiksiz yazmaktan, hafızalar membalarını hatırlamaktan aciz kalır. Biri, bu özellikleri özet halinde yazabilirse şöyle der: “Allah; belde sakinlerinin samimi dualarını ona mahsus kılsın, kendisini güçlüler ve ileriye görenler arasına katsın, başkası; cehennem ve benzerine davet eden liderlerden iken, onu kurtuluş yolunu gösteren liderlerden biri kılsın.” Onun bir benzeri yoktur. Baki olan âlem O'nun içindir. En çok isteyenler ve arzu edenler O'na yönelir. Peygamberlik akrabalığını kaçırmışsa da, yücelikler onun akrabalarına sevgi beslenmesini ister.

كتاب كتبه بالهناء بولاية قاض:

الهناء بمناصب الولايات ينبغي أن تلبس شعاراً كُشِعَارِهَا، وَمَنْصِبُ الْقَضَاءِ وَقُورٍ فَيَنْبَغِي أَنْ تَلْقَاهُ مُشَافَهَةً الْهِنَاءِ بِوَقَارِهَا، وَهَذَا الْكِتَابُ قَدْ صَدَرَ وَكَأَنَّ الطَّيْرَ عَلَى سَطُورِهِ صَافَّةً، وَهُوَ لَاقٍ لِلْعِلْمِ وَالْحِلْمِ وَالتَّقْوَى، فَهِيَ مَجْتَمَعَةٌ لِلْقَائِمَةِ كَافَةً، وَلَا يَقْصِدُ بِذَلِكَ إِلَّا الْمَجْلِسُ السَّامِيُّ أَنْفَذَ اللَّهُ حِكْمَهُ وَأَمْضَاهُ، وَجَعَلَهُ الْوَاحِدَ مِنَ الْقَضَاةِ وَبَلَّغَ بِهِ مِنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مُنْتَهَى رِضَاهُ، وَلَا خَطَرَ لَهُ خَاطِرٌ أَمَلٍ إِلَّا جَاءَتْ الْأَقْدَارُ بِمُقْتَضَاهُ، وَقَسَمَ الزَّمَانَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَعْدَائِهِ حَتَّى يَكُونُ لَهُمْ أَسْوَدَاهُ وَلَهُ أَبْيَضَاهُ، وَلَمْ يَأْتِ بِهِ عَلَى مَاصِيٍّ مِنْ عُمْرِ الْإِسْلَامِ إِلَّا لِيُعْلَمَ أَنَّهُ بَعْدُ فِي صَدْرِهِ، وَأَنَّهُ لَمْ يُعْرَبَلْ حَتَّى آلَ إِلَى حِثَالَةِ شَعِيرِهِ وَتَمَرِهِ، فَلْتَقِرَّ عِيُونُ أَهْلِهِ بِأَنَّ اللَّهَ قَدْ وَصَلَ حَبْلَهُ وَجَمَعَ شَمْلَهُ، وَأَتَى كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ، وَعَلَى الْخُصُوصِ بَلَدُهُ حَظِيَّتْ بِتَقْلِيدِهِ وَأَيَّدَتْ بِتَأْيِيدِهِ، وَنَزَلَ إِلَيْهَا الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ نَزَلَا بِتَسْدِيدِهِ، وَلَأَوْصَافِهِ مَسَافَةً يُوقِفُ عِنْدَ أَوَائِلِهَا، وَلَيْسَتْ الْأَقْلَامُ مِنْ جَيَادِهَا، وَلَا الْحَوَاطِرُ مِنْ مَنَاهِلِهَا، وَإِذَا اخْتَصَرَ سَالِكُهَا قَالَ إِنَّ اللَّهَ أَخْلَصَهُ بِخَالِصَةِ ذِكْرِ الدَّارِ، وَجَعَلَهُ مِنْ أَوْلَى الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ، وَنَصَبَهُ إِمَامًا مِنْ أُنَمَّةِ النِّجَاةِ إِذَا كَانَ غَيْرُهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ الَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَلِمِثْلِهَا، وَلَا مِثَالٍ لَهُ تَكُونُ الْعُقْبَى، وَإِلَيْهِ تَتَوَجَّهُ الرُّغْبَى وَإِنْ فَاتَتْهُ قُرْبَى النُّبُوَّةِ، فَإِنَّ الْمَعَالي تَسْأَلُ لَهُ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى، وَلَا شَكَّ أَنَّ كُتِبَ التَّهَانِي صَدَرَتْ إِلَيْهِ وَأَسْهَبُهَا فِي إِنْجَازِهَا، وَكُلُّ مِنْهَا انْتَهَزَ الْفُرْصَةَ فِي سَبْقِهِ حَتَّى ظَنَّ أَنَّهُ الْفَائِزُ بَانْتِهَازِهَا، وَكِتَابُ الْخَادِمِ هَذَا قَدْ جَاءَ آخِرًا وَلَمْ يَجْنَحْ إِلَى الْعُذْرِ (١١/٤٠) حَتَّى يَلْقَى عَاذِرًا، وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهُ مِنْ ذَوِي الْمَوَدَّاتِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمُعْوَلُ، وَلَا يُوجَدُ عَنْهَا مَتَحَوَّلٌ، وَهِيَ الَّتِي تَفُوزُ بِالسَّبْقِ حَتَّى يُقَالَ فِيهَا لَمَنِ الْأَرِمَةُ فِي الْقِطَارِ الْأَوَّلِ، وَقَدْ عَصَدَهَا أَمْرٌ آخَرُ هُوَ لَهَا كَالشَّائِدِ وَفِي أَجْرَائِهَا عَلَى سُنَّتِهِ الَّتِي تَقَدَّمَتْ كَالرَّائِدِ، وَذَلِكَ أَنَّ وَقَدْ عَبْدَ الْقَيْسِ وَقَدْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ وَتَأَخَّرَ الْأَشْجُ حَتَّى لَبَسَ ثِيَابَهُ وَمَسَّ مِنْ طَيْبٍ كَانَ مَعَهُ.

Şüphesiz, kendisine pek çok tebrik mektubu gitmiştir. Bunların tafsilatları, icazlarında olup her biri diğerini geçmek için fırsatı değerlendirmiştir. Bu fırsatı ele geçiren de yarışı kazananın kendisi olduğunu zannetmektedir. Bendenizin bu mektubu ise en son gelmiştir, ancak bunun için özür beyan etme gereği duymuyor ki özür dileyecek biriyle karşılaşsın (yarası yok ki gocunsun). **[40a]** Onun, sevgi sahiplerinden olduğu bilinmekte ve bu konuda kendisine güvenilmektedir. Bu sevgide, değişkenlik gösterdiği de görülmemiştir. “En önde giden kervanda, dizginler kimin elindedir?” denilecek derecede, yarışta hep kazanan odur.

Bu sevgiyi, adeta bir inşaatçı gibi destekleyen ve devam etmesine; daha önce sözü edilen yöntemiyle önderlik eden, başka bir husus daha vardır. Bu husus şudur; Abdülkays'ın¹¹⁴ elçileri, Resûlullah'a^(sav) gelirler. O'na yaklaştıklarında, kendisine bir an evvel ulaşmak için adeta yarışır. el-Eşecc ise, yeni elbiselerini giyip güzel koku sürününceye kadar geri kaldı. Resûlullah'ın^(sav) yanına girince, kendisine: “Sende, Allah'ın sevdiği, iki güzel özellik vardır. Biri, yumuşak huy-luluk, diğeri de temkinli davranmadır¹¹⁵” buyurur.

Kulunuz bu haberdan ders alır ve zaman önde olsa da, önceliğin zamana değil fazilete ait olduğunu düşünür. Eğer, kendini beğenmiş diye düşünülme-yecek olsaydı mektubunda onu çok daha fazla övecekti. Başkası; söyleyeceği sözleri bir diğerinden ödünç alırken, kendisi tüm yazdıkları ve söylediklerinin sahibidir, başkasından alıntı değil. O Yüce Allah'ın şu sözünü kendine örnek edinmiştir: “Tüm insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler ve bu konuda birbirlerine destek olsalar, yine de onun benzerini yapamazlar¹¹⁶”.

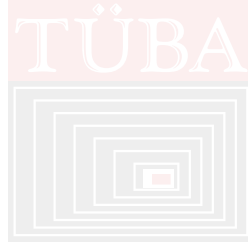
Kulunuz söylediklerinin bilincinde olursa, kendisi için meclise mensubiyet, yeterli bir şereftir. Şayet meclis yazdıklarına cevap verirse, artık zirveye yerleşmiş ve her faziletli kişi onun terkinde kalmış demektir. Vesselâm.

114 Abdülkays: Bir Arap kabilesinin adıdır. el-Eşecc de bu kabiledendir. Abdülkays kabilesinin Hz. Peygamber'e gelişleri ile ilgili Müslim'de bulunan hadis için bakınız: *Sahih*, İman, 25-26, I, 48-49.

115 Bakınız: Müslim, *Sahih*, İman, 25-26, I, 48-49.

116 İsrâ Suresi (17): 88.

فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُجِبُهُمَا اللَّهُ ؛ الْحِلْمُ وَالْأَنَاءُ. وَالْخَادِمُ يَأْخُذُ بِهَذَا الْخَبَرِ مُتَعَلِّمًا، وَيَبْرَى التَّقَدُّمَ لِلْفَضِيلَةِ لَا لِلزَّمَانِ إِذَا كَانَ مُتَقَدِّمًا، وَلَوْ لَا الدَّعْوَى الَّتِي فِيهَا لِلْعُجْبِ مَخِيلَةٌ لِأَطْرَى كِتَابِهِ كَثِيرًا وَقَالَ وَكَانَ فِي الَّذِي يَقُولُهُ مَالِكًا، إِذَا كَانَ غَيْرُهُ مُسْتَعِيرًا وَتَمَثَّلَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى «قُلْ لِّئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا»^{٢٦} وَكَفَى الْمَجْلِسُ حَسْبًا أَنْ يَكُونَ بِمَا يَذْكُرُهُ الْخَادِمُ عَارِفًا وَإِذَا أَجَابَ عَنْهُ فَقَدْ اِمْتَطَى الذُّرْوَةَ الْعُلْيَا وَكَانَ كُلُّ فَاضِلٍ لَهُ رَادِفًا، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-33

Bir emîrlik makamını tebrik için yazdığı bir mektup

Nimet; kendisine layık olan kimseye verildiğinde; “Bu, omuzlar üzerinde yükselme ve bir şampiyonun yüzündeki ışıltıdır. Nimet layık olduğu yeri bulmuş, güzellik de güzelliğe uygun düşmüştür” denir.

Cenâb-ı Allah tüm bu hususları; yüce meclis için, belirlediği şekilde yürürlüğe koysun, meclisin makamı daima yücelerde olsun, sözleri hep kabul görüp onlara uyulsun, yetenekleri devamlı takdir edilsin, menkıbelerinden yararlanılsın, başkasının tasarrufu kendine ait değilken onun mesaisi iki elinin ürünü olsun.

Tıpkı insanların olduğu gibi, saltanatların da ayalarında kendilerine mahsus çizgileri olduğu söylendi. Kimi topluluklara göre bunlar yalnızlığı, kimilerine göre de ünsiyeti ifade etmektedirler. **[40b]** Kim yıldız falını hesaba katar, bunlarla ilgili, yalan olmayan ve doğruluğunu kabul ettiği sözleri söylerse, burçlardan çıkan sonuçlara göre hakkında hüküm verilir.

Eğer bu yargı doğruysa, meclisin bu saltanatı; güneşin talih burcunda doğmuş bulunmasındandır. Kazıklarının çakıldığı evler; kimi onlu, kimi yedili ve kimi dörtlü gruplar halinde yıldızlarla doludur. Kuşkusuz tüm bunlar meclise, köle gibi hizmet etmekte ve her yeni günde ona yeni bir talih getirmektedir. “Daha fazla yok mu?¹¹⁷” dememesi için, her seferinde ona bir kat daha fazla ödüller sunmaktadır. Asla şüpheye yer vermeyecek şekilde ona güvenmelidir. Onun öyle bir makamı vardır ki, kaderler bile onunla kıyaslandığında, onların her gün bunca makamları olmadığını bilmeli.

Şayet yıldızlara bakarak çıkarılan hükme iltifat etmese; güneşle olan birlikteliği uyum içinde geçecek ve kendisiyle, talakla bozulamayan, Hristiyan nikâhıyla nikâhlanacaktı.

Kuşkusuz adalet, insanların ömürlerini uzattığı gibi, saltanatların ömrünü de uzatır. Adaletle geçirilen tek bir gün, altmış yıldan daha hayırlıdır. Bununla birlikte adalet; toprağından sayfaların zenginleştiği kalıcı bir azık ve mutluluğun daima kendisiyle coştığı, onurlu bir övgü vesilesidir.

.....

¹¹⁷ Kaf Suresi (50): 30.

كتاب كتبه في التهنة بإمارة:

إذا أنزلت النعمة عند أهلها قيل هذا إنجاز على عاتق وغرة على وجه سابق، ولأقت النعمة بالمنعم عليه والحسن بالحسن لائق. وقد أجرى الله ذلك فيما حدد للمجلس السامي، لازالت مكانته مرفوعة وكلمته متبوعة ومواهبه مباحة ومناقبه ممنوعة ومسايعه صناع اليدين إذا كانت مساعي غيره مصنوعة. وقد قيل أن للولايات خطوطاً كما للناس، فهي تحل عند قوم محل الوحشة وعند آخرين محل الإناس (٤٠/ب) ومن يأخذ بالتنجيم فإنه يفضي عليه بأحكام الكواكب، ويقول فيها بما يراه من الأقوال الصوادق دون الكواذب، وإن صح ذلك فإن المجلس تقلد هذه الولاية والشمس طالعة في برج طالعتها، ويوت أوتادها مملوءة بالسعود ما بين عاشرها وسابعها ورابعها. لا جرم أنها تخدمه خدمة العبيد وتأتيه في كل يوم جديد بإقبال جديد، وتحبوه بتضاعف الزيادات حتى لا يقول لها: «هل من مزيد»^{٢٧}. فليثق باستمرارها وثوقاً لا يجتمع الظن معه في مكان، وليعلم أن لها شأنًا لا تكون الأقدار منه «كل يوم في شأن»^{٢٨}، ولو لم ينظر إلى حكم التنجيم لكانت صحبته إياها تفضي بالوفاق ويجعل عقد نكاحها نصرانياً لا يفسخ بطلاق.

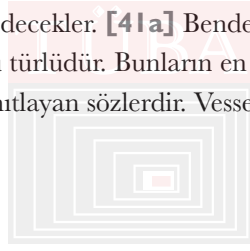
www.tuba.gov.tr

٢٧ سورة قف: من الآية ٣٠

٢٨ - سورة الرحمن: من الآية ٢٩

Köleniz, bu mektubunu; gayet açık bir kutlama ifadesiyle yazdı ve önce kendinden başladı. Çünkü ortaklık karşılıklı sevginin şartlarından. Öncelikle; onun yönetiminin gölgesine giren ve onun görevlendirme ya da görevden alma yetkisini kabullenen halkın kutlanması gerekir. Çünkü o, bu halk için; çocuğuna yatak serip onu uyutan ve gücü yettiğinde ona her türlü iyiliği aşılayan bir anne gibidir. Kendisi onları gözleriyle murakabe ederek koruyor, fakat onlar bundan habersizdirler. Kendisi onların yararına çalışıyor fakat onlar bunu yapmıyorlar.

Allah'ın; kendilerine rahmetten bir kismet verdiğini ve onların yönetimine; son derecede iyiliksever, şefkatli, ne kaba ne de katı kalpli olmayan birini getirdiğinin farkına varacaklar. Aynı şekilde kaçırdıkları günlerin kıymetini de anlayacaklar ve namaz, oruç gibi ibadetlerin sevabına varıncaya kadar, kendisini her türlü ödülleriyle ortak edecekler. [41a] Bendenizin söyledikleri bunlardan ibarettir. Ancak sözler türlü türüdür. Bunların en doğrusu, gerçeklerin verilen haberlere uygunluğunu kanıtlayan sözlerdir. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

فَإِنَّ الْمَعْدِلَةَ تَزِيدُ فِي عُمْرِ الْوَلَايَةِ كَمَا تَزِيدُ فِي الْأَعْمَارِ، وَيَوْمَ وَاحِدٍ مِنْهَا خَيْرٌ مِنْ سِتِينَ عَامًا فِي الْمَقْدَارِ، وَهِيَ مَعَ ذَلِكَ ذَخِيرَةٌ بَاقِيَةٌ تَشْرِي الصَّحِيفَةَ مِنْ ثَرَاتِهَا، وَمَحْمَدَةٌ كَرِيمَةٌ لَا تَزَالُ السَّعَادَةُ طَرِيَّةً بِأَطْرَافِهَا. وَقَدْ أَصْدَرَ الْخَادِمُ كِتَابَهُ هَذَا وَلِسَانَ الْهِنَاءِ بِهِ فَصِيحُ الْإِيرَادِ، وَبَدَأَ أَوَّلًا بِنَفْسِهِ لِأَنَّ الْمُشَارَكَةَ مِنْ شُرُوطِ الْوِدَادِ. وَالْأَوَّلَى أَنْ تُهْنَأَ رَعِيَّةٌ أَصْبَحَتْ سَاكِنَةً تَحْتَ ظِلِّهِ، مُصْرَفَةٌ بَيْنَ عَقْدِهِ وَحَلِّهِ. فَإِنَّهُ لَهَا كَالِأُمِّ الَّتِي قَرَشَتْ فَأَنَامَتْ وَأَسَامَتْ وَلَكَدَهَا مِنَ الْبِرِّ مَا أَسَامَتْ، فَهُوَ يَكْلُوهَا بِعَيْنِهِ وَهِيَ عَنْهُ غَافِلَةٌ، وَيَعْمَلُ لَصَلَابَتِهَا وَهِيَ غَيْرُ عَامِلَةٍ، وَسَتَعْلَمُ بِرِعَايَتِهِ إِنْ كَانَ اللَّهُ سَاقٍ إِلَيْهَا مِنَ الرَّحْمَةِ حَظًّا، وَوَلَّى عَلَيْهَا بَرًّا شَفِيقًا، لَا غَلِيظَ الْقَلْبِ وَلَا فَظًّا، وَكَذَلِكَ سَتَعْلَمُ بِهِ قَدْرَ مَا فَاتَهَا مِنَ الْأَيَّامِ، وَتَشْرُكُهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ مِنْ مُحَابَّاتِهَا حَتَّى فِي ثَوَابِ الصَّلَاةِ وَالصَّيَّامِ، وَهَذَا (١/٤١) يَقُولُهُ الْخَادِمُ وَالْأَقْوَالُ أَطْوَارٌ وَأَصْدَقُهَا مَا كَانَ الْعَيَانُ فِيهِ مُطَابِقًا لِلْأَخْبَارِ. وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-34

Bu mana (konu) ile ilgili başka bir mektup

Şeref, en yüksek mertebeye çıkınca, artık dünya makamlarından hiçbirini onun değerini arttırmaz. Bunun için: “Çok güzel olan bir hanımın güzelliği, ne bir gerdanlık ne bir kemer ne de bir bilezik takmakla artmaz” demişlerdir.

Kulunuz, yüce meclisin eriştiği dereceyi bu şekilde dile getirmektedir. Allah, hâkimiyetinin ömrünü uzatsın, şerefte tek kalsın, insanların katındaki mevkiini saygın kalsın, sevgisini gönüllere yerleştirsın, onurda en üst zirveye çıkarsın, çocukluğunda ona nasıl eşlik ettiyse, ihtiyarlığında da ona eşlik etsin diye, iyiliklerinin ömrünü zamanın ömrüne ulasın.

Bendenizin bu mektubu, bir teşekkür mektubudur. Malumdur ki, şükür farz-ı ayındır. Bu konuda teşekkürün çoğu da azı da ayındır. Nitekim Yüce Allah, Kitabı’nın birçok yerinde bunu teşvik etmiş ve nimetini şükürle birlikte zikretmiştir. Şükürün yolları kesilmediği sürece nimetin yolları kesilmeyecektir.

Köleniz, bunlardan kısaca söz etmeye yetinemez. Bunlardan kısaca söz etmek suretiyle, özür dileme durumuna düşmez ki, bu yüzden özür dileyen olsun. Aksine o, sözlerini; hem otururken hem ayakta iken, hem nesir olarak hem de nazım halinde, edebî bir şekilde uzatıyor. Böylelikle sevgide; meclisle bir dost, makamda da ona bir kulunuz olduğunu görecektir. Bu sevincin kendisine kazandırdıklarına gelince, bu kendisinin konumunun da üstündedir.

Meclis kendi akranlarından nasıl daha üst seviyeye çıkmış ise, bu vilayet (muhtemelen Musul şehri) de aynı şekilde meclis sayesinde şeref kazanmış ve kendi akranlarını geçmiştir. Bu vilayetin konuşan bir dili olsaydı, meclislerde iftiharla bağdaş kurup oturacak ve “beklediğim işte buydu” diyecekti. Fakat bu şeref; onun çağına yetişen halka yakışıyor. Nitekim onun adalet ve iyiliğinden iki elbise giymiştir. Öyleyse bunlar, birbirlerine yakışmaktadırlar.

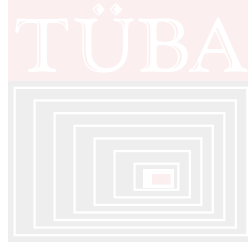
Bu vilayet; gönüllerinin güvene, gözlerinin de uykuya doyduğunu bilmelidir. O halde, duadaki niyetlerinde samimi olması ve yöneticilerin en hayırlısı olan yöneticisinden dolayı Allah’a hamd etmesi gerekir. Kendilerinden olmayıp bunu duyan her toplum, mutlaka bir taraftan benzer bir konuma gelmek arzusuyla çabalamış, bunun yanında mutlaka onları kıskanmıştır.

كتاب آخر في المعنى

إذا علا القدرُ إلى الغاية القُصوى لم تزد حظوظُ الدنيا في مقداره، وقيل إن حسن الحسَناء لايزداد بطوقه ونطاقه ولا بعقدِه وسواره. وكذلك يقول الخادم فيما يتحدد للمجلس السامي جعلَ الله ظلّه مديداً، ومجدّه فريداً، وجده عتيداً، وأناله من القلوب وداً قريباً، ومن المكارم شأوا بعيداً، ووصلَ عُمر إحسانه بعُمرِ الدهرِ، حتى يصحبه شيخاً كما صحبه وليداً. وكتابه هذا كتابُ شكر، والشكر من فروض الأعيان، والكثير من النعم والقليل فيه سيان، وقد حثَّ الله عليه في مواضع كثيرة من كتابه، ووصل به نعمته فلا تنقطع أسبابها إلا بانقطاع أسبابه، والخادم لا يقتنع بالقول فيه مختصراً، ولا يعتذر بالاختصار فيه فيكون منه مُعتذراً، ولكنه يطنب في قوله قاعدا وقائماً ونائراً ونائظاً. وسيلقى المجلس بذلك لقاء من أصبح له في المحبة ولياً وفي المنزلة خادماً. وأما الهناء بما صار إليه فإن مكانه فوق مكانه، وقد شرفت به هذه الولاية حتى علت على أقرانها، كما علا هو على أقرانه، فلو كان لها لسان ينطق لاحتبت في المجالس مُفتخرة وقالت ؛ هذا الذي كنت له مُنتظرة، لكن الهناء يحسن بالرعية التي ظفرت بزمانه، ولبست لباسين من عدله وإحسانه، فليهنَّ إذاً بعضها بعضاً، ولتعلم أن أفتنتها قد امتلأت أمناً وغيونها غمضاً، ومن سبيلها أن تخلص نياتها في الدعاء وتحمد الله على راعيها الذي هو خير الرعاء، وما سمع به قوم ليسوا منهم إلا كانوا لهم حاسدين وفي (٤١/ب) الرغبة إلى تيسير مثله جاهدين:

[41b] Kentler birbirlerini kıskanıp durdu. Şayet onlar insan olsalardı, doğu ile batı onlara yönelecekti. Ağlayan gözü ve ağzı olsa bile bu durumda Mısır emirsiz kalacaktı.

Bu; meclisin kıymetini bilmesi ve ömrünün uzaması için çalışması gereken bir nimettir. Tabii, Allah'ın kulunu sevmesinden daha büyük bir nimet yoktur. Allah, kulunu severse, dillerin onu şükürle anmasını, gönüllerin de onu sevmesini sağlar. Köleniz, bu mektubunu, en güzel sonuç olan şu sözlerle bitirmiş ve bunu önsözüne bir bayrak yapmıştır. Dostluklar ancak âlemlerle güzellik kazanır.

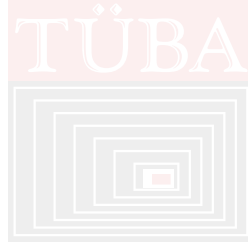
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

تَحَاسَدَتِ الْبِلْدَانُ حَتَّى لَوْ أَنَّهَا نُفُوسٌ لَسَارَ الشَّرْقُ وَالْغَرْبُ، تَحَوَّكََا

وَأَصْبَحَ مِصْرٌ لَا يَكُونُ أَمِيرُهُ وَلَوْ أَنَّهُ ذُو مُقْلَةٍ وَفَمٍ، بَكََا

وَهَذِهِ نِعْمَةٌ يَجِبُ عَلَى الْمَجْلِسِ مَعْرِفَتُهَا قَدْرَهَا، وَالْعَمَلُ لِامْتِدَادِ عُمرِهَا، وَلَا نِعْمَةٌ أَكْبَرُ
مِنْ مَحَبَةِ اللَّهِ لِعَبْدِهِ، وَإِذَا أَحَبَّهُ عَطَفَ الْأَلْسَنَةُ عَلَى شُكْرِهِ، وَالْقُلُوبُ عَلَى وُدِّهِ، وَقَدْ خَتَمَ
الْخَادِمُ كِتَابَهُ بِهَذَا الْقَوْلِ الَّذِي هُوَ أَحْسَنُ خَتَامٍ وَجَعَلَهُ عَلَمًا لِدِيَابِجَتِهِ وَلَا تَحْسَنِ الْمَلَاسُ
إِلَّا بِالْإِعْلَامِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-35

Halifelerden bir dostunun; bir içki meclisinde geçen ve detaylarını anlattığı bir hikâyeyi, kendisi için yazma isteğini bildirdiği bir mektup

Eğlence için değerlendirilmesi gereken bir takım fırsatlar vardır. Kimisi hileyle elde edilmesi bakımından öpücük gibi, kimisi de istifade edilmesi bakımından meşale gibidir. Biz de; sabah akşam onlar için pusuya yatan bir grup çete idik. Aramızdan, hiçbir kimsenin, topuklarına kadar inen bir giysisi de yoktu. Samimiyette, adeta kuşluk vakti gölgesi gibi, yardımlaşmada da değirmen ekseni gibiydik.

Bir defasında, gecenin desteğini almak ve onu ihtiyacımız için postacı yapma, daha sonra, Hristiyanlara ait bir meyhaneye gitme konusunda anlaştık. Orası, cehennem takımındandı, cehennem de onun taraftarıydı. Cennet de, o mahallenin yanı başında gizliydi. Mizacı, kıvrak zekâhlılığı ile tanınmıştı. O; ziyaretçilerine karşı iyi davranışında, çocuğunu emziren yahut onu bağrına basan bir anne gibiydi.

Siyahlıkta; ceylan gözleri gibi, uzunlukta bir dilberin kâkülleri gibi bir gecede çıkıverdik. Zifiri karanlıktan başka bineğimiz, yıldızlardan başka bizi gözetleyecek ve meltemden başka bizi ispiyonlayacak bir şey yoktu. Hafiflikte ruh gibi, ağırlıkta suç gibi bizleri kuşatan bir korku içinde, birbirimizle yarışarak [42a] ve pelerinlerimizin etekleriyle ayak izlerini silerek yolumuza devam ettik. Ve nihayet; gece misafirliğine gider gibi ve özlem çeken kişinin, özlemini çektiği kimsenin çağrısına uyarcasına koşarak o meyhaneye gittik.

Orası; her tarafı dayalı döşeli, ziyareti çok hoş bir evdi. Her bölgeden gelen ziyaretçileri vardı. Etrafında; adeta kurban kanlarına benzer, narin develer vardı. Kapısının açılmasını istedik, açılıverdi. Köpeğini kıskırttık ancak havlamadı. Aksine bizleri, onurlandırıcı sözlerle karşıladı, daha selam vermeden yüzümüze gülümseyiverdi ve “Buyurun bakalım, burası ikram evi mi, yoksa boş şeylerle günahkârlıkların yeri mi?” dedi. Ve çok geçmeden, gidip bize Rumlara ait olan, son derecede güzel yontulmuş, ancak boynuna bir gerdanlık yahut üzerine rengârenk işlenmiş bir elbise giydirme ihtiyacı duyulmamış bir put (alımlı ve cazibeli bir bayan) getiriverdi. Lâkin dinî geleneğe uyularak, boynuna altın bir haç geçirilmişti. Bu şekliyle; kendisine yıldız bitiştirilmiş bir

رَسَالَةَ سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْدِقَائِهِ مِنَ الْخُلَفَاءِ أَنْ يَنْشِئَهَا لَهُمْ فِي قِصَّةِ
حَكَاهَا وَهِيَ فِي مَجْلَسِ شَرْبٍ، وَشَرَحَ مَا جَرَى فِيهَا

لِلَّهِوِ فَرَضَ كَالْقُبْلِ فِي اخْتِلَاسِهَا أَوْ كَالشُّعْلِ فِي اقْتِبَاسِهَا، وَكُنَّا عَصَابَةً نَرُضُّهَا صَبَاحًا
وَمَسَاءً، وَلَا يَمُدُّ أَحَدٌ مِنَّا عَلَى قَدَرِ رِجْلِهِ كَسَاءً، وَنَحْنُ فِي الْمُصَافَاةِ كَالظِلِّ فِي الضُّحَى،
وَفِي الْمُسَاعَدَةِ كَالْقُطْبِ لِلرَّحَى، فَأَجْمَعُنَا مَرَّةً أَنْ نَتَخَذَ اللَّيْلَ عَضْدًا وَنَجْعَلَهُ لِحَاجَتِنَا
بَرِيدًا، وَنَقْصِدُ بَيْتَ خُمَارٍ مِنَ النَّصَارَى، حَزْبُ النَّارِ النَّارُ مِنْ حِزْبِهِ، وَالْجَنَّةُ مَخْبُوءَةٌ فِي
جَانِبِ شَعْبِهِ، وَقَدْ عُرِفَتْ شَيْمَتُهُ بِالْفَطَانَةِ وَاللَّقَانَةِ وَهُوَ لِبَرِّهِ بَزْوَارِهِ كَذَاتِ الرِّضَاعَةِ، أَوْ
كَذَاتِ الْحَضَانَةِ، فَخَرَجْنَا فِي لَيْلَةٍ كَعَيْنِ الظُّبِيِّ فِي سَوَادِهَا، وَذُؤَابَةِ الْحَسَنَاءِ فِي امْتِدَادِهَا،
وَلَا مَرْكَبَ لَنَا إِلَّا جَوَادُ مِنَ الظُّلْمَةِ بِهِيمٍ، وَلَأَرْقِيبَ عَيْنَا الْإِنْجَمِ، وَلَا وَاشٍ إِلَّا نَسِيمٍ، وَمَشِينَا
فِي مُخَافَتَةٍ وَمُكَافَتَةٍ (١/٤٢) تَخَفَ خَفَةَ الْأَزْوَاحِ فِي ثَقَلِ الْأَجْرَامِ، وَنَمْسَحُ بِذُيُولِ الْمَطَارِفِ
مَوَاطِئَ الْأَقْدَامِ، وَأَتَيْنَا بَيْتَ ذَلِكَ الْخُمَارِ نُوْمُهُ أَمَ الطَّارِقِ، وَنُسْرِعُ إِلَيْهِ إِجَابَةَ الْمَشُوقِ لِنَدَاءِ
الشَّائِقِ، وَهُوَ بَيْتٌ لَمْ تَزَلْ أَرْكَائُهُ مُسْتَلَمَةً وَزِيَارَاتُهُ مُغْنَمَةً، وَهُوَ مَحْجُوجٌ بِكُلِّ نَاحِيَةٍ مِنَ
النَّوَاحِي، وَحَوْلَهُ مِنْ نَوَاضِحِ الرِّقَاقِ كَدَمَاءِ الْأَصَاحِي.

hilâli andırıyordu. Putlara tapınma, ancak kendisine yakışıyordu. Ve o, bakışlar altında bulunuyordu (yani bütün gözler ona çivilenmişti). Arkasında bir icraat göremiyorsun.

İlk zamanlarda olsaydı, ona benzeyenler ve onun gibiler, değersiz birer taş parçası sayılmayacaktı, elinde; içinde ne olduğunu, boyalı yüzünün açığa vurduğu fakat aksine olarak beyaz dişlerinin bunu gizlediği bir bardak tutuyordu. Kendisiyle, bu renk ve bu tat; adeta seven, sevilenin ve Habib'in (erkek adı olarak kullanılmıştır) iç içe olduğunu gösteriyordu. Kendisini gördüğümüzde, (hayretten) dillerimizi tespih ettirdi (Subhanallah dedirtti), gönüllerimizde de hayranlık uyandırdı.

Sonra her birimize bir bıçak getirdi ve hemen kendi elini yaralamaya başladı¹¹⁸. Bizler de; “Bu gecenin güzelliklerinin ilki, her halde budur, bundan sonra bunu izleyecek eğlenceler olacaktır. Nitekim yağmur, önce damlalarla başlar sonra dökülürcesine yağmaya devam eder” dedik. Hayret doğrusu! Cimri yaradılışlı olmasına rağmen, zaman buna nasıl izin verdi? Bu yaşadıklarımız, fal oklarında çıkmasaydı asla bunları hayal edemezdik.

[42b] Bilmiyoruz, tüm bunlar; uykuda görülen bir rüya mıydı, yoksa gözlerimiz büyülenmiş de aslında görmediğimiz şeyleri gördüğümüzü mü zannediyoruz?

İçki meclisine geldiğimizde; kıskananları çok, takdir edeni az bir meclis olduğunu gördük. Şarabın, onun lideri, bardakların da onun ordusu olduğunu gördük. Her birimiz kendimize uygun bir yere oturduk. Tepeden turnağa neşe ve mutluluğa gömüldük.

O put; eteklerinin yere sarkan kısımlarını toplayarak, bân (yumuşak keresteli bir ağaç) çubuğu ile kum tepeleri arasına (beline) zünnar kuşağını bağlamış olduğu halde ayağa kalktı, şarap bardaklarını güler yüzle aramızda dolaştırmaya başladı. Şarabı, bizzat kendi eliyle ve asil bir eda ile bizlere takdim etti. Ve: “İşte burada bir bardak daha var, ancak bunun içilmesi yasaklanmıştır. Hiçbir kimse ondan içemez. Eğer aklınıza teslis düşüncesi geliyorsa, bilin ki bu bozuk bir düşüncedir. Ondan öte, hafifmeşrepliktir. Sizler iki şişeye; izzet, ikram ve şerefle sahip oldunuz. Tüm sırlar üçüncü şişededir” dedi. Bu söz; sarhoş etmede, şaraptan daha berbat ve gönüllere tesir etmesi bakımından,

.....

¹¹⁸ Yusuf Suresi (12): 31. Burada Yusuf peygamberin hayatına atıf vardır.

فَاسْتَفْتَحْنَا بَابَهُ فَفَتَحَ، وَاسْتَنْبَحْنَا كُلَّهُ فَمَا نَبَحَ، وَالتَقَانَا بِأَنْسَالِ التَّكْرِيمِ وَتَهَلَّلَ فِي وُجُوهِنَا قَبْلَ التَّسْلِيمِ وَقَالَ ؛ دُونَكُمْ بَيْتُ كَرَمٍ هِيَ أُمُّ اللُّغُو وَالتَّأْتِيمِ، ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ أَنْ جَاءَنَا بِصَنْمٍ مِنْ بَنِي الرُّومِ قَدْ عُنِيَ الْحُسْنُ بِخَطِّ تَمَثَالِهِ، وَأَغْنَاهُ عَنْ نَظْمِ عَقْدِهِ وَتَوْشِيَةِ سِرْبَالِهِ، لَكِنَّهُ لَزِمَ عَادَةَ الدِّينِ فَوَضَعَ صَلِيباً مِنَ الذَّهَبِ فِي نَحْرِهِ وَكَانَ فِي هَيْئَتِهِ هَذِهِ كَهَلَالٍ اقْتَرَنَ بِهِ كَوْكَبٌ فَوْقَافٍ فِي حَجَرِهِ فَإِلَيْهِ تَهْفُو أَرْزَانَةُ الْأَحْلَامِ، وَلَهُ تَحْسُنُ عِبَادَةُ الْأَصْنَامِ، وَهُوَ قِيدَ النُّوَظَرِ فَلَا تَجِدُ وَرَاءَهُ نَفَاداً وَلَوْ كَانَ فِي الزَّمَنِ الْأَوَّلِ لَمَا جُعِلَتْ أَشْبَاهُهُ وَأَمْثَالُهُ حُدَاذاً، وَقَدْ حَمَلَ كَأْساً فِيهِ مَا تُبْدِيهِ خَدُّهُ الْخَضِيبُ، وَمَا يَخْفِيهِ نَعْرُهُ الشَّيْبُ، وَهُوَ وَهَذَا اللَّوْنُ وَالطَّعْمُ حَبِيبٌ فِي حَبِيبٍ. وَلَمَّا رَأَيْنَاهُ اسْتَنْطَقَ السِّتْنَائَةَ بِالتَّسْيِيحِ وَرَمَى أَفْتَدَتَنَا بِالتَّبْرِيحِ، وَأَتَا كُلَّ وَاحِدٍ مِنَّا سَكِيناً، فَعَادَ عَلَى يَدِهِ بِالتَّجْرِيحِ، وَقُلْنَا هَذَا أَوَّلُ مِنْ حُسْنِ هَذِهِ اللَّيْلَةِ، يَنْسَحِبُ عَلَيْهِ مَا يَنْسَحِبُ، وَأَوَّلُ الْغَيْثِ قَطْرٌ ثُمَّ يَنْسَكِبُ. وَيَا عَجَباً لِلزَّمَانِ سَمَحَ بِهَا وَهُوَ مَطْبُوعٌ عَلَى الْبَحْلِ، وَلَمْ يَكُنْ لِيَخْطُرَ فِي خَوَاطِرِنَا حَتَّى بَخِيلَ فِيهَا (٤٢/ب) قِدَاحُ الْأَمَلِ فَمَا نَعْلَمُ أَهِيَ طَيْفٌ فِي النَّوْمِ سَرَى، أَمْ سُحْرٌ عِيُونُنَا فَنَحْنُ نَرَى مَا نَرَى.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

zihni kemiren kuruntulardan daha etkili ve kara sevdalıların gazel halindeki şiirlerinden kulağa daha dokunaklı geliyordu.

Sözün özü; biz muradımıza erdik, güzel ve eğlenceli bir vakit geçirdik, üzüntülerin ordusunu yenerek, ganimet yoluyla ondan bir kazanç elde ettik. Gümüş verip, karşılığında altın aldığımız bir alış veriştikten sonra, bizden daha kârlı bir şekilde kim el sıkışmıştır.

Derken, lezzetlerin hasmı, hükümlerinde şaşkın olan sabah (güneşi) doğarak bize karşı suç işledi. Yaptığı iş, isminin türevi ile çelişen horoz da öttü. Bizler de bu esnada çıkma amacıyla ayağa kalktık ve tekrar geri gelmek üzere anlaştık. Haliyle, tekrar geri gelmek övgüye daha şayan bir durumdur. Şayet günahlar büyük ise de, Allah bağışlama konusunda çok daha cömerttir.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَلَمَّا صرنا إلى مجلس الشَّرِبِ، وَجَدْنَاهُ مجلساً يكثر حُسُودُهُ وَيُقِلُّ وُجُودُهُ، وَرَأَيْنَاهُ
وَالرَّاوُوْقِيَّ أَمِيرَهُ وَالْأَكْوَابُ جَنُودَهُ، فَجَلَسَ كل منا في مقعد صدِّقِهِ، وَاسْتَتَارَ السُّرُورُ مِنْ
قَدَمِهِ إِلَى فَرْقِهِ، وَقَامَ ذَلِكَ الصَّنَمُ رَافِعاً مَنْ فَضْلَ الْإِزَارِ، عَاقِداً بَيْنَ قَضِيبِ بَانٍ وَكُثِيبِ رَمْلٍ
عُقْدَةَ الزُّنَّارِ، وَأَخَذَ فِي إِدَارَةِ كُوُوسِ الرَّاحِ بِلُطْفِهِ، وَسَقَانَاهَا مِنْ كَفِّهِ وَمِنْ طَرْفِهِ، وَقَالَ ؛
هَاهُنَا كَأْسٌ آخَرٌ لَكِنَّهُ مَمْنُوعُ الرَّشْفَةِ فَلَا يَصِلُ أَحَدٌ إِلَى رَشْفِهِ، فَإِنْ كَانَ خَطَرٌ لَكُمْ خَاطِرُ
التَّثْلِيثِ فَإِنَّهُ مِنَ الْخَوَاطِرِ الْعَايِثَةِ بِلِ الْعَايِثَةِ، وَقَدْ فُزْتُمْ بِالزُّجَاجَتَيْنِ مِنَ الْكَفِّ وَالطَّرْفِ
وَالشَّانِ كُلِّ الْبَيَانِ فِي الزُّجَاجَةِ الثَّالِثَةِ، وَهَذَا الْقَوْلُ أَفْتُكُ مِنَ الرَّاحِ فِي ابْتِكَارِهَا، وَأُسْرَى
فِي الْقُلُوبِ مِنْ هَوَاجِسِ أَفْكَارِهَا، وَأَشْجَى فِي الْأَسْمَاعِ مِنْ أَقْوَالِ الْمُتَيَّمِّينِ فِي غَزَلِ
أَشْعَارِهَا، وَجَمَلَةُ الْأَمْرِ أَنَا بَلَعْنَا أَرْبَاعاً وَمَضَيْنَا لِهَوَا وَطَرَبَا، وَسَلَبْنَا جَيْشَ الْهُمُومِ فَرَبَحْنَا سَلَباً،
وَمَنْ أَرْبَحَ مِنَّْا صَفْقَةً وَقَدْ اشْتَرَيْنَا بِفِضَّةٍ ذَهَباً، ثُمَّ جَنَى الصُّبْحُ عَلَيْنَا وَهُوَ خَصِيمُ اللَّذَاتِ
الْحَائِزِ فِي حُكْمِهِ، وَصَاحَ الدِّيكُ، وَفَعَلَهُ مَشْتَقٌّ مِنْ مَعْكُوسِ اسْمِهِ، فَنهَضْنَا عِنْدَ ذَلِكَ لِقَصْدِ
الْخُرُوجِ، وَلِلْقِيَامِ أَقْصَدُ، وَتَعَاقَدْنَا عَلَى الْعُودَةِ وَالْعُودُ أَحْمَدُ، وَلَثْنُ كِبَرَتِ الْخَطَايَا فَاللَّهِ
جَوَادٌ بِالمَغْفَرَةِ وَهُوَ أَكْرَمُ وَأَجُودُ، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-36

Bazı kardeşlere yazdığı ve içinde üzerine dayanarak yürünen asadan söz ettiği bir mektup

Allah, efendimizin zamanını devam ettirsin, mutluluğu ondan ayırmasın, çabaların en yücesi her zaman onun eliyle gerçekleşsin, nimetler solmaya yüz tutsa da [43a] onun hiçbir nimeti solmasın, düşmanlarını; “İçi boş hurma kütüğü” atasözüne uygun getirsin. “Şu Ali, şu da Muâviye” denmemesi için, kendisini âdî kimselerle aynı seviyede tutmasın.

Benim mektubumun gecikmesinin; kendisini gönderen gibi yürümesi yahut kalemi ve kelâmı gibi hareket etmesinden başka bir nedeni yoktur. Her ikisi de, inat ve dik başlılığı yine inat ve dik başlılıkla değiştirdiler. Belki de, ağaran saçlar kaleme ve dile etki etmiştir. Bu konuda: “Yaşlılık dostu olmayan bir özelliiktir” denilmiştir. Nitekim yetmiş yaşını aşan kimse, hiçbir hastalığı olmasa da hastalıktan şikâyet eder. Bir kimsenin, ömür süresinin uzaması bile, hastalık olarak yeter. Kendi evinden çıkamayan ve gelen gideni az olan kimse için de rahatlığı, kendisine yorgunluk olarak yeter.

Ben de; öyle bir hale geldim ki, ihtiyaçlarımı karşılayacak kimsem yok. Artık ne güçlüler arasında sayılıyorum ne de dinç kişiler arasında. Tüm hallerim, bir gariplikten diğerine dönüşüp durdu. Elimde asa, onunla bacaklarımı destekliyor ve koyunlarım için değil ama ömrümün altmış büyük (günahı) için onunla ağaçlardan yaprak devşiriyorum. O, belimin yayı (büküm) için bir kiriş, acizliğimin başlangıcı için bir haberdur. Onu attığımda bana güven veriyorsa da, onu taşımam bir yolculuğa (yani ölümle ahiret yolculuğuna) çıkacağıma dair bir uyarıdır. Onun üçüncü bir ayak olduğunu söylemekten başka diyeceğim yok. Ama kendisinin, üzerinde yürüyeceği üç ayağı yok.

Bir gün ya da bir gece geçmesin ki, ruhum; bedenimdeki bir takım köhnemiş konaklama yerlerine gidip gelmesin ve saatler, ömrümün süresini; matematiğe uygun sayılmayacak bir şekilde sayıp durmasın. Ancak dayanıklılığımı arttıran nedenlerden biri, gençlik günlerimi sürekli olarak hatırlamamdır. O günler; her fırsatı değerlendirdiğim, bayramlarında ve seyranlarında düşüncesizce hareket ettiği günlerdi. Cahilliğin, seni; kendisinde coşturmadığı yaşantı, yaşantı değildir.

كتاب كتبه إلى بعض الإخوان وضمنه ذكر العصا التي يوكأ الماشي عليها

أدام الله أيام سيّدنا، وأقر السعادة لديه تأويه، وجعل يده على غايات المساعي خاوية (١/٤٣) وَلَا أَحْصَى لَهُ نِعْمَةً إِلَّا أَصْحَتِ النِّعَمُ دَاوِيَةً، وَأَلْحَقَ أَعْدَائُهُ بِمَنْ صُرِبَ لَهُ الْمَثَلُ بِالْإِعْجَازِ الْخَاوِيَةِ، وَرَفَعَهُ عَنْ مُسَاحِلَةِ الْأَدَانِي حَتَّى لَا يُقَالَ عَلَيَّ وَمُعَاوِيَةَ، وَلَمْ يَتَأَخَّرْ كِتَابِي عَنْهُ إِلَّا لِأَنَّهُ يَمْشِي مَشْيِي مُرْسِلِهِ، أَوْ مَشْيِي قَلَمِهِ وَمَقُولِهِ، وَكِلَاهُمَا قَدْ اسْتَبَدَّلَ مِنْ جَمَاحِهِ بِالْحِرَانِ، وَلَكُرَيْمًا تَعَدَّى شَيْبُ الرُّأْسِ إِلَى الْقَلَمِ وَاللِّسَانِ، وَقَدْ قِيلَ أَنَّ الشَّيْبَ خَلَّةٌ مِنْ غَيْرِ خَلَّةٍ، وَمَنْ تَجَاوَزَ السَّبْعِينَ اشْتَكَى مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ، وَكَفَى بِالصَّحَةِ دَاءً لِمَنْ طَالَتْ مُدَّةُ عُمُرِهِ، وَبِالرَّاحَةِ تَعَبًا لِمَنْ لَزِمَ وَكْرَهُ، فَيَقِلُّ عَلَيْهِ التَّرَدُّدُ إِلَى وَكْرِهِ. وَقَدْ أَصْبَحْتُ وَلَيْسَ لِي أَرْبٌ فِي أَرْبٍ، وَلَا أَعُدُّ فِي نَبْعٍ وَلَا عَرَبٍ، وَكُلُّ أَحْوَالِي قَدْ آلَتْ مِنْ عَجَبٍ إِلَى عَجَبٍ، وَالْعَصَا فِي يَدَيَّ أَدْعِمُ بِهَا قَدَمِي وَأَهْشُ بِهَا عَلَى سَنِينَ كَثِيرَةٍ مِنْ عُمْرِي لَا عَلَى غَنَمِي، فَهِيَ لِقَوْسٍ ظَهْرِي وَتَرٍّ، وَلَمُبْتَدَأٍ ضَعْفِي حَبْرٍ، وَإِذَا كَانَ فِي إِقَائِهَا طَمَأْنِينَةٌ مَقَامٍ فِي حَمَلِهَا إِنْذَارٌ بِسَفَرٍ، وَمَا أَقُولُ إِلَّا إِنَّهَا رَجُلٌ ثَالِثَةٌ، وَلَيْسَ فِيهَا مَا يَمْشِي عَلَى ثَلَاثٍ، فَهَا أَنَا لَا يَمْضِي عَلَيَّ يَوْمٌ وَلَا لَيْلَةٌ إِلَّا وَالرُّوحُ تَتَرَدَّدُ مِنْ جَسَدِي فِي مَنَازِلِ أَدَارِسَ، وَعَهْدِي بِهِ وَلَا تُؤَثِّرُ فِيهِ مَرُورُ الْأَعْوَامِ، فَأَصْبَحَ وَهُوَ يُؤَثِّرُ فِيهِ مَرُورُ الْأَنْفَاسِ، وَمَا تَبَرَّحُ السَّاعَاتُ تَحْذِفُ مُدَّتِي بَعْدَ حَسَابٍ لَا بَعْدَ حَسَابِيَا، وَمِمَّا زَادَنِي عِلَاوَةً عَلَى حَمَلِي أَنِّي لَا أَخْلُو مِنْ تَذَكُّرِ أَيَّامِ الشَّبَابِ الَّتِي كَانَتْ فِي فُرْصِهَا مَقَانِصُ حِبَالَةٍ، وَفِي مَوَاسِمِهَا فَلَاتٌ جَهْلٍ، وَلَا عَيْشَ إِلَّا مَا جَبَّتْكَ بِهِ الْجَهَالَةُ، فَأَوْطَارُ (٤٣/ب) أَيَّامِهِ الْمَحْمُودَةِ لَا تَزَالُ تَجَاهِي، وَكَيْفَ أَنْسَاهُ وَهُوَ الَّذِي كُنْتُ أَعُدُّهُ عِنْدَ الْغَانِيَاتِ مِنْ أَوْجِهِ جَاهِي.

[43b] Onun o güzel günlerinin arzuları hala gözlerimin önündedir. Onu nasıl unutabilirim ki? Güzel kadınların yanında geçirdiğim o günleri, en üstün makamlarımdan biri sayıyordum. Vatanların sevilmesinin nedeni; her türlü isteğin, ancak onların kucaklarında gerçekleştirilmesidir. Bu bile, o gençlik için yeterli bir üstünlüktür. Eğer vatanlar böyle olmasaydı, (vatandaş için) çayır-ların ve yazlıklar bakımından yeryüzündeki diğer toprak parçalarından bir farkı olmazdı.

O halde; bir şeyin tutkunu olan kimsenin veya bir şeye âşık olanın, bu uğurda bedel ödemesinden dolayı kınanmaması gerekir. Hayat ve gençlik; aynı anlama gelen eş anlamlı isimlerden öte bir şey değildirler. “En güzel çağında gençliğimin hakkını vermedim. Ancak, kendisi gidince, dünyanın da onun peşinden gittiğini fark ettim” diyen, çok doğru söylemiştir.

Onun yerine; ayağa kalktığım zaman elimden tutan, onu övdüğümün günün ertesinde günümü yenileyen, efendimizin sevgisinden başka koyacak bir şey bulamıyorum. O, potansiyel bir güç ve destek, ihtiyaç duyulduğunda kapısına sığınılacak genç bir oğuldur. Allah, bu sevgiden, bu sevgiyi saçan elden ve onu taşıyan kalp kafesinden beni mahrum etmesin. Tüm bunların görevi, sevginin haberlerini dile getirmek ve etkisini yenilemek için yazılacak her mektubu devam ettirmeye yöneliktir.

Efendimiz, böylelikle gençliğimin yerine; güzümün nuru olacak ve benimle kötü anılar arasına girecek sevgisini vermiştir. Ben de bununla oyalanıyorum, hemen ona kavuşmak için acele ediyorum ve bana gelsin diye bekâr yaşıyorum. Onu bana her ihsan ettiğinde daha çok iftihar ediyorum. Böylece ben yükseliyorum, yükseldikçe o da ihsan etmeye devam ediyor.

Şu anda bana gelen mektup benim için; kendisine daima teşekkür ettiğim, yazılarımda söz ettiğim, üstünlüğünü itiraf ettiğim ve bunu inkâr etmediğim bir eldir. Zira boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığım bir sırada, aniden gelerek beni o tehlikeden kurtarıp sahiline atıveren, bir zaman sonra gerçekleşmesini beklediğim şeyleri hemen gerçekleştiriveren bu mektubun gelişidir.

Elindeki kalem; tıpkı arıların, en güzel çiçekleri dolaşıp bal topladığı gibi, en güzel kelimeleri devşirmektedir. Birinde, insanlar için nasıl şifa varsa, diğerinde de aynı şekilde şifa vardır. İkisi arasında; bal özünü topladıktan sonra arıların dağlara, kalemin de kâğıdın yüzeyine sığınmasından başka bir fark yoktur.

[44a] Nitekim kitaplarının, eşi benzeri bulunmayan bir takım meziyetleri vardı. Bunlara ilaveten “Tabip” diye adlandırılan bir meziyet daha eklendi.

وَيَكْفِيهِ فَضْلاً أَنْ الْأَوْطَانَ لَمْ تَكُنْ مَحْبُوبَةً إِلَّا لِأَنْ أَوْطَارَهُ تُقْضَى فِي أَكْنَافِهَا، وَلَوْ لَا ذَلِكَ لَكَانَتْ كَعْيَرِهَا مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ فِي مُرْتَبِعِهَا وَمُصْطَافِهَا، فَلَا لَوْمَ إِذَا عَلَى غَرَامِ الْمُعْرَمِ بِهِ، وَلَا وَجَدَ الْوَاجِدِ، وَلَيْسَتْ الْحَيَاةُ وَالشَّبَابُ إِلَّا مِنَ الْأَسْمَاءِ الْمُتَرَادِفَةِ الَّتِي تَدُلُّ عَلَى مَعْنَى وَاحِدٍ، وَلَقَدْ صَدَقَ الْقَائِلُ فِي قَوْلِهِ:

مَا كُنْتُ أَوْفَى شَبَابِي كُنْهَ غِرَّتِهِ حَتَّى مَضَى فَإِذَا الدُّنْيَا لَهُ تَبَعٌ.

وَلَمْ أَجِدْ عَنْهُ عَوْضاً إِلَّا مَوَدَّةَ سَيِّدِنَا الَّتِي إِذَا نَهَضَتْ أَخَذَتْ بِيَدِي، وَإِذَا أَحْمَدَتْهَا فِي يَوْمِي جَدَّدَتْ إِلَيَّ تِلْكَ الْمَحْمَدَةَ فِي غَدِي، فَهِيَ الْقُوَّةُ الْمَذْخُورَةُ وَالْعَتَادُ وَالْوَلَدُ الْمُسْتَحْدَثُ نِتَاجُهُ إِذَا عَوَزَ نِتَاجُ الْأَوْلَادِ، وَاللَّهُ لَا يُخْلِينِي مِنْهَا وَلَا مِنْ الْيَدِ الَّتِي بَدَّلَتْهَا، وَلَا مِنْ جَوَانِحِ الْقَلْبِ الَّتِي حَمَلَتْهَا، وَمِلَاكُهَا كُلُّهَا فِي الْمُواصَلَةِ بِكُلِّ كِتَابٍ يُعْرَبُ عَنْ إِخْبَارِهَا، وَيُجَدِّدُ مِنْ آثَارِهَا، وَقَدْ عَوَّدَنِي سَيِّدُنَا مِنْ ذَلِكَ مَا تَقَرُّ بِهِ عَيْنِي وَيَحُولُ بَيْنَ خَوَاطِرِ الْهَمِّ وَبَيْنِي. وَأَنَا بَتَلِكِ الْعَادَةِ أَنْعَلْتُ، وَإِيَّاهَا أَنْعَجَلْتُ، وَلَوْ رُوْدَهَا عَلَيَّ أَتَرَمَلْتُ، وَكَلِمَا تَطَوَّلَ بِهَا طَلْتُ فخرًا فَأَنَا أَطُولُ وَهُوَ يَتَطَوَّلُ، وَكِتَابَهُ الْوَاردِ الْآنَ عِنْدِي يَدٌ أَشْكُرُهَا وَأُسْطَرُهَا وَأَعْتَرِفُ بِهَا، وَلَا أَكْفُرُهَا، وَذَلِكَ أَنَّهُ أَتَانِي فِي غَمَارٍ وَعَكَّةٍ فَقَدَفَ بِي إِلَى سَاحِلِهَا، وَجَعَلَ عَاجِلاً مَا كُنْتُ أَرْجُوهُ مِنْ أَجْلِهَا، فَلَا يَبْعُدُ لَهُ ذَلِكَ وَفِي يَدِهِ الْقَلَمُ الَّذِي يَجْنِي مِنْ كَلِمَةٍ مَا يَجْنِيهِ النَحْلُ مِنْ أَطْيَابِ الْغَرَّاسِ، وَكَمَا أَنَّ فِي ذَلِكَ شِفَاءً لِلنَّاسِ، فَفِي هَذَا أَيْضاً شِفَاءً لِلنَّاسِ، وَلَا فَرْقَ بَيْنَهُمَا سِوَى أَنْ النَحْلَ يَأْوِي إِلَى شُعَبِ الْجِبَالِ، وَالْقَلَمُ يَأْوِي إِلَى صَفْحَةِ الْقُرْطَاسِ (١/٤٤) وَقَدْ كَانَ لِكُتْبِهِ مَزَايَا كَثِيرَةٌ لَا يَجِدُ لَهَا أَحَدٌ شَبِيهَاً وَلَا ضَرِيْباً، وَقَدْ زِيدَ فِيهَا مَزِيَّةٌ أُخْرَى وَهُوَ أَنَّ فِيهَا مَا يُدْعَى طَبِيباً.

MEKTUP-37

Kendisinden ayrıldıktan sonra bir dostuna yazdığı mektup

Allah, efendimizin anılarını güzelleştirsın, makamını yüceltsin, ömrünü uzatsın, zamanın hatalarından ve tuzaklarından korusun, her zaman olduğu gibi ona güç ve cesaret versin, ayrılık korkusunun olmadığı bir vuslat ile kendisini mutlulukla birleştirsın; yıldızların hızlarına eş bir süratle yüceliklere erişmesini kolaylaştırsın.

Sevenlerin, ayrılmaları sonucu birbirlerine duydukları özlem, mektuplaşmaları konusunda onları uyarmıyorsa, özlem sayılmaz. Ancak bu, secdeyi gerektirmeyen bir hatadır. Çünkü bu; kalbin de iştirakini şart gören, zamanı önceden belirlenmiş bir farz değildir. Dolayısıyla, bendenizin mektubunun gecikmesinden özür dileme gereği doğmaz. Böylesi durumlarda, sevgisinden şüphe edilerek dostlar paylanmaz. Zira paylama sevgiyi bir tür inkârdır.

Ayrıldıktan doğan hasretimi neden inkâr ediyorsunuz?

Özlem duyanın, hasret çekmesi onun özelliği değil midir?

Efendimizin ayrılışından beri kulunuz, hayattan herhangi bir tat almamıştır. Gündüzün aydınlığını bile, karanlık gecenin rengine de görmektedir. Kendisi için ayrılık günleri; kurumuş hurma dalına dönüşünceye kadar geçirmesi gereken evreler olarak takdir edilmiştir.

Bazıları onun bu sözünde, israf sayılacak derecede aşırılık olduğunu düşünmüş olabilirler. Hayır, Allah'a yemin olsun ki o; kendi bildiği sözlerle ilgili açıklamalarda bulunmak ve değerli bir takım sözler söylemekten başka bir şey yapmamıştır. Ayrılık zor bir durumdur. Bunun en hafifi; yüreklerin ve ciğerlerin aşırı bir özlem duyması ve nefeslerin göğüs kafesinden güçlükle çıkmasıdır. Ruhların, kendi bedenlerine tekrar döneceğinden şüphe eden, kendine ve özlem duyduğu kişiye kavuşmasına bir baksın. O zaman birinin ölüm, diğerinin tekrar diriliş olduğunu anlayacaktır.

Bendeniz şu anda; tekrar dirileceği günü beklemededir. O gün, efendimizin samimi dostlarının bulunduğu yere döneceği ve veda tepelerinden dolunayın doğacağı gündür. Bu beklemenin sonu hiç gelmeyecek. Bu, diğer nihayetlere benzemeyen bir nihayettir. Onun her bir soluğu, birçok yıla bedeldir. Onun niteliklerini sayan, insaflı davransa şöyle der; **[44b]** “Gerçek mahiyetini;

كتاب كتبه إلى صديق له بعد فراقه

طَيَّبَ اللهُ ذِكْرَ سَيِّدِنَا وَرَفَعَ قَدْرَهُ وَأَطَالَ عُمْرَهُ، وَكَفَاهُ عَذْرَ الزَّمَنِ وَمَكْرَهُ، وَشَدَّ أَرْزَهُ كَمَا شَدَّ أَرْزَهُ، وَوَصَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّعَادَةِ وَصَلًا لَا يَخَافُ هَجْرَهُ، وَأَسْرَى بِهِ فِي طَلَبِ الْعَلْيَاءِ، حَتَّى يَكُونَ سَفَرُ الْكُوكَبِ سَفَرَهُ، وَلَا يُعْتَدَّ بِالشَّوْقِ مَا لَمْ يَنْبُهِ صَاحِبُهُ عَنِ الْكِتَابِ عِنْدَ فِرَاقِ الْأَحْبَابِ، غَيْرَ أَنَّ ذَلِكَ سَهْوٌ لَا يَفْتَضِي سُجُودًا يَكُونُ لَهُ جَابِرًا، وَهُوَ غَيْرُ الْفَرِيضَةِ الْمَكْتُوبَةِ الَّتِي مِنْ شَرِطِهَا أَنْ يَكُونَ الْقَلْبُ فِيهَا حَاضِرًا، فَإِنْ تَأَخَّرَ كِتَابُ الْخَادِمِ لَمْ يَحْتَجْ مَعَهُ إِلَى الْاِعْتِدَارِ، وَلَا عِتَابٍ حِينَئِذٍ عَلَى مَوَدَّتِهِ فَإِنَّ الْعِتَابَ ضَرَبٌ مِنَ الْإِنْكَارِ.

لَمْ تَنْكِرُوا مَعَ الْفِرَاقِ تَبَلُّدِي وَبَرَاعَةً الْمَشْتَقِ أَنْ يَتَبَلَّدَا

وَمُذْ سَارَ سَيِّدُنَا لَمْ يَنْعَمِ الْخَادِمُ مِنَ الْعَيْشِ بِنَعِيمٍ، وَلَمْ يَرِ ضَوْءَ النَّهَارِ إِلَّا فِي صُبْعَةِ اللَّيْلِ الْبَهِيمِ، وَقُدِّرَتْ لَهُ أَيَّامُ الْفِرَاقِ مَنَازِلٌ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ، وَرُبِمَا ظَنَّ قَوْمٌ لَهُ اسْتِرْفٌ فِي قَوْلِهِ هَذَا حَتَّى عُدَّ مِنَ الْإِسْرَافِ. وَلَا وَاللَّهِ لَمْ يَأْتِ مِمَّا عِنْدَهُ إِلَّا بِحَوَاشٍ مِنَ الْقَوْلِ وَأَطْرَافٍ، وَخَطَبُ الْفِرَاقِ عَظِيمٌ، أَيْسَرُهُ تَلَهُفٌ أَفْنَدَةٍ وَأَكْبَادٍ، وَتَصَعُّدُ أَنْفَاسٍ عَنِ ضُلُوعِ صَوَادٍ، وَمَنْ شَكَّ فِي مَعَادِ الْأَرْوَاحِ إِلَى أَجْسَادِهَا فَلْيَنْظُرْ إِلَيْهِ وَإِلَى الْإِلْقَاءِ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّ هَذَا مَوْتُ وَهَذَا مَعَادٌ، وَالْخَادِمُ الْآنَ فِي انْتِظَارِ مَعَادِهِ الَّذِي هُوَ عَوْدُ سَيِّدِنَا إِلَى مَأْهُولِ رِبَاعِهِ، وَطُلُوعِ بَدْرِهِ مِنْ ثُنِيَّاتِ وَدَاعِهِ، وَلَا يُطِيلُ عَلَيْهِ أَمَدُ هَذَا الْاِنْتِظَارِ، فَإِنَّهُ أَمَدٌ لَا كَالْأَمَادِ، وَكُلُّ نَفْسٍ مِنْهُ يَزِيدُ عَلَى أَغْوَامٍ كَثِيرَةٍ، وَإِذَا أَنْصَفَ الْوَاصِفُ فِي وَصْفِهِ قَالَ: (٤٤/ب) إِنَّهُ شَيْءٌ لَا يَعْلَمُ كُنْهَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي عِلْمِ الْوِدَادِ.

Allah'tan ve sevgi ilminde derin bir bilgiye sahip olanlardan başkalarının bilemeyeceği bir şeydir." Gönül ehli, sevgilerinde biri diğerinden üstün olsa da, hiçbir bendenizin derecesine ulaşamaz. Bu konuda bir müdd (yaklaşık 18 litrelik bir hacim ölçüsü birimi) hatta bunun yarısı kadar bile olamaz. Allah onu efendimize; yönetilmesi kolay ve onun emrine göre hareket eden bir köle yapmıştır. Efendimize karşı, kölelik görevini son derecede isteksiz yapanlar varsa da, köleniz ona kölelik yapmaktan memnundur. İşte efendimiz, onun sevgisine güvenerek akşamlayıp sabahlamakta. O halde, her gittiği yere onu da götürmesi gerekir. Eğer geri kalırsa, bu; efendimizi terk edip kaçma sayılacaktır. Şu an, geri kalma hatasına düşmesinden dolayı, affedilmeyi istemekten ve sonucu, efendimizin yumuşatılmaya ihtiyacı olmayan merhametli fitratına terk etmekten başka seçeneği yoktur.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَأَهْلُ الصَّفا وَإِنْ تَفَاوَلُوا فِي وِدَادِهِمْ فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْهُمْ لِلخَادِمِ رَدِيفاً، وَلَا يَبْلُغُ مُدّاً وَلَا نَصِيفاً، وَقَدْ جَعَلَهُ اللَّهُ عَبْدًا لِسَيِّدِنَا يَلِينُ فِي قِيَادِهِ وَيَجْرِي عَلَى مُرَادِهِ، وَإِنْ سَيِّئَ قَوْمٌ بَرَقَ الاسْتِعْبَادُ فَإِنَّهُ يُسَرُّ بِاسْتِعْبَادِهِ، وَهَذَا هُوَ قَدْ أَمْسَى وَأَصْبَحَ وَهُوَ مِنْ وَدِّهِ فِي وَثَاقٍ، وَيَنْبَغِي أَنْ يَصْحَبَهُ حَيْثُ حَلَّ، فَإِنْ تَخَلَّفَ كَانَ ذَلِكَ مَعْدُوداً مِنَ الْإِبَاقِ، وَلَيْسَ لَهُ الْآنَ إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ الصَّفْحَ عَنْ هَفْوَةٍ تَخْلُفُهُ، وَأَنْ يَكِلَهُ إِلَى لَطْفِ خُلُقِ سَيِّدِنَا الَّذِي لَا يَحْتَاجُ سَائِلُهُ إِلَى تَلَطُّفِهِ، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-38

*Bağdat'tan Musul'a kadar kendisine eşlik eden, değerli
nebevî divanın elçilerinden birine yazdığı pusula*

Bu elçi, ileri gelen meşhurlardan biriydi. Yol esnasında aralarında bir sevgi oluşmuştu. Her ikisi Musul'a vardıklarında, bu elçi kendisine bir pusula gönderdi. Aşağıdaki pusula da buna cevap olarak yazılmıştır.

Allah, efendimizin günlerini devam ettirsin, şeref elbisesini yıpranmaktan korusun, iyiliklerini birer gerdanlık gibi boyunlara geçirsin, sâlih amellerini uzun boyunlara has kılsın, çok harcamayla bitmeyen mutluluk hazinesini ege-menliğine versin, kendisini; yükselmek isteyen daha öteye gidemeyeceği, en üst mertebeye yükseltsin. Evini; Kâbe'den sonra ikinci sıraya yerleştirsın, onun inşası için harcanan emeği ise, eskiler içinde birinci yapsın.

Kulunuz, değerli satırlar üzerinde durup, harflerin bulundukları yerleri öptü ve safları arasında secdeye kapandı. Orayı, bir ilim ziyafeti görerek, gözlerini ve kulaklarını, bu ziyafete gelen misafirler arasına kattı. Orada ikram namına ne gördüyse, efendimizin sağ elinin ona değmiş olduğunu ve kalemini kaynağı ile birlikte onun yardımına göndermiş olduğunu gördü. O kalem, her zaman hayr-ın elçisi, uğurlu şeylerin müjdecisi ve her soylu davranışın destekçisi olmuştur.

[45a] Yaratılıştan bilinçli olması ve kavrayışları damlalarıyla sulaması Allah'ın bu kaleme bahşettiği özelliklerdendir. O; sürçmesi beklenmeyen bir gezgindir. Kâğıdın yüzeyinde yolculuk ettiğinde, ganimet bu turunda bulunur. Sözün türlü türlü söylenişi, helal ve haramın tanımı, dil ve ifade meyvelerinin, kabuk-larından çıkarılması ona aittir. Belagatin kuyudan su çıkarana "Müjde! İşte bir oğlan!"¹¹⁹ demediği müddetçe kuyunun dibine atılmadı¹²⁰.

.....

¹¹⁹ Yusuf Suresi (12): 19.

¹²⁰ "Yusuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun derinliklerine bırakın" mealindeki Yusuf Suresi (12) 10. ayetten mülhemdir.

رُقْعَةً كَتَبَهَا إِلَى رَسُولٍ مِنْ رُسُلِ الدِّيَّانِ الْعَزِيزِ النَّبَوِيِّ
صَحْبَهُ مِنْ بَغْدَادٍ إِلَى الْمَوْصِلِ وَكَانَ هَذَا الرَّسُولُ مِنَ الْفُضَّلَاءِ
الْمُشَاهِيرِ فَالْتَأَمَ بَيْنَهُمَا مَوَدَّةٌ، فَلَمَّا وَصَلَا إِلَى الْمَوْصِلِ كَتَبَ
هَذَا الرَّسُولُ إِلَيْهِ رُقْعَةً، فَصَدَرَتْ هَذِهِ الرُقْعَةُ جَوَابًا عَنْهَا

أَدَامَ اللَّهُ أَيَّامَ الْمَوْلَى وَصَانَ لِبَاسَ مَجْدِهِ مِنَ الْإِخْلَاقِ، وَعَقَدَ مِنْتَهُ فِي الرِّقَابِ عَقْدَ الْأَطْوَاقِ،
وَخَصَّ أَعْمَالَهُ الصَّالِحَةَ بِطُولِ الْأَعْنَاقِ، وَامْلَكَ كَنْزَ سَعَادَةٍ لَا تَنْفَدُ بِكَثْرَةِ الْإِنْفَاقِ، وَرَفَعَهُ
إِلَى الْعَالِيَةِ الَّتِي لَيْسَ فَوْقَهَا مَظْهَرٌ لِرَاقٍ، وَجَعَلَ بَيْتَهُ ثَانِيًا لِلْبَيْتِ الْعَتِيقِ، وَسَعَّيَهُ أَوَّلًا
فِي سَبْقِ الْعِتَاقِ، وَقَفَّ عَلَى الْأَسْطَرِ الْكَرِيمَةِ، وَقَبَّلَ مَوَاقِعَ حُرُوفِهَا، وَسَجَدَ بَيْنَ يَدَيْ
صُفُوفِهَا، وَوَجَدَهَا مَأْدُبَةً عِلْمٍ، فَجَعَلَ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ مِنْ ضِيُوفِهَا، وَبَأَيِّ شَيْءٍ يَلْقَاهَا مَنْ
الْإِكْرَامِ وَقَدْ صَافَحَهَا الْمَوْلَى بِبَيْمِينِهِ، وَأَمَدَّهَا قَلَمَهُ بِبِمَعِينِهِ، وَذَلِكَ قَلَمٌ لَمْ يَزَلْ إِلَى الْخَيْرِ
سَفِيرًا، وَبِالْمِيَامِينَ بَشِيرًا، وَعَلَى كُلِّ مَكْرَمَةٍ ظَهِيرًا، وَمِمَّا أَتَاهُ اللَّهُ أَنْ (١/٤٥) الرُّشْدَ فِي
فَطْرَتِهِ، وَرِي الْإِفْهَامِ فِي قَطْرَتِهِ، وَهُوَ السَّائِرُ الَّذِي لَا يُؤْتَى مِنْ عَثَرَتِهِ، وَإِذَا سَافَرَ عَلَى
أَدِيمِ الْقِرَاطِ كَانَتْ الْغَنِيمَةُ فِي سَفَرَتِهِ، فَإِلَيْهِ تَصْرِيفُ الْكَلَامِ، وَتَعْرِيفُ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ،
وَإِخْرَاجُ ثَمَرَاتِ الْبَيَانِ مِنَ الْأَكْمَامِ، وَلَمْ يُلْقَ فِي غِيَابَةِ الْجُبِّ إِلَّا قَالُ وَارِدُ الْبَلَاغَةِ «يَا بَشْرَى
هَذَا غَلَامٌ»^{٢٩}! وَلَوْ وَصَفَهُ الْخَادِمُ بِمَا يَسْتَحِقُّهُ مِنَ الْوَصْفِ لَمْ يَكْفِهِ سُلُوكُ النَّجْدِينَ وَلَا
أَنْ يَنْطِقَ بِلِسَانَيْنِ اثْنَيْنِ، وَالتَّزَمَ أَنْ يَصِلَ قَوْلُهُ بِالْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، حَتَّى يَقَالَ لِقَوْلِهِ «يَا
ذَا الْقَرْنَيْنِ»! لَكِنَّهُ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَسْتَوْهَبَهُ مِنَ الْمَوْلَى، فَيُوسِعَ أَطْرَافَهُ تَقْبِيلًا، وَيَضَعَهُ بَيْنَ
أَجْفَانِهِ تَكْرِيمًا وَتَبَجِيلًا، وَيَقْرَنَهُ بِمَثَلِهِ مِنَ الْجِيَادِ وَإِنْ فَاتَهَا خَبَابٌ وَتَقَرَّبَ وَفَارَقَتْهُ غُرَّةٌ
وَتَحْجِيلًا، وَلَمْ لَا يَفْعَلْ بِهِ ذَلِكَ وَقَدْ أَطْرَبَهُ بِذِكْرِ الْأَيَّامِ الَّتِي أَوْجَدَتْهُ مِنْ صُحْبَةِ الْمَوْلَى
مَا لَيْسَ بِوَاجِدٍ، وَأَرَاتِهِ الْعَالَمَ بِأَسْرِهِ فِي شَخْصٍ وَاحِدٍ، فَالْمَسَارُ فِيهَا مَقْسُومَاتٌ، وَالْمَبَارُ
مَقْضُومَاتٌ غَيْرَ مَخْتُومَاتٍ.

Köleniz onu; hak ettiği şekilde nitelendirirken, bunun için ne iki mahir kılavuzun rehberliğinden yararlanması, ne de iki ayrı dil kullanması, kendisini nitelemede yeterli olmayacaktır. Hatta sözlerini doğudan batıya kadar ulaştırmaya çabalasa ve ona duyulan hayranlıktan dolayı “Ey Zü'l-Karneyn¹²¹” bile dense (bu niteleme yeterli olmayacaktır).

Fakat efendimizden, bunun kendisine hibe edilmesini istemesi ve akabinde, sınırlarını genişletmeyi üstlenmesi, onu; onurlandırma ve şerefendirme adına göz kapaklarının arasına yerleştirmesi ve benzeri mükemmeller arasına katması gerekir. Özlemini yeterince anlatamamış, yakınlığını gösterememiş ve en güzel yanlarını tasvir edememiştir. Buna rağmen hiç bir tutkuna nasip etmediği şekilde, efendimizin sohbetinde bulunmasını sağlayan ve kendisine; dünyanın tüm ailelerini, bir tek şahısta gösteren günlerin hatıraları kendisini coşturmuş iken neden hâlâ bunu yapmıyor?

Sevinçler bu günlere taksim edilmiş, hayırlar da mühürlü değil, tamamen saçılmış durumda. Bu sözler, bu günlerin temizliğinden dolayı söylenmiyor, aksine sayılı yahut malum günlerin benzerleri oldukları için söyleniyor. Ah ne güzeldi o nimetleri büyük günler! İhsanı büyük, yeri ve göğü şerefli, sarayı, hurması ve topluluğu mükemmeldir. Ünsiyetin lezzeti, isimlerini unutturacak derecede onları kuşatmıştır. Onların; bendenizin kalbindeki yeri dolu, anıları ise dilinde dolaşmaktadır. Nitekim onlar için şu sözleri örnek vermiştir:

“Öyle günlerdir ki, anlayan ve anlatabilen için her günü bir bayramdır.”

Onları doğuran zamanın elbiseleri eskimez, kemikleri zayıflamaz, yaşlılıktan dolayı saçları ağarmaz. Onu yaşlı diye niteleyen yalan söylemiş olur ve onu yermekle zulüm işlemiş olur. Zalimce davranan, insaflı olamaz. **[45b]** Buna rağmen ister atların, isterse develerin eyerleri eşliğinde seyahat ederek, güzel yerlerde ya da mağaralarda konaklayarak bin bir güçlkle yolculuk eden o günlerin değerini düşüremez.

Efendimizin sohbeti, uzun mesafeyi; “mesafe bir karış kadar kısaldı” denilecek derecede kısaltır ve onun yerine, kısalığını vurgulayacak bir atasözü bırakır. Ödenmesi gerekli oluşu bakımından yolculukta sohbetin hakkı borçlarla aynıdır. Yolculukta kendisinden istifade edilen sevgi; güneyine karşı eğilim gös-

.....

¹²¹ Zü'l-Karneyn: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve peygamber olup-olmadığı şüpheli olan tarihi bir şahsiyet için kullanılan unvan. Bakınız: Kehf Suresi (18): 83-98.

وَمَا يُقَالُ إنها لطهارتها إلا أنها أخت الأيام المَعْدُودَاتِ أو الأيام المَعْلُومَاتِ، فَيَاخُسْنَهَا من أَيَّامٍ عَظُمَتْ نَعْمَاوُهَا وَكَرُمَتْ أَرْضُهَا وَسَمَاوُهَا وَكَمَلَتْ قَصْرُهَا وَنَخْلُهَا وَ جَمَاوُهَا، وَاسْتَعْرِقَتْهَا لَذَّةُ الْأَنْسِ حَتَّى نُسِيَتْ أَسْمَاوُهَا، فَمَكَانَهَا مِنْ قَلْبِ الْخَادِمِ مَاهُولٌ، وَذِكْرُهَا عَلَى لِسَانِهِ مُنْقُولٌ، وَقَدْ تَمَثَّلَ لَهَا بِقَوْلِ الْقَائِلِ:

وَأَيَّامٌ كَأَنَّ الْيَوْمَ مِنْهَا لِلْبَيْنِ الْمُبِينِ مِنْهُ يَوْمٌ عِيدٌ

وَالزَّمَانُ الَّذِي أَوْلَدَهَا لَمْ تَبَلْ لِبَاسُهُ، وَلَا وَهَنَ عَظْمُهُ، وَلَا اشْتَغَلَ شَيْبًا رَأْسُهُ. وَقَدْ كَذَبَ مِنْ نَسَبِهِ إِلَى الْهَرَمِ، وَظَلَمَ فِي ذِمَّةِ إِيَّاهُ وَمَا أَنْصَفَ مِنْ ظَلَمٍ، وَلَمْ يَضِيعْ مِنْ تِلْكَ الْأَيَّامِ (٤٥/ب) إِنْ كَانَتْ فِي شُقَّةٍ سَفَرٍ، مَا بَيْنَ مَجَاوِرَةِ سُرُوجٍ وَأَكْوَارٍ وَمُسَايِرَةِ إِيجَادٍ وَأَغْوَارٍ، فَضَحْبُهُ الْمَوْلَى تَسْتَبْدِلُ الْمَدَى الطَّوِيلَ بِقَصِيرٍ، وَتُعَادِرُهُ مِثْلًا يُضْرَبُ بِقَصَرِهِ، حَتَّى يُقَالَ ضَاقَ فَتْرٌ عَنْ مَسِيرٍ، وَحَقَّ الصَّحْبَةُ فِي السَّفَرِ يَلْحَقُ بِالْدُّيُونِ فِي وُجُوبِهِ، وَالْوُدَّ الْمُسْتَفَادَ فِيهِ وَدٌّ يُمَالُ عَلَى جَنُوبِهِ وَيُؤْمَنُ فِي غُيُوبِهِ، وَلَا يُشَانُ بِكَدَرٍ إِذَا أَشِينَ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

terilen ve vadilerinde güvende olunan bir sevgidir. Katıksız sevgilere en ufak bir şüphe halel getirse de bu sevgi herhangi bir bulanmayla ayıplı hale gelmez.

O sohbetin haklarından biri; üzerinden gece ve gündüz geçtikten sonra ona bağlılık yemininin yenilenmesi, diğeri de yolculuğun bitiminin, ziyaretleşmenin kesilmesine neden olmamasıdır. Bendenizin, ziyarete devam etmesi yasaklanmış değildir. Ancak o, tek başına buna sahip olmak istiyor ve bunda ortaklıktan kaçınıyor. Hiçbir kimseye de, kendisinin gidişine benzer şekilde gitmesine ruhsat vermiyor.

Efendimizin meclisi her türden insanı bir araya getirmektedir. Kimisi ilim tahsil etmek, kimisi bir hediye elde etmek, kimisi de bir fırsat bulursa değerlendirmek için gelmiştir. Bunlardan her biri çıkarken, mutlaka kolenizin göğsüne vurarak ve ona öfkeli bir şekilde bakarak çıkıyor ve “Gerçekten bu adam, fena bir şey yapmıştır¹²²” diyordu. Efendimizin maiyeti ve hizmetçilerine gelince; onun gayretliliğini gördüklerinde; “Bu, memnuniyeti artırıcı bir şeydir. Biz bunu, hazara¹²³ değil, sadece sefere mahsus zannediyorduk. Zira seyahatin ağırlıkları, yaygılardan ibarettir” diyorlardı.

Efendimiz bunu hissettiğinde, onları güler yüzlülüğü ile destekliyor ve bendeniz onlardan biri olduğunı anlatıyordu. Haliyle; kendisine hizmet edilen kişi, hizmetçilerin hizmetinden usanmaz. Vesselâm.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

¹²² “Andolsun çok kötü bir iş yaptın!” dedi.” mealindeki Kehf suresinin 74. ayetinden mülhemdir.

¹²³ Savaşın olmadığı barış dönemleri.

مَحْضُ الْوُدِّ بِمَشُوبَةٍ، وَمَنْ حَقَّ تِلْكَ الصُّحْبَةُ أَنْ يَجِدَ عَهْدَهَا عَلَى مَرِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، وَأَنْ لَا يَكُونَ انْقِصَاءُ السَّفَرِ فِيهَا سَبَبًا لَانْقِصَاءِ الْمَزَارِ، وَلَمْ يَمْنَعْ الْخَادِمَ عَنْ مُوَاطَّئَةِ الزِّيَارَةِ إِلَّا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَحْظِيَ بِهَا وَحْدَهُ وَيَعَارَ مِنَ الْمُشَارَكَةِ فِيهَا، وَلَا يُرْخِّصُ لِأَحَدٍ أَنْ يَرِدَ وَرْدَهُ. وَمَجْلِسُ الْمَوْلَى يَجْمَعُ ضُرُوبًا مِنَ النَّاسِ مَا بَيْنَ طَالِبِ عِلْمٍ يَكْتَسِبُهُ، أَوْ طَالِبِ رَفْدٍ يَجْتَلِبُهُ، أَوْ زَائِرٍ يَر_اقِبُ وَقْتًا مِنَ الْأَوْقَاتِ يَرْتَقِبُهُ، وَمَا مِنْ هَؤُلَاءِ إِلَّا مَنْ يَخْرُجُ عَلَى الْخَادِمِ صَدْرًا، وَيَحِدُّ النَّظَرَ إِلَيْهِ شَرًّا، وَيَقُولُ «لَقَدْ جَاءَ هَذَا شَيْئًا نَكْرًا»^{٣٠}. وَأَمَّا حَاشِيَةُ الْمَوْلَى وَغِلْمَانُهُ فَإِذَا رَأَوْا مُوَاطَّئَتَهُ قَالُوا هَذِهِ زِيَادَةٌ فِي الْإِنْبِسَاطِ، وَكُنَّا نَنْظُنُّهَا فِي السَّفَرِ دُونَ الْحَضَرِ، فَإِذَا الرَّحْلُ ثُقَالَ مِنْ ثُقَالَاتِ الْبَسَاطِ، وَإِنْ شَعَرَ الْمَوْلَى بِذَلِكَ فَإِنَّهُ يَعِدِيهِمْ بِلَطَافَةٍ شِيمِهِ وَيَعْرِفُهُمْ أَنَّ الْخَادِمَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ، وَالْمَخْدُومَ لَا يَمِلُ مِنْ خِدْمَةِ خَدَمِهِ، وَالسَّلَامَ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-39

Musul'a gelmiş ve günlerce ikamet ettikten sonra oradan ayrılmış, Musul'da ikameti boyunca yanında kalacak bir şarkıcı gönderilmesini isteyen Şam halkından bir dostuna yazdığı pusuladır

Allah, efendimizin günlerini devam ettirsin, makamını yüceltsin, faziletin başlangıç ve sonucunu ona tevdi etsin, onu; keremi güzel, dostlarının kapısını övgü heyetleriyle mamur etsin, ta ki bu kalabalık asla yok olmasın.[46a] El değmemiş mutlulukların yükümlülüğünü ona özgü kılsın, kendisinden başka bu işte ilk olmasın.

Evin dosta yakınlığını arzulamaktan doğan aşk; sinelerin taşıdığı ve arzulayanlarının çoğaldığı aşkların en sadık olanıdır. Bu yüzden onu alelacele alıyor fakat tekrar gözden geçirmeye ihtiyaç duymuyor. Ziyarete devam etmek suretiyle bir kez tedavi görürse, onun bu ilacından sonra (başka şeyde) şifa bulamaz.

Sahibinin özellikleri; ziyaretinin, tıpkı çok değerli bir mal gibi güzel olması, kendisiyle yeni tanışan birinin, sanki çok eskiden tanışmış gibi olması ve o aşk ateşinin, kendisine; “Doldun mu?” diye sorulduğunda, “daha yok mu?”¹²⁴ diyerek cevap veren ateş gibi olmasıdır.

Mesafenin uzaklığından kaynaklanan özlemini, kavuşamama ümitsizliği etkilemiş ve onu daha da güçlendirmiş olabilir. Belki de, kalemin dili onu kitabında rivayet etmiş, fakat rivayet ederken kısaltma yoluna gitmiştir. Kavuşma ümidi taşıyan kişinin aşırı tutkusu, kavuşma ümidi olmayan kimsenin tutkusuna benzemez.

Bendeniz, emeline kavuşuncaya kadar, devamlı ümidini korumuştur. Çoğu zaman emeline kavuşmak için çözüm yolları aramış, sonunda da buna güç yetirebilmiştir. O, bulutların; evinin yakınlarına kadar geldiği ve bulut kümelerinin bulunduğu yerleri gözlemeye ihtiyaç duymayan biri gibiydi. Mecazî anlamda değil, gerçek anlamda bulut, efendimizin bizzat kendisidir. Bu yerlerde ikametini uzatmasını ve kendi iradesiyle buradan tez zamanda ayrılmasını temenni ediyorum.

•••••

¹²⁴ “Doldun mu” ve “daha yok mu” ifadeleri Kur'an-ı Kerim'in “O gün cehenneme: “Doldun mu?” deriz, o: “Daha var mı?” der” mealindeki Kaf Suresi (50) 30. ayetinden mülhemdir.

رقعة كتبها إلى صديق له من أهل دمشق اجتاز بالموصل فأقام بها أياماً
ثم سار عنها، وكان طلب منه أن يرسل إليه المغنين يقيم عنده مدة مقامه

أدام الله أيام سيدنا وأعلا مقامه وناط به مُفَتِّحِ الْفَضْلِ وَخَتَامُهُ، وجعله الكريم الذي
زَانَ كَرَامَتَهُ وَعَمَرَ رَبْعَهُ بِأَزْدِحَامٍ وَقَدْ المحامدِ، حتى لا يَعدَمَ زِحَامُهُ. وَخَصَّهُ (١/٤٦) بكفالة
أبكار السَّعَادَةِ، مَنْ غَيْرِ أَنْ تَلْقَى أَقْلَامَهُ الشَّوْقُ عَلَى قُرْبِ الدَّارِ، أَصْدَقُ شَوْقٍ حَمَلْتُهُ
الأضالع وكثرت فيه المطامعُ، ولهذا يأخذ في لجاجه ولا يرجع على أدراجِه، فإذا عُولج
بمواظبة الزيارة لا يجد شفاءً بعلاجه، ومن شأن صاحبه أن يكون طريف المزار لديه
كالتلديد، والقريب العهد منه كالبعيد. وأن تكون نار ذلك الشوق كالنار التي يُقال لها
«هل امتلأت» وتقول «هل من مزيد»^{٣١}. وما كان منه شقة النوى فربما اعتَرَضَهُ يَأْسُ
اللقاء وأضعف من قواه، وربما رَوَاهُ لِسَانُ الْقَلَمِ فِي كتابه، فَقَصَّرَ فيما رَوَاهُ، وَمَا صَبَابُهُ
مُشْتاقٍ عَلَى أَمَلٍ مِنَ اللِّقَاءِ كَمُشْتاقٍ بِلَا أَمَلٍ. وَلَمْ يَزَلِ الخادم عَلَى أَمَلٍ مِنْهُ حَتَّى ظَفَرَ
بإنجاح أمله، وطالما أراد الاحتيال فيه فكفاه مأونة حيله، وكان كمن جاءه السحاب إلى
أكناف داره ولم يحتج إلى تتبع مرمى قطاره، وسيدنا هو السحاب حقيقة لا مجازاً، وما
أحسنه لو أطل الإقامة بهذه الأرض ولم يسر عنها مجتازاً، ومن أين للخادم حظ ينيله
نهاية مرامه، ويجمع له بين نعيم اللقاء وإطالة أيامه. وقد كان ينبغي له أن يعتنم ملازمة
الخدمة حتى يجعله لطفه أثمداً ولقلبه مؤرداً ولأنسه في كل محفل موعداً وان، أغب
فيها لسبب من الأسباب فلذلك عذر، غير أنه لا يقبل والعذر في هذا المقام ذنب، غير أنه
لا يُسأل عليه سر المغفرة فيما يُسأل عذر، وحسب اللبيب ذنباً أن يأتي الأمر فيه عذراً.

• • • • •

Kulunuz, muradını tamamına erdirecek ve kendisi için kavuşma nimetiyle günlerin uzaması nimetini bir araya getirecek şans nerede? Hâlbuki o, efendimize devamlı hizmet etme nimetine kavuşacağını ve bunu gözlerine rastık, gönlüne bir zenginlik kaynağı ve her mecliste sohbet arkadaşlığı için bir yer olacağını umuyordu. Bunun için, herhangi bir sebeple ayıplanmış olsa bile, aynı sebepten dolayı mazur görülmüştür. Ancak kendisi mazeret kabul etmiyor, zira bu makamda özür dahi suç sayılır. Ancak bir husus daha var. O da özür sayılacak bir hususta, bağışlanma talebinden dolayı kendisinden bir açıklama istenmemesidir. Akıllı kimsenin özür dileme durumuna düşmesi kendisi için yeterli bir suçtur.

[46b] Şimdi köleniz, kendisine hediye edilen; sohbetiyle meclisleri şenlendiren ve boğazdan çıkan akıcı nağmelere benzer ötüşüyle, zikir meclislerini zenginleştiren Arap bülbülünü soruyor.

Allah; şeklini mükemmel yaratmıştır. Nitekim onu, insan suretlerinden en güzel surette yaratmış, ona gülden yanak, papatyadan diş ve mersinden sakal başı yaratmıştır. Acaba adı geçen; şarkılarıyla ortamı zenginleştirdi mi, varlığının bir delili olarak şarap bardaklarını dolaştırdı mı? Yoksa durumu, toprakla teyemmüm yapmaya verilen ruhsatın uygulanışı gibi mi cereyan etti? Oysa kasidenin en güzel beyti kadar, kendi sanatının erbabıydı.

Efendimizin saadeti, kendisini önemli bir makama getirse, onun yanında adeta bir kötürüm gibi yerleşip kalacak veya insanlara; ona köle gibi hizmet ettiğini gösterecek. Yaygın sözlerden biri şöyledir; “Şarkıcıdan, güzel yüzünün neşesi, kadife gibi sesinin nağmeleri beklenir.” Şayet böyle olursa, onun bu görüntüsünden dolayı meclisin her yanı çiçek açacak ve adeta, Davud’un^(as) yakınlarının mezmurlarından biri getirilmiş olacaktır.

Sesinin nağmeleriyle hoş bir vakit geçirildikten sonra güzelliği gitse bile, iki talihinden biri kalacaktır. Ancak her ikisi de ondan yok olup giderse, yüz üstü kapanacaktır. O zaman, dostluk özelliğini kaybedecek, yerini yalnızlığa bırakacaktır. Bu durumda, sıpalarla değil, eşeklerle bağlanmayı hak edecektir. Vesselâm.

(٤٦/ب) وَالْآنَ فَإِنَّ الْخَادِمَ يَسْأَلُ عَمَّا أَتَحَفَّهُ بِهِ مِنَ الشُّحُرُورِ الْمُعَرَّدِ، الَّذِي يَغْمُرُ الْمَجَالِسَ بِالْإِنْسَانِ وَتَجِدُ السَّمْعَ بِتَغْرِيدِهِ مَا تَجِدُهُ الْحُلُقُ مِنْ سَلَاسَةِ الْأَنْفَاسِ، وَقَدْ كَمَّلَ اللَّهُ صُورَتَهُ إِذْ خَلَقَهُ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ مِنْ صُورِ النَّاسِ، وَجَعَلَ لَهُ خَدًّا مِنَ الْوَرْدِ وَتَغْرًا مِنَ الْأَقْحَوَانِ، وَعِذَارًا مِنَ الْآسِ. وَهَذَا الْمُشَارُ إِلَيْهِ هَلْ أَعْنَى بَغْنَاءَهُ وَأَذَارَ رَاحِ الرُّوحِ مِنْ آيَاتِهِ، أَمْ هَلْ جَرَى الْأَمْرُ مَعَهُ مَجْرَى رُخْصَةِ التَّيْمَمِ بِالصَّعِيدِ، وَكَانَ مِنْ أَهْلِ صَنَاعَتِهِ بِمَكَانِ الْبَيْتِ الْمُزَاحِفِ مِنَ الْقَصِيدِ، عَلَى أَنَّهُ إِنْ أَحْظَنَتْهُ سَعَادَةُ سَيِّدِنَا أَقَامَتْ مِنْهُ مُقْعَدًا، أَوْ أَرَتِ النَّاسَ مِنْ حَذْفِهِ مَعْبَدًا وَمِنَ الْأَقْوَالِ الْمُسْتَفِيضَةِ أَنَّ الْمَغْنِيَّ يَرَادُ مِنْهُ بِهِجَةُ وَجْهِهِ الْوَسِيمِ وَنَعْمَتُهُ صَوْتُهُ الرَّخِيمِ. فَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ أَنْبَتَ الْمَجْلِسُ بُرُوءَهُ أَزْهَارًا، وَغَدَا وَقَدْ أُوتِيَ مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُدَ مِزْمَارًا، فَإِنْ مُتَّبِعَ بِنَعْمَةِ صَوْتِهِ بَعْدَ ذَهَابِ حُسْنِهِ، فَقَدْ بَقِيَ لَهُ أَحَدُ سَعَدِيهِ، وَإِنْ ذَهَبَا عَنْهُ جَمِيعًا فَقَدْ خَرَّ لَفْمُهُ وَيَدُهُ، وَحِينَئِذٍ يَتَبَدَّلُ إِبْنَانُهُ بِالْإِيحَاشِ وَمِنْ حَقِّهِ أَنْ يُرْبَطَ مَعَ الْحَمِيرِ لَا مَعَ الْجَحَاشِ. وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-40

*Kendisine gelen ve sevgiye dair bir hutbe içeren
mektuba cevap olarak yazdığı bir mektup*

Allah, efendimizin elini genişletsin, ona hayattan güzel nimetler ihsan etsin, makamların en yücesini, şöhretlerin en yaygınını, zamanların en itaatkâr olanını, ömrün en geniş olanını, mutluluğun en kapsamlısını, emniyet dalgalarının en sakinini ve en yumuşak huylusunu nasip etsin.

Mektubu; bana olan sevgisine riayet ederek ve benden çokça söz ederek geldi. Ben de onun duygularına aynı şekilde karşılık verdim ve onun uğruna pek çok güzel şeylerin harcanabileceği sevgiyi en üst düzeyde dile getirdim. [47a] Eğer bu konuda yeterli tecrübem olsaydı, bu sevgiyi alışılmamış bir şekilde yanımda alıkoyacak ve evlenme yaşı geçene kadar, ömrünü yanımda geçirmesini sağlayacaktım.

İnsanların sevgilerini yermeye; şiir dillerini kullanarak, dilimi bir mezbahaya, kalemimi de ırlara saldıran bir aslana çevirmem, bana yeterlidir. Ancak, Allah'a hamd olsun ki, efendimiz bu büyük çoğunluktan müstesnadır. O, bu kalabalık halk arasında, adeta yağız bir atın alnındaki beyazlık gibidir. Kendisiyle aramda, sevgiyi pekiştirecek bir husus keşfettim. Gözlerim görmeden önce, kulaklarımın duyduğu şeylerde, son derecede mahir olmak durumundayım. Benim bu mektubum, kendisinin mektubuna cevap olarak gittiğinde, göğsünü zıfır için boşaltsın ve onu; benzeri herhangi bir yere meyletmemiş şu bakir sevginin sığınacağı bir saraya çevirsin. Bu sevginin çeyizi; şimdiye kadar herhangi bir sırtın ya da omuzun taşımadığı bir çeyizdir. Bu çeyiz; suskun ya da dile gelen bir mal ile sağlanmaktan daha şerefli. Onun en güzel kısmı; sevdiğinin gıyabında onu bekleme, büyük sıkıntılarda yakınında olma, gece ve gündüz hastalanmalarında doktoru olma gibi bir vefakârlık ahlakına sahip oluşudur.

Sevginin bizzat kendisine bakanlar; tüm ilişkiler kesildiğinde bile onun ilişkisinin devam ettiğini ve âhiret yurdunda, akrabalar birbirlerinden kaçışırken¹²⁵, onun dostluğundan ümit kesilmediğini göreceklerdir.

•••••

¹²⁵ Kıyâme Suresi (75): 10; Abese (80): 34-37.

كتاب كتبه جواباً عن كتاب ورد عليه يتضمن خطبة مودّة

بسط الله من يد سيّدنا وَوَهَبَ له من العيش أمتعة ومن القدر أرفعه، ومن الذكر أضوعه ومن الزمان أطوعه ومن العمر أوسعّه، ومن شمل السعادة أجمعه، ومن حبابا الأمن أسكنه وأودعه. وَرَدَ كتابه راعياً في وُدي وَوَارِداً على وِردِي، وَقَدْ قَابَلْتُ رَغْبَتَهُ بِمِثْلِهَا وَبَذَلْتُ له من صفة الود التي بذلُ للنفائسِ دُونَ بذْلِهَا.

(١/٤٧) وَ لَوْ أَطَعْتُ التَّجَرِبَةَ لَأَمْسَكْتُهَا إِمْسَاكَ نَافِرٍ غَيْرِ أَنَسٍ، وَعَنْسْتُهَا عِنْدِي إِلَى أَنْ يَنْقَضِيَ الْعُمُرُ وَهِيَ عَانَسُ، وَقَدْ كَفَتْنِي أَلْسَنَةُ الْأَشْعَارِ فِي ذِمِّ مَوَدَاتِ النَّاسِ أَنْ أَجْعَلَ لِسَانِي مَجْزَرَةً أَوْ أَجْعَلَ قَلَمِي فِي الْهُجُومِ عَلَى الْأَعْرَاضِ قَسُورَةً، وَسَيِّدُنَا بِحَمْدِ اللَّهِ مُسْتَتْنَى مِنْ هَذَا السَّوَادِ الْأَعْظَمِ، وَهُوَ فِيهِمْ بِمَكَانِ غُرَّةٍ فِي وَجْهِ أَذْهَمِ، وَقَدْ تَفَرَّسْتُ فِيهِ أَمْرًا يَجْمَعُ شَمْلَ الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُ وَبَيْنِي، وَمِنْ شَأْنِي أَنْ أَكُونَ فَارِسًا فِيمَا تَسْمَعُهُ أذْنِي قَبْلَ مَا تَرَاهُ عَيْنِي، فَإِذَا صَدَرَ إِلَيْهِ كِتَابِي هَذَا جَوَابًا عَنْ كِتَابِهِ فَلْيُخْلِ صَدْرَهُ لِلزَّفَافِ وَلْيَجْعَلْهُ قَصْرًا تَأْوِي إِلَيْهِ هَذِهِ الْعَذْرَاءُ الَّتِي لَا يَأْوِي مِثْلَهَا إِلَى طَرَفٍ، وَقَدْ جُهِزَتْ بِجِهَازٍ لَا يُحْمَلُ عَلَى ظَهْرِ وَلَا عَاتِقٍ، وَهُوَ أَشْرَفُ أَنْ يَقُومَ بِمَالٍ صَامِتٍ أَوْ نَاطِقٍ، وَمَنْ حَسَنِهِ خُلُقِ الْوَفَاءِ عَلَى ظَهْرِ الْغَيْبِ رَقِيْبًا، وَعَلَى بُعْدِ الشُّقَّةِ قَرِيبًا وَعَلَى اغْتِلَالِ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ طَبِيبًا، وَمَنْ نَظَرَ إِلَى الْمَوَدَّةِ بِعَيْنِهَا، عَلِمَ أَنَّهَا سَبَبٌ مُتَّصِلٌ عِنْدَ انْقِطَاعِ الْأَسْبَابِ، وَأَنَّهَا مَرْجُوءَةٌ فِي الدَّارِ الْآخِرَةِ عِنْدَ فِرَارِ ذَوِي الْأَنْسَابِ مِنْ ذَوِي الْأَنْسَابِ.

Ben sevginin ancak; yerlere, göklere ve dağlara teklif edilen, lakin kendisini yüklenmekten kaçındıkları ve ağırlığından çekindikleri, dilleriyle de buna ehil olmadıklarını itiraf ettikleri emanetten ibaret olduğunu söyleyebilirim. İşte bundan sonra insanoğlu onu yüklenmiş ve peş peşe tökezlemelere maruz kalmıştır. Kıldan ince, kılıçtan keskin olan örnek yollarında kim yürüyebilir ki?¹²⁶ Şartlarının ve gerekliliklerinin sayısı pek çoktur. Haliyle galibiyet de çokluğun olacaktır. Eğer onun bu meziyetleri olmasaydı, kendisiyle nitelenen kimse; hiç-bir surenin içermediği ayetlerden biri olmazdı. Kimilerine göre, adı duyulan fakat şekli hiç görülmeyen bir Anka kuşu gibidir.

[47b] Ben ve efendimizin, bunu hakkıyla yerine getirmeye özen gösteren, bu isteğinde başarılı olan, sevgi terazisiyle tartıldığında bir eksiği tespit edilemeyen ve dostu kendisinden ateşten bir köz istediğinde daha fazlasını veren kimselerden olmayı umuyorum. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وَمَا أَقُولُ إِلَّا إِنَّهَا عِبَارَةٌ عَلَى الْأَمَانَةِ الَّتِي عَرَضَتْ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ
 مِنْ حَمَلِهَا وَأَشْفَقْنَ ثَقْلَهَا، وَ صَرَّحَ لِسَانُهُنَّ بِأَنَّهُنَّ لَسَنَ مَنْ أَهْلَهَا، وَمَنْ هَاهُنَا حَمَلَهَا
 الْإِنْسَانُ فَتَعَرَّضَ لِلْعَثْرَةِ فِيهَا بَعْدَ الْعَثْرَةِ، وَمَنْ الَّذِي يَمْشِي عَلَى طَرِيقَتِهَا الْمِثْلَى الَّتِي هِيَ
 أَحَدٌ مِنَ السَّيْفِ وَأَدْقُ مِنَ الشَّعْرَةِ، وَشُرُوطُهَا وَلَوَازِمُهَا كَثِيرَةٌ الْأَعْدَادُ، وَالْغَلَبُ كُلُّ الْغَلَبِ
 لِلْكَثْرَةِ وَلَوْلَا أَنَّهَا بِهَذِهِ الْمَزِيَّةِ لَمَا كَانَ الْمُتَّصِفُ بِهَا آيَةً مِنَ الْآيَاتِ الَّتِي لَا تَضُمُّهَا سُورَةٌ،
 وَقِيلَ إِنَّهَا كَالْعَنْقَاءِ الَّتِي يُسْمَعُ بِهَا وَلَا يُرَى لَهَا صُورَةٌ وَأَرْجُو أَنْ (٤٧/ب) أَكُونَ أَنَا وَسَيِّدُنَا
 مِمَّنْ حَرَصَ عَلَى الْقِيَامِ بِهَا فَوْفُقَ فِي حَرْصِهِ، وَوُزِنَ بِمِيزَانِهَا فَسَلِمَ مِنْ نَقْصِهِ، وَإِذَا جَرَّ
 صَاحِبُهُ إِلَى قَرْصِهِ نَارًا وَقَرَّ قَرْصَهُ عَلَى قَرْصِهِ، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
 TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-41

Bu mana (konu) ile ilgili olarak yazdığı başka bir mektup

Aramızda sahralar varken sevgimi aradın. Senin şöhretin aranan, şerefine ise arayan konumundadır¹²⁷.

Gönüllerin hazinelerini malları arasına, yabancı toplulukları akrabaları arasına katmak isteyen, sevgiyi; ziyaret amacıyla kendisine gidilecek üç mescitten biri gibi gören, cömert kimsenin âdâbı ve ahlakı işte böyledir.

Bu kişi; yüce efendimizin ta kendisidir. Allah, kendisine çok mükemmel nimet elbiseleri giydirdin, yüzü ak, alını açık kimseleri ona hizmet ettirsin, kendisini vefasız günlerin vefasızlıklarına karşı güvende kılsın, ona geçişsiz fiilleri etkin kılma gücü versin, onun ismini gezgin yıldızların varamadığı her tarafa yaysın, katında; âhîret yurdunu tahsis ettiği muttakiler derecesine yükseltsin.

Mektubunu destek olsun diye gönderdiğinde, beraberinde her türlü iyiliği de göndermişti. Kulunuz; nimetlerinin çokluğu eksilmeyen elini taklit etmeye çalıştı ve onun iyilikseverliğine ve manalarına örnek vermek istedi. “Rahman” suresinden daha iyi bir örnek bulamadı.

Mektubun kendisine gelmesiyle, yüreğini bir hasret kapladı. Onu, başının üzerine mi, yoksa göz kapakları arasına mı koyacağını yahut sürekli olarak elinde mi taşıyacağını bilemedi. O, ziyaretçisinin, kendisini onurlandırdığı, kuşunun da uğurlu uçuşuyla uçtuğu kimsedir. Kalem elçisine; daha önce ne tecrübeli ne de gayretli bir kimsenin girmedığı bir yol açtı.

Sevgi üzerine yazılan bu mektup, hoş geldi, sefalar getirdi! Allah; ziyareti beklenmeyen, iyiliği sayılamayacak kadar çok olan bu mektubun, kat ettiği mesafeyi küçük görmesin. Efendimiz; gönderdikleri şeylerde, fal oklarına şekil veren veya fal bakılmasını isteyen kişi gibi davranmış, falında da kurtuluş veya başarı isimleri çıkmıştır.

Köleniz kendisine; içi yanarak, tutuşarak ve samimiyetine inanarak sevgilerini yollamıştır. Bu sevgi, daha önce dostlar arasında pay edilmiş durumdaydı.

.....

¹²⁷ Ebû Temmâm'ın şiiRIDIR. Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâi hakkında bakınız: Hüseyin Elmalî, “Ebû Temmâm”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 241-243.

كتاب آخر كتبه في هذا المعنى

وطلبت وُدي والتائف بيئنا فنداك مطلوب ومجدك طالب

وهكذا آداب الكريم الذي يرغب في أن يجعل خزائن القلوب من ماله وأحابب الأتوم من آله ويرى المودة كأحد المساجد الثلاثة التي يعمل القصد لها بشد رحاله. وذلك هو المولى الأجل السيد متعه الله بملابس النعم الفاخرة، وأخدمه وجوه الجود السافرة، وأمنه غدر الأيام الغادرة، وأقدره على تعدية الأفعال القاصرة، وسير ذكره حيث لا تنتهي النجوم السائرة، ورفعته الى درجة المتقين الذين جعل لهم عنده الدار الآخرة، ولما أسعف بكتابه آتى بكل الإحسان، وتقلد الخادم منه يدًا لا يصع منها كثرة الامتنان، وأراد أن يضرب لألفاظه ومعانيه مثلاً فلم يجد أمثل من سورة الرحمن، ولقد ورد عليه فملكته الحيرة بمورده، ولم يدر أيرفعه على رأسه أم يصع بين أحنائه أم يحمله في يده. وهو الذي زار بالبهجة زائره، وطار باليمن طائره، وفتح لرسول القلم مسلماً لم يسلكه من قبل منجده ولا غائره، فأهلاً بهذا الكتاب المكتوب في الود المخطوب، ولا أصغر الله ممشاه الذي زوره غير محتسب وبره غير محسوب.

Kendisine ulaştığında ise yalnız ona mahsus kaldı. Bu, kendisinden başkası için değiştirilmeyen bir durumdur. Doğal olarak güzel şey, ancak kendisi gibi güzel olana yakışır. Şayet başkası için değişikliğe gidilseydi, boşuna israf edilmiş, **[48a]** ölçülmeden biçilmiş olurdu. Bu durumda, bir günah işlediğini görecektir ve bunun izalesi için, kefareti vermesi gerekecekti.

Sevgi konusunda insanlar, birbirlerinden farklı görüşlere varmışlardır. Kimileri onu, bir şirket gibi, kimileri borç olarak alınıp verilebilen bir mal gibi kabul etmişlerdir. Ancak büyük çoğunluk, onun hediyelerden ibaret olduğu görüşündedir. Tabii hediyeler karşılıklıdır. Kulunuz ise bu görüşlerin hiç birine katılmamaktadır. Ona göre sevgi; bedeninde mevcut olan ruhu gibidir. Ve o, Allah'ın; kendi isimlerinden birini verdiği, rahmin gözetiminde korunmaktadır. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

وليس المولى فيما أوردَه منه إلا كمحتل قداح أو كطالب فالٍ اعترضَه اسمٌ فلاح أو نجاح. وقد ساق الخادمُ مودَّتَه إليه مُتَّقِداً، وأخلص النية فيها مُعْتَقِداً و كانت مقسمةً بين جمع من الأَصَادِقِ، فلما سيقَّت إليه صار بها منفرداً وهذا شيء لم يبذله إلا له و الشيءُ الحَسَنُ لا يليق إلا بحَسَنٍ مثله، وَلَوْ بُذِلَ لغيره لكان قد نحى منحى (١/٤٨) التَّديِيرِ وَفَرَى قَبْلَ التَّقْدِيرِ وَرَأَى أَنَّهُ أَذْنَبَ ذَنْباً فَاحْتَاجَ إِلَى تَمْحِيطِهِ بِالتَّكْفِيرِ، وقد اختلفَ الناسُ في أمرِ المَوَدَّةِ، فجعلَهَا قَوْماً شَرِكَةً مُقَاوَضَةً، وَجَعَلَهَا آخَرُونَ مَالٍ مُقَارَضَةً، وَجَعَلَهَا السَّوَادُ الْأَعْظَمُ هَدَايَا وَالهَدَايَا مُعَاوَضَةً. والخادمُ لا يرى ذَلِكَ وَإِنَّمَا هِيَ عِنْدَهُ كَرُوحِهِ السَّاكِنَةُ فِي جَسْمِهِ وَهِيَ مَرْعِيَّةٌ بِرِغَايَةِ الرَّحْمِ الَّتِي اشْتَقَ لَهَا اللَّهُ اسْمًا مِنْ اسْمِهِ. وَ السَّلام.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-42

Bu mana (konu) ile ilgili olarak yazdığı başka bir mektup

Allah, efendimizin ayağını pekiştirsin, ona ömürlerin en uzununu tahsis etsin, yaşantıların en rahatını, şöhretin en üstününü, övgünün en güzelini, mizacın en adilini, çabanın en faziletisini, üstünlüğün en mükemmelini, sâlih amelin en sonuncusunu ve yarışmalarda birinciliği nasip etsin.

Kölenizin talihinde; bağışları çok, güçlü kuvvetli bir topluluğun dahi anahtarlarını taşımaktan aciz kalacakları bir hazineye sahip olacağı takdir edilmişti. Allah bunu; efendimizin gönderdiği mektupta ifade ettiği kıymetli sevgisiyle ve kendi kararını bendenizin kararına bağlamasıyla gerçekleştirmiştir. Talihin gösterdiği saadet yıldızları sayesinde bu hazineden daha zengin bir hazine yoktur. Nitekim bu hazinenin mühürlerini, yabancı eller açmasın diye, kader kendi mühürleriyle onu korumaya almıştır.

Kulunuzun hutbesini dile getiren mektubu kölenizin eline ulaşınca, onu açmadan önce öpmeye başladı. Sonra onu, kendi köşkündeki şeref tahtının üzerine koydu. İşte bu sevgidir hep arzulanan ve onun dışındaki kimselerden saklanan. Fakat o, bu işe layık ve isteği reddedilmeyen, şerefli biridir. O; sohbetinden usanılmayan, uzun süre düşünmeye veya kendisine yol gösterecek ve onun gösterdiği yolu izleyeceği birine ihtiyaç duymadan, çabuk ve isabetli cevaplar verebilen uyumlu bir dosttur.

Efendimiz hitabesini bir hediye olarak bendenizin kapısına göndermiştir. Bu hususta, ona bir başkasını da denk tutmamıştır ki, “İki topluluktan hangisinin bulunduğu yer daha hayırlı meclis ve mahfili daha güzeldir?¹²⁸” densin. Artık köleniz, bu hediyeği bir emanet gibi alıp en güvenilir hazine olan göğüs hazinesine koysun. **[48b]** Ve bunun, beyaz yanaklılardan, hicaba sahip ve sevinçle neşe ehlinde olduğunu bilsin. Yine onun, evlenmekten alıkonulması üzerinden kaç gün kaç ay geçtiğinin unutulduğunu da bilsin.

Bendeniz, onu gereği gibi nitelemeye kalkışsa ve bunun için kalemleri yorsa, onu yeterince niteleyemez. Böylesi durumlarda şöyle bir söz söylenir; “Gelini annesinden daha iyi kim övebilir ki?” Efendimizin bu hitabesine cevap yazıldı-

.....

¹²⁸ Meryem Suresi (19): 73.

کتاب آخر في هذا المعنى

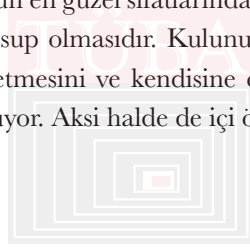
ثَبَّتَ اللَّهُ قَدَمَ سَيِّدِنَا، وَخَصَّهُ مِنَ الْعُمُرِ بِأَطْوَلِهِ وَمَنِ الْعَيْشِ بِأَسْهَلِهِ، وَمَنِ الْجَدِّ بِأَمْثَلِهِ وَمَنِ الْمَجْدِ بِأَجْمَلِهِ، وَمَنِ الْخَيْمِ بِأَعْدَلِهِ، وَمَنِ السَّعْيِ بِأَفْضَلِهِ، وَمَنِ الْفَضْلِ بِأَكْمَلِهِ، وَمَنِ الْعَمَلِ الصَّالِحِ بِآخِرِهِ، وَمَنِ السَّبْقِ بِأَوَّلِهِ. كَانَ فِي طَالِعِ الْخَادِمِ أَنْ يظفر بِكَنْزٍ تَكْثُرُ مَنَائِحُهُ وَتَنْوُءُ بِالْعُصْبِيَّةِ أُولَى الْقُوَّةِ مَفَاتِيحُهُ، وَقَدْ حَقَّقَ اللَّهُ ذَلِكَ بِخُطْبَةٍ سَيِّدِنَا عَقِيلَةً وَدَّهِ، وَإِبْرَمَ عَقْدَهُ بِعَقْدِهِ، وَلَا كَنْزَ أَثَرَى مِنْ هَذَا الْكَنْزِ الَّذِي دَلَّ عَلَيْهِ الطَّالِعُ بِسَعَادَةِ نُجُومِهِ، وَخَتَمَ عَلَى حِفْظِهِ بِأَيْدِي الْأَقْدَارِ قَبْلَ إِفَاضَةِ الْأَيْدِي فِي خُتُومِهِ. وَلَمَّا وَرَدَ كِتَابُهُ مُصَرِّحًا بِالْخُطْبَةِ فَتَحَهُ بِالتَّقْبِيلِ قَبْلَ فَتْحِهِ، وَرَفَعَهُ عَلَى عَرْشِ الْإِكْرَامِ رَافِعًا لَهُ عَنْ صَرْحِهِ، وَهَذِهِ الْمَوَدَّةُ هِيَ الَّتِي لَمْ تَزَلْ مَخْطُوبَةً، وَعَنْ غَيْرِهِ مَحْجُوبَةً، وَلَكِنَّهُ هُوَ كُفٌّ كَرِيمٌ لَا تُرْدُ خُطْبَتُهُ، وَهُوَ الصَّاحِبُ الْمَوَافِقُ الَّذِي لَا تُمَلِّ صُحْبَتُهُ، وَلَا يَحْتَاجُ فِي إِجَابَتِهِ إِلَى رَوِيَّةٍ تَحُولُ عَنْ بَدِيهِهِ النَّظَرِ وَلَا إِلَى الاسْتِزَادِ بِرَأْيٍ فِيهِ يَمْشِي عَلَى الْأَثَرِ وَقَدْ أَرْسَلَهَا إِلَى بَابِهِ هَدِيًّا وَلَمْ يَعْدِلْ بِهِ غَيْرَهُ، فَيَقُولُ «أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا»^{٣٢} فليأخذها أَخْذَ الْأَمَانَةِ وَليضعها فِي خَزَانَةِ صَدْرِهِ الَّتِي هِيَ أَوْثَقُ خِزَانَتِهِ، وَلِيَعْلَمَ

www.tuba.gov.tr

ğında, iki yazıcı melek hazır bulundu. Gönül de halis niyetiyle bunu üstlendi. Bu ikisi asla yalancı olmayan daima doğru olan iki kişidir.

Hitabeye; hitabın tüm çeşitlerinin bir araya getirildiği, dil ve ifadenin de kendisi için toplantısını düzenlediği bir övgüyle başlandı. Yazma işini kulunuz yaptı. Zira bu işe en çok hakkı olan ve buna ehil olan kendisidir. Bu övgü sözü: “Sevgiyi; bir nesep olarak yaratan, «ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha layık» amelleri de buna ilave eden, kişinin, anasını ve babasını terk ettiği günde¹²⁹ şefaati umulacak bir makama yükselten Allah’a hamd olsun!” sözüdür.

Ona dikkatle bakılırsa, arkadaşlığı ve geleneklerinin tanıdık olması hasebiyle, akraba olduğu görülür. Onun en güzel sıfatlarından biri ise; boşanmasını kabul etmeyen bir mezhebe mensup olmasıdır. Kulunuz, aralarındaki dostça ilişkilerin bozulmadan devam etmesini ve kendisine onda bir kız çocuğu olduğu müjdesi verilmemesini umuyor. Aksi halde de içi öfkeyle dolacaktır. Vesselâm.

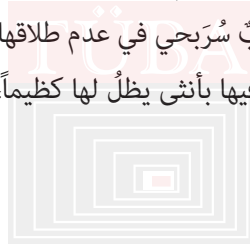
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

.....

¹²⁹ Kıyâme Suresi (75): 10; Abese (80): 34-37.

(٤٨/ب) أَنَّهَا مِنْ بَيِّنَاتِ الْخُدُودِ وَرَبَّاتِ السُّتُورِ وَأَهْلِ النَّصْرَةِ وَالسُّرُورِ، وَأَنَّهَا عُنُسَتْ حَتَّى نُسِيَ لَهَا عَدَدُ الْأَيَّامِ وَالشُّهُورِ، وَلَوْ وَصَفَهَا الْخَادِمُ بِمَا يَنْبَغِي مِنَ الصِّفَةِ لَأَنْصَى لَهَا الْأَقْلَامَ فَلَمْ يُجَمِّمْهَا وَقِيلَ عِنْدَ ذَلِكَ ؛ مَنْ يَمْدَحُ الْعَرُوسَ إِلَّا أُمُّهَا، وَلَمَّا أَجَبَتْ سَيِّدُنَا إِلَى خُطْبَتِهِ هَذِهِ، حَضَرَهَا الْمَلِكُ الْكَاتِبَانِ، وَتَوَلَّاهَا الْقَلْبُ بِنَيْتِهِ وَهُمَا الصَّادِقَانِ لَا الْكَاذِبَانِ، وَبُدِيَ فِيهَا بِتَحْمِيدَةٍ جَمَعَ لَهَا الْخَطَّابُ فَصْلَهُ، وَعَقَدَ لَهَا الْبَيَّانُ حَفْلَهُ، وَأَنْشَأَ الْخَادِمُ كِتَابَهَا وَكَانَ أَحَقُّ بِهِ وَأَهْلُهُ، وَهِيَ ؛ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى جَاعِلِ الْمَوَدَّةِ نَسَبًا وَمَلَحَقِهَا بِالْبَاقِيَّاتِ الصَّالِحَاتِ الَّتِي هِيَ خَيْرُ ثَوَابٍ وَخَيْرُ عُقْبَاءَ، وَرَافِعِهَا إِلَى مَكَانَةٍ تُوَمِّلُ شَفَاعَتُهَا يَوْمَ يَتْرَكُ الْمَرْءُ أُمَّاً وَ أَباً. وَإِذَا نُظِرَ إِلَيْهَا حَقَّ النَّظَرِ وَجَدَتْ مُصَاهِرَةً فِي رِفَاقِهَا وَإِتْلَافٍ أَعْرَافِهَا، وَمَنْ أَحْسَنَ صِفَاتِهَا أَنْ مَذْهَبُهَا مَذْهَبُ سُرْبِحِي فِي عَدَمِ طَلَاقِهَا، وَالْخَادِمُ يَرْجُو أَنْ تَسْتَمِرَّ ذَاتُ الْبَيْنِ عَلَيْهَا سَلِيمَةً وَأَنْ لَا يُبَشِّرَ فِيهَا بِأَنْثَى يَظُلُّ لَهَا كَظِيمًا، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-43

*Şairin birinden duyduğu ilgi dolayısıyla
meliklerden birine yazdığı mektup*

Allah, efendimizin mutluluğunu tamamına erdirmiş, her gün egemenliğini bahtiyar edecek yeni bir vesile yaratsın. Tüm nazım yazarlarının dillerini onun övgüsüyle meşgul etsin, kendisine yıkıcı hiçbir elin ulaşamayacağı bir onur inşa etsin. Tüm zamanlar boyunca, kendisinden daha güvende hiçbir kimsenin olmayacağı şekilde onu güvende kılsın. Cömertliğin ve faziletin şeriatlarını onunla sona erdirmiş. Onun çabalarını yücelerde “Muttalip¹³⁰” olarak, düşmanlarını yok etmede de onu “Hâşim¹³¹” diye damgalasın.

Eğer değerli zahireler; uğruna mücadele verilen ve çokça biriktirilen şeyler konumunda olursa, kuşkusuz övgü zahireleri onlardan daha değerli ve anımları bakımından daha kalıcıdır. Güzelliği sürekli yenilenen, ipek elbiseler bunlardan yapılır. Kendilerinden yapılan ve uzun boyunlara dahi kısmet olmamış gerdanlıklarla süslenir. **[49a]** Onun, kendi ipine dizdiği incileri hür kimseler dizememiştir.

Bu ipek elbiseyi ve bu gerdanlığı getirenler, şairlerdir. Bunlar, bir memlekete önderlik ederlerse, tüm gözler onlara çevrilir ve önlerindeki perdeler kaldırılır. Bunlardan iyi olanlar, mallarını kazanmada alışılmadık yöntemler kullanır, satarken de çok fiyat ister. Müşteri de bunlardan, satıcısından daha fazla kâr eder. İşte, kendisi bir evde ikamet etmekten, sözleri etrafta dolaşan kişi budur. Kıyamet gününe kadar da başkalarına örnek gösterilmeye devam edecektir. Şimdi kim olduğu sorulsa, “Kıyamete kadar, kafiyelerin kendisiyle tekrarlanacağı, her şarkıcının şiirlerini terennüm ettiği, her deve sürücüsünün sözleriyle recez okuduğu falanca kişidir” diye cevap verilecektir.

Her toplantıda kendisi oturuyormuşçasına, ülkenin doğusunda ve batısında meşhur olmuştur. Bendeniz de, insanları onu methetmeye teşvik ederek şöyle

●●●●●●●●●●

¹³⁰ Muttalip: Muttalip/Abdülmuttalip, Hz. Peygamber’in baba tarafından dedesi olup, Hâşim’in oğludur. Câhiliye döneminde Kureyş’e ve Mekke’ye Kâbe’yi ziyarete gelen Araplara büyük hizmetleri olmuştur. Bakınız: H. Ahmet Sezikli, “Abdülmuttalib”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 272-273.

¹³¹ Hâşim: Hz. Peygamber’in baba tarafından atalarından olup, onun da Kureyş’e ve Mekke’ye büyük hizmetleri olmuştur. İbrahim Sarıçam, “Hâşim (Benî Hâşim)”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 405-406.

کتاب کتبہ إلى بعض الملوك عنا به بشاعر

عَمَّرَ اللَّهُ سَعَادَةَ مَوْلَانَا، وَجَدَّدَ لِدَوْلَتِهِ كُلِّ يَوْمٍ بِاسْمِ، وَشَغَلَ بِمَدِيحِهِ كُلَّ لِسَانٍ نَازِلٍ،
وَبَنَى لَهُ مَجْدًا لَا تَصِلُ إِلَيْهِ يَدُ هَادِمٍ، وَجَعَلَهُ السَّالِمَ عَلَى الدَّهْرِ، وَلَيْسَ أَحَدٌ عَلَيْهِ بِسَّالِمٍ
وَخَتَمَ بِهِ شَرَائِعَ الْكَرَمِ وَالْفَضِيلَةِ لِكُلِّ بَادٍ وَخَاتَمٍ، وَوَسَمَ سَعْيِهِ فِي الْمَعَالِي بِالْمُطَلِّبِ، وَفِي
هَلَاكِ الْأَعْدَاءِ بِهَاشِمٍ. إِنَّ كَانَتْ الذِّخَائِرُ الْكَرِيمَةُ مِمَّا يَتَنَاقَسُ فِي اخْتِيَارِهَا وَيُسْتَكْتَرُ مِنْ
ادِّخَارِهَا، فَإِنَّ ذَخِيرَةَ الْمَدَائِحِ أَعْلَى قَدْرًا وَأَبْقَى عَلَى الْأَيَّامِ ذِكْرًا، وَهِيَ الَّتِي تَلْبَسُ مِنْهَا
دِيْبَاجَةٌ يَتَجَدَّدُ حُسْنُهَا عَلَى الْإِبْتِدَالِ، وَيَتَحَلَّى مِنْهَا بِعِقْدٍ لَا تَحْطَى بِمِثْلِهِ الْأَجْيَادُ (١/٤٩)
الْحَوَالِ، وَلَا يَضُمُّ الْبَحْرُ مَا ضَمَّنَتْهُ سُلُوكُهُ مِنَ اللَّالِئِ، وَجَالِبُ هَذِهِ الدِّيْبَاجَةِ وَهَذَا الْعِقْدُ،
هُمُ الشُّعْرَاءُ الَّذِينَ إِذَا أُمُوا بِلَدًا رُفِعَتْ إِلَيْهِمُ الْأَبْصَارُ وَرُفِعَتْ إِلَيْهِمُ الْأَسْتَارُ، وَالْمُجِيدُ مِنْهُمْ
يُعْرَبُ فِي إِجْلَابِ بَضَائِعِهِ وَيُغَالِي فِي أَثْمَانِهَا، فَيَرْبِحُ الْمُشْتَرِي مِنْهَا عَلَى بَائِعِهِ، وَهَذَا هُوَ
الَّذِي تَسِيرُ أَقْوَالُهُ وَهُوَ فِي دَارِ إِقَامِهِ، وَيَبْقَى مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَلَوْ سَأَلَ
عَنْهُ الْآنَ لَقِيلَ هُوَ فَلَانُ الَّذِي رُدَّتْ بِهِ الْقَوَافِي إِلَى مَعَادٍ، وَيَغْنِي بِشِعْرِهِ كُلُّ شَادٍ، وَارْتَجَزَ
بِهِ كُلُّ حَادٍ، وَشُهِرَ فِي شَرْقِ الْبِلَادِ وَغَرْبِهَا، وَكَأَنَّهُ جَالِسٌ فِي كُلِّ نَادٍ، وَرَغِبَ الْمَمْلُوكُ فِي
مَدَائِحِهِ، فَلَا هَرَمَ، وَزُهَيْرَ وَلَا تَعْمَانَ وَزِيَادَ.

dedi: O, ne “Herim” ne “Züheyr” ne “Numan” ne de “Ziyad”dır¹³². Kulunuz bunlardan; bedel olarak hiçbir ödülün karşılayamayacağı alıntılarda bulunmuştur. Elinde imkân olsa, atları gümüş ve altınla nallanmış olsa bile. Fakat samimi sevgisi, o ödülün yerine geçebilir.

Kulunuz; gönlünün verdikleri olmadan, sadece elinin verdiği şeylerin o met-hiyelere karşılık olamayacağını anladı. O, bugün; övgü ile anan, sabah akşam ben kölenize uğrayan, yanına ne zaman gelirse gelsin mutlaka efendimizin özelliklerinden söz eden ve bu haberleriyle duyanları coşturan, önemsenmesi gereken durumlara saygılı, efendimizle ilgili; gözüyle görmese bile kulağın işitmesiyle âşik olacağı şeyler anlatan bir dosttur.

Bendenizin, bunları oturduğu meclislerden nakiller haline getirmesi ve dili ile kalbini hep onun zikriyle meşgul etmesi terbiyesi gereğidir. Böylece onlardan her biri, kendi dostlarını anmakla meşgul olacaktır. Bendeniz; efendimizin kapısına her türlü azığın yerine geçecek ve gecenin karanlığında kendisiyle aydınlanılacak bir ümitte gitti. Bu ümit ve onun gerçekleşmesi arasında, yol mesafesinden başka bir şey yoktur. Ondan sonra aydınlık bir yüz gelecektir. O zaman, şairin şu sözünü örnek olarak verecektir. **[49b]** Senin evinin yakınında konaklayan kişinin istekleri kendisinden, onları yerine getirmesini isteyecektir.

Orada, gözünü ve göğsünü dolduracak şeyler görecektir. Şiirinde; övülmesi gereken kimselerin övgüsüne yer vermişse, şiirine de övgü kazandıracaktır. Ancak o, efendimizin, kendisinden daha fazla cömertlikte bulunmasını isteyerek zulmetmesinden çekinmektedir. Böyle olursa, elinde avucunda ne varsa hepsini bitirinceye kadar eli açık kalacak, elini kapatmak istese de parmakları ona itaat etmeyecektir. Bu defa, kaybettiklerini telafi etmek için, her gün o kapıya gelmek zorunda kalacaktır. Ancak, başkaları infak ettiklerine üzülseler de, kendisi yanındakileri harcadığından dolayı pişman değildir. Vesselâm.

•••••
¹³² Arapların meşhur şairleridir. Bakınız: İsmail Durmuş, “Hiciv”, *DİA*, İstanbul 1998, XVII, 447-449; Süleyman Tülücü, “Muallakat”, *DİA*, İstanbul 2005, XXX, 310-312; Süleyman Tülücü, “Nâbîga ez-Zübyânî”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 262-263; Süleyman Tülücü, “Züheyr b. Ebû Sülmâ”, *DİA*, İstanbul 2013, XLIV, 540-542. Ayrıca bakınız: Betül Can, “Cahiliye Döneminde Edebi Eleştirî”, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 14, Sayı: 42, Kış 2010, 223-230, erişim 25.12.2016 http://ktp.isam.org.tr/pdfdrd/D01777/2010_42/2010_42_CANB.pdf; Kemal Tuzcu, “Klasik Arap Şiirinde Didaktik Şiirler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 47, 2 (2007) 147-171, erişim: 25.12.2016 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/920/11483.pdf>.

وَقَدْ جَبَا الْخَادِمُ مِنْهَا مَا لَا عَوْضَ عَنْهُ مِنْ جَائِزَةٍ وَإِنْ أَوْسَعَتْ يَدَهُ إِمْكَانًا وَ أَنْعَلَتْ خِيْلَهُ
لُجْنًا وَعَقِيَانًا، لَكِنْ تَشْفَعُ الْجَائِزَةُ لَهُ بِصَفْوِ وَدَادِهِ، وَعَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ الْمَدِيحَ لَا تُجْزَى بِعَطِيَّةٍ
يَدِهِ دُونَ عَطِيَّةِ فَوَادِهِ. وَهُوَ الْيَوْمَ صَدِيقٌ وَمَادِحٌ وَغَادٍ عَلَى الْخَادِمِ وَرَائِحٍ، وَلَمْ يَحْضُرْ
عِنْدَهُ فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ إِلَّا وَيَسْمَعُ مِنْ أَوْصَافِ الْمَوْلَى مَا يَطْرُبُ بِخَبَرِهِ وَ يَسْتَعْظَمُ
مَوَاقِعَ خَطَرِهِ وَ مَا تَعَشَّفُهُ الْأُذُنُ بِسَمَاعِهَا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ الطَّرْفُ بِنَظَرِهِ. فَإِنَّ مَنْ ذَأَبَ الْخَادِمَ
أَنْ يَجْعَلَ ذَلِكَ نُقْلَ مَجَالِسِهِ وَأَنْ يُؤْنَسَ بِهِ لِسَانُهُ وَقَلْبُهُ حَتَّى يَغْدُو كُلُّ مَنْهُمَا مُغْرَى
بِأَنْسِهِ، وَقَدْ سَارَ إِلَى بَابِ الْمَوْلَى وَفِي صُحْبَتِهِ أَمَلٌ يَغْنِي عَنْهُ غِنَاءُ الزَّادِ وَيَسْتَصِيءُ بِبَيَاضِهِ
فِي سَوَادِ اللَّيْلَةِ الظُّلُمَاءِ، وَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَجْوِهِ إِلَّا مَسَافَةُ الطَّرِيقِ وَلِقَاءُ ذَلِكَ الْوَجْهِ
الطَّلِيقِ، وَعِنْدَ ذَلِكَ يَتِمُّثَلُ بِقَوْلِ الشَّاعِرِ:

(٤٩/ب) إِذَا مَا أَمْرٌ أَلْقَى بَرَبْعَكَ رَحْلَهُ فَقَدْ طَالَبْتَهُ بِالنَّجَاحِ مَطَالِبُهُ.

وَ سَيَرَى هُنَاكَ مِلءَ عَيْنِهِ وَصَدْرِهِ، وَيَكْتَسِبُ لَشَعْرِهِ فَخْرًا إِذَا كَانَ فخر الْمَمْدُوحِينَ فِي
شِعْرِهِ، إِلَّا أَنَّهُ يَخَافُ أَنْ يُعْدِيَهُ الْمَوْلَى بِسَمَاحِهِ فَيَسْتَنْفِذَ مَا لَدَيْهِ وَتَسْتَمِرَّ يَدَاهُ عَلَى
الْبَسْطِ حَتَّى لَوْ قَبْضَهُمْ لَمْ تَطْعُهُ أَنْامُلُ يَدِهِ، وَيَحْتَاجُ كُلَّ يَلْزَمِ ذَلِكَ الْبَابَ لِيَجِدَ فِي كُلِّ يَوْمٍ
خَلْفًا، وَلَا يَأْسَفُ عَلَى إِنْفَاقِ مَا عِنْدَهُ إِذَا وَجَدَتِ الْنَفُوسُ بِالْإِنْفَاقِ أَسْفًا. وَالسَّلَامُ

MEKTUP-44

Allah tarafından korunan Musul kenti emîrlerinden birinin, Şam emîrlerinden birine göndermek üzere, kendisi adına yazmasını istediği ve beraberinde hediye olarak şarap gönderdiği mektuba cevap

Allah, yüce efendimizin yaşantısını güzelleştirsün¹³³. Arkadaşlarını, sohbetine susamış bahçelere dönüştürsün. Değerini, efendinin; yönetiminde bulunan kimselere olan üstünlüğü mertebesine çıkarsın. Saadetin kendisinden asla yüz çevirmeyeceği bir şekilde aralarını kaynaştırsın. Menkıbelerini, öyle güzel bir gerdanlık gibi dizesin ki, hiçbir gerdanlık bu konuda onun derecesine erişemesin. Günlerini; ticaret panayırları ve sırf alış verişinin yapıldığı günlerden alıkoyan, aşk şiirlerinin okunduğu günlere çevirsin. Ona, kıskancın ömrünü yiyip bitiren bir ömür başlasın.

Efendimizin mektubu kölenize, daha önce ortaya atılmış olan öneriye uygun bir zamanda geldi. Böylece bu mektupla, bendenizin gönlü alabildiğine ferahladı. Mektup da, meydana getireceği rahatlamanın farkındaymış gibi, bendenizi alelacele ziyaret etti. Özleminden doğan hastalıklar, işte bu mektupla şifa bulur. Kendisinde değil de onun benzerlerinde şifa umulmaya kalkılırsa, bilinsin ki bu konuda onun bir benzeri yoktur.

Göz bu mektupla, kendi siyahlık ve beyazlığından kalbe bir gömlek giydirerek onu kontrolünde tutmak ister. Onun elinde var olan şeyler, bulutlarda olsaydı, sürekli olarak ve bolca yağmur yağdıracaktı. Dolayısıyla hiçbir toprak parçası, kuraklıktan dolayı ondan şikâyet etmeyecekti. Zamanın yüzü onun sayesinde parlayacak, daima taze ve canlı kalacaktı. O ellerin en makbulü; gönülleri kendine râm eden, kendi ekini nasıl yeşermiş ise başkasının ekinini de aynı şekilde yeşerten ve bunu tüm zamanlara hâkim kılan sevgiyi her yana saçan ellerdir.

Sevgi, bu şekilde çok saçılmış olsa da, zamanın kendisine zulmetmesinden ve değerinin düşmesinden korkmamalıdır. Sevgi o kadar şerefli bir özelliktir ki, onu başkalarına vermede cimri davranılsa bile, [50a] kişi bu konuda yerilmez.

• • • • •

¹³³ Tercüme şu şekilde de olabilir: “Allah yüce efendimiz Emir el-Eshalar’ın yaşantısını güzelleştirsün.” Buradaki el-Eshalar kelimesi çözülememiştir.

كُتِبَ سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْدِقَائِهِ مِنْ أَمْرَاءِ الْمَوْصِلِ الْمَحْرُوسَةِ
أَنْ يَمْلِيَهُ عَلَيْهِ لِيَكْتُبَهُ إِلَى بَعْضِ الْأَمْرَاءِ بِدَمَشَقٍ، وَقَدْ أُرْسِلَ إِلَيْهِ هَدِيَّةٌ
بِهَا خَمْرٌ

أَنْصَرَ اللَّهُ عِيْشَ الْمُؤَلَى الْأَمِيرِ الْإِسْهْلَارِ الْأَجَلَ السَّيِّدِ، وَمَثَّلَ رُبْعَهُ بِالرُّوضِ الْمَجُودِ، وَزَفَعَ
قَدْرَهُ رَفَعَ السَّيِّدَ عَلَى الْمَسُودِ، وَوَصَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ السَّعَادَةِ وَصَلًا لَا يُنْتَابُ بِصُدُودِ، وَنَظَّمَ
لَهُ الْمُنَاقِبَ عَقْدًا لَا يَنْتَهِي إِلَيْهِ حَسَنُ الْعُقُودِ، وَجَعَلَ أَيَّامَهُ نَسِيًّا تَلْهِي عَنْ أَيَّامِ سَلْعٍ وَأَيَّامِ
زُرُودٍ، وَأَجَزَلَ لَهُ مَوْهَبَةَ الْعُمَرِ الَّتِي تَقْضِي بَوْرَاثَةَ عُمَرِ الْحُسُودِ، وَرَدَّ كِتَابَهُ فَجَاءَ الْخَادِمُ
عَلَى وَفْقِ الْإِفْتِرَاحِ وَانْشَرَحَ لَهُ صَدْرُهُ فَفَاتَ مَدَى الْإِنْشِرَاحِ، وَزَارَهُ مُسْرِعًا كَأَنَّهُ عَلِمَ مَا
يَجِدُ إِلَيْهِ مِنَ الْإِزْتِيَاكِ وَهُوَ الَّذِي تَسْتَشْفِي بِهِ الْأَشْوَاقُ مِنْ أَمْرَاضِهَا، وَلَا عَوْضَ عَنْهُ إِذَا
اسْتَعْنَى عَنِ الْأَشْيَاءِ بِأَعْوَاضِهَا، وَبِهِ تَشْرَفُ الْعَيْنُ عَلَى الْقَلْبِ لِتَقْمُصِهِ لِبَاسًا مِنْ سَوَادِهَا
وَبَيَاضِهَا، وَقَدْ تَضَمَّنَ مِنْ أَيْدِيهِ مَا لَوْ أَنَّهُ لِلْسَّحَابِ لَاسْتَمَرَ سَكْبًا، وَلَمَّا اشْتَكَّتْ أَرْضٌ مِنْهُ
جَدْبًا، وَلْتَهَلَّلَ بِهِ وَجْهُ الزَّمَنِ حَتَّى لَمْ يَزَلْ رَطْبًا، وَمَنْ أَحْسَنَ تِلْكَ الْأَيَادِي مَا بَذَلَهُ مَنْ
الْمُودَّةِ الَّتِي تَطَوَّعَتْ بِهِ نَفْسُهُ وَزَكَى غَرْسُهَا كَمَا زَكَ غَرْسُهُ، وَأَحْلَمَ عَقْدُهَا عَلَى الْأَيَّامِ فَلَا
يُخْشَى شَطَطُهَا وَلَا وَكْسُهُ، فَهِيَ الْكَرِيمَةُ الَّتِي الشُّحُّ بِمِثْلِهَا (١/٥٠) غَيْرُ مَذْمُومٍ، وَالْفَائِزُ بِهَا
وَحَدَّهَا مِنَ الدُّنْيَا غَيْرُ مَحْرُومٍ، وَأَنْ وُضِعَ الْخَتَمُ عَلَى مُودَّةٍ مِنَ الْمُودَّاتِ فَإِنَّهَا هِيَ الرِّحِيقُ
الْمَخْتُومُ، وَلِهَذَا مَائِلُ الْمُؤَلَى بَيْنَهَا وَبَيْنَ شَرَابِ بِلَادِهِ، وَجَعَلَهَا مِنَ الشَّيْءِ الَّذِي يَسْتَدِلُّ
عَلَيْهِ بِأَشْبَاهِهِ وَابْدَادِهِ.

Dünya nimetlerinden yalnızca onu elde eden kişi, diğer nimetlerden mahrum olmuş sayılmaz.

Sevgiler arasından, üzerine mühür vurulmayı hak eden bir sevgi varsa o da mühürlü şaraptır. Efendimiz bu yüzden, sanki benzerleri ve denkleri olan bir nesne imiş gibi bunu, kendi memleketinin şaraplarıyla karşılaştırmak istedi. Ve eleştirilerinin mihenk taşına vurması için mektubu bendenize gönderdi. Niteliklerini dile getirmek için, bu konuda kalem oynatmış ve güzel kokularından yararlanmaya çalışmıştı.

Önce onu, mücevherden yapılmış bir fincanın içine koymak istedi. Sonra, şişenin bunun için daha uygun olacağını düşündü. Çünkü şişe, onu gizlemiyordu. O fincanın içeriğini tümüyle çektiğinde, onun en saf ve güzel kısmının su ile karıştırılmış kısmı ve en kaliteli bölümünün boynunda olduğunu gördü. Bunun yanında, onun pek çok değerli huylarının olduğunu da müşahade etti. Ancak, cesaret ve hoşgörü tüm vasıflarına baskın geliyordu.

Su ile cezalandırıldığında verdiği tepki bir hararetti. Bir hastalığa neden olduğunda ise bizzat kendisi bu hastalığın doktorluğuna soyunuyordu. Şair, “yegâne lezzet tuzağı bu mudur” derken onu kast etmektedir. Buna cevap olarak, kendisinin ve benzerlerinin tuzak olduğu vurgulandı.

Gözle görülür her hangi bir şekle girmeksizin, sevinçle kendisi aynı zamanda çıkageldiler. Çokluğuna rağmen, en nefis hediyelerden biri olarak gözle görülecek hale gelse bile, onu hediye eden kimse, yalnızca hurmaları sıkma yerine taşıyan biri olarak nitelendirilemez. Kendisi bu denli beğenilmeseydi, değerli taşlarla taçlandırılmazdı. Sarı renkli gözükmesi, yalnızca canının sıkılmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa kendi ağırlığına altına dahi değiştirilmez.

Tüm insanlar onun peşinden koşmaktadır. Ancak, onu en güzel şekilde talep etmedikleri gibi, Allah’a karşı sorumluluk sahibi de değiller. Kendisi, hangi güzelliğe isim vermemiş, ya da hangi güzellik kendisine isim olmamış ki? Onun gerçek değerini bilip de onu korumayan var mı? “O, ancak ruhun cevherinden yaratılmış yahut ruhun cevheri kendisinden yaratılmıştır” denilebilir.

Şayet, efendimiz onu kendi huylarından biriyle kaynaştırsaydı, nitelikleri mükemmel olacak ve güzelliğiyle ortalığı aydınlatacaktı. Bunun sonucu olarak da en basitinden, haramlık derecesinden uzaklaştırılacak, boş sözlerle günahlardan arınacak ve “bu karışım, cennet pınarıyla yapılan karışımdan daha güzel bir huy karışımıdır” denecektir. Vesselâm.

وَأَرْسَلَهُ إِلَى الْخَادِمِ لِيَعْرِضَهُ عَلَى مَحَلِّ انْتِقَادِهِ وَقَدْ هَزَّ الْقَلَمُ لَوْصَفِهِ، وَاسْتَمَدَّ مِنْ طِيبِ عَرْفِهِ، وَأَرَادَ أَنْ يَحْمِلَهُ فِي كَأْسٍ مِنَ الْجَوَاهِرِ ثُمَّ رَأَى الرُّجَاجَةَ أَوَّلَى بِهِ لِأَنَّهَا لَمْ تُخَفِّهِ، وَلَمَّا ارْتَشَفَ تِلْكَ الْكَأْسَ وَجَدَ مَحْضَهَا فِي مَذْقِهَا وَجِدَّتْهَا فِي عِنَقِهَا، وَأَخْلَقَهَا الْكَرِيمَةُ كَبِيرَةً، غَيْرَ أَنَّ الشَّجَاعَةَ وَالسَّمَاحَ أَغْلَبَ عَلَى خُلُقِهَا، فَإِذَا عُوْتُتْ بِالْمَاءِ كَانَ اعْتِذَارُهَا لَهِيَّابًا، وَإِنْ أُحْدِثَتْ دَاءٌ كَانَتْ مِنْ ذَلِكَ الدَّاءِ طَيِّبًا، وَإِيَّاهَا عَنَى الشَّاعِرُ بِالْأَحَدِ بِنَصِيبٍ مِنَ اللَّذَّةِ، فَأَحْبَبَ بِهَا وَبِأَخَوَاتِهَا نَصِيبًا، وَلَقَدْ جَاءَتْ هِيَ وَالسُّرُورُ عَلَى قَدَرٍ وَ لَطَفَتْ عَنْ مُشَاكَلَةِ الْأَجْسَامِ لَوْ أَنَّهَا تَدْرُكُ بِالْبَصَرِ، وَهِيَ مِنْ أَنْفُسِ الْهَدَايَا عَلَى كَثَرَتِهَا، فَلَا يُضْرَبُ الْمَثَلُ لِمَهْدِيَّهَا بِحَامِلِ التَّمَرِّ إِلَى هَجَرٍ، لَوْلَا أَنْ تُعْجِبَ بِنَفْسِهَا لَمَّا تُوجَّتْ بَتِيْجَانٍ مِنَ الْخَبَبِ، وَلَمْ تَرِ صَفَاءَ اللَّوْنِ إِلَّا لَامْتِعَاضِهَا حَيْثُ لَمْ تُوزَنْ بِمِثْلِهَا مِنَ الدَّهَبِ، وَكُلُّ النَّاسِ لَهَا طَالِبٌ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَتَّقِي اللَّهَ وَلَا يُجْمَلُ فِي الطَّلَبِ، فَأَيُّ حُسْنٍ لَمْ تَكُنْهُ وَلَمْ يَكُنْهَا، وَمَنْ الَّذِي يَعْرِفُ حَقِيقَةَ قَدْرِهَا وَلَمْ يَصْنُهَا، وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ جَوْهَرِ الرُّوحِ، أَوْ خُلِقَ جَوْهَرُ الرُّوحِ مِنْهَا، وَلَوْ مَزَجَهَا الْمَوْلَى بِخُلُقٍ مِنْ أَخْلَاقِهِ لَكَمَلَتْ أَوْصَافُهَا وَ أَشْرَقَتْ فِي الْحُسْنِ، فَحُسِّنَ إِشْرَاقُهَا، وَكَانَ أَيْسَرُ ذَلِكَ أَنَّهَا نُقِلَتْ عَنْ دَرَجَةِ التَّحْرِيمِ، وَتَنَزَّهَتْ عَنِ اللَّغْوِ وَالتَّأْثِيمِ، وَقِيلَ هَذِهِ مَزَاجُ الْأَخْلَاقِ الَّتِي هِيَ الطُّفُّ مِنْ مَزَاجِ التَّسْنِيمِ وَالسَّلَامِ.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-45

[50b] *Bağdat'taki aziz Nebevî divandan biri serpuşlu diğeri sarıklı ellerinde hediye teşrifatı olan iki elçinin getirdiği mektuba cevap olarak yazdığı mektup*

Allah, saygıdeğer Nebevî meclisin destekçilerini güçlendirsin. Bütün bölgele-
rin yönetimini kendisinin elinde toplansın. Ona yapılan itaat dolayısıyla tüm
ağır yükleri ortadan kaldırsın. Değerler arasında değeri nasılsa, yaşantısını da
aynı şekilde örnek bir yaşantı haline getirsin. Onun, sağanak yağmur taşıyan
bulutlar misali varlığıyla yeryüzünü diriltsin. Yeryüzünü; günahlardan arınma
yerini tutan adaletinden yoksun bırakmasın. Düşmanlarının, kendisine karşı
alenen güç kullanmalarına ve gizliden gizliye tuzak kurmalarına fırsat vermesin.
Onları; Bedir Savaşında öldürülüp kör bir kuyuya atılan ve cehenneme
giden müşrikler ve bunlara hasretle yanan yandaşlarına ilhak etsin.

Bendenize şanlı bir mektup geldi. Onun ortaya çıkmasıyla, bereket de gün
yüzüne çıktı. Satırlarından hikmet kaynakları fişkırdı. Halkın tüm işleri onun
emirlerine bırakıldı. Herkes kendi işlerinde onun bu emirlerinden istifade
etmeye başladı. Yücelikte; Allah'ın kitabından sonra ikinci sıradadır. Mührü,
salâvat ve selâmlar eşliğinde açılır. Kendisiyle yapılacak özel sohbetten önce
mutlaka bir sadaka verilir ki, kendisi buna layıktır.

Kulunuz; mektubun konumu hakkında ve onun iyiliklerine karşı şükrünü eda
etmesiyle ilgili olarak en iyi şekilde bilgilendirilmiştir. Ancak bunlar, onun mek-
tubu daha fazla sarıp sarmalamasına ve abdestsiz olarak ona dokunmamasına
yol açmıştır. Kendisine iyice alıştığından dolayı, onun kendisinden “iki aylık
mesafe¹³⁴”den fazla uzak tutmamakta, onu en samimi dostları arasında bulun-
durmakta, onun isteklerini yerine getirmede ve ona karşı nazik davranmada,
îcâzla detay arası orta yolu tutmaktadır. Resûlullah'a^(sav) dünyadan üç şey sevdi-
rilmesine¹³⁵ karşılık, kölenize; bu mektubun dışında hiçbir şey sevdirmemiştir.

• • • • •

¹³⁴ Necm Suresi (53) 9. ayetten mülhemdir.

¹³⁵ Hz. Peygamber'in^(sav); “Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi. Güzel koku, kadın ve gözümün nuru namaz” şeklinde nakledilen hadisi için bakınız: Nesaî, *Sünen*, İşretü'n-Nisa I, VII, 61.

(٥٠/ب) كتابُ كتبه إلى الديوان العزیز النبوی ببغداد جواباً عن كتابٍ ورد منه مع رسولین أحدهما مشربش والآخر مُعمّم وعلى ידיهما تشریف الخَلْعَة

أَعَزَّ الله أنصار الديوان العزیز النبوی وَجَمَعَ له مُلك الأقطار، وَ محى بطاعته كِبائر الأوزار، وَمثل سيرته في السیر كَقَدْره في الأقدار، وَأَحْيَا الأرض بِجُوده الذي يجري منها مجرى السحاب المِدرار، وَلَا أَخْلَاهَا مِنْ ظِلِّ عدله الذي يَقُومُ لها مَقَام الاستِغفار، وَقَصَّر يد أعدائه عن بسطة الحول في الإعلان، وَمُخَاتَلَة الحيلة في الأسرار، وَأَلْحَقَهُمْ بأهل القَلِيب البَدْرِي في حَسرة الأسفِ وَاسْتِئْصَال البوارِ. وَرَدَّ على الخادم كتابُ كريم سَفَرَتِ البركة بِسُفُوره، وَتَفَجَّرَتْ ينابيع الحكمة مِنْ سَطُوره، وَ نِيطت أُمُور الخَلْقِ بأوامرِ مُرسِلِهِ، فَكُلُّ يَسْتَمِدُّ مِنْ أوامِرِهِ مَجْرَى أُمُوره، وَهو ثاني كتاب الله في التَعْظيم، والذي يتبع فَضْ خَتَامِهِ بالصلاة والتسليم، وَيُقَدِّم بين يدي نجواه صَدَقَّةً وَهو جَدِير بذلك التقديم، وَقَدْ فَقه الخادم في المَعْرِفَة بِمَكَانِهِ وَالقيام بِشكر إِحْسَانِهِ، فَلَمْ يَرُدُّ عليه إِلَّا تَزَمُّلً وَتَدَنُّرً وَلَمْ يَمْسُهِ حَتَّى تَطَهَّرَ، وَمِمَّا أَلْفَهُ مِنْهُ أَنْ يجعله «كقَاب قَوْسَيْنِ»^{٢٣} في الاقْتِرَابِ، وَيَرْفَعَهُ في دَرَجَة أَوْلِيائِهِ عَنْ مُمَاتِلَة الْأَشْبَاهِ وَالْأَضْرَابِ، وَيَجْمَعُ لَهُ في نَجح مَطَالِبِهِ وَمُلاطفة خطابِهِ بين الإيجاز وَالإِسْهَابِ.

Soy bakımından değilse de, iftihar bakımından kendisine adeta bir kardeş olması, ona karşı olan sevgisini kat kat arttırmıştır. Bu hususların (soy ve iftihar) her ikisi de, sevinmeye neden olan etkenlerdendir. Biri, kulakların nasibi, diğeri ise gözlerin kısmetidir. Kulunuz; kulakların payına düşen kısmı nitelemiştir ki, o da kâğıdın süsüdür. Bize, gözlere ait olan şeyleri yani elbiselerin süslerini de nitelesin.

Müminlerin Emîri'nin mektubu ile hediyesi; kendileri için adak adayanın arzusu yerine geldiği için oruç tuttuğu iki bayramdır. [51a] Ayrıca bu iki bayramda, kıskançların boyunları; kasap bıçağından daha keskin olan kıskançlık bıçağıyla vurulur. Bu hediye elde eden kimsenin hem dünyasında hem de ahiretindeki kazancını bundan daha fazla arttıran bir şey yoktur. Bu elbise; kendisine dokunan kimse için, bereketinin feyzi bakımından, gördüğü kimseye de tanıdık olması yönünden tıpkı Peygamber'in^(sav) bürdesi gibidir.

Onu giyen kimse; en parlak yıldızlarla süslü, kendisiyle birlikte hareket eden herkese, sabah olmadan önce emeline kavuşmasını taahhüt eden bir geceye benzer. Hâlbuki sabah, kendisinde yürüyen herkesi alelade bir yolcu gibi görür.

Bu siyah rengin devlet için bir arma olarak seçilmesinin¹³⁶ tek nedeni, karşıtları bir araya getirmektir. Devletin kendisi beyaz olduğundan, yüzünü en güzel şekilde ortaya çıkaracak olan siyah elbiseyi giymelidir. Bu nimet bendenize ulaşınca, hem ilminde hem de bedeninde gelişmeler meydana geldiğini, işlerinin ve kararlarının daha isabetli olmaya başladığını gördü. Bunun üzerine, gönlünü; izinin silinmesi mümkün olmayan, Müminlerin Emîri'nin dostluğuyla mühürledi.

Kulunuz ayrıca, bu değerli elbisenin üzerine, kendisine hediye edilen kılıcı da kuşandı. Denildiğine göre bu levha (kılıç), şimşekten yapılmıştır. Gözler de, ancak böylesi bir kılıcı kuşanan kimseye yönelir. Bunun, yalnızca omuzlarını süslesin diye kendisine verilmediğini anlamıştır. Aksine, bu kılıçla düşman topluluklarıyla karşılaşsın, onların kellelerini temrenlerine sırık yapsın ve keskinliğini daha da arttırsın diye verilmiştir.

Bu kıyafetleri kuşanarak, sırtı mücadele yeri olarak yaratılan, bir aylık mesafeyi gidip gelerek kateden rüzgârla desteklenmiş ata biner ve bu atın tıpkı Resûlullah'ın atı gibi çok hızlı koştuğunu görür. Tüm bunları en mükemmel dereceye

.....

¹³⁶ Abbasiler siyah renkli bayrak kullanmaktaydı. Burada kastedilen devlet Abbasilerdir.

وَإِنْ حُبَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ مِنْ دُنْيَاهُ ثَلَاثٌ فَلَمْ يُحَبَّبْ إِلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ دُنْيَاهُ سِوَى الْكِتَابِ وَزَادَهُ حُبًّا إِلَى حُبِّهِ أَنَّهُ اقْتَرَنَ بِهِ الْآنَ أَخٌ هُوَ شَقِيقُهُ فِي دَرَجَةِ الْاِفْتِخَارِ لَا فِي عِرْقِ النَحَارِ وَكِلَاهُمَا مِنْ دَوَاعِي السُّرُورِ، فَهَذَا مِنْ حِطِّ الْأَسْمَاعِ وَهَذَا مِنْ حِطِّ الْأَبْصَارِ. وَقَدْ وَصَفَ الْخَادِمَ مَا هُوَ مِنْ حِطِّ السَّمْعِ وَهُوَ وَشْيُ الْقِرَاطِسِ. فليصف مَاهُو مِنْ حِطِّ الْبَصَرِ وَهُوَ وَشْيُ اللَّبَاسِ. وَكَتَابُ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَخَلِيعَتُهُ عِيدَانُ يُصَامُ لَهُمَا وَفَاءً لِنَذْرِ النَّاذِرِ، وَتُنَحَّرُ (1/51) فِيهِمَا رِقَابُ الْحُسَادِ بِمُدِيَّةِ الْحَسَدِ الَّتِي هِيَ أَمْصَى مِنْ مُدِيَّةِ الْجَزَارِ، وَلَا يُرِيدُ الْفَائِزُ بِتِلْكَ الْخَلْعَةِ مَزِيدَ حِطِّ فِي دُنْيَاهُ وَأُخْرَاهُ، وَهِيَ اخْتُ الْبُرْدَةِ النَّبَوِيَّةِ فِي قَيْضِ بَرَكَتِهَا لِمَنْ يُصَافِحُهَا، وَفَارَ بِهَائِهَا لِمَنْ يَرَاهُ، وَلَابَسُهَا يَخْرُجُ مِنْهَا فِي لَيْلَةٍ خَالِكَةِ الدَّوَابِّ، مُزْدَانَةٌ بِكَوَاكِبِ سُعُودِهَا الَّتِي هِيَ أَنْوَرُ مِنَ الْكَوَاكِبِ كَامِلَةٌ لِسَارِيهَا بَنِيْلٌ مَطْلُوبُهُ قَبْلَ الصَّبَاحِ الَّذِي يَحْمَدُ السَّارِي فِيهِ مَسِيرَ الرِّكَائِبِ، وَهَذَا اللَّوْنُ الْأَسْوَدُ لَمْ يُخْتَرْ شَعَارًا لِلدَّوْلَةِ إِلَّا لِلْجَمْعِ بَيْنَ الْأَضْدَادِ، فَإِذَا كَانَتْ هِيَ الدَّوْلَةُ الْبَيْضَاءُ فَأَحْسَنَ مَا يَخْرُجُ وَجْهَهَا فِي لِبَاسِ السَّوَادِ، وَلَمَّا أَفِيضَ عَلَى الْخَادِمِ وَجَدَ بَسْطَةً فِي عِلْمِهِ وَجَسْمِهِ وَنَفَاقًا فِي أَمْرِهِ وَعَزْمِهِ، وَخَتَمَ بِوَلَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى ضَمِيرِهِ فَلَا يُمَحِي أَثَرُ خَتْمِهِ، وَكَذَلِكَ فَإِنَّهُ ارْتَدَى عَلَيْهِ بِنَجَادِ الصَّفِيحَةِ الَّتِي وُضِعَ فِي يَدِهِ قَائِمُهَا، وَقِيلَ هَذِهِ هِيَ الْبَارِقَةُ الْمَطْبُوعَةُ مِنْ مَتْنِ الْبَرَقِ فَلَا يَخْطِئُ إِلَّا بَارْتِدَادُ الطَّرَفِ شَائِمُهَا.

ulaştıran şey, onların çok yüce, çok şerefli bir el tarafından gönderilmiş olmalarıdır. Bu el, hediye ile birlikte gönderilen dağınık şeyleri de asla unutmamıştır. Bu elin, kendisiyle değiştirilebileceği eşi ve benzeri başka bir el yoktur. İşte bu el, Emir Şemseddin¹³⁷ ve Fakih Muhiddin'in¹³⁸ elidir. Allah her ikisini de muvaffak etsin. Onlar kimin yanında bulunmuşlarsa, mutlaka onun gücüne güç katmışlardır. Onların, birbirlerini desteklemeleri bakımından, Musa ile Harun'dan başka benzerleri yoktur.

[51b] Bendenizin Aziz Divan'ın katındaki değerinden dolayı, her ikisi (Emir Şemseddin ve Fakih Muhiddin) kendisine bu hediyeleri gönderdiler. Böylece onun şanını daha da yücelttiler. Bir şapkanın kararlılığı ve bir sarığın vakarıyla hem sağdan, hem soldan kendisini desteklediler. Bunlardan her biri, kendilerine yüklenen görevler konusunda son derecede zekidirler. Kimileri, bu zekânın bir çeşit yıldız falcılığı olduğu görüşündedir.

Bu yerin sınırlarına girdiklerinde, onları karşılamak için çıktı. Onlarla bir an evvel karşılaşma fırsatı vermesi için Allah'a yalvarmaya ve adımlarını sıklaştırmaya başladı. Onların o mekâna yaklaşmalarını beklemedi. Zira o beklemeyle hizmetinin değerini yitirecekti.

Beldesinin halkına da seslenerek; onları karşılamaya gelmelerini, farz ve nafîle ne gerekiyorsa yerine getirmelerini, taşralı olsun kentli olsun, yaşlı olsun genç olsun herkesin bu karşılama törenine katılmasını söyledi. Ayrıca, hepsinin belli bir yere gelerek toplanmalarını ve Cenab-ı Allah'ın; mescitlere giderken, giyilmesini emrettiği güzel elbiselerini giymelerini emretti.

Bunlar; kölenizin yüce divanın elçileri için yaptıkları ve bunu bir hizmet olarak gördüğü şeylerin bir kısmıdır. Elçiler, efendilerinin rahmet melekleri ve nimetlerinin taşıyıcısıdır. Ruhu ve kelimesiyle kimi kendine tahsis etmişse ona giderler. Bunlardan ilim sahibi olanları, bu dünyada ilim bakımından yüceltir ve saygınlığının göstergesi olarak ona güvenli bir bölge inşa eder. Ayrıca insanlarla kendisini, faziletin rahme dönüştürdüğü, ilim sevgisine dayalı bir bağla bağlar.

•••••

¹³⁷ Emir Şemseddin: Bu emir muhtemelen Musul Meliki Nüreddin Arslanşah b. Mes'ûd'un (589-607/1193-1210) emiri olan ve 594/1197-1198'de ölen Şemseddin Abdullah b. İbrahim'dir. Bakınız: İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih*, XII, 594/1197-1198 yılı olayları.

¹³⁸ Fakih Muhiddin: Bu şahıs da muhtemelen Musul Meliki İzzeddin Mes'ûd'un yanında bulunan ve onun tarafından Sultan Selâhaddin'e elçi olarak gönderilen kişidir. Ramazan Şeşen, "Eyyûbiler Devleti", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, VI, 319.

وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهَا لَمْ تَوْضِعْ فِي يَدِهِ لِيَزِينَ عَاتِقَهُ بِحَمْلِهَا، بَلْ لِيَلْقَى بِهَا جُمُوعَ الْأَعْدَاءِ
فَيَجْعَلَ رُؤُوسَهُمْ عُمْدًا لِنَصْلِهَا، وَيَزِيدَهَا مَضَاءً أَنَّهُ ارْتَدَى بِهَا عَلَى الْجَوَادِ الَّذِي جَعَلَ ظَهْرَهُ
لِمَسَاعِيهِ صَدْرًا وَأَمَدًا مِنْهُ بِالرَّيْحِ الَّتِي تَغْدُو شَهْرًا وَتَرُوحُ شَهْرًا، وَوَجَدَهُ عِنْدَ الرِّكْضِ بَحْرًا
كَمَا وَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ جَوَادَهُ بَحْرًا. وَتَكْمِلُهُ هَذَا كُلُّهُ أَنَّهُ وَصَلَ عَلَى يَدِ رَفِيعَةِ الْعِمَادِ إِنْسَالَهَا
مِنْ أَفْضَلِ الْأَيَادِ وَهِيَ الَّتِي لَمْ تَشَنْ مَا أَرْسَلَ مَعَهَا بِبَدَاذَةِ انْخِفَاضِهَا، وَلَمْ يَكُنْ لَهَا كُفَاءٌ
حَتَّى يُسْتَبَدَّلَ عَنْهَا بِأَعْوَاضِهَا، وَتِلْكَ الْيَدُ هِيَ يَدُ الْأَمِيرِ شَمْسِ الدِّينِ وَالْفَقِيهِ مَحْيِ الدِّينِ
وَفَقْهُمَا اللَّهُ وَهُمَا يَجَانِبَا عِزًّا لِمَنْ بُعِثَا إِلَى جَانِبِهِ وَلَا شَيْبَةَ لَهْمَا إِلَّا مُوسَى وَهَارُونَ فِي
شَدِّ عَضْدِ (ب/٥١) أَحَدِهِمَا بِصَاحِبِهِ، وَلِكِرَامَةِ الْخَادِمِ عَلَى الدِّيوانِ الْعَزِيزِ أَرْسَلَا إِلَيْهِ فَبَسَطَا
لَهُ فِي الْكِرَامَةِ، وَأَيَّدَاهُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ بِصَرَامَةٍ قَلَنْسُوءَةٍ وَوَقَارِ عِمَامَةٍ، وَكُلَّ مِنْهُمَا أَلْمَعِيَّ
فِيمَا حُمِّلَ مِنَ التَّحْمِيلَاتِ، وَقَدْ قِيلَ أَنَّ الْأَلْمَعِيَّةَ نَجَامَةٌ وَلَمَّا شَارَفَا هَذِهِ الْأَرْضَ خَرَجَ إِلَى
لِقَائِهِمَا فَاهْتَبَلَ نُهْزَةَ الْبِدَارِ وَأَوْسَعَ لَخُطَوَاتِهِ فِي الْإِكْثَارِ، وَلَمْ يَنْتَظِرْ بِهِمَا قُرْبَ الْمَكَانِ
فَيُضِيعَ فِي خُدْمَتِهِ بِذَلِكَ الْإِنْتِظَارِ، وَنَادَى فِي أَهْلِ بَلَدِهِ بِأَنْ يَخْرُجُوا فِي حَفْلِهِمْ وَيَأْتُوا
بِفَرَضِهِمْ وَنَفْلِهِمْ مَا بَيْنَ صَاحٍ وَدَاجِنٍ وَأَخْمَصٍ وَمَارِنٍ، وَأَمَرَهُمْ بِأَنْ يَتَوَارَدُوا عَلَى مَوْدٍ
وَيَتَوَاعَدُوا إِلَى مَوْعِدٍ وَأَنْ يَأْخُذُوا زِينَتَهُمُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِأَخْذِهَا عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Bendeniz, Muhiddin'den Musul'da bir meclis tesis etmesini istedi. Bu sayede Musul'da kendi evini kuracak, minaresini yükseltecek ve meclisin haberleriyle birlikte kendisinin de haberleri yayılacaktır. Bunu yaparsa, kendisine Irak'ın; büyüğü bir nefes veya şifa niyetiyle okunan bir dua mesabesindeki hoş nefeslerini hediye etmiş olacaktır.

Bu adamla ondan önce gelmiş olan babası, iki sâlih kişi, minberin şakıyan bül-bülleri dirler. Sabah akşam hep faydalı anıları zikretmek onların şanındandır. Onlar sadece bunu tekrarlayıp durmaktadır. Çoğu zaman, sert ve acımasız huylarla bazı konuşma üsluplarını; yumuşak bir yöntem kullanarak değiştirirler. Konuşmaları öyle dikkat çekicidir ki, susuzluktan dili damağı kurumuş bir kimse onları dinlediğinde susuzluğunu, geceleri uykusu kaçmış ve [52a] uykuya hasret kalmış kimse de uykusunun lezzetini unuttur.

Onların vaazlarını dinlemek için insanlar uzun yolculukları göze alırlar. Soru yumakları onların bu vaazlarıyla çözüme kavuşur. Zira kişinin zihnini kemiren meselelerin şıfası, ancak soru sormakla bulunur. Onların bu vaazları, Resûlullah'ın^(sav), “Ey Bilal! Bizi şunlarla huzura kavuştur¹³⁹” dediği farz namazların bir benzeridir.

Bendenizin de, kendisine gönderilen mektubun cevabını bizzat kendisinin getirmesi gerekiyordu.

.....

¹³⁹ Hz. Peygamber burada namazın ibadet olması yanında bir istirahat olduğunu da vurgulamaktadır. Bu konuda bakınız: Ebû Davud, *Sünen*, Edeb 78, V, 262.

وَهَذَا بَعْضُ مَا يُوجِبُهُ الْخَادِمُ لِرُسْلِ الدِّيَّانِ الْعَزِيزِ الَّذِينَ هُمْ مَلَائِكَةُ رَحْمَتِهِ، وَحَامِلُوا هَدَايَا نِعْمَتِهِ وَالسَّائِرُونَ إِلَى مَنْ يَشَاءُ تَخْصِيصُهُ بِرُوحِهِ وَكَلِمَتِهِ، وَمِمَّا يَعْتَدُّهُ خِدْمَةً أَنْ مَنْ كَانَ مِنْهُمْ ذَا عِلْمٍ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ بِهَذِهِ الْأَرْضِ عِلْمًا، وَبَنَى لَهُ فِي حُرْمَةِ الْمَهَابَةِ حَرَمًا، وَعَقَدَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّاسِ مَوَدَّةَ الْعِلْمِ الَّتِي جَعَلَتْهُ الْفَضِيلَةَ رَحِمًا، وَقَدْ سَأَلَ مَحْيِي الدِّينِ أَنْ يَجْلِسَ بِالْمَوْصِلِ مَجْلِسًا تَعْمُرُ بِهِ دَارُهَا وَتَرْفَعُ بِهِ مَنَارُهَا، وَتُسَيِّرَ بِأَخْبَارِهِ فِي الْأَرْضِ أَخْبَارَهَا، وَلَوْ فَعَلَ ذَلِكَ لَأَتَحَفَهَا بِلَطَافَةِ أَنْفَاسِ الْعِرَاقِ الَّتِي هِيَ عِبَارَةٌ عَنْ نَفْثَةِ سِحْرِ أَوْ رُقِيَّةٍ لِرَاقٍ، وَالَّتِي صَيَّغَتْ مِنْ حَبَاتِ الْقُلُوبِ فَجَاءَتْ فِي رَدَاءٍ هَوَّاءٍ عَلَى وَفَاقٍ، وَهَذَا الرَّجُلُ وَأَبُوهُ مِنْ قَبْلِهِ هُمَا الرَّجُلَانِ الصَّالِحَانِ وَهُمَا بُلْبُلَا أَرْدَانِ الْمَنْبَرِ الصَّادِحَانِ، وَلَهُمَا الْمَعْدَى وَالْمَرَاحُ بِالذِّكْرِ النَّافِعَةِ فَهُمَا الْعَادِيَانِ عَلَيْهِمَا الرَّائِحَانِ، وَطَالَمَا بَدَلَا طَبْعًا مِنْ قَسَوْتِهِ بَلِينِ قِيَادِهِ، وَنَطَقَا بِمَا يُلْفِتُ ذَا الْغَلِيلِ عَنْ بَلِّ غُلَّتِهِ (١/٥٢) وَذَا الْأَرْقُ عَنْ لَذَةِ رُقَادِهِ، فَإِلَى مُوعِظَتِهِمَا تُشَدُّ الرِّحَالُ وَبِهِمَا يَشْفَى عِيَّ الْأَسْئَلَةِ وَشَفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَالِ، وَهِيَ أَخْتُ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ فِي قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ أَرْحَنًا بِهَا يَا بِلَالُ، وَكَانَ يَنْبَغِي لِلْخَادِمِ أَنْ يَحْضُرَ فِي الْجَوَابِ بِنَفْسِهِ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-46

*Melikü'l-Muazzam Musa b. Ebî Bekir b. Eyyûb'a¹⁴⁰
hilafet makamı tarafından gönderilen ve bu bağlamda
ilk olan hil'ati tebrik için yazdığı mektup*

Allah, efendimiz Melikü'l-Muazzam'ın günlerini devam ettirsin. Sürekli olan nimetlerinden yoksun bırakmasın. Onu, her zaman galip gelen göğün askerleriyle desteklesin. Kararlarını, delici yıldızlar gibi etkili kılsın. Gerçekleşme ihtimali uzak olan talih sahiplerini onun kapısına yollasın. Kendisinden bir istekte bulunanlara ve bir beklentisi olanlara, isteklerini yerine getirme konusunda, onun cömert eline bir engel çıkarmasın. Derecesini; Kendi katından güzel bir akıbetle müjdelediği, iyi kimseler derecesine yükseltsin.

Köle; efendimizin yerine vekâleten gelen ve ifa edilmesi gereken bir hakkı yerine getiren mektubu dilinden hiç düşürmediği övgü sözcükleriyle açar. Bu hak, hilafet divanından kendisine gelen ve gücünü bereketiyle kuşatan nimetin hakkıdır. Ancak böylesi nimetler için, bir takım barikatlar kurulur ve kâhinler bundan yola çıkarak bir takım kehanetlerde bulunur. Onun niceliği, konulan bazı engellemelerle kehânetle anlaşılmaya çalışılır.

Bazen nimet; dünyada sahte bir cennet, ahirette de ödüllendirilecek bir güzellik mesabesindeki hil'atin gelişi ile ifade edilir. Bu hil'atin, ancak; insanlara sinsice yaklaşan şeytandan korunmak için giyildiği söylenebilir. Onun dışındaki elbiselerin giyiminden dolayı gururlanmak mubah değilse de, kendisinden dolayı gururlanmak mubahtır.

Efendimiz bu hilati giydiğinde, onun mutluluğu için bir alamet ve hâkimiyeti için bir onur olmuştur. Ve hil'at, efendimizden; başına sarık sarmadan da meşhur olduğu bilinen bir zata geldi. Bunun üzerine o da elini, daha yüksek bir makam elde etmek için uzattı. [52b] Hilal bu yüksek makamın yanında adeta bir kırpıntı gibiydi. Bu hil'at kendisini; kılıç kınının kılıcı içine aldığı veya göğüs

140 Melikü'l-Muazzam Musa b. Ebî Bekir (Adil) b. Eyyûb: Eyyûbilerden olup, 607-617/1210-1220 yılları arasında Meyyâfarikîn ve 626-635/1229-1238 yılları arasında da Şam Melikliği yapmıştır. Bakınız: C.H. Becker, "Eyyûbiler", *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, İstanbul 1993, IV, 424-429; İsmet Parmaksızoğlu, "Eyyûbiler", *Türk Ansiklopedisi (MEB)*, Ankara 1968, XVI, 62-67.

كتابُ كتبه إلى الملك الأشرف موسى بن أبي بكر بن أيوب وَضَمَنَهُ الْهَنَاءُ بِخَلْعَةٍ جَاءَتْهُ مِنْ دِيْوَانِ الْخِلَافَةِ وَهِيَ أَوَّلُ خَلْعَةٍ جَاءَتْهُ

أَدَامَ اللَّهُ أَيَّامَ مَوْلَانَا الْمَلِكِ الْأَشْرَفِ وَلَا أَخْلَاهُ مِنَ النِّعَمِ الرَّابِثَةِ وَأَمَدَّهُ بِجُنُودِ السَّمَاءِ الْعَالِيَةِ، وَمَثَّلَ عَزَائِمَهُ بِالشُّهُبِ الثَّاقِبَةِ وَأَرَاخَ إِلَى أَبْوَابِهِ مَطَايَا الْجُدُودِ الْعَازِبَةِ، وَلَا أَعْدَمَ يَدَهُ الْكَرِيمَةَ مِنْ امْتِدَادِ الْأَيْدِي الطَّالِبَةِ وَالْأَمَالِ الرَّابِغَةِ، وَرَفَعَهُ إِلَى دَرَجَةِ الْمُحْسِنِينَ الَّذِينَ بَشَّرَهُمْ بِأَنْ لَهُمْ عِنْدَهُ الْعَاقِبَةُ. الْمَمْلُوكُ يَفْتَتِحُ كِتَابَهُ بِلَفْظِ الْحَمْدِ الَّذِي غَدَا فِيهِ عَنْ مَوْلَانَا نَائِيًا، وَقَصَّى بِهِ عَنْهُ حَقًّا وَاجِبًا، وَذَلِكَ الْحَقُّ هُوَ حَقُّ النِّعْمَةِ الَّتِي جَاءَتْهُ مِنْ دِيْوَانِ الْخِلَافَةِ وَأَطَافَتْ فَوْقَهُ بِبَرَكَاتِ تِلْكَ الْإِطَافَةِ، وَلَمَثَلَهَا يَتَقَدَّمُ زَجَرُ الزَّاجِرِ وَعِيَافَةُ الْعَافِ، فَيُسْتَدَلُّ عَلَيْهَا بِالزَّجْرِ وَالْعِيَافَةِ وَقَدْ يُعْبَرُ بِالنِّعْمَةِ عَنْ تَشْرِيفِ الْخِلْعَةِ الَّتِي هِيَ فِي الدُّنْيَا جُنَّةٌ مُزَوَّرَةٌ وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ مَأْجُورَةٌ، وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهَا عُودَةٌ مِنَ الْوَسْوَاسِ الْخَنَاسِ، وَأَنْ مَخِيلَةَ الْإِعْجَابِ فِيهَا مُبَاحَةٌ دُونَ غَيْرِهَا مِنَ اللَّبَاسِ، وَلَمَّا تَقَمَّصَهَا مَوْلَانَا كَانَتْ لِسَعَادَتِهِ عَلَامَةً، وَلَمَلَكِهِ كِرَامَةً، وَقَدْ وَرَدَتْ مِنْهُ عَلَى ابْنِ جَلَا عُرْفٌ مِنْ غَيْرِ وَضَعِ الْعِمَامَةِ وَمَدَّ يَدَهُ إِلَى مَنَالِ (ب/٥٢) الْعَلِيَاءِ، فَكَانَ الْهَلَالُ مِنْهَا قُلَامَةً، وَلَقَدْ اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اشْتِمَالُ الْغَمْدِ الْعَضْبِ وَالصَّدْرِ عَلَى الْقَلْبِ، وَزَارَتْهُ مِنْ مَدَى بَعِيدٍ فَقَطَّعَتْ مَسَافَةَ الشَّرْقِ إِلَى الْغَرْبِ، وَإِنْ خَرَجَتْ فِي لَوْنِ السَّوَادِ فَإِنَّ مَوْلَانَا قَمَرٌ لَيْلِهَا، أَوْ كَانَتْ مِنَ الْعَضْبِ الْيَمَانِيِّ فَإِنَّهُ قِيلَهَا وَابْنُ قِيلِهَا، وَأَحْسَنُ مَا فِيهَا أَنَّهَا زُفَّتَ إِلَيْهِ بِكَرًا، وَعَلِمَتْ أَنَّهَا أَسْلَفَهَا مِنْ حُقُوقِ خَدَمِهِ، وَذَمَمَ وَسَائِلَهُ مَهْرًا وَنَطَقَ لِسَانُ حَالِهَا بِأَنْ رُسُلَهَا سَتُرْسَلُ إِلَيْهِ تَتَرَى، وَلَمْ يَكُنْ يَعْغِسُهَا فِيمَا مَضَى مِنَ الْأَيَّامِ لِامْتِنَاعِ الْإِذْنِ مِنْ آذِنِهِ وَلَا لِأَنْ رِفْدَهُ جَلَّ عَنْ هَاجِنِهِ، بَلْ لِأَنَّهُ وَصَلَ فِي خِدْمَةِ الْخِلَافَةِ إِلَى مَقَامٍ لَمْ تَزِدْهُ خُلْعَتُهَا قُرْبًا، وَلَا رَفَعَتْ دُونَهُ حُجْبًا.

kafesinin kalbin çevresini kuşattığı gibi kuşatmıştı. Doğudan batıya kadar uzanan, uzunca bir mesafeyi katederek kendisini ziyarete gelmişti.

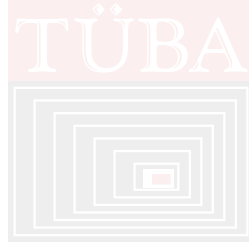
Her ne kadar onda siyah renkte ortaya çıkmışsa da, efendimiz onun gecesinin ayıdır. Yahut o, Yemenlilerin giydiği çizgili bir elbisedir. Bu takdirde efendimiz kendisinin meliki ve melikinın oğludur.

Onun en güzel yanı, bakire olarak efendimizle zifafa girmesidir. Efendimizin, hizmetleri karşılığındaki hakları kendisine borç olarak verdiğini ve her türlü taahhüdü mehir diye verdiğini bilmektedir. Onun lisan-ı hali, elçilerinin; peş peşe efendimize geleceğini söylemektedir.

Geçmiş günlerde, evlenmesinin engellenerek bekletilmesi, efendimizle evlenmesine izin verilmemesinden veya efendimizin küçük yaşta iken onun geçimini sağlayacak yeterli mala sahip olmamasından kaynaklanmamaktadır. Aksine o, hilafet makamına hizmetle öyle bir makama erişti ki, bu hilat onu ne daha ileriye götürebilir, ne de önünden herhangi bir engeli kaldırabilir. Bu; tüm himmetlerin kendisinden aşağıda olduğu, emellerin; ne Safa'sını ne de Merve'sini tavaf edebildiği bir makamdır. Bu makam, kendisi için; “Yeter sana, yeter sana bu yücelik. İşte senle Rabbin” denilen makamdır.

Kölenin bu mektubu, efendimizi mutluluk gelini ile baş başa bırakmakta ve onun namını ay ışığıyla zirve arasında bir yere yerleştirmektedir. Doğruluktan ayrılmayan ve anlatımında hiçbir bozukluk olmayan dili, bunları ifade ettiğinde son nefesini vermekte olan bir candan destek aldığı görüldü. Gözler de ona; sevinç parıltıları taşıyan bakışlar yöneltti. Evliyadan biri, mektubu ile onu geçmiş olsa da, “Bu konuda Ukkâşe seni geçti” denilemez.

وَذَلِكَ مَقَامٌ تَنْحَطُّ عَنْهُ الْهَمُّ عَنْ ذُرْوَتِهِ، وَلَا تَطُوفُ الْأَمَالُ بِصَفَاهُ وَلَا بِمَرَوَّتِهِ، وَهُوَ الَّذِي يُقَالُ فِيهِ حَسْبُكَ حَسْبُكَ هَا أَنْتَ وَرَبُّكَ، وَكِتَابُ الْمَمْلُوكِ هَذَا يَخْلُو عَلَى مَوْلَانَا عَرُوسَ الْهِنَاءِ، وَيَجْمَعُ لِكَلِمَتِهِ بَيْنَ السَّنَا وَالسَّنَاءِ، وَإِذَا نَطَقَ بِذَلِكَ لِسَانُهُ وَهُوَ صَادِقٌ فِي نُطْقِهِ غَيْرَ مَشُوبٍ بِمَذْقِهِ، وَجَدَ مُسْتَمَدًّا مِنْ ذَوِّبِ حُشَاشِهِ، وَلَمَحَتْ الْعُيُونُ مِنْهُ مَلَامِحَ بِشَاشَةِ. وَإِنْ سَبَقَهُ أَحَدٌ مِنَ الْأَوْلِيَاءِ بِكِتَابِهِ فَلَا يُقَالُ سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَهُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-47

Halep'in en büyük emîrlerinden birine yazdığı mektup

Allah, Emîr'in yüce Mevlevî Meclisinin günlerini devam ettirsin¹⁴¹. Zamanının tümünü hür ve sınırsız kılsın. Kendisini; en asil kimselerden daha ileriye geçirsın. Onu, saadetin zincirlerine egemen kılsın. Katında, onun sözlerini hem doğruluk hem de adil olma bakımından mükemmelleştirsin. Hayatını; batıdan gelecek istekleri karşılayabilecek ve doğunun menkıbelerine yetebilecek hale getirsin. Tüm memleketlerin işlerini ölçme ve biçme görevini onun kontrolüne versin. Şerefli nefsi, ne kadar yaşamak istiyorsa kendisine o kadar kalıcılık bahşetsin. Düşmanlarının perçemlerini eline geçirmesine ve [53a] her gün onun kılıcıyla karşı karşıya kalmalarına imkân versin.

Kulunuz, özlemini dile getirmek istediğinde, hatıralar zihninde peş peşe canlanıverir ve sözler, kendisini; sonu gelmeyen bir maksada doğru sürükler. Bunları yazmak için de, tüm kalemleri gerisinde bırakan, kendi isminden incecik harfler türeten ve ön ayaklarını gözünün gördüğü en uzak mesafeye koymakla nitelenen Burak misali bir kaleme ihtiyaç duyar.

Aynı şekilde, yeryüzünün kendisinden türetildiği, gündüz beyazlığının en beyazı ve gece siyahlığının en koyusundan yardım alan, bir kâğıda ihtiyacı vardır. Eğer özlem bu nitelikleri taşımasaydı, hiçbir dil ondan söz etmez, hiçbir âşık onunla maşukuna kavuşmak istemez ve “Güvenen kimsenin ellerinin bağlandığı en iyi şey budur” denecek dereceye ulaşmadıkça, ondan kaynaklanan hiçbir sevgiye de güvenilmezdi.

• • • • •

¹⁴¹ Tercüme şu şekilde de olabilir: “Allah, yüce Mevlevî el-Emiri el-Eshaları'nın meclis günlerini ebedi kılsın.”

كتاب كتبه إلى بعض الأمراء بحلب وهو أكبر أمير بها

أَدَامَ اللَّهُ أَيَّامَ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْمَوْلَوِيِّ الْأَمِيرِيِّ الْإِسْهَلَارِيِّ وَجَعَلَ زَمَانَهُ كُلَّهُ طَلْقًا، وَفَاتَ بِهِ غَابَاتِ الْأَكَارِمِ سَبْقًا، وَمَلَكَه رِقَابَ السَّعَادَةِ رَقًّا، وَأَتَمَّ كَلِمَاتِهِ لَدَيْهِ عَدْلًا وَصِدْقًا، وَمَثَلَ حَيَاتِهِ لِلْمَطَالِبِ غَرِبًا وَلِلْمَنَاقِبِ شَرْقًا، وَصَرَّفَ أُمُورَ الْمَمَالِكِ عَلَى يَدِهِ رَتَقًا وَفَتَقًا، وَمَتَّعَهُ بِالْبَقَاءِ مَا أَحَبَّتْ نَفْسُهُ الْكَرِيمَةُ أَنْ تَبْقَى، وَمَكَّنَهُ مِنْ نَوَاصِي أَعْدَائِهِ حَتَّى (١/٥٣) تَلْقَى مِنْ سَيْفِهِ كُلَّ يَوْمٍ مَا تَلْقَى، إِذَا وَصَفَ الْخَادِمُ شَوْقَهُ سَحَاحًا لَهْ خَاطِرٍ بَعْدَ خَاطِرٍ، وَأَنْتَهَى بِهِ الْقَوْلُ إِلَى مَقْصَدٍ لَا يَنْتَهِي إِلَى آخِرٍ، وَاحْتِاجَ عِنْدَ سَطَرِهِ إِلَى قَلَمٍ يَذَرُ الْأَقْلَامَ مِنْ خَلْفِهِ، وَيُشْتَقُّ اسْمُ الْحَرْفِ الضَّامِرَةِ مِنْ حَرْفِهِ، وَيَكُونُ كَالْبَرَاقِ الَّذِي وَصَفَ بِأَنَّهُ يَضَعُ يَدَهُ مَوْضِعَ طَرَفِهِ، وَكَذَلِكَ فَإِنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَى قِرَاطَسٍ يُقَدُّ أَدِيمُ الْأَرْضِ مِنْ أَدِيمِهِ، وَيَسْتَمُدُّ بِيَاضَ النَّهَارِ وَبَهِيمَ اللَّيْلِ مِنْ أَبْيَضِهِ وَبَهِيمِهِ، وَإِذَا لَمْ يَكُنِ الشَّوْقُ بِهَذِهِ الصِّفَةِ فَلَا يَنْبَغِي أَنْ يُنْطَقَ بِهِ لِسَانُ نَاطِقٍ، وَلَا أَنْ يَمُتَ بِهِ مَشُوقٌ إِلَى شَانِقٍ، وَلَا أَنْ يُوثِقَ بِالْوَدِّ الَّذِي صَدَرَ عَنْهُ حَتَّى يُقَالَ هَذَا خَيْرٌ مَا اعْتَلَقْتُ بِهِ يَدُ وَائِقٍ، وَقَدْ نَطَقَ بِهِ كِتَابُ الْخَادِمِ، فَطَوْرًا يَشْكُو مِنْ حَرِّ لَاعِجِهِ وَتَوَعَّلَ لَا حِجَةَ وَتَكَاثَرَ سَهَامُهُ الَّتِي ذَهَبَتْ مِنَ السَّحَابِ بِقَطَرَاتٍ قَطَرِهِ وَمِنْ الرَّمْلِ بِحَبَاتٍ عَالِجِهِ، وَطَوْرًا يَسْتَلِدُّ مَا يَشْكُوهُ مِنْ نَفْلِ أَعْبَائِهِ وَيَتْلُوهُ مِنْ رَائِعَاتِ أَنْبَاءِهِ،

Bendenizin mektubu bu özlemi dile getirmiştir. Ancak, bazen onun can yakıcı sıcaklığından, vücuda iğne gibi batmasından, bulutlardan damlalar alıp getiren oklarının çoğalmasından ve çöldeki kum tepelerinden yağın kumlardan şikâyet eder. Bazen de, yüklerini taşımaktan ve parlak haberlerini nakletmekten lezzet alır. Hayret edilecek noktalardan biri de, kendisini yıpratıp harap etmesine rağmen, onda bir lezzet bulmasıdır. Bu iki durum; kalbin içersinde çatışmakta ve birbirlerine zıt olmalarına rağmen, her ikisi de kalbin içinde bir arada bulunmaktadır.

Bunlardan biri; onun kayalarından küçücük parçacıklar koparan yaralamalar ve tozlarını havaya savuran fırtınalar şeklinde ifade edilir. Aşkın yurdu ile savaşın yurdu arasında ne gibi bir fark vardır? Sonuçta her ikisi de katliam yeridir.

Diğeri ise; ağaçların soluğundan ve çiçek çeşitlerinden oluşturulan bir düzenleme sanatı dile getirilir. Yolculara bir azık, sohbet arkadaşları için de bir ülfet vesilesi kılınır. “Güzellik iki şeydedir; biri şiir beyti diğeri ise kıldan mamul evdir” diyen kişi bu hususta yalancı olarak kabul edilir. Zarif bir aşk görmek isteyen, burada azıcık dursun [53b] ve her sayfanın her satırında onunla ilgili ne kadar güzellik olduğunu görsün.

Efendimiz için; bendenizin katında bundan daha fazlası vardır. Bir başkası, onun bu makamına erişmek istese, kendisine; “Güzellik kırmızıdır (fedakârlık ister), buna da ancak emellerle ve önemli vesilelerle ulaşılabilir”. Efendimizin nasıl eşi ve benzeri yoksa, ona duyulan özlem de aynı şekilde eşsiz ve benzersizdir.

Kulunuz, Haleb’i, mektubu için kendisinde ihram mikâtları bulunan hac yeri ve maksadına ermek için Necd ve Tihame’de konak yeri yapmıştır. Sevgisine de bu yolu göstermiştir. Ancak bu; onu taşıyanın farkında olmadığı bir yol göstermedir. Haleb’in diğer şehirlerden ayrıcalığı; iyiliklerin sahibi efendimizin ve aynı zamanda Hz. İbrahim’in^(as) ikamet ettikleri yer olmasıdır. Her iki makam da, kendilerine gitmek için uzun mesafelerin aşıldığı ve rükû ve secdelerde kendilerine doğru dönülen makamlardır. Halep ismi, bereketli ellerin bulunduğu yer olması bakımından farklıdır, iri taneli üzümünün üstünlüğü bakımından değil. Vesselâm.

وَمِنَ الْعَجَبِ أَنَّهُ يَجْذُ بِهِ التِّدَادُ وَهُوَ يُثَخِّنُ فِي حَوْبَائِهِ، وَهَاتَانِ الْحَالَتَانِ تَعْتَلِجَانِ فِي ضَمِيرِ الْفَوَادِ وَتَجْتَمِعَانِ فِيهِ وَهُمَا مِنَ الْأَضْدَادِ، فَأَحَدَاهُمَا يُعَبِّرُ عَنْهَا بِكَلِمِ مَجْمُوعَةٍ مِنْ شَطَايَا جَنْدَلِهِ، وَهَفَوَاتٍ قَسْطَلِهِ، وَأَيُّ فَرْقٍ بَيْنَ مَوْطِنِ الشُّوقِ وَمَوْطِنِ الْحَرْبِ، وَكِلَاهُمَا مُقْبِلَةٌ وَالْأُخْرَى يُعَبِّرُ عَنْهَا بِعِبَارَةٍ تَنْظُمُ مِنْ نَسِيمِ الشَّجَرِ وَطُرُزِ الزَّهَرِ، وَتُجْعَلُ زَادًا لِلرُّكْبِ وَأَنْسَاءً لِلْسَّمْرِ، وَيَكْذِبُ بِهَا قَوْلُ الْقَائِلِ «إِنَّ الْحَسَنَ شَيْئَيْنِ فِي بَيْتِ الشَّعْرِ أَوْ بَيْتِ مِنَ الشَّعْرِ» فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَرَى شَوْقًا ظَرِيفًا فَلْيَسْمَحْ هَاهُنَا بِوَقْفَةٍ خَفِيفَةٍ (ب/٥٣) وَلْيَنْظُرْ كَمْ لَطِيفَةٍ مِنْهُ فِي سَطْرِ مِنْ صَحِيفَةٍ، وَلِلْمَوْلَى عِنْدَ الْخَادِمِ مَا هُوَ أَكْبَرُ، وَلَوْ رَأَى غَيْرَهُ أَنْ يَتَنَزَّلَ فِي مَنْزِلَتِهِ لَقِيلَ أَنَّ الْحُسْنَ أَحْمَرُ، وَلَيْسَ ذَلِكَ مِمَّا يَتَوَسَّلُ إِلَيْهِ بِالْأَمَالِ وَلَا يُوصَلُ إِلَيْهِ بِالْأَسْبَابِ الطَّوَالِ، وَكَمَا أَنَّ الْمَوْلَى عَدِيمُ الْأَشْبَاهِ وَالْأَمْثَالِ، فَكَذَلِكَ الشُّوقُ إِلَيْهِ عَدِيمُ الْأَشْبَاهِ وَالْأَمْثَالِ، وَقَدْ جَعَلَ الْخَادِمُ حَلَبَ حَجِّ كِتَابِهِ الَّذِي بِهِ مِيقَاتُ إِحْرَامِهِ، وَلَقَّصَدَهُ مَرَمَى إِنْجَادِهِ وَإِتْهَامِهِ، وَإِلَيْهِ هَدَى مَوَدَّتَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ هَدَى لَا تُشْعَرُ صَفْحُهُ سَنَامِهِ وَمِمَّا امْتَأَزَتْ بِهِ عَلَى الْبَلَادِ أَنْ بِهَا مَقَامُ الْمَوْلَى رَبِّ الْإِحْسَانِ، وَمَقَامُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ، وَكِلَا هَذَيْنِ الْمَقَامَيْنِ يَشُدُّ إِلَيْهِ مَعَاقِدُ النُّسُوعِ، وَيُؤْمِي نَحْوَهُ بِالسُّجُودِ وَالرُّكُوعِ، وَيَصِحُّ حِينَئِذٍ اسْمُ حَلَبٍ فِي اخْتِلَافِ أَفَاوِيقِ الْأَيْدِي لَا أَفَاوِيقِ الضُّرُوعِ، وَالسَّلَامِ.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-48

Kardeşlerinden birine Haccını tebrik etmek için yazdığı mektup

Şayet hac; kişinin sararıp solması, çok değerli ve muteber mallardan yapılan harcamalardan ibaret olsaydı, kimi insanlar evlerinin içerisinde iken dahi hac sevabını kazanacaklardı. Hayvanlarının yularlarını bağlamalarına ve develelerinin semerlerini yerleştirmeye de ihtiyaçları kalmayacaktı. Tıpkı yüce meclis gibi. Allah haccını, sırf kendi rızası gözetilerek yapılan ibadetler ve makbul ameller arasına katsın. Onun “Beyt-i Haram”ını (Kâbe’yi) “Beyt-i Ma‘mur”a götüren bir yol yapsın. Nurdan istifade etmenin talep edildiği günde, “ışıklarının önlerinde yayıldığı”¹⁴² kimselerin derecesine yükseltsin.

Ancak o, Allah’tan bundan daha fazlasını istedi. Cenab-ı Allah da onun bu isteğini kabul etti. Bu haliyle; seslenenlerin en şereflişine, en çok itaat eden bir muhatap olmuştur. Hicaz havası da; sesini duyduğu ve görmek istediği birini gözlercesine onun yolunu gözlüyor ve onun şerefli ayağını kendi toprakları üzerinde ağırlamak istiyordu. Hangi çiçek hicabından çıkmasın, ya da hangi tepe, vadisindeki su ya da cömertliği akıtmasın, hangi çadır onunla karşılaşmak için kazıklarını çekip çıkarmasın? Yahut hangi kuyu, onu karşılamak için suyunu taşırmasın?

[54a] Çaylak bile, binek havyalarını meralarında bırakan övgüleri dile getiren ve iz sürücülerini çöllerde alıkoyan recezden başka bir şey söyleyemez. Bu övgüler, eşlik ettikleri yolculukların meşakkatlerini de hafifletirler ve koskoca sahrayı yolculuk edenin gözünde bir karış kadar gösterir. Bu yıl onun sohbetleri eşliğinde yolculuk eden insanlara ne mutlu! Onunla alış verişe iştirak edenler ne kadar da kazançlı! Cömertliği; yanında hiçbir azık ve hiçbir binek hayvanı bırakmadığı halde haccın kendisine farz olmasına hayret etmemek mümkün değil!

Onun eşsiz özelliklerinin, ihrama girmiş bir yakını yok ki yanında bir bineği olsun. Ancak Allah’ın öyle velileri vardır ki, engabeli yolları onlar için dümdüz eder ve yeryüzünü, bir defterin dürülmesine eş bir şekilde dürüverir. Onu tem-

كتاب كتبه إلى بعض إخوانه يهنئه بالحج

إِنْ كَانَ الْحُجُّ عِبَارَةً عَنْ شُحُوبِ نُفُوسٍ وَأَجْسَادٍ وَإِنْفَاقٍ يَذْهَبُ بِطَرِيفٍ مِنَ الْمَالِ وَتَلَادٍ،
فَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَحْطِ بِثَوَابِ الْحَجِّ وَهُوَ فِي ضَمَنِ دَارِهِ، وَلَا حَاجَةَ لَهُ فِي عَقْدِ أَرْمَتِهِ وَلَا
إِلَى رَفْعِ أَكْوَارِهِ، كَالْمَجْلِسِ السَّامِيِّ، قَرْنَ اللَّهَ حُجَّهً بِالسَّعْيِ الْمَشْكُورِ وَالْعَمَلِ الْمَبْرُورِ،
وَجَعَلَ بَيْتَهُ الْحَرَامَ سَبِيلًا إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ وَالْحَقَّهَ بِدَرَجَةٍ مَنْ يَسْعَى نُورَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ
يَوْمَ يُسْأَلُ فِي اقْتِبَاسِ النُّورِ، إِلَّا أَنَّهُ رَغِبَ مِنَ اللَّهِ فِي الْإِزْدِيَادِ، وَلَبَّى نِدَاءَهُ فَكَانَ أَطْوَعَ
مُنَادًى مِنْ أَكْرَمِ مُنَادٍ وَلَقَدْ تَشَوَّفَ الْجَوُّ الْحَاجِزُ إِلَيْهِ تَشَوَّفَ السَّامِعُ إِلَى أَنْ يَرَوْى، وَوَدَّ
أَنْ يُصَافِحَ بِقَدَمِهِ الْكَرِيمَةِ صَفْحَةَ ذَلِكَ الثَّرَى، فَأَيُّ زَهْرَةٍ لَمْ تَخْرُجْ مِنْ حِجَابِهَا أَمْ أَيُّ تَلْعَةٍ
لَمْ تَسِلْ أُنْدِيَةَ شِعَابِهَا، أَمْ أَيُّ خَيْمَةٍ لَمْ تَنْزِعْ أَوْتَادَهَا لِلْقَائِمِ، أَمْ أَيُّ قَلِيبٍ لَمْ تَفِضْ حَمَّتَهُ
لِإِسْقَائِهِ (١/٥٤) وَلَمْ يَكُنْ لِلْحُدَاةِ ارْتِجَازٌ إِلَّا بِمَدَائِحِهِ الَّتِي تُبْقِي الْمَطَايَا عَلَى مَرَاكِهَا،
وَتَمْنَعُ الْفَيَافِي مِنْ اسْتِرْجَاعِ مَا بَنَتْهُ فِي أَشْبَاحِهَا،

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

sil etsin diye dağın üzerine başka dağlar, meş'ar'ın¹⁴³ üzerine de başka meş'ar gönderdi. İssız olan o hac başlama yerlerini de birer toplantı yerine çevirdi. Hac mevsimi bittiğinde de onun onurundan söz edilen sohbet mevsimi başlar. O yeryüzü parçası kendisinin güzelliğinden etkilenmiş ve zaman geçtikçe zenginliği eksilmeden devam etmektedir.

Bu satırlar; hacdan esenlik içinde dönüşünü tebrik etmek üzere kendisine gönderilmişlerdir. Dönüşün ganimeti; kazanılan sevap ve ayrılık acısının, her türlü arzudan daha üstün olan, kavuşma sevinciyle yok edilmesidir. Bu sevinç; peşinden kendisini teşvik eden bir tutkudan kaynaklandığı için, başka sevinçlerden daha üstündür. Onu taşıyan binek hayvanı, ön ayaklarını, gözünün gördüğü son noktaya koymaktadır. Bu süratli gidiş; meclisin ve ayrılığın yaralarını derinleştirdiği bu kalbin, kendisine bir an önce kavuşma arzusuyla ancak yorumlanabilir. Vesselâm.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

• • • • •

¹⁴³ Hac menâsikinin ifa edildiği yerlerden biri. Bakınız: Salim Ögüt, “Meş'ar-i Harâm”, *DİA*, İstanbul 2004, XXIX. 361.

وَهِيَ الَّتِي تَهْوُنُ لَدَيْهَا مَشَقَّةُ الْمَسْرَى وَثَرِيهَا عَرْضُ الْقَلَاةِ فِي عَيْنِهَا شَبْرًا، فَمَا أَسْعَدَ النَّاسُ فِي هَذَا الْعَامِ بَرْفَقَتِهِ، وَمَا أَرْبَحَ صَفْقَةَ أَجْرِهِمْ بِالْمُشَارَكَةِ فِي صَفْقَتِهِ، وَالْعَجَبُ مِنْ وَجُوبِ الْحَقِّ عَلَيْهِ وَجُودِهِ لَمْ يَبْقِ زَادًا وَلَا رَاحِلَةً وَشَيْئُهُ الْإِبْكَارُ لَمْ يَكُنْ لَهَا ذُو رَحِمٍ مَحْرَمٍ حَتَّى تَكُونَ مَعَهُ رَاحِلُهُ، لَكِنْ لِلَّهِ أَوْلِيَاءُ يُسْهَلُ لَهُمْ وَعُورُ الْأَسْبَابِ وَيَطْوِي لَدَيْهِمُ الْأَرْضَ طَيِّ السَّجَلِ لِلْكِتَابِ، وَلَقَدْ أَوْقَدَ مِنْهُ عَلَى الْجَبَلِ جَبَلًا وَعَلَى الْمَشْعَرِ مَشْعَرًا، وَجَعَلَ كُلَّ مَبْدَأٍ مِنْ تِلْكَ الْمَبَادِئِ الْمُوحِشَةِ مُحَضَّرًا، فَحَدِيثَ مَجْدِهِ هُنَاكَ مَوْسِمٌ إِذَا تَقَضَّى الْمَوْسِمُ، وَقَدْ أَثَرَتْ تِلْكَ الْأَرْضُ مِنْ طَيِّبِهِ فَهِيَ عَلَى مَرُورِ الْأَيَّامِ مُثْرِيَةٌ لَا تَعْدِمُ، وَهَذِهِ الْأَسْطَرُ تَوَجَّهَتْ إِلَيْهِ مُهِنَّةً بِسَلَامَةِ الْإِيَابِ وَغَنِيمَةً الْإِثَابِ لثَوَابٍ وَمَحْوٍ لَوْعَةِ الْفِرَاقِ لِمَسْرَةِ اللَّقَاءِ الَّتِي أَرَبُّهَا فَرَقَ الْآرَابِ، وَلَهَا فَضِيلَةٌ عَلَى غَيْرِهَا بَأَنَّهَا صَدَرَتْ وَالشَّوْقُ يَحْتُثُّهَا مِنْ خَلْفِهَا، وَالْمَطِيَّةُ إِلَى حَمَلَتِهَا تَضَعُ يَدَهَا مَوْضِعَ طَرَفِهَا، وَلَيْسَ هَذَا الْإِسْرَاعُ إِلَّا تَفَاوُلًا بِأَنَّ الْمَجْلِسَ يُسْرِعُ فِي قُدُومِهِ، وَيَتَلَفَى هَذَا الْقَلْبُ الَّذِي أَوْغَلَتْ النَّوَى فِي تَصْدِيعِ كُلُومِهِ، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-49

Bir yolculuk esnasında kendisine hizmet ettiği, ancak bu hizmetini geciktirdiği birine kendi adına yazdığı mektup

Bir mektup, kendisini gönderen kişinin yerine, bir hizmet de efendinin gıyabında, onun meclisinde yapılmış bir hizmet yerine geçebilseydi, bu gönderilen mektup efendimizin hizmetinde olacaktı.

Allah onun direklerini yükseltsin, gökyüzünü kendisine bir döşek yapsın. Zamanı komutasına itaat ettirsin. [54b] Mutluluğu onun omuzlarına kılıç bağı yapsın. Kendisine, sona ermesinden korkulmayan bir ömür ihsan etsin. Gözleri onun heybetiyle, gönülleri de onun sevgisiyle doldursun. Davranışlarından ve adaletinden insanlara öyle güzel örnekler gösterebilirsin ki, uyanık oldukları halde, kendilerini rüyada veya kıyamet gününde olduklarını zannetsinler.

Kulunuz bu duasının ardından; kalemin başı üstünde taşıyacağı ve onu kâğıdının sayfası üzerinde götüreceği bir temennisini şairin şu sözleri ile dile getirir:

*Keşke göç ettiğimizde senin atın, konakladığında da senin çadırın ben olsam*¹⁴⁴.

Bu temenni, tıpkı kalbin içindeki güvenin ve gözlerdeki bakışların yerini tutmakta ve şairin; “Zaferden daha tatlı nice dilekler var!”¹⁴⁵ sözlerini yalanlamaktadır. Nimeti vereni; ister mukim iken, ister yolculuktayken görmekten daha tatlı ne olabilir? Eğer şerefli değerler onun yoluna harcanmayacak olsaydı, onun uğruna canların fiyatı ucuzlayacaktı.

• • • • •

¹⁴⁴ Şair Mütenebbî'nin şiirindendir.

¹⁴⁵ Şair Ali b. Muhammed Tihâmî'nin şiirindendir.

کتاب کتبہ عن نفسه إلى مخدمه قعد خدمه في سفر من الأسفار

لو ناب کتاب في إحضار شخص مرسله والمقام بخدمة مولاه في خلوته و محفله، لكان هذا الكتاب السائر إلى خدمة مولانا، رفع الله له عماداً، وجعل السماء له مهاداً ودلل (٥٤/ب) الزمن في يديه قياداً، وأمد السعادة على عاتقه نجاحاً، ووهب له عمراً لا يخشى عليه نقاداً، وملاً العيون منه مهابةً والقلوب وداداً، وأرى الناس من سيره وعدله ما يظنون أنه في البقطة حليماً وفي الخلق معاداً والخادم يتبع دعاءه هذا بأمنية يرفعها القلم على

رأسه ويسعى بها في صفحة قرطاسه، وقد نطق بها لسان الشاعر:

ليت إنا إذا ارتحلنا لك الخيل وانا إذا نزلت الخيام

وهذه الأمنية تجري من القلب مجرى الأمن ومن العين مجرى النظر، ويكذب بها قول القائل ورب أمنية أحلى من الظفر وأي شيء أحلى من رؤية المنعم في مقامه وطمعته، ولو أن ذلك مما تبدل له القيم الكريمة، لأرخصت الأرواح في ثمنه، وقد أصبح الخادم منذ تخلف عن الصحبة وضاق الأرض في عينه وإن كان فضاوها واسعاً وغلبت عليه شقوته حتى صار للثلاثة الذين خلّفوا عن رسول الله رابعاً، وهو يعد ذلك ذنباً من الذنوب التي يحتاج إلى معاودة المتاب، وأشد ما عليه أن يلقي نفسه في كل نفس بتجريح اللوم وتفريع العتاب وما يدري بما يلقي مولانا من العذر وقد أعوزه مشافهة ومكتوباً، وإذا غيب وجهه عنه في السفر وأحضره له في الحضر فإنه يكون إلى ذي الوجهين منسوباً،

Kulunuz, sohbetten geri kaldığı günden beri, uzay boşluğu geniş olmasına rağmen yeryüzü onun gözünde daraldı. Ona karşı duyduğu özlem dayanılmaz hale geldi. Öyle ki, kendini Resûlullah'tan^(sav) geri kalan üç kişiye katılan dördüncü kişi saydı¹⁴⁶. O, bu geri kalışı, kendisinden sürekli olarak tövbe edilmesi gereken bir günah saymaktadır. Bundan daha zor olanı ise, her taraftan kendisine yöneltilecek kınamaları ve azarları bir zehir gibi yudumlamak zorunda kalmasıdır. Efendimize nasıl bir mazeret beyan edeceğini de bilememektedir. Bunu dile getirmek için bir mektup yazma ihtiyacı hissetmiştir.

Yolculukta iken onun gözüne gözükmeyip, yolculuk bittikten sonra bu mektubu ona verse, ikiye bölünmüş riyakârlar gibi olacaktır. O, her iki durumu farklı sonuçlar doğuracak olan, bir bahane göstermek yerine, özür dileme ve mahcubiyetini beyan etmekten başka bir destekçi bulamayacağını bildiğinden, niyetinin doğruluğuna sığınmayı tercih eder. Bu iki durum (özür dileme ve mahcubiyet) onun kadrini eksiltecektir. Tam kendisine sığınacağı bir söz söyleyeceksen, efendimizin elleri, bunun doğru olmadığını ihtar eder mahiyette havaya kalktı ve “Seni susturan şey; şöhrete ve mala gömen bir efendiye, zamanında hizmet etmemiş olmandır” dedi.

[55a] Kulunuz, aldığı desteği; kendisinden yardım gördüğü kişiye karşı kullanmıştır. Efendimiz ayrıca, suç işleme eğiliminin, arzuların kendisine yöneldiği her türlü eğilimden daha büyük olduğunu söyledi. Sabah akşam; özlemin kendisine hasım, pişmanlığın da sohbet arkadaşı olması, onun bu itaatsizliği için yeterli bir cezadır. Bu iki durumdan kendisini ancak, güzel haslete sahip müsamaha adımı kurtarabilir. Onun da tüm emeli sadece bu iki isteğin yerine gelmesidir. Bağışlanırsa, güzel yaşantısı kendisini ziyarete gelecek, giden mutluluğu da kendisine geri verilmiş olacak. Onun da bundan sonra asla böyle bir suç işlemeyeceğine dair söz vermesi gerekir. Bir kez Cehenneme arz edilmişken, ikinci kez kim Cehenneme yaklaştırılmayı arzular? Vesselâm.

وَهُوَ بَرَاءٌ إِلَى صَدَقِ الطَّوَيَّةِ مِنْ رُكُوبِ أَمْرِ تَخْتَلِفُ حَالَتَاهُ وَلَا يَجِدُ عَلَيْهِ ظَهِيرًا إِلَّا الْعُدْرُ
وَالْحَيَاءُ، فَإِنَّهُمَا فِي هَذَا الْمَقَامِ النَّائِي وَلَقَدْ رَامَ أَنْ يَعْتَصِمَ بِقَوْلٍ يَقُولُهُ فَقَامَتْ أَيْادِي
مَوْلَانَا فِي إِبْطَالِهِ، وَقَالَتْ يُسْكِنُكَ ذَنْبُ الْعُقُودِ عَنْ خِدْمَةِ مَوْلَى غَمْرِكَ بِجَاهِهِ وَمَالِهِ، وَقَدْ
أَجَابَ تِلْكَ (1/55) الْأَيْدِي بَأَنِ اسْتَعَانَ بِهَا عَلَيْهَا وَقَالَ مُوْهُوبُ الْجَنَائَاتِ أَعْظَمُ مِنْ كُلِّ
مُوْهَبَةٍ تَتَوَجَّهُ الرِّغْبَاتُ إِلَيْهَا، وَقَدْ كَفَاهُ عِقَابًا أَنَّهُ يَرُوحُ وَيَعْدُو وَالشَّوْقُ عَزِيمُهُ وَالنَّدَمُ
نَدِيمُهُ، وَلَا يَنْقِذُهُ مِنْ أَحَدِهِمَا إِلَّا الْخُطْوَةُ بِمُسَامَحَةِ التَّجَاوُزِ الَّتِي شِيمَتُهَا مِنْ لُطْفِ
الشَّيْمِ، وَقَدْ أَصْبَحَ أَمْلُهُ عَلَى هَذَيْنِ الْمَطْلُوبَيْنِ مَقْصُورًا، وَإِلَيْهِمَا مَمْدُودًا، وَإِذَا أُتِيحَا لَهُ
عَادَ صَفْوُ الْعَيْشِ بِهِ مُطِيفًا، وَذَهَابُ السَّعَادَةِ إِلَيْهِ مَرْدُودًا وَعَلَيْهِ نَذْرٌ بَعْدَ ذَلِكَ أَنَّهُ لَا
يَقْتَرِفُ مِمَّا اقْتَرَفَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ، وَمَنْ الَّذِي يَشْتَهِي الْعَرَضَ عَلَى النَّارِ مَرَّةً ثَانِيَةً وَقَدْ عُرِضَ
عَلَيْهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-50

Bir planını gerçekleştirmek için askerleriyle birlikte bir sefere çıkıp ülkeden iki veya üç merhale uzaklaştığı sırada karşılaştığı oğluna kendi adına yazdığı mektup

Meydana gelen yeni durumları takip etmek ve bu gelişmelerle ilgili olarak her gün bir mektup yazmak hizmetçinin kaleminin adetlerindendir. Bu işi; kendisine akıcı bir üslup kullanma izni verilmiş ve hep doğruları söyleyen kaleminden başkası yapamaz. İşte şu anda meydana gelen yeni bir durumu, aniden nitelemeye ve olabildiğince tatlı dilini kullanmaya başladı. Bir yandan seci kullanarak coşkuyla bağdırdı, diğer yandan tezahüratı kullanarak seci yaptı.

Onun bu mektubu efendimizin kulağına gitti. Allah, onun yönetim gücünü aziz kılsın. Gece ve gündüzleri, onun yardımına koşan destekçiler olarak yaratsın. Onun egemenliğini; gençliğinin en güzel çağından çıkmamak üzere mamur etsin. Güzel sanatları onun hazineleri, iyilikseverleri de haznedarları yapsın. Düşmanlarının ahlakını taşıyan zamana, kendisinin adalet ahlakını bulaştırsın. Çalışma denizini emrine vererek, [55b] inci ve mercanlarını çıkarmayı kolaylaştırsın. Uğuru onun karakterine, doğruluğu da yeminlerine bağlasın.

Bendenizin sunduğu bu ifadeler, efendimizin komutası altındaki orduya gönderilmiştir. Bu; onun merkezdeki, sağ ve sol cenahtaki ordusudur. Bu ordu o kadar çoktur ki, adeta yeryüzünü sarsmıştır. Yerin genişliği onun genişliğine, uzunluğu da onun uzunluğuna dar gelmektedir. Vadileri dağlara, dağları da kum tepelerine çevirmek onun şanındandır. Şayet rüzgâr üzerinden geçmek isterse, sazlıklarından ancak sıvışarak geçebilir. Güneş bile bu ordunun arasına dalmaktan çekindi. Toz bulutundan korunmak için yüzünü bir peçe ile örttü ve şayet ordu isterse, onu kendisine yaklaştırmayacağını da anladı.

O, her iki taraftan, saf olduklarında birbirine eşit olan, yere yaklaştıklarında hedeflerini yakalayan iki kanatla da desteklenmiştir. Söylentiye göre; kanatlarını çırpıtığı zaman, Cüsam Kabilesini, Becile Kabilesine bitiştiyormuş¹⁴⁷. Geceleyin pek çok kabile görünmesine rağmen, gündüz olduğunda bir tek kabile

● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

¹⁴⁷ Cüsam Kabilesini Becile Kabilesine bitiştirmek sözünden maksat; bu iki Arap kabilesinin sultanın ordusunda iki kanat birlikleri olduğu ve bu iki birliğin gerektiğinde çok iyi bir şekilde birbirine destek verdiğini vurgulamaktır.

كِتَابُ كِتْبُهُ عَنْ نَفْسِهِ إِلَى مَخْدُومِهِ وَقَدْ سَارَ بِعَسْكَرِهِ فِي مَطْلَبٍ مِنَ
الْمَطَالِبِ فَلَمَّا ارْتَحَلَ عَنِ الْبَلَدِ مَرَحِلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا عَرَضَ الْعَسْكَرُ فَصَدَرَ
هَذَا الْكِتَابُ يَتَضَمَّنُ ذِكْرَ الْعَرَضِ

مِنْ عَادَةِ قَلَمِ الْخَادِمِ أَنْ يَتَّبِعَ الْأُمُورَ الْمُتَّحِدَةَ فَيَنْشِئُ مِنْهَا كُلَّ يَوْمٍ كِتَابًا، وَهَذَا مَقَامٌ لَا
يَقُومُ بِهِ إِلَّا الْقَلَمُ الَّذِي أَذْنَتْ لَهُ الْفَصَاحَةُ وَقَالَ صَوَابًا، وَهَذَا هُوَ أَخَذَ فِي وَصْفِ مَا تَحَدَّدَ
أَنِفًا، وَبَسَطَ مِنْ عَذْبَةِ لِسَانِهِ فَهَتَفَ سَاجِعًا وَسَجَعَ هَاتِفًا، وَكِتَابُهُ يُورَدُ عَلَى سَمْعِ مَوْلَانَا
أَعَزَّ اللَّهُ دَوْلَةَ سُلْطَانِهِ وَخَلَقَ الْأَيَّامَ وَاللَّيَالِيَ أَعْوَانًا لِأَعْوَانِهِ، وَعَمَرَ مَلِكُهُ عُمَرَ خَارِجَ عَنِ
سَنَ رَيْعَانِهِ، وَجَعَلَ الصَّنَائِعَ مِنْ ذَخَائِرِهِ وَالْعُقَاةَ مِنْ خُزَائِنِهِ وَأَعَدَى الزَّمَنَ بِخُلُقِ عَدْلِهِ
الَّذِي يَنْفُلُهُ عَنْ خُلُقِ عَدُوَانِهِ، وَسَخَّرَ لَهُ بَحْرَ الْمَسَاعِي وَيَسَّرَهُ لِاسْتِخْرَاجِ (٥٥/ب) لَوْلُؤَةِ
وَمَرْجَانِهِ، وَقَرَنَ الْيُمْنَ بِنَقِيَّتِهِ وَالصَّدْقَ بِإِيمَانِهِ، وَالَّذِي قَدَّمَهُ الْخَادِمُ مَسُوقًا إِلَى عَرَضِ
الْجَيْشِ الَّذِي مَوْلَانَا قَائِدُ رِجَالِهِ وَهُوَ جَيْشُهُ فِي قَلْبِهِ وَيَمِينِهِ وَشِمَالِهِ، وَقَدْ وُصِفَ بِالْكَثَرَةِ
حَتَّى قِيلَ أَنَّهُ زَعَزَعَ مِنْ أَرْضِهِ وَضَاقَ طُولُهَا وَعَرَضُهَا عَنْ طُولِهِ وَعَرَضِهِ، وَمَنْ شَأْنُهُ أَنْ
يَجْعَلَ السُّهُولَ جَبَالًا وَالْجِبَالَ رِمَالًا، وَإِذَا مَرَّتْ عَلَيْهِ الرِّيحُ فَلَا تَعْبُرُ اسْلَئِلَهُ إِلَّا أَنْسِلَالًا
وَالشَّمْسُ قَدْ خَافَتْ مَغَارَهُ فَاسْتَبَلَّتْ عَلَى وَجْهِهَا مِنْ عَجَاجَتِهِ لثَامًا، وَعَلِمَتْ أَنَّهُ إِنْ رَامَهَا
فَمَا أَذْنَاهَا عَلَيْهِ مَرَامًا وَقَدَائِدَ مِنْ جَانِبَيْهِ بِجَنَاحَيْنِ يَسْتَوِيَانِ إِذَا صَفَا وَيُذْرِكَانِ إِذَا مَا أَسْفَا،
فَإِذَا هَزَّهَا قِيلَ انْصَلَّتْ جِثْعُمُ بِبَجِيلَةٍ وَرَأَى اللَّيْلُ فِيهِ قِبَائِلَ مُتَعَدِّدَةٍ وَالنَّهَارُ قَبِيلَةَ، وَبِهِ
مَنْ الْفَرَسَانِ كُلِّ مُطَهَّمٍ عَلَى مُطَهَّمٍ وَثَقُفٍ فِي يَدِهِ مُقْوَمٍ، فَهُمْ جُنُ صَرِيمٍ وَأَسْوَدُ أَغْيَالٍ
لَا بَلَّ مَنَآيَا مُصَوَّرَةٍ فِي صُورِ رِجَالٍ، وَمَوْلَانَا يَتَنَزَّلُ مِنْهُمْ بِمَنْزِلَةِ الشَّامَةِ وَالْعَلَامَةِ وَلَوْ يُعْرِفُ
مَكَانَهُ لَدَلَّتْ عَلَيْهِ الْوَسَامَةُ، فَهُوَ أَوَّلَى بِقَوْلِ الْقَائِلِ: «وَلَمَّا عَرَضَتْ الْجَيْشَ كَانَ بِهَاؤُهُ عَلَى
الْفَارِسِ الْمُرْخَى الدُّوَابَةَ مِنْهُمْ».

halinde gözükiyormuş. Bu orduda; her biri soylu bir ata binmiş, elinde düzgün oklar bulunan soylu ve kültürlü kahramanlar vardır. Onlar; mükemmel cinler ve siyah afetlerdir. Belki de, erkek suretine girmiş ölümdürler.

Efendimizin onların yanındaki konumu, bir ben ve bir alamet gibidir. Yeri bilinmese bile, onun güzelliğinin aydınlığı bulunduğu yeri gösterecekti. O, şu söze en çok layık olan kimsedir; “Ordu ile karşılaştığımda, onun güzelliğini, perçemi salınmış atlara binmiş vaziyette gördüm. O süvari bölüklerinden her biri yanından geçerken, kılıçları; onun emrini yerine getirmede gevşek kalıyor, atları ise, onun şanımlı yüceltmek için gayet vakarlı bir şekilde yürüyorlardı. Allah, her şeye yaratılışının gereğini yapma görevi vermeseydi, ne atlar ne demir onun güzelliğinin farkına varamayacaklar ve onun sancağının gölgesi altında böylesi bir sevinçle yürümeyeceklerdi.”

Keşke bu mutluluk, bendenizi de kapsasaydı. Böylece, gözlerini o koyu siyahlıkla süsleyecek ve o kalabalığın dalgalarına kendi eğilimini de katacaktı. Kalemimi de mızrakların arasına hapsedecek ve kendisine, o kalemlerin yaptığı işleri yaptıracaktı. [56a] Bu bir arzudur ve bunun ötesinde, niyetin ardından gerekli ameli işlemekten ve kendisini emeline ulaştıracak bir zafer için hücumla geçmekten başka yapacak bir iş kalmamıştır.

Bendenizin haberi, ülkenin veliahtlarına (=meliklerine) ulaşınca, her biri onu kendi yanına getirtmek için girişimde bulunmaya başladı ve fayda vermeyeceğini bildiği halde, bunun için pek çok güç ve kuvvet vasıtaları kullandı. Nitekim yemek yemekte olan yırtıcı aslan rahatsız edildiği zaman, ormandaki diğer yırtıcılar hemen ormanın derinliklerine kaçarak kuytu köşelere sığınır. Bunun için de ayıplanmazlar. Çünkü boyun eğmede dengeyi korumak, ar lekesinin mezhebidir. Kaderin sahibinden kaçmak, firar sayılmaz.

Evliyâ; bundan sonra yenilenmiş olan habere kulak vermişlerdir. Bu haber, büyük haberdur. Bunun için; yeni ortaya çıkan ve eskiliğinden dolayı çok değerli olan şeyler getirilerek gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Kulunuz, bu cümleden olarak şu iki beyti söylemiştir:

*Ne mutlu sana ki, günlerin hatıraları siyah değil, parlak fetihlerinle çekip gitti.
Her ne kadar doğruluk bu uğurda mücadele etmiş ve sevinmişse de, kaskancın kulağını
yıldırım çarpmıştır.*

Onun bu mektubu, Allah'ın dileğine uygun bir takım işleri kararlaştırmıştır. Bundan dolayı kendisine, gelecekte iyi şeylerin müjdesi verilmiştir. Diğer mektubuna da, bu işlerin olup bittiği müjdesi verilmiştir. Vesselâm.

وَكَلِمَا مَرَّ عَلَيْهِ مِقْنَبٌ مِنْ تِلْكَ الْمَقَانِبِ تَطَلَّعَتْ سَيُوفُهُ إِلَى امْتِثَالِ أَمْرِهِ وَتَوَقَّرَتْ جِيَادُهُ فِي الْمَسِيرِ إِعْظَامًا لِقَدْرِهِ، وَلَوْلَا أَنْ أَعْطَى اللَّهُ كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى لَمَا فَطَنَتِ الْخَيْلُ، وَالْحَدِيدُ لِرُوعَةِ رُؤَايَةِ، وَلَمَا مَلَكَهَا طَائِرُ السُّرُورِ بِمَسِيرِهَا تَحْتَ طَيْرِ لَوَائِهِ، وَلَيْتَ السَّعَادَةُ شَمَلَتْ الْخَادِمُ حَتَّى جَلَا نَظَرُهُ بِظُلْمَةِ ذَلِكَ الْقَتَامِ، وَزَحَمَ بِمِيلِيهِ أَمْوَاجَ ذَلِكَ الزَّحَامِ وَاعْتَقَلَ قَلَمَهُ بَيْنَ أَقْلَامِ الْقَنَا، فَسَدَّدَ بِهِ تَسْدِيدَ تِلْكَ الْأَقْلَامِ، وَهَذَا (١/٥٦) عَرَضٌ لَمْ يَبْقَ بَعْدَهُ إِلَّا أَنْ يَتَّبِعَ النِّيَّةَ فِيهِ بِالْعَمَلِ، وَأَنْ يُهْجِمَ عَلَى ظَفَرٍ وَيُوصَلَ إِلَى أَمَلٍ، وَلَمَّا انْتَهَى خَبَرُهُ إِلَى مُلُوكِ الْبِلَادِ، أَخَذَ كُلُّ مِنْهُمْ فِي اسْتِحْضَارِهِ وَاسْتَكْثَرَ مِنْ آلَاتِ الْمِنْعَةِ عَالِمًا أَنَّهُ لَا يَسْتَنْفَعُ بِاسْتِكْثَارِهِ، وَكَذَلِكَ الضِّيْعَمُ الْهَظُورُ إِذَا أَضْجَرَ مِنْ غَايَةِ أَخَذَتِ السَّبَاعُ الْبَاقِيَةَ فِي اعْتِصَامِهَا وَعَادَتْ بِإِخْفَائِهَا وَاكْتِنَامِهَا، وَلَا عَارَ عَلَيْهَا فِي ذَلِكَ إِذِ التَّسَاوِي فِي الْخُضُوعِ مُذْهَبٌ لَوْصَمَةِ الْعَارِ، وَالْفِرَارُ مِنْ صَاحِبِ الْقُدْرَةِ لَا يُعَدُّ مِنْ جُمْلَةِ الْفِرَارِ، وَقَدْ أَصْعَقَتْ أَسْمَاعُ الْأَوْلِيَاءِ إِلَى النَّبِيِّ الْمُتَجَدِّدِ بَعْدَ ذَلِكَ وَهُوَ النَّبِيُّ الْعَظِيمُ وَأَعَدَّتِ الْمَسَابِ الْمَسَارِ يَنْتُلُّ لَهَا الطَّارِفُ الْمُسْتَحْدَثُ وَالتَّالِدُ الْقَدِيمُ، وَعِنْدَهَا يَثْمَلُ الْخَادِمُ بِهِذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ:

لِيَهْنِكَ ذِكْرُ أَيَّامٍ تَوَلَّتْ بَيِضٌ مِنْ فُتُوحِكَ غَيْرِ سُودٍ
لَنْ جَدَّكَ الصَّدِيقُ وَسُرَّ مِنْهَا لَقَدْ صَعِقَتْ بِهَا أُذُنُ الْحَسُودِ

وَكِتَابُهُ هَذَا قَدْ قَضَى بِأُمُورٍ تَكُونُ مَشِيئَةَ اللَّهِ بِهَا قَاضِيَةٌ وَهُوَ مُبَشِّرٌ بِالْمُسْتَقْبَلِ مِنْهَا، وَكِتَابُهُ الْآخَرُ مُسْتَبَشِّرٌ بِأَنَّهَا قَدْ صَارَتْ مَاضِيَةً، وَالسَّلَامُ.

MEKTUP-51

*Yazarlık iddiasında bulunan ancak buna ehil olmayan
birisini eleştirmek amacıyla yazılmış bir mektup*

Kendi kendime işlemeyi tasarlayıp vaat ettiğim ve akabinde, isteyerek veya istemeyerek eyleme döktüğüm her türlü günah için Allah'tan bağışlanma diliyorum. Bunlardan, yalnızca; yerilmeyi çokça hak eden kimselere sövüp saymamı istisna ediyorum. Ben bunun bir günah olduğunu kabul ediyorum. Ancak kendisinden ötürü ne bağışlanma dilemek ne de tövbeye sığınmak amacıyla bunu kabul etmiyorum.

Söz ettiğim kişi sensin ey aç bir karından kendini istisna eden! Ve “Geniş bir popuyla yellenen” diye adı atasözü haline gelen! [56b] İnsanlar, hiçbir meziyeti olmadan kibirlenen kimseye hayret ettiler ve “hala teyzeden uzaklaştı” dediler. İnsanların hayatlarındaki yanıltmalardan daha çirkin olan, çağın aldatmalarına hayret etmemek lazım. Çoğu zaman bu hatalar; başın yerine kuyruğu koyarlar. İyi ve hayırlı kimselerle, işe yaramaz rezil insanları birbirine karıştırır.

Kimileri onun gözlerinin dumanlı olduğunu, dolayısıyla gözlerini fal taşı gibi açmasına rağmen iyi görmediğini söylüyorlar. Bu yüzden rezil kimseler onun katına yüксеlebiliyorlar. Onları iyice düşünüp test etseydi, dağların arasındaki derin uçurumlara atacak ve her gün; zenginliğinden dolayı sapıtmış ve adalet yerine zulümde ileri girmiş bir rezili bunlara katacaktı. Böylece onlara karşı kinle dolmuş ve öfkeden yanıp tutuşan göğüsleri ferahlatacaktı.

Ey ne idüğü belirsiz aşağılık adam! Alçaklığın; tıpkı benzerlerin gibi seni de kuşatmış olduğunu görüyorum. Ayrıca insanların; kemik için konuşan ve yumuşak huyluluğu bırakıp, beceriksizliğin hırçınlığına yapışan diline güldüklerini görüyorum. Tüm diller; “Bu, ahmaklığa şifa olan ilaçtır” sözünü sana örnek gösteriyorlar. İşte o zaman, boynumda bir davul elimde bir zurna olduğu halde çıka gelirim ve “Duyun ey dinleyenler! Görün ey izleyenler!” deyip devamında, ismini; burunla kaşlar arasında kaba bir şekilde tasvir eden şu iki beytin nağmelerini terennüm ederim:

*Ey layık olmadığı yere konan ve oraya alışamadığı için yabancılık çeken, nimet!
Geldi de izarının üstüne fazladan bir başörtüsü giydi, sonra vazgeçip bileklerine
kadar salverdi.*

رسالة تَتَضَمَّن ذَمَّ كَاتِبٍ مِمَّن يَدَّعِي الْكِتَابَةَ وَلَيْسَ مِنْهَا:

استغفر الله مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ حَدَّثْتُ بِهِ نَفْسِي وَاعِدًا وَبَاشَرْتَهُ بِعَمَلِي مُخْطِئًا أَوْ عَامِدًا، وَلَا اسْتَشْنِي مِنْ ذَلِكَ إِلَّا مَسْبَتِي لِمَنْ كَثُرَتْ فِيهِ أَقْوَالُ السَّبَابِ، وَأَنَا اعْتَدَّهَا ذَنْبًا لَا أَسْأَلُ عَلَيْهِ الْمَغْفِرَةَ وَلَا أَحِبُّهُ بِالْمَنَابِ. وَالْمَرَادُ بِذَلِكَ هُوَ أَنْتَ أَيُّهَا الْمُتَحَشِّي مِنْ بَطْنِ جَائِعَةٍ وَالَّذِي يُضْرَبُ لِمِثْلِهِ الْمَثَلُ بِأَنَّهُ يَضْرِبُ مَنْ اسْتِ وَاسِعَةٍ، وَقَدْ عَجَبَ قَوْمٌ مِنْ (٥٦/ب) حَالَةٍ بَغَيْرِ آلَةٍ وَقَالُوا لَقَدْ تَبَاعَدَتِ الْعَمَّةُ مِنَ الْخَالَةِ وَلَا عَجَبَ مِنْ أَغَالِيطِ الزَّمَانِ الَّتِي هِيَ أَقْبَحُ مِنْ أَغَالِيطِ النَّاسِ وَكَثِيرًا مَا تَضَعُ الذَّنْبَ مَوْضِعَ الرَّأْسِ وَيَشْتَبِيهِ عَلَيْهِ الْأَنْكَاسُ بِالْأَكْيَاسِ، وَقَدْ قِيلَ أَنَّهُ أَعْشَى لَا يُحَقِّقُ النَّظَرَ عَلَى شِدَّةِ تَحْدِيقِهِ وَلِهَذَا يَرْفَعُ الْأَرَاذِلَ إِلَيْهِ فَإِذَا تَأَمَّلَهُمُ الْقَاهِمُ فِي سَحِيقِ الْفَجِّ عَمِيقَةٍ. فَفِي كُلِّ يَوْمٍ يَسْتَثِيرُ مِنْ رَذَلٍ طَغَى وَجَدًا وَعَلَا جَوْرًا لَا قَصْدًا، وَيَشْفِي مِنْهُ الصُّدُورَ الَّتِي كَانَتْ قَدْ اسْتَعَرَتْ غِيظًا وَامْتَلَأَتْ حَقْدًا، وَكَأَنِّي بَكَ أَيُّهَا الْمَهِينِ الَّذِي لَا يَبِينُ وَلَا يَبِينُ وَقَدْ أَخَذَكَ أَخَذَ أَمْثَالِكَ مِنَ اللَّثَامِ، وَأَضْحَكَ النَّاسَ عَلَى خَرَائِكِ لِلْعِظَامِ وَأَنْتَقَلَ مَعَكَ مِنْ لَيْنِ الْخُلُقِ إِلَى عُنْفِ الْخُرْقِ، وَتَمَثَّلْتَ لَكَ الْأَلْسَنَةُ بِقَوْلِ الْقَائِلِ هَذَا الدَّوَاءُ الَّذِي يَشْفِي مِنَ الْحُمَقِ، وَحِينَئِذٍ أَحْضَرُ وَفِي عُنْقِي طَبْلٌ وَفِي يَدِي زِمَارَةٌ وَأَقُولُ اسْمَعُوا أَيُّهَا السَّامِعُونَ وَانْظُرُوا أَيُّهَا النَّظَّارَةُ وَتَمَامَ ذَلِكَ فِي أَنْ أُدِيرَ لَكَ لَحْنَ هَذَيْنِ الْبَيْتَيْنِ وَأَسْمُكَ بِهَا غِلَظًا بَيْنَ الْأَنْفِ وَالْحَاجِبَيْنِ:

Kölelerin, kendi hadlerini bilmeleri ne kadar güzel olur! Dünya da, onların kaderleriyle boyanmadığı zaman ne kadar güzeldir! Ben kendimi; kendi iddiana göre çok nadir kabul ettiğin ve onların sayesinde filanca devlette yazarlık makamına geçtiğin, mektuplarından bir kısmını ele geçirmek için çabaladım. Bu mektupların her birinde, kâğıt üzerinde açılmış taze yaralar vardı. Başka mektuplar, beyaz üzerine siyah olarak yazılmasına rağmen, bu mektupları bıraktığımda tamamen siyah olduklarını gördüm. İstisnasız olarak, bu mektupları inceleyen herkes, [57a] boğazında Duhân Suresini bulur. Bitkilerden de “itboğan” diye isimlendirilen ottan başka bir şey görmez. Bu durumun kendisi ise “insan boğandır”.

Bu mektuplar arasında, halifenin oğlunun taziyesini içeren bir mektup vardı. Sen bu mektubuna; Ebû Katîfa'nın¹⁴⁸ şiirlerinden meşhur bir beyitle başlamışsın. Bunu okuyunca; “Sübhanallah! Köşkle hurma nerede, kendisinde taziye-den söz edilen mektup nerede? Aslında felaket, müteveffâda değil kâtibin kendi aklıdaymış” dedim. Sonra düşüncelerimi tekrar gözden geçirdim. Sonunda; seni bu gülünç duruma düşüren ve içinde bulunduğun bu yola sevk eden şeyin, şarkı seslerine olan aşırı düşkünlüğün olduğunu anladım.

Aşırı derecede sevilen şeyler, işte böyle; kulakları sağır, gözleri kör eder. Böyle bir kimsenin dili de; “Ey Süleymâ!” demek istese de şaşırır ve onun yerine “Ey Lübeynâ” der¹⁴⁹. Buna rağmen; eğlence konusunda seni mahir yapan ve seni bu sanatın ehli arasına katan Allah'a hamd etmen gerekir. Anlatım faziletini kaçırmış olsan da, şarkı faziletini kaçırmamışsın. Şerefle ilgili şarkılarda; Ma'bed ile ilgili ifadeler ve Kuss ile Sahbân'ın fesahatinden dem vuran şarkılar vardır¹⁵⁰.

Eğer amacın yalnızca geçim ise, sen bunlardan hangisinin nifak malı olup olmadığına aldırış etme. Halk arasında meşhur olan atasözlerinden birinde denildiği

•••••

¹⁴⁸ Ebû Katîfa: Arap şairlerinden biridir. Bakınız: İsmail Yiğit, “Ümeyye b. Abdüşems”, *DİA*, İstanbul 2012, XLII, 302-303.

¹⁴⁹ Endülüslü Medeniyeti içinde yer alan Meriye'nin şairlerinden İbnü'l-Haddâd el-Vâdiâşî'nin kör bir âşık olmasına atf vardır. Rahim Er onun hakkında şöyle demektedir; “Gazelleri daha çok, büyük bir tutkuyla sevdiği ve zerafetinden dolayı şiirlerinde Nüveyre adıyla andığı, asıl ismi Cemile olan bir rahibe ile ilgilidir. Şair gençliğinde çıktığı bir hac yolculuğu sırasında Nil'in doğu yakasında Asyût yakınındaki Rîfe Manastır'ında yaşayan bu rahibeyi görünce ona âşık olmuş, hacçı unutarak uzun bir süre manastır civarında kalmış, onu görmek için hemen her gün kiliseye devam etmiştir. Duygularının karşılıksız kalması üzerine Meriye'ye dönen şairin daha sonra kaleme aldığı şiirlerinin çoğunun ilham kaynağı Nüveyre olmuştur. Lübeynâ, Lübna, Süleymâ ve Mehded gibi isimlerle de hep Nüveyre'yi kastetmiştir. Şiirlerinde Nüveyre'ye olan sevgisinden dolayı İsâ-Mesih, İncil, teslis, ruhanlık, haç, kilise, paskalya gibi hristiyan kültürüne ait isim ve kavramlara sıkça..” kullanmıştır. Bakınız: Rahim Er, “İbnü'l-Haddâd el-Vâdiâşî”, *DİA*, İstanbul 2000, XXI, 60-61. Ayrıca; şiirinde “Yâ Lübeydâ” ifadesini kullanan muallaka şairi Tarafe b. Abd için bakınız: Emrullah İşler, “Tarafe b. Abd”, *DİA*, İstanbul 2011, XXXX, 14.

¹⁵⁰ Ma'bet, Kuss ve Sahban, bu üç şahıs Arap Edebiyatının önde gelen hatiplerindendir.

يَا نِعْمَةً وَقَعْتُ فِي غَيْرِ مَوْقِعِهَا فَاسْتَوْحَشْتُ حِينَ لَمْ يَرْتَعْ عَلَيَّ وَطَنٌ
جَاءَتْ فَرَدَّتْ خِمَارًا فَضَّلَ مِثْرَهَا ثُمَّ اسْتَقَالَتْ فَرَدَّتْهُ إِلَى الرِّسَنِ

وَمَا أَحْسَنَ الْمَدَانِينَ إِذَا كَانُوا وَاقِفِينَ عَلَى أَقْدَارِهِمْ، وَمَا أَحْسَنَ الدُّنْيَا إِذَا لَمْ تَكُنْ مُتَلَطِّخَةً
بِأَقْدَارِهِمْ، وَكُنْتُ أَرَضَدْتُ نَفْسِي لَجْمَعِ شَيْءٍ مِنْ كُتُبِكَ الَّتِي أَغْرَبْتَ فِيهَا بَرْعَمَكَ كُلَّ
الْغَرَابَةِ، وَتَقَلَّدْتَ بِسَبَبِهَا فِي الدَّوْلَةِ الْفُلَانِيَّةِ مَنْصِبَ الْكِتَابَةِ، وَمَا مِنْ كِتَابٍ مِنْهَا إِلَّا وَقَدْ
اِثْرَتْ كُلَّمَهُ فِي الْقُرَاطِسِ نُدُوبٌ غَضَاضٌ وَغَادَرْتُهُ وَهُوَ سَوَادٌ كُلُّهُ إِذَا كَانَ غَيْرُهُ مِنَ الْكُتُبِ
سَوَادًا فِي بَيَاضٍ، فَلَا يَقِفُ عَلَيْهِ وَاقِفٌ (I/57) إِلَّا وَجَدَ فِي حَلْقِهِ سُورَةَ الدُّخَانِ، وَمِنْ
الْحَشَائِشِ مَا يُسَمَّى خَانِقِ الْكَلْبِ وَهَذَا هُوَ خَانِقِ الْإِنْسَانِ، وَفِي جَمَلَةِ الْكُتُبِ كِتَابٌ
يَتَضَمَّنُ التَّعْزِيَةَ بَوْلَدِ الْخَلِيفَةِ، وَقَدْ افْتَتَحْتُ أَوَّلَهُ بِالْبَيْتِ الْمَشْهُورِ مِنْ شِعْرَائِي قَطِيفَةً،
فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ أَيْنَ الْقَصْرِ فَالْتَّخَلُّ مَا يُذَكِّرُ فِي كِتَابِ تَعْزِيَةٍ وَالرُّزُّ لَمْ يَكُنْ فِي
الْمُتَوَفَى وَإِنَّمَا فِي عَقْلِ الْكَاتِبِ كَانَتْ الْمَرْزِيَّةُ، ثُمَّ أَنِي اسْتَرْجَعْتُ فِكْرِي فَعَلِمْتُ أَنَّ
لَهْجَكَ بِأَصْوَاتِ الْغِنَاءِ هُوَ الَّذِي أَوْقَعَكَ فِي هَذِهِ الْأَضْحُوكَةِ وَسَلَكَ بِكَ فِي غَيْرِ الطَّرِيقِ
الْمَسْلُوكَةِ، وَكَذَلِكَ الْأَشْيَاءُ الَّتِي تُحَبِّ تَصْمِ أَدْنَا وَتَعْمِي عَيْنًا، وَإِذَا أَرَادَ صَاحِبُهَا أَنْ يَقُولَ
يَا سُلَيْمِي سَبِّقْهُ لِسَانُهُ فَيَقُولُ يَا لُبَيْنِي، وَمَعَ هَذَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَحْمَدَ اللَّهَ إِذَا جَعَلَكَ فِي
الطَّرَبِ ذَا بَرَاةٍ وَالْحَقِّكَ بِدَرَجَةٍ مَنْ تَقَدَّمَ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الصَّنَاعَةِ، وَلَنْ فَاتَتْكَ فَضِيلَةُ
الْبَيَانِ لِمَا فَاتَتْكَ فَضِيلَةُ الْأَلْحَانِ، وَفِي أَغَانِي الْفَنِّ نَصٌّ وَمَعْبَدٌ مَا يُغْنِي عَنْ فَصَاحَةِ قُصِّ
وَسُبْحَانِ، وَإِذَا كَانَ الْغَرَضُ إِنَّمَا هُوَ فِي الْمَعِيشَةِ فَلَا تُبَالِي بِمَا كَانَ مِنْ سَلْعَةِ النَّفَاقِ، وَمِنْ
الْأَمْثَالِ السَّائِرَةِ أَنَّهُ «قَدْ تُحْطَى الشُّوَهَاءُ بِالْإِمْسَاكِ وَتُبْلَى الْمَلِيحَةُ بِالطَّلَاقِ» وَلَرُبَّمَا ضِغْتُ
دَرْعًا بِمَا أُوْرَدْتُهُ عَلَيْكَ، وَقُلْتُ لَا يَلْتَصِقُ بِكَ فِي الدُّنْيَا شَيْءٌ مِنْ عَارِي وَلَا فِي الْآخِرَةِ
شَيْءٌ مِنْ نَارِي، وَقَدْ أَبْعَدَ اللَّهُ شَخْصَكَ مِنْ شَخْصِي كَمَا أَبْعَدَ دَارَكَ مِنْ دَارِي، وَلَعَمْرِي إِنْ
الْقَوْلَ مَا فَلْنُهُ وَلَا يَسُوءُنِي أَنَّكَ تَقَمَّمْتَ ذِكْرًا سَخِيفًا وَأَنْتَ وَشَأْنُكَ وَلَوْ تَبَوَّأتُ كِنِيفًا، لَكِنْ
يَسُوءُنِي أَنْ يُقَالَ هَذَا نَسِيبٌ فَلَانِو مِنْ الْأَنْسَابِ تَأْكِيلٌ فِي الْوَجْهِ وَمِنْهَا خِبْلَانُ، وَالسَّلَامُ.

gibi bazen değeri verip yanında tutmakla çirkinlerin gönlü kazanılır, serbest bırakmakla da güzel olan sınanır. Ben de kendisine: “Sakin dünyada ayıplamamdan, ahirette de ateşimden bir şey sana yapışmasın. Zaten Allah, senin evini evimden uzaklaştırdığı gibi, senin şahsını da benden uzaklaştırmıştır” dedim.

Allah’a yemin olsun ki, doğrusu benim söylediklerimdir. Senin, kendine değersiz bir isim takman veya güzel bir kılıç kuşanman beni üzmez. Bu konuda serbestsin, dilediğini yapabilirsin. Ancak, “bu falancanın nesebindendir” demeleri beni rahatsız eder. Zira bazı nesepler, yüzü aşındırır, kimisi de bir aldatmacadan ibarettir. Vesselâm.

Meânî ilminde¹⁵¹ türetme yapmanın en karmaşık problemlerinden biri, asıl manayı kaybetmemeye özen göstererek, kelimeleri tam olarak ifade etmeye çalışmak, daha sonra bunların detayları üzerinde durmaktır. Bana göre [57b] bu tıpta; otopsi şeklinde, insan bedeninin uzuvlarını parçalara ayırmaya benzer. Ebu’t-Tayyib el-Mütenebbî’den -Allah rahmet eylesin- başka hiçbir şairin bunu hakkıyla yapmış olduğunu görmedim. O, gayet mahir, eli çabuk, güngörmüş biridir. Yazdığım mektuplarda ondan bir takım alıntılar yaptım.

Bunlardan biri; Melikü’l-Adil Musul Hâkimi Mesûd oğlu Nûreddin Arslanşah’ın vefat etmiş olan bir dostunun çocuklarına gönderilmek üzere, kendisi adına yazdığım bir notudur. Bu zat, devletin ilk kuruluşundan itibaren Aksungur oğlu İmâdeddin Zengî’ye¹⁵² ondan sonra çocuklarına, torunlarına ve Nurettin Arslan Şah zamanına kadar torunlarının çocuklarına hizmet etmişti. Kendisi vefat edince, ona ait olan tımar hakkını, aynen çocuklarına devretti ve onu bir daha geri almadı.

Peygamber^(sav): “En büyük iyiliklerden biri, kişinin vefat etmiş olan babasının sevdiği kimselerle irtibatı kesmemesidir¹⁵³” buyurmuştur. Şu filancanın oğlu falanca (Allah rahmet eylesin) kendisinden öncekilere teker teker eşlik etti. Her biri dostluğundan dolayı ona müteşekkir olarak çekip gittiler. O; devletin tali-

151 Meânî İlmi: Belâğatin sözün yerinde olma şartlarını inceleyen dalı. Bakınız: İsmail Durmuş, “Meânî”, *DLA*, İstanbul 2003, XXVIII, 204.

152 Aksungur oğlu İmâdeddin Zengî: 480/1087’de Halep’te doğdu. 10 yaşında babasını kaybetti. Babasının sahip olduğu mevki sebebiyle 489/1096’da Selçuklu Sultanı Berkıyark adına Musul’a el koyan Kürboğa tarafından babasının adamlarıyla beraber Musul’a getirilmiş ve ona iktâlar verilmiştir. Zengî, 516/1122’ye kadar Musul’da kalmıştır. Daha sonra Vâsıt ve Basra’yı Emir Aksungur el-Porsukî adına yönetti. 520/1126’da Musul valisi Porsukî öldürülünce, onun yerine vali olarak tayin edildi. 521/1127’den öldürüldüğü 541/1146 yılına kadar Musul’da kaldı. Bakınız: Fazıl Bayat, “İmâdüddin Zengî ve Musul Atabeyliği”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 815-824; Gülay Öğün Bezer, “Zengiler (1127-1233)”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 803-813.

153 Bu hadis için bakınız: Buhârî, *Sahih*, Edeb 14, VII, 73.

وَمِنْ أَشْكَلِ مَشْكَلاتِ صَوْغِ الْمَعَانِي تَوَقَّفَ عَلَى فَصْهَا وَمَرَكَزِ الدَّائِرَةِ مِنْهَا تَمَّ بِفَضْلِ ذَلِكَ تَفْصِيلاً وَهُوَ عِنْدِي (٥٧/ب) هُوَ تَشْرِيحُ أَعْضَاءِ الْإِنْسَانِ كَالْتَشْرِيحِ الطِّبِّيِّ لِأَعْضَاءِ بَدَنِ الْإِنْسَانِ وَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا مِنَ الشُّعْرَاءِ قَامَ بِذَلِكَ حَقَّ الْقِيَامِ، سِوَى أَبِي الطَّيِّبِ الْمُتَنَبِّئِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ، فَإِنَّهُ تَقَفَّ لَقَفٌ يَدْرِي مِنْ أَيْنَ تُؤْكَلُ الْكَتِفُ، وَقَدْ أَشْرَتْ إِلَى شَيْءٍ مِنْهُ فِي الْكُتُبِ الَّتِي أَنْشَأَتْهَا:

فَمِنْ ذَلِكَ تَوَقُّعُ كِتَابَتِهِ عَنِ الْمَلِكِ الْعَادِلِ نُورِ الدِّينِ أَرْسَلَانِ شَاهِ بْنِ مَسْعُودِ صَاحِبِ الْمَوْصِلِ لِأَوْلَادِ بَعْضِ أَصْحَابِهِ تُوفِي وَالِدُهُمْ، وَكَانَ خَدَمَ الدَّوْلَةَ مِنْ أَوَّلِ قِيَامِ أَمْرِهَا عِمَادُ الدِّينِ زَنْكِي بْنِ أَقْسَنْقَرٍ ثُمَّ خَدَمَ أَوْلَادَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَخَدَمَ حَفَدَتَهُ وَأَوْلَادَ حَفَدَتِهِ إِلَى زَمَنِ هَذَا نُورِ الدِّينِ فَلَمَّا مَاتَ جَعَلَ لِأَوْلَادِهِ مَا كَانَ لَهُ مِنَ الْأَقْطَاعِ وَلَمْ يَنْقُلْهُ عَنْهُمْ.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِنْ مِنْ أَبْرِ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وَدِّ أَبِيهِ» بَعْدَمَا تَوَلَّى وَهَذَا فَلَانُ بْنُ فُلَانٍ رَحِمَهُ اللَّهُ صَحَبَ الْأَسْلَافَ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ، وَدَرَجُوا وَكُلُّ مِنْهُمْ بِصُحَّتِهِ جَدٌ حَامِدٌ، وَهُوَ مِنْ أَبْنَاءِ الدَّوْلَةِ الَّذِينَ شَهِدُوا مَطْلِعَ سَعْدِهَا وَوَرَدُوا أَوَّلَ وَرْدِهَا، وَإِذَا عُدَّ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ كَانَ ابْنُ سُمَيْتِيهَا وَابْنُ أُمِّ عَبْدِهَا، وَأَذْرَكَنَاهُ نَحْنُ وَقَدْ ذَهَبَ غَتَاؤُهُ وَاسْتَرَمَّ بِنَاؤُهُ وَكَادَتْ نَفْسُهُ أَنْ تَشْفَى عَلَى شَرْقِهَا، وَلَمْ يَبْقَ مِنْ شَمْسِ عُمْرِهِ سِوَى شَفَقِهَا، فَأَقْرَزْنَاهُ فِي وَكْرِهِ وَأَعْنَاهُ عَلَى دَهْرِهِ، وَقِنَعْنَا مِنْ خِدْمَتِهِ بِالْدُّعَاءِ، الَّذِي هُوَ خِدْمَةٌ تَخْفُ عَلَى ظَهْرِهِ، وَلَمْ نَلْقَهُ يَوْمًا مِنَ الْأَيَّامِ إِلَّا وَجَدْنَا بِلِقَائِهِ عِظَةً خَاشِعَةً، وَأَخَذْنَا بِهِ آهَتَهُ وَاهٍ رَاقِعٍ، وَاسْتَقْرَيْنَا (١/٥٨) مِنْهُ أَخْبَارَ الدَّوْلَةِ فَرَوَاهَا رِوَايَةً رَأَى لَا رِوَايَةَ سَامِعٍ، فَرَحِمَهُ اللَّهُ رَحْمَةً تُعْطِيهِ الْكِتَابَ بِالْيَمِينِ، وَتُؤَمِّنُهُ رَهْنَ الْمُكْتَسَبِ الَّذِي كُلُّ امْرِئٍ بِهِ رَهِينٌ، وَلَمَّا مَضَى خَلْفَانُهُ فِي عَقِبِهِ بَرًّا وَإِحْسَانًا، وَجَعَلْنَاهُمْ فِي التَّوَكُّلِ عَلَيْنَا كَالطَّيْرِ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرَوْحُ بَطَانًا، وَقَدْ أَصْرَنَاهُمْ إِلَى غَايَةِ لَمْ تُفْقِدْهُمْ مِنْهُ شَيْئًا سِوَى شَخِصِهِ، وَلَا أَرْتَهُمْ مِنْ بَرِّهِ لَهُمْ نَقْصًا حَتَّى يَشْكُو مَكَانَ نَقْصِهِ.

hinin yükselişine şahit olan ve ilk nüvelerini atan devlet çocuklarından biridir. Geçmiş olan ilkler sayıldığında, o, bu devletin İbn Semeyye'si¹⁵⁴ ve İbn Ümmi Abdi'dir. Kendisine yettiğimizizde; zenginliği gitmiş, meskeni tamir edilmesi gereken bir hale gelmiş, kendisi de epey çökmüş ve ömründen yalnızca alaca karanlığı kalmıştı. Onu yuvasında ziyaret ettik, zamana karşı kendisine yardımcı olduk, ona yükünü hafifletecek dualarla hizmet etmeye çalıştık. Kendisiyle her karşılaştığımızda, kendisinden, Allah'tan sakınan kimsenin haliyle bir öğüt aldık. Kendisinden yükselen ahlal ve vahlar işittik.

[58a] Kendisinden devletle ilgili haberleri sorduğumuzda, kulağıyla duyan kimsenin değil, gözleriyle gören kimsenin rivayetiyle haberleri bize rivayet etti. Allah, kendisine; kitabını sağından verecek ve yaptıklarının karşılığında rehin alınma tehlikesinden güvende olacağı bir rahmetle, rahmete kavuştursun.

Kendisi vefat edince, ardında bıraktığı yakınlarına iyilikte bulunduk. Kuşların; sabahları yuvalarından aç çıkarak, akşam vakti tok halde döndükleri gibi, onların bize bu şekilde güvenmelerini sağladık. Babalarımı kaybetmeleri dışında, her hangi bir kaybın farkına varmayacakları ve onun iyiliklerini aratmayacak şekilde, kendilerini şefkatle kucakladık.

İşte biz böyleyiz. Ölünün hatırı için, yaşayanları koruyup gözetiriz. İçinde bir kişi dahi olsa, Ehl-i Beyt'ten biri imiş gibi evinin her türlü geçimini sağlarız. Bizim hediyelerimiz, bir topluluğu içine dâhil ederse, bunu kendilerinden sonra gelenlere de miras olarak takdir ederiz ve çocuklar arasında ayırım yapmaksızın, erkeklerle kadınlara bunu eşit bir şekilde dağıtırız. Çünkü bizim âdetimize göre, uzak bir nesep dahi olsa, hediyeler miras yoluyla intikal eder. Bunun için; miras bırakanın her hangi bir vâsi tayin etme ihtiyacı da yoktur.

Daha önce babalarına ait olan yani; akşam ve sabah yiyip içtikleri her şeyi bu zatın çocuklarına aynen tahsis ettik. Bunun için; yüzlerini tırmalayacak, kızarmasına sebep olacak taleplere de ihtiyaçları yoktur. Onurları incitilmeksizin, değerleri düşürülmeden ve yapılan iyiliklerin temelini yıkıcı nitelikte olan, başa kakmadan uzak olarak her şeyin kendilerine eksiksiz olarak verileceğinden emin olsunlar. Biz, onların bekledikleri her türlü konforu sağlamayı taahhüt ediyoruz. Bu konuda, Cenâb-ı Allah'tan bizleri başarılı kılmasını diliyor ve yardımlarını esirgememesini niyaz ediyoruz. Vesselâm.

•••••

¹⁵⁴ İbn Semeyye ya da İbn Sümeyye (?)

وَهَكَذَا شَأْنُنَا نَحْفَظُ الْحَيَّ لِلْمَيِّتِ وَنُقِيمُ دَعَامَةَ الْبَيْتِ بِأُسْرِهِ لَوَاحِدٍ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ،
وَإِذَا اشْتَمَلَ عَطَاؤُنَا قَوْمًا جَعَلْنَاهُ مِنْ بَعْدِهِمْ مِيرَاثًا، وَسَوَّيْنَا فِيهِ بَيْنَ الْأَوْلَادِ ذُكُورًا وَإِنَاثًا.
فَالْعَطَاءُ عِنْدَنَا يُتَوَارَثُ وَلَوْ بِسَبَبٍ قَصِيٍّ وَلَا يَكُونُ مُحْتَاجًا إِلَى عَهْدِهِ مِنْ مُوَصِّ إِلَى وَصِيِّ،
وَقَدْ أَخْرَجْنَا لِأَوْلَادِ هَذَا الرَّجُلِ مَا كَانَ لِأَبِيهِمْ يَحْتَلِبُونَ دَرَّهُ غَبُوقًا وَصَبُوحًا، وَلَا يَفْتَقِرُونَ
فِيهِ إِلَى مَسْأَلَةٍ تَكُونُ فِي الْوَجْهِ كُدُوحًا. فَلْيُثَبِّتُوا بِأَنَّهُ يَأْتِيهِمْ مُؤَقَّرًا مَكْمَلًا مِنْ غَيْرِ وَكَسٍ وَلَا
وَضِيعَةً، وَأَنَّهُ عَارٍ مِنَ الْأَمْتِنَانِ الَّذِي هُوَ هَذِمَ لِبِنَاءِ الصَّنِيعَةِ، وَنَحْنُ مِنْ وَرَاءِ كُلِّمَا يَوْمَلُونُهُ
مِنْ لَيْنٍ رِيَاشٍ وَتَمْهِيدِ فَرَاشٍ وَإِصْلَاحِ أَطْرَافٍ وَحَوَاشٍ، وَمَنْ اللَّهُ سُبْحَانَهُ نَسْتَمِدُّ تَوْفِيقًا
وَنَسْأَلُهُ مِنْ مَدَدِ الْإِعَانَةِ رَفِيقًا، وَالسَّلَامُ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-52

Bu mana (konu) ile ilgili başka bir not

Peygamber^(sav): “Ben, müminler üzerinde, onlar(ın kendileri üzerinde sahip olduğun)dan daha büyük hak sahibiyim. Kim vefat eder ve bir mal bırakırsa, bu onun mirasçılarına aittir. Kim de ardında bir borç veya anasız babasız birini yahut kimsesiz birini bırakırsa, borcu bana ait, o kimselerin velayeti de bendedir¹⁵⁵” buyurmuştur. İşte bu, peygamberliğin ahlakındandır. [58b] Güzellğine ilave edilecek hiç bir şey yoktur.

Onurlu kimselerin hareket tarzları, tümüyle bu güzel ahlakın içeriğine yerleştirilmiştir. Bizler de bu yolda yürümeyi temenni ediyoruz. Tuttuğumuz yol umarız ki, onu izleyen bir derecede olsun. En azından, ona benzemeye çalışıyoruz, böylelikle belki onun bir müdd’ü veya yarısı kadar bir dereceye ulaşırız. Cenâb-ı Allah bunu, bize eşlik eden bir topluluk üzerinde gösterme imkânı vermiştir. Nitekim nimetlerle ilgili çeşitli isteklerini yerine getirdik. Bize eşlik ederek gece gündüz sohbetlerimizde bulunmalarından dolayı onlara teşekkür ettik. Kendilerinden sonra yetimlerine ne kadar güzel baktığımızı görselerdi, herhalde bu yetimlerin yerinde olmayı isterlerdi.

Şu falanca oğlu filan (Allah rahmet eylesin) devlet hizmetinde önemli bir makama sahip olan, bu konuda önceliği bulunan ve devletle ilgili yazmaları muhafaza etmiş kimselerdendir. Kendisine bunların okunmasıyla ilgili “sebat et yükselirsin” denilmişti. O, babalara ve dedelere, kendisinden hoşnut olacakları şekilde eşlik etti, dostluk gösterdi. Onlar da kendisine karşı hiçbir zaman kaba davranmadılar ve onun yaptığı hiçbir şeyi eleştirmediler.

Kendisinden geriye kalan bir kalıntıya yetiştik. Ancak bitkinlik bunun ke miğini bitirmiş, neredeyse izini tamamen yok etmişti. Onun yaşında olanlara, yiyecek ve içeceklerini sağlayacak bir ödenek ayrılmalıdır. O zaman, Resûlullah’ın^(sav) dediği gibi: “Yanında, kendisiyle oynaşacak, kendisinin de oynaşacağı bir bakire olacak¹⁵⁶”. Bu; kendisine gönderdiğimiz ve ondan

155 Buhârî, *Sahih*, Nafakât 15, VI, 195.

156 Sahabeden Câbir^(ra): Evlendiğim zaman Resûlullah^(sav) bana: “Nasıl biriyle evlendin (dulla mı bakire ile mi?)” diye sordular. “Bir dul aldım!” dedim. “Niye bakire değil? O seninle sen de onunla mülâtefe ederdiniz!” buyurdular. Buhârî, *Sahih*, Nikâh 10, VI, 119-120.

توقيع آخر في المعنى

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنَا أُولَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ مَاتَ وَتَرَكَ مَالًا فَلَوَرَّثْتَهُ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ كَلًّا أَوْ ضِيَاعًا فَإِلَيَّ وَعَلَيَّ» وَهَذَا خُلِقَ مِنْ أَخْلَاقِ النَّبَوِيَّةِ (٥٨/ب) لَا مَزِيدَ عَلَى حُسْنِهِ وَأَسَالِيبُ الْمَكَارِمِ بِأَسْرِهَا مَوْضُوعَةٌ فِي ضِمْنِهِ، وَنَحْنُ نَرْجُوا أَنْ نَمُشِيَ عَلَى أَثَرِهِ فَيَتَنَزَّلَ مِنْزِلَةً رَدِيفَهُ، أَوْ أَنْ يَتَشَبَّهَ بِهِ فَتَبْلُغَ مَبْلَغَ مُدَّةٍ أَوْ نِصْفِهِ. وَقَدْ أَرَانَا اللَّهَ ذَلِكَ فِي قَوْمٍ صَحْبُونَا فَأَنْلَتَاهُمْ مَبَاغِي الْأَنْعَامِ، وَأَحْمَدْنَاهُمْ صُحْبَةَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ، وَكَفَلْنَا أَيْتَامَهُمْ مِنْ بَعْدِهِمْ حَتَّى وَدُّوا أَنْ كَانُوا هُمْ الْأَيْتَامَ، وَهَذَا فَلَانُ بْنُ فُلَانٍ رَحِمَهُ اللَّهُ مِمَّنْ كَانَ فِي خِدْمَةِ الدَّوْلَةِ قَدَمَ صَدَقٍ وَأُولِيَّةَ سَبَقٍ وَحَفِظَ كِتَابَ الْمَحَافَظَةِ عَلَيْهَا. فَقِيلَ لَهُ فِي تِلَاوَتِهِ أَقْرَ وَأَرْقَ، وَصَحَبَ الْآبَاءَ وَالْأَجْدَادَ صُحْبَةً أَرْضَتْهُمْ عَنْهُ وَ مَا تَنَكَّرُوا لَهُ فِي حَالٍ مِنَ الْأَحْوَالِ وَلَا أَنْكَرُوا شَيْئًا مِنْهُ، وَبَقِيَ مِنْهُ عُلَاٌ لَهُ لِحِقَاتِهَا نَحْنُ وَقَدْ اسْتَتَمَ الْوَهْنُ عَظَمَهَا وَكَادَ أَنْ يَعْفَى رَسْمَهَا، وَمِثْلُهُ فِي سَنَةِ هَذَا يَنْبَغِي أَنْ يُسَعَفَ بِمَنْحَةٍ مِنَ الْإِحْسَانِ تُوَاكِلُهُ وَ تُشَارِبُهُ، وَيَكُونُ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «بَكَرًا يَلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُهُ» وَهِيَ الَّتِي سُقْنَاهَا إِلَيْهِ فَأَمْسَكَتْ عَنْهُ وَهْنُ الْمَشِيبِ وَجَعَلَتْهُ فِي قَشِيبٍ مِنَ الْعَيْشِ يُخْلِفُ لَهُ رِدَاءَ الْعُمَرِ الْقَشِيبِ، وَلَمْ نَأَلْ فِيمَا أَسَدَيْنَا إِلَيْهِ مِنْ صَنِيعَةٍ بَعْدَ صَنِيعَةٍ، وَقَلْنَا هَذَا وَدِيعَةُ أَسْلَافِنَا، وَمَنْ كَرَّمَ الْأَخْلَاقَ حَفِظَ الْوَدِيعَةَ، وَلَمَّا مَضَى وَجَدْنَا لِمُضِيِّهِ وَحْشَةَ الْعَشِيرِ، وَفَقَدْنَا بِفَقْدِهِ الْبَرَكَاتِ الَّتِي هِيَ مُنَوِّطَةٌ بِالْكَثِيرِ، وَاسْتَسْقَيْنَا لِقَبْرِهِ صَوْبَ الْعِمَامِ، وَذَلِكَ فِي حَبِّ حَقِّهِ مِنْ أَيْسَرِ الْيَسِيرِ هَذَا إِلَى غَيْرِهِ مِمَّا أَقْرَرْنَا بِهِ عَيْنُهُ فِي أَعْقَابِهِ.

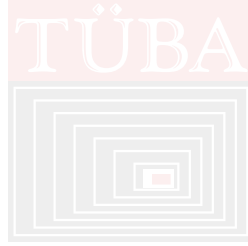
ihtiyarlık bitkinliğini gideren, yaşantısında ona taze bir canlılık kazandıran bakiredir.

Onun yaptıklarına karşılık, biz de ardında bıraktıklarına gönderdiğimiz şeylerde ihmalkârlık etmedik. Ve “Bunlar bizden önce geçip gidenlerin emanetidir” dedik. Emaneti korumak, güzel ahlakın gereğidir. Kendisi çekip gidince, onun varlığının bıraktığı yalnızlığın farkına vardık. Onu yitirmekle, büyük zatlarla bağlantılı olan bereketi de yitirmiş olduk. Bunun için, bulutlara yönelerek, onun kabri adına yağmur duasına çıktık. Bunlar; onun hak ettiği şeylerin en basitidir. Buna rağmen, ona karşı görevlerimizi hakkıyla yapamadığımızı kabul ediyoruz. Bu yapılanların haberi kendisine ulaşsa, sevinçten dolayı kendisi toprağın katmanlarında yeniden dirilecekti.

Kendisinin adına tahakkuk etmiş olan her şeyi, çocuklarına devrettik. Böylece, kendilerine hem miras olarak kalan değerli şeylere, hem de yenilerine bir arada sahip oldular. **[59a]** Onlardan bir kez silah taşıyanların, kimi zaman gücünü deneriz, kimi zaman da gücüne güç katarız. Onlardan bebek yaşta olanlara veya şefkate muhtaç olanlara, yuvalarında bulunan kuş yavrularına bakıldığı gibi özenle bakılır, deneyim kazanacak ve kendi iradesiyle kendisiyle ilgili kararları verebilecek dereceye ulaşmaya kadar gözetilir.

İşte bizler, dostlarımızın bize miras olarak bıraktıkları çocuklarına böyle davranırız. Cenâb-ı Allah; namı ilelebet yaşayacak olan ve insanların hep övgüyle anacakları bu tür bu iyilikleri yapmakla bizi yükümlü tutmuştur. Vesselâm.

وَلَوْ سَرَىٰ إِلَيْهِ خَبْرُ ذَلِكَ لَانْشَرَهُ السُّرُورُ مِنْ مَطَاوِي تَرَابِهِ وَالَّذِي كَانَ بِاسْمِهِ نَقَلْنَاهُ إِلَيْهِمْ
يَلْحَقُونَ تَلِيدَهُ بِطَرِيفَةٍ، وَيَرْدُونَ رَبِيعَهُ عَلَى خَرِيفِهِ، وَمَنْ كَانَ (١/٥٩) مِنْهُمْ نَفْعَهُ يَحْمَلُ
السَّلَاحَ فَإِنَا نَنْفِقُهُ تَارَةً بَعَجَمَ تَبَعِهِ، وَتَارَةً بَبَسْطَ ذَرْعِهِ. وَمَنْ كَانَ وَلِيداً أَوْ نَاسِياً فَإِنَّهُ يُؤَثَّرُ
بِلَطَافَةِ الْإِثَارِ وَيُرَبُّ تَرْبِيَةَ الْفَرَاخِ فِي الْأَوْكَارِ، وَيُرْقَبُ بِهِ إِلَى أَنْ يَصِيرَ إِلَى مَرَاتِبِ اخْتِيَارِ
وَالْأَخْيَارِ، وَكَذَلِكَ نَفْعُ بَابِنَاءِ أَوْلِيَائِنَا الَّذِينَ وَرَثَتُوهُمْ مِمَّا جَزِيلَ الْحَبَاءِ وَوَرَثَتَاهُمْ مِنْهُمْ بَرِّ
الْآبَاءِ. وَاللَّهُ يَتَوَلَّاهُ فِيمَا نَسَدِيهِ مِنْ مَكْرَمَةٍ يَبْقَى ذِكْرُهَا خَالِداً وَلَا تَلْقَى لَهَا مِنَ النَّاسِ إِلَّا
حَامِداً، وَالسَّلَامَ.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

MEKTUP-53

Devletin kucağında ona hizmet ederek yetişmiş, sonra onu bırakarak başka bir devlete gitmiş orada bir süre kaldıktan sonra tekrar geri dönmüş olan devlet emîrlerinden birine iktâ ile birlikte yazdığı bir not

Dileklerimizden kimini yerine getiren, bizim için saadeti gerçekleştirip onu geri almayan, bize verdiği nimetlerine nasıl şükredeceğimizi ve O'nun rızasına uygun nasıl davranacağımızı bize ilham eden Allah'a hamd olsun. Bu; bizleri kendisiyle onurlandırdığı ve bize; hilalin dahi yanında bir kırpıntı mesabesinde kalacağı yüceliklere erişme gücü verdiği bir faziletidir.

Bu şanıımızı, bizden sonra kıyamete kadar devam eden bir hatıra olarak bırakmasını O'ndan niyaz ediyoruz. Sonra, kendisini bir bulut parçasıyla gölgelediği, adını hem ezanda hem de kamette kendi adıyla yan yana getirdiği Resulü Muhammed'e^(sav) ve kendilerine onur elbisesi giydirdiği, Resulünün minberinin zirvesini, kılıcı ve önderliği miras olarak bıraktığı ashabına salât ve selâm olsun.

Bundan sonra derim ki; iyiliğin en güzeli, onu ümit edenin büyük beklentiler içinde olduğu, geç değil de acilen geliveren ve onu övenin övgüsünde isabet ettiği iyiliktir. Kuşkusuz, söylenen her sözü Allah işitmektedir. Ey filanca Emîr! Biz bunu yalnızca sana özgü kıldık. Allah; kadrini bilen ve O'na daima şükreden kimselere yardım ettiği gibi seni güçlendirsin. Zira iyiliğin devamı, şükürün devamına bağlıdır. Bu nimet ilk kez sana verilmiyor ki, bu konuda tek olası.

[59b] Aksine bu nimeti hem sana, hem de senin geçmişlerine kesintisiz bir şekilde ihsan etmiştir. Böylelikle, babaları çocuklara ulaştırmıştır (yani babalara verilen nimetler kesilmeden çocuklarına verilmeye devam etmiştir).

Sen; adı devletin kurucuları arasında geçen, dolayısıyla onun günlerine nispet edilen, onun şerefli nimetleri altında büyüyen ve bu devletin yetişkin bir adam oluncaya kadar kendilerine annelik ettiği kimselerden birisin. Aslında onun süttten kestiği, böylesine büyüyemez.

Sen, öfkeyle onun gölgesini bırakıp yabancıya sığınmış ve ona dost olmuştun. Aynı hamurdan olmanıza rağmen, sen onu terk edip gitmiştin. Senin rahat hareket etmen, ancak onun sayesinde olmuştur. Azığın da, ancak onun sana sağladığı azıktı. Her ne kadar sen ayrılıp gidiyorsan da onun kapısına dönme ümidini taşıyordun. Gözün başkasına bakarken bile, muhtemelen kendi kendine ona tekrar

توقيع باقطاع، كتبه لأمير من أمراء الدولة كان نشأ في حجرها ورَبِي في خدمتها ثم فارقها وسَار عنها إلى غَيْرهَا وأقامَ هناكَ مُدَّة ثم عادَ إليها

الحمد لله الَّذِي أَمْضَى فَيَاْمَرِنَا مَا أَمْضَاهُ، وَانْتَضَى لَنَا السَّعَادَةَ فَلَمْ يَغْمِدْ حَدَّهَا بَعْدَ إِذِ أَمْضَاهُ وَ أَوْزَعَنَا أَنْ نَشْكُرَ نِعْمَتَهُ الَّتِي أَنْعَمَ عَلَيْنَا وَأَنْ نَعْمَلَ صَالِحًا يَرْضَاهُ، وَهَذَا فَضْلٌ وَسَمْنَا مِنْهُ بِفَضْلِ الْوَسَامَةِ، وَبَسَطَ يَدَنَا بِهِ إِلَى الْعَلْيَاءِ. الْهَلَالُ مِنْهَا فَلَا مَهْ وَأَيَّاهُ نَسْأَلُ أَنْ يَجْعَلَهُ كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِنَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ نُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ مُحَمَّدٍ الَّذِي أَظْلَلَهُ بِظِلِّ الْغَمَامَةِ، وَقَرَنَ اسْمَهُ بِاسْمِهِ فِي مَفْتَحِ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ أَلْبَسَهُمْ رَدَاءَ الْكَرَامَةِ وَأَوْرَثَهُمْ مِنْهُ ذُرِّيَّةَ الْمَنْبَرِ وَحَدَّ السَّيْفِ وَتَقَدَّمَ الْإِمَامَةِ.

أَمَا بَعْدَ فَإِنْ خَيْرَ الْإِحْسَانِ مَا كَثَرَ أَمَلُ آملِهِ، وَحَالَ بِعَاجِلِ عَطَائِهِ دُونَ أَجَلِهِ فَصَدَّقَ مَدِيحَ مَا دَحِيهِ، وَمَا مِنْ قَوْلٍ إِلَّا وَاللَّهِ عِنْدَ لِسَانِ قَائِلِهِ. وَقَدْ جَرَّدَنَاهُ لَكَ أَيُّهَا الْأَمِيرُ فُلَانُ أَيْدِكَ اللَّهُ فَامْدُدْ يَدَكَ إِلَيْهِ مَدَّ الْعَارِفِ بِقُدْرِهِ وَأَجْرِهِ بِالشُّكْرِ، فَإِنَّ دَوَامَ الْإِحْسَانِ بِدَوَامِ شُكْرِهِ، وَلَمْ يَكُنْ إِلَيْكَ بِأَوَّلٍ فَيَحِلُّ عِنْدَكَ مَحَلُّ الْإِنْفِرَادِ وَلَكِنَّهُ اسْتَمَرَّ (٥٩/ب) عَلَيْكَ وَعَلَى سَلَفِكَ حَتَّى أَلْحَقَ الْأَبَاءَ بِالْأَوْلَادِ، فَأَنْتَ مِنْ أَنْشَاءِ الدَّوْلَةِ الَّذِينَ تُسَبُّوْا إِلَى أَيَّامِهَا وَنَبَتْوْا تَحْتَ سَيِّبِ أَنْعَامِهَا وَتَمَثَّلْتَ لَهُمْ أَمَّا فَبَلَّغُوا سَنَ التَّكْهُلِ وَلَمْ يُمْنُوا بِفِطَامِهَا. هَذَا وَقَدْ كُنْتَ دَهَبْتَ عَنْ ظِلِّهَا مُغَاضِبًا وَصَاحَبْتَ الْإِعْتِرَابَ فَكُنْتَ لَهُ مُصَاحِبًا، إِلَّا لِأَنَّكَ لَمْ تَذْهَبْ عَنْهَا إِلَّا وَتَلَادُكَ مِنْ تَلَادِهَا، وَلَا كَانَ مَسِيرُكَ إِلَّا عَلَى رَاحِلَتِهَا وَلَا زَادُكَ إِلَّا مِنْ زَادِهَا، وَلَمْ يَزَلْ أَمْلُكَ عَلَى أَبْوَابِهَا مُقِيمًا وَإِنْ كُنْتَ سَائِرًا، وَأَنْتَ مُحَدِّثُ نَفْسِكَ بِالْعَوْدِ إِلَيْهَا وَإِنْ كَانَ طَرَفُكَ إِلَى غَيْرِهَا نَاطِرًا. وَلَنْ وَجَدْتَ فِي دَهَابِكَ مُنَاحًا قَصْدًا وَلَقِيتَ وَادِيًا مَمْطُورًا وَكَلَاءً جَعْدًا، فَإِنَّكَ خَلَفْتَ قَلْبَكَ مِنْ وَرَائِكَ وَعَدَوْتَ، وَقَدْ بَعْتَ وَاشْتَرَيْتَ فَارْتَبْتَ صَفْقَةً بِيَعِكَ عَلَى صَفْقَةِ شِرَائِكَ، وَلَا مِرَاءَ أَنَّكَ الرَّجُلُ الَّذِي لَمْ يُصْلَدْ فِي كَفِّهِ زِنَادٌ وَلَا أَجْدَبَ بَيْنَ يَدَيْهِ مَرَادٌ. لَكِنْ لَمْ يَكُنْ يَعْرِفُ فَضْلَ هَذِهِ الدَّوْلَةِ عَلَى الْقُرْبِ فَعَرَفْتَهُ عَلَى الْبُعَادِ، وَقَدْ عُدْتَ إِلَيْهَا فَاشْتَمَلَتْ عَلَيْكَ بِيَدِهَا وَوَصَلَتْ أَمْسَهَا فِي الْإِحْسَانِ إِلَيْكَ بِغَدِهَا، وَلَقِيتُكَ بِالْوَجْهِ الَّذِي لَمْ يَنْسَكَ وَإِنْ

döneceğini söylüyordun. Gittiğin yerde güzel bir iklim görmüş olsan, yağmurlu bir vadi ve sık otlaklar bulmuş olsan da, kalbini ardında bırakıp gitmiştin.

Orada alış veriş yaptın ve satışında aldığından daha iyi kâr ettin. Kuşkusuz sen, avucunda çakmak çıktığı halde, kıvılcım çıkarmayan ve huzurunda hiçbir muradın gerçekleşmediği adamsın. Buna rağmen yakın olanlar bu devletin kıymetini bilemedi, ama sen uzakta olmana rağmen onun kıymetini bildin. Bunun için geri döndüğünde, iki elini kaldırarak seni selamladı ve dün sana yaptığı iyiliği ertesi gün de devam ettirdi. Uzun zamandan beri seni görmemesine rağmen, seni unutmayan bir yüzle karşıladı. Aranızda bir dostluk oluşturmak suretiyle senin gücünü daha da artırdı. Onurlandırmada ve nimetlerini sana ihsan etmede, seni eski konumuna geri çevirdi. O da seninle birlikte, tekrar eski konumuna yükselerek bir daha bu makamı asla terk etmedi.

İşte bu not, kendi elinle yazmanı ve bununla da ona itaat ettiğini göstermeni istediği ve yazılmasını emrettiği nottur. Senin, onun katındaki durumun hâlâ parlaktır. Onun, senin zayıf veya semiz yönünü sınıdığını sanma. Bu not; sana verilmesi kararlaştırılan ıktâdan söz etmekte, bol ihsanını dile getirmekte ve bunu, sayfası üzerinde; sık bitkiler arasından akan suyun akışına eş bir ifade ile anlatmaktadır.

[60a] Şu şu vasıfları taşıyan kişinin hesaplarının tespit edilmesini, gümüş ve altınla kaplayarak özenle yaptığı ve ülkenin çeşitli yerlerinden bol miktarda getirttiği mamullerin kontrolünü yapan Divan'ın kalemidir. Senin eline ulaştığında onu, kılıcın asıldığı omuzlara yahut kolyelerin takıldığı boyunlara as. Ve: “İşte benim alışageldiğim ve resmi geleneklerin devam ettirdiği en şerefli hediye budur” de.

Arz günü en kısıkanç olan, ucuzluk gününde de en dayanıklı insanları, bu iş için kullanmamayı tavsiye ederiz. Bu iş; senin gibi azimli, senin ve senden önce babanın dostluğunu kazanmış kimsenin işidir. Nitekim ümitsiz zamanlarda bile Allah, aranızdan meşhurlar çıkarmış ve bunların bir kısmını cömertlik, bir kısmını da savaş atları hazırlama konusunda olmak üzere iki kısıma ayırmıştır.

Aynı şekilde, senin yönetimin altında olan kimselere, kötü muamele yapmanı ve ıktânın meyvelerini çoğaltacak, şehirlerini bayındır hale getirecek tedbirleri almanı, mahsulünün onunu yüz katına, birini de on katına çıkarmayı tavsiye ediyoruz. Çünkü bunlar; malının hazineleri, senin ve adamlarının harcamaları için gereklidir. Kalemin dilinin sana neler anlattığını iyi düşün. Dilersen bundan daha fazlasını yap. Zira bu senin imkânın dâhilindedir.

طَالَ عَهْدُهُ بِلِقَائِكَ، وَزَادَتْ فِي بَسْطِكَ بِخُلُقِ الْمَوَاسَّةِ حَتَّى جَعَلْتَ الْإِنْسَ مِنْ رُفَقَائِكَ وَقَدْ رَدَّتْكَ إِلَى مَكَانَتِكَ الْأُولَى مِنَ الْإِكْرَامِ وَأَلَاءِ النِّعَامِ، وَأَقَامَتْ مَعَكَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ وَلَمْ تَنْتَقِلْ عَنْ ذَلِكَ الْمَقَامِ. وَهَذَا تَوْقِيعُ أَمْرَتْ بِسَطْرِهِ لِيَمْلَأَ بِهِ يَمِينَكَ وَتَسْتَزِيدَ بِهِ فِي الطَّاعَةِ يَقِينَكَ، وَلَمْ تَزَلْ حَالُكَ عِنْدَهَا مُتَسِمِنَةً، فَلَا تَقُولُ إِنَّهَا تَخْتَبِرُ عَثْكَ وَسَمِينَكَ. وَقَدْ تَضَمَّنَ ذِكْرُ الْإِقْطَاعِ الْمُقَرَّرِ بِاسْمِكَ نَاطِقاً بِمَوْبَتِهِ الْجَزِيلَةِ وَجَارِيَا فِي صَفْحَةِ قِرْطَاسِهِ مَجْرَى الْمَاءِ فِي الْخَمِيلَةِ وَقَلَمُ (١/٦٠) الدِّيَوَانُ هُوَ الْمُهَيَّمُنُ عَلَى إِثْبَاتِ حِسَابِهِ وَالصَّنْعُ الَّذِي تَأْتِي فِي تَفْضِيضِهِ وَإِذْهَابِهِ. وَيَأْتِي بِهِ يَتَدَفَّقُ مِنْ أَفْطَارِ شَعَابِهِ وَهُوَ كَذَا وَكَذَا. فَإِذَا صَارَ إِلَى يَدِكَ فَضَعَهُ فِي مَوْضِعِ التَّجَادٍ أَوْ فِي مَوْضِعِ الْأَطْوَاقِ مِنَ الْأَجْيَادِ، وَقُلْ هَذَا هُوَ الْعَطَاءُ الَّذِي اعْتَدْتُهُ. وَأَكْرِمُ الْعَطَايَا مَا جَرَى عَلَى الرَّسْمِ الْمُعْتَادِ وَنَحْنُ لَا نُوصِيكَ فِي اسْتِخْدَامِ الرِّجَالِ فَأَكْمَلَهُمْ لِمَّةً يَوْمَ الْعَرْضِ وَأَثْبَتَهُمْ قَدَمًا فِي الْمَقَامِ الرَّخِصِ فَإِنَّ هَذَا مِنْ دَابِّ مِثْلِكَ وَهُوَ مَا لُوفَ مِنْكَ وَمَنْ أَيْبِكَ مِنْ قَبْلِكَ. وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَكُمَا مَشْهُورًا فِي مَوَاقِفِ الْبَاسِ وَقَسَمَهُ مَا بَيْنَ حَرِيمِ مَكَارِمٍ وَمَرَابِطِ أَفْرَاسٍ، وَكَذَلِكَ لَا نُوصِيكَ فِيمَنْ تَحْتَ يَدِكَ مِنَ الرِّعْيَةِ بِإِحْسَانِ الصَّنِيعِ وَاسْتِعْمَالِ الْخُلُقِ الْوَسِيعِ وَالنَّظَرِ فِي اقْطَاعِكَ بِاسْتِثْمَارِ شَجَرَتِهِ وَاسْتِعْمَارِ مَدْرَسَتِهِ.

وَنَقَلَ عَشْرَةَ مَحْصُولِهِ إِلَى مَائَتِهِ وَوَاحِدٍ إِلَى عَشِيرَتِهِ فَإِنَّهُ خَزَانَةُ مَالِكَ وَمَادَّةُ انْفَاقِكَ وَانْفَاقِ رِجَالِكَ. فَتَأْمَلْ مَا خَاطَبَكَ بِهِ لِسَانُ الْقَلَمِ وَأَمْلُ مَا شِئْتَ مِنَ الزِّيَادَةِ فَإِنَّهَا مِنْكَ بِالْمَكَانِ الْأَمَمِ.

رَسَالَةً أَوْرَدَهَا فِي الدِيَوَانِ الْعَزِيزِ النَّبَوِيِّ بِبَغْدَادٍ سَارَ إِلَيْهِ رَسُولٌ يُقِيمُ
سُنَّةَ الْعَزَاءِ بِمَوْتِ الْخَلِيفَةِ الطَّاهِرِ بِأَمْرِ اللَّهِ مُحَمَّدِ بْنِ النَّاصِرِ لِدِينِ اللَّهِ
أَبِي الْعَبَّاسِ أَحْمَدَ وَذَلِكَ فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ سَنَةِ ثَلَاثٍ وَعَشْرِينَ
وَسِتْمِائَةَ وَكَانَ تُوْفِي وَالِدُهُ النَّاصِرُ مِنْ قَبْلِهِ فِي سَلْخِ
شَهْرِ رَمَضَانَ مِنْ سَنَةِ اثْنَيْنِ وَعَشْرِينَ وَسِتْمِائَةَ فَكَانَ بَيْنَ مَوْتَهُمَا تِسْعَةَ
أَشْهُرٍ وَأَيَّامٍ

مَا لِلَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَا يَعْتَذِرَانِ وَقَدْ عَظُمَ حَادِثُهُمَا وَمَا لِلشَّمْسِ وَالْقَمَرِ لَا يَخْسِفَانِ وَقَدْ
(٦٠/ب) فَقَدْ مَالَهُمَا. فَيَا وَخْشَةَ الدُّنْيَا وَكَانَتْ أَنْيَسَةً وَوَحْدَهُ بَمَنْ فِيهَا لِمَصْرَعٍ وَاحِدٍ،
وَذَلِكَ الْوَاحِدُ هُوَ سَيِّدُنَا وَمَوْلَانَا الطَّاهِرُ بِأَمْرِ اللَّهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِي كَانَتْ وَلَايَتُهُ رَحْمَةً
لِلْعَالَمِ وَأَخْتِيرَ مِنْ أَرْوَمةِ النَّبِيِّ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ قَدِمَتْهُ مَوْصُولَةٌ بِذِمَّتِهِ وَهُوَ شَقِيفُهُ
فِي اسْمِهِ وَخَلِيفَتُهُ فِي أُمَّتِهِ، وَلَقَدْ وَقَفَ عَلَى السَّنَنِ وَأَتَى بِالْحَسَنِ، وَحَمِدَتْ صُحْبَةُ الْأَيَّامِ
فِي زَمَانِهِ، فَلَمْ يَشْكُ أَحَدٌ مِنَ الزَّمَنِ وَمِمَّا عَظُمَ الرُّزَاءُ بِهِ، إِنَّهُ أَتَى عَقِيبَ رُزْءٍ وَصَلَ فَجَعَهُ
بَفَجَعِهِ، وَقَدْ كَانَ يَسْتَهْوِلُ أَحَدُهُمَا وَهُوَ وَثَرٌ فَشَفَعَ الْوَتْرَ فِيهِ بِشَفْعِهِ. فَيَا وَيْحَ الْإِسْلَامِ!
فَجَعَ أَوَّلًا بِنَاصِرِهِ وَفَجَعَ الْآنَ بظَاهِرِهِ، وَقَرَّبَ الْوَقْتَ بَيْنَهُمَا حَتَّى كَادَ يَتَّصِلُ أَوَّلُهُ بِآخِرِهِ.

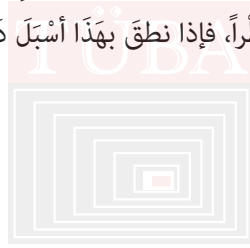
Eyvah! Nedir İslâm'ın başına şu gelenler? Önce, kendisini güçlendireni (Nâsır'ı) kaybetme faciasıyla karşılaşmıştı, şimdi de onu iyice gün yüzüne çıkararak (Zâhir'i) yitirme faciasıyla karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Aralarında geçen zaman da o kadar az ki, neredeyse baş tarafı sonu ile bitişmiş gibi.

İnsanlar, o şiddetli üzüntüyü henüz üzerlerinden atamadılar. Aksine o acıyı hala içlerinde hissetmektedirler. Bu durum, onlar için hastalıktan sonra gelen bir yıkım ve henüz kabuk bağlamış olan yaranın, kabuğunun soyulup yeniden kanatılması gibi oldu. Yüceliklerin; köklerinden sonra dallarının da gidivermesi, tamamının yok olması demektir. Bu iki felaket, adeta insanlara tahammül edilemez acılar çektiren, önüne geleni delip geçen oklar fırlatmıştır.

Ancak Allah; iki halifenin ölümüyle, dinine bir kötülüğün musallat olmasına izin vermez. Aynı şekilde, karanlıkları da aydınlık bir sabahtan yoksun bırakmaz. İşte efendimiz ve dostumuz, Müminlerin Emîri el-Mustansır Billâh¹⁵⁹ geldi. Canı sıkılmış ve hiçbir şeyden hoşnut olmayan gönülleri memnun etti. Bunun; bütününe yerine geçen bir bütün olduğu, parçanın yerine geçen bir parça olmadığı söylendi (yani daha önce geçen her iki halifenin bire bir yerini tutabilecek biridir).

İnsanlar; işlerinin tamamen bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardı. Kendilerine, bozulan bu işlerini düzeltme imkânı verildi. Böylece; o büyük sıkıntılar unutuldu ve tedavisi çok zor olan yaralar şifa buldu. Geçen iki gece için çokça üzüntü duyulmuşsa da, kavuşma gecesi onların üzüntülerini teselliye çevirmiştir. Bayram da işte bu ortamda bulunmakta ve kalbinin yarısını baş sağlığına, diğer yarısını da sevince ayırmıştır. Birini dile getirdiğinde gözyaşı döker, diğerinden söz ettiğinde ise hemen gülümseyiverir.

فلم تفق النفوس من برجائها إلا وافَتْ مَا طوي مَضَضُهَا وَوَقَعَ ذَلِكَ منها موقع نكسَةٍ
عُطِفَتْ على مَرَضٍ وَنَكْوُ الْقَرْحِ بِالْقَرْحِ أَوْجَعُ وَذَهَابُ فَرْعِ الْعَلْيَاءِ بَعْدَ أَصْلِهِ ذَهَابٌ
بِالْعَلْيَاءِ أَجْمَعٍ، وَكَلَا هَذَيْنِ الرُّزَيْنِ رَمَا النَّاسَ بِسَهْمٍ عَابِرٍ لَيْسَ عَلَيْهِ مِنْ صَابِرٍ، وَمَا كَانَ
اللَّهُ لِيَسُوءَ دِينَهُ بِمُصَابٍ خَلِيفَتَيْنِ وَلَا تَخْلُو ظِلْمَتَهُ بِصَبَاحٍ سَافِرٍ. وَقَدْ جَاءَ سَيِّدُنَا وَمَوْلَانَا
الْمُسْتَنْصِرُ بِاللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فَأَرْضَى بِهِ كُلَّ قَلْبٍ سَخِطَ وَلَمْ يَرْضَ، وَقِيلَ هَذَا بَدَلُ الْكُلِّ
مِنَ الْكُلِّ لَا بَدَلَ الْبَعْضِ مِنَ الْبَعْضِ. وَكَانَ النَّاسُ عَلَى خَطَرٍ مِنْ انتِقَادِ أَمْرِهِمْ فَاتَّيَحَ لَهُمْ
إِبْرَاهِمَ ذَلِكَ النِّقْضِ وَنُسِيَّ مَا تَقْدَمُ مِنَ الْبَرْحِ وَدَمِلَ مَا أَعْضَلَ مِنَ الْقَرْحِ، وَلَثَنَ كَثَرُ الْأَسْفُ
عَلَى لَيْلَتَيْنِ مَضَّتَا بِرَامِهِ فَقَدْ اسَلَّتْ عَنْهُمَا لَيْلَةُ السَّفْحِ، وَالْعِيدُ قَائِمٌ بِهَذَا الْمَقَامِ وَقَلْبُهُ
مُقْتَسَمٌ لِلْعَزَاءِ شَطْرًا وَلِلْهَنَاءِ شَطْرًا، فَإِذَا نَطَقَ بِهَذَا أَسْبَلَ دَمْعًا، وَإِذَا نَطَقَ بِهَذَا أَبْدَا ثَغْرًا.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İstanbul 1992.
- Ali, Hüseyin Ali, “Dirâsât fî Mahtûtât-ı Resâil-i Ziyâeddin b. el-Esir”, *Mecelletü Câmîati Kerkük*, Kerkük 2009, Sene: 4, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 97-113.
- Altukulaç, Tayyar, “Ebu’l-Yumn el-Kindî”, *TDVİA*, İstanbul 1994, X, 351-352.
- Aybakan, Bilal, “el-Mühezzeb”, *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXI, 518-520.
- Bayat, Fazıl, “İmadüddin Zengi ve Musul Atabeyliği”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 814-824.
- Bezer, Gülay Öğün, “Zengiler (1127-1233)”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 803-813.
- Birgören, Hamdi, Münşi, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2005.
- Bozkurt, Nebi, “Mektup”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 13.
- Buhari, *Sahih*, İstanbul 1992. *tam künye*
- Cahen, Claude, “La Correspondance de Diyâ ad-Din İbn al-Athir list de Letters at Textes de Diplomes”, *BSOAS*, vol.: XIV, 1952.
- Durmuş, İsmail, “İbnü’l-Esir Ziyâeddin”, *TDVİA*, İstanbul 2000, XXI, 30-32.
- Durmuş, İsmail, “Mektub”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 14-16.
- Durmuş, İsmail, “Mütenebbî”, *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXII, 195-200.
- Ebu Şâme, Şihâbüddin Abdurrahmân b. İsmâil b. İbrâhîm el Makdisî, *Kütâbu’r-Ravda-teyn fî Ahbâri’d-Devleteyn*, Beyrut trz.
- Er, Rahmi, “Risâle”, *TDVİA*, İstanbul 2008, XXXV, 112-113.

- Eskikurt, Adnan, *Musul Atabegliği (Zengilerin Son Devri ve Lü'lü Ailesi)*, İstanbul 2014.
- Gök, Halil İbrahim, *Musul Atabegliği Zengiler (Musul Kolu 1146-1233)*, Ankara 2013.
- Gül, Muammer, “Ön Asyada Bir Türk Devleti Eyyubiler (1175-1250)”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 77-85.
- Haksever, Halil İbrahim, “Münşeatlarda Yer Alan Tarihi Bilgiler”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Uşak 2009, cilt: 2/1, s. 24-31.
- Harekat, İbrahim, “Berid”, *TDVİA*, İstanbul 1992, V, 498-501.
- İsfahânî, İmâdeddin, *el-Bark el-Şâmî*, (nşr.: Ramazan Şeşen), V, İstanbul 1979.
- İşinsu, Tuba Durmuş, “Münşeat”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2005.
- İbn Abdirabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endülüsi, *el-İkdu'l-Ferîd* (thk. M. Muhammed Kamiha), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1404/1983.
- İbn Hallikan, Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâü Ebnâ'z-Zemân*, Kahire 1948.
- İbn İmad, Ebü'l-Felâh Abdülhay b. Ahmed b. Muhammed es-Sâlihî el-Hanbelî, *Şezeratu'z-Zehab*, Kahire 1350.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Kahire 1932.
- İbn Tağriberdi, Ebu'l-Mehasin Cemâluddîn Yusuf, *Nücümü'z-Zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, Mısır 1956.
- en-Nücümü'z-Zâhire I-XXII*, Kahire 1383/1963.
- İbnü'l-Adîm, *Buğyat at-Talab fî Tarih Halab Selçuklularla İlgili Hal Tercümeleri* (Yayınlayan Ali Sevim), Ankara 1976.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-Zaman fî Tarihi'l-A'yân*, Haydarabad 1952.
- İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fî't-Tarih*, (terc. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1987, XII.
- İbnü'l-Esir, Ziyaeddin, *Divânü Resâil*, (nşr. Hilal Nâci), Musul 1982.
- İbnü'l-Esir, Ziyaeddin, *Resâil*, (nşr. Nuri Hammûdi el-Kaysî-Hilal Nâci), Musul 1982.
- İbnü'l-Esir, Ziyâüddin, *Resâilü İbnü'l-Esir*, (tahkik: Enis el-Makdisi), Beyrut 1959.
- İbnü'l-Vâsıl, *Muferricu'l-Kurûb*, (thk. Cemaleddin Şeyyal), Kahire 1960.
- Kalkaşandî, Ebu'l-Abbâs Ahmed, *Subhu'l-A'sâ fî Sunâ'ati'l-İnşâ*, Kahire 1357/1937.
- Karaarslan, Nasuhi Ünal, “İbn Hicce”, *TDVİA*, İstanbul 1999, XX, 65.
- Kaya, Önder, “Bir Eyyubi Melikinin Portresi: Melik Efdal Nureddin Ali b. Selahaddin Eyyubi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, İzmir 2006, Cilt: 21, Sayı: 2, ss. 139-176.

- Kaya, Önder, “el-Melikü'l-Eşref Musa”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 64-66.
- Koçkuzu, Ali Osman, “İbnü'l-Esîr, Mecdüddin”, *TDVİA*, İstanbul 2000, XXI, 28-29.
- Kök, Bahattin, “Bedreddin Lü'lü”, *TDVİA*, İstanbul 2003, XXVII, 257.
- Kök, Bahattin, “Nureddin Zengi Arslanşah”, *TDVİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 258-259.
- Kurtuluş, Rıza, “Mektup”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 16-17.
- Lyons, M. C.-David Jackson, *Saladin: The Politics of the Holy War*, Cambridge University Press, Cambridge 1982
- Makdisî, Enis, “ed-Devletü'l-Eyyûbiyye fi Resâili İbnü'l-Esîr”, *Mecelletü'l-Ebhâs*, Câmiatü'l-Amerikayye, cilt: 3-4, Beyrut 1975.
- Makdisî, Enis, “Resâilü İbnü'l-Esîr”, *Mecelletü'l-Mecma' el-İlmî el-Arabî*, Mec. 31, cilt: 3, Dımaşk 1956.
- Makrizî, *es-Sülûk*, (nşr. Mustafa Ziyâde), Kahire 1942.
- Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, (Hazırlayan: Abdülbâki Gölpınarlı), Ankara 1972.
- Müncid, Salahaddin, “Resâilü İbnü'l-Esîr”, *Mecelletü Ma'hedi'l-Mahtûtâtü'l-Arabiyye*, Mec. 5, cilt: 1, Câmiatü'd-Düveli'l-Arabiyye, 1959.
- Özaydın, Abdülkerim, “Bündari”, *TDVİA*, İstanbul 1992, VI, 490.
- Özaydın, Abdülkerim, “İbnü'l-Esîr, İzzeddin”, *TDVİA*, İstanbul 2000, XXI, 26-27.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993
- Rosenthal, Franz, “İbn al-Athir”, *EI2*, Leiden-London 1986, III, 725.
- Sami es-Sakkar, “Mücâhidüddin Kaymaz”, *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXI, 443-444.
- Sandıkçı, Kemal, “İbnü'l-Esîr Kardeşler”, s. 61-77. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd/article/download/5000073622/5000067881> (20.09.2015)
- Şeşen, Ramazan, İmâdüddin Katib İsfahani, *el-Bark el-şami*, (nşr. Ramazan Şeşen), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1979..
- Şeşen, Ramazan, “el-Melikü'l-Efdal Ali”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 62-63.
- Şeşen, Ramazan, “Eyyubiler Devleti”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1992, VI, 301-432.
- Şeşen, Ramazan, “Eyyubiler”, *TDVİA*, İstanbul 1995, XII, 22.
- Şeşen, Ramazan, “Eyyubiler”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 60-76.
- Şeşen, Ramazan, “Kadı Fadıl”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIV, 114-115.
- Şimşek, Cüneyt Mehmet, *Ziyâuddin İbnü'l-Esîr ve Edebî Tenkitçiliği*, Bursa 2004 (Basılmamış doktora tezi).

Şirâzî, *el-Mühezzebe fî Fıkhu'l-İmâmi's-Şâfi'i*, (thk. Muhammed Necib el-Muti'i) Dâru Ale-mi'l-Kütüb-Suudi Arabistan 2003.

Şirâzî, *el-Mühezzebe fî Fıkhu'l-İmâmi's-Şâfi'i*, (thk. Muhammed ez-Zuhaylî) Beyrut 1992.

Tahirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, (Neşre Hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu), İstanbul 1973.

Tomar, Cengiz, “el-Melikü'l-Muazzam”, *TDVİA*, İstanbul 2004, XXIX, 71-73.

Uyumaz, Emine, “Türkiye Selçuklu Devleti Eyyubi Münasebetleri”, *Türkler*, Ankara 2002, V, 86-96.

Uzun, Mustafa, “Münşeat”, *TDVİA*, İstanbul 2006, XXXII, 18-20.

Zehebi, Düvelü'l-İslam fi't-Tarih, (thk. F. Şeltut-M. İbrahim), Kahire 1974.

Zehebi, Siyeru A'lamî'n-Nübelâ, (thk. Beşşar Avvad), Beyrut 1985.

Zeyyad, Habîb, “el-Cüz'ü's-Sânî min Teressülü's-Sahibi Ziyâüddin b. el-Esîr”, *Mecelle-tü'l-Maşruk*, cilt: 4, Beyrut 1939 (el-Matbaatü'l-Katolikriyye).

Ziriklî, Ebû Gays Muhammed Hayreddin, A'lam Kamûsü terâcîm li-eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-Arab ve'l-müsta'rebîn ve'l-müsteşrikîn, Beyrut 1986.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Dizin

A

- Abbasi halifesi, 31, 38
Abd-i Eşhelogulları, 66
Abdullah b. Mesûd, 50
Abdülbâki Gölpinarlı, 29, 31, 339
Abdülkays, 234
Acem, 130
adli, 19
Ahameniler, 128
ahd, 18
ahidnâme, 19
Akka, 27
Aksungur oğlu İmâdeddin Zengî, 39, 320
Ali Hüseyin Ali, 28, 29
Âl-i İmrân, 140
Allah, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 42, 48, 50, 52, 54, 56, 58, 62, 64, 68, 70, 72, 74, 76, 78, 84, 86, 88, 90, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 114, 116, 118, 122, 124, 126, 128, 134, 136, 142, 144, 148, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 180, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 194, 202, 206, 208, 210, 214, 216, 220, 222, 224, 226, 228, 232, 234, 236, 238, 240, 242, 248, 250, 252, 254, 256, 258, 264, 266, 268, 272, 274, 276, 278, 280, 284, 286, 288, 292, 296, 300, 304, 308, 312, 314, 316, 318, 320, 322, 324, 326, 328, 330, 334
Ammâr b. Yâsir, 202
Amr, 180
Arafat, 168
Arap dili, 17
arma, 37, 290
Arz Divanı, 66
astronomi, 128
aşere-i mübeşşere, 50
atire, 54, 94
av kültürü, 35
avlanma, 35, 148

B

- Babil, 128
Babil Batağı, 128
Bağdat, 22, 23, 27, 37, 136
Becile Kabilesi, 312
Bedir Savaşı, 288
Bedreddin Lü'lü, 27, 339
belagat, 44
Beni Temlik, 154

Beni'l-Esîr, 25
 beyan mektubu, 19
 Beyrut, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 48, 337,
 338, 339, 340
 Beyt-i Haram, 304
 Beyt-i Ma'mur, 304
 biat, 19

C

câr, 148
 cemaât, 130
 Cezîre-i İbn Ömer, 25
 Cihat, 54, 56
 Cizre, 25
 Claude Cahen, 29
 Cüsam Kabilesi, 312

D

Dâru'l-Hilâfe, 31
 devlet kâtipliği, 25
 Dimaşk, 22, 26, 27, 136
 Dimaşk meliki, 22
 Divân Kâtipliği, 26
 Divân-ı İnşâ, 19
 divâniyyât, 18, 19
 Dîvanü'l-Hilâfe, 31
 Duhân Suresi, 318
 düz yazı, 78

E

Ebü Cafer el-İsfahânî, 25
 Ebü Hamza Enes b. Nadr el-Ensârî, 86
 Ebü İshak eş-Şirazi, 22
 Ebü Katîfa, 318
 Ebü Temmâm, 272
 Ebu't-Tayyib, 39, 112, 152, 320

Ebu't-Tayyib el-Mütenebbî, 39, 112, 152,
 320
 Efdal, 24, 25, 26, 27, 339
 efsun, 184
 el-Berâ b. Azîb, 94
 el-Eşecc, 234
el-Mühezzebe fi'l-Fıkıh, 22, 36, 226
 el-Mütenebbî, 39
elûk, 18
 emânnâme, 19
 Emir Şemseddin, 23, 38, 292
 Enes, 86
 Enis el-Makdisî, 29
 en-Nâsir, 332
 en-Nedmânî, 128
 Ensâr, 66
 Erbil, 25, 27, 34
 er-Reyyân, 112
 eş-salâtü câmiatün, 218
 Eş'ab, 136
 Eyyûbî, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 33, 34,
 136, 226
 ez-Zâhir Biemrillâh, 332

F

Fâcir, 182
 Fakih Muhiddin, 23, 38, 292
 Fars kralı Kısra, 86
 farz-ı ayn, 138
 fermanlar, 19
 fesahat, 44, 90

G

Gayyâ Kuyusu, 128
 gazel, 134, 138, 248
 Gazi Melikü'z-Zâhir, 24

H

- Hac, 120, 306
 hâcib, 70
 Hâcib b. Zürâre et-Temîmi, 86
 Halep, 23, 27, 38, 302, 320
 Halife Zâhir Biemrillah, 39
 Halife Zâhir Biemrillâh Muhammed B.
 en-Nâsır Lidinillâh el-Abbâs Ahmed,
 332
 hamdele, 114
 Hârut, 128
 hasbele, 220
 hastalık, 35, 182, 186, 190, 194, 250
 Hâşim, 280
 Hatiplik, 36
 Havâtıb, 202
 Heredot, 128
 hesap ilmi, 54
hutâb, 18
 Hilâl Nâci, 29, 338
 hil'at, 36, 296
 hilâfet makamı, 23
 Hudeybiye, 88, 90
 Humus, 27
 Hüdühüd kuşu, 62
 Hz. Âdem, 50, 52, 94
 Hz. Davud, 68
 Hz. Harun, 60
 Hz. İbrahim, 32, 42, 302
 Hz. Muhammed, 19
 Hz. Musa, 60, 78, 140
 Hz. Peygamber, 38, 44, 46, 48, 50, 52, 54,
 66, 70, 76, 84, 86, 90, 94, 102, 104,
 116, 154, 160, 178, 182, 186, 188,
 202, 216, 218, 220, 234, 280, 288,
 294
 Hz. Süleyman, 62, 128

I

- III. Ahmed Kütüphanesi, 29
 itnâb, 18
 İ
 İbn Ebî Sufre, 206
 İbn Hallikan, 25, 26, 27, 338
 İbn Ümmi Abdî, 39, 322
 İbn-i Ömer, 84
 İbnü'l-Esîr, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29,
 31, 136, 337, 339
 ihlâslı olmak, 76
 ihvâniyyât, 18
 iktâ, 19
 İmâdüddin Zengî, 25
 İmruü'l-Kays, 154
 inşâ, 17
 İsâ b. Abî Bekr b. Ayyûb, 31
 İslâm, 17, 23, 36, 39, 48, 52, 54, 76, 84,
 136, 154, 178, 206, 226, 228, 232,
 292, 296, 334, 339
 İsmail Durmuş, 18, 19, 21, 24, 25, 26, 29,
 112, 134, 136, 282, 320
 itboğan, 318
 İzzeddin Mesûd, 23, 24

K

- Kâbe, 258, 280, 304
 Kadı Fâdl, 25, 26
 kadılık, 36
 Kadir Gecesi, 106
 Kalkaşendî, 18, 19
 Kasvâ, 90
 kaylûle, 224
 Kays b. Zerih, 134
 kazâi, 19
 kehânet, 128

Keldaniler, 128
 kıraat âlimi, 22
 Kıyamet günü, 56, 124, 280
 Klasik Türk Edebiyatı, 17
 Konya Mevlânâ Müzesi, 29, 30
 Ktesias, 128
 Kur'an, 62, 110, 118, 160, 260, 264
Kur'ân-ı Kerim, 32
 Kurban Bayramı, 33, 54, 122
 Kureys kabristanı, 27
 Kuss, 318

L

lîsân, 18
 Lübeynâ, 318

M

Ma'bed, 318
 Mâlik b. Enes, 84
 mansûb, 74, 106
 Mârut, 128
 matematik, 33
me'lûke, 18
 meânî ilmi, 38, 320
 meâsir, 172
 Mecdeddin İbnü'l-Esîr, 24
 Mecdüddin İbnü'l-Esîr, 24
 mecrrûr, 74
 mehir, 19, 298
 Mekke, 88, 90, 122, 140, 280
 Mekke fethi, 88
mektûbât, 18
 mektup, 17, 18, 22, 23, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 62, 72, 76, 78, 80, 82, 86, 98, 100, 138, 144, 146, 148, 154, 156, 158, 170, 178, 180, 184,

190, 200, 232, 252, 272, 288, 308, 310, 312, 318
 Melik Aziz, 26
 Melik Ebû Bekir, 22, 34
 Melik Efdal, 22, 23, 24, 25, 26, 338
 Melik Efdal Ali b. Yusuf, 25
 Melik el-Adil, 22
 Melik el-Kâmil, 22
 Melik Eşref Musa, 23
 Melik İsa, 22, 34
 Melik Musa b. Ebi Bekir b. Eyyûb, 23
 Melik Zâhir, 23, 27
 Melikü'l-Âdil Ebû Bekir b. Eyyûb, 136
 Melikü'l-Muazzam İsa, 22, 23, 27, 28, 136
 Melikü'l-Muazzam İsa b. Melik el-Adil, 22
 Melikü'l-Muazzam Musa b. Ebi Bekir (Adil) b. Eyyûb, 296
 menâsik, 172
 menşûrât, 19
 merfû', 74
 Merve, 298
 Mesûd oğlu Nûreddin Arslanşah, 320
 meş'ar, 306
 meşâir, 172
meyâmîr, 18
 Mısır, 25, 26, 27, 28, 242, 338
 Mina, 122
 Muâviye, 56, 250
 Muâviye b. Ebû Süfyân, 19
 Muhammed ez-Zuhaylî, 23, 340
 Muhammed Necib el-Muti'î, 23, 340
 muska, 184
 Mustafa Uzun, 17
 Mustansır Billâh, 31, 334

Musul, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 31, 33,
37, 39, 48, 226, 240, 258, 292, 294,
320, 337, 338

Musul Divân kâtipliği, 21

Musul meliki, 21, 23, 33

Musul niyâbeti, 21

Muttalip, 280

mübtedâ, 106, 110

Mücâhidüddin Kaymaz, 21, 25, 26

müdd, 256, 324

müellif, 19, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37,
38, 39

münşeat, 17, 18, 19, 21, 30, 38, 226, 338,
340

münşeat mecmuası, 18

münşeat müellifleri, 17

münşî, 17

münşiler, 18

müşili koşuşu, 150

Müzdelife, 168

N

Nâfi, 84

nafile namazlar, 56

namaz, 104, 152, 160, 188, 218, 220,
222, 238, 288

Nâsir Lidinillah, 39

Nâsirüddin Mahmûd, 21

Nâsirüddin Mahmud Arslanşah, 27

nasihat, 17, 18, 32, 34

nasihat-nâme, 32

Nebevî, 44, 50, 52, 70, 72, 90, 106, 184,
288

Neccârîoğulları, 66

Necd, 90, 168, 302

Necd bedeviliği, 90

nesib, 134, 146

nesih yazı, 30

nesir, 17, 18, 240

Nevruz, 126, 130

Numan, 282

Nûreddin Arslan b. II. Mesûd, 21

Nûreddin Arslan b. Mesûd, 21, 22, 31, 33

Nûreddin Arslanşah, 21, 23, 24, 27, 39,
292, 320

Nuri Hammûdî el-Kaysî, 29, 338

Nusayrî mezhebi, 84

Nusayrîlik, 84

O

Orta Çağ, 17

oruç, 98, 102, 106, 114, 160, 188, 226,
238, 290

Ö

Öğretici, 17

P

pusula, 37, 258

R

Rahman, 272

Ramazân ayı, 98, 102, 104

Ramazân Bayramı, 33

Recep ayı, 56, 94

Regaip gecesi, 94

Resâil, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
337, 338

resâil resmiyye, 19

resâilü divâniyât, 19

Resâilü İbnü'l-Esr, 28

Resâilü Zîyâüddin b. el-Esr ve Kıymetihâ't-Tâ-rihyye, 28

resmî mektuplar, 19

Resûlullah, 48, 54, 56, 90, 102, 104, 124,
158, 160, 220, 222, 234, 288, 290,
294, 310, 324

risâle, 18

Rosenthal, 29, 339

rukye, 196

Rum, 46

S

Safa, 298

Sahbân, 318

sahîfe, 18

Samsat (Sümeysat), 23, 27

Sarhad, 26, 27

Selahaddin Eyyûbî, 26

Selmân-ı Fârisî, 202

Seyfeddin Gazî, 21, 25

Simmâk b. Haraşe, 204

Subhu'l-A'sâ fî Smâ'ati'l-İnşâ, 19

Sultan Selahaddin, 23

sultâniyât, 19

Süleymâ, 318

Sünnet, 106, 118

Ş

Şafîi (Mezhebi) fikhı, 22

Şam, 22, 25, 26, 136, 162, 296

Şevval, 102

şîfa, 174, 182, 186, 196, 252, 264, 284,
294, 316, 334

Şii fırkası, 84

T

Taberiyye, 26

Tâceddin el-Kindî, 22, 34, 136

Teblic, 332

tebrik-nâme, 18, 32

tehdit mektupları, 19

Teravih namazı, 222

teşrîi, 19

Tezhip, 30

tezkire mektupları, 19

Tihâme, 168

Topkapı Sarayı, 29

U

ud, 198

Ukkâşe, 298

Urve b. Hizâm, 134

V

varak, 19, 30

vastyye, 18

Vefeyâtu'l-A'yan, 25

vezâret, 62

Y

yazım, 17, 18, 31

Yed-i Beyzâ, 78

Z

Zebur, 160

Zengî Atabeyliği, 21

Zengî Hanedanı, 27

Zeyd, 136, 180

Ziyad, 136, 282

Ziyâeddin İbnü'l-Esir, 21, 22, 23, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 31

Zü'l-Karneyn, 260

Züheyr, 282

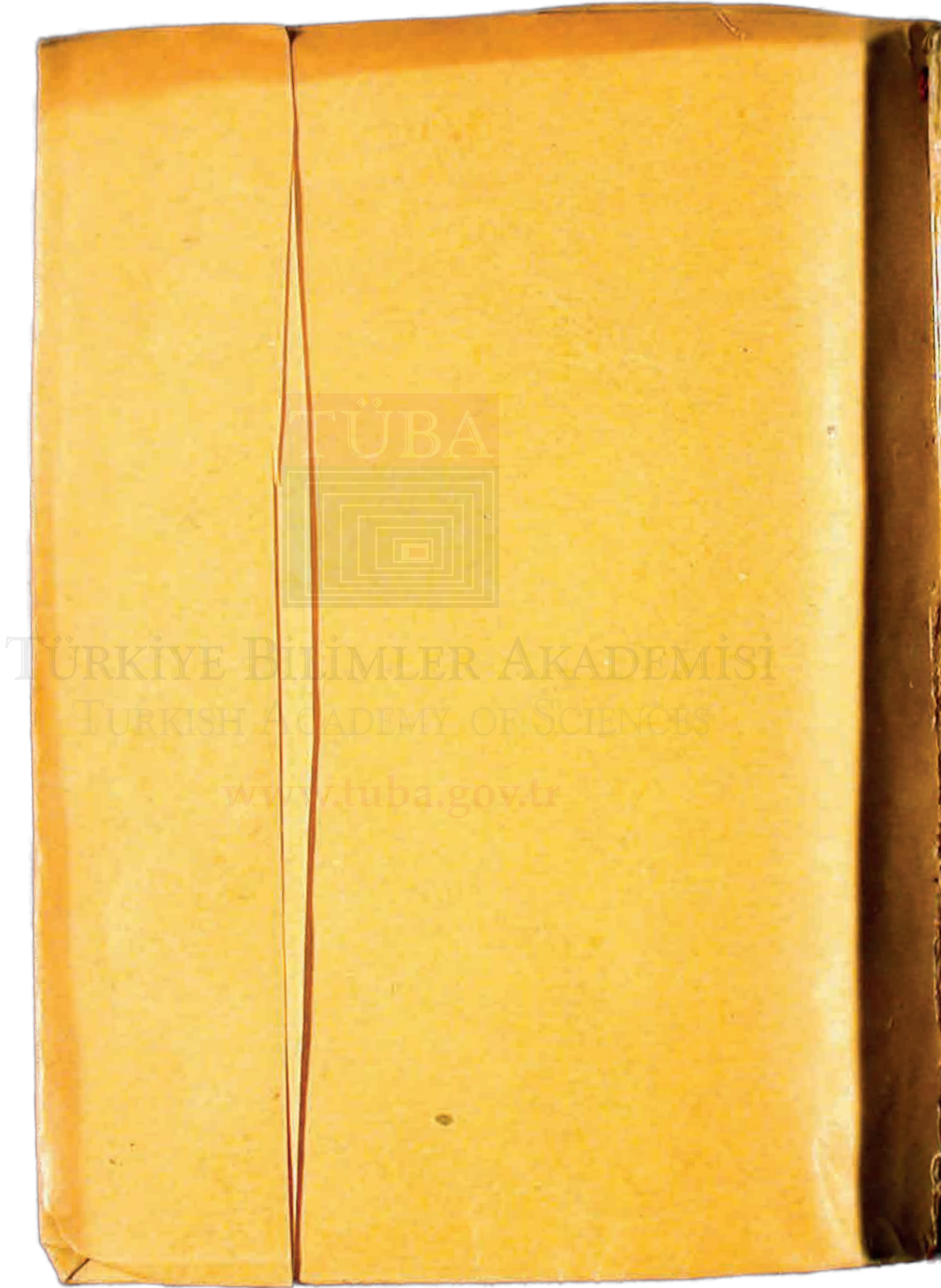
zünhar, 246

Tıpkıbasım

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

١٨٩٩
١٥
١٢٩

ما وحشة الدنيا وكانت ابنته ووخذه من فيها المصراع واحد
 وذلك الواحد هو سيدنا ومولانا الظاهر بأمر الله أمير المؤمنين الذي كانت ولادته
 راحة للعالم واخبر من روم النبي الذي هو سيد ولد آدم فزمنه موصو له
 بدينه وهو شقيقه في اسمه وخلقته في امته ولقد وقف على السنن والى الحسن
 رجب من حجة الأيام في منيه فلم يشك احد من الزمان وما عظم الزيادة الله ان يعقب
 زيدا وصل فحبه بغيره وقد كان يشتهر احدها وهو زرق فسمع الوردية شفع
 ما ورح الاستلام فجمع اولادها صيره وجمع الان نظامه وقرت الوقت منها حتى كاد
 ان يلقاه بالخره من النفوس من رجاها الا وافت ما طوى مضنها ووقع
 ذلك منها موقع نكسه عطفت على مرض ونحو الفرح بالفرح اوجع وذهاب
 فرغ العسل بعد اضليه ذهابا لعلها اجمع وكلاهما من الزمان في الناس لستهم
 عار لست عليه من صابر وما حل الله ليسود منه مصاب حليف ولا حلو طمته
 يصلح سافر وقد حس استنا ومولانا المستنير بالله أمير المؤمنين فارح به
 كل قلب حظه ولم يرض وقيل هذا ذلك القل من الكمال لاندك البعض من بعض
 وكان الناس على خطر من مقاضاتهم فاجتمع اراهم ذلك البعض ونسي ما تقدم
 من البرح ودميل ما القطن من الفرح وليس لشر الاستن على العسل من صابر
 قد اسلت عنهما ليلة السبع والعند فامم به هذا المقام وقلته مقدم المعداد
 شطرا والنعاء شطرا فاذا انما في هذا السيل دمعاء اذا انطق بهذا ابداعا

٥٨٤

الدُّنْيَا هُوَ الْمُهَيَّمُ عَلَى أَيْتَاتِ حَسَابِهِ وَالصَّنْعُ الَّذِي تَأْتِي مِنْهُ تَقْصِصُهُ وَأَذْهَابُهُ
وَنَائِي بِهِ سَدَفُ مَنْ أَوْطَارِ سَعَابِهِ وَهُوَ كَذَا وَكَذَا فَادْأَبَارُ إِلَى بَرَكِ لَفْظُهُ
فِي مَوْضِعِ التَّجَادُّ أَوْ فِي مَوْضِعِ الْأَطْوَاقِ مِنَ الْأَجْيَادِ وَقُلْ هَذَا هُوَ الْعَطَا الَّذِي اعْتَدَتْهُ
وَكَثُرَتْ الْعَطَا مَا جَرَى عَلَى الرِّسْمِ الْمُعْنَادِ وَنَحْنُ لَا نُوصِيكَ فِي اسْتِحْدَالِ الرِّحَالِ
نَاظِلِهِمْ لِأَمَّةٍ يَوْمَ الْعَرْضِ وَابْتِهِمْ قَدِيمًا فِي الْمَقَامِ الدَّخِيرِ فَإِنَّ هَذَا مِنْ دَابِ مِثْلِكَ
وَهُوَ مَا لَوْفَ مِنْكَ وَمِنْ أَيْدٍ مِنْ قَبْلِكَ وَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ مِنْكُمْ شُهُورًا فِي مَوَاقِعِ الْبَاسِ
وَمِنْهُمَا مَنَاسِكُ حَرَمٍ مَكَارِمٍ وَمَرَايَ أَفْرَاسٍ وَكَذَلِكَ لَا تُوصِلُ فَمَنْ نَحَتْ بِرَكٍّ مِنْ
الرَّعْدَةِ لِحُسْنِ الصَّبِيحِ وَاسْتَعْمَالَ الْخَلْقِ الْوَسَّيْعِ وَالنَّظَرِ فِي أَطْيَالِكَ بِاسْتِمَارِ
شَجَرَتِهِ وَاسْتِعْمَالِ مَدَرَتِهِ وَنَقْلِ عَشْرَةِ مَحْصُولِهِ إِلَى مَائِنَتِهِ وَوَاحِدِهِ إِلَى عَشْرِ يَدِهِ
فَإِنَّ خِرَانَهُ مَالِكٌ وَمَتَادُهُ أَفْقَاكَ وَأَعَاقُ رِجَالِكَ فَاغْلُظْ لِسَانُكَ
الْفُكْمَ وَأَقْبِلْ مَا شِئْتَ مِنَ الزِّيَادَةِ فَاتَّهَمْتُكَ بِالْمَلَانِ الْأَمَمِ ٥

رَسَالَهُ أَوْزَدَهَا فِي الدُّنْيَا الْعَرَبِ السُّوَيْ مَعْدَادِ سَارِ الدُّرُوسِ لَا
نُقِيمُ سَنَةَ الْعَزَاءِ مَوْتِ الْخَلِيفَةِ الطَّاهِرِ يَا مَرْيَمُ اللَّهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْبَاصِرِ
لَدُنِ النَّبِيِّ الْعَاسِ أَحَدُ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنْ سَعْدِ سَنَةِ ثَلَاثٍ
وَعَشْرِينَ وَسِتِّمَائَةٍ وَكَانَ نُورٌ وَاللَّهُ النَّاصِرُ مِنْ قُلُوبِهِ فِي سَلْمِ شَهْرِ
رَمَضَانَ مِنْ سَنَةِ ائْسَ وَعَشْرِينَ وَسِمَاءُ كَانَ مِنْ مَوَاسِمِ الشُّهُورِ وَالْأَمَمِ
مَالِكٌ وَالْمَهَارِ لَا تَعْدِرَانِ وَقَدْ عَظُمَ حَدُّهُمَا وَمَا لَشَمْسٍ وَالْقَمَرُ لَا يَخْفِئَانِ وَقَدْ

عَلَّمَ وَعَلَى سَلَفِكَ حَتَّى الْبَلَدِ بِالْأَوْلَادِ فَانْتَ مِنْ الدَّيْنِ الدَّوْلَةِ الَّذِينَ نُسَبُّوا
 إِلَى إِبَاهِمَا وَتَبَعُوا لِحَتِّ سَيْبِ الْعَامِهَا وَمَثَلَتْ لَمْ أَمَّا مَلْعُوَسُ النُّكَلِ وَلَمْ يُبْنُوا
 بِفِطَامِهَا هَذَا وَقَدْ لَنْتَ دَهْتِ عَنْ طَلْمَا مُعَاظِبًا وَصَاحِبَتِ الْإِغْتِرَابِ وَكَسَتْ لَهُ
 مُصَاحِبًا الْإِلَافَ لَمْ يَدْبِ عَنْهَا الْإَوْتِلَافُ مِنْ تَلَدِهَا وَلَا كَانَ سِرُّ الْإَعْلَى
 رَاجِلَتِهَا وَلَا نَادَى الْإِمْنُ زَادَ هَا وَلَمْ نَزَلْ أَمَلْتُ عَلَى الْيَوْمِهَا مُقِيمًا وَإِنْ لَيْتَ سَابِلًا
 وَأَنْتَ مُحَدِّثُ نَفْسِكَ بِالْعَوْدِ إِلَيْهَا وَإِنْ كَانَ طَرَفُكَ لِلْغَيْرِهَا نَظَرًا وَلَنْ وَجَدْتَ فِي
 دَهَالِكُ مُنَاجَا قَصْدًا وَلَقِيْتَ وَإِدَامَ مَطُورًا وَكَأَنَّ جَدًّا فَأَنْتَ حَلَفْتَ قَلْبَكَ
 مِنْ وَرَائِكَ وَغَدَوْتَ وَقَدْ رَغْتَ وَأَشْرَرْتَ فَارْتِ صَفْقَةُ سَيْعِلٍ عَلَى صَفْقَتِهِ
 شَرَايِكُ وَلَا مِرَاءُ أَنْتَ الرَّحْلُ الَّذِي لَمْ يُصْلَدْ لَفَعُهُ زَادَ وَلَا أَخَذْتَ مِنْ يَدِهِ مَرَادُ
 لَكِنْ لَمْ يَكُنْ عَرَفَ ضَلَّ هَذِهِ الدَّوْلَةَ عَلَى الْقُرْبِ عَرَفْنَهُ عَلَى الْعِبَادِ وَقَدْ عُدَّتْ إِلَيْهَا
 فَاسْمَلَتْ عَلَيْكَ سِدْقًا وَوَصَلَتْ أَمْسَهَا فِي الْإِحْسَانِ إِلَيْكَ بِغَيْرِهَا وَلَقَسَكَ
 بِالْوَحْدَةِ الَّذِي لَمْ نَسْكَ وَأَنْ طَالَ عَهْدُهُ لِقَائِكَ وَرَادَتْ فِي سَطْلِكُ خُلُوفِ الْمَوَاسِدِ
 حَتَّى حَلَّتِ الْإِنْسُ مِنْ رُفْقَائِكَ وَقَدْ رَدَّتْ إِلَى مَكَانِكِ الْأُولَى مِنَ الْإِكْرَامِ وَالْإِدَارِ
 وَأَقَامَتْ مَعَكَ عَلَى مَا كَانَتْ عَلَيْهِ وَلَمْ تَنْفَلْ عَنْ ذِكْرِ الْمَقَامِ وَهَذَا وَمَعَ أَمْرٍ
 بِسَطْرِهِ لِمِثْلِهِ مِثْلِكَ وَتَسْتَرِدُّ بِهِ فِي الطَّاعَةِ بِقِيَّتِكَ وَلَمْ نَزَلْ حَالًا عِنْدَهَا
 مُتَمَسِّمِينَ فَلَا يَهْوَى أَنْهَا تَحْتَبِرُ عَنْكَ وَسَمِيكَ وَقَدْ نَصَرْنَا كَرَامَتِكَ الْمُسْتَرَرَّ
 بِاسْمِكَ بِاطْقَانِ مَوْهَبَةِ الْكِرَامِ وَجَارِيًا مِنْ صَفْحِهِ وَطَاسِهِ تَجْرِي الْمَاءُ فِي الْخَيْلِ وَقَلَمُ

نِعَام

الدول

٥٩

منهم نفعه محل السلاح فاما سقفه ناره بعجم تبعه وتارة مسطد رعه ومن كان
وليدا او باسبيا فانه يؤثر بطلا فيه الاشارة ويؤرب ترسه الفلح في الاوكار وروى
به الى ان يصير الى مراتب الاختيار والاختيار وذلك بفعل بانيه اوليائنا الذين
وَرَوَوْهُمْ مُتَاجِرِينَ لِحُبِّهِمْ وَوَرَّثَانَهُمْ مِنْهُمْ بِرِأْيَاءِ اللَّهِ تَوَلَّاهُمْ نَافِعًا مُنْجِبَهُمْ مِنْ مَكْرِهِ
بِقِيَّةِ كَرَمِهِ خَالِدًا وَلَا تَلْقَى لَهَا مِنَ النَّاسِ إِلَّا حَامِدًا وَسَلَامًا ٥

تومع ما فطاع لبه لأمر من أمر الدولة كان نسائي حورها ورعى في
خدمتهم فارقها وسار عنها الى غيرها واعلم هنالك مدة ثم علا اليها
الحمد لله الذي مضى من أمرنا ما أمضاء وانضى لنا السعادة فلم يغير جزها بعد اذ
اصناه واؤزعنا ان نسكر نعمته التي انعم علينا وان يعمل صالحا رضاه وهذا الفضل
وسمنا منه بفضل الوسامه وتسبط بدينا به الى العليا الهلال منها فلامه وابته
نسأل ان يحله طله باقه في عقينا الى يوم العيامة ثم ضل على رسوله محمد النبي اظله
بطل العيامة وقدر اسمه باسمه في مفتح الاذان والافامه وعلى ابو واصحابه الذين
السهم ردا الكرامة واودتهم منه ذروه المنبر وجد السيف وتقدم الامامة
اما بعد فان خسر الاحسان ما حار أمل امله وحال يعجل عطابه دون اجله صمد
مدح ما دحيه وما من قول الا والله عند لسان قابله وقد حذرنا له لها
الامر فلان ذلك الله فامد ذلك اله مد العارف بقده واحره بالشكر فان دوام
الاحسان بدوام شكره ولم يكن اليك بأول فيحل عندك محل الامه والله اعلم

لَا مَزِيدَ عَلَى حُسْنِهِ وَإِسَالِيهِ لِلْكَارِمِ نَاسِرَهَا مَوْضُوعَهُ فِي ضَمْنِهِ وَخُنْ زُجُوجَانِ مَشْنَى
 عَلَى أَثَرِهِ فَيَنْتَزِلُ مِنْ رِلَّةِ رَدِّ نَفْعِهِ أَوْ أَنْ تَشَبَّهَ بِهِ فَيَبْلُغُ مَبْلَغَ مِدَّةٍ أَوْ نَصْفَهُ وَوَدَّ
 أَرَادَ اللَّهُ ذَلِكَ 2 قَوْمٌ يَحْبُونَا فَأَنْتَاهُمْ مَبَاغِي الْإِنْعَامِ وَاحْدَهُلَهُمْ صُحْبَةُ النَّاسِ إِلَى الْإِيَّامِ
 وَهَقْلُ السَّامِعِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ حَتَّى وَدَّ أَنْ يَنْتَوَاهُمُ الْإِسْتَامُ وَهَذَا أَفْطَانُ بْنُ فُلَانٍ
 رَحِمَهُ اللَّهُ مِمَّنْ كَانَتْ لَهُ فِي خِدْمَةِ الدَّوْلَةِ قَدَمٌ صَدِيقٌ وَأَوَّلِيهِ سَبَقٌ وَحَفْظُ حَابِ
 الْحَاظَةِ عَلَيْهَا فَيَقِيلُ لَهُ فِي تِلْكَ وَتِهِ أَقْرَبَ وَارْقَ وَحَبَّ الْأَبَاوَالِضَادَّ صُحْبَةً
 أَرْضَتْهُمْ عَنْهُ وَمَا سَكَرَ وَالَهُ فِي جَالٍ مِنَ الْأَحْوَالِ وَلَا انْكَرَ وَأَشْأَمَهُ وَبَقِيَ مَثَلُهُ
 عَمَلُهُ لَمْ يَحْتَفَظْهَا بِخَيْرٍ وَقَدْ اسْتَمَّ الْوَهْنُ عَظَمَهَا وَكَادَ أَنْ يَعْفَى رَسْمَهَا وَمَثَلُهُ فِي
 سِتْرِ هَذَا يَنْبَغِي أَنْ يُعْفَى تَمَجُّدُهُ مِنَ الْإِحْسَانِ تَوَاطُلُهُ وَتَشَارُفُهُ وَكُنْ هَذَا
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكَرَامَاتِ أَعْمَالِهِمَا وَتَلَا عِبَهُ وَهِيَ الَّتِي سَقَاهَا
 إِلَيْهِ فَأَمْسَكَتْ عَنْهُ وَهِيَ الْمَشْبُوبَةُ وَجَهْلَتُهُ فِي قَشِيبٍ مِنَ الْعَبِيشِ خُلِيفَ لَهُ رِدَاؤُ 2
 الْعُمَرُ الْقَشِيبُ وَلَمْ نَأَلُ فِيهِمَا اسْتِدْنَاهُ الْبَيْتُ مِنْ صَنِيعِهِ تَعْدِصِيْعُهُ وَلَنَا هَذَا
 وَدَرَعَهُ اسْلَافًا وَمَنْ دَرَمَ الْأَخْلَاقَ حَفْظَ الْوَدِيعَةِ وَلَمَّا مَضَى وَحَدَّ الْمَضِيَّةَ
 الْعَشِيرَ وَقَدْ بَاقَتْهُ الرِّبَّةُ الَّتِي هِيَ مُنَوَّلَةٌ بِالْمَدْرِ وَاسْتَسْقَيْنَا لِقَرَّةَ صَوْبِ
 الْعَامِ وَذَلِكَ فِي حَقِّهِ مِنَ التَّسْرِيسِ هَذَا إِلَى غَيْرِهِ مِمَّا أَقْرَبَ نَابَهُ عَيْنُهُ 2
 اعْقَابُهُ وَلَوْ سَرَى اللَّهُ حُرْ ذَلِكُ لَأَشْرَاهُ السُّرُورَ مِنْ مَطَاوِي رَايَةِ وَالَّذِي كَانَ
 نَامَهُ يَصْلَاهُ إِلَيْهِمْ لِحَقُّونَ بِلَيْدِهِ بِطَرَفِهِ وَتَرُدُّونَ رَمْعَهُ عَلَى خِرْبَعِهِ وَمَنْ كَانَ

٥٨

منه أجزاء الدقالة قر واهار وابهراء لاد وابه سابع فرجه الله رحمه تعطينه جابه
 باليمين وتؤمنه رهن المنسب الذي كل امر به رهين ولما مضى خلقناه في عقبه براء
 وأحسننا وحلناهم في النول علينا الطير تغدو وحما صا وروح بطانا وقد
 أصراهم إلى غايه لم تفقد منهم شئ سوى شخصه ولا ارتهم من ربه بهم نقصا
 يشكوا مكان نقصه وهكذا شأنا حفظ الحى لئلا ينقصهم عامه البيت ياتر لو اجد
 من اهل البيت واذا شمل عطاونا قوما جعلناه من بعدهم ميراثا وسونا فيه من
 الأولاد ذكورا وإنا نالنا العطاء عندنا يوارث ولو سبب قصي ولا يكون مناجا
 إلى عهد من موصى ولا وصي وقد أخرجنا الأولاد هذا الرجل ما كان لهم تخليون
 ذره عبوقا وصوفا ولا يفرقون فيه إلى مسئلة تكون في الوجهة وحا فليستوا بانه
 ياتهم موفرا ملامن غير وشر ولا وصيعة وانه عار من الامتنان الذي هو هدم لبناء
 الصنيعه ويحس من ودا ودا ودا ملونه من لرباش فيميد فراس واصلاح اطراف
 وحواش ومن الله سبحانه نسيمد توفقا ونسالم من مدد الاعانوه رغبنا والهم

توقيع آخر في المعنى

قال النبي صلى الله عليه وسلم ابا اول المؤمنين من انفسهم من مات وترك مالا فلورثه
 ومن ترك ذنبا او ذللا او ضياعا فابى وعلى وهذا خلق من الاخلاق النبوة

هُوَ تَشْرِيحُ أَغْضَاءِ الْإِنْسَانِ بِالتَّشْرِيحِ الطِّبِّيِّ لِأَعْضَاءِ بَدَنِ الْإِنْسَانِ وَلَمْ أَجِدْ
أَحَدًا مِنَ الشُّعْرَاءِ قَامَ بِذَلِكَ حَقَّ الْقِيَامِ سِوَى أَيْ الطَّيِّبِ الْمُسَبِّحِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ فَانْقُضَتْ
لَقِيفُ بَدْرِي مِنْ أَيْنَ تُؤْتَلُ الْكَيْفُ وَقَدْ اشْرَبْتُ لِي شَيْءٌ مِنْهُ فِي الْكِتَابِ إِلَى امْتِسَاكِهَا
مِنْ ذَلِكَ ————— بومع ديبته عن الملك

الْعَادِلِ نُورِ الدِّينِ أَرْسَلَانِ سَاهٍ مِنْ مَعُودِ صَالِحِ الْعِصْلِ
لَا وَلَادٍ بَعْضُ أَصْحَابِهِ نُورِي وَالدُّيْمِ وَكَانَ خَدَمَ الدَّوْلَةِ
مِنْ أَوَّلِ مَامٍ أَمْرَهَا عِمَادُ الدِّينِ بَدْرِي رَافِقُهُمْ خَدَمَ
أَوْلَادَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَخَدَمَ خَدَمَهُ وَأَوْلَادَهُ خَدَمَهُ لِي مِنْ هَذَا

نُورِ الدِّينِ ظِلْمَاتُ جَلَّالٍ وَلَادَهُ مَا دَانَ لَهُ مَا لَمْ يَطْلُعْ وَمِنْ أَنْفَاقِهِ عَنَّمْ
قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَمْرِ الْبِرِّ أَنْ يَصِلَ الْجُلُ أَهْلُ وَدَارِ أَبِيهِ بَعْدَ مَا تَوَلَّى
وَهَذَا فَلَنْ يَنْفَلِكُ رَحِمَهُ اللَّهُ صَحْبًا لِأَسْلَافٍ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ وَدَرَجَاتٍ وَكُلَّ شَيْءٍ
لِصُحْبَتِهِ جَدُّ طَمِيدٍ وَهُوَ مِنْ أَمْرِ الدَّوْلَةِ الدِّينِ شَيْءٌ وَأَمَّا طَلْعُ سَعْدِهَا وَوَرْدُهَا
أَوَّلُ وَدِدِهَا وَإِذَا عُدَّ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ كَانَ مِنْ سُمِّيَتِهَا وَأَنْ أُمَّ عَبْدِهَا وَدَرَجَاتُهَا
نَحْنُ وَقَدْ ذَهَبَ غَنَاؤُهُ وَاشْتَرَمَ بِنَاؤُهُ وَكَادَتْ نَفْسُهُ أَنْ تَشْفَى عَلَى شَرَفِهَا
وَلَمْ يَبْقَ مِنْ شَيْءٍ غَيْرِهِ سِوَى شَفَقِهَا فَافْقَرُ رِيَاءُهُ فِي وَكْرِهِ وَأَعْنَاهُ عَلَى كَهْرِهِ
وَمَعَا مِنْ خَدَمَتِهِ بِالْإِعْزَازِ الَّذِي هُوَ خَدَمَتُهُ حَفُّ عَلَى طَهْرِهِ وَلَمْ يَلْقَهُ بَوْمًا مِنْ
الْأَمَامِ إِلَّا وَخَدَّ يَلْقَاهُ عِظَةً خَاشِعَةً وَاحْزَنَابُهُ أَهْنَةً وَاهُ رَاقِعٌ وَاسْتَقْرَبْنَا مِنْهُ

٥٨

الاوجد خلقه سورة الدخان ومن الحشايش ما يسمى خائق الكلب وهذا هو خائق الانسان
 وفي حلقه الكلب ذات ينضم من التعزبه نوكو الحليفة وقد اقتحت اوله بالبت المشهور من شعرا قطيفة
 فقلت سبحان الله ان القصر والخل ما يذكر في ذات تعزبه والرد لم يكن في الشوة وانما
 في عقل الكاتب كاتب المزيه بما استرحفت فكري فعلت ان هلك اصوات الغنا هو الذي
 اوقعك في هذه الاضحوكة وسلك بك في غير الطريق المسلوكة وكذلك الاشياء التي تحت
 نعم اذنا ونعم عينا واذا اذ صاحبها ان يقول ما سلكه سبقه لسانه فقول البيني ومع
 هذا ينبغي لك ان محمدا اذ حلك في الطرب دار اعه واجتلك مدحجه من تقدم من افضل
 هذه الصناعة ولن فائلك فضيلة البيان لما فائلك فضيلة الايجان وفي اعلى الغرض
 وعبدك ما يعني عن فلاحه من حجاب فاداك ان الغرض انما هو المعيشة فكل ما كان
 من سعة التناق ومن الامثال السائرة انه قد تخطى الشوها بالامثال وتبلى اللحنه
 بالخلق ولكن ما ضقت ذرعا مما اودته عليك وقلت لا تلصقني في الداسني من عاري
 ولا في الاخره شئ من ياري وقد انعدا الله شخصك من شخصي العبد دارك من داري
 ولعمري ان القول ما قلته ولا نسو في انك نعمت ذكر اسخيف او است وشايل
 ولو نسوات كيف لكن نسو في ان يقال هذا نسو فكل من الانسان تالكيل
 في الوحه ومنها خيلان والسلام ٥

ومن اسكل مشكلات صوغ المعاني ان توقف على صها
 ومرد الداره منها هم بعض ذلك تفصيلا وهو عندي هو

حَالِهِ يَغْيِرُ إِلَيْهِ وَقَالُوا الْقَدْ تَبَاعَدَتْ الْعَمَةُ مِنْ خَالِهِ وَلَا عَجَبَ مِنْ غَالِبِطِ الزَّمَانِ
الَّتِي هِيَ أَمَجُّ مِنْ غَالِبِطِ الزَّمَانِ الَّتِي هِيَ أَمَجُّ مِنْ غَالِبِطِ النَّاسِ وَكَثِيرًا مَا تَضَعُ الذُّبَّ
مَوْضِعَ الرَّاسِ وَتَسْتَبِيهُ عَلَيْهِ لَانْكَاسٍ بِالْأَجَاسِ وَقَدْ قِيلَ أَنَّهُ اعْتَشَى لَا حَقُّو النَّظَرِ
عَلَى شِدَّةِ تَحَدُّيقِهِ وَهَذَا يَرَفَعُ الْإِرَادَةَ إِلَيْهِ فَإِذَا نَأَمَلْتُمْ الْقِتَامُ فِي تَحْقِيقِ الْفَجْ
عَوِيْقِهِ فَقَدْ كُنْزٌ يَسْتَلْبِزُّ مِنْ زَيْلِ طَعْنٍ وَجَدَّ وَعَلَّاجُورًا لِقَصْدٍ وَيَسْتَفِي مِنْهُ
الصُّدُورَ الَّتِي كَانَتْ قَدْ اسْتَعْرَتْ غَطَاوَامَتَهَا وَكَأَنِّي بِهَا إِلَيْهَا الْمِهِينِ
الْقِيَلَايِينَ وَلَا يَسِينُ وَقَدْ اخْذَلَ اخْذَالَ مِثَالِكِ مِنَ اللَّيَامِ وَأَصْحَلَ النَّاسَ عَا
خَرَّائِلَ لِلْعِظَامِ وَانْثَقَلَ مَعَكَ مِنْ لِسَنِ الْخُلُقِ الْغَنَفُ الْخُرْقُ وَمَثَلُكَ الْإِسْنَةُ يَقُولُ
الْعَبَا لِهَذَا الدَّوَاءِ الَّذِي كَشَفِي مِنَ الْحَقِّ وَجَيْدِ الْحَضَرِ وَنَعْنَقِي طَبْلٌ وَفِي بَدَنِ نِقَارِهِ
وَأَمَّا لِسْمُهَا بِهَا السَّامِعُونَ وَانْظُرُوا يَا إِلَيْهَا النَّظَارَهُ وَمَا ذَلِكُ أَنْ أُدْرِكَ الْخَنَ
هَذِينَ الْبَغْيِينَ وَأَسْمَلُ بِهَا عِلَاطِينَ الْأَنْفِ وَالْجَلْبِينَ

بِأَنَّهُ وَقَعَتْ فِي غَيْرِ مَوْقِعِهَا فَاسْتَوْحَشَتْ حِينَ لَمْ يَرِيعَ عَلَى وَطَنِ
جَائِفٍ قَرَدَتْ خِمَارًا أَصْلَ مَسْرُهَا ثُمَّ اسْتَقَالَتْ قَرَدَتْ لَهَا الدَّرْسُ
وَمَا أَحْسَنَ الْمَدَارِ إِذَا دَانُوا وَأَقْبَبُوا عَلَى أَقْدَارِهِمْ وَمَا أَحْسَنَ الدُّنْيَا إِذَا لَمْ يَكُنْ مُتَلَطِّعًا بِأَقْدَارِهِمْ
وَكَيْفَ أَرَصَدَتْ نَفْسِي لِمَجْمَعٍ مَنِيٍّ مِنْ كَيْفَالِهَا إِلَى غَرَبَتِ فِيهَا رُبْعُ كُلِّ الْغَرَابَةِ وَبَعْدَ رُبْعِهَا
فِي الدُّوَلِ الْفُلَانِيَّةِ مِنْصِبِ الْكِبَاةِ وَمَا مِنْ حَابٍ مِنْهَا إِلَّا وَقَدْ أَثَرَتْ حِلْمُهُ فِي الْفَطَاسِ نُدُورِ
عَضَاضٍ وَغَادَرَتُهُ وَهُوَ سَوَادُهَا إِذَا دَانَ عَمْرُهُ مِنَ الْكَبِّ سَوَادًا إِلَى سَاخِصٍ فَلَا تَقِفْ عَلَيْهِ وَاقِفْ الْآ

٥٧

عَرَضَ لَمْ يَتَوَعَّدْهُ إِلَّا أَنْ يَبْعَ النِّيَّةَ فِيهِ بِالْعَمَلِ وَأَنْ يَتِمَّ عَلَى طِفْرِ وَيُوصَلَ إِلَى أَمَلٍ
وَمَا انْتَهَى حَبْرُهُ إِلَى مَلُولٍ إِلَّا دَاخَلَ كُلُّ مَنَّهُمْ فِي اسْتِخْصَارِهِ وَاسْتَنْكَرَتْ مِنْ الْأَرْثِ
الْمَنْعَةِ عَالِمًا أَنَّهُ لَا يَسْتَنْفِيعُ مَا سَيَكُونُ لَهُ وَكَذَلِكَ الصَّغْمُ لِلْهَضُورِ إِذَا انْجَحَرَ مِنْ
غَايِهِ لَفِذَتْ السَّاعَ الْبَاقِيَةَ فِي اعْتِصَامِهَا وَعَادَتْ بِاخْفَاءِهَا وَإِثَابِهَا
وَلَا عَارَ عَلَيْهَا فِي ذَلِكَ إِذَا التَّسَاوَى فِي الْخُصُوعِ مُذْ ذُوبَ لَوْصَمُهُ الْعَارِ وَالْعِزَّارُ
مَنْ صَاحِبُ الْقُدْرَةِ لَا يَبْعُدُ مِنْ جُمْلَةِ الْعِزَّارِ وَقَدْ أَصْعَتِ أَسْمَاعُ الْأُولَى إِلَى
النَّبَاِ الْمُتَجَدِّدِ بَعْدَ ذَلِكَ وَهُوَ النَّبَاِ الْعَظِيمُ وَأَعَدَّتِ الْمَسَابِقُ الْمَسَارِ الْيُسْرَى
لَهَا الطَّارِفُ الْمُسْتَحْدَثُ وَالنَّالِدُ الْأَقْدِيمُ وَعِنْدَهَا سَمَلُ الْحَادِمِ يَهْدِي بِلَيْتِهَا

لِيَهْزِلَ ذِكْرُ أَيَّامٍ تَوَاتَتْ بِبَيْضٍ مِنْ فُجُوحِكَ عَرُودُ

لَنْ يَحْدِلَ الصَّدِيقُ وَسُرْمَتُهَا لَقَدْ صَعَقَتْ بِهَا أَذِلُّ الْخُودِ

وَدَائِبُهُ هَذَا قَدْ قَضَى أُمُورَ كَوْنٍ مُشَبَّهٍ اللَّهُ بِهَا قَاضِيهِ وَهُوَ مُبَسِّرُ الْمُسْتَقْبَلِ مِنْهَا

وَدَائِبُهُ الْأَحْرُسُ تَبَشِّرُ بِأَتَمِّهَا قَدْ صَارَتْ مَاضِيَهُ وَالسَّلَامُ

رِسَالَهُ تَضَمَّنَ فِيهِ كَاتِبٌ مِمَّنْ يَدْعَى الْكَاتِبَةَ وَلَيْسَ مِنْهَا

أَسْعَفَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ بِنْدِ حَدَّثَتْ بِدَنْفِ وَأَعَدَّ وَبَاشَرَهُ بِعَمَلٍ مُخْطِئًا لَهُ وَكَامِدًا وَلَا

اسْتَدْنَى مِنْ ذَلِكَ إِلَّا مَسْبِيَّتِي لَمْ تَزَلْ وَمَدَامَا الْمَسَابِقُ وَأَنَا أَعْتَدُ هَذَا بِنَا لَا

لَا إِسْأَلُ عَلَيْهِ الْمَعْفُوفَ وَلَا أَحَدَهُ بِالْمَسَابِقِ وَالْمَرَادُ بِذَلِكَ هَوَانُهَا الْمَحْشَى مِنْ بَطْنِ

حَايِعِهِ وَالَّذِي يُضَرُّ لِمِثْلِهِ الْمَثَلُ أَنَّهُ يُضَرُّ مِنْ أَسْتِ وَأَسْعَدَ وَقَدْ عَجِبَ قَوْمٌ مِنْ

لُولُوهُ وَمَرْجَانِهِ وَقُرْآنُ الْمُتَّقِينَ وَالصِّدْقُ بِإِيمَانِهِ وَالَّذِي قَدِمَهُ الْكَادِمُ
 مَسْوُوقٌ إِلَى عَرْشِ الْحَكِيمِ الَّذِي مَوْلَانَا قَائِدُ رِجَالِهِ وَهُوَ حَكِيمٌ فِي قَلْبِهِ وَبَيْنِهِ وَشِمَالِهِ
 وَقَدْ وَصِفَ بِالْكَرَمِ حَتَّى قَالَ إِنَّهُ رَغِزٌ مِنْ أَرْضِهِ وَصَاقَ طُولَهَا وَعَرَضُهَا عَنْ طُولِهَا
 وَعَرَضُهَا وَمِنْ شَأْنِهِ أَنْ يَجْعَلَ السُّهُولَ جِبَالًا وَالْجِبَالَ رِمَالًا وَإِذَا مَرَّتْ عَلَيْهِ الرِّيحُ
 فَلَا تَعْبُرُ أَسْلُهُ إِلَّا أُنْثِلَ لَا وَالشَّمْسُ مَخَافَتُ مَغَارِهِ فَاسْتَبَلَّتْ عَلَى وَجْهِهَا مِنْ
 عِجَابَتِهِ ثَامًا وَعَلِمَتْ أَنَّهَا مَأْمُونَةٌ إِذَا مَا أَعْلِيَهُ مَرَامًا وَقَدْ أَيْدٍ مِنْ جَانِبَيْهِ
 بِجَنَاحَيْهِ لِيَسْتَوِيَا إِذَا صَفَا وَيُذِيرُكَانِ إِذَا سَفَا فَأَذَاهُ هُمَا مَلِ الصَّلَاحُ خَشَعَهُمْ
 بِجَنَابِهِ وَرَأَى اللَّيْلُ فِيهِ قَبَالَ مُعَدَّةَ وَالنَّهَارُ قَبِيلَهُ وَبِهِ مِنَ الْفَرَسَانِ كُلِّ مُطَهَّرٍ
 عَلَى مُطَهَّرٍ وَمُتَقَفٍّ فِي يَدِهِ مُعْقُومٌ فَمَنْ جُزْ صَرِيحٌ وَأُسُودُ غِيَالٍ لِأَمَلٍ مَبَامُصُورَةٍ
 فِي صُورِ رِجَالٍ وَمَوْلَانَا يَنْتَرِكُ مِنْهُمْ مَمَرٌ لَهُ الشَّامُ وَالْعِلَامَةُ وَلَوْ لَمْ يُعْرِفْ
 مَكَانَهُ لَدَلَّتْ عَلَيْهِ الْوَسَامَةُ هُوَ أَوَّلُ يَقُولِ الْعَتَابِلِ

وَلَمَّا عَرَضَتْ الْحَيَاةُ حَانَ مَنَاقِبُهُ عَلَى الْفَارِسِ الْمُرْخِي الذُّقَابِ مِنْهُمْ
 وَلَهَا مَرَعَتُهُ وَمَقْبَلُ مِنْ ذَلِكَ الْمَقَارِبِ تَطَلَّعَتْ سَيُوفُهُ إِلَى امْتِنَالِ أَمْرِهِ وَتَوَقَّعَتْ
 حَادَهُ فِي الْمَسِيرِ لِعِظَامِ الْقُدْرَةِ وَلَوْلَا لَنْ أَعْطَى اللَّهُ كُلَّ شَيْءٍ حَلَقَهُمْ هَدَى لَهَا فَطَعَتْ
 الْخَلْقَ وَالْحَيَاةَ دَارَ وَعْدِهِ وَقَابِهُ وَلَمَّا مَلَكَهَا طَارَ السُّرُورُ بِمَعِيرَةِ طَيْرِ أَوَايِدِ
 وَلَيْتَ السَّعَادَةُ سَمَلَتِ الْكَادِمُ حَتَّى لَا يَظْهَرَ بَظْلُهُ ذَلِكَ الْفَتَامُ وَزَحَمَ مَسْلَهُ لَمَاحِ
 ذَلِكَ الرَّحْلُ كَلِمَ وَأَعْمَلَ فَلَمَّا سَ أَوَّلَامِ الْفَتَامُ صَدَدَهُ نَسِيدُ ذَلِكَ الْاَقْلَامُ وَهَذَا

٥٨

نفسه اليك السلام
على يدك والحمد لله

الأيادي بأن استعان بها عليها وقال مؤهوب الجنائيات اعظم من كل مؤهبة شجرة
الريغات إليها وقد هاه عفا الله رزوح ويعتدو والشوق غرمة والندم نديمه
ولا تنقذه من أحد مما إلا الخطوة مساحه التجاوز التي ستمتها من لطف الشيم وقد
أصبح أملة على هذين المطلوبين مقصودا والهما ممدودا وإذا أتيح له عاد صغو
العيش به مطلقا وذاهب السعادة إليه مزدودا وعلته نذر بعد ذلك أنه لا
تصرف مما اقرب مقال ذره ومن الذي تشتهي العرض على النار مرة ثانية وقد عجز
عليها أول مره والسلام

دام
كتبه عن نفسه الى اخذومه

وقد سار بعسكره في طلب من المطالب فلما ركل على البلد
مرطس أولنا عرض العسكر مصدر هذا الدان تضم كل العز

من عاده فلم الحاد من ان يتبع الأمور المحترده فيبش منها كل يوم هانا وهذا المقام لا
نقوم به إلا العلم الذي اذنت له الفصاحة وقال صوابا وهامو قد أخذ في وصف ما
تحدد أنفا وتسقط من عذبه أسانيد ههنا وسبع هانفا وبنائه نور
على منع مولانا اعز الله دولته سلطانه وخلق الامام واللبالي العوا لا عوايد وعمرلك
عس خارج عن سن رعائيه وجعل الصايح من ذخاره والعفاء من خزائنه واعنى
الزمن مخلوق عدله الذي شغلته عن خلق عذوانه وتخلله بخير الساعي وتسرو لا تتخلج

الزمن بذكره قياداً وأمد السعادة على عاتقه نجاداً ووهب له عمراً لا يحصى
عليه نقاداً وملا العيون منه مهابة والقلوب وكاداً وأرى الناس من سره
وعذله ما يظنون في المقطع جليلاً وفي الخلق معاداً والخدام تبع دُعاه هذا
بأمنيته رقعها القلم على رأسه وسعى بها في صفحه وقطاسه وقد نطق بها السال الشا
لنت أنا إذا ارتحلنا لك الخيل وأنا إذا نزلت أحيام

وهذه الأمنيته تجري من القلب تجري الأمل من العرش تجري النظر ويكرب بها
قول الفأيل وبأمنيته أخلص الظفر فأي شيء أخلص من ربه والمنعم في مقامه
وظعيره ولو أن ذلك مما تبدل له القيم الكريمة لأرخصت الأرض وأوح في منه وقد أصبح
الخدام منذ خلف عن الصبغة ضاقت الأرض وعينه وإن كان قصاها وأسعا
وعلبت عليه شقوته حتى صار للشائنة الذين خلفوا عن رسول الله رابعا وهو بعد
ذلك ذنباً من الذنوب التي تحتاج إلى معاودة والمتاب واشتد ما علكه أن يلقى نفسه
في كل نفس تجرّع اللوم وتقرع العتاب وما يدرى ما يلقى مولانا من العذر
وقد أعوزه مشافهه ومكثوا وإذا غيب وجهه عنه في السفر واخضره له
أخضر فإنه يكون لما دنى الوجهين ينسوبا وهو يراى إلى صدق الطوبى من رتب
أمر خلف كالتاء ولا يجد عليه ظهراً إلا العذر والحياء فانهما في هذا المقام
النساء ولقد دام أن تعصم بقوله فقامت أباي مولانا في إبطاله وقالت
نسيك ذنب القعود عن خدمة مولاي عمرل مجاهبه وماله وقد اجابت تلك

٥٤

وَلَمْ يَكُنْ لِحُدُودِهِ أَرْجَازُ إِلَّا مَدَاحِدُهُ الَّتِي بَقِيَ الْمَطَايَا عَلَى مَرَاكِهَا وَتَمْنَعُ الْعَيْنَ فِي مَرِ
 اسْتِجَاعِ مَا بَيْنَهُ فِي شَبَاحِهَا وَهِيَ الَّتِي تُنَوِّنُ لَدَيْهَا مَسْقَةَ الْمَسْرِيِّ وَتُرِي مَا عَرَضَ
 الْقَلَاوِ فِي عَيْنِهَا شَبِيرًا فَمَا أَسْعَدَ النَّاسَ فِي هَذَا الْعَهَامِ بِرُفْقَتِهِ وَمَا رَجَحَ صَفْقَةَ إِجْرَمِ
 بِالْمُسَارَلَةِ فِي صَفْقَتِهِ وَالْعَجَبُ مِنْ جُوبِ الْحُجِّ عَلَيْهِ وَجُودِهِ لَمْ يَبْقَ رَأْدًا وَلَا رَاجِلَهُ
 وَشَيْمُهُ الْأَسْدَارُ لَمْ يَكُنْ لَهَا ذُرِّيَّةٌ وَلَا وَرَثَةٌ مَحْرَمٌ حَتَّى تَكُونَ مَعَهُ رَاجِلُهُ لَكِنْ لِلَّهِ أَوْلِيَا
 يُسَبِّلُ لَمْ يُعَوِّرَ الْأَسْبَابَ وَتَطْوِي لَدَيْهِمُ الْأَرْضَ طَيِّ السَّجَلِ لِلْكَتَابِ وَلَقَدْ أَوْفَدْنَاهُ عَلَى
 الْحَبْلِ حَبْلًا وَعَلَى الْمَشْعَرِ مَشْعَرًا وَجَعَلَ كُلَّ مَبْدَأٍ مِنْ ذَلِكَ الْمُنَادَى الْمَوْجِثَةَ بِخَصْرًا
 فَحَدِيثُ نَجْدِهِ هُنَالِكَ مَوْسِمٌ إِذَا انْقَضَى الْمَوْسِمُ وَقَدْ أَثَرَتْ تِلْكَ الْأَرْضُ مِنْ طَبْعِهِ مَيِّ عَلَى
 مَرُورِ الْأَنَامِ مُتَرَدِّدٌ لَا تُعَدُّمُ وَهَذِهِ الْأَسْطُرُ تَوْحَفَتْ إِلَيْهِ مُهَيَّيَةً سَلَامَةً لِلْغِيَابِ
 وَعَيْنُهُ الْأَنْبَابُ ثَوَابٌ وَنَحْوُ لَوْعَةِ الْفَرَاقِ لِمَسْرَةِ اللَّيْلِ الَّتِي أَرَبَهَا فَوْقَ الْأَرَابِ
 وَلَهَا فَضِيلَةٌ عَلَى غَيْرِهَا بَاتَتْ صَدْرَتْ وَالشَّقُوقُ يَحْتَمِلُهَا مِنْ خَلْفِهَا وَالْمَطْيَبَةُ إِلَى حِلْمِهَا
 تَضَعُ يَدَيْهَا مَوْضِعَ طَرَفِهَا وَلَيْسَ هَذَا إِلَّا سُرْعَ الْأَنْفَا وَلَا بَانَ الْجِلْسُ يُسْرِعُ
 نَزْعُ قَدْرٍ وَمَوْضِعُ وَبَيْتُهُ فِي هَذَا الْعَلَبِ الَّذِي وَغَلَّتِ النَّوَى فِي صَدْنِ كَلُومِهِ وَالسَّلَامُ

هَذَا عَنْ نَفْسِهِ إِلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ

وَقَدْ قَعَدَ عَنْ خِدْمَتِهِ فِي سَفَرٍ مِنَ الْأَسْفَارِ

لَوْنَابِ دَاكُ فِي اخْتِصَارِ حُجَّتِهِ مُرْسَلَةٍ وَالْمَقَامُ بِخَلْمِهِ مَوْلَاهُ فِي خَلْوَتِهِ وَمَحْصَلُهُ لَكَانَ هَذَا
 الْكِتَابُ السَّارَ إِلَى خِدْمَةِ مَوْلَاهُ رَفَعَ اللَّهُ لَهُ عُزْمًا وَجَعَلَ السَّمَاءَ لَهُ مَهَاكًا وَذَلِكَ

وَلَيْسَ يُرَكَّبُ لَطِيفُهُ مِنْهُ فِي سَطْرِ مَنْ صَحِيفُهُ وَلِلْمَوْلَى عِنْدَ الْخَادِمِ مَا هُوَ الْبَرُّ وَلَوْ تَامَ عِبْرَتُهُ
 أَنْ تَشْرَكَ فِي مِثْلِهِ لَيْسَ أَنْ الْحَسَنَ لَحْمٌ وَلَيْسَ لَكَ مِمَّا يَتَوَسَّلُ إِلَيْهِ بِالْأَمْثَالِ وَلَا
 تُوَصَّلُ إِلَيْهِ بِالْأَسْبَابِ الطَّوَالِ وَهَذَا الْمَوْلَى عَدِيمُ الْأَشْبَاهِ وَالْأَمْثَالِ فَكَذَلِكَ الشُّوقُ
 إِلَيْهِ عَدِيمُ الْأَشْبَاهِ وَالْأَمْثَالِ وَقَدْ جَعَلَ الْخَادِمُ حَلَبَ حَجِّ دَابِهِ الَّذِي بِهِ مَقَاتُ لِحْرَامِهِ
 وَلَقَصْدُهُ مَرَى الْجَادِ وَأَنْهَامُهُ وَاللَّهُ هَدَى مَوَدَّتَهُ غِرَائِهِ هَدَى لِي تَشْعُرَ صَفْحَهُ
 سَنَامِهِ وَمِمَّا افْتَنَزَتْ بِهِ عَلَى الْبَلَدِ أَنْ يَمَامُ الْمَوْلَى رَبِّ الْإِحْسَانِ وَمَقَامُ أَرْهَمِ
 حَلِيلِ الرَّحْمَنِ وَكَلَاهُ ذَنْ الْمَقَامِ شِدَائِهِ مَعَا فَاذْ تَشْوَعُ وَتُؤْمِي نَحْوَهُ بِالْجُودِ
 وَالرُّبُوعِ وَيَصْبَحُ حَيْدَلُكُمْ حَلَّتْ فِي أَحْذَانِ أَفَاقٍ وَأَفَاقٍ الْأَدْنَى لَا أَفَاقٍ وَالضَّرْعُ وَاللَّهُ

هَذَا سُبْحَهُ إِلَى بَعْضِ إِخْوَانِهِ مُنْشِئِهِ بِالْحَجِّ

أَنْ هَذَا الْحَجُّ عِبَادَةٌ عَنْ شُجُوبِ نُفُوسٍ وَاجْتِسَادٍ وَاتِّفَاقٍ يَذْهَبُ بِطَرَفٍ مِنَ الْمَالِ
 وَتَلَا مِنْ النَّاسِ مَنْ يَخْطِي سُبُوحَ الْحَجِّ وَهُوَ فِي مَضْمُونِ دَارِهِ وَلَا حَاجَةَ لَهُ فِي عَقْدِهِ
 أَرْزَمَتِهِ وَلَا إِلَى رَفْعِ الْوَارِدِ كَالْحُلَسِ السَّامِي قَرْنَ اللَّهِ حَمَّةَ مَالِ السَّعْيِ الْمُسْكُورِ وَالْعَمَلِ
 الْمُسْرُورِ وَهَلْ يَكُنُّهُ الْحَرَامُ سَسَلًا إِلَى الدِّتِ الْمَعْمُورِ وَاحْتَفَهُ مُدْجِدُهُ مَنْ يَسْعَى
 نَوْدُهُ مِنْ يَدِهِ يَوْمَ سُأَلَ فِي أَقْبَانِ النُّورِ أَلَا أَنَّهُ رَغِبَ مِنَ اللَّهِ فِي الْإِزْدِ سَادِ
 وَلَيْسَ نَدَاهُ فَكَانَ الطَّوْعُ مُنَادِي مِنْ أَكْرَمِ مُنَادٍ وَلَقَدْ تَشَوَّفَ الْجَوَّ الْحَاذِي
 إِلَيْهِ تَشَوَّفَ السَّامِعُ إِلَى أَنْ يَرَى وَوَدَّ أَنْ يُصْلِحَ بِقَدَمِهِ الْكَرْمَ صَفْحَهُ ذَلِكَ
 الشَّرِي فَايَ زَهْرَهُ لَمْ تَخْرُجْ مِنْ حِجَابِهَا أَمْ أَيْ تَلْعَقَهُ لَمْ تَسِلْ أَيْدِيهِ شِعَابِهَا
 أَمْ أَيْ خَيْمِهِ لَمْ تَنْزِعْ أَوْ نَادَهَا لِلْقَائِدِ لَمْ أَيْ قَلْبِهِ لَمْ تَقْضِ حَتَّى لَا سَقَابَهُ

٥٣

تَلَقَّى مِنْ سَفْهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ مَا تَلَقَّى إِذَا وَصَفَ الْخَادِمُ شَوْقَهُ سَخَّ لَهُ خَاطِرُ بَعْدِ خَاطِرِ
 وَانْتَهَى بِهِ الْقَوْلُ إِلَى مَقْصَدٍ لَا يَنْتَهَى إِلَى آخِرٍ وَاجْتَنَابِ عِنْدَ سَطْرِهِ إِلَى قَلَمٍ يَنْدُ الْأَعْلَامُ
 مِنْ خَلْفِهِ وَتَشَقُّ اسْمُ الْحَرْفِ الضَّامِرِ مِنْ حَرْفٍ وَكُونَ الْبِرَّانِ الَّذِي وَصَفَ بَابَهُ
 يَضَعُ يَدَهُ مَوْضِعَ طَرَفِهِ وَكَذَا لَكِ فَإِنَّهُ يَحْتَاجُ إِلَى قِرَاطٍ يُقَدِّمُ الْأَرْضَ مَادِمَهُ
 وَلَيْسَ مَدَّ سَاحِلِ النَّهَارِ وَهَيْمِ اللَّيْلِ مِنْ أَنْصَةِ وَبَيْمِهِ وَإِذَا أَلَمَ كُلُّ الشَّوْقِ مَدَّهُ
 الصَّفْقَةَ فَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَنْطِقَ بِهِ لِسَانٌ نَاطِقٌ وَلَا أَنْ تُمَتَّ بِهِ مَشُوقٌ إِلَى شَائِقٍ وَلَا
 أَنْ يُوثِقَ الْوُدَّ الَّذِي صَدَرَ عَنْهُ حَتَّى يَقَالَ هَذَا خَرَامًا اعْتَلَقَتْ بِهِ يَدُ وَاقِفٍ
 وَقَدْ نَطَقَ بِهِ هَذَا الْخَادِمُ فَطَوَّرَ اشْكُومُ مِنْ حَرِّ لَا عَجَبٍ وَتَوَعَّلَ لَا عَجَبٍ وَتَكَشَّرَ
 سَهَامُهُ الَّتِي ذَهَبَتْ مِنَ السَّحَابِ بِقَطَرَاتٍ قَطْرِهِ وَمِنْ الرَّمْلِ حَبَابَاتٍ عَالِمِهِ
 وَطَوَّرَ السَّنَدَ مَا شَلَّوهُ مِنْ بَهْلِ أَعْيَابِهِ وَسَلَّوَهُ مِنْ رَاغِبَاتِ أَنْبَاءِهِ وَمِنْ الْعَجَبِ
 أَنَّهُ مُجَدِّبُهُ النَّدَادَا وَهُوَ يُخَيَّرُ ٢ حَوَايَاهُ وَهَامَانُ الْكَالَانِ يُعْتَلِّجَانِ ٢ صَمِيرُ الْفَوَادِ
 وَخَشْمُ عَيْنٍ فِيهِ وَهَامَانُ الْأَصْدَادِ فَاحْذَرَاهُمَا عَرَّعْنَاهُمَا بِكُلِّ مَجْمُوعَةٍ مِنْ شَطَايَا
 جُنْدَلِهِ وَهَوَاتِفِ قَسْطَلِهِ وَآيَ فَرْقٍ بَيْنَ مَوْطِنِ الشَّوْقِ وَمَوْطِنِ الْحُبِّ وَكَانَ
 مَمْلُوكُهُ وَالْأُخْرَى يُعْرِضُ عَنْهَا لَعْنَانُ سَطَمٍ مِنْ بَسْمِ السَّحْرِ وَطَوَّرَ الزَّهْرَ وَجَعَلَ
 زَادَ اللَّزْكِ وَأَنْسَأَ السَّهْمَ وَكَدَّتْ بِهَا قَوْلُ الْقَيْلِ الْإِلْحَسَنِ ٢ سَيْسِ ٢ فِي السَّعْرِ
 أَوْدَتِ مِنَ السَّعْرِ مِنْ شَأْنٍ بَرَى شَوْطَاطُهَا فَلَيْسَ مِنْهَا هَاهُنَا بُوْفَقُهُ خَفِيفُهُ

بَطْنُ

الْعَلِيَاءُ فَكَانَ الْهَلَالُ مِنْهَا قَلَامَهُ وَمَدَّ يَدَهُ إِلَى مَنَالِ الْعَلِيَاءِ فَكَانَ الْهَلَالُ مِنْهَا قَلَامَهُ
 وَقَدْ اسْتَمْتَلَتْ عَلَيْهِ اسْتِمَالُ الْعَزِيدِ عَلَى الْعَصَبِ وَالصَّدْرِ عَلَى الْقَلْبِ وَذَارَتْهُ مِنْ مَدَى
 بَعِيدٍ فَقَطَعَتْ مَسَافَةَ الشَّرْقِ إِلَى الْغَرْبِ وَأَنْ خَرَجَتْ فِي لَوْنِ السَّوَادِ فَانْ مَوْلَانَا قَسْرُ
 لَيْلِهَا أَوْ كَانَتْ مِنَ الْعَصَبِ الْيَسَّانِيِّ فَإِنَّهُ قِيلَ وَأَبْنُ قَيْلِهَا وَاحْسَنُ مَا مِمَّا أَنْهَا زُفْتُ السَّيِّئِ
 يَدْرَأُ وَعَلِمَتْ أَنَّهُ اسْتَلَفَهَا مِنْ حُقُوقِ خِدْمَةِ وَذَمِّمْ وَسَائِلِهِ مَمْنُورًا وَبَطْنُ لَسَانِ حَالِهَا
 بَانَ رُسُلَهَا سُرْسُلُ اللَّهِ تَتَرَى وَلَمْ يَكُنْ يَغْنِيْسُهَا فِيهَا مَضَى مِنَ الْأَيَّامِ لَا يَسْنَعُ الْإِذْنَ مِنْ
 أَذِنِهِ وَلَا لَأَنَّ رِفْدَهُ جَلَّ عَنْ هَلْجِنِهِ لَلِإِنَّهُ وَصَلَ فِي خِدْمَةِ الْخَلَفَاءِ إِلَى الْمَقَامِ لَمْ يَزِدْهُ
 حُلْعَتُهَا قُرْأً وَلَا رَفَعَتْ دُونَهُ حُجْجًا وَذَلِكَ مَقَامٌ تَحْتَ طَعْنِ الْعَمِّ عَنْ رُوتِهِ وَلَا تَطُوفُ
 الْأُمَالُ بَصْفَاءً وَلَا مَزُونَةً وَهُوَ الَّذِي يُقَالُ فِيهِ حَسْبُ حَسْبِكَ مَا اسْتَوْذَكَ وَذَلِكَ
 الْمَوْلَى هَذَا حُلُو عَلَى مَوْلَانَا عَزَّ وَجَلَّ وَجَمَعَ لَهُ بَيْنَ السَّنَاءِ وَالسَّنَاءِ وَإِذَا نَاطِقٌ بِذَلِكَ
 لِسَانُهُ وَهُوَ صَادِقٌ فِي نَظْمِهِ غَيْرُ شُوبٍ بِمَذْقِهِ وَجَدَّ سَمْدًا مِنْ ذَوْبِ حُشَاشَةٍ وَلَحْثِ
 الْعَوْنِ مِنْهُ مَلَأَ حُشَاشَةً قَانَ سَبْقَهُ أَحَدٌ مِنَ الْأَوَّلَاءِ بِهِ فَلَا يُقَالُ سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَتُهُ
 دَارُ سَبَقَهُ إِلَى الْعُضْرِ الْأَمْرِ الْخَلْبِ وَهُوَ كَرَامِيرُ

إِذَا أَمَّ اللَّهُ أَمَامَ الْخَلِيسِ السَّامِيِّ الْمَوْلَى الْأَمْرِي الْأَسْمَاءِ لَدَى وَحَلَّ رِيَانَهُ ذَلِكَ طَلْعًا
 وَمَاتَ بِهِ غَامَاتُ الْأَدَامِ سَنَفًا وَمَلَكَ رِقَابَ السَّعَادَةِ رِقَا وَأَمَّ لَهَا تَلَدَهُ عَذْلًا
 وَصِدْقًا وَمَثَلُ حَبَابِهِ لِلطَّالِبِ غَرَابٌ وَلِلْمُنَاقِبِ شَرَفٌ وَصَرَفُ أُمُورِ الْمَالِكِ عَلَى رِقَا
 وَفَنَفًا وَمَتَعَهُ بِالْبَشَاءِ مَا لَحَتْ فِيهِ الْكِرَامَةُ لَنْ يَبْقَى وَمِنْهُ مَنْ نَوَاصِي أَعْرَابِهِ حَتَّى

٥٢

١٥

وَذَا الْأَرْقَى عَنْ لَذَّةِ رُفَادِهِ فَالَى مَوْعِظَتِهَا تُشَدُّ الرِّجَالُ وَهِيَ الشُّفَى عَلَى الْإِسْلَامِ وَشَفَاءُ
 الْعِلْمِ السُّؤَالُ وَهِيَ لُحْتُ الصَّلَاةِ الْمَشْكُورَةِ فِي قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرَحْنَا بِهَا يَا بَلَاءُ لَوْ
 سَعَى لِلْحَادِمِ أَنْ يَخْضِرَ الْجَوَابَ بِنَفْسِهِ

هَذَا سَهْلٌ إِلَى الْمَلِكِ الْأَشْرَفِ مُوسَى بْنِ كَرِيمِ أَيْوُبَ
 وَصَمْتِهِ الْهَنَاءُ حَلَّعَةٍ حَاتَةٍ مِنْ دُونَ الْخَلْفَةِ وَهِيَ أَوْلَى طَعْمِ حَاتَةٍ

إِذَا مَنَّ اللَّهُ بِأَمَامٍ مَوْلَا الْمَلِكِ الْأَشْرَفِ وَلَا يَخْلُهُ مِنَ النِّعَمِ الرَّابِثَةِ وَأَمَدُهُ بِجُودِ السَّمَاءِ
 الْعَالِيَةِ وَمَثَلُ عِزِّ أَمَدِهِ مِثْلُ الشُّبِّ الدَّائِمَةِ وَأَزَاحَ إِلَى الْإِوَابَةِ مَطَايَا الْجُودِ وَالْعَازِبَةِ وَلَا
 أَعْدَمَ بَذَرَهُ الْكَرَمَةُ مِنْ أَمْتِدَادِ الْأَيْدِي الطَّالِبَةِ وَالْأُمَالِ الرَّاعِبَةِ وَرَفَعَهُ إِلَى دَرَجَةِ الْمُحْسِنِينَ
 الَّذِينَ يُشْرِكُهُمْ بِأَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ الْعَاقِبَةُ الْمَمْلُوكُ يَفْتَحُهَا بِهِ بِلَقَطِ الْحَدِّ الَّذِي غَرَفَهُ عَنْ مَوْلَانَا يَا
 وَقَضَى بِهِ عَنْهُ حَقًّا وَاجِبًا وَذَلِكَ لِحَقِّهُ حَقُّ النِّعَمِ الَّتِي حَاتَتْ مِنْ دُونَ الْخَلْفَةِ وَطَافَتْ
 فَوْقَهُ سِرَكَاتُ نَلِّكَ الْإِطَافَةِ وَلَمَّا سَقَدَتْ زُخْرُ الزَّاجِرِ وَعِيَاةُ الْعَايِفِ فَيَسْتَدَلُّ
 عَلَيْهَا بِالزَّحْرِ وَالْعِيَاةِ وَقَدْ تَعَبَّرَ بِالنِّعَمِ عَنْ تَشْرِيفِ الْخَلْعَةِ الَّتِي هِيَ فِي الدُّنْيَا حَتَّى مَرُورُهُ
 وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةٌ مَبْجُورَةٌ وَمَا يُقَالُ إِلَّا أَنَّهُمْ عَوْدُهُ مِنَ الْوَسْوَاسِ الْحَسَّاسِ وَالْمَخِيلَةِ
 الْأَعْجَابِ فِيهَا مُبَاحَةٌ دُونَ غَيْرِهَا مِنَ اللَّبَاسِ وَلَمَّا مَضَتْ مَوَلَدَاتُ لِسَعَادَتِهِ عِلَامَتُهُ
 وَاللَّهُ لَأَمَنَهُ وَقَدْ عُدَّتْ مِنْهُ عَلَى أَنْ يَخْلَعُ عَنْهُ مِنْ غَيْرِ وَضَعِ الْعِمَامَةِ وَمَدَّ يَدَهُ إِلَى الْمَنَالِ

لفظ

أَصْدَها بِصَاحِبِهِ وَلَكَرَامَةِ الْخَادِمِ عَلَى الدُّيُونِ الْعِزِّ بِرَأْسِهَا الْمَسْطَلَّةِ فِي الْكِرَامِ
وَأَيَّدَهُ عَنْ يَمِينِهِ وَشَمَالِهِ بَصْرَامَهُ قَلَسُوهُ وَوَقَّارِ عِمَامَتِهِ وَكُلُّ مَتْنَمِ الْمَعْنَى فِيمَا
جُمِلَ مِنَ التَّحِيَّاتِ وَقَدْ قِيلَ أَنَّ الْأَلَمِيَّةَ بِخَامَتِهِ وَلَمَّا شَارَفَ هَذِهِ الْأَرْضَ خَرَجَ إِلَى
لِقَائِهَا فَاقْتَبَلَ نَمْرُوهَ الْبِدَارِ وَأَوْسَعَ لِحْطَوَانِهِ فِي الْإِثَارِ وَلَمْ يَنْتَظِرْ مِمَّا قُرِىَ الْمَكَانِ
فِيضِيْعٍ مِنْ خَدَمَتِهِ بِذَلِكَ الْإِنْتِظَارِ وَنَادَى فِي أَهْلِ بَلَدِهِ بِأَنْ يَخْرُجُوا فِي جُفْلِهِمْ وَيَأْتُوا
بِعَرَضِهِمْ وَيُقْلِعُوا مَا بَيْنَ صَاحِبٍ وَكَارِجٍ وَتَحْصِرُ وَمَارْنَ وَأَمْرَهُمْ بِأَنْ يَتَوَارَدُوا عَلَى
مَوْرِدٍ وَيَتَوَاعَدُوا إِلَى مَوْعِدٍ وَأَنْ يَأْخُذُوا بِرَيْثِهِمْ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا عِنْدَ كُلِّ مَنَاجِدٍ
وَهَذَا نَعَضُ مَا تَوَجَّهَ الْخَادِمُ لِلرُّسْلِ الدُّيُونِ الْعِزِّ بِرَأْسِهَا هُمْ مَلَائِكَةُ رَحْمَتِهِ وَكَامِلُوا
هَذَا نِعْمَتِهِ وَالسَّابِقُونَ إِلَى مَنْ شَاحَصَتْهُ بِرُوحِهِ وَكَلِمَتِهِ وَمِمَّا تَعْتَدُهُ خَدَمَتُهُ
أَنْ مَنْ كَانَ مِنْهُمْ دَاعِلٌ رَفَعَ لَهُ بِهَذِهِ الْأَرْضِ عِلْمًا وَسَيَّئًا مِنْ حُرْمَةِ الْمَهَابَةِ حَرَمًا وَعَقْدَ
بَيْتِهِ وَمِنْ النَّاسِ مَوَدَّةَ الْعِلْمِ الَّتِي تَحْكُمُهُ الْفَضْلَةُ رَحْمَةً وَقَدْ سَالَ مَحْيَى الدَّرَجَاتِ جَلَسَ
بِالْمَوْصِلِ مَحَلَّاتٍ عَمْرَهُ دَارَهَا وَتَرَفُّعَ بِهَا مَارَهَا وَيُسَيِّرُ بِأَخْبَارِهِ فِي الْأَرْضِ إِخْبَارَهَا
وَلَوْ مَعَكَ ذَلِكَ لَأَتَّخَعَهَا بِطَافَةِ أَنْفَاسِ الْعِرَاقِ الَّتِي هِيَ عِبَادَةُ عَنْ نَفْسِهِ سَجَرًا وَرُقَّةً
لِرَاقٍ وَالَّتِي صِيغَتْ مِنْ جِبَارَاتِ الْقُلُوبِ نَحَاتٍ فِي رِكَائِهِ هَوَاهُ عَلَى وَفَاقٍ وَهَذَا
الرَّجُلُ قَاوِمٌ مِنْ قَبْلِهِ هُمَا الرَّجُلَانِ الصَّالِحَانِ وَهُمَا بَلَدَانِ أَرَادَ أَنْ الْمَرَادِ الصَّالِحَانِ
وَلَمَّا لَعَنَ الْمَرَاخُ بِالذِّدْرِ النَّافِعَةِ فَهُمَا الْعَادِيَانِ عَلَيْهَا الرَّاحِجَانِ وَطَلَمَا
بَدَلَا طَبْعًا مِنْ قَسْوَةِ طَرَفِيَّادِهِ وَطَقَا مَا يُلْفَتُ ذَا الْغَلِيلِ عَنْ بِلْ غُلَّتِيهِ

٥١

فِيهِمَا رَقَابُ الْحَسَادِ بِمُدَيِّهِ الْحَسَدِ الَّتِي هِيَ امْضَى مِنْ مُدَيِّهِ الْحَازِرِ وَلَا يُرِيدُ الْفَائِزُ
 بِتِلْكَ الْخَلْعَةِ مَزِيدَ حَيْطٍ فِي دُنْيَاهُ وَآخِرَاهُ وَهِيَ لِحْثُ الْبُرْدَةِ النَّبَوِيَّةِ فِي قَمِيصِ نَبِيِّهَا
 لِمَنْ يُصَالِحُهَا وَوَقَارِهَا مِمَّا بَنَتْهَا لِمَنْ يَرَاهُ وَلَا تَسْمَعُهَا مِمَّا يَخْرُجُ مِنْهَا فِي لَيْلَةٍ كَالْكَافِ الْكَوَابِ
 مُزْدَانُهُ نِكَوَابُ سُعُودِهَا الَّتِي هِيَ انْوَارُ مِنَ الْكَوَابِ كَافِلُهُ لِسَارِهَا بِمَنْ يَطْلُبُهَا
 قَبْلَ الصَّاحِ الَّذِي عَمِلَ السَّارَى مِنْهُ مَسِيرُ الرِّكَابِ وَهَذَا اللَّوْنُ الْأَسْوَدُ لَمْ يَخْتَرِ
 سَعَادَ اللَّذَّةِ وَلَهُ الْإِلَاحُ الْيَجْمَعُ بَيْنَ الْأَضْدَادِ وَإِذَا دَانَتْ هِيَ الدَّوْلَةُ السَّادَةُ فَالْحَسَنُ مَا
 خَرَجَ وَحُفَّتْهَا فِي لِبَاسِ السَّوَادِ وَلَمَّا أُفِيضَ عَلَى الْكَادِمِ وَحَدَّ سَطْلُهُ فِي عِلْمِهِ وَجَنَّتْهُ
 وَتَفَادَى فِي أَمْرِهِ وَعَزَمَ بِوَلَدِهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَلَا تُحْيِي أَثَرُ خَيْمَتِهِ وَذَلِكَ
 فَانَهُ ارْتَدَى عَلَيْهِ نَجَادُ الصَّبِيحَةِ الَّتِي وَضِعَ فِي يَدِهِ قَائِمُهَا وَقِيلَ هَذِهِ هِيَ الْبَارِقَةُ
 الْمَطْبُوعَةُ مِنْ مِثْرِ الْبَرَقِ فَلَا تَحْطَى الْبَارِقَةُ بِرَدَادِ الطَّرَفِ شَيْئًا مِنْهَا وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهَا مَوْضِعُ
 فِي يَدِهِ لِيَزِينَ عَائِقَتُهُ بِمَلْجَالِ لَيْلِيٍّ بِهَا جُمُوعُ الْأَعْدَاءِ فَجَعَلَ رُؤُوسَهُمْ عَمَدَ النَّصَالِهَا
 وَيَزِيدُهَا مَصَافٍ إِنَّهُ ارْتَدَى عَلَى الْحَوَادِ الَّذِي حُولَ طَهْرُهُ لِمَسَاعِلَتِهِ صَدْرًا وَأَمْدًا مِنْهُ
 بِالرَّيْحِ الَّتِي تَعْدُو شَهْرًا وَتَرْوُحُ شَهْرًا وَوَجَدَهُ عِنْدَ الرَّهْرِ حَجْرًا مِائَةً وَجَدَّ رَسُولُ اللَّهِ
 حَوَادِهُ حَجْرًا وَوَجَدَهُ هَذَا كَلِمَةً أَنَّهُ وَصَلَ عَلَى يَدَيْهِ رَفِيعَةُ الْعَمَادِ أَسْلَافًا مِنْ أَفْضَلِ
 الْأَبَادِ وَهِيَ الَّتِي لَمْ تَقْسِرْ مَا أُرْسِلَ مَعَهَا بِبَدَاؤِهِ انْخِفَاضُهَا وَلَمْ تَكُنْ هَافَتْهُ حَتَّى تُسَبِّدَ
 عَنْهَا مَا عَوَاضَهَا وَتَلِكِ الْيَدِ بِيَدِ الْأَمْرِ تَمْسُكُ الدِّينَ وَالْفَقِيهَ بِحِمَى الدِّينِ وَنِعْمَ مَا اللَّهُ
 وَهِيَ كَانَتْ بِأَعْيُنِ مَنْ نِعَشَا إِلَى كَابِنِهِ وَلَا شَيْئَةَ لَهَا الْأُمُوسَى وَهَرُونَ ٢ شَدَّ عُصْدَ

هَارٌ ————— شه إلى الدنوان العزير النبوى بعد ادجوانا غاب ورد منه
 مع رسول الله محمد بن النضر والآخر معهم وعلى يد هما نشر في الحلقه ٥
 اعز الله انصار الدنوان العزير النبوى وجمع له ملك الاقطار ومحيط طاعته دار الوزار
 ومل سبيل في السير فهداه في الاقطار واجبا الارض نحو الذي يجري بها مجرى السحاب
 المذثار ولا اخلاها من طلع له الذي يقوم لها مقام الاستعغار وقصر يد اعدائه
 عن سطه الجول والاعلان ونحاته الخيله في الاسرار والحقهم باهل القليب البدرى في
 حشره الاسف واستيصال البوار ورد على الخادم ذات كرم سقرت البركه بسفوره
 ونجرت ينابيع الحكمة من سطوره وينط امور الخلق باوامر مسليه فكل يستمد من
 اوامره مجرى اموره وهوانى باب الله في النعظم والذي تبع فضخامه بالصلوه والسليم
 وتقدم من دى نجاه صدقه وهو جدر يدل العدم وقد فقه الحادم في المعرفه مكانه
 والعام لشكر احسانه فلم يرد عليه الا نزل مل وتدثر ولم مسه حتى تطهر وما الفه
 منه ان يحمله لهاب قوس في الاقتراب وترفعه في ركه اوليايه عن ماله الاثاء
 والاضراب وجمع له في محط المله وملاطفه خطابيه من الاجاز والاسهاب واجب
 الى رسول الله من دنيه نلت فلم يحب اليه شئ من دنيه سوى الكتاب وزاد حبا الى
 حبه انه اقرب به الان اخ هو شقيقه في درجه الافتخار لا في عرق النجار وكلاهما من
 دواعي السؤر وهذا من خط الاسماع وهذا من خط الانصار وقد وصف الحادم
 ما هو من خط السمع وهو سى القراطيس فليصف ما هو من خط البصر وهو شئ
 اليسر وذات امر المومس وخطه عندلن صام لما وقا لنذر النادر ونجد

٥٠

غير مذموم والفايز بها وجدها من الدنيا غير محترق وان وضع الختم على مودته من
المودات فانها هي الحق المحنوم وهذه اما بل المولى بها ومن شراب بلاده وحلها من الشئ
الذي يستدل عليه ما سباهه واداده وارسله الى الحاد لمعرضه على محل انشاده
وقد هز العلم لوصفه واستمد من طيب عترة واراد ان يحل في داس من الجوهر رم رأى
الرحلحة اولى به لا الهام لحفه ولما ارتشف ملك الحاس وجد محضها الى مذكفها وحبها
وعبها واخلاها الكرمه كبره عران الساعه والسماع اغلب على خلقها فاذا عوت
الماء فان اعتذارها هيبا وان احدثت ذاء كانت من ذلك الذاء طيبا واناها عني
الشاعر بالاحد نصيب من اللذه فاجيب بها وبأخواتها نصيبا ولقد كانت هي السور
على قدر ولطفت عن مشاكلة الاحكام لولا انها ندرل بالبصر وهي من انفس الهدايا
على كثرتها فلا تضرب المثل لم يد بها حامل التمر الى هجر لولا ان يعجب نفسها لما توجت
بيجان من العجب ولم ترفض اللون الا لمتعاضها حت لم تؤذن من ثلها من الذهب وكل
الاسرها طالب عرانه لاسي الله ولا يحمل في الطلب فاتي حسن لمكنه ولم يكنها ومن
الذي يعرف حقيقه قدرها ولم يصننها وما تال الا انها خلقت من جوهر الروح
او خلق جوهر الروح منها ولو مزجها المولى بخلق من اخلاقه لعلت وصانها واسرت
في الحسن حسن اسرارها وكان السبر ذللا انها نقلت عن درجة الخير وتروقت عن اللغو
والثانيتم وقبل هذه مزاج الاخلاق التي هي الطيف من مزاج الشينيم والسلام

اذا ما امرؤ التقى رُبْعَهُ فَطَطَّ بَشْتَهُ بِالْجَحَاجِ مَطْلَبُهُ
وَسَيَرَى مُنَالًا مَلَّ عَيْنَيْهِ وَصَدْرُهُ وَمَلَسَبَ لَشَعْرُهُ إِذَا كَانَ مَحْمُودُ وَجَنَ 2
شِعْرُهُ إِلَّا أَنَّهُ خَافَ أَنْ يُعَذِّبَهُ الْمَوْتُ بِسَمَاجِهِ فَسَتَفِدَ مَا لَدَيْهِ وَكَسَمَرَدَاهُ عَلَى
الْبَسْطِ حَتَّى لَوْ قَبَضَهُمْ لَمْ يَطْعُهُ أَمَّا مِلُّ يَدَيْهِ وَحَاجَ كُلِّ يَلْزَمُ ذَلِكَ الْبَابَ لِحَدِّهِ كُلِّ
يَوْمٍ خَلْفًا وَلَا يَأْسَفُ عَلَى انْتِفَاقِ مَا عِنْدَهُ إِذَا وَصَدَّتِ الْغُفُوسُ بِالْأَنْفَاقِ أَسْفَاوُا لِمِ

هَذَا سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْدِقَائِهِ مِنْ أَمْرَاءِ الْمُوَصَّلِ الْمَحْرُوسِ
أَنْ يَمْلِكُهُ عَلَيْهِ لِيَكْتَبَهُ إِلَى بَعْضِ الْأَمْرَاءِ مَشُورَةً قَدْ دَلَّ إِلَيْهِ هَذِهِ الْمَخْرُجَةُ
اِنْضَرَّ اللَّهُ عَلَى الْمَوْتِ الْأَمِيرَ الْأَسْمَلَ الْأَحْلَ السَّيِّدَ وَمَثَلَ رُبْعَهُ بِالرُّوحِ الْحُودِ
وَرَفَعَ قَدْرَهُ رَفَعَ السَّدَّ عَلَى الْمَسُودِ وَوَصَلَ بَنَتَهُ وَبَيْنَ السَّعَادَةِ وَصَلَّ لَا يُسَابُّ صُدُودُ
وَنَظِمَ لَهُ الْمُنَاقِبَ عَقْدًا لَا يَسْمَى إِلَيْهِ حُسْنُ الْعُقُودِ وَحَلَّ أَمَامَهُ نُسَيْبًا لَمْ يَنْعَمِ عَنْ أَمَامِ
سَلِجٍ وَأَمَامِ زُرُودٍ وَأَحْزَلٍ لَهُ مَوْهَبُهُ الْعُجْرُ الَّذِي بَعْضُ بَوَارِيهِ عَمْرُ الْجُودِ وَرَدَّ
دَابَّةَ الْحَاكِمِ عَلَى وَفْقِ الْأَقْرِاحِ وَأَشْرَحَ لَهُ صَدْرَهُ فَمَاتَ مَدَى الْأَشْرَاحِ وَزَادَ
مُسْرَعَاتَهُ عِلْمَ مَا جَدَّ الْبَيْدِ مِنَ الْأَرْتَبَاجِ وَهُوَ الَّذِي سَتَفِدَ فِيهِ الْأَشْوَاقُ مِنْ أَرْضِهَا
وَلَا عَوْضَ عَنْهُ إِذَا اسْتَعَى عَنِ الْأَشْيَاءِ بِأَعْوَابِهَا وَبِهِ تَسْرَفُ الْعُرَى عَلَى الْقَلْبِ لِنَقْمِهِ
لِبَاسًا مِنْ سَوَادِهَا وَسَاوَاهَا وَقَدْ بَصُرَ مِنْ أَيْدِيهِ مَا لَوَانَهُ السَّحَابُ لَا سَمَرُهَا
وَلَمَّا اشْتَكَّتْ أَرْضُ مَنْهَ حَدْيَا وَلَمْ تَلِكْ وَجْهَ الزَّمَنِ حَتَّى لَمْ يَزَلْ رَطْبًا وَمِنْ أَحْسَنِ ذَلِكَ
الْأَمَانِ مَا بَذَلَهُ مِنَ الْيَدِّهِ الَّتِي تَطَوَّعَتْ بِهَا نَفْسُهُ وَزَلَّ عَنْ سَهْمَانِهَا عَزْمُهُ وَاحْتَمَ
عَقْدُهَا عَلَى الْإِيَامِ فَلَا تُخْشَى سَطَطُهُ وَلَا وَكْسُهُ فَكُلُّ الْكِرْمَةِ الَّتِي الشَّجَرُ مِثْلُهَا

٤٩

الحِجَالُ وَلَا يَضُمُّ الْحَجْرَ مَا ضَمَّتْهُ سُلُوكُهُ مِنَ الْكَلَالِ وَجَالِبُ هَذِهِ الدِّبَاجَةِ وَهَذَا
 الْعِقْدُ هُمُ الشُّعْرَاءُ الَّذِينَ إِذَا أُمُورُ الْمَلِكِ أُرْفِعَتْ إِلَيْهِمُ الْأَبْصَارُ وَرُمِعَتْ دُونُهُمُ الْإِسْتَارُ
 وَالْمُجِيدُ مِنْهُمْ يُغْرِبُ فِي أَجْلَابِ بَصَائِعِهِ وَيُغَالِي فِي أَمَانِهَا فَيُفْرِجُ الْمَشْرِقَ مِنْهَا
 عَلَى بَابِهِ وَهَذَا هُوَ الَّذِي تَسْرِعُ لِعَوَالِهِ وَهُوَ فِي دَارِ إِقَامَتِهِ وَسَبْقَى مِنَ الْمُنْطَرِنِ إِلَى يَوْمِ
 الْفِتَامَةِ وَلَوْ سَبِيلَ عَنْهُ الْأَنْ لَقِيلَ هُوَ وَلَئِنْ الَّذِي رُدَّتْ بِهِ الْقَوَائِمُ إِلَى مَعَادٍ
 وَعَبْنِي لَشِعْرُهُ كُلُّ شَيْءٍ وَارْتَجَزَ بِهِ كُلُّ حَادٍ وَشُتْرُ شَرْقِ الدَّلَادِ وَغَرَّ بِهَا فَاكُنْ نَهْ
 حَالِسٌ فِي كُلِّ نَادٍ وَرَعِبَ الْمُلُوكُ فِي مَدَاحِهِ فَلَا هَيْمَ وَزُهَيْرٌ وَلَا النُّعْمَانُ وَزِيَادُ
 وَقَدْ جَاءَ الْخَادِمُ مِنْهَا مَا لَا عَوْضَ عَنْهُ مِنْ كِبَارِهِ وَإِنْ أَوْسَعَتْ يَدُهُ أَمْدَانًا وَأَنْعَلَتْ خَلْعُهُ
 لِحْنًا وَعَقِيمَانَا لَكِنْ شَفَعَ الْكَارِهُ لَهُ بَصْفُ وَدَادِهِ وَعَلِمَ أَنَّ ذَلِكَ الْمَدِيحَ لَا يَجْزِي بِعَظِيمَةٍ
 نَكِيرُهُ دُونَ عَظَمَتِهِ فَادِهِ وَهُوَ السُّومُ صَدِيقُ وَمَادِيحُ وَغَادِي عَلَى الْخَادِمِ وَرَاحِجُ وَلَمْ
 يَحْضُرْ عَنْدَهُ فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ الْأَوَّلَةِ مِمَّنْ أَوْصَافُ الْمَوْلَى بِمَا يَطْرُبُ خَبِيرُهُ
 وَلَسْتَ تَعْلَمُ مَوَاقِعَ خَطَرِهِ وَمَا تَعَشَّقُهُ الْأُذُنُ بِسَمَاعِهَا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ الطَّرْفُ نَظَرُهُ
 فَإِنَّ مِنْ دُرِّ الْخَادِمِ أَنْ يَحُلَّ ذَلِكَ نُقْلُ حِمَالِهِ وَإِنْ تَوَلَّسَ بِهِ لِسَانُهُ وَقَلْبُهُ حَتَّى تَعْدُو
 دَلَّ مِنْهُمَا مَعْرُكًا وَأَوَانِسَهُ وَقَدْ سَارَ إِلَى بَابِ الْمَوْلَى وَفِي مُصِيبَتِهِ أَمَلٌ يَغْنَى عَنْهُ غِنَاءُ
 الزَّادِ وَتَسْتَفِي بِبَيَاضِهِ فِي سَوَادِ اللَّكَلَةِ الظُّلُمَاءِ وَلَسْ يَنْبَغِي حِجَّةُ الْأَسَاكِلِ الطَّرِيقِ
 وَأَمَادِلِ الْوَجْهِ الطَّلُقِ وَعِنْدَ ذَلِكَ مَثَلُ عَوَالِي الشُّعْرَاءِ

يعني الزاد

انها من صفات الخدور ورتبات السطور واهل النضر والسرور وانما عشت
 حتى لشي لها عدد الايام والشهور ولو وصفها الخادم بما ينبغي من الصفه لا نضى
 لها الاقلام فلم نجملها ومل عند ذلك من مدح العروس الامها ولما احب سيدنا
 الى خطبته هذه حضرها الملك الكاين وتولاها القلب ينسبه وكلها الصادقان
 لا الكاذبان ويذكر فيهما تحجيد جمع لها الخطاب فضله وعقد لها السان فضله وانشا
 الخادم داهما وكان احق به واهله وهي الحمد لله على الوده نسبنا والمحبة بالافاق
 الصالحات التي هي خروبا وخير عقبا وراعيها الى مكانة تؤمل سفائهم يوم تزل المرو
 امنا وابا واذا نظر الهامو النظر وجدت مصاهرة في رفاقتها وايلاف لغزها
 ومن احسن صفاتها ان مذهبها مذهب سريحي في عدم طاعتها والخادم يروحان سمن
 ذات الدرس عليها سلمنا وان لا نبشر منها بان يطل لها الاكليم والسلم
 هات شبه الى بعض الملوك عنانه شاعر

عمر الله سعادته مولانا وجدد لدولته كل يوم باسم وشغل مدح كل لسان ناظم
 ونسب له محمدا لا تصل اليه يد قادم وجعله السالم على الدهر والسن اجد عليه بسام وجم
 به شرايع الكرم والفضيلة للبلاد وحسام ووسم سعيه في المعالي بالمطلب و
 هلاك الاعدا بها ثم انكبت الدخائر الكرمه مما يتنافس في اختيارها واستكر
 من دخرها فان ذخيره المدايح اعلا قدرا وابقى على الايام ذكرها وهي الياسر
 منها ساجه تحدد حشها على الاستدال وتجلي منها بعقد لا تحصى مثله الاجياد

١٤٨

التبدير وفري على التقدير ورأى الله أذنب ذنباً فخرج إلى مجيئه بالكبير وقد
اختلف الناس في أمر المودة جعلها قوم شره مفاوضه وجعلها آخرون مال مفاوضه
وجعلها السواد الأعظم هداه والهداه مفاوضه والحادم لا يرى ذلك وإنما هي
عنده لروحه السالمة في جسمه وهي من عتبة رعاها الرحم التي اشتغلها الله أسما من
اسمه والسلم

دار — آخر هذا المعنى

ثبت الله قدم سيدنا وخصه من العمر بطوله ومن العيش بأسمه ومن الجدة
بأمله ومن المجد بأجله ومن الحيم بأعلاه ومن السعي بأفضله ومن الفضل
بأجله ومن العمل الصالح بأخيره ومن السبق بأوائه كان طالع الحادم أن يظفر بكنز تكثر
مناجحه وتنوء العصه أولى القوة مفاوضه وقد حقق الله ذلك خطبه سيدنا
عقيله وذو و إبرام عقده بعقده ولا تدرى من هذا الكنز الذي دل عليه الطالع
سعادته مجومه وحتم على حفظه ما دى الاقدار قبل افاضه الأيدي في ختومه وكنا
ورددناه مصر حال الخطبه افصحه بالنقيل قتل فتحه ورفعته على عرش الإكرام
رافعاً له عن صرحه وهذه المودة هي التي لم تزل محطوبه وعن غيره محجوبه لكنه
هو فنور لم لا رد خطبته وهو الصالح الواقع الذي لا تمل صخته ولا يحتاج
في احابته الى رويته تحول عن يديه النظر ولا الى الاسترشاد رأي منه مبني على
الأثر وقدر سلها الى ابه هدياً ولم يعد له غيره فيقول الى الفري من حرم مفاوضه
ندياً فساخها اخذ الأمانه ولصعها في خزانته صكبه التي هي أو ثوب خزانته ولعلم

وَأَرْجُو أَنْ أَوْزَانَا وَسَيِّدَا مِنْ حَرْصٍ عَلَى الْعِلَامِ بِمَا فُوقَ فِي حَرْصِهِ وَفُزْنِ مِيرَانِنَا
فَسَلِمَ مِنْ نَقْصِهِ وَإِذَا جَرَّ صَاحِبُهُ إِلَى قَرْصِهِ نَارًا وَقَرَّ وَصَلُّهُ قَرْصِهِ وَالسَّلَامُ
لَدَا — أَخْرَجَهُ فِي هَذَا الْمَعْنَى

وَطَلَبْتُ وَدَيْ وَالشَّائِفَ نِيْنَتَا فَذَالَ مَطْلُوبٌ وَتَجِدُ طَالِبٌ
وَهَكَذَا إِذَا الْكَرِيمُ الَّذِي يَرْغَبُ فِي أَنْ يَحْلَلَ خِزَارَ الْقُلُوبِ مِنْ مَالِهِ وَاجْتَسَلَ الْأَقْوَامِ
مِنْ لِهٍ وَتَرَى الْمَوَدَّةَ كَأَحَدِ الْمَسَاحِدِ الثَّلَاثَةِ الَّتِي تَعْمَلُ الْقَصْدَ لَهَا شَدَّ حَالَهُ وَذَلِكَ هُوَ
الْمَوْلَى الْأَحْلَ السَّيِّدُ مَنَعَهُ اللَّهُ مَلَأَ مِنَ النِّعَمِ الْفَاقِرَ وَأَخَذَ مِنْهُ وَجْهَهُ الْخُدُودَ السَّافِرَ وَأَمْنَهُ
عَذَرَ الْأَمَامِ الْغَادِرَ وَأَقْدَرَهُ عَلَى تَعْدِيهِ الْأَفْعَالِ الْقَاصِرَ وَسَتَرَهُ ذِكْرَهُ حَتَّى لَا يَسْمَعَ الْجُحُومُ
السَّائِرَ وَرَفَعَهُ إِلَى دَرَجَةِ الْمُتَعَالَى الَّذِي لَمْ يَحْلَلْ لَمْ يَحْلَلْ لَمْ يَحْلَلْ لَمْ يَحْلَلْ لَمْ يَحْلَلْ لَمْ يَحْلَلْ
أَتَى بِحُلِّ الْإِحْسَانِ وَتَقَلَّدَ الْحَاكِمُ مِنْهُ يَدًا لَا يَضَعُ مِنْهَا كَثْرَةَ الْإِمْتِنَانِ وَإِذَا أَنْ يَضْرِبَ
لَا لِفَاعِلِهِ وَيَعَانِيهِ مَثَلًا لَمْ يَجِدْ مَثَلًا مِنْ سُورَةِ الرَّحْمَنِ وَلَقَدْ وَدِدْتُ مَمْلَكَةَ الْخَيْرِ
مَمْلُوكِهِ وَلَمْ يَذَرِ رَفْعَهُ عَلَى رَأْسِهِ أَمْ يَضَعُهُ مِنْ إِخْفَانِهِ أَمْ يَحْلُلُهُ فِي يَدِهِ وَهُوَ الَّذِي
نَارًا بِالْهَيْجَةِ زَائِرُهُ وَطَارًا بِالْمِنْ طَائِرُهُ وَفِيهِ لِرَسُولِ الْعِلْمِ سَلَامٌ سَلَامٌ مِنْ مَلِكٍ مُنْجِدِهِ
وَلَا غَيْرُهُ فَاهْلًا هَذَا الدَّارِ الْمَلُوبَةِ فِي الْوُدِّ الْمَحْطُوبِ وَلَا أَصْغَرَ اللَّهُ مَمْلَاةَ الَّذِي لَوْ
عَبَّرَ بِمُحْسَبٍ وَبَرَهُ عَنْ مَحْسُوبٍ وَلَيْسَ الْمَوْلَى بِمَا أَوْزَدَهُ مِنْهُ إِلَّا حَصْلُ قِرَاحٍ أَوْ كَطَالِبٍ فَالِ
اعْرِضْهُ اسْمُ فَلَاحٍ أَوْ جَلَّاحٍ وَقَدْ سَأَلَ الْحَاكِمُ مَوْلَاهُ إِلَهَ مُنْقِذًا وَأَطْلَعَ إِلَهَ مَهَا
مُغْنَقِدًا وَكَانَتْ مَعَهُ مِنْ جَمْعٍ مِنَ الْأَصَادِقِ فَلَمَّا سَفَتَ إِلَيْهِ صَارَ بِهَا مَعْرِبًا وَهَذَا سِي
لَمْ يَسْلِهِ إِلَّا لَهُ وَالشَّيْءُ الْحَسَنُ لَا يُلْقَى إِلَّا بِالْحَسَنِ مَثَلُهُ وَلَوْ يَدُلُّ لَغَيْرِهِ لَكَانَ قَدْ نَحَى

١٤٧

وَلَوَاطَعَتْ الْجَحِيمَ لِأَمْسِكُمْهَا أَمْسَاكَ نَافِعٌ غَيْرُ أُنْسٍ وَعَقَسْتُمَا عِنْدِي إِلَى أَنْ يَقْضَى الْعَمْرُ
 وَهِيَ عَاسٌ وَقَدْ هُنِيَ السَّنَةُ الْأَشْعَارُ فِي ذِمِّ مَوَدَّاتِ النَّاسِ أَنْ أَحْلِلَ لِنَاسِي جُزْرَهُ الْوَحْلُ
 قَلَمِي فِي الْحَقِّ عَلَى الْأَعْرَاضِ قَسْوَرَهُ وَسَيِّدُهَا جَلَّ اللَّهُ مُسْتَدْنِي مِنْ هَذَا السَّوَادِ الْأَعْظَمِ وَهُوَ
 مَهْمٌ مَهَانٌ غَرَفِي فِي وَجْهِهِ أَدْهَمٌ وَقَدْ تَقَرَّسْتُ فِيهِ أَمْرًا جَمَعَ سَمْلَ الْمَوَدَّةِ بَيْنِي وَبَيْنِي وَمَنْ
 شَأْنِي أَنْ أَوْنِ فَارِسًا مِمَّا أَسْمَعُهُ أَذْنِي قَبْلَ مَا تَرَاهُ عَيْنِي فَادَّأَدَ رَأْيِيهِ كَمَا فِي هَذَا
 حَوَالِ عَزْلِي بِهِ فَنُحْلِلْ صَدْرَهُ لِلزَّفَافِ وَلَجْعَلُهُ ضَرْبًا وَابِي إِلَيْهِ هَذِهِ الْعَدَا إِلَى لَا
 نَاوِي مِلْهَا إِلَى طَرَفٍ وَقَدْ جُحِزَتْ حِمَارِي لِأَحْلِلَ عَلَى طَهْرٍ وَلَا عَاتِقَ وَهُوَ أَسْرَفُ
 أَنْ يَقُومَ مَالٌ صَامِتٌ وَأَوْنَاتِي وَمَنْ أَحْسَنَهُ خُلُقُ الْوَفَاءِ عَلَى طَهْرِ الْغَيْبِ رَقِيبًا
 وَعَلَى تَعْدِ الشُّقَّةِ قَرِينًا وَعَلَى اغْتِرَالِ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ طَبِيبًا وَمَنْ نَظَرَ إِلَى الْمَوَدَّةِ بَيْنَهُمَا
 عِلْمُ انْهَاسَتْ تُتَبَّعُ عِنْدَ انْقِطَاعِ الْأَسْبَابِ وَأَنَّهُمَا مَرْجُومَتَا الدَّارِ الْأَخْرَى عِنْدَ فِرَارِ
 ذَوِي الْأَسْبَابِ مِنْ ذَوِي الْأَسْبَابِ وَمَا أَوَّلُ الْإِنْفَاءِ عِبَارَةً عَلَى الْإِمَانَةِ الَّتِي عَرَضَتْ
 عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاسِنْ مِنْ حَمْلِهَا وَأَشْفَقَتْ مِنْ ثِقَلِهَا وَصَرَخَ لِسَانُهَا مِنْ
 لَسَنِ مَنْ أَهْلَهَا وَمَنْ هَاهُنَا حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ فَعَرَّضَ لِلْعَثَرَةِ مِمَّا بَعْدَ الْعَثَرَةِ وَمَنْ أَلْزَمَ
 يَمْتَشِي عَلَى طَرَفَيْهَا الْمَتَى الَّتِي هِيَ أَحَدٌ مِنَ السَّفَرِ وَأَذَقُ مِنَ الشَّعْرِ وَشُرُوطِهَا وَلَوَارِثِهَا كَبِيرُهُ
 الْأَعْدَادُ وَالْعَلْبُ كُلُّ الْعَلْبِ لِلْكِبَرِ وَلَوْلَا إِيَّاهُ لَفُتِ الْمَرَّةُ لِمَا كَانَ الْمُتَصِفُ بِهَا أَلَّهُ مِنْ
 الْإِنْبَاءِ الَّتِي لِصَمِّهَا سُورُهُ وَمَلَأَ بِهَا كَالْعَقَاءِ الَّتِي تُسَمَّى بِهَا وَلَا تَرَى لَهَا صُورَهُ وَارْجُو أَنْ

الذي هو قوله

وَالْأَنْفَانِ الْكَادِمَ نَسْأَلُ عَمَّا تَحْفَظُهُ مِنَ التَّجَرُّودِ الْمُغَيَّرِ الَّذِي يَحْمِلُ الْحَالِيسَ بِالْأَسَاسِ
وَيَجِدُ السَّمْعَ تَغْيِيرُهُ مَا جَعَلَهُ الْخَلْقُ مِنْ سَلَاسَةِ الْأَنْفَاسِ وَقَدْ جَمَلَ اللَّهُ صُورَتَهُ
أَدْخَلَهُ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ مِنْ صُورِ النَّاسِ وَجَعَلَ لَهُ خُدَّامًا مِنَ الْوَرْدِ وَتَعْلَامًا مِنَ الْإِنْقِلَابِ
وَعِزَّارًا مِنَ الْأَسْرِ وَهَذَا الْمَشَارِ الْوَالِدُ هَلْ أَعْنَى بَغْيَايَهُ وَإِذَا رَاحَ الرُّوحُ مِنْ
أَبَايِهِ أَمْ هَلْ جَرَى لَهَا مَعَهُ مَجْرَى رُحْمَتِهِ الْيَمِيمِ الصَّعِيدِ وَكَانَ مِنْ أَهْلِ صِنَاعَتِهِ
بِمَكَانِ الْبَيْتِ الْمَرْحُوفِ مِنَ الْقَصِيدِ عَلَى أَنَّهُ إِنْ أَخْطَأَتْهُ سَعَادَةُ سَيِّدِنَا أَمَامَتْهُ
مُفْعَدَاتُ الْأَوْرِيَّةِ النَّاسِ مِنْ حَذْفِهِمْ عِبَادًا وَمِنْ الْأَقْوَالِ الْمُسْتَفْضِيَّةِ الْإِنْفِغَةِ بِرَادَتِهِ
تَحْتَهُ وَجْهَهُ الْوَسِيمِ وَنَعْمَةُ صَوْبِهِ الرَّخِيمِ فَلَا ذَاكَ ذَلِكَ ابْنَتِ الْحُلْسِ بِرُوبِهِ إِرْهَاقًا
وَعَدَا وَقَدْ أَوَى مِنْ مَرَامِيرَالِ دَاوُدَ مِنْ مَرَارًا فَانْ مُتَّعَ شَعْرَهُ صَوْبَهُ بَعْدَ ذَهَابِ حُسْنِهِ
فَقَدْ بَقِيَ لَهُ أَحَدُ سَعْدِيهِ وَإِنْ ذَهَبَ عَنْهُ جَمْعًا فَقَدْ خَرَّفَهُ وَكَدَبَهُ وَجَدَّ سَدْلَ
أَنَاسِهِ بِالْأَنْخَاشِ وَمِنْ حَقِّهِ أَنْ يُرْطَبَ مَعَ الْحَمِيرِ لِأَمْعِ الْحَاشِ وَالسَّلَمِ

بَابُ مَا حَوَّلَ عَنْ بَابِ وَرَدِ عَلَيْهِ نَصْحُ حُطْبَةِ مَوَدِّهِ
سَطَّ اللَّهُ مِنْ كَيْدِ سَيِّدِي وَوَهَبَ لَهُ مِنَ الْعَسْرِ أَمْعَهُ وَمِنْ الْقَدَرِ أَمْعَهُ وَمِنْ الذِّكْرِ
أَضْوَعَهُ وَمِنْ الزَّمَانِ أَطْوَعَهُ وَمِنْ الْعُمَرَاءِ أَوْسَعَهُ وَمِنْ سَمَلِ السَّعَادَةِ أَجْمَعَهُ
وَمِنْ حَبَابِ الْأَمْنِ أَسْكَنَهُ وَأَوْدَعَهُ وَرَدَّ دَهَانَهُ رَاعِيًا فِي وَدَى وَفَارِدًا عَلَى وَرْدِي
وَقَدْ فَاكَلْتُ رَغِيْبَتَهُ مِثْلَهَا وَكَذَلِكَ لَهُ صَفْقَةُ الْوُدِّ الَّتِي يَنْزِلُ لِلْمَقَائِرِ دُونَهَا

٢٦

فقال له انما السجادة من غير ان يلقى اعلامه الشوق على قرب الدار اصدق شوق
 حملته الاضالع وكثرت فيه المطامع ولهذا اخذ الجاحد ولا يرجع على اذراجيه
 فاذا عولج مواظبه المربيه لا يجد شفاؤه بعلاجه ومن شان صاحبه ان يكون طريق
 المزار لديه كالشديد والقرب العمد منه كالبعيد وان يكون نازداً ذلك الشوق كالنار
 التي تنال لها همل امثلاث وتقول هل من مزيد وما كان منه على شقه النوى فرما
 اعترضه يأس اللقاء واضعف من قواه ورماء لسان القلم ودانه فقصر
 مما رواه ومما صانه مشتاق على امل من اللقاء مستاق لا امل
 ولم ير الخادم على امل منه حتى طفر بالجلج املة ولطالما اراد الاحتيال فيه كهاه
 مؤونه حيله وكان من حاه السحاب الى اذاف داره ولم يحجج الى تتبع مرمى
 قطاره وسيدنا هو السحاب حقيقه لا محاراً وما احسبه لو طال الاقامه بهذه الدر
 ولم يسرع عنها محاراً ومن ان الخادم خط بنيله نهايه مراميه وجمع له من نعم
 اللقاء واطاله امانه وقد كان سعى له ان يغتم ملازمه اخذته حتى حمله لطرفه
 اثمداً ولقلبه مؤرداً ولا نسيه في كل محفل موعداً وان اعطى بها السبل من الاسباب
 فليدك عذر عرايه لاهل والعذر في هذا المقام ذنب عرايه لا تسئل عليه سر العذر
 مما سئل عذر وحسب اليبس دينا ان بالي الامر فيه عذر

انبثت في شقه سفر ماس مجاوره سروح وادوار ومسايره احادي واغوار مضجبه
 المولى سبيل المدى الطويل بقصير وتعادله مثلا يضرب بقصره حتى يقال ضاق فتر
 عن سير وجو الصحبه في السفر لمحي بالدون في وجوه والود المسفلده وذيمال على
 جنوبه ويومس في غيبوبه ولا نشان كدر اذا شير محض الود مشوبه ومن حق تلك الصبه
 أن يجد عهدا على مر الليل والنهار وان لا يكون انقضاء السفر بها سالا تضاع
 المزار ولم منع الحسام عن مواظبه الزماره الا انه برى بان يحطى بها وحده ويجازن
 المشاركه مما فلا رخص لا حيان يرد وزده ومجلس المولى يجمع ضر وامن الناس ما يطل لب
 علم كسبه او طالب وقد تحلبه اوزاير رات وما من الاوقات رقبه وما من هاولا
 الامر يخرج على الكلام صدرا ويحد النظر اليه شرا ونقول لقد جهذا اشكرا فلما
 كاسيه المولى وغلانته فاذا راوا مواعظته فالوا هذه ناكه في الاساطير ودايتها
 في السفر ون الحضر فلذا الرجل ثقله من ثقلاب البساط وان سعر المولى بذلك فانه بعدكم
 بلطافه شيمه وعمرهم ان الحادم واحد منهم والمخدم لا عمل من خدمه خدمه والسلم
 رعه لهما الى صديق له من اهل دمن احاز الموصل فامام بها
 امامهم سارعيها وكان طلت منه ان يرسل اليه بعض العبيد بهم عده مده تقايه
 ادام الله الم سيدنا واعلامه مامه وناطه مفتيح الفضل وحامه وحمله الكرم
 الذي ناز كرامه وعمر رعه بازديحام وقد الحمد حتى لا يعدم زحامه وحده

٢٤٥

نفسه

الرشد في فطرته ولى الامنام في فطرته وهو السيار الذي لا ثوبى من عشرته واذا سافر
 على اديم القمطر كان انت الغنمة في سفرته فاليه نصر بقا الكلام وتعرف الجلال للعلم
 واخرج ثمرات لسان من الامنام ولم يلق في غيا به الجب الحفال واراد اللامعة بالشرى
 هذا علم ولو وصفه الكادم مما يستحقه من الوصف لم يقفه سلوك الجدين ولا ان ينطق
 بلسان اثنى والزم ان يصل قوله بالمشرف والمغرب حتى يعال لقوله باذا العرس
 لكم سعى له ان يستوهه من المولى موسع اطرافه تقبيلاً ويضعه من اخفائه تكميلاً
 وتجيلاً ويقرنه سله من الحاد وان فاما حساً وتقريباً وفارقته غره ومحله ولم لا
 يعمله ذلك وقد اطرفة بذكرى الايام التي احدثه من صحبه المولى كالس باحد
 وارثه العالم باثريه في محض واحد والمسار فيها مقسومات والمبار مقسومات
 غير محتويات وما يقال انها لطهارتها الا انها الاحلام المعذوبات والامام
 المعلومات ملخصها من ايام عظمت بجاوها وكرمت ارضها وسماوها وحمل قضاها
 وتحملها وحماوها واستعرها لذه الانس حتى نسيها سماوها مكامها من الكلام
 ما هو كذا على لسانه متقوك وقد مثل لها يقول القائل
 واما ما كان اليوم منها للسن منه يوم عيد
 والزمان الذي ولدها لم سل لباسه ولا وهن عظمه ولا اشتعل شياراسه وقد
 هرب من سببه الى الحرم وظلم في ذمته اياه وما اصف من ظلم ولم يضع من تلك الايام

انه شئ لا يعلمه الا الله والراحمون في علم الوداد واهل الصفا وان غاصلوا في
 وادهم فليس احد منهم للخادم كد ثقا ولا سلع مذكاة نصيفا وقد حمله الله عدا
 سيدنا من في قاده وتجري على مراده وان سمي قوم بريق الاستعباد فانه ستر
 باستعباده وهما موقداسي واضح وهو من وده في وثاق وسعي ان يصحبه حيث حل
 فان خلف كان ذلك معذورا من الايق والسر له الا ان اسأل الصفي عن هفوه
 تخلفه وان يكله الى لطف خلق سيدنا الذي لا يحتاج سائله الى تطفه والسلم

رفعتهم الى رسول من سئل الدوان العذر النبوي
 صحته من تعداد الى الموصل وكان هذا الرسول من الفضل
 المشاهر فالنأى بهما مودة فلما وصل الى الموصل كتب
 هذا الرسول الله رفعة فصددت هذه الرعة حواياها

ادام الله امام المولى وصان لباس محجده من الاخلاق وعقد مشنه في الرقاب عقد
 الاطواق وخص اعاليه الصاحبة بطول الاعناق وملكه در سعادته لاسفد كره
 الاتفاق ورفعه الى الغاية التي ليس فوقها مظهر لائق وحل شته ثانيا
 للسلاطين وسعيه اولافى بين الاعناق وقف على الاسطر الكره ومن موقع
 حروها وحسد من يلى صفوها وكرها ما دله علم فصل سمعه وبصره من صفوها
 ونامى شئ لقاها من الاكرام وقد صاخمها المولى بميميه وانداه اكله بعينه وذلك
 قلم نزل الى الخسر سفيراً والميامن شيرا وعلى كل كرمه ظهيرا ومما ان الله الله ان

١٤٤

وَقَدْ كَانَ لِكُتُبِهِ مِنْ الْمَسْرُوعَةِ لَا يَجِدُ لَهَا أَحَدٌ سِوَهَا وَلَا ضَرْبًا وَقَدْ نَزَّهَا مِنْهُ أُخْرَى وَهِيَ

فِيهَا مَا يُدْعَى طَبَقَاتٍ **باب** كُتُبِهِ لِلصِّدِّيقِ لَهُ بَعْدَ فِرَاقِهِ

طَبَقَاتُ اللَّهِ ذِكْرُ سَيِّدِنَا وَرَفْعُ قَدْرِهِ وَالْحَالُ عُمُرُهُ وَفَنَاءُ عُنْدِ الرِّمَنِ وَمَكْرُهُ وَشِدَاؤُهُ

مَا شَدَّازَرُهُ وَوَصَلَ سَبَبُهُ وَمِنْ السَّعَادَةِ وَصَلَا لَا يَخَافُ هَجْرَهُ وَأَسْرَى فِي طَلَبِ الْعَلَيَّاءِ

حَتَّى يَكُونَ سَفَرُ الْكُوكَبِ سَفَرَهُ لَا تَعْنُدُ الشُّوقُ تَالِمَ إِلَيْهِ صَاحِبُهُ عَنِ الْكِتَابِ عِنْدَ فِرَاقِهِ

الْأَحْبَابِ غَيْرَ أَنَّ ذَلِكَ سَهْوٌ لَا يَقْنِضِي حُجُودًا لَوْ كُنَ لَهُ جَابِرًا وَهُوَ غَيْرُ الْفَرِيقَةِ الْمَكُونَةِ إِلَى

مِنْ شَرْطِهَا أَنْ يَكُونَ الْعَلَبُ فِيهَا حَاضِرًا فَإِنْ أَخْرَجَ الْخَادِمُ لَمْ يَحْتَجْ مَعَهُ إِلَى الْإِعْتِدَارِ

وَلَا عَابَ جِنْدٍ عَلَى مَوْدِهِ فَإِنَّ الْعَابَ ضَرْبٌ مِنَ الْإِنْفَارِ

لَمْ يُتَذَرَوْا مَعَ الْفِرَاقِ تَبَلَّدِي وَرَاعَهُ الْمُسْتَأَقُّ أَنْ تَبَلَّدَا

وَمُدَّ سَارِ سَيِّدِنَا لَمْ يَنْعَمِ الْخَادِمُ مِنَ الْعَيْشِ نَعِيمٌ وَلَمْ يَرْضَوْا التَّهْمَارَ إِلَّا مِصْعَدَ اللَّسَلِ

الْبَيْتِمْ وَقَدْ رَثَ لَهُ أَمَامُ الْفِرَاقِ مَنَازِلَ حَتَّى يَخْلُوكَ كَالْعُرْجُونِ الْعَدِيمِ وَرُحْمَ طَرْفِهِ لِمَا سَرَفَ

فِي قَوْلِهِ هَذَا حَتَّى عُدَّ مِنَ الْأَسْرَافِ وَلَا وَاللَّهِ لَمْ يَنْتِ مِمَّا عِنْدَهُ إِلَّا بِحَوَائِشٍ مِنَ الْقَوْلِ وَالطَّرَافِ

وَحُطْبِ الْفِرَاقِ عَظِيمِ أَيْسَرُهُ تَلَفٌ أَفِيدُهُ وَإِلَادِي وَتَصَعَّدُ أَنْفَاسٍ عَنْ ضُلُوعِ صَوَادِ ^{تَلَبُّبِ}

وَمَنْ شَكَّ فِي مَعَادِ الْأَرْوَاحِ إِلَى احْتِسَادِهَا فَلْيَنْظُرْ إِلَيْهِ وَالْإِلْفَاحِي حَتَّى يَعْلَمَ أَنَّ هَذَا

مَوْتُ وَهَذَا مَعَادٌ وَالْخَادِمُ الْأُنْ ٢ اسْطَارَ مَعَادِهِ الَّذِي هُوَ عَوْدُ سَيِّدِنَا إِلَى أُمُورِ

رَبَّاعِهِ وَطُلُوعُ بَدْرِهِ مِنْ شَتَاتٍ وَكَدَائِهِ فَلَا يُطْلَعُ عَلَيْهِ أَمْدُ هَذَا الْاسْطَارِ فَإِنَّهُ لَمَّا لَا

كَالْأَمَادِ وَهَلْ تَقْسِرُهُ يَبْرُدُ عَلَى أَعْوَامِ لِسَرِهِ وَإِذَا انْصَفَ الْوَاصِفُ ٢ وَصَفَهُ قَالَ

فَأَوْفَارُ أَمَامِهِ الْمُجْمُودَةُ لَا تَرَاكَ تَجَاهِي وَلَا يَسَاءُ وَهُوَ الَّذِي لَبَّ أَعْدَهُ عِنْدَ الْغَايَاتِ
 مِنْ أَوْجُوهِ جَاهِي وَيَلْعَبُهُ مَضَلًا أَنْ الْأَوْطَانُ لَمْ يَنْجُوهُ إِلَّا لَأَنَّ أَوْطَارَهُ تُقْضَى ۚ
 أَكْثَرُهَا وَلَوْ ذَلِكَ لَأَتَتْ لَعْنَتُهَا مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ ۚ مُرْسِعُهَا وَمُضْطَافُهَا وَلَا تَوْمَ
 إِذَا عَلَى عِزِّهِ الْمَغْرَمُ بِهِ وَلَا وَجْدَ الْوَاجِدِ وَلَقَسَّتِ الْحَاةُ وَالسَّائِ الْأَمْرَ الْأَسْمَاءُ
 الْمُرَادِ فِيهِ النَّبِيُّ عَلَى مَعْنَى وَاجِدٍ وَلَقَدْ صَدَّقَ الْعَالِمُ ۚ قَوْلُهُ

مَا لَسْتُ أَوْ ۚ شَتَّى لِي بِهِ عِزَّتِهِ حَتَّى مَضَى فَاذَ الدُّنْيَا لَهُ بَيْعٌ
 وَلَمْ أَجِدْ عَنْهُ عِوَضًا الْأَمُودَةُ سَيِّدِنَا الَّتِي إِذَا نَهَضَتْ أَحَدَتْ بِيَدِي وَإِذَا أَحْمَدُهَا ۚ
 يَوْمِي جَدَّدَتْ لِي بِلَاكُ الْحَمْدِ فِي غَدِي هِيَ الْقُوَّةُ الْمَذْخُورَةُ وَالْعَتَادُ وَالْوَلَدُ الْمُسْتَحْدَثُ
 رِنَاحُهُ إِذَا الْعَوَزُ نَتَاجُ الْأَوْلَادِ وَاللَّهُ لَا يُخْلِسُنِي مِنْهَا وَلَا مِنْ الْبِدَايَةِ بَدَلَتْهَا وَلَا مِنْ
 جَوَاجِحِ الْقَلْبِ الَّتِي حَمَلَتْهَا وَمَلَأَتْهَا طَلْعُ الْمَوَاصِلِ كُلِّهَا بِتُعُوبٍ عَنْ تَجَارِهَا
 وَجُدِّدْ مِنْ أِبَارِهَا وَقَدْ عَوَّدَنِي سَيِّدًا مِنْ ذَلِكَ مَا يَقْرَهُ عَيْنِي وَتَحُولُ مِنْ حَوَالِيهِ الْهَيْمُ
 وَيَنْبِي وَأَنَا تِلْكَ الْعَادَةُ أَعْلَلُ وَأَمَامَهَا التَّجَلُّ وَلَوْ دَوِّدُهَا عَلَى أَرْمَلٍ وَهِيَ أَنْطَوُّ
 مَهْلِكُ فُخْرٍ فَأَمَّا أَنْطَوُّ وَهُوَ أَنْطَوُّ وَلَعَابُهُ الْوَارِدُ الْآنَ عِنْدِي بِدَايَتِهَا وَسَطَرُهَا
 وَاعْتَرَفُهَا وَلَا الْفَرْهَا وَذَلِكَ أَنَّهُ إِنِّي ۚ عِمَارُ وَعَدَّةٍ فَقَدْ دَفَعْتُ لِي لِسَانِي
 وَحَلَّ غَلْجَلًا مَا لَتْ أَرْجُوهُ مِنْ لَجْرِهَا فَلَا سَعْدَ لَهُ ذَلِكَ وَ ۚ يَدُهُ الْعِلْمُ الَّذِي حَيَّ مِنْ
 لَهُ مَا خَبِيهِ الْعِلْمُ مِنَ الْهَاسِ الْغَالِسِ وَكُلَّ ۚ ذَلِكَ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ فِي هَذَا أَضْأَشْفَاءُ
 لِلنَّاسِ وَلَا فَرْقَ بَيْنَهُمَا سِوَى أَنْ الْعِلْمُ يَأْوِي إِلَى شَيْءٍ الْحَالِ وَالْعِلْمُ يَأْوِي إِلَى صَفْحَةِ الْقَطَارِ

٤٣

وَلَا أَحْيَى لَهُ نِعْمَةً إِذَا أَصْحَبَتِ النِّعَمُ ذَاوِيهِ وَالْحَوَاعِدُ لَهُ مِنْ ضَرْبٍ لَهُ الْمَثَلُ بِالْأَعْيَانِ
 أَحَاوِيهِ وَرَفَعَهُ عَنْ مُسَاطِهِ الْأَدْنَى حَتَّى لَا يَقَالَ عَلَى مُعْوِيهِ وَلَمْ تَأْخُذْ بِأَيِّ
 عَنْهُ إِلَّا لَأَنَّهُ مُشْتَى مُرْسِلُهُ أَوْ مُشْتَى قَلْبِهِ وَمَقُولُهُ وَكَلَامُهُمَا فَدَا سَبْدَلُ
 مِنْ جَمَاحِهِ بِالْخِرَانِ وَلَكِنْ مَا تَعَدَّى سَيْبُ الرِّاسِ إِلَى الْقَلَمِ وَاللِّسَانِ وَقَدْ فَعَلَ أَنْ
 الشَّيْبُ خَلَهُ مِنْ غَرِخَلِهِ وَمِنْ جَاوَزِ السَّبْعِينَ اسْتَكَى مِنْ غَيْرِ عَلَيْهِ وَفِي الصَّحَرِ دَاءُ
 لَمْ يَطَالَكَ مَدَّةُ عُمُرِهِ وَبِالرَّاحَةِ تَعَبًا لَمْ يَزِمْ وَدَرَهُ فَصَلَ عَلَيْهِ الرَّدُّ دَالِي وَدَرَهُ وَقَدْ
 اتَّجَعَتْ وَلَسَرَى ارْتِ فِي أَوْبٍ وَلَا أُعْدْتُ نَبْعٌ وَلَا عَرَبٌ وَدَلْ خُلِّيَ قَدْ أَلَسَ مِنْ
 عَجَبٍ إِلَى عَجَبٍ وَالْعَصَا فِي يَدِي إِذْ عَمَّ بِهَا قَدَمِي وَاهْتَرَى بِهَا عَلَى سَبْعِينَ لَبْدَةً مِنْ عُمُرِي لَا
 عَلَى غَنَمِي مَيِّ لَقَوِي نَهْزِي وَتَرَّ وَلَمْ تُسْتَدَّ صَغْفِي خَبْرٌ وَإِذَا دَانَ فِي الْقَامِ طَائِفُهُ
 مَقَامٍ فِي جَمَلِهَا أَنْذَارُ لَسْفِي وَمَا أَفُوكَ إِلَّا أَنْهَارُ لُيَالِيهِ وَلَسَرَى مَهَامُ مَشْنَى عَلَى
 ثَلَاثٍ مَهَامَا لَمْ يَمْضِ عَلَى يَوْمٍ وَلَا لَيْلَةٍ إِلَّا وَالرُّوحُ تَرْدُدُ مِنْ حَسَدِي فِي
 مَنَازِلِ إِذْ رَأَسَ وَعَمِيدِي بِهِ وَلَا تُؤْتِرُ فِدْوُ مَرُورًا لَعَوَامٍ فَاصْبَحَ وَهُوَ تَوَرُّقُهُ
 مَرُورًا لِنَفَاسٍ وَمَا يَبْرُجُ السَّاعَاتُ بِحُزْفٍ مُذْنَبِي بَعْدَ حَسَابِ لَعَوَامٍ حَسَابِيَا
 وَمَا زَادَنِي عِلَاوَهُ عَلَى أَلِي أَنْ لِي أَخْلُو مِنْ تَذَكُّرِ أَيْامِ الشَّيْبِ الَّتِي كَانَتْ فِي فُرْصَتِي
 مَقَاصِرِ حَيَاتِهِ وَفِي مَوَاسِمِهَا فَلَنَاتُ حَمَلٍ وَلَا عَيْشُ إِلَّا مَا حَبَّتْ بِهِ الْجَهَالَةُ فَارْطَارُ

يُلَاحِظُ الْأَمَلُ مَا نَعْلَمُ أَهَى طَوِيفٌ فِي النَّوْمِ سَرَى أَمْ سَجَرَتْ عَيْنُونَا فَخَضَّ نَرَى مَا لَا نَرَى وَلَا
 صَرَا إِلَى مَجْلِسِ الشَّرِبِ وَجَدَّاهُ مَحَلَّسًا أَكْثَرَ حُسُودَهُ وَبَقَلَ رُجُودَهُ وَرَأْيَاهُ وَالرَّاقُونَ
 أَمِيرُهُ وَالْأَلْوَابُ جَنُودُهُ مَحَلَّسٌ لَنَا فِي مَعْدِ صَدَقِهِ وَاسْتَطَارَ السُّرُورُ مِنْ قُدَمِهِ إِلَى
 قَرْقِهِ وَفَعَامَ ذَلِكَ الصَّمَمُ رَاغِمًا مِنْ فَضْلِ الْأَنْزَارِ عَاقِلًا يَنْقُضِبُ بَانَ وَيُكِبُ رَمْلَ عَقْدَةٍ
 الزُّنَارِ وَأَخَذَ إِدَارَهُ لَوْسُ الرِّجْلِ لَطْفِهِ وَسَقَامَاهَا مِنْ هَيْهِ وَطَرَفِهِ وَقَالَ هَاهُنَا
 كَأَنَّ لَخْرَ اللَّهِ مَمْنُوعَ الرَّشَفِ فَلَا يَصِلُ أَحَدٌ إِلَى رَشَفِهِ فَإِنْ كَانَ حَطَرُكُمْ خَاطِرَ التَّثْلِيثِ
 فَإِنَّهُ مِنَ الْخَوَاطِرِ الْعَاقِبَةِ بِأَلْعَابِهِ وَقَدْ فُرِمَ بِالزُّحَلِ مِنْ الْكَيْفِ وَالطَّرْفِ وَالشَّانِ
 دَلَّ السَّانِ فِي الرُّحْلَةِ السَّائِلَةِ وَهَذَا الْقَوْلُ أَفْلُ مِنَ الرِّجَالِ فِي اسْكَارِهَا وَأَسْرَى فِي
 الْعُلُوبِ مِنْ هَوَا حِرَاكِهَا وَاشْتَحَى فِي الْأَسْمَاعِ مِنْ أَعْوَالِ الْيَسِيمِينَ فِي غَزَلِ عَارِهَا
 وَجَمَلَهُ الْأَمْرُ بِالْمَغْنَا أَرَاوَصًا لَهَا وَطَرَا وَسَبَلًا جَيْشِ الْهَوْمِ فَرَحْنَا سَكَبًا
 وَمِنْ أَرْحُجٍ مَنَاصِعِهِ وَمَا سَتَرْنَا نَفْضَهُ ذَهَابًا حَتَّى الصُّبْحِ عَلَنَّا وَهَوَّجُمُ اللَّذَاتِ
 الْكَارِ فِي حِكْمِهِ وَصَاحَ الدُّبُكُ وَفَعَلَهُ مَسْقُوقٌ مِنْ مَعْكَوسٍ اسْمِهِ فَمَهْضًا عَدَدَ ذَلِكَ الْقَصْدِ
 الْخُرُوجِ وَاللِّقَامِ أَصْدُ وَبَعَادَ عَلَى الْأَعَاوِدِ وَالْعَوْدُ أَحَدٌ وَلَيْسَ لِلْخَطَا
 فَاسْمُ حَوَادِّ الْمَعْمَرِ وَهُوَ الْكَرَمُ وَالْجُودُ وَالسَّلَامُ

دَارَهُ إِلَى بَعْضِ الْأَحْوَالِ وَصَعْنَهُ ذَلَّ الْعَصَا الَّتِي تَوَكَّلُ الْمُنَاسِي عَلَيْهَا

أَدْلَمَ أَسْمَاءُ سَتْنَا وَأَفْرَ السَّعَادَةِ لَهُ مَوْبَهُ وَجَلَّ بَرَهُ عَلَى عِلَازِ السَّالِحِ بِوَبِهِ

١٤٢

حَفْصَةُ الْأَزْوَاجِ فِي ثَقَلِ الْجُثَامِ وَمَسَّحَ بِذُبُولِ الْمَطَارِفِ مَوَاطِئَ الْأَقْدَامِ
 وَاتَّيْنَا نَيْتَ ذَلِكَ الْحَارِثُومَةَ أُمَّ الطَّارِقِ وَنُسِرَ إِلَيْهِ اجَابَةُ الْمُشَوِّقِ لِنِدَاءِ
 الشَّابِقِ وَهُوَ سُبُّ لَمْ تَرَلْ أَرْكَانَهُ مُسْتَلَمَةً وَزِيَارَتُهُ مُغْنَمَةٌ وَهُوَ مَخْجُوحٌ بِكُلِّ بَاحِيَةٍ
 مِنَ النَّوَاجِي وَخَوَّلَهُ مِنْ بَوَاضِحِ الرِّقَاقِ دَرَمَاءَ الْأَضَاحِي فَاسْتَفْضَحْنَا بَابَهُ فَفَتَحَ
 وَاسْتَبَحَّنَا هَلْمُهُ وَمَا بَنَحَ وَالْمَقَابِلَ بَانِسِ الْكَرِيمِ وَتَهَلَّلْنَا بِوُجُوهِهَا قَبْلَ السَّلَامِ وَقَالَ
 دُوْلَمُ بِكَرَمِ هِيَ أُمُّ الدَّعْوَى وَالنَّائِمِ لَمْ يَلْمُسْ بَارِحَانًا بِصَنْمٍ مِنْ بِي الرُّفْعِ قَدْ عَنَى
 الْحُسْنُ حِطَّ بِمِثَالِهِ وَاعْنَاهُ عَنْ بَطْمِ عَقْدِهِ وَتَوَشَّيْهِ سِرَالِهِ لِأَنَّهُ لَزِمَ عَادَةَ الدِّينِ
 مَوْصِعَ صَلَاسٍ مِنَ الذَّهَبِ فِي حَجَرِهِ وَكَانَ هَاتِيكَ هَذِهِ لَهْلَالِ اقْتِرَانِهِ كَوَلْبِ
 قَوْفٍ فِي حَجَرِهِ فَالْيَهُ تَهْفُؤُ رَأْيَهُ الْأَحْلَامَ وَلَهُ عُسْرُ عَادَةِ الْأَضْيَامِ وَهُوَ دِ
 النُّوَاطِرُ فَلَا يَجْدُ وَرَأْيَهُ نَفَازًا وَلَوْ كَانَ فِي الرَّمْزِ الْأَوَّلِ لَمَلَحْنَا لِإِسَاءَتِهِ وَإِلَالِهِ
 حَذَاثًا وَقَدْ جَمَلَ كَأَسَافِهِ مَا بَدَيْدُهُ خَذَهُ الْخَضِيبُ وَمَا خَضِيبُهُ تَغَرُّهُ الشَّيْبُ وَهُوَ
 وَهَذَا اللَّوْنُ وَالطَّعْمُ جَيِّبٌ فِي جَبِيبٍ وَلَمَّا زَانِيَا أَسْطَوُ السِّنْدِ
 بِالسَّيْبِ وَدَمِي أَمْدَنَا التَّبَرُّحُ وَالْإِثْلُ وَلِحْدٍ مَنَاسِكِنَا مَعَادَ عَلَى يَدِهِ بِالْجَرَحِ وَقُلْنَا
 هَذَا أَوَّلُ مَنْ حَسَرَ هَذِهِ اللَّيْلُ يَنْبَحِي عَلَيْهِ مَا يَنْسَبِي وَأَوَّلُ الْعَيْثِ قَطْرُ مَنَسَكِبِ
 وَاعْمَا الزَّمَانِ سَجَّهَا وَهُوَ مَطْوُوعٌ عَلَى الْخَلِّ وَلَمْ يَكُنْ لِحَظَرِ خَوَاطِرِ بَاجِي خَلِّهَا

الرجب إلى يسير مثله جاهدن

حاسدت البلدان حتى لو انهما نفوس لساار الشرق والغرب محوكا

واصبح مصر لا يكون اميره ولوانه ذو مقصده وفم بكنا

وهذه نعمه يجب على المجلس معرفته قدرها والعمل لا يتدأد غيرها ولا نعمه اعظم من محه الله

لعبده واذا الجده عطف اللسانه على سكره والعلوب على وده وقد حرم الكلام ما به هذا

القول الذي هو احسن ختام وحله علماء لا يدربا حيه ولا تحسن الاما الا اعلام

رساله ساله بعض اصداقيه من الخلفاء

ان يشيها له في صده حكما وهي في مجلس شرب

وشرح ما جرى فيها

لحم في القل في اخلاصها او الشعل في اقباسها او الشعل في اقباسها

وذا عصابة نصد لها صباحا ومساء ولا مداحا منا على قدر حله ساء ونحن

في المضافه الطل في الضحى وفي المساعده كالقطب للرحا فاجمعنا مره ان نجد

الملك عصفلا ونجمله لاحتنا برندا وعصديت جمار من النصارى حزب النار

النار من حزب الله والحنه مخنوه في جانب سعيه وقد عرفت شيمته القطايد واللقايد

وهو ليره بزقاره ذات الرضاعه او ذات الحصان فخر حنا في ليله لعل الطي

في سوادها وذوابه الحسن في امتدادها ولا مرد لنا الا حوام من الظلمه يميم

ولا كرم علينا الا حرم ولا واسن الا نسيم ومشتا في مخافته ومكافته

٢ ١٤١

تَقُولُهُ الْخَادِمُ وَالْأَمْوَالُ أَطْوَارُ وَأَصْدُقُهَا مَا كَانَ الْعَمَلُ فِيهِ مُطَاقًا الْإِجَابَ

وَالسَّلَامُ ٥ هَاتِ اخْرُجْ الْمَعْنَى

إِذَا عَلِمَ الْقَدْرُ إِلَى الْغَايَةِ الْقُصْوَى لَمْ تَرُدَّ حُظُوظُ الدُّسَا فِي مَقْدَارِهِ وَفِيهِ أَنْ جَسَدُ الْحُسَيْنِ
لَا يَزِيدُ بِطَوْفَةٍ وَنَظَافَةٍ وَلَا يَنْعَمُ وَلَا يَنْفَعُ وَكَذَلِكَ يَعْمَلُ الْخَادِمُ مِمَّا عَدَلَ لِلْخَاسِرِ
السَّامِعِ حَلَّ اللَّهِ طَلَهُ مَكِيدًا وَبَحْجَةً فَرِيدًا وَجَدَهُ عَتِيدًا وَأَمَّا لَهُ مِنَ الْقُلُوبِ وَدَائِقَتِهَا وَمِنْ
الْمَنَارِمِ شَأْنًا وَاعْيَدًا وَوَصَلَ عَمَلُ احْسَانِهِ بِعَمْرِ الدَّهْرِ حَتَّى لَوْ حَبَّبَهُ وَلِيْدًا
وَكُنَّا بِهِ هَذَا حَاتُ شُكْرٍ وَالشُّكْرُ مِنْ فِرَوضِ الْإِغْيَانِ وَالْأَدْرِ مِنَ النِّعَمِ وَالْعِلَلُ مِنْ مَسْتَانِ
وَقَدْ حَثَّ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي مَوَاضِعَ كَثِيرَةٍ مِنْ دِيَارِهِ وَوَصَلَهُ بِرَحْمَتِهِ فَلَا تَنْقُطُ اسْمُهَا إِلَّا بِقَطْعِ
أَسْبَابِهِ وَالْخَادِمُ لَا يَنْقُصُ بِالْقَوْلِ فِيهِ مُخْتَصِرًا وَلَا يَعْزُزُ بِالْإِخْتِصَارِ فِيهِ مَكُونٌ مِنْهُ مُعْتَدِرًا
وَلَكِنَّهُ مَطْنِبٌ فِي مَوْلَاهُ قَاعِدًا وَقَائِمًا وَتَأَمَّرًا وَأَوَاطِمًا وَيَكْفِي الْحُسَيْنِ بِذَلِكَ لِقَامُنْ أَصْبَحَ لَهُ ٢
الْحَقُّ وَلَيْسَ وَفِي الْمَنْزِلِ الْخَادِمُ وَأَمَّا الْهَنَاءُ بِمَا صَارَ إِلَيْهِ فَإِنْ كَانَ فَوْقَ مَكَانِهِ وَقَدْ
شَرُفَتْ بِهِ هَذِهِ الْوَلَايَةُ حَتَّى عَلَتْ عَلَى أَقْرَانِهَا كَلَامُ الْهُوَ عَلَى أَقْرَانِهِ فَلَوْ كَانَ لَهَا لِسَانٌ نَطَقَ
لَا حَقَّ بَتًى فِي الْمَجَالِسِ مُفْتَحِرَةً وَقَالَتْ هَذَا الَّذِي كُنْتُ لَهُ مُنْتَظَرَةً لَكِنْ الْهَنَاءُ بِحُسْنِ الرَّعِيَّةِ الَّتِي
نَظَرْتُ مِنْ مَنَانِهِ وَلَسْتُ لِنَاسٍ مِنْ عَدْلِهِ وَاحْسَانِهِ فَلَيْسَ إِذَا انْصَبَّهَا بَعْضًا وَلَعَلَّهَا أَنْفَرَتِهَا
قَدَامَاتِ أَمَّا وَعِيُوبُهَا مُخْتَصَرًا وَمِنْ سِلْهَا أَنْ يَخْلُصَ نِيَابَتُهَا فِي الدُّعَاءِ وَتَحْمَدُ اللَّهِ عَلَى
رَاعِيهَا الَّذِي هُوَ خَيْرُ الرَّعَاءِ وَمَا يَسْمَعُ بِهِ قَوْمٌ لِسُوءَاتِهِمْ إِلَّا كَانُوا لَهُمْ كَاسِدِينَ وَكَذَلِكَ

وَمَنْ لَعْنُ النَّجِيمِ فَإِنَّهُ يُقْضَى عَلَيْهِ بِإِجْطَامِ الْكَوَاذِبِ وَيَقُولُ فِيهَا بِمَآيَرُهُ مِنَ الْهَوَا
 الصَّوَادِقِ دُونَ الْكَوَاذِبِ وَإِنْ صَحَّ ذَلِكَ فَإِنَّ الْجَلْسَ نَقْلُهُ هَذِهِ الْوَلَايَةِ وَالسُّمَرِ
 طَاعَةُ فِي بُرْجِ طَائِعِيهَا وَبُيُوتُ أَوْدَانِهَا مَمْلُوءَةٌ بِالسُّعُودِ مَا سَرَّ غَائِثِيهَا وَسَابِغِيهَا
 وَرَابِعِيهَا لِاجْتِمَاعِهَا خِدْمَةُ الْعَبِيدِ وَثَابِتِيهِ فِي كُلِّ يَوْمٍ جَدِيدٌ بِاقْبَالِ حَكْمِ
 وَتَحْبُوهُ شُعَاعُفِ الزَّمَانِ حَتَّى لَا يَقُولَ لَهَا كُلُّ مَنْ مَزِيدٌ فَلْيَتَّقِ بِاسْتِمْرَارِهَا
 وَتَوْفَقًا لَا يَجْتَمِعُ الظَّنُّ مَعَهُ فِي مَكَانٍ وَلَسَعْلَمُ أَنْ تَهَاشَا نَا لَكُنْ الْإِمْدَارُ مِنْهُ كُلُّ
 نَوْمٍ فِي نَسَانٍ وَلَوْ لَمْ تَنْظُرْ إِلَى حُكْمِ النُّجُومِ كَانَتْ صُجَّةُهَا مَا هَا بِقُضِيَ بِالْوَفَاقِ وَكُلُّ
 عَمْدٍ نَظَرُهَا نَظَرًا لَا يُفْسَخُ بِطَلَقٍ فَإِنَّ الْمَعْدِلَةَ تَزِيدُ فِي عُمْرِ الْوَلَايَةِ كَمَا يَزِيدُ
 فِي الْأَعْمَارِ وَالنُّومِ وَاحِدٌ مِنْهَا جَبْرٌ مِنْ سِرِّ عَامَا فِي الْمَقْدَارِ وَهِيَ مَعَ ذَلِكَ خَيْرُهُ
 تَابِقُهُ تَتَرَى الصَّحِيفَةَ مِنْ تَرَاتُيْهَا وَنَحْمَدُ كَرَمَهُ لَا تَرَاكُ السَّعَادَةُ طَرِيقَةً بِطَرِيقِهَا
 وَقَدْ أَصْدَرَ الْحَاكِمُ دَابَّةَ هَذَا وَلَسَانُ الْهَنَاءِ فِيصْبِحُ الْإِبْرَادِ وَبَدَأُ أَوْ لَا يَنْفُسِهِ
 لِأَنَّ الْمَشَارَكَةَ مِنْ شُرُوطِ الْوُدَادِ وَالْأَوَّلَى أَنْ تَسْتَأْذِنَ عَلَيْهِ أَصْبَحَتْ سَائِدَةً تَحْتَ
 ظِلِّهِ مَصْرُوفَةٌ بَيْنَ عَقْدِهِ وَحَيْلِهِ فَإِنَّهُ لَهَا دَالِمٌ الَّذِي قَرَشَتْ فَأَمَاتَتْ وَأَسَامَتْ
 وَلَدَ مَا مِنْ الْبِرِّ مَا أَسَامَتْ مَقُولُ مَا يَعْنِيهِ وَهِيَ عَنْهُ غَافِلَةٌ وَيَعْمَلُ الصَّلَاحَ مَا
 وَهِيَ غَيْرُ غَافِلَةٍ وَسَتَعْلَمُ بِرِعَايَتِهِ إِنْ أَلَّهِ حَسَاؤُ الْهَمَامِ مِنَ الرَّحْمَةِ حَقًّا وَقَدْ
 عَلِمْنَا بِرَأْسِيفَتِنَا لَا غَلِيظَ الْقَلْبِ وَلَا قَطَأَ وَلَدَكَ سَتَعْلَمُ بِهِ قَدْرَ مَا فَاتَهَا مِنْ
 الْأَمَامِ وَتَشْرُفُهُ فِي كُلِّ شَيْءٍ مِنْ مَحَابِّهَا حَتَّى فِي بَوَابِ الصَّلَاةِ وَالصَّيَامِ وَهَذَا

١٤

حَتَّى يَلْقَى عَاذِرًا وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهُ مِنْ ذَوِي الْمَوَدَّةِ الَّتِي عَلَيْهَا الْمُعْوَلُ وَلَمْ يُوجِدْ عَنْهَا
مُخْجَلٌ وَهِيَ الَّتِي يَقُولُ السَّبْقُ حَتَّى يُقَالَ فِيهَا لِمَنْ الْأَرْمَةُ فِي الْقِطَارِ الْوَلَدُ
وَقَدْ عَصَدَهَا أَمْرٌ لُحْزُهُمَا لَشَايِدَ وَفِي لُحْزِهِمَا عَلَى سُنَنِهِ الَّتِي تَقْدُمُكَ الرَّايِدُ
وَذَلِكَ أَنْ وَقَدْ عَبْدَ الْقَيْسِ وَقَدْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَقْبَلُوا
اللَّهِ وَأَخْشَرُ الْأَشْجَحُ حَتَّى لَبَسَ شِيَاخَهُ وَمَسَّ مِنْ طَبِيبٍ كَانَتْ مَعَهُ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى رَسُولِ
اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَنْ مَلَ حَصَلَتَيْنِ حُبَّيْهُمَا اللَّهُ الْحِلْمُ وَالْإِنَاءُ وَالْحَادِمُ
بِأَخْذِ بَهْدِ الْخَبْرِ مُعَلِّمًا وَرَأَى التَّقْدُمَ لِلْفَضِيلَةِ لَا لِلزَّمَانِ إِذَا كَانَ مُتَقَدِّمًا
وَلَوْلَا الدَّعْوَى الَّتِي فِيهَا لَلْعَجَبُ لَمْ يَلْطَرِ قَدَاهُ كَثِيرًا وَقَالَ وَكَانَ فِي الدَّعْوَى
مَا لَكَ إِذَا دَانَ غَيْرُهُ مُسْتَعِيرًا وَمَثَلُ بَوْلِهِ تَعَالَى قُلُوبُ الْخَمْعَةِ الْأَسْرِ وَالْحَرْ
عَلَى أَنْ تَأْتُوا مِثْلَ هَذَا الْقُرْآنِ لَا تَأْتُونَ مِثْلَهُ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا وَلَوْ لَمْ يَكُنْ
حَسْبًا أَنْ يَكُونَ مَا تَذَكَّرُوا كَلَامًا عَارِفًا وَإِذَا الْجَابَ عَنْهُ فَقَدْ أَسْطَى الذَّرْوَةُ الْعُلْيَا
وَكَانَ كُلُّ فَاضِلٍ لَهُ رَاوِدًا وَسَلَامٌ

هَذَا فِي التَّهْنِئَةِ بِأَمَانَةٍ

إِذَا نَزَلَتِ النِّعَمُ عِنْدَ مَا قُلْتَ هَذَا جَاءَ عَلَى عَاتِقٍ وَغَرَّةٍ فِي وَجْهِ سَابِقٍ وَلَا قَبْتَ
النِّعَمُ بِالنِّعَمِ عَلَيْهِ وَالْحُسْنُ لِلْحُسْنِ لَانِقٍ وَقَدْ أَجْرَى اللَّهُ ذَلِكَ فَمَا حَلَّدَ لِلْحُسْنِ السَّامِي
لِذَلِكَ مَكَاتِهِ مَرْفُوعَةٍ وَطَنُهُ مَبْنُوعَةٍ وَمَوَاهِيهِ مُبَاجِهَةٍ وَمَنَاقِبُهُ مَبْنُوعَةٍ
وَمَسَاعِيهِ صَنَاعِ الْيَدَيْنِ إِذَا دَامَتْ مَسَاعِي غَيْرِهِ مَبْنُوعَةٍ وَقَدْ قِيلَ أَنَّ لِلْوَلَدَاتِ
حُطُوكَ مَا لِلنَّاسِ فِي حُجْلِ عِنْدَ قَوْمٍ يَحِلُّ الْوَحْشَةُ وَعِنْدَ آخَرِينَ يَحِلُّ الْإِنْيَاسُ

البكر وعصره فليستوا نولي وارث النبوه في محرابها واذا انت هي مدينه العلم فليكن هو
 مكان بابها والسلم ٥

باب كنه في الهناء بولاية قاض
 الهناء مناصب الولايات شعي ان ليس شعار اشعارها ومنصب القضاء وقور مدعي
 ان بقاءه مشافه الهناء بوقارها وهذا الكتاب قد صدر وكان الطير على سطوره صافه
 وهو لا يعلم والحلم والشغوى هي مجتمعه للقاء كافه ولا يعني بذلك الا المجلس
 السامي بعد الله حكمه وامضاه وحمله الواحد من القضاء وبلغ به من الدنيا والاخره
 منتهى صاه ولا خطر له خاطر اميل الاحات الاقدار مقتضاه ومن الزمان سمه وسيل عليه
 حتى يكون لهم اسوداه وله اسواه ولم يات به على ما مضى من عمر الاسلام الا ليعلم
 انه بعدد صدره وانه لم يعرف حتى ال الى حاله شعيره وميره فليقر عينه عليه
 ما ان الله قد وصل حبله وجمع شمله واتى في فضل فضله وعلى الخصوص بذكره خطيبه
 وايدت بتأييده ونزل اليها الملاك ان الذين نزل بتأييده ولا وصفه مسافر فوق
 عند اولها ونسب الاقلام من جباهها ولا الحواطير من مياهلها واذا اختصر سائر
 قال ان الله اخلصه خالصه في دار وجعله من اولي الايدي والابصار ونصبه اما
 من ايمه النجاء اذا كان غير من الامم الذين يدعون الى النار وليلته ولا مثل له تكون
 العقبى واليه توجه الرغبي وان فائده في النبوه فان للعلل تسال له الموده في القسري
 ولا شال ان كتب النماهي صدرت اليه واسمها في مجازها وكل منها انتهت الفرصه في
 سبقه حتى لم يات الفايده بها وهاك السام هذا فاجل ولم يحج الى العز

٣٩

وَالْمَشَارِقُ هُوَ الْمَحَلُّ السَّامِيُّ قَدْ رَأَى مَحَبَّةَ التَّحْلِيلِ وَذَكَرَهُ بِالْحَمْدِ وَقَرَنَ بِطَائِفَةِ
 الْخَلْقِ وَالسَّيِّدِ وَرَفَعَ دَرَجَتَهُ فَوْقَ كُلِّ دَرَجَةٍ حَتَّى يُقَرَّ السَّادَاتُ لَهُ بِالسُّبُودِ وَاجِبِ
 مِنْهُ الْجَهْدُ إِذَا وَقَفَ عَلَيْهِ عَلَى سَنَنِ التَّغْلِيلِ
 وَطُوبَى لِقَوْمٍ عَرَفُوهُ فَتَقَامُوا
 بِحَقِّهِ وَصَدَّقُوا فِيهِ الْخَبَرَ النَّبَوِيَّ فَلَمْ تَمَارُ وَأَفِي صَدَقِهِ وَعَلِمُوا أَنَّهُ السَّابِقُ فِي هَذَا الْمَضَامَرِ
 الَّذِي لَا تَرْتَشَّحُ أَحَدٌ لِسَبْقِهِ وَقَدْ نَانَ ذَلِكَ أَنَّهُ نَصَبَ عَلَمًا لِقَادِ النَّاسِ وَأَقْبَلُ عَلَيْهِ
 وَهُوَ النُّورُ الَّذِي لَا يَنْقُصُ بِكُثْرَةِ الْأَقْبَسِ وَمَا انْقَرَضَ عَقِبُ مَنْ كَانَ الْعِلْمُ مِنْ عَقَابِهِ وَهُوَ
 الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَطُوبَى لِمَنْ تَزِيدَ وَصَاحِبُهُ لَا يَزَالُ جَالِسًا فِي كُلِّ مَجْلِسٍ وَإِنْ بَايَ عَنْهُ مَكَائِدُ
 وَلَا يَزَالُ لِسَانُهُ نَاطِقًا إِذَا خَرَسَ مِنْ كُلِّ لِسَانِهِ وَقَدْ أَثَرَتْ بِصَاعِهِ سَيِّدَانَا مِنْ هَذِهِ الْأَوْصِيَاءِ
 الْكَرَمَةِ وَاعْتَنَتْ لَشَرَفِهَا عَنْ شَرَفِ أَحْسَانِهِ الْفَرْدِ وَالْحَادِمُ مُنِيْبُهُ مَنَصِبُ التَّنْذِيرِ بِلِ
 مُنَى التَّنْذِيرِ مَنَصِبِهِ وَالْفَارِسُ الْبَطْلُ لَا يَزْهَى بِرُغُوبِ الْجَوَادِ بِلِ الْخَوَادِ يُرْهِى بِرُكْبِهِ
 جَوَالُخُنْ نَبَطَتِ الدَّيَانَةُ بِبَلْهَامِهَا وَاسْتَعِينَتْ عَلَى الصَّنْعَةِ بِصَاحِبِ أَهْلِهَا وَعُلِمَ أَنَّ اللَّهَ عَنَانَهُ ثَابِتٌ
 هَذِهِ الْأُمَّةِ الْأَسْلَامِيَّةِ عَلَى أَصْلِهَا وَالْحَادِمُ يُسْأَلُ أَنْ لَا يَحْرِمَ حَظَّهُ مِنْ هَذِهِ الْأَوْفَادِ إِلَى
 يَعْدُ وَهِيَ مُفِيدَةٌ وَلَا شَكَّ أَنَّ الْجَمْعَ سَجَائِدُ مَنْ كَانَ عَنْ سَاحِلِهِ بَعِيدًا عَلَى لُزْهِ هَذَا
 الْهَسَاءِ خَاصُّ سُلْطَانِ الْبَلَدِ الَّذِي عَرَفَ قَلَمُ وَعَمِلَ بِمَا عِلْمُ وَلَمْ يَرْضَ لِسَيِّدَانَا مَدْرَسَةً
 قَدَّمَتْ الْإِيَّامَ عَلَى عَمَارَتِهَا وَلَوْلَا غَيْرُهُ قَدْ هَبَّتْ فَصَلُّهُ بِكَارِهَا لَكَ أَوْدَعَهُ بِعَمَارَةِ
 حُلَمَامِزُوعَةٍ فَتَدْرَهُ وَأَوْسَعَ الْأَفْهَامَ صَدْرُهُ وَقَالَ هَذِهِ الْبَكْرَةُ جَدَّتُهَا هَذَا

وَدَوَّاهُ
 وَدَوَّاهُ

وَقَدْ رُشِنَاكَ فِي مَالِ الْمَصَالِحِ مَا يَحْتَلُهُ لَعَنَتِكَ سِدْلًا أَلَا مَا تَدْرُجُ مِنْهُ تِلَادًا وَتَطْلُبُ
عَلَيْهِ أَرْذَاءًا أَوْ هَوْدًا أَوْ دَا وَمِثْلُكَ لَا يَمِثُّ الدُّنْيَا الْأَظْلَمُ قَبِيلٌ وَلَا تَسُدُّهَا الْأَغْنِيَا
أَوْ غَابِرُ سَبِيلٍ وَخَيْرُ عِبَادِ اللَّهِ مِنْ غَاذِمِينَ النِّقَمِ حَاذِرُهُ وَكَانَ اغْطَا أَوْلِيَايَهُ عِنْدَهُ
لِحَفِيهِ حَاذِرُهُ وَالسَّلَامُ رُفْعَةُ اسْتِمْلَاهَا مِنْهُ رَجُلٌ نَاسِحٌ وَكَانَ

دَبَّ لِبَعْضِ الْأُمَرَاءِ ثَابًا وَتَأَخَّرَتْ أَجْرُهُ

قَدْ حَاطَ الْعِلْمُ الْكَرِيمُ أَنَّ رِزْقَ النَّاسِ مِنْ قَطَرَاتِ الْقَلَمِ وَهِيَ ضَعِيفَةُ الْمَسِيلِ وَمِنْ طَلَبِ
الرِّزْقِ مِمَّا فَاتَهُ لَا يَسْتَلِمْ حَرَّ الْعَلِيلِ وَلَوْلَاهُ يَغْتَلِبُ نَفْلُهُ ذَهَبًا لِمَا فَالَ الْحَطْوَةُ الْوَاحِدَةُ
وَإِذَا سَعَتْ فِي الرِّزْقِ سَدَاءُ قَصْرٍ نَاعَدَتْ إِذَا لَمْ تَسْعَ الْأَنْدَةُ الْوَاحِدَةُ وَقَدْ نَظَرْنَا كَادُمُ
فِي مَعِيشَتِهِ فَلَمْ تَكُنْ لِلْعَوَزِ سَدَادٌ وَهِيَ مُسْتَفْرَّجَةٌ مِنَ الْعَقْدِ السَّوَادِ وَلَا يَكُونُ بَاضُ
الْعَنْشَرِ عَنْ سُوَادٍ وَلَوْلَا أَنْ سَارَكَ اللَّهُ فِي الْقَلِيلِ الْهَلَاكُ نَاسٌ كَثِيرٌ وَهَلْجَلُ الْمَالِ مِنْ
حِطِّ الْأَغْنِيَاءِ فَدَلَّ عَلَى الْبَرَكَةِ مِنْ حِطِّ الْفَقِيرِ وَقَدْ سَمِعَ الْخَزَاءُ السَّعْدَةَ دَابَّ الْمَذْذَبِ
فِي الْفَقْرِ وَلَمْ يَصْلِهِ مِنْ آخِرَتِهِ سَى وَكَانَ مَدَّةً لِنَحْيِهِ لَصُومُ لَصِقَ بِيَدِهِ لَا لِلتَّوَابِ وَلَمْ يَبْدُ
يَهَابُهُ حَتَّى كَادَ أَنْ يَكُونَ كَالِكِبَابِ وَعَلَى هَذَا فَإِنْ نَسَحَ لِلْوَلِيِّ شَيْئًا آخَرَ لِحَاجِ أَنْ تَرْقُبَ بِهِ
شَهْرَ رَمَضَانَ وَحَلَّ لَهُ زَمَنُ الشُّنَاءِ الَّذِي هُوَ اقْصَرُ الْأَرْصَانِ وَالسَّلَامُ

هَادٍ فِي الرِّبِيَّةِ
تَدْرِيسُ لِدَرْسِهِ جَدِيدُهُ

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ اللَّهَ بَعَثَ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ سَنَةٍ مِنْ مُخَدِّدًا
لَهَا دِينَهَا وَتَدْرِيسًا ذَلِكَ فِي دُورِ الْمَسْجِدِ الْحَلَالِيِّ وَبَعَثَ لَهَا مِنْ بَرَقِي فِي فَضْلِهِ إِلَى الدَّرَجَةِ
الْعَالِيَةِ وَهَذِهِ مَنَاسِلُهَا الْأَمْثَالُهَا وَوَرَحَتْ مِنْ مَرَبِ الْعِلْمِ بِرَجُلٍ جَلِيلٍ

دَوَاءٌ وَصَفَاءٌ وَكَلَامٌ وَأَوْجَابٌ وَأَسْئَلُ مَا وَجِبَ بَالِهَا

٣٨

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةَ لَأُجَاوِزُ صَلَاتِهِمْ إِذَا نَهَمَ الْعَبْدُ الْيَقُوتُ حَتَّى يَرْجِعَ وَأَمْرُهُ
 بَاتَتْ وَرُؤُوسُهَا عَلَهَا سَاخِطٌ وَأَمَامُ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ دَارُ هَوْنٍ وَمِمَّا يُؤْتَدُّ بِهِ أَنْ
 يَحْفَلُ لصلاته الرغائب وصلاته النصف من شعبان وصلاته الشرايح المستنونه
 في شهر رمضان فإن هذه سادات العادات وأسواق العبادات وللدن بالطلوع
 وطراوه وللشيطان مهاشماشه وضراوه والعمل الصالح مهاشماشه والاعتكاف
 والصغيرة من السيئات لا تسمى صغيرة وإنما تسمى كثره وكذلك تسمى بالأحفال
 لمصليات الاعتكاف التي هي مواسم الأعياد والناس في مواسمها أشد حرصا من الجمع
 التي هي مواسم الأعياد ولا تحرج بها أحد إلا وقد مرطبا وليس ثوبا فتييا وسرع
 إلى اللذة مجيئا فهو في تأهيه كالذي يؤدى فرضا لا نفلا وسب ذلك أنه يرك
 يوما واحدا لا يرى له في العام مثلا فإذا خرجت إلى هذه المصليات فذكر الناس
 بلحسن الإذكار وعمرهم مما يحب عليهم في ذبيحة الأصاحي وصدقة الإفطار ووفهم
 في العيد الأكبر إلى حج بيت الله الحرام والطل القوافل فما هنالك من نسب الحسنات
 ومحو الآثام وهذا مقام ترغيب فلا تنفع فيه بأمراض العبارات الخاطفة وإنما توفى ما
 سعت الرغبات العارضة ومن الرغبات الكالفة وعند ذلك فلا تترك ذكر بليبه
 ولا إهمام ولا مطاف ولا مقام ولا حشر ولا إهمار ولا سعي ولا اعتكاف والله تنفع
 بأقوالك تنفع السحاب وتفتح بها أبواب السماء إذا كانت أحوال عمرك مقفلة الأبواب

المين عيرقه فان ذلك يجري من الطيبه مجرى الطيب من الجيوب وينزل منها منير له
 احسنه من المكوب والدعوة للإمام العادل لا تجب عن الله لست تجوب ثم شئ ذلك
 بالدعاء لنا ونحن نؤمن ان نكون مقصودا على الاستغفار وطلب الغفران والنجاة من النار
 وان استكرهه من حبر الدنيا والاخرة فلا تحسن هذه الدار الابتلاء الدار وقد طيننا
 امر الصلوة ما ولىنا امر الخطابة وكما هم اراة نجدد قوما مالا وات لها عراة
 وسينال انما اوقات الصلوة بدارا ولا تأتيتها بدارا وان تسمى بها السكينة والوار
 ولا خير في صلاه لا نلزم لها سبنة ووقارا وكذلك فافعل في صلاه الجمعة فان اوقات
 فضلها متفاضلة في المنزلة واعظمها ثوابا ما كان في الساعة الاولى قال النبي صلى الله
 عليه وسلم اذا كان يوم الجمعة كان على كل باب من ابواب المسجد ملك يكتسبون الاول
 فالاول فاذا جلس الامام طوى الصحف وجاؤ يستمعون الذكر واذا استوت في
 محرابك قرأ القرآن الصوت الرحيم وقرأه كما انزله الرسول الكريم وعلى الرسول
 الكريم واعلم انك في مناجاة ربك فالزم له ادب الخ الكليم ومثل هذه التلاوة تليق القلوب
 القاسية وتندكر النفس الناسية وتدمع العيون الجاردة وتيقظ الاقدام
 الراقدة وحاب الله اسرع المواعظ رعبا ورهبا وهو الذي لم يبتئ المحن اذ
 سمعته ان قالوا اما سمعنا قرانا عجبا ونحن نرجو ان يجمع الله لك بين النفوس والبيان
 حتى تحظى بدجته العالم العايل فان لا يكون الرجل المفصول الذي تصح امامته
 مع وجود الفاضل واذا وصفت بهذه الصفة مكن من ام قوما فادونه ودا
 واوسعوه حمدا واثره ما لباقيات الصالحات التي هي خير ثوابا وخير امردا قال النبي

٣٧

بالصَّلوة جَامِعِهِ وَهِيَ الْإِنْقِصَابُ عَلَى يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَحَدُّهُ وَلَا يَزِيدُ صَاحِبَهَا عَلَى أَنْ يُكْرَمَ
 مَوْقِفَ الْقِيَامَةِ وَوَرْدَهُ وَاهْوَالَ الْمَوْتِ وَمَا يَعْدُهُ وَمَعَ ذَلِكَ فَلَا يَرَى فِيهَا إِلَّا لِسَانًا
 كَلِمَةً وَآذَانًا لِلْمَحْسَنِ وَجِدْقًا لِلدَّيْلَةِ وَقَدْ سَمِعَ لَهَا الزَّمَانُ بِوَاحِدٍ لَمْ يَسْمَعْ مِثْلَهُ
 فِي أَحَادِهِ وَأَعْطَى مِنَ الْيَمِينِ مَا إِذَا نَطَقَ بِهِ صَارَ سَيْفُهُ مِنْ حُسَادِهِ وَقَالَ الْمَنْبَرُ أَمَا أَوَّلُ مَنْ
 تَعَدَّى فِي السَّمَاءِ مِنْ أَسْرَاجِهَا لَا الْخَشَبُ مِنْ أَعْوَادِهِ وَهَوَاتِ أَيْهَا الْخَطِيبُ وَلَكِنْ وَقَدْ
 وَأَيَّنَا لَ الْخُطَابَةَ بِمَدِينَتِهِ وَلَكِنَّهُ وَهِيَ وَحْدَهُ مِنْ وَجْهِهِ الْبِلَادِ وَمَضَى عَظِيمٌ مَجْمُوعًا
 وَسَوَادًا وَنَاصَةً أَكْثَرَ مِنَ السَّوَادِ وَمَا فِيهِمْ الْأَذْوَعُ عِلْمٌ يُعَدُّ فِيهِ مِنَ الْأَعْلَامِ وَلَا يَعْجَمُ
 أَطْرُقُ فَصَاحَةٌ يَكُونُ فِيهَا مِنْ ذِي الْإِفْهَامِ وَكَلَّمَ جُلُوسًا تَحْتَكَ بِعَجَلٍ تَبَعُهُ وَرَمَدُ
 بَصَرِهِ وَسَمْعُهُ وَخَنَ نَعْلُكَ الْفَارِسُ الَّذِي يُعْطَى الْجَلْبَةَ جَرَاهَا وَقَوْلُكَ أَنْ وَرَأَى
 الْأُجْمَةَ مَا وَرَأَاهَا فَاسْتَفْتَحَ أَوَّلَ خُطْبَةٍ بِخُطْبَةٍ تُعَرِّبُ عَنْ تَقْلِيدِكَ وَتُوقِفُ
 رَأْيَانِي تَسْوِيدَكَ وَقَدْ وَصَّيْنَاكَ وَالْوَصَا مَا لَكَ شَيْءٌ وَمَلَأْنَا جَمِيعَهَا أَنْ يَكُونَ
 الصَّلَاةُ طَوِيلَةً وَالْخُطْبَةُ قَصِيرَةً قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ طَوَّلَ الصَّلَاةُ
 وَقَصَرَ الْخُطْبَةَ مَسْنَةً مِنْ فِتْنَةِ الرَّجُلِ وَخَيْرُ الصَّلَاةِ مَا شَفَعَ بِالْأَجَابِ وَالْخُشُوعِ
 وَأَطِيلَ فِيهِ مِنَ السُّجُودِ وَالرُّوْعِ وَخَيْرُ الْكَلَامِ مَا قَصُرَ مَسْنَاؤُهُ وَأَدْحَسْنَا وَدَخَلَ الْأَذْوَعُ
 مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسْأَلَ إِذَا وَقَدْ قِيلَ أَنْ كُلَّ عَلِيٍّ خَتَامُهُ مَا أَنْ كُلَّ عَقْدٍ نَظَامُهُ حَتَامُ
 هَذَا لَيْدِي أَنْ تَوْشَّحَ خُطْبَتَكَ بِالْذِّكْرِ لَا مِثْلَ الْوَمِينِ الَّذِي هُوَ خَلِيفَةُ اللَّهِ عَلَى
 خَلْقِهِ وَالْمَوْضُولُ حَقُّهُ حَقُّهُ وَالْمُسْتَحْرَجُ مِنْ عُنْصَرِ رَسُولِهِ الَّذِي وَضَعَ النُّورَ

صَبَّغَهُ صَغِيرَهُ وَأَرْجَوْهُ مِنَ النَّارِ أَنْ يَبْتَغِيَ الْبِكْرَةَ وَهُوَ حَقٌّ عَلَى أَنْ أَعُوذَهُ بِالنَّهَامِ
وَأَخْفَلَ لِمَقْدَمِهِ بِالْوَلَايِمِ وَأَصْدَقُ كَرَامِ الْمَالِ وَأَمَّا يَصْدَقُ الْكَرَامِ لِلْكَرَامِ وَلَسَا
فَصَصْتُ خَنَامَهُ عَنْ لِي مِنْ مَنَاجِدِ مَا عَنَ وَأَرَدْتُ أَنْ أَشْبِهَهُ فَلَمْ أَجِدْ فَرَفَعْتُهُ عَنِ الْكَافِ
وَكُنَّ وَقَدْ حَمَلْتُهُ مَعَ اخْوَتِهِ مُتَكِدِّرًا مِنَ الْوُجُوهِ الصَّبَاحِ وَمِثْلَهَا مَا سَمِعْتُ مِنْ رُؤَسَاءِ
الْأَمْسَاءِ وَالْأَصْبَاحِ وَالسَّلَامِ ٥

تَقْدِيمُ الْمَخْطُوبَةِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْكَامِلِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنَسَ الْقُلُوبَ بِذِكْرِهِ وَكَرَّ بِالْبَغْيَةِ نَفْسَهُ لِأَجْزَاءِ شُكْرِهِ وَهُوَ الْمُسْتَكْبَرُ
الَّذِي يَفْصِمُ مِنْ نَارِهِ رَدَّ أَكْبَرِهِ وَالْوَيْزَ الَّذِي مَلَكَهُ الْأَيْدِي بِشَفْعِ عَطَايِهِ وَوَرَّهَ وَالْمُنْعَالِي
عَنْ مَعْرِفَةِ الْعَارِفِينَ حَيْثُ هَالٍ وَمَا قَدَّرُوا وَاللَّهُ حَقُّ قَلْبِهِ ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِهِ
مُحَمَّدٍ الصَّادِعِ بِأَمْرِهِ وَالْعَاقِبِ الَّذِي لَمْ يَأْتِ عَلَى شَيْءٍ وَالْمَوْصُوفِ بِأَنَّهُ خَطِيبُ الْعَالَمِ
عِنْدَ حَشِيرِهِ وَالَّذِي قَالَ نَاسِيْدُ وَلِيْدَامَ لَا لَخْمِيْرِهِ وَعَلَى الْوَلِيِّ وَصَحْبِهِ الَّذِينَ مِنْهُمْ مَنْ اتَّفَقَ
عَلَيْهِ فِي عَشِيرِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ فُرِثَتْ الْفُتُوحُ الْإِسْلَامِيَّةُ بِعَصْرِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ جُلِيَ لَهُ جَرَّ الصَّغْفِ
مِنْ أَجْرِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ فَضَّلَهُ اللَّهُ بِفَضِيلِهِ نَسَبِهِ وَصَهْرِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ أَوَاهُ وَذَتَتْ عَنْهُ
وَقَامَ بِبَصَرِهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ ذُوْأَبَةَ الْمَبْرُورَةِ طَائِفَةٌ وَحُطَّةٌ نَارِيحَةٌ وَهِيَ عُصْنٌ
مِنَ الْأَغْصَانِ لَا مَرْنَةَ الْأَجْمَامَةِ صَاحِبَةٍ وَلَا شَكَّ أَنَّهَا الْمَرْقِي الْمَعْدِي وَالْحَاجِبُ الشَّدِيدُ
وَلِذَلِكَ قُرِئَتْ رُفْعَتُهَا مَقْعَعَةً حَامٍ الْبَرْدِ وَشَرَامَا تَعَالَاهَا الْفُصْحَاءُ فَالْقَوْمُ
الْعَنَى حَمْرًا وَلَمْ يَعْمَلْ أَحَدٌ مِنْهُمَا مِنْ نَفْسَاحَتِي أَنْزَلَهُ الْحَجْلُ مُخَدَّرًا وَقَدْ كَانَتْ
الزَّمَنُ الْقَدِيمُ مُرْصَدَةً لِمَا يَحْدُثُ مِنَ الْخَطُوبِ الرَّابِعَةِ وَكَلِمَاتُهَا مِنْهَا كَادَتْ تُؤَدِّي بِالْهَلَاكِ

سألا من خطبهم فيهم

٣٩٨

حَبِيبِي وَتَطْمَحُ الْيُوعَيْنِي وَيَسْعُرُ لَذَّاهُ صَدْرِي وَقَدْ مَلَائَتْهُ جَوْهَرُ الْحَيَاءِ وَمَا
 سِوَاهُ فَإِنَّهُ عَرَضٌ وَكَأَنَّهُ لَيْسَ عَنْهُ عَوَضٌ فَهَذَا لَيْسَ عَنْ سَيِّدِنَا عَوَضٌ وَلَا بَدَلُهُمَا
 مِنْ بَشَرِ صِفَاتِهِ وَوَسْمِهِ بِسْمَاتِهِ وَأَحْسَنُ الْقَوْلِ مَا إِذَا صَلَحَ سَمْعًا فَأَبْلَغُ بِالْأَصَاتِ
 وَيَقِيلُ لَهُ الْأَطْرَافُ وَهُوَ الْحَظِيُّ لَدَى السُّمُوسِ وَالْأُمُتَارِ وَالْمُعْتَذِرِ الْيَهَنِّ عَنْ الذُّبُورِ
 مِنْ غَيْرِ اعْتِدَارٍ وَالَّذِي يُقَدِّمُهُ وَهُوَ قَلِيلُ الْإِحْقَالِ وَخَفِضَ لَهُ وَهُوَ كَثِيرُ الْإِسْتِكْبَارِ
 وَلَقَدْ لَسْتُهُ فَهَانَ ثَوْبًا بِالْكَالِ شِيَابٍ وَوَجَدْتُهُ مُطِيبًا مِنْ غَيْرِ طِيبٍ وَمُدْهَبًا
 مِنْ غَيْرِ إِذْ هَابٍ وَلَوْ دَامَ لِمَا كَانَ مَأُولَ الصُّحْبَةِ إِذَا مَلَتْ صُحْبَةُ الْعَصَابِ وَلَمْ يَرْقُبْهُ
 ثَوْبٌ بَعْدَكَ عَلَى شَرَفِهِ وَيُسَمِّحُ بِإِنْدَالِهِ عَلَى الْيَاسِ مِنْ خَلْفِهِ فَمَا اسْفَعَا عَلَيْهِ وَهُوَ
 الشَّرِيفُ الْمُهَانُ وَالْمَلْبُوسُ الَّذِي يُصَانُ غَيْرُهُ وَهُوَ لَا يُصَانُ عَلَى أَنَّهُ لَوْ أَمْلَكَ لَادْخُرَ
 ادْخَارِ الْعَنَادِ وَلَمْ يُلْبَسِ إِلَّا مَوَاسِمُ الْاعْتَادِ وَبِأَعْيُنِ النَّاسِ يَفْعَلُوا عَلَى التَّعَرُّيْ
 مُصَابِيهِ وَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّهُ اعْتَرَى عَلَى الْمَفْجُوعِ مِنْ قُدْرَةِ جَابِيهِ وَإِذَا مَضَى مَضَى الْحَيَاءِ
 مَعَهُ غَيْرَ أَنَّهُ سَقَدَ مَهَالِي سَكْنِي تَرَابِهِ وَلَا شَدَّ أَنْ لِلنَّاسِ مَوْتَيْنِ مَوْتَهُ الشَّيَابِ
 وَمَوْتُهُ الْأَجْسَادِ وَمَا أَحَدُهُمَا بِأَعْظَمَ مِنَ الْآخَرِ فِي أَلَمِ الْأَفْقَادِ وَقَدْ أُشِيرَ عَلَى
 بَعْضِ غَيْبِهِ فَوَجَدْتُهُمَا مِمَّا يَسْتَارِعُ إِلَيْهَا التَّغْيِيرُ وَلَا يَخْفَى مَا يَهَامُ مِنَ التَّرْوِيرِ وَلَا بَعْضُهُ
 أَبْقَى مِنْ لَفَاسِدِنَا فَانْهَالَاجْتَاجُ إِلَى التَّجْدِيدِ نَعْدَا الْإِخْلَاقَ وَهِيَ بَامَةٌ مَا بَقِيَتْ
 مَدَّةُ التَّلَاقِ وَأَحْسَنُ مَا مَهَالِي لِإِجْمَاعِهَا عَقْلًا وَفَاهَا هِيَ مَحْضُ السُّرُورِ الَّذِي
 يُعِيدُ نَهَارَ الشَّيْبِ لِلْأَوَّلِ الزَّمَانِ نَهَارًا وَقَدْ وَصَلَنِي الْأَرْكَانُ فَقُلْتُ هَذِهِ

عَلَى حِدِّهِ وَإِنْ مَضَى مَسَامِي الْجِدْمَةِ مَضَى السَّيْفِ فِي يَدِهِ وَأَنْ يَسْبِقَ غَايِبُ السَّكْرِ سَبَقَ
الْجَوَادِ إِذَا اسْتَوَى عَلَى أَمْدِهِ وَقَدْ كَانَ بِذَلِكَ كُلِّهِ عَارِفًا وَعَلَيْهِ عَافِيَا وَهُوَ الْأَنْسَرُ بِدُ
مَنْهُ اسْتِرَازَةُ الْبَصِيرِ وَالْتَعْلِيمِ وَيَنْتَهِي إِلَى الْغَايِبِ مِنْ عَرَفَتِهِ الْمَنَارِلُ دَلَالَةُ تَعْوِذِهِ
كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ وَمِثْلُ قَوْلِهِ تَعَالَى ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَشْكُرَ أَمْ أَكْفُرُ
وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِي كَرِيمٌ ٥ وَالسَّلَامُ

هـ ————— دَبَّه إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ يُضْمَنُ

ذِكْرُ الْأَشْوَاقِ وَقَدْ عَرَضَ فِيهِ ذِكْرُ الشَّيْبِ

رَفَعَ اللَّهُ قَدْرَ سِدْنَا وَجَعَلَ رَغْبَةً مَا فُوسًا وَحِطَّةً مُنْفُوسًا وَقَسَمَ الزَّمَانُ بِمَعْمُورِ
أَعْدَائِهِ نَعْمَ وَنُورِ وَشَرَفَ فِعْلُهُ وَنَفْسَهُ إِذَا بَانَ لِلنَّاسِ أَيْضًا الْوُفُوسَا وَزَرَهُ سِحْيَةً
إِخَابَهُ عَنِ الْمَلِكِ حَتَّى لَا يُفْثَلَ أَنَّهُ مِنْ نَفَقَةِ قَوْمِ مُوسَى قَدْ ضَمِنَتْ هَذَا الْكِتَابُ مِنَ الْأَشْوَاقِ مَا لَمْ
تَأْتِ فِي نَسِيبِ الْأَشْعَارِ وَلَا فِي هَدْيِ الْأَطْيَارِ وَلَا فِي حَدِيثِ الْأَسْمَارِ وَمَنْ مَلَكَ مِثْلُ
مُودِّي حَتَّى يَشْنَأَ مِثْلَ أَشْنِيَا فِي أَوْ مَلَكَ مِثْلَ فُلِي حَتَّى يَسْتَنْطِقَهُ مِثْلَ اسْتِنَاطِيٍّ وَقَدْ صَحَّ
وَلَيْسَ لِي مِنَ الْعَبَثِ إِلَّا مَا أُصْرِفُهُ فِي أَمَانٍ تُنَاجِيْنِي وَأُنَاجِيَهَا وَأَزْنَعُهَا مِنْ رُوحِ اللَّهِ الَّذِي
تَغَيَّرَتْ بَعْدَاتِ الْأَشْيَاءِ مِنْ يَدِ رَاجِحَتِهَا وَهِيَ عِنْدِي لَأَوْ قَاتِ السُّرُورِ عَلَامَةٌ وَلَنْ يَقِيلَ
أَنْ مَثَلًا مَآبِي مِنْ سَعْدِي قُلْتُ وَلَا كَرَامَةٍ وَمِنْ تِلْكَ مَا يَرُدُّ مِنْ حَابِ تَعْدَاكِابِ
وَأَنْ أَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ السُّطُورِ الْمُوَدَّعَةِ فِي أَشْيَائِهَا فَالَهَا وَاجِدُ فِي الْحِسَابِ وَالْكِبَرِ
هَذَا الْمَقَامَ لَا أَرَى إِلَّا تَعَبَ الْعَقِيلِ وَإِيَّيْ نَحْبِ تَرَوِي غُلَّتُهُ مِنْ مَتَابَعَةِ الشِّمِّ وَالْقَبِيلِ
وَلَسْتُ أَشْوَاقِي لِمَنْ سَدَّهَا إِلَّا كَأَشْوَاقِي إِلَى رِيحَانِ عَمْرِي وَهُوَ الَّذِي بَلَغَتْ حُجُوهُ هَذِهِ

٣٦

وَلَوْلَا شَرُّهُ إِخْوَانُهَا عِنْدَهُ لَعَسَّهَا تَعْنِسُ الْإِبْكَارُ وَقَالَ هَذِهِ دَجْرُهُ شَرَفٌ تُصَانُ
لِصَانَةِ الْأَذْخَارِ وَهُوَ الْأَنْ مِنْ مُدَاوِمَةِ لِسَانِهَا فِي أَمَامِ ضَاكِرَةِ الْمُبَاسِمِ مُتَّصِلَةِ الْوَاسِمِ
مُعَلِّمَةِ الْجَوَاشِي وَالْأَطْرَافِ مِمَّنْ كُلُّهَا مَعَالِمٌ وَقَدْ زَنَدَى عَلَيْهَا بِأَخِيهَا فِي رَوْعِهِ أَشْرَاقِهِ
لَا فِي نَسَبِ اغْرَاقِهِ وَهُوَ الَّذِي كَرَّمَ أُمَّتًا وَأَبَا وَدُعَى الْأَخْضَرِ لَوْنًا وَالْأَبْيَضِ اسْمًا وَالْأَخْمَرِ
حَلَبًا وَهُوَ يَنْدَلِقُ مِنَ الْعَمْدِ لِمُضَايَاةِ وَنُسْتِهِ بِلسَانِ الْحَبِيبِ فِي انْتِصَابِهِ لَا يَسْتَعِيدُ فِي
انْتِصَابِهِ وَالْحَسَنُ مِنْ ذَلِكَ أَنَّهُ زَادَ صِفَاتِ الْأَعْلَى قَدَمَ عُمُودِهِ وَبَرَزَ صَفْحَتَهُ نَمَلًا
عِبْرَانَهُ لَا يَدْخُلُ سِكَكِهِ لِحُوفِ سُلَّمَانِ وَجُنُودِهِ وَمِيلًا ذَلِكَ أَنَّهُ رَفَعَ هَذِهِ الْحِمْلَةَ
وَذَلِكَ الذَّلِيلَ عَلَى مَطْمَعِهِ دَرَمِ الْأَحْسَابِ مُسْتَنْجِحٍ مِنَ الرِّيحِ وَالسَّحَابِ يَرْتَفِعُ وَلَيْسَ يَكْلِمُ
وَيُدْعَى بِسُطْحَانٍ وَلَيْسَ يَرْجِمُ وَلَهُ مِنْ آدَابِ الرِّيَاضَةِ مَا يَكْفِيهِ أَدَبُ الْعِزَّانِ الشَّكِيمِ
وَقَدْ صَافَتْ غُرَّتُهُ فِي ذُهُمِهِ إِهَابَهُ فَمَثَلُ كَوْكَبٍ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ الْبَهِيمِ وَلَا تَسْمَحُ
بِمِثْلِهِ إِلَّا نَفْسُ مَوْلَانَا الَّتِي تُبَيِّنُ الْحَيَادَ فِي مَوَاقِفِ نَوَالِهَا مَا يُقْبِنُهَا فِي مَوَاقِفِ قَالِهَا
مِمَّنْ يَقُودُ الْأَمَالَ خَلْفَهَا قَوْدَ الْجَنَابِ وَيُتَدَنِّي الْحُودَ وَهُوَ عِنْدَ غَيْرِهَا مِنَ الْأَبَاعِدِ
وَيُقْبِي الْمَالَ وَهُوَ إِلَى غَيْرِهَا مِنَ الْجَنَابِ وَلَا خَافُ الْمُلُوكَ إِلَّا أَنْ تُعَدِّدَهُ بِسِمَاكِهِ
أَخْلَاقُهَا عِبْرَانَهُ قَدْ وَثِقَ خَلْفُهَا الْجَمِيلُ فَلَا يُبَالِي إِذَا انْفَقَ مِنْ أَنْفَاقِهَا وَلَا يَمُتَنِّي
مِنْ ذَلِكَ الْأَهْذَى الْخَلْعَةُ الشَّرِيفَةُ فَاتَّهَمَ لَا يَدْخُلُ فِي حُكْمِ الْأَيْتَارِ وَالْعُدُدِ فِي مَعْمَا
وَاضِحٌ إِذَا انْسَدَّتْ وَجْهُهُ الْأَعْدَارُ وَقَدْ أَشَارَتْ إِلَيْهِ إِشَارَةً تُعْلَمُ مِنْ قَوَى ظَاهِرِهَا
وَلَا تَعْمَلُ لَهَا الْأَمْنُ هُوَ مِنْ رِيَابِهَا وَهُوَ لَنْ يَسْبَغَ الْوَلَاءَ عَلَى قَلْبِهِ اسْبَاطُ اللَّسَانِ

وَعُطِفَ مَشْنُهُ فَصَارَ أَحْسَنَ مِنْ خَيَالِ الْإِنْبَاضِ وَنُظَارِيهِ فَرَأَى مَاءً لَيْسَ لِي فِي جِلْحِ مِر
 نَارٍ وَاشْتَبَهَ عَلَى النَّاطِرِ هُوَ وَغَدُهُ فَلَمْ يُدْرِكْهُمَا صَاحِبُ الْغَيْدِ وَالْغَرَارِ وَمِصْفَاهُ
 أَنْ الْمَضَارِبَ لَدَيْهِ مَعْتَابِلٌ وَأَنْ قَدَّمَ الْأَيَّامَ لَغَيْرِهِ أَصْدَأُ وَهُوَ لَهُ صَيَاقِلٌ وَأَنْ النَّصْرَ
 مَكْتُوبٌ عَلَى صَفْحَتِهِ فَلَا يُفَارِقُهُ فِي مُشْهَدٍ مِنَ الْمَشَاهِدِ وَلَا فِي مَنْزِلٍ مِنَ الْمَنَازِلِ وَلَسَ
 ذَلِكَ إِلَّا لِمَصَاحَتِهِ مَوْلَانَا الَّتِي قَدَفَتْ نَارَهَا عَلَى أَثَارِهِ فَالْمُهَاسِبُ نَصْرُهُ وَاللَّ
 هِنْدُ نَسْبُ نَجَارِهِ وَرَجْوَانُ يَكُونُ الْمَمْلُوكُ كَيْمَاكَ مِنْ خُرْشَتِهِ فِي هَذَا الْمَقَامِ وَلَا تَشْدَانُ
 السَّيْفُ حَقًّا لَا يَقُومُ بِهِ بَعْضُ الْحَقْوَامِ وَهَذِهِ أَمِينُهُ سَطْرُهَا الْقَلَمُ هَمَاسُطْرُ وَحَاتِ هِيَ
 وَالْأَسْحَاقُ عَلَى قَدَرٍ قَدْ قَالَ الْكَاسِدَانُ مَهَانَةً بِاللَّطُورِ يَمِيلُ إِلَى الطُّورِ هَاهُنَا
 مِنْ تَعْجِيفِ الْوَطَرِ وَالسَّلَامِ

هَام — أَخْرَجَ الْمَعْنَى لَهُ حَوَالِي عَرَابٍ
 وَرَدْنَهُ وَمَعَهُ طَعْنٌ وَسِفٌّ وَفَرَسٌ

أَدَامَ اللَّهُ أَمَامَ مَوْلَانَا وَلَا زَالَ حَنَانُهُ بِالْعِزِّ مَالُوفًا وَصَرَفَ الْحَوَادِثَ عَنْ بَوَابِهِ
 مَصْرُوفًا وَخَوَالِدَ النِّعَمِ بِهِ خَالِفَةً إِذَا دَابَتْ عَنْ غَيْرِهِ خُلُوفًا وَلَا رَحَ امْنَالٍ يَقْصُرُ حِي
 لَا تَرَى نَجْمًا لَمْلَمَةً أَفُولًا وَلَا شَمْسًا بَهَارَهُ دُفُوفًا أَحْسَنَ لِبَاسِ الْكَرِيمِ مَا رَأَى عَلَى خَدَمِهِ
 وَعَبِيدِهِ وَاعْتَصَصَ عَنْهُ لِبَاسُ حَزَلٍ لَا يَقْنِي عَنْ حَبِيدِهِ وَهَذِهِ مَكْرَمَةٌ لَهَا عَلَى الْمَكَارِمِ
 تَسْطُرُ الْأَمْرِ وَهِيَ السُّنَّةُ الْبَيَّضَاءُ الَّتِي تَنَامُهَا مَوْلَانَا وَبَدَا لَهَا أَنْ أَيْ صُفْرَةٍ
 وَقَدْ وَصَلَتْ بِذَلِكَ الْأَنْعَامِ إِلَى الْمَمْلُوكِ خَلْعُهُ وَصَلَتْ جِلْدُهُ قَالَتْ حَقٌّ السَّالِمِينَ
 رَحْلَةً وَمَا نَقُولُ إِلَّا أَنَّهُ لَسَتْ حَلَّةٌ مِنَ الْمَنَاقِبِ وَبَلَعَتْ بِهِ سَاوَالِ الْمَطَالِ
 قَاعِلَتُهُ أَنْ لَهُ مِنَ الْمَكَانَةِ مَا خَلَفَهُ هُوَ حَاضِرٌ غَيْرُ حَاضِرٍ وَنَحْنُ غَيْرُ غَائِبٍ

٣٤

أَوَّلِهَا إِذَا دَانَتْ لَغَيْرِهَا مِنْ غَرَابِهَا الْعَطَا لَا تَنْظُرُ إِلَى قِيمَةِ أَعْيَانِهَا وَلَتَنْظُرُ
 إِلَى شَرَفِ مَكَانِهَا قُرْبَتْ قَلِيلٌ مِنْهَا لَا يَبْلُغُ الْكَثْرُ إِلَى أَمْدِهِ وَهَذَا لَنْ لَا يَسُخَّرَ الْخَلْعُ
 اسْتَيْ مِنْ الْمَالِ عَلَى كَثْرَةِ عَدُوِّهِ وَرِقَابُ الْأَحْرَارِ تَمْلِكُ بِوَجَاهِهِ الْأَكْرَامُ لَا مَوَاهِبِ
 الْأَنْعَامِ وَقَدْ اسْمَلَكَ مَوْلَانَا رَقَبَهُ الْمَمْلُوكِ بِهَذَا التَّمَنِّي فَاصْصَحْتُ بِهِ كَالْيَدِ غَيْرُهُ
 يَرَاهُ مِنَ الْإِيمَانِ الرِّخِيصِ وَهُوَ رَاهُ مِنَ الْإِيمَانِ الْعَالِيَةِ وَحَتَانَهُ الْأَرْضُ طَعْمُهُ سَمَلَتُهُ
 حُسْنُهَا وَاحْسَانُهَا وَاعْلَمْتُهُ أَنَّهُ فِي اقْتِرَابِ الْخِدْمَةِ مَمْنَزِلُهُ عَمَارِهَا أَوْ مَمْنَزِلُهُ سَلَامِهَا
 وَلَا يَزِيدُ مَنِّيهِ عَنْ مَطَاوِلِ السَّمَاءِ وَقَدْ ارْتَدَى مِنْ فُجْرَها بَطَايِلُهُ وَلَا ائْتَمَّ عَلَيْهِ وَقَدْ
 جَرَّدَ لَهَا خَلَاةً إِذَا دَانَ ذَلِكَ ائْتَمَّ عَلَى قَائِلِهِ وَمَا تَوَسَّعَ فِيهَا أَنْ يَنْزِلَ الْوُجُوهُ وَتَنْزِلَ
 مَنَاقِبُ مُرْسَلِهَا وَفَاقًا وَهَذَا الْأَتَاوَلَةُ الْأَمِنْ حَمَلُ الْمَعَانِي عَلَى إِخْوَانِهَا اسْتِشْقَاقًا
 فَاحْضَرُهَا مِنْ بَصَرِهِ مَنَاجِحَهُ وَاحْمَرُّهَا مِنْ دَمِ ذِبَاحِهِ وَابْيَضُّهَا مِنْ صَحِيْفَةِ الْحَيَاةِ
 أَوْ مِنْ غُرُورِ مَدَاجِحِهِ وَهَذَا التَّمَنِّي لَا يَصِحُّ إِلَّا خَلَعَ مَوْلَانَا وَمَنَاقِبُهُ وَالْخَوَاطِرُ
 لَا تُغَيَّرُ فِي نَتَائِجِهَا إِلَّا مَا يَسْتَحِقُّ لَهُ مِنْ غَرَابِهِ وَلَمَّا تَقَصَّصَ الْمَمْلُوكُ رَمَقَهُ الْعَوْنِ
 مِنْ صَدِيقٍ أَوْ سَعَتْ لِسَانَهُ حَمْدًا وَعَدُوًّا مَلَأَتْ ضُلُوعَهُ غَيْطًا وَحَقْدًا وَقَدْ زَادَهَا
 بَهَاءً أَنَّهُمَا قُرْبَتْ بِسَيِّفٍ نَزْدَتْ أَيْدِيهِ وَسَمِيهَا وَتَمَثَّلَ مِنْ قُوَّاهَا وَمِنْصَافًا
 إِلَى رَحْمَتِهَا وَآكْرَمُ الْمَلَائِكَةِ مَا ارْتَدَى عَلَيْهِ بَدَوَاتِ الْأَعْيَادِ وَانْقَسَى مِنْهَا حُسْنَانِي
 الْعَيْنِ وَمَهَابَةٌ فِي الْفُؤَادِ وَلَقَدْ هَزَّ هَذَا السَّفُّ فُوجِدَ وَدَعَا مِنَ الْوَقَائِدِ الْغَضَائِرِ

هَرَمِهِ وَمَنْ عَجِبَ شَأْنَهُمَا أَنْ الصُّغْرَى وَلَدَهَا الْآبُ فِي شَبَابِهِ وَوَلَدَ الْكُبْرَى فِي
 هَرَمِهِ وَهَاهُنَا اللَّهُ لَسْتُ لَهَا بَلَتْ فِي النَّسَبِ وَلِئِنَّهَا أُمُّ الْهَوِّ وَالطَّرَبِ وَفِي
 يَدِهَا عُودٌ وَقَدْ هَمَّتْهُ إِلَى صَدْرِهَا وَجَنَّتْ عَلَيْهِ بَحْرُهَا وَهُوَ كَالْطِفْلِ فِي بَيْتِهَا
 لَا فِي أَرْضِهَا وَلَوْ أَنَّ نَعْرُوسَ الْمُتَذِيبِ لَا لِلنَّادِبِ وَعِنْدَ ذَلِكَ سَطْوُ اللِّسَانِ
 الْفَصِيحِ وَاللِّحْيُ الْعَرَبِ وَأَذَانُهَا إِلَى هَذَا الْمَجْلِسِ وَجِدَامُهَا لَا لُشَانَ نَقِصَهُ وَكَادَ
 لَسَمِيغَةُ الطَّرَبِ حَتَّى يَأْخُذَ رَقِصَهُ وَلَا يُعْزِزُهُ الْإِحْضَارُ سَيِّدَنَا مِنْ حَضَرٍ وَحَمْدِ
 نَعَالٍ هَذِهِ كَوَالِبُ قَدْ طَلَعَ بَيْنَهَا الْقَمَرُ فَإِذَا الْعَمُ بِذَلِكَ فَقَدْ تَمَّ الْفَرْحُ وَكَدَّ ار
 الْعَدَجُ وَتَسَمَّلَ لَنَا الْأَمَلُ الْمُفْتَرَحُ وَلَوْ لَا التَّطَلُّعُ إِلَى سُرْعَةِ حُضُورِهِ لَا طَبِيلَ
 فِي هَذَا الْمَكُوبِ وَذُرْ مِنْ أَصْنَافِ اللَّذَاتِ مَا لَسَ مَكْذُوبٌ وَالسَّلَامُ
 فِي هَذِهِ مِنَ الْمَعْنَى الْعَرَبِ إِنِّي وَلَتِ أَنْ الصُّغْرَى مِنَ الْإِحْيَانِ وَلَدَهَا الْآبُ فِي شَبَابِهِ
 وَوَلَدَ الْكُبْرَى فِي هَرَمِهِ وَهَذَا خِلَافُ الْمَعْمُودِ فَإِنَّهُ سَعَى أَنْ يَكُونَ الْكُبْرَى فِي شَبَابِهِ وَالصُّغْرَى فِي هَرَمِهِ

هـ ————— هـ إِلَى بَعْضِ الْمَوْلُودِ

حَوَاتِ هَابِ وَرَكَعَهُ وَمَعْظَمَهُ وَسَيْفِ

خَلَدَ اللَّهُ دَوْلَةَ مَوْلَانَا وَسَطَّ طَمَنُهَا فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَعَارِبِهَا وَحَمَلُ الْإِمَامِ لَهَا
 ذُلُومًا مَشْنِيًا وَمَنَادِيهَا وَمَثَلُهَا الْحُسْنَاءُ وَمَسَاعِدُهَا عَلَى رَأْسِهَا وَحَمَلُ لِسَانِ
 الدَّهْرِ مِنْ خَطَايَاهَا وَأَحَارَ لِمَعَالِي مِنْ خَوَاطِئِهَا وَفَضَى لِعَرَابِ السَّعَادَةِ أَنْ يَكُونَ مِنْ (وَأَنَّهُ)

٣٣

وَمِنَ الْعَجَبِ أَنْ يَكُونَ هَذِهِ الشَّكَاوَةُ الْعَارِضَةُ مُخَالَفَةً لِشِبْهِهِ بِذَلِكَ وَلَيْسَ لِي شَيْءٌ
 مِنْ عَوَائِدِ شَيْئِهِ حَتَّى يَمْتَلِئَ الْأَلْتِمُ بِمِثْلِهِ وَلَوْ شَعَرْتُ بِهِ لَا رَسَلْتُ إِلَيْهِ مِنْ دُعَايِ
 رَوْحِهِ لَوْ أَنَّ هِيَ وَالسَّفَاعَةُ عَلَى مَعَادٍ وَمَصَانِعِ الطَّبِّ إِنَّمَا هِيَ مَعَاجِلَةُ الْأَضْدَادِ بِالْأَضْدَادِ
 وَأَذَا هَذَا الْأَلْمُ حَرَامٌ مُوقَدٌّ وَالْدُّعَاءُ بَرْدٌ أَوْ سَلَامٌ فَإِنَّهُ يَطْفِئُ مِنْ ذَلِكَ الْأَتَقَادِ وَلَيْسَ
 فَاتِنِي إِنْ رَسَلْتُ هَذَا أَوْ لَا فَإِنِّي أَسْتَأْنِفُهُ مَا نَسَبُ لِمَا سَبَّحَ عَلَى الْحُسْنِ دَائِمًا وَأَنْ
 سَوَى مِنْ مَزَاجِهِ الْكَرَمِ وَيَعْرِضُهُ حَتَّى لَا يَرَالِ هَذَا سَلَامًا كَمَا لَمْ يَزَلْ ذَاكَ سَلَامًا وَلِلَّهِ

وَهَذِهِ أَرْبَعَةٌ لَيْسَ فِي مَعْنَى وَاحِدٍ وَقَدْ تَصَمَّنْتُ مِنْهَا مَقْصِدًا غَيْرَ
 الْمَقْصِدِ الَّذِي يَضْمَنُهُ الْآخَرُونَ وَمَا اسْتَفْرَحَ مِنْ هَذَا الْمَقْصِدِ مَا
 انْشَاءهُ مِنْ ذَلِكَ الْخُرَى رَوْحُهُ اسْمُهَا هَامَنُهُ نَعَضُ الْإِخْوَانِ
 لِنِسْبَتِهَا إِلَى صَدِّيقِهِ مَدْعُوهُ إِلَيْهِ وَوَرْدُ طَعَامٍ طَمَحَ بِمَا الْحَصْرُ وَذَكَرَ الْخَيْرُ
 مِنَ الْإِيمَانِ مَا يَكُونُ لِلْعَرْضِ قُرَّةً وَفِي الْعَرْضِ غُرَّةً وَإِذَا طَهَّرَهُ عُدَّ مِنْ أَمَامِ خَدِّ النَّعِيمِ
 وَحَبَّ مِنَ الْمَلَاذِ الدَّهْرُ بَاهٌ وَهُوَ الْعَقِيمُ وَهَذَا نَوْمٌ دَالِزِي وَصَفْنَهُ وَمَا عَرَفَ طَعْمَ
 إِجْبَاهِهِ حَتَّى عَرَفْنَهُ وَقَدْ ضَمَّ الْإِخْوَانُ مِنْهُ طَلْسُ كَرَمٍ مَحْتَرَّةً وَرَاقَ سَطْرُهُ هَوَاهُ سَلَكُ الْهَرَمِ
 أَوْ كَسَبُ الْقَصِيدِ وَلَمْ يَأْتِ شَاوَنُ مِنْهُ وَلَدَى اللَّذَّةِ مَزِيدٌ وَقَدْ لَعَنَهُ اخْتِلَانُ سَوَامَانَ
 بِمَشْرِيقِ الْبَلَدِ وَمَطْعَمِهِ هَذِهِ مَمْنَحُ الْقَلْبِ لَطَائِفِ سُورِهِ وَهَذِهِ مَجْدُ الْجَمْعِ عَلَى اتِّقَادِ

أطالته الكتاب عواده ولولا ذلك لفرقت خاطري نزفاً ولم أترك من أساليب العلم
حزفاً ومع هذا فقد شوب القليل مناب الكثير ولسان الود صدق ولا علة للبعين

دام — سمع عن نفسه إلى بعض الأهل

سمعه بمره من مرض وكان مرض بالقوى الخ

لهنك البرمات تالمه فالأجزة عقب ذاك الشكو والوصب

الأحسن من هذا القول أن نورد على مدوح من ملاح أو على أخ صالح من أخ صالح
وقد أوردته على المجلس السامي صرّف الله السوء عن جنابه ومنعه من العزم بجنابه
وسرته العلماء التي هي من أشرابه وحل خبرته فيما يجب حتى جمع له من أشراره
وتوابعه ولا أرى العذر وقته إلا ما يغض من طرفة ويخض من صوته ويقوض
من أطنابه وداني هذا قد مضى بحق الهناء وما مضى وذال لي أوردته
عند ورود العافية وأخلت بالعبادة عند المرض فانا في أحد الحالين قاييم
مقام الاعتذار وفي الآخر مخفّل أحفال من ملكته هبة الاستشارة
ولله سبحانه عاد ذكرهم بما هدته لهم من الإلم وحل ذلك محسوساً
عليهم من بعد علمهم إذا حلفت مراتب النعم ثم سلقون هديته هذه بالسكرك
ربد في التعمير وكفرت بهنات الذنوب المخاضة إلى التكفير ويعني ما لا يغنيه
الطبيب من علاجه الذي يأتي فيه ملاحظته التدبير والمجلس لراي أطها سكر الله
كل الأحوال وهو خرة في زمن الصحة وقد آوة في زمن الاعتلال

٣٢

وَحَمَاهُ مِنْ مَدَارِهِ الْجَرَجِ الْأَزْلَمَ وَأَطَالَ نَفَاهُ إِطَالَةً لَا مَلَّ مَعَهَا وَلَا يَسَامُ
 وَرَدَّ عَلَى خَيْرِ مَرْضَةٍ فَلَمَّا أَمَّا الْمَرِيضُ دُونَهُ وَصَنُرْتُ لَهُ طَهُورَ الظَّنِّ وَطُورَهُ الْأَ
 انِ الْفَالِ الَّذِي وَجَدْتُهُ فِي دَهَابِ اللَّهِ أَسَدَ رَفِيقِي وَخَفِيفَ شَرِيكِ وَرَجَحَ حَائِبَ
 مَا أَرَجُو عَلَى مَا أَتَقَى وَدَنَايَ هَذَا دَسِيرَتِهِ اللَّهُ مَسِيرَ الْعَجَلَانِ وَكَذَا لَا عَجَابَ لَهُ
 أَنْ يَتَرَكَ مِنْهُ مَوْضِعَ الْعُنْوَانِ وَأَمَرْتُ حَامِلَتَهُ أَنْ يُدِيحَ سَاطَ الْمَرَاكِحِ دَرَجًا وَأَنْ
 يَجْعَلَ أَرْضَهُ نُورًا أَوْ سَجًّا وَلَوْ أَتَمَكَّنَنِي مَعَ ذَلِكَ لَوَصَلْتُ جَنَاحِي بِجَاحِ طَائِرٍ
 وَلَمْ أَقْنَعْ حَائِبَ سَائِرٍ وَمَا أَقُولُ إِلَّا أَنَّ هَذَا الْمَرِيضَ حَازَ فِي حِكْمِهِ وَأَخْطَأَ فِي رَمْيِ
 سَمِّهِ وَجَهِلَ الْمَمْلَكَةَ بَيْنَ عَرَضِ الْمَرَّةِ وَجَسْمِهِ وَإِذَا هُوَ أَحَدُهُمَا مَحْمِيًّا مِنْ شُجُوبِ
 الْأَعْرَاضِ الْوَاصِبَةِ وَعَلَى هَذَا أَكْفَيْتُكَ بِالْمَجْلِسِ الْمَامِّ الْمَخَالِفِ وَأَمَرْتُ فِيهِ
 الذَّنْبَ الَّذِي لَمْ يَكُنْ لِمَثَلِهِ مُقَارِفٌ لَكِنْ قَدْ رَأَيْتُ لَهُ مَا وَبَّيْلًا يَبْضَعُ بَيَانُهُ وَلَا يُبْرَدُ
 بِرَهَائِهِ وَذَلِكَ أَنَّ الْحَبْرَ النَّبَوِيَّ وَدَكَ بَذَمَ مَنْ لَمْ يَبْرُلِ الْمَرِيضَ يَدْرَاهُ وَعَاشَتْهُ
 سَلَمًا لَا يَرَاهُ وَلَا يَرَاهُ وَمِنْ أَهْلِ ذَلِكَ أَخْرَجَ الْمَجْلِسَ مِنَ الزُّمَرَةِ الْمُخْصُوصَةِ مِنْ هَذَا
 الْحَبْرِ وَقَالَ لَا ضَرَرَ عَلَيْكَ مِنْ أَلَمِي إِذَا اسْتَشْعَرْتَ مِنْهُ نَبْوَ الضَّرَرِ وَسَعَوْقُ مَرَجَةٍ
 أَنْ شَاءَ اللَّهُ صَحَّهِ الْإِعْتِدَالِ وَيُفَارِقُهُ أَنْ شَاءَ اللَّهُ فَرَاقًا لَا يُعِيدُ لَأَوْتِيَهُ إِيَّامٌ وَلَا لِيَالٍ
 وَلَمْ أَفْعُدْ هَذَا الْقَوْلَ إِلَّا بِمَنْ تَابَ سَطْرُهُ وَالنِّدَاءُ بِذِكْرِهِ وَعَلِمِي أَنَّ الْإِطَالَةَ عَلَى
 الْمَرِيضِ مَعْلُوقٌ لَهُ حَائِبٌ لِوَسَادِهِ وَهُوَ نَفْجٌ مِنْ إِطَالَةِ الْحَائِبِ الْوَارِدِ عَلَيْهِ كَمَا صَوَّرَ

كل ولي من الأولياء في حقله وهو يقول أي يوم هذا أي يوم هذا والحادي مريز
 المتأبر سنوت مناب العشاء في هذا المقام وأن الناس تحت عجزها طختا عيم
 في الشهر الحرام في المديح الحرام وليس أصبحت الشري بذلك عامه فانها حصن ذوى
 الفاقه الذين مددوا زاقهم من مديده وعافيه الحوازم معلقه بعافيه جسده
 وسوادهم الأعظم نود لو قاسموه مدة الاعمار وما منهم الا من يرفع يده لدعائه
 بالليل كما سطر نكه لنواله بالنهار ولا عت لها ولا أن يكونوا شركاء في الميه
 كما كانوا شركاء في بعه على أن من عدل القسيم ان لا يشركه في شئ من الاجال والض
 وجوم السماء ولم يزل الحاديم دعوى الشركه الا لانه عن هذه الدرجة المدي
 البعيد وهو تنزل من خدمه مولانا منزله الحدم او منزله العبد لله قد اوج
 على نفسه نذرا من صوم يبعد الأيام التي يلح هو اجرها ومن صلا يصعد لليل
 الى بعدا والها من اوجها ومن صدقه تعد للسرا الذي لا تعلم به اليمن من الشمال
 ومن عتق رقاب النفوس لها علفات بعبده الانحلال وكل هذا يغني عن ان شاء الله
 وهو فام مقام القصير وباعت المؤده رى الامر عن القليل اذا راي عيه العليل
 مكان الكبر والسلم هـ — هـ عن عيه الى

بعض الاخوان يعودوه من مرض

حد الله امام المجلس السامي واخذته السعادة الى عدم ومنحه الوهه التي
 لا تضره وادرم عليه وقول العافه اكرم مقدمه والسسه منها اللباس المعظم

٣١

الا اصداؤا العباب الذي هو معطوف على أثره وملتطف في تعريف خبر المرمر الذي
 هو طامح النبوة مثله وبصره ولم يغيب من باب هذان الرسولان عن مكانه وقاما
 2 العبادته مقام سيرة واعلانه والذي لا يرى منهما احدا نقعا من الذي يرى
 وكلاهما سرى الى مجلس مؤلفا فاسترع في طي السرى وهما يغنيان غناء
 الطبيب الذي يحلف في الامساء والاصباح ويترجم ان يح العافيه لم يتيسر
 الاستدبيره المقرون بالتحاج ولو ما كان اسمعال القصد على حاضره على وجه
 وهو مما يستضي به فمستدنى في التدبير بوضوح سراجيه وقد استعظمت السيوف
 اعدام المبتضع الضعيف على ما دلت عنه جايده وقالت لو لم كيف ملك السد
 الكرمه ان تكون جايده مما لها حتى يكون اصادمها كايده وهذا نفع اوله
 ألم واخره راحه وهي جراحه يتداوى بها ولا تداوى بغيرها من جراحه
 ولا سعى لذلك الدم ان يكون غيره مراقا على الارض ولكنه يختزن الشرف والسرف
 في بعض الرماذون بعض ولو سنده الحاد لم يادرا الى الخزانة ووضعته في صوانه
 واستصغره له ناظر عيبيه ان يضعه من اجفانيه وهو رقيب ان يرد عليه جواب
 دايه والبشرى متضمنه في صدره ويقال له هذه نفعه من نجات الله التي
 ترتقب في ايام دهره وحسد تجدد ما رب هي في الامال كايده والاقدر لها
 صاميه ومن حملتها ان يصبح الاعداء وقد سطعت ادا هم اولاد او يخرج

ذَلِكَ الْمِزَاجُ الْكَرِيمُ مَحْطُوطًا بِكَلِمَاتِ اللَّهِ وَاسْمَائِهِ وَهِيَ الَّتِي لَا تَصْرُفُ مَعَهَا شَيْءٌ مِنْ أَرْضِهِ وَلَا
 فِي سَمَائِهِ وَقَدْ اقْتَرَنْتَ بِهَا شَيْبَةً الْكَرِيمَةِ الَّتِي لَهُ مِنْهَا الْحَيُّ وَاقٍ وَمَا مِنْهَا
 إِلَّا مَا يَنْبُتُ مِنْهَا عَقْدَتَيْمِهِ أَوْ رُقِيهِ رَاقٍ فَمَا عَجَبًا لَتَحْطَى الْأَلَمَ إِلَيْهِ وَبَيْنَهُ وَنَشْهُ
 هَذِهِ الْأَسْوَارُ وَمَا هُوَ هَاهُنَا إِلَّا سَارِقٌ وَالسَّارِقُ خَفِيَ صُورُهُ عَلَى الْإِبْصَارِ
 وَقَدْ أَدْرَكَ الْخَلَامُ بِجُنُودِ دُعَائِهِ الَّتِي لَا مَمْلُوكَ مِنْهَا بِسُطَّةِ الدَّفْعِ وَهِيَ الَّتِي تُلْزِمُهُ
 جَنَابِيهِ الْعُزْمُ وَيُقِيمُ عَلَيْهِ حُدُودَ الْقَطْعِ فَلَيْسَ بِالْمَحْضَرِّ بَعْدَ عَائِنَتِهِ الْمَسْرُوقَةِ وَقَدْ
 تَسَانَقَتْ هِيَ وَهَذَا الْكَاتِبُ وَسَكُونُ سَانِقَةٍ لَا مَسْبُوقَةٍ وَالْأَطْبَاءُ الَّذِينَ عِنْدَهُ
 تَنْسُبُونَ ذَلِكَ إِلَى صَوَابِ عِلَاجِهِمْ وَمَا يَعْلَمُونَ أَنَّ مَعَالِجَ طَوَرَتِهِ غَيْرُ مَعَالِجِهِمْ وَلَنْ
 هَذَا الْمَجْمَعُ مِنْ ذَلِكَ الْمَجْمَعِ وَلَا سَلْدَانُ الطَّبِيعَةِ الْخَامِسَةِ خَارِجَهُ عَنْ هَذِهِ
 الطَّبَائِعِ الْأَرْبَعِ وَفِي الْقَرِيبِ السَّبْعِ الَّتِي لَمْ تُحْلَلْ أَوْ كَيْفَ تَهْتَنُ دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ طَوَرَتَهُ
 هُوَ الْأَنْفَعُ وَلَيْسَ الْخَادِمُ فِي عِلَاجِهِ هَذَا مُفْتَقِرٌ إِلَى مَعْرِفَةِ أَغْرَاضٍ وَلَا أَسَابِ
 وَلَئِنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ مَرَّتْ مِنْ دُعَائِهِ هُوَ مُتَصَدِّقٌ لِذَلِكَ الْأَقْرَابِ وَالسَّلَامِ

هَامِ أَلْحَرِيْبِي فِي الْمَعْنَى إِلَى بَعْضِ الْمَوَلُودِ ٥

إِذَا صَدَقَتِ النَّبِيَّةُ لَمْ يَحْتَجْ صَاحِبُهَا إِلَى الدُّعَاءِ الْغَرِيْبِ وَاسْتَعْرَجَ الدُّعَاءُ أَجَابَةً
 مَا كَانَ لَهَا أَوْ مَرَضٌ وَالْحَادِثُ يُبَيِّنُ اللَّهُ سَبِيلَ الشِّفَاءِ لِمَوْلَانَا وَإِنْ يَمُوتُ
 عَشِيَّةُ مَا صَفَّاءُ وَشَعَبٌ ثَارَ الْمَدَى بِالْإِعْقَاءِ وَإِنْ لَا يُعْطَفُ الْعَاقِبَةُ عَلَيْهِ ثُمَّ بَلَغَ الْفَأْدُ
 وَإِنْ يَفْدِي مَنْ يَفْضَرُ عَنْ أَمْرِهِ لِأَنَّهُ لَا تَقْتُلُهُ مِنَ الْإِهْنَاءِ وَلَيْسَ تَعْدُ هَذَا الدُّعَاءُ ١٧

سر

أَصْعَى إِلَى بَيْتِهِ هَذَا الشَّارِ الَّذِي يُدْرِكُ وَالِدَهُ الَّذِي يُسْفِكُ وَمَلَهُ لَا يَكُونُ وَطْلًا تَارِدًا إِلَّا
عَرَى الْخَلْقَ وَالِدَهُ الْمُرَاقِ لَا زَالَ سَاهِرًا حَتَّى يَقْضَى لَهُ بِدَمٍ مُرَاقٍ وَالسَّلَامُ
وَهَذِهِ أَيْضًا مَلْتَمَةٌ فِي مَقْصِدٍ وَاحِدٍ وَمَا مِنْهَا إِلَّا مَا تَضَمَّنَ مَعْنَى لَمْ يَضْمَنْهُ الدَّالُّ الْآخَرُ
وَمِنْ هَذَا السِّلْكِ الْغَرِيبِ فِي إِيْرَادِ الْعِبَادَةِ فِي النَّشْأَةِ
مِنْ كِتَابٍ فِي الْعِبَادَةِ مِنْ مَرَجٍ ٥

أَنعمَ اللهُ عَيْنَ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ وَحَمَلِ أَمَامَةٍ قَادِمًا بِتَمَلُّلِ أَسَارِيرِهَا وَأَقْبَالَ تَسَاتِيرِهَا وَقَدَّرَ
سَعَادَتَهُ مُنْفَاوَتَهُ فِي مَقَادِيرِهَا وَدَقَّقَهَا فِي صَحِيفَةِ الدَّقَائِقِ لَا تُحِي ثُمَّ اسْتَطِيرَ بِهَا جَمْعُ
لَهَا سِوَى الْعَمَلِ الثَّلَاثَةِ الَّتِي جَمَعَ الدُّنَا حَذَائِرُهَا وَعَصَمَتَهَا مِنْ زَلَلِ حِلَاحٍ مَعَهُ إِلَى أَلْفِ لَاطِفَةٍ
اسْتِغْفَارِهَا وَآلِي أَقَامَةِ مَعَادِيرِهَا لَوْ كَلَّا النِّهْيَ عَنْ سَبَابِ الْمَرَضِ لِأَكْرَادِهِمْ فِي
يَسَابِيهِ وَأَطَالَ مِنْ عَنَابِهِ وَجَزَّاهُ بِأَسَاتِيهِ إِلَى غَيْرِ بَيْتِهِ الْإِحْسَانِ وَالْمُنْقَمَصِ بُوْدِ
كُلِّ وَلِيٍّ وَشَدِيدِ كُلِّ لِسَانٍ وَلَكِنَّهُ كَفَّارُهُ لَا يَبْلُغُ الْكَهَارَاتِ قَدْرًا وَسَاقِيهَا وَمُرَاتِيهِ
أَنْ يَحْطُ الْخَطَا مَا كَانَتْ تَحْطُ الشُّجُورُ مِنْ أَوْدَانِهَا وَلَسَ مَزَارُهُ لِلْمُؤْمِنِ الْإِدْكَرَى وَلَا
دَهَانُهُ عَنْهُ الْإِبْشَرَى وَقَدْ حَوَّلَ لَهُ مَوْعِظَتُهُ فِي أَنْفِذِ مَنِيهِ وَتَوْبَهُ لَمَّا تَقَدَّمَ مِنْ قَبْلِهِ
وَجَعَلَ الْفَاجِرُ فِيهِ كَالْبَعِيرِ الَّذِي يُعْقَلُ ثُمَّ أُرْسِلَ فَلَمْ يَذَرِ سَسَا لِرَسَالِهِ وَلَا سَبَبًا لِعَقْلِهِ
وَالْمَجْلِسُ هُوَ الْمَوْمِنُ الَّذِي فَارَ مَوْعِظَتَهُ وَمَتَابِهِ وَجَمَعَ لَهُ مِنَ الْفَضِيلَتَيْنِ مِنْ مَحْجُوزٍ فِيهِ
وَأَجْرَالِ ثَوَابِهِ وَمِنَ الْأَقْوَالِ الْمُسْتَفْضَةِ أَنَّ الْإِحْسَادَ دُرِّ مَا صَحَّتْ بِالْإِعْتِكَالِ
وَإِذَا أَعْمَلَ الْحَسَدَ مِثْلَ هَذَا الْمَقَامِ فَالْمَأْتِجُ بَعْلِيَّةِ حَصَائِفِ الْأَعْمَالِ كُلِّهَا

١٨

هَذَا الْقَوْلُ مِنَ الْحَقِّ وَالْوَحْدَةِ لِلصَّادِقِ عَلَى صَدِيقِهِ وَلَا يَعْزَاؤُا اللَّهُ مَا لَوْ إِذَا الْمَكْرِ شَرِّهَا
 فِي خَلِيلِ الْأَمْرِ وَكَدِّ قِيَمِهِ وَقَدْ صَرَّحَتْ فِي هَذَا مَا صَمَّرَهُ الصَّوَادُ وَلَيْسَ بَعْدَ الْفَلَاءِ مِنْ
 دَرَجَةٍ لَسَزَادَ مَا أَصْدَرْتُهُ حَوَالَا الْكَابِ الْمَحَلِّ السَّامِي الْأَمِيرِي قُرْآنُ اللَّهِ الْمَضْحَكُ سَادَهُ
 وَهَلْ كَدَّ السَّمَاءُ مِنْ أَمْدَادِهِ وَالسَّيِّدُ الْكَفَرُ جَدًّا بِمَوَاقِعِ حَذَلِهِ وَالْحَقُّهُ مَدْرَجَةٌ مِنْ طَائِفَةِ
 مَهْجَرِ جَهَادِهِ وَاحِدَةٌ نَوَادِي أَمْرِهِ وَعَوَاقِبُهُ حَتَّى لَا يَخْصُصَ صَاحِبُهُ بِأَحْمَادِهِ وَلَمَّا
 رَدَّ عَلَى وَحْدَتِهِ مِنْهُ بَعْدَ الْإِسْلَامِ قَبْلَ فَضْلِ خَتَامِهِ وَعَلِمَتْ أَنَّهَا نَفْجَةٌ كُلَّمَا أُوْدِعَ ذِكْرُهُ
 فِي مَهْنٍ كَلَامِهِ وَمَا ذَالَ إِلَّا لِأَنَّهُ وَرَدَّ مِنْ عِنْدِهِ وَهُوَ بِحَيِّ حَرْبٍ لَا يَنْفَعِي حَرْبُ هَيْبَتِهَا
 وَلَا خَوْصُ لُجْجَتِهَا وَقَدْ حَاتِ الْأَخْبَارُ النَّبَوِيَّةُ أَنَّ طُغْمَ الْمَوْسَمِ يَكُونُ دِمَا فِي لَوْنِهَا وَمُكَامًا
 فِي أَرْجَافِهَا وَلَيْفَ يَحْمِلُهَا اللَّهُ الْمَعْلَمُ الَّذِي تُعْرَبُ عَلَيْهِ عَنْ الْأَقْدَامِ وَلَيْسَ إِذَا لَيْسَ فِيهِ
 سِوَى لَنْ يُوَجِّهَهُ إِلَّا مِنْ جَدِّ الْحُسَامِ وَمَا نَالَتْ السُّيُوفُ تَتَلَا فِي قَفْلِ نَفْسِهَا بَعْضًا
 إِلَّا أَنَّهُ السَّيْفُ الَّذِي إِذَا قُلَّ لَمْ يَكُنْ حُدُّهُ فَيُحْتَاجُ أَنْ يُقْضَى وَلَا شَكَّ أَنَّهُ الْإِنْطِلَاقُ
 لِأَنَّهُ عَنْ وَثَرِهِ وَهُوَ عِنْدَهُ مُشْتَرِكٌ بَيْنَ قَوْمِ الْعَدُوِّ وَحَتَّى يَأْخُذُوا بِأَيِّامِهِمْ بِعَمْرِهِ
 وَقَدْ أَجْزَلَ اللَّهُ لَهُ فِي هَذَا الْحَالِ ثَوَابًا وَمَنْ أَسْعَدَتْهُ وَهُوَ الْمَجُورُ مُصِيبًا وَمُصَاسَا
 وَسَعَلُمْ غَارِسُ هَذِهِ الْجِرَاحَةِ أَنْ جَنَاهَا ثَمَرَاتُ مُجَرَّةِ الْقِطَافِ وَأَنَّهَا مِنْ ثَمَرَاتِ الْوَيْدِ
 الَّتِي تُسْقَى بِالسَّمِ الذُّعَافِ وَمِنْ عِلَادَتِهَا أَنَّهُ لَا تَوَلَّى إِلَّا مِنَ رُؤُسِ شَجَرِهَا وَمَلِكِ الشَّجَرِ هِيَ
 الْحَصَّةُ مِنَ الْإِسْمَاءِ بَيْضَتِهَا وَمِنْ الْأَلْوَانِ الْخَضِرَاءُ فَإِنْ كَانَتْ مَا بَعْدَ الْعَرَبِ لَا تَصِحُّ
 فِي غَيْرِهَا فَإِنَّهَا لَا تَصِحُّ مِمَّا لَا عَلَى عَرَبِهَا وَمِنْ أَحَدٍ مِنْ أَخْوَانِ الْحَلِيسِ الْأَوْدِ الْمَغْنَمِ

جُرح في وجهه وكان ذلك في غزاه الكفار بأرض الشام
 ورد داب المجلس السامي الأثري حفظ الله محله وحمل ذات يوم واجه ودخلت
 والوجه تحت العلكة وإذا أم بها كجته ولا زال الرمن به ينجح حتى تملى على مرور الأيام
 بكتته وهو داب من وقف موقف الحرب فلم يجد عنهما معالجا وقد أخبرنا السيوف
 خلص إليه فكذب في وجهه سطرًا وسدانة وكى الاقران صدرا ولم تولم ظهرا
 وهذه جراحه تحسد لها الجراح على موضعها ونقول هذا مطلع المعالي فكيف نطاول
 إلى مطلعها وقد زادها مضلا انها كانت بيد كافر فطابت جزاؤها طابت
 اخبارها وصارت حمرة ثيابها في صحيفه الحسنات فحسن ايضاؤها والجرارها
 ولا شك انها زانت ذلك الوجه الكريم وما شأنه وما قال الا ان عرسه
 ما ملته في ذلك الموقف فصانته ومن ثنت قدمه حث اثبتها فلا عروا ن شخص
 اليه الانصار باظه والالام حايه ومما تقع موقع التعجب ان ترى المنايا رايه
 عنه وهي له زايره ولقد اسخط ذلك نفوس الاخوان حتى رمت باخطاها وظننت
 ان الساعة قد اقترنت اذ كان الشقاق القرم من شرهاها واما الحاد ثم فانه منى
 لو فداه وجمال عداه وقد تصدق عليه صدقة اذ تحاه الله سالما والغنيمه
 بالنصر اعظم من غيرها وقد فاز بها غامها والسلم

دام الله عن نفسه الى بعض امراء السام

وقد جرح في العراء جوا من دابه

واما الفدا اذ الرماح لساجرت لك والرماح من الحما للامدا

وَفِي النَّاسِ مَن يَصِلُ بِهَا كَمَا يَسُوحُ بِالْمَالِ الْيَتَامَى وَلَمَّا كَرُمَتْ عَلَى الْحِطِّ رَأَى بَذْلَهَا زَادَةً فِي أَكْرَامِهَا
 وَعَلِمَ أَنَّ حَتَمَهَا فِي أَوْدَانِهَا لَا فِي إِحْكَامِهَا وَكَمْ خَاصَرَهَا مَهْلَاكُهُ مَحْلَصَتْ وَعَلِمَهَا مِنَ الْعَلِيَاءِ
 لِبَاسٌ يُزْهِى بِخَيْرِهِ وَيُعَلِّمُ لِلْحَيَانِ أَنَّ فِرَارَهُ غَيْرُ زَائِدٍ فِي مَدَّةِ عُمُرِهِ وَهَذَا خَلْقٌ مِنْ خَلْقِهِ
 الْمَحْسُودِ وَهِيَ فِيهِ الْأَعْدَادُ وَدَحْلُهُ اللَّهُ مَعَهَا فِي عَسْكَرٍ وَأَنَّ تَوْنِي وَخَذَهُ الْأَنْفَرَادُ
 وَالنَّاسُ لَمْ يَخْلُتْ فِي الْمَوْقِفِ الَّذِي خَلَقَ بِهِ مَغْفِرَةً وَحُطْمَ فِيهِ أَنْصَهُ وَأَسْمَرَ
 وَلَقَدْ وَقَفْتُ فَمَذَى بِجِرَاحِهِ وَنَحْوِهِ جِرَاحُ عَرْضِهِ وَابْقَى أَنَّ هَذِهِ تَبْرَى وَتِلْكَ لِتَبْرَى مَهَالٍ
 بَعْضُ الْمَكْرُوهِ أَهْوَنُ مِنْ بَعْضِهِ وَمِنْ طَرَفِهَا شَانَتْهُ فَقَدْ أَخْطَأَ فِي وَضْعِ الشَّيْءِ مَوْضِعَ
 الْإِحَالِ وَهَلْ شَانَ وَجْهَ الشَّمْسِ إِذَا رَقَّتْ عَلَيْهِ صُورَةُ الْهِلَالِ وَلَسْتُ جِرْلَاكُ
 الْوُجُوهِ الْأَكْلَامِيَّاتِ وَالْمَشَاعِيرِ وَالْمَآثِرِ مُشْتَقَّةً مِنْ أِبَارِهَا وَمَا يَوْهَاهَا فَلَيْسَ مِنَ الْمَآثِرِ
 وَلَا يَحْسُنُ خَدُّ الْبَطْلِ إِلَّا إِذَا كَانَ بِهِ خَدٌّ مِنَ الْبَيْضِ الْيَحْدَادِ وَتِلْكَ شَهَادَةٌ قَاطِعَةٌ بِأَنَّ الدِّمَاءَ
 لَمْ يَقْطُرْ عَلَى عَجَازِ الْخَيْلِ وَأَمَّا قَطَرَتْ عَلَى الْهَوَادِ وَمَا قَاتَلَ إِلَّا أَنَّهُمَا قَطَرَتْ تَكُونُ
 لَدَاءُ الْحَلِيبِ شِفَاءً وَلِرِجِّ الْمَسْلِكِ هَنَاءً وَهِيَ الطَّاهِرَةُ إِذَا لَمْ يَمُتْ لِغَيْرِهَا طَاهِرَةٌ وَمَلْجَأُ
 بِهَا الْأَنْفُسُ نَزْرَةً وَالْأَنْفُسُ لَهَا الْحَرْبُ غَايِرَةٌ وَالْخَادِمُ كَمَا بِهِ هَذَا مُشَافَةٌ الْمُنَادِ أَوْ لَا
 وَبِالْعَادَةِ ثَابِتًا فَلِهَذِهِ الْوُدُ وَمَا كَانَ لَهُ مُضْمَلٌ وَلِذَلِكَ الْمَجْدُ وَمَا كَانَ لَهُ بَانِيًا وَلَزْتُ بَغْطِي
 مَطْوِيَّةً فِي خَنْزَرِ الْمَمِّ وَلَا تَشَارُ بِالْأَصَابِعِ إِلَّا لِمَنْ أَتَيْتَ قَدَمَهُ فِي مَنْ لَهْ قَدَمٌ وَقَدْ أَصْبَحَ حَسَادُ
 الْجَلِيسِ وَهُمْ وَاقِفُونَ مِنَ الْكِدِّ وَالسُّرُورِ وَهَذِهِ الْإِحَالُ مِنْ عَجَبِ مَا شَمَلَتْ عَلَى حَتَمِهَا
 الصُّدُورُ وَاللَّهُ تَعَالَى يَرْدُّ طُغْيَانَهُمْ عَلَى الْأَعْقَابِ وَيَحْمِلُ الرُّؤْمَةَ فَيَبْهَتُ الْكُتَابُ
 دَائِلُهُ إِلَى بَعْضِ الْإِخْوَانِ جَوَابِ عَنْ هَذِهِ وَكَدَمُهُ بِرُكْنِهِ

٢٨

وَلَمْ يَنْ وَكْرُهُ لِلْجَبَالِ إِلَّا وَقَدْ حَلَّ مِنْ صُخْرِهَا خَلْقًا هُوَ مَدْرُكٌ بِأَيْدِيهِ وَكَيِّدُهُ
وَمُؤَقَّتٌ لِمَوَاقِعِ صَنْدِيهِ وَسِيرُهُ عَلَى بَابِ مَوْلَانَا وَمُضَافٌ مَا مَا تَجْرَى الرِّمَاءُ مُخْلَطَةً
حَوْلَ خِيَامِهِ وَهِيَ مُشْتَبِهَةٌ عَلَى النَّظَرِ فَلَا تُفَرِّقُ مَهَاسِ دَمِ عَدَائِهِ وَكَمْ قَتَصُوا نَعْلَاهُ
وَسَلَقُوا هُنَا لَ اشْتَاهَا دَمَهُ عَمَلُهَا اِدْرَ مَقْلَهُ الْمَوَاهِبِ مُنْفَاوَتُهُ فِي اعْتِيْلَةِ الْمَرَاتِبِ
اِذَا مَا هَذَا امِيرٍ سَتَقِيلُ بِلَاكِهِ مِنَ الْأُلُوهِ وَسِيرُهُ لِيَسِيرِهِ مِنَ الْعَالِيَةِ وَاللَّهِ حَمَلُ
السَّعَادَةِ مَعْمَةً بِذَلِكَ الْبَابِ الْكَرِيمِ لَا تَبْغِي عَنْهُ حَوْلًا وَلَا تَزَالُ الْخَوْلُ بِهِ مُلُوكًا
وَالْمُلُوكُ خَوْلًا وَالسَّلَامُ ۝ وَهَذِهِ حَمْدُهُ لِسَبِّهِ مِنَ الطَّرِيقَاتِ سَمِعْتُ كُلَّ مَنَسَا
مَعْنَى لِسَبِّهِ فِي الْأَخِيرَةِ ۝ وَمَا تَجْرَى مَحْرَى هَذَا الْأَسْلُوبِ الْعَرَبِ

هـ ————— هـ
سَمِعْتُ إِلَى الْبَعْضِ أُمْرًا وَالشَّامِ

وَقَدْ لَقِيَ حَسْرَةً فَجُرْحٌ فِي وَجْهِهِ ۝

مَنْعَ اللَّهِ حَمِي الْمَحَلِّ السَّامِي وَحَلَّ الْأَقْدَارِ مِنْ سِلَاحِهِ وَنَصْرَهُ فِي مَوَاطِنِ نَحَاجِهِ
وَوَصَلَ حَزَنَهُ بِحَزَبِ الشُّهُودِ بِفَلَاحِهِ وَزَانَ مَحْدَهُ بِكَتَرِ غُرَرِهِ وَأَوْصَلَ حَزَنَهُ بِحَزَبِ
اِخْتِيَارِ الْمُسَاعِي عَنْ ضَرْبِ قَدَاحِهِ وَوَهَبَ لَهُ عُمَرُ الطَّوِيلَةَ عَلَى وَفْقِ اقْتِرَاحِهِ وَقَرْنَ اِلْحَادَ
نَاوَاتِهِ لَهَا وَلَا خَصَمَ مِنْ دُونِهَا بِصَبَاحِهِ النَّفْسُ الْكَرِيمَةَ لَا خَافَ تَوَرُّدَ الْأَخْطَارِ
وَلَكِنْ خَافَ مَعَرَّةَ الْأَخْبَارِ وَأَنْفَعَهَا مِنَ الدِّيْنَةِ يُرِيهَا الْعِدَّةُ الْكَثِيرَ بَعْدَ الْأَوَّلِ لَا يَبْعَثُ
الْأَشَارَ مُوَاقِفَ الْحَرْبِ عِنْدَهَا بَيْنَ مَنَادٍ وَحُوبِ الْحَشَايَا لَدَمَهَا شَوْلَ فَتَادَ

اَدَامَ اللهُ سُلْطَانَ مَوْلَانَا وَلَا زَالَ جَمْعُهُ مَنِيعًا وَحِجْلُهُ رَفِيعًا وَحَنَانُهُ لِلسَّوَارِي رَضِيعًا
 وَامْنُهُ لَهَا رِيعًا وَحُدُّهُ بَصَرًا سَمْعًا وَذَرْعُهُ لِسْعُ الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِنْ دُعَاءِ الْمَمْلُوكِ
 لَمَوْلَانَا لَا زَالَ فِي مُوَافَاتٍ مِنَ السُّرُورِ تَحْتِهَا الْأَيَّامُ مُنْجَدَّةٌ وَمَتْنُهُمْ وَأَسْهَابُهَا كَاسِيَةٌ غَبِيرٌ
 مُخْرِجُهُ وَتَسَاوَى فِي مَحَاسِنِهَا الْمَوْلُودُ وَازِمَانُهَا الْمُخْتَلِفُ وَبَعْفُ مَزْدَلِفِهِ أَنْوَابُهُ
 وَعَرَفْنَاهَا الَّتِي فِي أَعْظَامِهَا الْعُرْفُ وَالْمَزْدَلِفُ وَمِنْ حِلْمِهِ هَذِهِ الْمَوَاقِفُ مَحَرِّ الصَّيْدِ الَّذِي
 هُوَ كَالْمَحْصَبِ فِي الْخَيْرَانِ وَفِي رَمِي خَوَارِجِهِ لَا فِي رَمِي حِمَارِهِ وَهَذِهِ الْوَقْتُ مِنَ السَّنَةِ مَوْعِدُ
 مِنْ مَوَاعِيدِهِ وَمَشْهُدٌ مِنْ مَشَاهِدِهِ فَالْشَّيْءُ قَدْ ذَهَبَ بِجَوْهَةِ الْقُطُوبِ وَوَيْلَهُ السَّكُوبِ
 وَرِيحُهُ الْمَهْبُوبِ وَقُرَّةُ الْوَاضِعِ الْأَبْدِيِّ فِي الْأَرْكَانِ أَوْ فِي الْيُوبِ وَحَالُ الرَّسْعِ مُبْرِجٌ فِي
 زَخَارِفِ أَشْكَالِهِ وَنُزْهُي مِمَّا زِلْزَلَتْ عَلَيْهِ وَمَنْهُ مِنَ الْأَرْوَاحِ مُنَاسِبُهُ فَهَذَا مَهْرُهَا صَوْنُهُ
 لَا سِتْقَبَالَهُ وَالْأَرْضُ قَدْ صَرَحَتْ شَنَايَا عَلَى السَّمَاءِ وَاعْتَرَفَتْ لَهَا مَوَاقِعَ النِّعَمِ وَالْمَهْلِكِ
 مِثْلُ كَوَاجِبِهَا مَصَارِ شَيْئًا وَاحِدًا أَوْ لَا اخْتِلَافَ الْأَسْمَاءِ وَمِنْ أَحْسَنِ مَا سَطَرَ إِلَيْهِ مِنْهَا
 مَنَاقِعُ الْغُدُرِ الَّتِي إِذَا خَاطَهَا الْغَيْثُ صَوَّرَ الْحَبَابَ عَلَى بَسَاطِهَا طَلْعَ بَرْزِهِ وَإِذَا
 مَرَّ النَّسِيمُ عَلَيْهَا صَلَّحَهَا دُرُوعًا لِلدَّهْرِ غَرْمٌ مُقَدَّرٌ فِي سَرْدِهِ وَهِيَ مَا وَدَى الطَّرْفُ مُنْقَضٌ
 إِلَيْهَا كَالْقَضَا ضِدَّ لِلْمُحْضَنَةِ وَتَحْتَرِسُ مِنْهَا وَتَحْذَرُ لَا يَبُوءُ إِلَّا مِنْ مَأْمُونِهِ وَلَا سَبَبَ
 إِلَى اقْتِنَاسِهَا إِلَّا مَا لَشَوَاهِرِ الْمَدْرُومَةِ الَّتِي تَزْمِنُهَا بِالطَّرْفِ الْوَقَاحِ وَتَعْدُّهَا فِي
 أَلْفِهَا أَسِنَّةَ الرِّمَاحِ وَقَدْ أَرْسَلَ الْمَمْلُوكُ مِنْهَا كُلَّ فَارِهِ قَدْ أَدَّتْ حُسْنَ أَدْبِهِ وَحَالُ
 الْمُرْسَلِ عَلَى وَفَاقِ أَرْبَابِهِ وَقَدْ أُعْطِيَ حِظُّهُ مِنَ الْعَصْدِ فَلَا رَالَ مِنْهُ مُطْعَمًا مَرُوقًا

وَيُظَلُّ عَلَيْهَا لِحْصَانُهَا وَالسَّيْفُ مَعَهُ فِي نِزَالِهَا لِلْمَلِاحِ

٢٧

وَبَاعَتْهُ الْأَنْوِيَّةُ قَبْلَ اسْتِقْلَالِهَا فِي فَرَاهَا وَأَنْ سَخَّ لَهُ لُجْيَاتٍ مَدَى طَرَفِهِ وَأَعْرَضَتْهُ
 مِنْ يَدَيْهِ لَمْ يَخْلُفْهُ وَقَدْ زِيدَ نَسْطُهُ فِي الْجَسِيمِ حَتَّى طَرَأَ أَنْهُ مِنَ الْعُيُودِ غَيْرُ تَدَبُّجِ أَهَابِهِ وَغُزُوهِ
 انْتِسَابِهِ بَارِعٌ مُجَدِّدٌ لَهُ لَمْ يُجَدِّلْ قُلُوبَ الْأَبْدَانِ فِي رِبْدَاتِ الْأَنْجِلِ

أَنَارُهَا أَمْثَالُهَا فِي الْجَدَلِ

وَكَانَ الْمَمْلُوكُ مَوْلَانَا وَقَدْ خَرَجَ فِي حِفْ مِنْ أَصْحَابِهِ تَرَادُّونَ أَمَارَهُ كَائِمٌ مِنْ مَحْمَدٍ وَحَادِلُونَ
 انْقَالِ طَهْرٍ مِنْ مَغْنَمِهِ وَهُمْ رَضَوْنَ حَيَادًا كَالْعُقْبَانِ ۚ انْصَبَّ بِهَا وَكَلَامُهَا دَلٌّ فِي انْتِسَابِهَا
 تَطُولُ يَهْوَادُ بِهَا اسْتَنَ الصَّعَادِ وَتَقْصُرُ طُهُورُهَا عَنْ فَضْلِهِ الْبَدَادِ وَمَا خَلَفَ الصَّلَامُهَا
 دَيْبٌ رَمَلٌ أَوْ صَحْرَةٌ وَادٍ وَكُلُّهَا هَذَبٌ لِلطَّرْدِ كَمَا هَذَبٌ لِلطَّرَادِ وَحَسْبُ بَقْلٍ الْفَلَاذِلُ عَمَّا
 أَرْسَلَهُ الْمَمْلُوكُ فَلَا يَرَى إِلَّا نَارَ شِدْمَا لَا يَفْقَهُ وَطَالِبٌ نَارًا وَلَمْ يَحْفَظْ وَصَادُ رُجْحِ الظَّفَرِ

رَيْثَمَا يُورِدُ وَكَذَلِكَ سَعَلَ اللَّهُ بَاعِدًا مَوْلَانَا إِذَا جَمَعَتْهُمْ وَأَمَامَهُ مَعْرَكَةٌ يَلُونُ الْحَزُونُ دَفْنًا مِنْ
 جُنُودِهِ وَذَوَاتُ الْكَوَاكِبِ مِنْ نُجُودِهِ فَانْتَبَهَتْ أَلْهَامُ الرَّمَاكِ إِذَا جَمَعَتْهُمْ وَالْإِنْقَالُ يَبْأَحْتَمُ
 وَأَنْ قُرُوءَاتِهِمْ مُرَادُهُ فَتَأْتِيهِمْ عَوَائِلُ الْإِيَّامِ وَخَلَصُوا مِنَ الْحِلْمِ إِلَى الْحِمَامِ وَالْإِنْقَالُ أَنْ هَذِهِ
 أَمِينَةٌ مِنَ الْأُمَامِي فَانْ مِنْهَا بَعِيدًا وَفَرَسًا وَمُخْطَطًا وَمُصَيَّبًا وَلِلَّهِمَا عِلَاقَةٌ لَمَوْلَانَا لَمْ تَرْجَحَارَةً
 عَلَى يَدِهِ مُقْتَرَنَةً بِمَا ضَى أَمْسِهِ وَحَاضِرُ يَوْمِهِ وَمُسْتَقْبَلُ غَدِهِ وَالْعَوَائِدُ مَوَاسِقُ عَلَى الدَّهْرِ
 يُؤَبِّقُ قِيَامَهَا وَيَنْتَظِرُ أَمْدًا اسْتِفْأَيَهَا وَاللَّهُ لَا يَخْلِيهِ مِنْ تَرَادُّدِهَا وَمِنْ تَغْيِيرِ الْفَاسِ

حَسَابُ أَعْدَادِهَا هَاهُنَا خَرَجَ الْمَعْنَى يَصِفُ فِيهِ الشَّوَاهِينَ ۝

بين اضرائها وقد شامت سلطانها الآن في نصارة انا ميه ومعدله احكامه ولو تقدم زمانه
عندنا القبل انه اعداها خلقا فانساهما خلقا جديدا وحمل عودا ما هو عودا امثرا ولما
كانوا ظلاما مدبرا ومنه صبح التمس بقول القابل فلم يلك صلح الاله ولم يلك صلح الاله
والمملوك يرتقب جوات حايه ما ان الذي ارسله جرت فبان جوهره وشكره ومختاره

داس آخر في المعنى

اسبغ الله ظل مولانا واوطن وفود السعاده ذراه وشدد عرى ملكه بالدهر الذي لا
ينقص عمراه واسرى سعيه الى الامد الاقصى حتى يقال سبحان الذي اسره ولا زال مثرنا
من الحسيه الصميم الذي رقت فروعه وطاب ثراه ممدود الله في اسباب الرقاء الى ان يرى
له مثله ولكن سره لو اطلق المملوك اعنته لبيه لساققت تسابق الجناد وثقاتت على
ذلك الباب العزير بهاوت الهمم الصواد لكن تمسك عنهما امسال عبدي ووقع على سناده
فارضداهما المعرض من ارب مولانا لا من اربه والباعث على اصدار كتابه ان هذا الفصل
من العام اذ كره مناره الصيد الذي يروض جنما وبسط نفسا وبلدا وقائه مصححا
وتمسا وعيها وشمسا وذلك هو فصل الخريف المعتدل في حره وبرده المهدى من
الرباجين اضعاغ ما اهداه الربع من وزده الذي خلقه الله فاره رمضاء المصيف فحار
به من بعده ولفنه من الحسن انه موعده للثبات ابانها ولو لم يكن مثرنا في حسنه لما خست
شمسه بالنزول في ربح ميزانها وقد ازل المملوك ما يدرك به وطرا الصيد على بعد
اشكاله واختلاف اخراجه واسما له وهو يقتضى الارب عند مثرها من وجارها وعنه

٢٤

حتى يمثّل به سطورا ويمثّل أربابها ألقاف على ملك السطور قال النبي صلى الله عليه وسلم إن
 لنفسك عليك حقًا ومن حق النفس أن تبسط في مراح ولا تمتنع من مباح وفي الصيد أرباب لا يمل
 داسه ويغفل للذئبة طالبيه وقد عده راحة غائمه وغنيمة كاسبه وهو مجمع وحشي وأبهر
 ومعتزل ومفترس وفريير ومن عاده الأيام أن يحمل من مكائده ما يقضي مؤلاتيه وطرا
 ويحذره أترا وتعالى فيه خطرا وقد أركل من الغضف المستخبر أشاة الحيا في صفة انصافها
 وسرعه مصابها فامتها الأطويل البليغ مضطرب الكشح تحطفه أسبل اللد من هفه سوا ألدبه
 البوعور والسهول والطباء والوعول لا يروم فرسه الابلع مرانته ولا يؤم مطلوبها إلا
 الاصار اتمامه فكلما نظرت عينه فهو صائر لذبه وتقلب تحت حكم يديه كالمالك الفلح عا
 جبينه أو جعلت المشية طوع يسيره ولم يرسل الملوك ما أرسله منها حتى ختر له وقتا مذمومة
 حواشي اعلامه موفية لئاليه في الطول على اماميه لا تشكو التافض فيه هجرا ولا يرى مع المواليد
 عليه حسرا وهذا الفصل من العام هو الحريف الذي تركت شمس في مرجع ميزانها وكهكت
 بعد ما مضى في الصيف من شبائهما وفي الربيع من ريعانها فتوابعان قنص ومنزعة فصر وعزائم
 لده لا تؤخذ فيها برخص لا سمان كان ذلك نارض تقتض المنظر تدح ازهارها واطرا د
 انهارها وتو من الاراض بها من هبوة غبارها ونبوه عثارها كالمناجيج أد لها في منسج
 واستوت اطرافها وأوساطها فجوهاجوا سحسح ودمشق هي التي صورها الله على هذا
 النصور واراضها هي المعروفة بهذه الأوصاف وإن قل أرض على حكم الشكر فاذا ذكر
 مناره اللاد كاست فاجتكم كايها وقد ذكره حسنها والتي لا ماري مما يرضيها المنفعة من

الْإِوَرِ سَطْرُ ذِكَابٍ وَاقْبَلْ مَقْرَاحِي أَمِنْ ذَلِكَ الْأَمْرَابِ فَاطْلُقْتَ تِلْكَ الْبِرَاهُ نَعْدَانِ ذِكْرَ اللَّهِ
 عَلَى الطَّلَافِهَا وَهَلَعْتَ بِمَا فَوْقَهَا حَتَّى صَارَتْ الْهَوَاقِفُ فِي عِنَانِهَا مَلْخَابَ مِنْهَا طَابَتْ فِي مَطْلَبِهِ وَكَهْجِ
 الْأَوْحَلِ قَبِيلِهِ فِي مَخْلَبِهِ وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْغَيْرِ قَبْلَ مَطَاوَلَةٍ فِي النِّزَاعِ وَلَيْسَ لِلْجَبَانِ سِوَى السَّلَامِ إِذَا كَهْنَهُ
 صَوْلُهُ الشُّجَاعِ وَلَقَدْ كَانَ لِذَلِكَ مَنْطَرٌ لَسْتُ وَفَّقَ لِمَحِ الْأَنْصَارِ وَلَمْ يَرْوُلْهُ مَعْرَكَةٌ نَزَالٍ خَالِيَةٍ عَنْ
 أَارِهِ غِبَارٍ فَلَقِيفَ الْمَطْلَسِ عَلَى صُورِهِ الْأَمْرِ الْمَشْرُوحِ وَلَسْمِثْلَ أَعْدَائِهِ بِهَذِهِ الرِّمَاءِ الْمَسْفُوحَةِ
 وَلَوْ كَانَ الْمَدَايِنُ نَاقِرًا بِالسَّامِعِ لَهُ مِنَ الْعِيْرِ وَالْأَثَرِ وَلَمْ يَصْدُرْ لَهُ هَذَا الْكَبَابُ الْأَوْهُوَ مَقْلٌ بِمَا صَدُرَ
 بَكْرٍ إِذْ خَلَا مِنْ ذَلِكَ فَانْدَقْدَجَلْ مِنَ الْأَشْوَاقِ أَيْبَ الْأَوَسَقِ الْحَادِمِ مِنْ أَرْبَابِهَا فَصِيْلًا فَقَدْ
 أَوْرَدَهَا إِمْلَالًا وَأَنْسَرَهَا لَطَعْمِ الْعَيْشِ مَشُوبٌ بِمَا زَكَايَهُ وَكَوَانَتْ إِلَى الْعِلْمِ كَرَاهَا لَحَقَتْ
 مِنْ مَدَادِهِ وَلَسَّتِ الْكُوهُ الْأَفْوَاقُ الْإِخْوَانُ وَإِذَا عَابُوا أَفْلا الدَّاسُ سَائِرٍ وَلَا الدَّيْمَانُ بِرَمَانِ وَهَذَا
 هُوَ مَدَّ هِيَ مِنْ أَيْدِي كَمَا الْوَدَادُ وَأَنْ قَرَوْلَهُ نَعْدِي فَقَتْلِي لَا يَفِرُّ عَلَى الْعَادِ وَلَوْ مِثْلَ غُرَابٍ
 السِّنِّ هَذَا الْمَقْصَصِ لَحَطَمَتْ لَهُ صُلْبًا وَحَلَّتْ نَيْفَهُ عَلَيْهِ نَذْبًا وَاحْتَنَدَ غَوَاسِ أَيْدِمِ إِذَا نَارًا
 فِي الْأَرْضِ شَرِبًا وَهَئَانَا تَوَقُّعُهُ بَوَاقِ الْمَوْتُورِ بَعْلُهُ وَاعْلَمْ أَنَّهُ الْأَبْيَعُ الَّذِي أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ بِقَتْلِهِ
 وَفِي اخْلَافِ لُونِيهِ مَا دَلَّ عَلَى غِلْظِ اللَّيْلِ إِلَى الْأَيَّامِ وَمِنْ هَاهُنَا تَوَهَّجَتْ دَوَاعِي الطَّيْرِ فَهَذَا الْأَوْهَا
 وَأَنَا أَرْجُو مِنَ اللَّهِ لِحْتِمَاءَ نَوَازِنِ دَوَامِ السُّرُورِ وَذَلِكَ بِمَا لَسْتُ قَسَمْتُ لَهُ بِالْإِزْلَامِ وَلَا لَعْنُ فِيهِ
 إِلَى زَجْبِ الطُّورِ هَامٌ — هَدَى إِلَى الْمَلِكِ الْمُعْظَمِ عَسَى لِي بِكَ

لِرَأْيِ صَلَاحِ فَيْشَقِ وَحَمْدِهِ ذِكْرًا لِرَأْيِ صَدَارِ سَلَامِهِ

إِذَا لَمْ يَلَهُ أَنْ يَكُنْ مُوَلَّدًا وَمَلِكًا عَقَائِدَ الصُّدُورِ وَزَجْرَ لَهُ سَوَاحِجُ الطُّيُورِ وَالْبَسْرُ لِلْمَدَامِ
 النَّصْرُ وَالسُّرُورُ وَجَوْلَ وَرَأَيْتُهُ الْأَرْضَ لَهُ حَقًّا بِشَاهِدَةِ الْفُرَّانِ عَلَى الزُّبُورِ وَالْقَمُّ الْأَفْوَهِ تَرَابُصِ

٢٥

كما بانفسهم الحادى بكاه وجمله الامير انه عرض لنا شرب طبا ومدرب على الصيد
 عازق مخائله ومكايده وقد طرقت مكانه حتى لم يتهنا بترتعه ولا امن بئوه مصرعه وليس منه
 ما منع برويه اشباهه من الفرقدين ولا نبي الجعجه بالفه التي خر للقم واليدى فلما احسن بنا
 طار حقيقه جفته وكاد ان يخلت طله من خلفه فارتدنا عليه فهدا سليس الصربه يهوى
 النقيب منسبنا الى غيب من الفهود ونجيه كاتما ينظر من جمره ويسمع له صخره ويظا من كل
 بوشن على شفره وله اهاب قد جك من صدرين بياض سواد وصور على اشكال العيون فنظلت
 الى التراجع الازواح من الاحتياذ وهو يبلغ الامد الاقصى ادى وثباته ولا يستحق الفريسة
 ولا ينقصها الا عند الفاته وقد علمت الطبا ان جالها في جل ذراعها وان نفوسها محمودة
 بين اضلاع فلم يكن الانهض عرق اولعه بريق حتى ادرك عقيله من تلك العقابل فاناخ عليها
 ووقف بارايها ينظر من سبله وكذلك فعل باخرى منهن واخرى وكلما رفع من يدى واجده
 تابع الفرائس ترى فكان انه يطلب ذلك الشرب بزوان الاحتياذ او كانه علم عد تناجحل
 ما يصيد على شبه الاعداد ثم الفصلنا عن ملعيننا ذلك الى غير من الملاعب واجبننا ان
 بين ذوات الانياب وذوات الحالب ومعنا عصابة من النباو القره التي كيب الفلج وعلى
 اجفيتها والنضر على اسلحتها وقد علمت على اصناف الطير فهي نفس في صيدها افيستا
 وتجمع من الكبير منها والصغير فتصيد من الكركى الى السماء وما منها الا ما ملكته سورة
 الشياط حتى تاهب للطار وظل وكأنه منتظر فهو تلقت لتلت الانتظار فلم نزل
 لسيير في تلك الارض نوما واذا را او نقبل العطر تصوبا واصفا اذا شخ لنا سطر من

اجزاء و اما اعتدہ یاد اعدی و از ای تہ یقصر عنہ لسان چمدی الا یوحشی من
کتابہ الذی یونشی یجفل انسہ و یغیب فی الدلیل عن طلوعہ قرہ و فی التہذیب عن غمہ شمسہ

٢٤

مُتَمَلِّقٌ مُسَرَّحٌ عَيْرُ عَالَمٍ إِنَّمَا كَانَتْهُ فِي مُصْبَحِهِ فَلَمَّا بَصُرَتْ بِهِ الْفُتُوْدَانِصَبَتْ اَصَابَاتُ
 الْعَوَالِ وَكَجَادَتْ فَتَحَادِيهَا عَلَى الْأَرْسَالِ فَلَمْ يَكُنْ إِلَّا أَنْظَاوَلْنَا لِلنَّظَرِ فَلَاذِ الْعَبْرَةِ عَادَهُ عَلَى
 الْأَثَرِ فَلَمْ تَرَ الْأَصْرَ بَعْدَ مَا انْصَبَ رَجُلُهُ وَصَارَ اسْفُلُهُ اعْلَاهُ فَمِنْ طَبِيبِهِ فَجَعَتْ تَحْتَهَا
 وَأَحْوَى أَذْيَقَتْ طَعْمَ حَنْفِهَا وَمَنْ ظَلَى أُمِّ مِنْ حَيْكَلَيْهِ وَأَخْرَجَتْ مِنْ سَلِيلِهِ وَسَلِيلَتِهِ فَمَا اعْنَى عَنْ لُحْمِهَا
 سُرْعَةُ ذَهَابِهِ وَكَأَنَّهَا دَانَتْ الْمُنِيَّةَ مُحَبُّوهُ فِي هَابِهِ فَلَمَّا قَضَيْنَا نَهْرَهُ الْفُرْصِ مِنْ ذَلِكَ الْفَنَنِصِ
 عَذَابًا وَقَدْ أَشَقَّكَ صَافِي الظُّهُورِ وَانْكَفَأْنَا مَعَهَا إِلَى الْفُتُوْدِ وَوَضَعْنَا حُجْرَتَنَا إِلَى الطَّبَقِ
 الْمَسِيٍّ فَحَالَ مَا لِلْقَفْرِ لِلتَّجْدِلِ وَصَارَ مَا فِي جِلْدِهِ فِي الْمَرْجُلِ وَهَذِهِ طَلَسُهُ أَرْبِ
 تُنَمِّنِي لَوْمَهَا عَوْدَهُ الرُّوحِ وَصَلَّى بِذِكْرِهَا وَفِي الصُّكُوهِ سَجُودَ وَرُكُوعٍ وَقَدْ صَوَّرْتَهَا بِهَا الْأَخُ
 لَعَلَّمْنَا إِيَّاهُمْ حَالِي الْبَابِ وَأَيُّ مُشْتَغَلٍ بِرَأْسِهِ قَضَا الْأَوْطَارَ عَنْ بَعْبِ الْأَشْغَالِ وَلَيْسَ
 اللَّيْلِيُّ عِنْدِي إِلَّا مَنْ عَرَفَ الدُّنْيَا فَلَمْ يَرْتَهَا مُصَاعَدَةً وَاحِدَةً قَوْلَ الْقَائِلِ عَشْرَ حَجَرٍ وَلَوْ سَاعَةً
 لَا سَمَاءَ إِذَا فَارَسَكِي يَدِي هَذَا الْبَلَدِ الَّذِي يَهْمُ أَهْلُهُ بِدَوَاعِي السُّرُورِ وَلَسَرَّ حُصْنُ فَيْتِهِ
 مَهْوَرُ الدَّلَاتِ وَهِيَ نَاعِيَةٌ غَالِيَةٌ لِلْمَوْرِ وَقَدْ جَمَعَ مِنْ طَبِيبِهِ وَمَعْضَرِهِ فَقِيلَ لِدَلِ طَبِيبِهِ
 وَرَبِّ غَفُورٍ وَإِنْ أَصْلَعَتْ فِي وَصْفِ غَيْرِهِ فَقَدْ انْفَقَتْ عَلَى وَصْفِ الْأَلْسُنِ وَقِيلَ لَوَيْهًا
 لَسَهَى إِلَّا سُسُؤَ وَلَدِ الْأَعْيُنِ وَمَا أَوَّلُ إِلَّا أَنَّهُ إِحْوَاخُنَا الَّتِي أَكَلَهَا دَامَ وَطَلَهَا وَأَوَامَهَا
 سَحَرَهَا وَبِهَ أَهْلٌ مَدْعُوفٌ بِهَمِّ أَطَارٍ وَكُلُّ ذَلِكَ عَلَى إِيَّاهُمْ طِبٌّ وَإِنَّ الْمَدْعُوفَ
 مَعَ هَذَا فَإِنْ يَسْتَهْمُ بِهَلْ إِيَّاهُ الْأَخُ فَإِنْ أَرَادَهُمْ قَدْرًا وَلَوْ سَبَّحْتُمْ بِهَمِّ عَلَى هَذَا الشَّيْبَةِ

بر الألفي مجرأ كنان خاضب والشمس قد دلت على حجب ومنها وضعت حجاب ومن العلات التي
 اصبحت بالامثال السوار مول الناس ان الركبة مقرونة بالبو اسير ثم اني قصرت الى بعض
 الصواحي التي هي للقصر مربع وللوحش مرتع في فنيه غزو النعماء وكنوا بين القصر والنخل فتماء
 وهم وان خلقتوا من طينة الارض فانهم الطغمة من اهل السماء واذا العنزوا وجدتهم من ابناء الملوك
 نسباً واخلقتهم من ملوك الاخلاق اذ بان يحجب بهم طائفة من العلمان كما فاد من ادم وقرت
 اسبابهم فرت جسم من جسم ما منهم الامن يقول متامله ما هذا بشر ان هذا الاملك كبريم
 ويختمهم حيوك كالظلمان وان قصرت في هذا التشبيه قلت كالعقار من كل اشتب
 كالقير طاس اواذ هم حنسي اللباس او اشترى كالمرجائه او اصفر كانه حودانه وكلامهم
 ذو صورته حمله واعراق جميله وهي تكذب قول القائل وما احل الاك الصديق عليه
 وقد السح على ذيلها ولا عصبه يحل عصابة من الفهود مخططات الحضور بخلاف
 القدود من كل فقهده لها خطر واثر والاشي منها فضل على الذكر في طوع فتاد
 في نصيب قادها كما فطرت على الادب من عهدهم لادها واذا اعتما ملكه قال ان
 الل والنهار يشد كافي نسج ردايها او ان الظبا افادها على ثوبها فكشها الا حراق من رايها
 وما الصفه بها سطر اذا اذ برت نظر المقيبل وتعدوا الا حرنه وعدو السهل لتنتهم وجبه
 الارض جبرائها ولربما اعجزها الا فتحام حتى يدر الصد من رايها ولم يوفها حننا
 من شيبها للسند في نزع او بالبرق في لمع بل هي مهابتها اجرا وعلمها ازا فلم نزل
 رناد مواقع الاقتناص ونشوي امارها بالافصاح حي اعرضنا سرب طلباء مهمل

حي

٢٣

أقدار الأنام غير أنهم لم تسعف بقصر الأوقات حتى أرزدهما بقصر الأمام ومآراهما في ذنوب
الزمان الأمتير له الكثرة وكل يوم منها كاليوم الذي يخام من غيابه الجب مجاز السنان
وقد أوجبت على تلك الأرض صارا ميا وحلني بها معرما وإن كنت أغريها عرما وما أخرجت
لهي عنه إلا لأخير وده وأعلم ركا في عنده هذا وعين الرضا عينا لا سطر
وكنات صيححة النظر فانها لا تبصر وكف أشكوه وأنا الذي بذلت له ماس الاصابع
واسمفطته الوديعه الكرمه التي هي من اكرم الودايغ واصحت وما دوى طوي كده
ولا يعصى المطاع اذا استجاب له قياد الطايغ فان شأ أن لسل سبل الجور وان سائل
الانصاف ولا صدء عن أحدها الا طبقه الشقوى التي هي طبقه الأشراف والسلم
وهله مله لب في وصف السمعه وما من باب الا وهو صم معنى عرما ضمه الآخر

رسالة في صيد العمود وهي مكتبة الى بعض الاعوان

صدر هذا الكتاب لاصره سيدنا الاصل السدا الأخ ازضاه الله بحزب ممدوان
فوائح للامداسمه ومكنه في المعال سعي همته لابسعاده ونجم ومثله والمكارم تمثيل
وسماها والاكارم تمثيل راس على وجهه من الك ما يفتح نكاهه ترمق الفون خرها
وخبرها وبود السامع لو نظرها وفي ذلك منشطه من عقال ومن الأحاديث ما دعوا
الاملاي وقد قصرت كل هى هذا بعد ذكر الشوق هو الطف مذود وهو العلل
بفتاها هذا حار ونجبرور على وصف مشهد من اللدان بقل الطفر مثله ونسب وعشاد
الامام من احليه وذال اى اصحرت ذات يوم عذب للناسي مصقول للجواشي حر

اذا شكاه عن كلاله ولغوا وما قصدا الجنوب الا صار للطيفه سما لا ولا الشمال الا صار
 لتوجه الوجوه اليه جنوبيا ومن احسن ما فيه انه نولف على استغرابه ويرى بعيدا على اقترابه
 واذا اتموا الى الناس لهذا المستطرفة التي منها جمعها بكايه ولما سقطت الان على كل
 من يدى سمعة تعمير على الاناس وتغيب عن مودعها عن كثرة الناس وتجبر لسانها انها
 احرى عامد من محالها الجلاس فلا الامتزاز عند ما ملغونه ولا السمطات عند ما
 يحفونه وكانت الريح تلعب لهما وتخلط على شعبه ليعبرها فطورا اسمه مصراتة
 وطورا يسميه فيصير سلسله وثاره تجوفه فيمثل مذهنه وثاره يجعله ذا وركبات مثل
 سوسنة واونه ممشيه فيسط من رلا واونه تلفه على اربها فيستدر اهلا ولقد
 تاملتها فوجدت سها الى العنصر العسل وقد هال الى العسال وسها ضرب التل الحليم
 عبران لسانها من الجمال ومذهبها هو مذهب الهنود في احراق نفسها بالنار وهي شبيهة
 بالعاشر في اهل الدرع واستمرار السهر وشده الصغار وكل هذه تجدونها
 بعد فراق احبائها ودارها والموت كل الموت في فراق الاخ وفراق الدار وقد سالتها
 ان تلي على من اشواقها فقالت ان علم الحمة لا يندى للعوان والنار التي دحانها
 صعدا الانفاس اشد من النار ذات الدخان وان اللهب الذي يطفيه الشفة ينقها
 من اللهب الذي لا تدنو منه شفتان ولو علم اهل الصباية اشواقى وسالها في موقف
 الاعتذار لعلوها نسيان الاشعار واقسموا بها في روبا الاخطار وتوسلوا بوايلها
 في موافق الاعتذار وقالوا هذ هو الاحصان الذي ما على صاحبه من سبل والاول
 ان تدعى هوى مجب لاموده خليل وملك الامم الادمية القاضيه لقايناها التي تبنت لدار

٢٢

الكبر لا معرفته بفضل الكبر ولا عين على الناجز اذا وقعت شلعة النقيصة في يد
 حبيب والآن افادت الايام من جهلها ووقت درجته العلم ما شققت من ضلها وستر
 لها سلطانا كريما هو من أهلها فلو اصفها حسنان تقول هذه هي الايام التي زدت
 كل الفاضلين واغتت برؤية العيان عما يحسسه نقل الناقين

من كان مولده تقدم قبلها وبعد ما كانت لم يولد
 واذا نظر الخادم الى هذا السلطان وجدته كاملا في كل شيء حتى في نفسه ووجهه في
 الشبق لا المعالي مناسبا الاسم المنتمى اليه من تشبه ولا زيادة على هذه التعمق
 فيسئل لها في المريد ولم يسبق الا ان يسئل في دوامها على حكم الحديد والسلام ان شاء الله
 كتاب كبره عن نفسه

لابعض الاخوان بمدينه اربل وضمنه وصف
 الشبهة ايضا
 احسن الله عبي المجلس الشامي واجتاه بعض الايام الميعونه وقرنه بأصحاب الشر
 الموضوعه ورفع دعاه عن الادعية المحبوه وجعل أعداه من السج الملعونه وجباه
 بالاخلاق المورونه والنعمة التي هي عين مورونه وشس على يد صنائع المعروف التي
 بسنونه واجزل له موهبة العفة والفراغ ولا اخرج منها بالصفقة المعبونه
 اذا كتبت اليك كتابا خصصته بالليل التي هو مطبته العباده وسألت الله ان ينهي
 لا عايات الاجاده ولا افعل ذلك مع غيره من العباد وقرن بين حضيض الارض
 وادج السماء هذا وكلامي قل العلي له البلغة ايد الادعان ولم تخلف في استحقاقه
 منهم انسان اطال شري في الارض فازدحى اشاعا وتلو با ولم يلعب على ايجاد مشاء

من الهازغة شمسه وقالت آياتي عنى الساعر بقوله آمن ازديارل في الدجى
 الرقبا وانا التي قمت خاطبة على هذا المنبر ولايزنى المنابر الا الخطباء هذا
 والحادم مارة يتاملها وتارة يقبل على كتابه فلها الطريق ومايزاجعه من ترداد
 لجهان وللكتاب الخاطر وماياتى به من فض شجابه لكته لما رأى الكتاب الوازدة
 عليه امسك ما عنده وعلم أنه كالجان التي اذا دخلت له الارض طلب الطعان
 وحده وهو يتأخر عن درجه المجلس وان كان متقدما وان عجز ان يكون معارضا
 فما عجز ان يكون متعلما ومن تعاطى المعارضة في هذا المقام فقد عاد بالخسران
 وابن الليل الدامس والذئب الجامس من البقرة وال عمران والمجلس هو القابل
 الذي يفتح بيانه نياج ليل فقيم واذا اجبر البلغا على اقوالهم فله ان يقول اضربوا
 ليكم بسمي ولقد سبج القلم في يده تسبج الحصا وتلقف ماصعة دؤوا
 الاقلام تلحق الحصا فأي من اولئك النجوة الامن تجدد الاعتراف وقطعت يد
 فضله وزجله من خلاف وحشبت الحاد من العلم ان يعلم ان هذه غاية لانه زل وان
 المجلس فيها واحد لا يشرك وهو ان لم يعجب من تملك آياتها على حكم الاستحقاق
 فانه يعجب من سلامته من الوجبه فيها على عدم الزفاق ولله سبحانه وتعالى
 خصائص خمس بها من لسان عبادته ومن اغربها ان يجمع بين الوفاء العالم في
 اجاده وتماز هذه الخصائص كلها ان السلطان بها عازف وعليها عاكف
 وانه جعل ما جهتا في مكان من التزوه والحياء وهو الزاد ولا يشهد بقصلي

٢١

أَنْ يَحْلُثُوا بِمَا يَنْصُرُهُ مَدَى وَلَوْ عَمَّا فِي يَدَيْهِ وَأَمَّا فِي هُجُوعِهِمْ مِنْ تَقَرُّعِ
 بِالطَّيْفِ وَتَعْلِيلِهِ وَرَأَى أَنَّهُ بَاقِعٌ مِنْ خَرِّ غَلِيلِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ فِي لَيْلِهِ سَاهِرًا وَيَتَخَذُ
 الشَّعْخَعَةَ لَهُ مُسَامِرًا وَأَذْكَبَ دَابَا فَلَا يَسْتَمِيلِيهِ إِلَّا مِنْ لِسَانِهَا الْمَلْتَبِ وَلَا لِسَانَهُ إِلَّا
 يَدْمَعُهَا الْمَسْكُ فَلَهَا عَلَيْهِ ضُحَّةٌ مَالِي أَثْنِينَ وَحَوْلَ الْمُسَاعَدَةِ وَحَقَّقَهَا فَرَضَ عَيْنَ وَأَقْلَامًا
 تُجْرِي بِهَا مَا نَشْكُرُ عَلَى صَنِيعِهَا وَشَوْهَ بَصَائِفِهَا وَإِنْ لَمْ تَوْتِ بِهَا جَمْعُهَا وَمَا
 تُوصَفُ بِهِ أَنْ سَيِّمَتْهَا فِي رِعَائِهِ الْعُمُودِ سَمِهَا الْأَحْرَارُ مِمَّنْ تَكِلِي لِفِرَاقِ الْفَسَا
 الَّذِي يُبْتَ مَعَهُ فِي بُيُوتٍ وَسُلَّتْ مَعَهُ مِنْ بَخَارٍ وَهَلَتْ أَنْ النَّارُ فَرَقَتْ بَيْنَ وَبَيْنَهُ
 وَقَدْ تَذَرْتُ إِلَّا أَتَقَلُّ وَحَى إِلَّا بِالنَّارِ وَهَذَا مَذْهَبٌ فِي حِفْظِ الْعَمَدِ دَرَمٌ وَكُلُّ
 حَمَمٍ لَا يَمْشِي عَلَى أَرْضِهِ فَلَيْسَ بِحَجِيمٍ وَلَهَا صِفَاتٌ أُخْرَى غَيْرُ هَذِهِ تَسْتَعْرِفُ إِذَا نَظَرْتَ
 وَتُسْتَعَادُ إِذَا دُرْتُ وَهِيَ إِنْهَا حَيٌّ يَقْطَعُ رَأْسَهَا وَتُسْقَى لِنَفْعِ جُلُوسِهَا وَتَبْتِ مُرَاقَبَةُ
 لِلصَّبَاحِ فَادَا تَنْقُشُ دَهَبَتْ حُشَا شَهْ أَنْفَاسِهَا وَأَعْرَبَ مِنْ ذَلِكَ أَنَّهَا لَا تَنْظُرُ إِلَّا
 فِي صُورَةِ عَزِيَّانٍ وَلَا تَلْبَسُ شَابَهًا إِلَّا فِي بَاطِنِ بَدَنِهَا وَأَمَّا تَلْبَسُ الشَّيَابُ بِطَاهِرِ
 الْأَبْدَانِ وَمَا جَالَتْ التَّوْبَى مِنَ الْخَادِمِ وَمِنْ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ وَدَّهِ الْأَجْعَالُهَا مُسْتَكِلِي
 الشَّجَانَةِ وَاحْتَدَّهَا حَلِيلٌ لَا يُجِينُهُ عَلَى ذِكْرِ خَلْقِهِ وَحِطَّى مِنْهَا بِشَيْبَةٍ سَوَّتِ الْعُرُوفَ مِنْ
 شَائِبَتِهَا فِي الْوَجْدِ وَشَائِبَةٍ فَهُوَ عَارِفٌ بِأَوْصَالِهَا عَلَى غَرَابِهَا وَمِنْ الْأَمْثَالِ
 الْمَشَارِيرِ وَأَهْلُ مَكَّةَ أَخْبَرُوا بِشَجَابِهَا وَهَذَا الْكَاتِبُ كَبَّهَ وَهِيَ لَهُ حَاضِرٌ وَالْيَهُ نَاطِقَةٌ
 وَقَدْ بَلَّسَتْ الدَّلِيلَ مِنْ أَنْوَاعِهَا مَا عَيَّرَ صَبْغَهُ لُبْسُهُ وَطَلَعَتْ فِيهِ مُنْشَأً إِذَا غَا

وَلَا أَنْ يَجْزِي حُسْنِي الْمَوَاصِلَ بِاعْتِرَاضِ قَالٍ وَالسَّلَامِ
 كَمَا أَنَّ هُوَ عَنْ نَفْسِهِ إِلَى تِلْكَ الدِّينِ الْكَهْدَى وَأَرْسَلَهُ إِلَيْهِ
 إِلَى مَشَى وَهُوَ جَوَابُ دَابٍ وَرَكَدَ مِنْهُ وَفَدَّرَ فِيهِ السُّلْطَانُ إِحْسَانَهُ
 إِلَيْهِ وَأَنَّهُ مَخْضَعُهُ لِلْفِرَارِ وَالْإِسْتِغَاذَةِ مِنْهُ وَهَذَا السُّلْطَانُ
 هُوَ الْمَلِكُ الْمُعْظَمُ عَيْسَى بْنُ الْمَلِكِ الْعَادِلِ أَيْ كَمِيلِ بْنِ يُونُسَ وَقَدْ كَانَتْ لَهُ فِي الْمَلِكِ
 عَمَّرَ اللَّهُ أَمَامَ الْحَقْلِ السَّامِيِّ الْحَقْلِيِّ الْأَوْجَدِيِّ الصَّدْرِيِّ الدِّينِيِّ الْعَالِمِيِّ النَّجَاحِيِّ وَلَا أُخْلَا
 حَبَانَهُ مِنْ أَهْلِ وَمَرْجَبٍ وَوَهَبَ لَهُ مِنَ الطَّافَةِ الْخَفِيَّةِ مَا لَا يُوَهَّبُ وَحَصْرُ مَنْ
 خَائِلِ الْقُلُوبِ الشَّوْءُ وَالْإِنْعَادُ الْوُدُّ الْأَقْرَبُ وَنَبْلُهُ فِي الْمَعَالِ مَجْدُ اسْطِقْ عَنْهُ لَشَاءُ
 الْمَعْرُوبِ وَسَرُّ دَرْدِهِ عَلَى صَهْوِهِ اللَّيْلُ الْأَدِيمُ وَقُلُّ الصَّبَاحِ الْأَشْبُ وَأَمَّا سِرُّ حُسْنَادِهِ
 مِنْ حَافَةِ حَتَّى لَا يَرْجُوهُ رَاجِ الْأَقْلِ هَذَا الطَّمَعُ مِنْ أُشْجَبٍ وَرَدَّتِ الْمَكَاتِبُ الَّتِي
 حَمَلَتْ تَشْرُ الْأَجَبَةَ فِي سَطْرِهَا وَغَارَتْ مِنْ رَيْسِ الصَّبَا أَنْ يَحْمَلَ عَلَى طَهْرِهَا وَقَالَتْ
 أَيْسَرُ مَا يُنْجِبُ عَلَى الْأَرْضِ إِذَا رَأَى وَمَحَلُّ شَحَا وَعَمَارَاتُ أَهْلِ أَنْ يُودِعَ الطَّافِ
 الْوَدَّاعِ وَبَعْضُ إِلَهٍ بِأَسْرَارِ الْوَدَّاعِ وَلَمَّا وَرَدَتْ عَلَى الْكَادِمِ وَحَدَّتْ عَهْدَهُ مَسَا
 عَرَفَتَهُ وَوُدَّهُ مَا كَسَفَتْهُ وَشَوْقَهُ مَا تَصَرَّفَتْ عَلَيْهِ أَمَامَ الْبِعَادِ وَمَا صَرَفَتْهُ
 وَلَمْ يَزَلْ لَهُ فِي الشَّوْقِ خَلْقُهُ غَزَرِيَّةُ الْهَوَى تَرَى الْمَوْتَ فِي صُورَةِ النَّوَى وَهِيَ مَرْغُوعُهُ
 يَبِينُ أَهْلُ الْعِلَى أَهْلُ الدُّوَا وَالْبَحْجُ بِالْمَجْدِ غَيْرِ الْفَحْجِ بِالْغَزْلِ
 وَأَذْأَصَتْ أَعْوَالُهَا وَجَدَتْ فِي كُلِّ وَادٍ مَسَابِغَهُ وَعَلَى كُلِّ مَدْرَجَةٍ مَبِيدَهُ وَقَدْ قِيلَ

لا اله الا الله محمد رسول الله

راجع

الجنب

٢٠

الارتفاع فلم يزالوا يظنّونها الصلوة ويستعملون بها من يدعيها بدافع هذه العُسر
 وأحسن الحديث ما وافقت فيه صورة العيان معني الخبر وحاشا للروح شلقب بالشمع
 فنفقها من مثال الى مثال كذلك اشتوق بقلوبنا قلبه من حال الى حال اعدان
 حرّ هذه لسرّ حجر هذا في الاستيعار والنار التي تطلع على الأفق لشدّها من هذه النار
 وهي التي بلغت الحاد في شوقه الى المجلس السامي السيد الجليل رضى الله عنه على
 بعده وتذانيه وحلّ قلبه هبلي حتى تعاني ما اعانيه وبني له من الجدار الفرج ما لم
 يكن الخطيب بانيه ولا زال أو لا في مراتب السيادة حتى لا يقال ان قلنا ثانياً
 وما فرقت النوى من هذه الاجتماع بيني وبين الحام وحلّني حديساً على السند الاطام
 ولو فطن في أهل الغزل والنسيب لما ضربوا الملل بعين من رخ ولا حروه خرام
 قدروا المودات اخواناً واما معذرة من العشاق وهم احرار واما منقبض اليأس فان
 وما ذال الا الف مني من صحبته وحلّه عندي سبب لم لم يسبني ولا تسبته
 خلقت الوالور دنت الى الصبا الفارقت ميسي موج العلك كبا
 ومن الاشواق ان اخذت مسائله المجلس عن انبايه واعتد الاجابه عنها من احسن
 حابه وكهم رد السؤالها من امانى البعليل وان عده قوم قلله فرت شهر بعدن
 السليل غير اني مزج هذه المسائل بالغياب لآخر كتابه واذا هم لم يان يدع مذهب
 الخشن عطفه الهوى عن غيبه فاما من هذه الجار من الحاقه والامضاء عاب
 المحسن لمطر الدرع سريع الانقيضاء ومع هذا ما ينبغي لمن عرف مكانه في عالم

والسرور

في أسرارها وأعلامها وتخلته عدا في عذرها ونور ذرا في نورها ومير كانا
في مفرجها وليعزرها المحل من الخفت ذلك لكونها معدودة من الحاد ولتأ
صمت اللسان والنطق مضمرة في أثناء الفؤاد والسلم

ولما ألهم في الغيرة وما ينسحب عليها من حري متهما مخرج عما
بعدم ندره فمن جعلته

باب
فيه إلى بعض الإخوان وضمنه وصف الشبه
كأن الحادم هذا الباب له وظاهره يغني عن الاستيضاح ومضج
سواد الظلمة بياض الصباح غير أنه كان من كده سمعة وضعت للعادة المعتادة
لا الحاجة المرادة وسد كرم من أوصاف صورتهما باللسان سخ طويل في ذره
وربما كان هناك معنى غريب فينبه على محوئ مسيره وذلك ان لها قد ألقي القوام
مستبها في محو له واضفره كمال المستهام وهي القلم سيات فيهما اذا قطع اسما
صحا بعد السقام ومن عجيب شأنها ان رويها تجا بحسبها والأرواح تكو حاة
الاجسام وقد وصعها قوم ما نصل خلقا في ما في رعاها عمود الإخوان وان كانا
لسر إلى لفارقه اخيها التي خرجت معه من بطن وأتت معه في مكان وهذا الوصف
من الطفيل وصابها وهو ما ردد الاحباب وجدا باجباها ويبيح إلا في شوا إلى الآ
وكانت الروح سلبت لهما الذي كان في شكله امثالا صار بيرة حارة بيرة هلا
ولرما مثلته طور الحنارة في تضاعفها وادها وطورا لا مامل احماها وأفرقها
وأونه ماخذة فلقه على ايها شبيها بالقناع ثم ترفعه عنها حتى ياد بين الجليل

الغري

البحار

١٤

وَهَذَا شَقِيقُ الدَّعْوَى مِنْهُمْ فَارْقَهُ وَلَوْ اسْتَفْنَيْتَ فِي مَعْصِلِ أَحَدٍ مِمَّا مِلْتَ فِي كَعْبِهِ
 الْمِيزَانَ وَلَقُلْتُ أَنَّهُمَا فِي الْمِثَالَةِ لَفَرَسِي هَإِنْ وَلَكِنِّي أَفْضَلُ مِنْ أَشْبَهُمَا خَلْقًا وَخَلْقًا
 وَنَطَقَتِ الْأَنْسُ بِحَامِدِهِ مَا اخْتَلَفَتْ نُطْقًا وَهُوَ الْحُسْنُ السَّامِيُّ حَوْلَ اللَّهِ وَجُوهٌ بَعْدَ
 وَسِيمِهِ وَتُغَوَّرُ أَمَامَهُ لِسِيمُهُ وَمَكَانُهُ عِنْدَهُ وَعِنْدَ الْمَاسِ عَظِيمُهُ وَأَمْنُهُ حَوَادِثُ
 الْحُطُوبِ حَيْثُ يَحُلُّ مِنْهُ وَتَنْهَارُ تَمِيمُهُ وَبَلَّغُهُ مِنَ الْعِلْمَاءِ مَا لَا رَضِيَ مَعَهُ نَدَامَى جَدِيمُهُ
 وَلَا زَاةَ مَسْلَعِهِ تَمِيمُهُ لِلدَّهْرِ إِنْ كَانَ لِلدَّهْرِ تَمِيمُهُ فَلَيْسَ تَجَلُّ مِنْ هَذَا الْكَمَالِ حَسَنًا
 لَسَنَ حَيَّائِلٍ وَحِجْرَ أَلْمُنَاتِ بِمِثْلِهِ الْمَلَكَانِ سَابِلٍ وَلَيْتَنِي هَذَا الْمُهَرَّجَانِ الْحَاضِرِ
 وَتَسْتَلِفُ هَهُنَا لِلنُّورِ وَزَالِ الْفَيْلِ وَمِنْ عَاكِهِ النَّاسِ فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ نَانَقُوا
 مَا لَا خِفَالٍ وَتَضَرُّوهُ مَوْعِدُ الْزُّوَارِ وَعِلْمُ الْأَفْصَالِ وَهَذِهِ الْعَادَةُ مَسْخُوحَةٌ
 لَعَلِّي الْحُسْنُ الَّذِي تَسَاوَتْ أَيَّامُهُ فِي التَّعْظِيمِ وَقِيلَ فِيهَا وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِمَامَ فِي أَحْسَنِ
 تَقْوِيمٍ إِلَّا أَنَّهُمَا مَجَاسِدُهُ عَلَيْهِ فَيَوْمُهُ مَسْرُورُهُ وَالْاجْتِمَاعُ وَغَدُهُ بِاسِطُهُ بِطَلْقَاءِ
 وَأَمْسُهُ عَاطِفُهُ خَذَهُ لِلْوَدَاعِ وَهَذَا أَفْضَلُ لَمْ نَلْهُ لِحْدٍ مِنْ قَبْلِهِ وَزَيْنُهُ أَنْ لَا مَسَاجِلَ لَهُ فِيهِ
 وَلَا مَغْتَرِفٍ مِنْ سَجْلِهِ وَقَدْ تَفَاضَلَ خَرُّ هَذَا الرِّمَانِ وَمَا سَلَفَ مُقَاخَرَةُ الرِّسْعِ وَالْحَرْفِ
 وَحَيُّ السَّادَاتِ الْمَاضِينَ وَالْحُلَسِ فَقِيلَ إِنَّ الرَّاكِبَ فِي الذَّرْوَةِ دُونَ الرُّدْفِ
 وَسَبَقَتْ قَدْرًا لِلَّذِي رَفَعَتْ دَوَانَ مَنَاقِبَاتِ الْأَخْرِ الْمُنْقَدِمِ
 وَكَسُوْنُفَتْ الرِّفْعُ فِي الْمَوَاسِمِ كُلِّهَا عَمَّ بِهَا وَحُجْمُهَا لَحَرَّتْ لَهُ عَلَى إِقَامَتِهَا وَأُنْثَتْ عَلَيْهِ

اهتأ كل بحسن نوره وذا سنه فذلك بحسن مخرجها منها وليس ذلك الا لا تغدال
 يحلوا الشمس برج حملها وروح منازنها ومن هذين الفصلين مناسبه في محاسن الآثار
 وهذا من حظ الاقواء وهذا من حظ الانتصار غير انهما قد نفاخا في الفصلين واطلق
 كل منهما السان في بيان الشواهد واقامه الدلائل فقال الرمع اما المبتسر سطر الاطوار
 والسيار الاشجار واستعنا الناس عن ثقل الدثار والاضطلال بالدار وسمي
 نخل بريح شررها الذي هو لخير الابراج وقد حولت سراجا السماء وبه ترويضه
 على السراج وهو واؤه من مزاج الحياه الذي لا يعين الاحسام الامدك المزاج
 ومن زمني ان النور الذي هو احسن الازمان ورحانه لطيف الرجان واذا ضاماه
 غيره قيل والجسم والشجر سبحان ولولا فضل لما مثلني الله بالشور واخرج في المنابت
 من الظلمات الى النور وحملها سطورا في قواطير الارض ولا يحسن القواطير الا السطور
 واما الحريف فانه قال انا الذي اثنى بذهاب السموم واما الجيوم واعتصار نبات
 الكرم وتناثر الوان المشروب والمطعم ويترق قوصفا الالهام وتشتت العقول
 بالاسحار وامامي هي الذهبيات وتلك نسبه كرمه الخجار وقد سمانى قوم ربيع
 الناس وزاوا لباسي لا خلق سريعا كما سرع لا غيري اخلا والتباس ومن ثم رأى
 ما لا راها ماته حوامل واوراقه نواضر غير ذابل وقد سته بالمصاح
 وسميت اعصانه السلاسل ولا تثل ان هذه الاوصاف من كلام القليلين صادق

١٨١

الطاف فضله ومسرورا لفقائه الذي يود أن يلقاه الف عام مثله ومن كلفه بجانته
 بذوره كلفه الاختفائ ونزور غيره خففه الاقصاد وليس ذلك الا للمشايخ
 التي سنه ومنه موقظه الانفراد فذا السوم في الامام مثلك والوراك لستهم احدا ان احدا
 وتمناز على عيد الفطر بالضيحا التي تفرغ عنها ارضها وسماؤها ونيال الله النفوس
 منها وان لم تنله لحومها ولا دماؤها وقد رددت انه انما يثقلها فضل على الايام
 والياليها فضل على الليالي وهي منسطة في حده اسطام العتود باللال ولا فرق بينها
 وبينه في تحريم الصوم لانها ايام اهل وشرب وبغال فاذا انظر اليها وجدت اعيادا
 في شهره امرها ووفور اجريها ولم يجعل ترا الا لان الله وترحب الوتر وذلك ان
 في تعظيم قدرها ونبات الحادم هذا اشغمت الهنا فيهما والعيد الذي من قلها وهي التي
 مدت قميصها به من ذير الا انه لم تشهد به شامد من اهلها فسمع المولى بها عينا ولا
 يرا الا عنده ناعمت ولو دعما وداع من نشره الله انه سلقاها فادمين ومثله
 ولا مثل له غير مخال الى الحش على اعمال البر في موسم معلوم وعنه الكرمه وحلت
 الزمان كله عبدا فلا محلو من على خط في نهاها المرقوم فاي يوم انسلخ عنه ولم يكره لطلبا
 وفي يوم الحساب له شامدا ولم يبق الا ان ندعي له ميزان النعم الراجحه وان يسو
 عنه اوقات السوروكا استوت اوقات الاعمال الصالحة

باب فيه في التمسك بالمضرجان

عِنْدَ الْأَقْلَامِ لَا مَشْلُوكَ وَمَوْضُوعَهُ لَا مَجْهُوَّةَ وَقَدْ صَدَرَ عَنْ سِرِّهِ وَدُرِّ مَرْجُوهِ إِلَى
 أَحْسَنِ أَخْذِهِ بَلِّغْ لِبَقْوَةِ وَهُوَ خَطِيبٌ هَذَا الْيَوْمَ فِي خُطَابَتِهِ الْكُبْرَى الْأَمْلَأَ
 الْبَعِيدَةِ الْأَمَادِ الَّتِي نَصَّاهُ بِهَا رَقَبَتَهُ لِلْأَعْوَادِ غَيْرَ أَنْ ذَاكَ أَخَذَ فِي ذِكْرِ
 كَرَمِ الْأَصْحَى وَالسَّاعِلِ سَائِرِكِهِ وَاحْتِثَ عَلَى ثَوَابِ الْحَجِّ فِي تَحْبِيرِ الْهَدْيِ لِهَادِيهِ
 وَالْثَّلَاثَةِ لِنَاسِدِهِ وَكَذَلِكَ الْحَادِمِ لَا تَقْضِي سِوَى قَضِيئِهِ الْحَجَّ إِلَى الْبَابِ الْمَوْلَى الَّذِي تَقْضِي
 بِهِ سِنَاتُ الْعِلْمِ وَتُحْطَى مِنْهُ لِبَاسُ الْمَخِيطِ دُونَ الْأَحْرَامِ وَتُوقَفُ فِي سِقَايَتِهِ وَفَلَانَةٍ
 مِنَ الْإِسْقَاءِ وَالْإِطْعَامِ وَمَسْكِي أَخِيهِ وَهُوَ أَمِنْ فَلَا تُعْتَدِي عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ طَوَارِقِ
 الْعَطَاتِ وَالْأَحْلَامِ وَمَنَابِئِ الثَّغَابِ فِي هَذَا الْحَجِّ جَرَى عَنْ رُسُلِهِ وَتَوَدَّى الْقُرْصُ عَنْ
 نَأْتِمْ حَادِيهِ وَاجْمَعُوا وَسَلَامٌ هَذَا الْخُرُوجُ الْمَعْنَى هـ

الْعِذُّ وَإِنْ كَانَ عَامًا لِلنَّاسِ فَإِنَّهُ يَحْضُرُ غَضَمَهُمْ دُونَ بَعْضٍ وَهُوَ يَوْمٌ مَحْصِي إِنْ أَنَّهُ عِنْدَ
 أَوْلَادِ الْكِرَامِ لَمْ يَمُضِ مِنْهُمْ الْمَحَلُّ السَّامِيُّ الْمَوْلَى حَمَلُ اللَّهِ أَمَامَ دَهْرِهِ وَرَفَعَ قَدْرَهُ
 عَلَى قَدْرِهِ وَخَصَّهُ بِأَعْرَاسِ الْحَارَمِ فِي حَجْرِهِ وَاشْرَبَتْهُ بِفَايِسِ خِرْوَةٍ وَوَصَلَ بِهِ قَبْلَ
 السَّعَادَةِ وَصَلَّ لِأَحَافٍ مِنْ هَجْرِهِ وَحَمَلُ أَمَامِ أَعْمَالِهِ الصَّاحِكَةَ لِسَمِ عَرَفَتِهِ وَيَوْمَ نَفَرِهِ
 وَيَوْمَ حَجْرِهِ وَلِحَادِمِ لِسَعْفِ اللَّهِ مِنْ قَوْلِهِمْ فَإِنَّهَا هَفْوَةٌ سِوَى الْبَاسَانِ
 الْقَلَمِ وَالْكَرَامِ عِبَارَةٌ عَنِ الْمَوْلَى وَالسَّامِي لِحَدِيدِ سَوَاهِطِ الْكِرَامِ وَقَدْ وَدِعَ عَلَيْهِ هَذَا
 الْعِيدُ بِجَدِّهِ ابْنِ عَمِّهِ وَطَالِعَالَهُ سَعْدًا وَشَارَ الْمَعَامِلَةَ بِهِ فِي الْعَامِ الْمَاضِي مِنْ

انعم الله عيسى المجلس السامي وحكاه ناس من سريه ونايس شعبه وحمل الأيام من محبه
 واهدى القره والقرار الى عتبه وقلبه وغفر له ما تقدم وأخر من ذنبه وكثر
 آيات جوده حتى لا يقال لولا أنزل عليه أنه من ربه قد افتح احكام حابه هذا
 ببيت من الشعر وهو هو الجدي يصل العين اجتمعا وحي لوز اليوم للسويديا
 ولا جد اعظم من جد يوم الفجر الذي تحرف فيه الامام كما يخبر الانعام وسقدم ما دام
 عشر العمل الصالح فيمن اجب الى الله من غيرهن من الأيام وورده فضله انه يأتي
 في شهر من الأشهر الحرم وقد نطق الهات والسنة بفضيله الشهر الحرم وهذا
 هو اليوم الذي نسخ الله فيه رؤا خليه ما عكز النداء وامتن عليه بالذبح العظيم
 الذي حملة لوليه من الفدا وقد حمل احكام نفسه فداء للمولى من كل حادث كما
 جعل عرضه فداء لغيره من كل رافث وأصدر حابه مضمنا من الهباء
 ما مله اذن سامعه ومن الدعاء ما توفى بالاء حابه بذرافعه والتمهاى شيعي
 أن تذكر لفظ رائق مصوغ من ضوء تغزل وضوء بارق واذا جلي على الاسماع مل
 هذه جلوه معشوق على عاشق فان خلت السماء من مثل ذلك فالأولى أن يعطف بطونها
 على ظهورها وان ترك محبة من ودا سورها وحق العلم أن تكون من اسات رقومها
 والقرطاس أن تكون من بصم سطورها وهاك احكام هذا من الهات الى هي مشوره

وَمُدَوَّقَ نَظَرَهُ عَلَيْهِ أَوْى إِلَى دَارِهِ وَخَصَّهُ مَلَأَ طِفْهُ مَزَارِهِ وَجَمَعَ لَهُ مِنْ تَحِيَّةِ لَيْلِهِ وَمَارِهِ
 وَلَقِيَهُ مِنْ إِذْخَارِ الْأَجْرِ بَاعِدِ رَحْنِهِ وَمِنْ تَحْيِيلِ الْفُطْرَانِ قَادِرَانِ وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إِلَّا
 عَنْ تَقَدُّمِ نَظَرٍ وَاحْتِبَاءٍ وَهُوَ أَنَّ الْمَوْلَى عُدَّ لَهُ زَادًا مِنْ أَعْمَالِهِ الصَّالِحَةِ فَرَعَتْ بِمَا عُدَّ لَهُ
 مِنْ زَادٍ لَسَقَطَ الطَّرِيقُ حَتَّى لَمْ يَنْقُطِ الْحَبُّ وَتَعَسَّى مَنَارِلُ الْكَرْمَانِ
 وَهُوَ أَنَّ جَانِعَ أَيَّامِ الصَّوْمِ فَلَسَ يَدُورُ فِي الْمَنَزَلِ وَهِيَاطُ فَالْأَبَابِ وَلِلْمَلِكِ فَالْحِجَّةُ
 الْبِسْمِلَةُ وَلَهُ خَامَةُ الْحِمْلَةِ وَعَلَى هَذَا فَاتَمَّ سَوَادُ فِي عَيْنِهِ الْقَدَرُ وَشَرَفُ الْمَقَامِ
 وَمِنْ الْعَرِيسِ الْعَجِيبِ أَنْ يَكُونَ نَوْمٌ وَاحِدٌ فِي قَالِهِ فَلَسَ مِنْ الْأَيَّامِ وَإِذَا حَقَّ الطَّرِيقُ وَجَدَ
 الْاِغْتِيَارَ بِدَرَجَةِ الْفَضْلِ لَا بِدَرَجَةِ بَيْلٍ وَكَيْفٍ وَعَسْكَرُ الْأُمُورِ أَنْ تَرْتِ اِعْدَادُهُ فَانْه
 مَوْزُونٌ يُوَحِّدُهُ الْأَمِيرُ لَا سِيمَا لَنْ كَانَ هَالِكُ الْمَوْلَى الَّذِي هُوَ الْأَمِيرُ حَقًّا وَالَّذِي رَحِمَ فِي
 دَرَجَاتِ الْعَالِي إِلَى حَتَّى لَا مَرَقًا وَأَتَمَّ اللَّهُ لَهُ هَلَاتِ السِّيَادَةِ عِلَامَتُهُ وَصَدِّقًا
 قَلْبَيْتُ سَمَاءِ الْعِيدِ الْمَنْظُورِ مَحَابِلُهُ الْمُتَوَفَّرِ فَضَائِلُهُ الَّذِي وَخَصَّهُ وَسَيِّمَ وَتَعَرَّوْا سَيِّمًا
 وَقَدَّرَهُ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٍ وَلِأَخْذِ سُنَّتِهِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي خُرُوجِهِ
 إِلَى الْمُصَلَّى فِي هَيْئَةٍ خُشُوعَةٍ وَاخْتِلَافِ طَرِيقَتَيْهِ فِي ذَهَابِهِ وَرُجُوعِهِ وَلَمْ يَفْعَلْ
 ذَلِكَ إِلَّا لَدَا يَخْضُرُ رُكْبَتَهُ أَرْضًا ذُو الْاَرْضِ وَلَا يَصْغُرُ حِمْلُهُ بَعْضُ الْمَالِ
 دُونَ بَعْضٍ وَالْمَوْلَى أَهْلٌ لَا يَنْشَعُ فِي هَذِهِ السَّنَةِ مَسْئِلَةً عَلَى آثَرِهِ وَلَكِنْ يَتَدَيُّ إِلَهَا
 عَمِيرٌ مَكُونٌ كَالِدٌ فِي الْحَرِّ وَالسَّلَامِ هَذَا فِي النِّسْبَةِ بَعْدَ الْأَخِي

مكرمہ بعينها فان ذلك لس من القصد وهذا العيد واحد منها سماءه سيماءها
 ونعماء دعائها وقد وصفه واصف فاسار وما أشر وأورد وما أصدر وقال
 صاحب اليوم الأبيض واخوه الذي يأتي من بعده صاحب اليوم الأحمر والحادم يقول
 ان العذب المناش المضقول الحواش الذي تدعى بالديان لا نه جاعدا يوم عطاش
 فاهله به من حبيب يطاف حول مقدمه وتعمرو ويطل القول في وصفه فلا
 تختصر ومن شرط ان سفل الأضار لا نظاره وتقبل له ان ينتظر ومن مام حسنه
 انه وفي فصل الحريف الذي حاد الثمار فيه كبر من الألوان وحات بها
 صنوايا وغير صنوايا وأدخرت احسانها لا عند ال رمانه فقالت حسنه باحسان
 وقد غلط من سمي اللل والنهار بالجدين بل هذا واخوه الربع هما الحديان
 ولم يعرف الحادم من سروره به الا ان يكون المول حاضر وان لا من الخطوه بكتاب
 قلبه وياطرة والسلام **باب** اخر في المعنى مما كسب العوض الخمر
 يوم العيد هو سيد الايام المحبوس من تنهما بمرية الاكرام الذي تشل جسماء السور
 روجه والارواح قوام الاحسام وقد اطل على الناس بقل طرفة في من سجنان
 كون له خلد او يكون له نزيهه وقع نظره على المجلس السامي المولوى السر الله لعبا
 وزاد الامام بعبا به عجباً وهما لوليه سلما ولعندوه حركاً وجبته الى حسن السعادة
 حتى قال در شغفها حباً وحاطه محرم من حلايته لا يستطيع الحوادث ان تطهره ولا يستطيع

وَمَثَلٌ بِجَدِّهِ مُبْتَدَأٌ وَأُخْلُوْدُهُ جَبْرًا وَأَعْظَمُ مَرَأَهُ عَلَى الْعُيُونِ حَتَّى يُقَالَ إِنَّ هَذَا الْأَمْلَدَ
 مَا هَذَا مُشَرًّا الْعِيدُ لَوْلَا الْمَوْلُ لِمَا كَانَ لَهُ نَظِيرٌ مَائِلُهُ وَلَوْلَا الْحَادِمُ لَمَا وَجَدَ مِنْ يَسْتَنِي
 مَعَهُ هَذَا بِحَدِّ مَقُولِهِ وَقَائِلِهِ وَقَدْ هَلَّ اللَّهُ فَذَرَهُ عَظِيمًا وَتَوَمَّهُ وَسَيِّمًا وَالْإِجْرَ
 وَالسُّرُورَ فِيهِ قَسَمِينَ حَتَّى أَصْبَحَ هَذَا لَهَا قَسِيمًا وَالنَّاسُ تَزَاوَرُونَ لَهُ بِأَضَاءِ الْمَنَارِ
 وَسَطِيرُونَ عَلَى الْهَنَاءِ بِهٖ مِلَّ الْأَوْطَارِ وَقَدْ جَعَلُوا ذَلِكَ سَعَادًا لِنَفْسِهِمْ وَهُوَ مِنْ حَمِيلِ
 السَّعَارِ وَلَمْ يَقْنَعِ الْخَاضِرُ مِنْهُمْ بِلِقَاءِ الْخَاضِرِ وَزَوْجُ مُخَابَتِهِ الْعَاسِي سِوَى الْعَاسِي
 وَالْمُخَاصِرِ وَكَتَابُ الْحَادِمِ هَذَا صَدْرُ مَهْنِي الْمَوْلِ وَهُوَ مُسْتَقِيمٌ مِنْ لَطِيفِ رُتُوبٍ وَمَعْنَى
 خَلُوبٍ وَوَدِينُهُمَا حَبِثَتْ رِجْلُهُ فَجَا بَرُوحَ جَنُوبٍ وَقَدْ اسْتَمَدَّ مِنَ الْعِيدِ طَلَا وَنَظِيرُ ٥
 وَكَاتَرًا زِدَ حَامِ حَفْلِهِ بَارَزَ حَامِ اسْطَرِ وَخَرَجَ الْعِلْمُ بِهِ إِلَى مُصْطَلَى الْقِطَارِ لَخُرُوجِ
 الْخَطِيبِ إِلَى مُصَلَّاهُ وَمُنْبَرِهِ فَلْيَسْمَعْ الْمَوْلَى مَا نُورِدُهُ عَلَيْهِ مِنْ طَلَاتٍ سَجْدَهَا
 الْكَلَمُ وَتَرَكَّ وَتَرَكَّ الْأَسْمَاعُ فِي وَرْدِهَا وَكَانَ هَالِكًا مَرَكَّ وَفِي صَهْنَاهُ عَاشِيَتِهِ
 مَالَتُهَا فَلَا يُدْرِي أَيْدِي الْمَلَائِكَةِ إِلَى تَنَاوُلِهِ أَمْ تَسْبِقُ السَّنَةَ الْمُدَاحَ إِلَى تَنَاوُلِهِ
 وَلَقَدْ أَحْسَنَ أَوَّلُ الطَّبِ فِي هَذَا حِثِّ قَالَ

دُعَا دَالِ السَّالِ رِيَاءٍ نُؤَدِيهِ الْخَنَانُ إِلَى الْخَنَانِ

وَالْمَوْلَى غَرَامُ مَوَاسِمِ غَامَةِ النَّفْسِ وَجُوهَهَا أَنْوَاعُ وَأَمَامُهَا مَعَالِمُ وَالْأَعْمَالُ بِهَا أُسُورَةٌ
 فِي مَعَاصِمِ لَكِنَّهَا تَحْصِيهَا مِمَّا دَخَرَهُ مِنْ أَحَدٍ وَتَبْنِيهِهِ مِنَ الْمَجْدِ وَكَاشَاهُ أَنْ يَقْصِدَ

وَمِنْ شَأْنِ الْجَلِيسِ أَنْ يَحْمِلَهُ حَقِيقَتُهُ رَجُلٌ يَصْجِبُهَا وَيُفْجِهَهُ بِلُفْظٍ مُتَّخِذٍ بِالنَّجَاءِ
 حَقْنِ بَرْدِهِ وَكُلِّ شَيْءٍ فَإِنَّهُ دُولُونِيرٌ لِكُلِّ لَسْتَوِيٍّ أَدُهُمْ هَذَا وَأَدُهُمْ وَلَا
 أَشْمُهُ وَأَشْمُهُ وَلِلنَّهْأَيِّ قَدْ سَبَّحَ طَوِيلَ مَا تَرَى مَطْطُومٌ قَصِيدٌ وَمَنْشُورٌ
 فَرِيدٌ وَقَدْ أَفَرَّ اللَّهُ عَيْنَ الْمَجْلِسِ سَمَاعَ هُنَايِهِ وَأُنْعَاهُ حَتَّى عَمْسَئِهِ فِي آيَاتِهِ
 وَأَحْسَنَ ذَلِكَ أَوْرَدَهُ الْخَادِمُ مِنَ الْمَسَةِ فِي لِسَانِ قَلْبِهِ وَأَعْلَمَ خَاطِرُكَ أَنَّهُ فِي
 مَقَامِ خَدْمِهِ مَحَامِشِي عَلَى رَأْسِهِ لَا عَلَى قَدَمِهِ وَمِمَّا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ أَنَّهُ وَجَدَ
 هَذَا لَطَالَعًا فِي الْمِيزَانِ وَقَدْ تَفَالَّ بِهِ فَالَا اسْتَأْنَفَ نَفْسُهُ وَصَدَّقَ فِي
 حَدْسِهِ وَهُوَ أَنْ سَعَادَةِ الْمَجْلِسِ تَجَرَّى عَلَى غِنْدَالٍ وَزَنْهَا وَالْطَّرَادِ أَمْنَهَا
 وَلَسَرَّ ذَلِكَ لَغَيْرِهِ مِمَّنْ يَكُونُ الشُّهُورُ عِنْدَهُ فَارَعَهُ فِي دُخُولِهَا وَخُرُوجِهَا وَإِذَا طَلَعَ
 عَلَيْهِ هَذَا الْهَلَالُ فِي هَذَا الْبُرْجِ مِنَ السَّمَاءِ فَلَا فَرْقَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ غَيْرِهِ مِنْ بُرُوجِهَا
 فَلَمَّا خَاضَ الْمَجْلِسُ مِنَ الْخَادِمِ مَا تَسَرَّقَ سَمَائُهُ وَتَعَدَّدَ طَلَامُهُ وَتَنَصَّلَ الْعَظِيمُ حُرْمَاتِهِ
 اللَّهُ الَّذِي يُعْطِي حُرْمَاتِهِ وَهُوَ أَكْرَمُ خَدْمَةٍ تَقَرَّبَ بِهَا إِلَيْهِ وَأَنْ تَبْتَ عَلَى الْإِيَّامِ خَدْمَاتِهِ

هَذَا ————— فِي الْمَسَةِ بَعْدَ الْفِطْرِ
 أَحْسَنَ اللَّهُ أَمْرَ الْمَجْلِسِ السَّامِيِّ الْمَوْلَوِيِّ وَأَحْسَنَ لَهُ خَطَرًا وَحَمَلَهُ أَعْرَافًا وَلَا قَدَرًا
 لَطَوِيلَ عَمْرِهِ قَدَرًا وَسَاوَى الْإِنَامِ إِلَى بَابِهِ زَمَرًا وَشَقَّ لَهُ فِي الْمَدَامِ سَمَاعًا وَبَصَرًا

إلى وزيده والسلام **باب آخر في المعنى**

مواسم الاعتدال الصالحه تنفوت في رحا فضله واحفال الناس لاجتماع
 فيها وشهر رمضان صله البر وثوابه اشتر وقد ذكرت السنه النبويه
 ماجده فيه والاجتهاد وشدة الميزر وسعي ان يقتدى بهذه السنه التي الفوز
 كل الفوز في ضمنها وان كان لا تعلم ميزته مقدارها فقد شوهدت صوره حسناتها
 وليس المراد منها صوما مجردا استوحش بافراده ولا ترى ايسا من اعمال الخير
 تكثر وحده بكثره اعداده وهذا مقام يحتاج الى همة رفعة وبدقه
 ونسب فقه في اعمالها مقول كل الطعام تشهي رعه ولا حتم هذه اللثه
 الا للحس السامي لزال رعه عن الحوادث محجوبا وذكره في الملاهي الاعلا
 مكنوبا وعمره في حساب الحلود محجوبا وقدره ما لا يتدبر مرموعا على التمييز
 منصوبا وبجده لحسن البداوه مطبوعا لا تحسن الحصاره مجلوبا فليقم
 لشكر النعمه التي افردته بهذه الاوصاف اللاميه وجمعت له من حرث الدنيا
 والاخره فأنجبت في احرانه وقد قدیم عليه هذا الشكر الممونه طلعه الجموه
 بجعته الذي لك الله له من المزيه ما شئت وهو عاك عن السب الذي في
 احده من صيب لا صخب معه ولا نصب فهو في الاسم انا ثم سيره وفي الفضل
 اعوام تشيره واقادانت ليله قد خسر من الف شهر ملك طوبله في قصيره

الصُّنْعُ الْحَمِيلُ فَاحْسَنُ خَلْقِنِهِ وَكَثِيرُ بَدَنِهِ رَسَ الزَّمَانِ حَتَّى لَا تَزَالَ رِثْقَتُهُ
وَارْحُ صَفْقَتِهِ أَعْمَالُهُ الصَّالِحَةُ إِذَا لَمْ يَخْطُ غُتْرُهُ بِرِجْلِهِ صَفْقَتُهُ وَقَدَّاهُ
شَهْرُ رَمَضَانَ حَاسِرًا عَنِ النَّشَامِ بِأَدْنَى حَتْمِ السَّلَامِ مُظْهِرًا مِنَ الشُّرُوقِ وَالنُّوُودِ
مَا يُعْرِثُ عَنْهُ شَاهِدُ حَبَالٍ لِلْمَقَامِ مَقَامُ الْكَلَامِ وَهُوَ زَوْجُ الْحِلْمِ الْجَلِيسُ مِنْ
حَسَنَاتِهِ مَا يَتَوَدُّ بِمَنْدَلِ الْخَامِلِ وَإِنْ زُوْدَهُ مِنْهَا زَادَ الْغَنِيِّ إِلَى الْعَالَمِ الْقَابِلِ
وَمَلِكُ عَادَتِهِ إِلَى اغْتِنَادِهَا مَنَّهُ عِنْدَ مَزَارِهِ وَزُؤْلُهُ بِأَدْنَى دَارِهِ وَتَسْطِيطُهُ
عَلَيْهِ فِي مَقَرِّ حَايَةِ الْمُتَّصِلِ فِي أَنْاءِ لَيْلِهِ وَأَطْرَافِ نَهَارِهِ وَمَا مِنْ وَاحِدَةٍ مِنْهَا
إِلَّا يُعْزِزُ عِنْدَ غَيْرِ الْجَلِيسِ مَطْلِبُهَا وَتَوَعُّدُهَا قَادَا الْبُرْزَنْهَا نَدَى الْكَرَمِ
إِسْتَدْرَجَتْهَا الْمَلِكَةُ أَهْمُ لِسَمَاءٍ فَلَيْسَتْ بِدِيَّةٍ وَمَا تُودِعُهُ مِنْ عَمَلٍ لَمْ تَمَلْ مِنْ أَثَارِهِ
وَنَسَهُ لَا تَطْطِرُ مِنْ صَوْمِهَا عِنْدَ أَطْطَارِهِ مُوَالِ شَهْرِ الذِّي عَلَى مَقَامٍ وَكَرَمِ
مُقْتَنَجٍ وَخَتَامٍ وَلَوْلَا أَنْ حُلَّ الْغَيْرِ مِنَ الشُّهُورِ حِطٌّ مِنَ الْفَضِيلَةِ لَأَنَّ أَيْضًا
شَهْرًا أَحْسَرَ مَا فَالْبِرْدَاتُ مَوْضُوعُهُ فِي حَجَرِهِ وَالشَّيَاطِينُ مَعْلُولُهُ فِي أُسْرِهِ
وَلَيَالِهِ كُلُّهَا لِيَالٍ عَشْرٍ وَلَا تُخْصُ شَيْءٌ مِنْهَا بِعَشْرِهِ وَلَا يَقُومُ حَقُّهُ مِثْلُ الْجَلِيسِ
مِثْلُ الذِّي نَسُوهُ مَصْرُفُهُ وَبَيْرُهُ مَقْدَمُهُ وَتَوَدُّ لَوْ دَامَ كَانَ خَيْرَ الرَّاوِدِ وَمَنْ
وَدَّ أَنْ يَكَادِمَ هَذَا بِاطِّقَ بِنَائِهِ وَمُتَّحِنَ عَلَيْهِ مَا اسْتَحَقَّ مِنْ تَنَابُهِ وَتَقَبُّعِهِ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى مَا لِعِيدِ الذِّي يَكُونُ وَاسْطُهُ لِعَقْدِهِ وَمَوْرَدُ أَنْتَهَى أَمَامِهِ الظَّاهِرُ

وهذا الكتاب قد اشتمل على دعوات وسينعه وهي على اللسان قرينه وهي عند الله
 رفعة فلا تخرج من القلب صادرة الا بالثبات الى السما صابرة ولا تخرج بها
 الملكة صاعدة الا ملقتهما الا بحالة قاصده وما منها شيء الا وهو مفقود
 عن الروايات المتأخرة ومعدود من السنن المجورة ولزما اشبه الدعاء
 بالثناء واوردت كلمة فلم يذراهي من الطيبام من الهناء ولا ماني بذلك
 الا بيان فطره الله سمعاً بصيراً واما الحكمة ومن ثوب الحكمة فقد اوتي
 خيراً كثيراً ولو لا النهي عن التزديد لادعى الخادم ان هذا السان سانه وقال
 انه الذي يستكبر الاخبار بل لقا به فلذا لقي صعرها عانه ومع هذا فانه
 واقف عليه موقف الاعتذار عالم انه لم ينته من الدعاء والثناء الكدر

بحجان المجلس الى عشرين معشاً ٥ والسلام

كتاب في التهنئة لشهر رمضان

قال النبي صلى الله عليه وسلم من كان يؤمن بالله واليوم الآخر وليكرم ضيفه
 وشهر رمضان ضيف كرم ينبغى ان يحفله في الكرامة وان يستعمل له لاله
 بذر ادملاً ورفع عن الشمس بقلامه واذا مضى اسع لسيت من شوال مسكابه
 في ارا الاقامه ولن سطر احادم ذلك في شابه فلم يغرب في ماسطر واذا
 حمل العفة الى من هو افقه كان حمل التمر الى الحبر والمشار اليه هو المجلس السامى
 حمل الله الومق من رفقته ولا روع بصل العلاء بفرقة وخلق له

١٨٣

٢ الأصل

رَوَى عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ لَمْ يَصُمْ غَيْرَ رَمَضَانَ الْأَسْعَبَانَ وَهَذَا ذَلِكَ عَلَى
 أَنَّهُ اخُوهُ فِي شَرَفٍ مَقَامِهِ وَأَنَّ كُلَّ إِخَاهُ فِي وَجُوبِ صِيَامِهِ وَلِلَّهِ الصَّفْحَةُ ٢
 الْفَضِيلَةُ مَحْمُودَةٌ وَلِهَذَا أَحَى مِنْ كُلِّ مَدِينَةٍ وَلَا وَتَدَّ وَتَحْدِيدُهُ وَرُغْبُهُ وَإِذَا انْطَرَأَ إِلَيْهِ
 حَقُّ النَّظَرِ وَجَدَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مَثَرُ لَوِ الْبَشِيرِ وَعَلَى نَفَاوَتِ مَا بَيْنَهُمَا فَلَيْسَ لَهَا ٢
 الشُّهُورُ السَّامِيَّةُ مِنْ تَطْيِيرِ لَاجِرٍ أَنْ يَنْدِيَهُ النَّاسُ كَيْدِيْنَهُمَا بِمَا جَافَلَهُ وَهُمْ رَوْنَهَا
 فَرِيصَةً فِي شَهْرِ الْفَرِيضَةِ وَنَافِلَةٍ فِي شَهْرِ النَّافِلَةِ وَهَذَا الْكَلَامُ قَدْ بَطَلَ بِأَحَدِهِمَا
 بِاسْمَا وَقَالَ هَذَا سَعْبَانُ قَدْ أَتَى قَادِمًا وَمَا يَكُونُ غَانِمًا إِلَّا مَنْ يَكُونُ بِهِ غَانِمًا
 كَالْمَحْلِسِ السَّامِيِّ حَقَّ اللَّهُ أَمَامَهُ لِلْمَسْرَابِ مَوَاطِنَ وَالْخَيْرَاتِ مَعَادِنَ وَلَطِيبِ النَّسَاءِ
 مَذَاهِنَ وَخَلَقَهَا مِنْ حُسْنٍ وَاحْسَانٍ حَتَّى يَكُونَ لَهَا بِحَاسِنٍ فَلَسَمِنْ بِهِ هَذَا لَا وَدَرًا
 وَلَيْمَلَكِيَّةٌ عَسْنَا وَصَدْرًا وَلَيْمَثَلَةٍ فِي الْقَصْرِ تَوَمَّا وَفِي الْعِلَالِ عَامًا وَفِي الْأَشِيمِ
 شَهْرًا وَقَدْ تَفَرَّسَ أَحَادِمُ قَدَّ أَنْهُ لَوْ مَلَكَ أَمْرُهُ لَحَلَّ جُلُودُ الْمُقِيمِ وَلَمْ يَبْرَأْ هَلَاكُهُ
 أَنْ يَعُودَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا حُبُّ الْمَجْلِسِ الَّذِي تَوَدُّهُ الشُّهُورُ هَانُودُ
 النَّاسِ وَلَوْ أُعْطِيَ مِنْهَا نَعِيَّةٌ لَلَزِمَهُ وَقَالَ لِجِرَاحٍ وَأَمْسَلَهُ وَقَالَ لِمَسَاسِ
 وَأَحَادِمُ يُلُومُ نَفْسَهُ إِذَا عَدَّ عَنْ أَحَدٍ مِنْهُ فَتُطَرِّقُ صُورُهُ الْمِيلِيمِ وَكَانَ الشُّهُورُ اسْرِعَ
 مِنْهُ إِلَى الْفَنَاءِ ذَلِكَ لِوَجْهِ الْكَرِيمِ

ولازالت الشمس التي في سماءه مطالعة الشمس التي في ثنائه

ولازالت الخلد الدود وبوجهه فتجيب من نقصانه ونكاسه

عَزَتْ عَنْهُ النِّيَّةُ الصَّادِقَةُ حَتَّى جَالَتْ فِي صِدْقَةٍ عَلَى الْبِرَاءِ بَنِي عَارِفٍ فَلَمَّ عَلِمَ الْمَجْلِسُ أَنَّ
 لَهُ مِنَ الْحَارِمِ وَكَثَامِهِ بَدْءًا يَهْدِي عَلَى الْأَمَامِ وَتَرْتَقِي لَهُ الْمَوَاسِمُ الشَّرِيفَةُ الَّتِي هِيَ
 مِمَّا مُمَيَّزُهُ الْأَعْلَامُ وَمِنْ عَادَتِهِ أَنْ لَا يَحْلِيهِ مِنْ ذَلِكَ فِي اسْتِرَارِهِ وَأَعْلَانِهِ وَأَرْحَابِهِ
 لَهُ مَا يَجِبُ لِنَفْسِهِ وَذَلِكَ أَقْصَى دَرَجَاتِ إِيْمَانِهِ وَهَذَا شَرُّ مَيَمُونِ الْخَيْلِ مُؤَذِّنُ
 بِالْأَجُورِ الدَّارِ عَنْ الْأَعْمَالِ الْقَلِيلِ وَلَمْ يَفِرْدِ عَنْ إِخْوَانِهِ مِنَ الْأَشْهُلِ حُرْمَ الْأَلْفَرِ
 بِالْفَضِيلَةِ وَإِذَا جُمِلَ اللَّهُ فِيهِ أُغْنَاهُ وَقَدْ وَجَّاهُ بِالْعَطَا يَا مَسْنِيَّ مَسْنِيَّ فَالْمُحْسَنُ
 طَاعَتُهُ زَادَ إِحْسَانًا وَالثَّابِتُ مِنْ ذَنْبِهِ لَسْتُ ضَيْفُ إِلَى الْعُقُولِ رِضْوَانًا فَلَيْسَتْ قَبْلُ
 الْمَجْلِسُ اسْتِقْبَالَ أَخٍ كَانَ إِلَى لِقَائِهِ مُتَطَلِّعًا وَلَصَلَحُهُ بِأَعْمَالِ النُّفُوسِ مُسْلِمًا لِقُرُودِ
 مِنْهُ مُؤَدَّعًا وَلَيْسَتْ رَأْيُهُ سَيَلْفِي بَعْدَهُ مَا شَاءَ مِنْهُ فِي فَضْلِهِ عَنْ هَذَا الْحَصْرِ حُرْمَتِهِ
 وَهَذَا الْحَصْرِ حِلِّهِ وَمَا يَحْتَوِي هَلَالُ أَحَدِهَا وَطَهْرُهُ هَلَالُ الْأُخْرَى الْأَعْنَ حَسَنَاتِ
 لَهُ غَيْرُ مَحْقُوقَةٍ وَمَا نَفُوتُهُ فِي هَذَا شَيْءٍ مِنْهَا حَتَّى يُصْبِحَ وَهِيَ فِي ذَالِ مَلْحُوقَةٍ وَمِلَالُ
 ذَلِكَ كَلِمَةُ أَنْ لَا يَرَى مُشَافَهًا مِنَ النَّهْمَانِ فِي بَضْرُوبِ الْأُطَارِ مَا مِنْ مَدَارِجِ اللَّسْبِ
 وَقَصَائِدِ الْأَشْعَارِ وَأَنْ يَلْقَى اتِّعَمَ لَدُنْهُ ظَاهِرُهُ وَبَاطِنُهُ وَتَعَادِلَتِ السَّرِيقَةُ فَلَا
 يَكُونُ مَعِينَةً وَبُلُغُهَا دَرَجَاتُ الْعَالِ فَلَا يَكُونُ عَايِنَهُ وَمَا يَقُولُ الْحَارِمُ أَنَّهُ سُبِقَ
 إِلَى مُشَافَهَتِهِ بِخِدْمَةِ التَّنْثِيهِ وَهُوَ وَاحِدٌ فِي خِدْمَتِهِ كَمَا هُوَ وَاحِدٌ وَكَادَهُ وَلَا
 يَشَانُ يَجْعُ وَلَا تَنْثِيهِ وَالسَّلَامُ

كِتَابُهُ فِي التَّنْثِيهِ بِشُعْبَانِ
 دُرُودُ

هَذِهِ الصُّورَةُ أُنْشِئَتْ فِيهِ كَيْبُ لَيْسَتْ عَلَى السَّنَنِ الْأَوَّلِ وَلَا عَلَى الطَّرِيقِ الْأَقْدَمِ
وَقَدْ أوردَتْهَا هَاهُنَا وَأوردَتْ نَعْدَهَا مَعَهَا فِي مُتَدَعَةٍ لَيْسَتْ مِنْ أَيْدِيهِ وَلَا خَيْرٍ
وَلَا غَيْرِهَا مِمَّا قَدَّمَ ذَكَرَهُ ٥

فَمِنْ ذَلِكَ هَاتُ لَيْسَتْ

٢ النَّمِينِيَّةُ بِشَيْءٍ يَجِبُ وَهَوَاهُ

شَهْرُ رَجَبٍ مَوْسَمٌ كَرَّمَ سَعْيَانِ لَقِيَ مَقْدَمُهُ مَكْرَامَةَ النَّجْبَةِ وَأَنْ يَحُلَّ الْغَيْرُهُ فِيهِ مَسْنُونُهُ
لِسَنَةِ الْأَضْحَى وَالِدَمِّ فِي هَذَا الْمَقَامِ قُرْآنٌ تَوْضَعُ مِنْ هَابِ الْحَسَنَاتِ مَوْضِعَ عَنَوَانِهِ وَلَمْ
يَحْسُدِ ابْنُ آدَمَ أَخَاهُ إِلَّا لِقُوزِهِ بِقَبُولِ قُرْبَانِهِ دُونَ قُرْبَانِهِ وَقَدْ سَمِيَ هَذَا الشَّهْرُ الْأَضْحَى
لَا أَنْ صَوَاتِ السِّلَاحِ لَيْسَتْ مِنْ شَعَارِهِ وَبِالْأَصْبَحِ لَأَنَّ الْبَرَكَةَ مَصُوبَةٌ فِي أَنْبَاءِ لَيْلِيهِ وَأَطْرَافِ
نَهَارِهِ وَفِي أَنَّ شَهْرَ اللَّهِ وَالشُّهُورَ كُلَّهَا لَهُ وَلَيْسَ ذَلِكَ إِلَّا تَعْظِيمًا لِمَقْدَارِهِ وَفِيهِ لَيْسَ لَهُ
الرَّغَايِبُ الَّتِي سُمِّيَتْ بِهَذَا الْاسْمِ اسْتِغْفَافًا لَأَرْحَالِهَا وَالْمُرَادُ بِهِ أَنَّ الْعَمَّ تُسَبِّحُ فِيهَا ابْتِدَاءً
وَالْمَطَالُ تُتَخَرَّجُ فِيهَا سَوَاقِلُهَا مِنْ رَغْبَةِ الْأَوَّلِ بِمَا تَسْطُرُ بِنَائِهَا وَرَحَى لَمَنَائِفِهَا
وَالْحَادِمُ سَأَلَ اللَّهَ فِيهَا سَعَادَةَ الْجُلُوسِ السَّامِيِّ حُلَّ اللَّهِ الدُّنْيَا عِنْدَهُ قَارَهُ وَبَارَهُ
وَعَلَيْهِ دَارُهُ وَلَقَبْلَيْهِ سَارَهُ وَلَا زَالَتْ لِقْدَرُهُ رَافِعَةً وَلِرَأْيِهِ مَحْدَةً نَاصِبَةً وَلَا غَدَايَهُ
حَارَهُ وَهَذَا دُعَاءُ عَصَدَرٍ عَنْ صَبْرٍ لَيْسَ فِيهِ إِلَّا صَاحِلُ الدُّعَاءِ وَلَمْ يَدْعُ عَلَيْهِ غَيْرُهُ
فَسَطْرُهُ صُدُورُ الرِّعَاءِ وَهُوَ مَا أَكْفَنَهُ الصَّرَاحَةُ فَلَمَّ جَنَّتْ عَنْ سِتْرِهِمْ صَابِ وَمَا

الايدي اطواقا في الرقاب والسلم والمعنى الغريب من هذا الكتاب منقول من
 قصيد الجديده وهي انما وصل رسول الله صلى الله عليه وسلم الجديده ردت
 به راحلته فقال خلأت القصور خلأت القصور فقال ما خلأت وما ذاك
 لها خلقي وانما جبرها جابر العيل ثم زجرها فوثبت ثم نزل على تمديد قليل المساء
 يبرضه الناس يبرضام انتهى الامر الى صلح المشركين معه وهداه الى القضاة
 بينهم وبينه وهو ههنا ما قضى عليه محمد بن عبد الله على انه يغمر من العام
 المقبل ويدخل مكة ولا يذبل معه من السلاح شيئا سوى السيف في القرب
 فانظر كيف أخذت القصه مما فيها واودعها في الباب الذي انشأته وصغت ذلك
 بالفاظ مستجوعه طوبه المداف جامعته من بداهه نجد وجهاه العراق
 واذا اسهنا الى هذا الموضع واستملت فيه ذكر ما ردت ان اذكره من المعاني
 الغريبه المسقوله عن الادبه او اخبار النبوي او عن علم من العلوم او عن قصه
 من القصص المشهوره فاي اذكر على عقب ذلك شأنا من مقال العصاجه والبلغم
 وذاك انه قد وردت الاشعار والمكائبات بالهماء بمواسم العلم من شهر رمضان
 ورجب وشعبان والعيدين من عيد الفطر وعيد النحر وغير ذلك ولم اجد
 لشاعر ولا كاتب فيه شيئا مرضيا بل عناية ما يؤتى به في القصيد من الشعر
 او في الباب من الرسائل ان يصمد ذكر الدعا بالبره وامتناد العزم وما
 شاكل ذلك ولا يخرج عنه وحث انتهى الى ما قيل في ذلك ووحدته على

۱۱ وهو أيضا هبها في عقد الشؤع وشهد الاجلاس غير انها تسري في مكارل الأرض وهو
 يسرى في سطور القطاس ويوشك انها اذا اجازت هذه الكتب انلخت من عجبها
 الثقل وحيد يقال جسها كائس الشوق كائس القيل والي لأجد بعد المجلس
 ظمأ لا تقوم المناهل الأعداد باسقا به وكان الفتح بعد عام الحديده
 يكون الفتح هاهنا بعتابه وصورة احوال بعضي أن الهبني ومن النوى مقاضاه
 وأن سؤمها خطه الرضى حتى جعلها مرضاه ومضمونها أن يعطيني عمداً أن
 تضع سيفها في القرب وان لا تسؤني في رقة احد من الأحياب وهذا يكون مشيه
 الله تعالى بعد أوبه المجلس الى وطنه والاستيصال دار قراره عن دار طعنه
 وكان وصلني شابه في رقة صفراء فشاقتي بحسبه كما شافني بها في ضميمه ووجدت
 بين ظاهره وباطنه مشاكله تشهد لها قرب النسب ولم يكن من الأشياء التي خفي
 سببها فقال انها من العجب وانما جعلت صبغته ذهبية لأن الكلم التي تضمنها
 مصوغه من الذهب وكذلك عادة المجلس في المواخيه بين كبه ومعانيها وتلك
 فضيلة انفرادها ولا يما لها احد غنره ولا يدانها وقد اشفدت منها
 قوايد اغنت خاطري حتى صار دأماً ممدود وفضل بعدد وقول مقبول غير
 مزدود وانا استنبد من هذه القوايد استزاده الاثار وهي عنده محسوبة
 من الثواب وهي عندي من الإخبار والله لا يحليني منها مكاتبه في العباد
 ومثاقبه في الاثراب وتوقع لشكر اياها الي هي اطواق في القلوب اذا كانت

المقام نصيري الاعتقاد فالمعنى الموجود شوقي اليه والناظر الى اللقاء والحجاب
 ما بيننا من البعاد وعسى الله ان يعيد ايام اللقاء بعد ذهابها وتبدل الامال
 الموقوفة على ارتقاءها وما بيني وبينها يكون عند الذنوب الفراق التي كانت عند
 حسابها وجعلت القلوب مذبذبة لا ترضى عليها ولا تحف من عذابها
 وهذا منقول من مذهب النصيرية فانهم يقولون بانك وحجاء ومعنى
 موجود فانطردت فقلت في قلبه الى هذا الكتاب وما استخراج من صده
 مشهوره اني كتبت كتابا الى بعض الاخوان اتسوق اليه الحادم في مواسله
 سيدنا مختصر على ادارته ولذا ارسل اليه كتابا فانما ترسله له الى قلبه و
 منه على بعد الدار قد جعل الشوق عليه ضربة لازب وضمه اليه من كل جانب
 ورماه بهم تحت قوس ضلوعه التي هي في قلوبها قوس حجب وهذا منقول
 من صده حبيب بن زياره التميمي في رهن قوسه عند سري ملك الفرس ^{العصه}
 في ذلك مشهوره ومن هذا الاسلوب كتاب بعثته الى بعض الاخوان وضمه
 لشوقا وهو من علامه الشوق ان يكون وجده اسرافا ومشييه من الاضالع
 احافا ولا تزال منه الى الاخوان اسرافا وذلك صدرت مني الى المجلس السامي
 لا اطفا الله له قيسا وطهر عرضه ان يلبس قيسا وضرب له في المساعي
 طرعا بيسا ورفع مجده فوق السماء التي ملئت شهباء وخرسا وجعله في السبق
 الى الكارم علنا وفي المواطيه على شخصتها انسا فاما من يوم الا ولى الرب سأل
 عن مسير الركاب وبعدها كتابا يرسله ثم لخدم من بعده في باب وقد اصبحت

١.

بِأَخْبَارِ وَدَادِهِ وَمُخَاطَبَتِهِ بِأَيْهِ عَلَى عِبَادِهِ وَهُوَ هَذَا الْمَقَامُ سَفِيرٌ عَنْ قُودِهِ
إِلَى مَنْ هُوَ أَعَزُّ مِنْ قُودِهِ وَمِنْ حَقِّهِ وَقَدْ أَصْدَرَ إِلَيْهِ هَذَا الْكِتَابَ بِرِغْبٍ ذِي مَامُ حُرْمَةٍ
وَرُفْقَةٍ عَنْ خِدْمَتِهِ وَإِنْ نَزَلَ مِنْ أَيْدِيهِ مَقَادَةُ الْخَشَائِرِ وَنَقَلَ عَنْ الْبَدَلِ إِلَى الْفَلَاحِ
فَإِنَّهُ حَدِيرٌ يَوْضَعُ الْأَثْفَالُ وَالْأَعْفَا مِنْ مُبَاشَرَةِ الْأَعْمَالِ وَهُوَ أَخُو الْمُطَايَا الَّذِي
إِذَا بَلَغَتْ الشَّاءُ وَالْمَطْلُوبُ حُرْمَتُ ظُهُورِهَا عَلَى الرَّحْبِ وَالسَّلَامِ ٥
وَهَذَا الْعَابُ كَالَّذِي قَبْلَهُ فِي غَرَابِ مَعَانِيهِ وَقَدْ ذُرْتُ الْأَيَّامُ السَّافِيَةُ وَلَمْ
أَغَادِرْهَا شَيْئًا وَهِيَ فِي تَضَاعُفٍ مَكَاتِبَانِي وَلَا حَاجَةَ إِلَى اسْتَنْقَاصِهَا هَاهُنَا
لَكِنْ مَعْرِفَتُكَ بِمَا ذَكَرْتَهُ الطَّرِيقُ الْمَمْلُومُ أَدْرَكَهُ ٥

وَأَمَّا اسْتِخْرَجْتُهُ مِنْ عِلْمٍ مِنَ الْعُلُومِ أَوْ مِنْ قَصْدٍ مِنَ الْقِصَصِ فَإِنَّهُ قَدْ أُورِدَتْ
مِنْهُ هَاهُنَا شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ لَيْسَ كَمَا إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ اسْتَوْفُوا فَاتَّخَذَ بِهَذِهِ
الْعِلْمَاتِ وَهِيَ قَدْ اسْتَنْدَ أَحَادُثُ رِوَايَةِ شَوْقِهِ إِلَى الْعِلْمِ الَّذِي يَرُدُّهَا وَصَدَرَ
وَسَطَرُهَا مَا سَطَرَ وَهِيَ فِي صِحِّهِ الرِّوَايَةِ جَالِدٌ عَنْ مَافِعٍ عَنْ أَرْعَمٍ وَلَوْ أَقْصَرَ
فِي وَصْفِهَا لَقَالَ إِنَّهَا الْحَمَامُ رَدَّتْهُ بِلَعْنَةِ خَلِيفَتِهِ وَإِذَا كُنْتَ حُرْكَ الْأَفْلاَحِ
كَأَنْزَعِ قَوْمٍ شَوْقِهِ فَمَا الظَّنُّ بِمَلُوبٍ صَعِيفَةٍ ٥ وَهَذَا الْفَصْلُ فِيهِ مَعْنَانِ أَحَدُهُمَا
فِي الرِّوَايَةِ فَإِنَّهُ يُقَالُ أَنَّ رِوَايَةَ مَلِكِ بْنِ أُنْسٍ عَنْ مَافِعٍ عَنْ أَرْعَمٍ مِنْ أَطْحَفِ الرِّوَا
الْأَخْرَاجِ مِنْ يَقُولُ مَا تَقْلَسَعُهُ رِغْمُ أَنْ حُرْكَاتِ الْأَفْلاَحِ شَوْقِيَةٍ ٥ وَمِنْ ذَلِكَ
فَصَلَّ مِنْ دَابِجَتِهِ إِلَى بَعْضِ الْأَخْوَانِ وَهُوَ وَمَا أَرَى فِرَاقَهُ إِلَّا لِفِرَاقِ الْحَيَاةِ
لَوْ لَا نَطَقَ اللِّسَانُ وَلَوْ لَا الصُّورَةُ الْمَشْهُدَةُ لِلْعَيْنِ وَقَدْ أَصْبَحَتْ مَعَهُ فِي هَذَا

عُدَّتْ لِرُؤُوسِهِ الْإِبْرَامَ وَتَحَدَّثَتْ بِهِ النَّفْسُ فِي خَيَالِ الْيَقْطَةِ وَخَالَاتِ الْمَنَامِ
 وَوَالَتْ الْأُمَاكُ فِيهِ مَا بَشَرَى هَذَا الزَّكَاءُ قِيلَ يَا بَشَرَى هَذَا غَلَامٌ وَلَا يُؤْصَدُ ذَلِكَ
 إِلَّا فِي بَابِ الْحَلِيسِ الَّذِي لَا مَلَّ مِنْ سَمِ نَفْحَتِهِ وَلَا مِنْ تَقْسِلِ صَفْحَتِهِ وَلَا مِنْ مَلَا رِ
 عُدُونَهُ وَرَوْحَتَهُ هُوَ الْكَرِيمُ الصَّادِرُ عَنْ كَرَمٍ وَهُوَ عُنْدَهُ هَبْنٌ وَعِنْدَ غَيْرِهِ
 عَظِيمٌ وَلَوْ قَدَرَهُ حَقُّ قَدَرِهِ لَمَرَّتْ إِلَيْهِ شَكْوَى الضُّلُوعِ الْعِظَامِ وَالْأَفْضَا
 عَيْنَانِ مِنَ الْمَاءِ وَلَمَّا اضْدَرَّ الْحَادِمُ جَوَابَهُ سَمِعَ صَوْتَ حَمَامَةٍ فِي أَبَانِ عِجْمِ الْحَامِ وَلَا
 شَدَّ أَنَّهَا شَعَرَتْ بِأَمَالِي عِزِّهِ فَبَيَّحَ مَا عِنْدَهَا مِنَ الْغَرَامِ وَبَاعَهَا بِهَا وَالْقَلَمُ
 صَدَحَ وَصَدَحَتْ وَشَرَحَ مَا يَقُولُهُ وَمَا شَرَحَتْ وَلَمْ تَحِمْزْ بِحُجَّتِهَا وَأَطْرَابُهُ وَهَتْ
 بِحَيْدِهَا وَطُوقُهُ وَلَهْفُهَا وَحُضَابِيهِ فَلَيْسَ لَهَا مَا لِلْقَلَمِ مِنَ الْقَدِّ الْمُخْطَفِ وَاللِّسَانِ
 الْمُرْهَفِ وَقَدْ فَضَّلَهَا الْعُجْبَةُ وَاهْتَبَزَ وَرَفَى فَوْقَ الْأَنَامِلِ مَكَانَ الْغَزَاةِ وَلَمْ
 مِنَ التَّبَجُّعِ مَا يَتَزَنُّ فِي الْمِيزَانِ وَيَسْمَعُ بِالْقُلُوبِ لَا بِالْأُذَانِ وَإِذَا مَشَى فِي الْقَطَارِ
 جَمَعَ بَيْنَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهَمَّا ضِدَانِ وَمَا شَاعَ عَنْهُ أَنَّهُ يُلْقَبُ بِالْجَوَادِ الْمُضْمَرِ
 وَإِذَا أَخَذَتْ السَّوَاتِقُ فِي اخْتِزَارِهَا بَلَغَ الْعَالِيَةُ دُونَهَا وَمَا احْضَرُوه لَوْ أَنَّ
 يُحَقِّقُ فِيهِ الْقَوْلَ النَّبَوِيَّ لَوْ جُمِعَتْ الْخَيْلُ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ لَسَبَقَهَا الشَّقَرُ مَا لَمْ يَكُنْ
 مِنْ ذَلِكَ أَنَّهُ يُمَثِّلُ سَائِقِي أَيْدِي رُكُوسِ الشَّمُولِ وَهَرَامَا يَكْسُو الْجَهُولَ وَفَارَ
 الْحَكِيمَ وَالْحَكِيمُ خَفَّةُ الْجَهُولِ وَلَمْ لَهُ عَلَى الْحَادِمِ مِنْ مَنِهِ فِي أَعْلَامِ الْحَلِيسِ

٩

اِيْمَاضُ الْحَقِّ وَالْمَرَضُ وَنُقَالُ فِيهِ هَذِهِ يَدُ نَصَاءٍ اِذَا قُلَّ لَغِيْرُهُ سَوَادٌ فِي مَاضٍ
 وَلَيْسَ فِي ذَلِكَ لَهَذَا الْمَجْلِسِ السَّامِي الْفُلَانِي لَا زَالَتْ مَسَاعِدُ الْعُلَمَاءِ ثَانِيَةً وَثَمَّةً
 لِلْكَوَالِبِ ثَانِيَةً وَصُرُوفِ الْأُمْدَارِ فِي يَدِهِ غَانِيَةً وَقُطُوفِ الْعَمَلِ فِي يَدِهِ مُذَلَّلَةً وَطَلَا
 عَلَيْهِ دَانِيَةً وَوُجُوهُ الْأُمَامِ فِي وَجْهِهِ حَاسِرٌ حَتَّى يَكُونَ كُلُّ وَجْهِ مِنْهَا غَانِيَةً وَلَا
 زَالٌ لِمَا لِي أَعْدِيهِ سَعَاءً وَأَمَامُهُمْ أَمَامًا مَانَةً وَلَمَّا وَرَدَ عَلَى الْحَادِمِ هَلَالٌ وَاسْتَبَشَرَ
 وَجْهَهُ بِالْوَجْهِ الْأَذْهَرِ وَقَالَ حَيْثُ مَا نُقَالُ فِيهِ أَنْ هَذَا الْأَدْرُسُ لَا سِحْرَ يُؤْتَرُ
 وَكَمْ لَهُ عِنْدَهُ مِنْ مُورِدٍ يُعْطَفُ مُسْتَقْبَلُهُ عَلَى مَاضِيِهِ وَلَا يَنْقُصُ إِلَى تَذَارِيهِ وَلَا
 إِلَى نَقْصَانِيهِ وَلَقَدْ اسْعَتْ فِي اجْتِلَابِ مَسَرَّتِهِ فَاسْرَعَ فِي الْإِبْنَعَاتِ وَعَقْدَتِيهِ
 وَبِئْسَ الزَّمَانُ عَقْدًا لَا مَسَدِي إِلَيْهِ عَوَادِي الْأَسْكَاتِ وَأَخْطَاهُ مِنْ نَفْحِ جُودِهِ وَسَمِيحِ
 وَدِهِ وَمَوْلَاهُ طِفْهُ خَطَايَاهُ مَا زِلَّ ثَلَاثَ حَرَمٍ عَلَى الطَّلَاقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ يَسْتَهْضِ
 سَكْرَةُ لُجْزَائِهِ هَذِهِ الْأَيَادِي وَاسْتَغْطَمُ ضُعْفُهَا وَقَالَ لَا تَطْلِفِ اللَّهُ بِفَسَادِ الْأَوْسَعِهَا
 وَقَدْ وَحَدَ مِنْهُ وَمِنْ الْيَوْمِ الَّذِي وَرَدَ فِيهِ مُشَاهِدَةُ الْأَمْثَالِ وَذَلِكَ أَنَّهُ وَرَدَ
 فِي يَوْمٍ الْأَحَدِ وَهُوَ الْيَوْمُ الَّذِي حَقَّتْ لِي فِيهِ حُلُوعُ الْحَالِ مِمَّا مَسَا وَيَأْنُ ٢
 أَمَّهُ الْوَقَارِ وَفِي أَعْلَاهُ لِلنَّارِ عِرَانٌ بَلَدٌ مِنْ أَوْدَادِ الْأَرْضِ الَّتِي مَعَهَا أَلْ عَمِيدٌ
 وَهُوَ مِنْ أَعْلَامِ الْفَضْلِ الَّتِي مِمَّحَتْ لَهَا الْأَسْمَارُ وَوَلَدَانِ الْحَادِمِ صَادِبَانِ إِلَى
 مُورِدِهِ وَكَانَ مِنْهُ عَلَى مَوْعِدِهَا مَا كَانَتْ مَوْعِدُهُ وَاحِدًا الْأَسَاسَ الْمَطْلُوبَهُ مَا

بتلك المدائح واستحاج ما تضمنتها من المعاني التي استخرجتها تلك القراع
 وماذا أعسى ها ولا أن يقولوا وهي الدولة التي رضى لها رب السما ونصّب
 وترغب اليها قلوب أهل الأرض ونزهب ومما وصف به أنها هي الضاء ^{حكمة}
 فإن كان نسبها إلى العباس وهي خرد وله أخرجت للزمر كما أن رعاباها
 أخرجت للناس ولم يجعل شعارها من لون الشباب إلا نقاء ولا أن عمرها
 لا يهرم وإنما لا تزال مجبوءة من أكار السعادة بالحج التي لا يبلى والوصل الذي
 لا يضرم وهذا معنى استنبطه الخادم للدولة وشعارها وهو ما لم تثبت
 الأقلام في خطها ولا أجالت الخواطر في افكارها ولم يدلل عليه الاصفه في
 الولاء الذي سري خوم نواقب وله فيه مذهب والولاء مذهب وقد مدحه الله
 ما ليس ممنوح وفتح له من ابواب الغيب ما ليس بمفتوح وسرح صدره لاستسا ط
 الاسرار الدقيقة التي يخرج كل منها الى قول مشروح والاحلاص في ولا الديوان
 العزيز بالاحلاص لله سوسم الصوات من انشايد ومفجر بنايع الحكمة على السار اسايه
 والسلام وهذا الباب قد تضمن معاني غريبة منها الدعاء الموضوع في
 صدره ومنها ذكر يوم السبت ومنها ذكر الدولة العباسية وكل هذا اذا
 وقف عليه العارف بأسرار الفصاحه والبلاغة علم مقدار ما اسبه من الملاح
 والحاسن وكذلك فاني ذكرت يوم الاحد في ذات الله الى بعض الاخوان
 حواما عن دابة وهو من الكتب ما هو هو الراض ويؤمن بسطور ه

السُّبُوفِ وَمَنَابِرِ الْخُطَبَاءِ الْيَوْمَ مُتَغَايِرٌ عَلَى بَابِ الْخَادِمِ مَا لَصَدْرُهَا إِلَّا
 اجْتَبَا كُلُّ بَابٍ مِنْهَا أَنْ تَسْتَوْدِعَهُ وَوَدَّ لَوْ اسْتَطَاعَ الْمَسِيرُ حَتَّى تَوَجَّهَ مَعَهُ
 وَلَسَنَ ذَلِكَ إِلَّا لَأَنَّهُ يَصْدُرُ إِلَى الْبُيُوتِ الْعَزِيزَةِ الَّتِي هِيَ مِلَّةُ السُّجُودِ وَمُنْشَدِ
 الْجُرُودِ وَمُنْتَهَى الْمَقَامِ الْمَجُودِ وَالْمَعْنَى الْمُرَادُ بِقَوْلِهِمَا أَلَا يَدْرِي أَنَّ أَوْفَاءَ الْعُقُودِ
 وَكِبَارُهُ هَذَا مَعْدُودٌ مِنْ حِلْمِهِ تَلْكَ وَمُنْظَمٌ ذَلِكَ السِّلَاحُ وَمَا اصْبَحَ صَدْرُهُ
 بِذَلِكَ الدُّعَاءِ الصَّاحِ الْأَوْخَانُ مِثْلُ وَزَيْدُهُ هُوَ أَنْفُسِهِ أَنَّهُ صَدَرَ فِي يَوْمِ
 السَّبْتِ الرَّابِعِ عَشَرَ مِنْ شَهْرِ كَذَا وَذَلِكَ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ خَلْقَ مَا خَلَقَ مِنْ
 أَرْضِهِ وَوَقَعَ مِنْ هَذَا الشَّهْرِ حَتَّى سَبَّحَ الْأَمَانَ وَجْهَ قَمَرِهِ كُلِّهِ لَا فِي بَعْضِهِ وَهَلْ لَانَ
 مَزِيدَانِ لِلْكَتَابِ فَاحْذَرِي مَا حَلَّتْهُ أَوَّلًا فِي دَرَجَةِ التَّقْدِيمِ وَالْآخِرَى أُمِّتَ صُورَةَ حَشَنِهِ
 وَالْفَضِيلَةَ فِي الْفَضِيلَةِ فِي التَّيْمِيمِ وَلَوْلَا أَنْ أُمِّتَ عَلَى الْخَادِمِ نَبَتْهُ لَمَا أَمْلَتْهُ وَلَا
 طَبِيسَ لَعَمَلِ سَطْمَ مَقَالًا وَلَا نُوحِبًا ذَلَالًا وَلَا سَمِلَ بِقَوْلِ الْقَابِلِ هَكَذَا هَكَذَا
 وَإِلَّا وَلَا لَا وَقَدْ هَفَاهُ أَنَّهُ عَبْدُ الدَّوْلَةِ الذِّي عَلَى طَاعَتِهِمَا شَرَعَ شَرْعُهُ وَعَلَى
 وَلَا يَمَاشُقُ بَصْرُهُ وَتَمَعُّعُهُ وَلَمْ يَزَلْ مُصَرِّقًا فِي الْخِجَارِ أَوَامِرَهَا فَهَاتِمًا حَمْلُهُ خَفَضُهُ وَنَصَبُهُ
 وَرَفَعُهُ وَمَا لَخَذَبَهُ نَفْسُهُ أَنَّهُ حَلَّ ذُرَاهُ فِي لَسَانِهِ سَبِيحًا وَحَلَّهُ فِي السَّيْلِ الشُّعْرَاءِ
 مَدِيحًا فَمِنْ سَاعِرٍ الْإِوَقْدُ وَظَفَّ عَلَيْهِ وَطَبِغَهُ مِنَ الْوَتَنِ الْمُسَمِّ وَالذُّرِّ الْمُنْظَمِ
 وَحَمَمَهُ فِي الْجَوَائِزِ مَا شَانَ تَحْكُمَ لِحُسْنِهِ لَا يَجْلُو فِي وَقْتٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ غَلَّ لِلذِّكْرِ

انما منا علك الشُعْب كبير من الانعام وان تعثبت منه اذاف المنازل
 وتندى منه ادى الاقوام خبير العطايا ما استطاع المعرف من صايعه ورثع
 السواد الاعظم في مراتبه والمحمد المبني من ذلك راجع اليها بناؤه سابغ
 علينا ثناؤه ونزد ولنا نور رُح مناقب اهلته وعنهما روى الحديث فضله
 وهذا المصلد سعي ان يقرأ ديواننا وهو خاف من فقه من الصدور وهو المصنم
 الناس به سطورا حتى كثر ما اغداهم مافيه السطور لم يعلموا الاطلاك
 اياه الملكيه صل فيها وتقطع وعطى وممع وتظفر وتقرى وتقدر
 وكل ذلك يحلم فيه حكما ومعى امور بعلمنا وبغير علمنا ومن ذلك فانه الى
 نارك عاش وعلى اشرى ما يش وهو منك واقف بن راج وخائر والسلم
 وهذا التقليد يشتمل على معان غريبه وغير غريبه منها ذكر يوم الاربعاء
 على الوجه الذي ذكرته ومنها وصف العلم على ما وصف به وهو غير علم سبق
 اليه ومنها وصف ولاه الاعمال واخذ بحال المصلد بحمله مفرح الحزن من بين
 التاليد وكذلك فاني ذكرت يوم السبت في باب اسمه الى ديوان الخلافة
 عن بعض الملوك وهو ادام الله ايامه الديوان العزيز النبوي وحرس
 ملكه بالغزاة الغلباء ورفعته عن مناواه الجاهل حتى لا يوتى من سوء العباد
 وانقاه كل اعباء الامم وامهضة بشغل ملك الاعبا وحرس ولته بالجماس الغريبه
 ولا جعلها في الدنيا من الغربة ولا زال اسمه مرفوعا على عذابات الاوليه وصفحات

حقيقته بشارهم وما نقول الا اناسبنا به الذر الخالد الذي فزائمه بالعمر
 وحصلنا على شكر الله وشكر الناس فانقلبنا ما لشكرين ونحسب امره اخصا منا لما أمر
 به انفسنا حتى يكون لما ثواب الأجرين وقد حصصناك بهذا الامر على الافراد واذا
 ذك القول عليك وعلى غيرك فانت من منهم هو المراد ومثالك منهم كالراس من الحسد
 قال روس يستخدم اعضا الاجساد ومن ادبك في استعمال سيئه العدل ان يكون
 رفيق يميل الناس على جوانبك وان سلك لهم العلم الطيبه حتى ياتوا من اطياب
 واذا أصبت من يدك حاجبا فلك من يروق العيون بحجارتها وحلب العقول
 بعبارته وسعد في سداد المطالب سفارته وتدرج حفاها الحاجات حتى يسلفي
 من صاحبها بشارته ولكل اصا من ذوى التجارب الذر قدوا بحشاشه الاداب
 وعلما مقدار الوقوف على الأبواب وخافوا ان يحجب الله عنهم مفعوما من الناس محروم
 من الحجاب ومن احسن ما توصف به هذا الرجل انه بعد الرشوة سحتا ويرى ثاها
 مقنا واذا راوده عليها صدعنها صدا لا ياد وتعد منها بعدا الصبحه من الحباء
 وقد ورد في الاخبار النبويه انها لريا الذي حكم الله بحقيقته ولم يبار لمزروق منه
 لرفه واذا افضينا اليك هذه الوصايا فانعرفك مالك عندنا من المكانه التي حشرت
 عنها الأبصار ووقفت دونها الاخطار ولم يلك فيها شريك فيراجل فيها الاشياء
 والانتظار وقد جعلنا لك مالا ناصيبا توسع ذات يدك ولا يجوز ان تدخر
 يومك لغد وهو ذراعا محذاه احد من عرف مسلم واعترف من فضل المحر وصور
 المطر وركاه عطا لم تحصره فلا تهمج عذبه للافراط في الحصر ويحسب ان ينفع

فان لا سعة على الامر الاصلح امره الذي يعلم فاسده من صلحه وهما ان الوصية
 المشار اليها بالمال واجندل مهمارى ترجيح جانبه وروم التقديم على صاحبه
 قائما ومننا الوصية بالمال لان مدد الجند من مدده وعددهم مستكر من عدده
 واذا ائزت الدولة منه كثرت حولها الكباب المعلمه ومن الاشكال السايه حول
 الصليان ترى الزمزمه فيدعى اليك ان تحرد النظر في هذا القول الذي حاربه
 وان تقدم ما قدمناه ونحرمنا الخزانة وقد علمت ان البلاد التي ولاها الله
 تفقد الى ولاه تفقدون حفظ معاقلها واقامه حدودها واثلا منه على
 مهام سبيلها وتجودها وتسهيل مواردها المحفوظه لمن اشفق من وودها
 وهما ولا تؤلى منهم والى الا وعز ريك توليته ولا على طوق وجهه الا ومن
 يدك تحليته وانت المسيطر عليه في نواطيه وطواهيره والذي يقوم بتقريب امور
 وتصرف وامره ومن اهم المهمات عندنا افاضه العدل على الرعايا فانه المعيار
 يوم الحشر والمقيل عند العثره والذي لا يحظى الناس بصاحبه الا في القتره بعد
 وحسنه هي الحينه التي تغني مفردها في باب الصغيفه ولو لا فضله لما اوصى الله
 نبيه داود وجبرئله خليفه واذا حقق فيه النظر علم انه تجاره راجحه في الدنيا
 والاخره وبمحصل عاين الدار في اسعد من ينقل من دار عامره الى دار عامره ولهذا
 اذا افقت الالسن على حده والقلوب على وده ولولم يامر الله به في ليله المنزله لعنت
 العفول على فضده وما خلق به ذوقا له الا ان له ذوقا للاحساب حسبا واوحي من
 كل سبب فاتبع سببا واسمر ملكه ما به في عقبه اذ لعنت المالك عقيبها وقد
 اخذناه صاحبنا نطيعه طاعة العبد لملكه ونرى ان السعاده حقيقه ما خذوا الشقاوه

٧
 وهم يدفع الخطب اذا استغفل ويدير المرام اذا استوعل واذا اعتبر حكامهم
 ويبدع اطواف منفاوية لطواف الانصار وما بين بني ساعده وعبيد الانصار
 وبني التجار وكل منزلة على قدر قدمه في الطاعة وبلايه في الشجاعة
 ومنهم امرانو قد هم نار الحرب عند خوردها وتُسبّح جماعاتها عند وقودها
 وهم الاعلام التي تتدلى بارايها والاعلام التي تسارحت ثودها ولوايها
 فوفها ولا حق الجالس والمواكب واعلم انها موهبه الله لهم جبريله لانها هيها
 من المواهب وسريرتهم اكراما اذا شهدتهم في موقف ضاق الضرب على انصاليه
 واطم السمع من ابطاله ودخلته الحاد اعزاء فلبست الاحلة دما وكبرت به
 صور العبدان غير ان السباح فيها سكو الطما وهذه الكرامه لا تمنع من محققهم
 في عدة الرجال واستخدمهم في خفاف الحدم وتعالها من غير بطر الى الخفاف منها
 والبقال وان تعرضوا في كل حين ديوان العرض الذي يشتم في الواحد ويوضح
 اسمائهم ويعتوثهم بايضا وكيشتمل على تعيين الرجل منهم وفرسه وسلاحه وهذا
 الديوان سعي ان سوله من انقش معرفه الخيل في انسابها المحلفه الاجناس والوانها
 التي المشهور منها قليل من الناس وكذلك فلكر عارفان اذوات الحرب والامها التي بعضها
 انفس من بعضها ومنها ما نسب الى اصحابها ومنها ما نسب الى ارضها ولكن ليس
 انت مكيلا نقص ما سقص من ارباب الدواوين فالاول ان لا يلقى الزبالا الى اقادحه

الذي لا يلقى عدوا الا انزله عن عرشه الى الصرح وهذا من بعض قصايل
 التي يترتب بها عن الاختار واما ملكت بها الا صطفا فطوبى لذكره تحذيرا
 وفيها حالسا ونحو من جوان يلقى على وجهه من النقيبه كما انقنا من هابل
 مصنا الصرته واذا وسدا امرنا الدك فانت فما طالب به من الدرك بمنزله الكريم
 وفي الاستيفلا بما وسدا اليك بمنزله القوي الامس والحفيظ العليم وبما منا
 وصايا تجري من العبد الى تجري الاغشار من السور والحاسن من الصور
 وهي تقوم بكمع كاف ومساع نشاف واعلام سيج السبيل الذي هو عظم
 وانت وان كنت عارفا بها فاناسلوها عليك على حلم الذكري واذا اوردنا
 منها لمة واحدة وجدناها في قليل سطر افاول ما تبدى به ان تبدى
 بعير البلاد التي الاموال منها مسفاده ومن الزاده منها مستزاده وهي
 دعامه الملك في حفظ بنيائه وبده الطويل في سطر غنايه قول عليها اهل
 الخبره ممن سلكت به التجربه جزا وسهلا وراضته خدمه الدواوين
 نائشا وكهلا وتمت له طماث التعول صفا وعدلا وهذا عمل يحتاج العاقل
 فيه الى عفه حصان والى همه بكر ونقظه عوان وملاك ذلك كله ان يكون
 لك عدل نفس وعدله لسان واذا انت متصفنا بهذه الصفات فما ينبغي لك
 ان تخليه من التعهد بامصاص اثره والاطلاع خبره وان تبت عليه رايانيره
 في ثوبه وصدره والطمانينه الى التقوى من ابواب العجز محسوبة والسطان بحري
 من ابرام بحري انقاسه للشعوبه واما الجند فاهم العصه والوزر والجول
 والعذر والعنا الذي يخدمه الخبر ويروع الخبر وهي حماه الحو زه
 بمنزله الاسنود من لعمها في الاسمال عليها بمنزله الصدور من قلوبها

ولما نظرت بهذا الرجل برزت له وزارت من طريف شورها وقابلته بشاشة غورها
 وقالت هذا الكرم والكرم والحكمة للحسناء من اربع مهورها ولقد حلت من قبله
 فلم يقدم عليها احد خطبه النعير ولا رات ان يغوض امرها الى من ليس املا
 للتفويض ولقد انقضت اليه الحان نظرها حتى اطاعت النظر ووقفت معه على
 موافاه حضوره وهو الغياب الذي ما وفي به من حضر ولو علمها ما لله ملاذستها
 لما حثمت الرسائل في طلبه ولا اختارته على البعد وتزده القرب منها على امره
 وما زالت تحفل مقدمه بعدد الليالي والايام وتعتدله بضرب الاجل والالام
 ولو اسطاعت لحطت بقدمها اليه حتى يكون اول وزير لاهد الوزارة محطوت
 الاقدام فليلقها القام من وصل جملها وعمر حفلها وافسهاها من كان قبله كما انساه
 من كان قبلها وليتبوذ ذراها بنو المقيم وليعلم انها موقوفه عليه لا يرم عنها ولا
 ولا يرم ومشايمه الدرجات اقرب من مشاييمه الاشياء والوفاق بين الصالحين مدعاة
 لطول الاصحاب وهذا التقليد امر بسبه في يوم الاربعاء وهو اليوم الذي حلوا الله
 فيه النور وانما فعل ذلك نفلا لانه يكون داما منيرا وان ظلام الامور لا يزال عر
 صاحبه حسييرا والقلم الذي فيه معتد رعر عرض كله الضعيفه لى صاحب الكرم المتينه
 ومن الاقوال الساعون من الناس انه لا يفتي والنبي في المدينة ويجعل الله في يد القلم
 الذي ترى الاملام لديه مجودا ومصله شهودا وينزع الطيا الله عن رؤوسها
 لأدب حرمه فلا تلمس الطماسه سودا وما يفتي الا انه الهدد السلاماني الذي
 مالى لا بناء يقينا ولون على الباب امينا عمرانه مذبوح ولا تهدد بالدمع وهو

أوليه الدجج ونأخر الرمان مجاً أولاً وأخيراً وكادل عند الذين همروا فقال
ولنا ثوبك مثل الأحياء الحق وأحسن تفسيراً على الله وأصحابه الذين أخذوا
المعوى ظهيراً ووازوا حكمهم أحداً وبيراً وأمر على الأمة وكان العدل
علمهم أميراً أما بعد فان مشأله الأشياء الجميلة مما رند في ردتهم كمالها وكذلك
تجري حلم الدولة المرمو في اختيار الأكاريم من رجالها ولا ما لها ولم إلا
اسطام الغراميد عطفها واتساق حلقات الفير في سردها وكذا ولسا قد
خضت بالشخص للطور والأمر الماثور ومجدها هو المجد الذي بحه الله على أنه
مختار فخور وسعي أن يكون الرجل الذي يوازها كهرون من موسى وإن لم يكن
مؤهلاً لث لصنعه ثوب وعظمته لمع وجرح نوسي وإذا وجدت هذه الحلال
عنده وجدت المعالي في ضمن ردايه وراي والعمران من أودايه لأمل عدايه
وهيل هذا هو الذي ينفذ من يصر عن مداه وكل الإفاضل من فدايه والمشار
اليه ذلك هو الوزير فلان ولقد أزدناه فاعمننا الطور في الارصاد واستقواه
فاسعملنا خلق الأماه في ذلك الانفتاد ولم عده مع شدة الطلح في بلادنا
لكن وجداه في غيرهما من البلاد وهذا ورجال الدولة منهم الهضات الفارة
والسوق القاطعة والشهب الناقية والسحب السابية وليس منهم الأمن
نوصف بأنه ليس الدهر في سراه وصرابه واستبد رايه بالشورى ولم يستبد
الشورى براه وإن له قلبين شطر أحدهما من يده والأخر من رايه لكن على الطل
تفاوت يدق على النظر في باديه وقد نفوت الجواد ساء والسوابق مقلد رهايه

^{أيام}
 رَحَبَ وَلَمْ يَكُنْ فِي هَذَا الْيَوْمِ اصْحَمَ وَأَمَّا حَانَ سَمْعًا وَانْفَقَ رَمَانَهُ مَصِيفًا وَلَكِنَّهُ مِنْ
 وَأَبْلُ الدِّمِ رِيْعًا وَلَمْ يَأْتِ بِهِ اللَّهُ فِيهِ إِلَّا لَمْلَمًا رَقَاتُ الْكُفَّارِ مِنْ عَتَايَرِهِ وَهُوَ
 وَالْحَمْدُ الَّذِي أَقْرَنَ بِهِ سَوَاءٌ فِي الْفَضِيلَةِ وَكَلَامًا مُقَرَّدًا عَنْ نَظَائِرِهِ فَنَامِلٌ
 مَا أَسَانَهُ فِي هَذِهِ الْكِتَابِ الْمُحَصَّهِ بِالْفَتْحِ الْوَاضِعِ فِي يَوْمِ الْارْبَعَاءِ سَابِعِ عَشَرَ حَسْبَ
 وَإِذَا انْصَفَتْ عِلْمَتُهُ مِمَّا عَسَرَ الْفَطْرَ لَهُ وَالْعُثُورَ عَلَيْهِ وَلَوْ تَحَاطَّتْ مِنْ مِثْلِهِ
 مَكَاسَاتُ مَنْ يَسُدُّ أَوْ تَأَخَّرَ مِنَ الْكُتُبِ وَإِنْ شَكَّ كُنْتُ فِي ذَلِكَ أَوْ مَارَتْ فِيهِ فَمَا
 هِيَ مَبَانِي الْقَوْمِ فِي أَيْدِي النَّاسِ فَتَأَمَّلْ وَتَصَفَّحْ مَا فِيهَا فَإِنَّ نَائِبَ الَّذِي أَنْشَأَهُ
 أَنَا نَظِيرًا فَقُلْتُ إِنِّي خَدَوْتُ خَدَوَهُمْ وَمَشَيْتُ عَلَى أَثَرِهِمْ وَهَذَا الَّذِي أُشْرْتُ إِلَيْهِ
 مِنْ هَذِهِ الْمَعَانِي لَوْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شَيْءٌ مُبْدِعٌ لَكُنْ أَيْضًا فَضْلُهُ بَامَّةً لِأَنَّ الْفَطْرَ لِلذِّكْرِ
 الْيَوْمَ وَالْعَدَدُ وَالشَّهْرُ لِحَتَّاشٍ لِّلْمَعْنَى مِنْ حَوَائِجِهِ كُلِّهَا وَلَمْ يَقَعْ مِثْلُ ذَلِكَ مِنْ
 يَدِي الْكَاتِبِ الْمُفْلِقِ وَلَا يَسْطُرُ لَأَنْ تَذَكَّرَهُ وَيُفَصِّلَ الْقَوْلَ فِيهِ وَقَدْ ذَكَرْتُ
 يَوْمَ الْارْبَعَاءِ فِي مَوْضِعٍ أُخَرُ مِنْ مَبَانِيهَا وَهُوَ بَعْدُ أَنْشَأَهُ لَوْزِرٌ وَقَدْ أَوْرَدْتُهُ
 هَاهُنَا لِجَلَّتْ لَانَّهُ مِنَ الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ وَذَلِكَ لِأَنِّي أَنْشَأْتُهُ لَوْزِرٍ رُغِبَ إِلَيْهِ
 وَحُطِبَةُ السُّلْطَانِ لِلْوَزَارَةِ مِنْ بَلَدٍ غَيْرِ بَلَدِهِ وَهُوَ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَالَى أَنْ يَخْذُلَ دِرَاوَا سَعْنِي أَنْ يَطْفِئَ مُشِيرًا وَأَسْتَوْقِفُ قُدْرَتَهُ
 عَمَّا سِوَاهُ فَمَا كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا عَمَّا يَكُونُ إِلَيَّ سَفِيرًا وَالْمُرِيدُ مِنْهَا جِدْرًا وَاصِلًا
 عَلَى رُسُولِهِ حَمْدُ النَّبِيِّ أَرْسَلَهُ لَشَيْبَرًا وَنَدِيرًا وَجَعَلَ فَضْلَهُ عَلَيْهِ سِرًّا وَاجْمَعَ لَهُ بَيْنَ

سبعة عشر جزو من أحد عشر وجزء من اثني عشر وإذا لم يكن الكتاب غاراً فالجواب
والأستحالة عليه أن يأتي بمثل هذا المعنى ومن أجل ذلك ينبغي أن يفسر بـ 2
كل علم حتى إذا حله من المعاني ما يتصل بعلم من العلوم يرى ما يفعل فيه
فأما شهر رجب فاني قلت في العم الذي وقع فيه ما ذكره وهو في موضع من
كائن أحد هما قولي ومن فضله أنه يتسرى في شهر رجب فاحصل العظم بالعظم
وقد كان يُدعى بالأصم فمذخر بهذا الفتح دعي بنى الفجر الصميم ولم يفتضه
الله في أيامه إلا لأنه مؤتم لدم مُمزق وإن الحسد فيه ذات عن طول حيز
الحسنات ما حصل بطول الاعتناق واحسن من هذا أنه قوت فيه نافلة
صلاته المشهورة بقرضه الجهاد وهما عني مئتان في البرد ويا بحر وطوبى لمن جمع
فهما من الأضداد وفي هذا الفصل معان ليله أحدها الدم المَهْرَق فإن
شهر رجب كان يُدعى فيه الغيرة كالأضحية في عدا الفخر والفتح فيه دم مَهْرَق
وهو دم العدو الكامل المعنى الآخر بآفله الصلوة وهي صلاة الرغاس وإنما
لون 2 شهر رجب ووقع فيه قرصه الجهاد وهما عني مئتان بارده وحارة
فالغنمة المارده ما نبليت بغير تعب قال والعنمة المارة ما نبليت بتعب قال
وأما الحسنة الطويلة العنق فانه يقال لفلان عُنُقُ خبزي عمل خير ولهذا
قال النبي صلى الله عليه وسلم المؤذنون أطول أعناقاً يوم القيمة المعنى الآخر
قول وقد كان يُدعى بالأصم فمذخر بهذا الفتح دعي بنى الفجر الصميم
الموضع الآخر قول 2 كتاب آخر وكان يسلم الشجرة يوم الاربعاء عت

نَوْمُ الْإِحْدِ وَحَلَقُ الشَّجَرِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَحَلَقُ الْمَكْرُوهِ يَوْمَ الثَّلَاثِ وَخَلَقَ النُّورَ
 يَوْمَ الْارْبَعَاءِ وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ وَحَلَقَ آدَمَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ
 الْعَصْرِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ وَاللَّيْلِ هـ فَاخْذَتْ اِنَا هَذَا الْحَبْرَ النَّبَوِيَّ وَصَرَفَتْ
 فِيهِ مَالَوَانَ مِنَ التَّصْرِفَاتِ وَآوَرَدَتْ اِيَّامَ الْاِسْبُوعِ كُلَّهَا فِي مُدَابَّاتٍ مِنْهَا
 يَمَّا اسْتَحْرَجَتْ هـ مُعْنَى مُتَدَعًا وَمِنْهَا مَا جَاعِلٌ مُتَدَعٌ فَمَا الْمَعْنَى الْمُسَدَّعُ
 مِنْ ذَلِكَ فَانْه فَمَحَّ بِلَدٍّ مِنَ الْعَدُوِّ وَالْكَافِرِ وَاتَّفَقَ فِيهِ يَوْمَ الْارْبَعَاءِ سَابِعَ عَشَرَ
 رَجَبٍ فَانْشَأَتْ فِي ذَلِكَ كِسَا وَذَكَرْتُ يَوْمَ الْارْبَعَاءِ سَابِعَ عَشَرَ الشَّهْرِ وَشَهْرٍ
 رَجَبٍ وَلَمْ يَوْعِ الْعَمَحُ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَهَذَا الْعَدَدُ وَهَذَا الشَّهْرُ اِيَّامُ يَوْمِ الْارْبَعَاءِ
 فَاِي فُلْتُ فِيهِ هـ وَصَادَفَ سَلَمُ الشَّعْرِ يَوْمَ الْارْبَعَاءِ وَفِي احْصَايَا هَذَا الْيَوْمِ
 سَمَدُ الْعَضْبِلَةِ مَعْنَى يَدُقُّ عَلَى كَبِيرٍ مِنَ الْاَفْكَارِ وَاسْمُ هَذَا الْاَلَاةِ حُلُوفُ النُّورِ
 وَالْمَكْرُطِلَةُ وَالْاَتْمَى الطَّلَاتُ الْاَبْلَانُورُ هـ وَهَذَا مُعْنَى مُتَدَعٍ لِي وَهُوَ عَلَى
 اسْدَاعِهِ فِي غَايَةِ اللِّطَامَةِ وَالرِّشَاقَةِ وَامَّا سَابِعَ عَشَرَ الشَّهْرِ فَاِي فُلْتُ فِيهِ
 وَكَانَ الْعَمَحُ فِي سَابِعَ عَشَرَ رَجَبٍ وَلَمْ يَأْتِ بِهَالِهِ فِي عَدَدِ اصْمِ الْاِذَا نَابَ الْاَكْرَ لَا
 نَعَاوِدَ لَهُ فَمَحَّ نَابٌ وَلَا يَجْلِلُهُ فِي حِسَابٍ تَقْدِيرُهُ اِذَا لَمْ يَخْرُجْ لَهُ فِي حِسَابٍ
 وَهَذَا الْمَعْنَى لَا تَصْدُرُ الْاَعْنَ عَارِفٌ بِعِلْمِ الْحِسَابِ لِأَنَّ الْعَدَدَ الْاَصْمَ هُوَ
 الَّذِي لَا يَخْرُجُ لَهُ صَحْحٌ كَسَعَةِ عَشْرٍ وَلَمْ يَكُنْ الْمَرْجِعُ إِلَى الْعُشْرِ
 وَالْعَدَدُ الْاَصْمَ لَا يَخْرُجُ لَهُ صَحْحٌ وَامَّا يُنْطَوِّعُهُ بِالْجُرْمِ وَمَا لِحُزْنٍ مِنْ

صفحة ٤٦٥

وفي حاله الأخرى عَصَبُ إلا أنه يَفْرِي الظَّلَاغَةَ تُخَضِّصُ بِاللَّحْمِ الْأَخْمَرِ وَهُوَ كِلِمَا
 الجِوَادِ الَّذِي أَزِيدَ الْقَوْلُ النَّبِيُّ لَوْ جَعَلَ كُلُّ مِصْعِدٍ وَلَحْدٍ لَسَبَقَهَا أَشَقَرُهُ وَمَرَانُ
 مَعْنِيَانِ مُتَبَدَّعَانِ جَارِئَيْنِ وَلَرِمَا وَقَفَ عَلَيْهِمَا ذِكْرُهُ مِنْ هُوَ جَاهِلٌ فِي الْفِكْرِ قَدْ
 الْغَرَبَ وَفَالِهَا هُنَا مِنْ الْأَمْرِ الْعَرِيفِ قُلْ هَٰ هُنَا إِلَٰهُهُ أَوْخَبِرْ مِنَ الْإِخْبَارِ النَّبَوِيِّ
 نَقِضِ الْمَعْنَى فِيهِمَا إِلَى غَيْرِهَا وَاجْهَلِ لَا مِرْيَقُونَ مَا نَشَأُ وَلَوْ عَلِمَ لِمَا قَالِ الْأَنْزَى
 أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ مِنْ فَرْجِي شَيْطَانٍ وَهَذَا الْأَسْمُ مِنْهُ
 الْأَنَّ السَّمْسُ تَطْلُعُ مِنْ فَرْجِي شَيْطَانٍ لَا غَيْرَ وَلَا يَذُلُّ عَلَى مَعْنَى غَيْرِ ذَلِكَ وَالَّذِي يَسُرُّ
 إِلَى بَعْلِهِ إِلَى وَجْهِهِ مِلْجُ مِنْ صُدُغٍ يَخْتِجُ إِلَى خَاطِرٍ يَسْتَخْرِجُ الْخَبْرَ وَتَصَرَّفَ
 فِي اسْتِبْطَاطِ الْمَعَانِي الْغَامِضَةِ وَالْأَقْلَمُ قَدْ سَمِعَ هَذَا الْخَبَرَ النَّبَوِيُّ مِنْ كَاتِبٍ سَاعِدٍ
 مُدْنِطٍ بِهِ السِّيَّاسَةُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْإِعْهَادُ نَاقِلٌ لَا اتَّوَابَهُ كَمَا آتَتْ بِهِ أَوْفَلُوهُ
 إِلَى مَا نَقَلْتُهُ إِلَيْهِ ٥ وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُ السِّيَّاسَةِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي وَصْفِ عَبْدِ اللَّهِ
 لِسُ مَعُودِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ شَيْفٌ مُلِيٌّ عَمَلًا وَأُخْذَتْ أَمَّا هَذَا الْمَعْنَى وَنَقَلْتُهُ إِلَى بَابِ صَمْتِهِ
 وَصَفَ بُسْتَانٍ قَدْ ثَرَتْ مَا فِيهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْفَاكِهَةِ وَوَصَفَتْ كَلَامَهُمَا بِمَا لَبِثَ
 بِهِ فَعَلَتْ وَفِيهِ الْبَيْتُ الَّذِي أَهَمَّ اللَّهُ بِهِ نِيَّوَمَا يَذْكُرُهُ وَاسْتَنْزَلَهُ بِوَرَقِهِ إِذْ كَشَفَتْ
 الْمَعْصِيَةَ مِنْ سِتْرِهِ وَخَصَّ بِطُولِ الْأَعْنَاقِ فَمَا يُرَى مِنْهَا مِنْ مِثْلٍ هُوَ مِنْ نَشْوَةِ مُكْرَمٍ
 وَقَدْ وَصَفَ مَا تَرَى طَعْمًا وَنَعْمَ جَسْمًا وَقُلْ هَذَا الْكَيْفُ مِلِيٌّ شَهْدُ الْكَيْفِ مِلِيٌّ
 عِلْمًا ٥ وَهَذَا مِنْ أَعْرَابِ مَا بِي مِنْ هَذَا الْأَسْلُوبِ ٥ وَمِنْ ذَلِكَ أَنَّهُ وَرَدَ عَنْ
 السِّيَّاسَةِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ خَلَقَ اللَّهُ التُّرْبَةَ تَوْمَ السَّبْتِ وَنَصَبَ أَحْمَالَ فِيهَا

اللام

نصف
نصف

٢
 وَذَلَّلَهُ فِي يَدِهِ عَلَى اسْتِفْحَامِهِ وَتَصَرَّفَ فِيهِ نَارَهُ فِي كَيْسِ الْجَاهِدَةِ وَنَارَهُ فِي اسْتِفْهَامِهِ
 وَلَيْسَ لِقَلَمٍ غَيْرُهُ أَنْ يُدْعَى لِقَوَى الْأُمِيرِ أَوْ أَنْ يُحْتَسَبَ الشَّمْلُ مَكَانَهُ مِنَ الْمِيرِ
 أَوْ أَنْ يُسْتَمَدَّ مِنْ مَعِينٍ خَلْفَهُ وَدَوَاهٍ فَيَنْقُضُ مِنْ مَعِينٍ إِلَى مَعِينٍ ٥ فَتَامِلْ مَا
 أَوْرَدَتْهُ فِي هَذَا الْفَصْلِ مِنْ صِفَاتِ الْقَلَمِ وَالِدَوَاهِ الَّتِي لَمْ يَنْدِهِ إِلَيْهَا أَحَدٌ مِنْ تَقْدِيرِي
 وَمَوْضِعِ الْمَعْنَى الْمُبْتَدِعِ مَا نَقَلْتُهُ مِنَ الْخَبَرِ النَّبَوِيِّ وَذَالَ أَنْ تَمُتَ الْقَلَمُ
 الْمَوْضُوعُ فِي بَطْنِ الدَّوَاهِ الْمُسْتَطِيلَةِ لِلْجَنِينِ فِي الْبَطْنِ ثُمَّ قَبْلَ مَا قُلْتُ
 مِنْ مَعَانٍ أُخْرَى كَرِهَ وَهِيَ قَالٌ لَمْ تَكُنْ مُسْتَدْعَةً فِي أَخَوَاتِ الْإِبْدَاعِ أَوْ بَنَاتِ الْحِكْمِ كَلَمْ
 وَمِنْ ذَلِكَ قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ رَفَى فِي مَرْقَايَ هَذَا فَاصْبُوه وَقُولُ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ جُمِعَتْ أُنْجِيلُ صَعْدٍ وَاحِدٍ لَسَبَقْنَا أَشَقَرُ فَخَلَّتْ
 أَمَا هَذِهِ لِلْعَيْنَيْنِ وَبَعَثَهُمَا إِلَى الْقَلَمِ أَيْضًا وَأَوْرَدْتُهُمَا فِي ضَمْنِ دَابِئِ الدُّوَانِ
 الْخَلْفَةِ لَيْسَتْهُ عَنْ الْمَلِكِ ثَوْرٍ الدَّرَسِ أَوْ سِلَانٍ مِنْ مَسْعُودٍ صَاحِبِ الْمَوْصِلِ نَقَلْتُ
 الْكَادِمُ لَا رُصْدٍ مَكْتُوبَاتِهِ لِمَنْ حَبَّ أَنْهَاؤُهُ وَلَا مَطْلُوبٍ يَجْعَلُ أَقْضَاؤُهُ لَا رُؤْيَا
 بَيْنَهُمَا لَا تَهْمُ عَمْدُ وَدَهُ فِي جَمْلَةِ الْحَكْمِ وَالْوَسَائِلِ فَاتَّزَمَ مِنْ أَوْقَاتِهَا حِكْمٌ وَسَبِيلَةٌ
 الْقَلَمِ وَقَدْ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْعَ يَدِهِ لَا حِجْمَ فِي حِرَانِهِ وَلَا حِجْمَ فِي عَنَانِهِ وَمِنْ عَادَتِهِ
 أَنْ يَخْلُطَ بِهِ الدُّوَانُ الْعَزِيزُ بِالطُّفْطُفِ وَالْجَانِبِ بِالْعِزِّ وَلَهُ مِنْ أَحْفَافٍ
 مَهْوِي فِي أَحَدٍ خَالِيهِ خَطِيبٌ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَحْصِبُ لِرُقِيَةِ الْيَمْرِ وَهُوَ الشَّيْبُ وَمِنْ جَالِهِ
 ٣

لادبیه مایسول لانه مطننه و مکانه فلخرت اما الجبر النبوی ووصعته مامنا
 فحاشات الفضل والصلاحه في احسن تقوم ومن لدن قول البصلي
 الله عليه وسلم في الجبين عزة عبد او امه واخذت هذا المعنى ونقلته الى
 العلم والدواء وذرته في صمداب دسه الى بعض الكتاب فقلت وهو
 صلح الدوله التي هي ام العظام والمنايا وبنت جلا وطلاع الشايبا
 وهي نجيه في سببه اصهار وميه في محاسن كلها تحكي مطالع نجوم وتنج
 في وشايح رقوم وقد انتقلت من منبت شجر الى منبت علوم وتجل اولاد
 وسموا بالبحر السمك واعطوا هداية دوى الابصار على ما بهم من الكمه وهم
 اجته في خشاها غير انه لا يحب في اسقاط احد هم غره عبد او امه ولم
 صفات اخرى يعظم امرها ويحسن ذكرها ومملك قياد الاسماع بطمها
 ونشرها ولقد يرى وقد تناول واجرامها فحبت ويد مخيت الحواد وكرع
 كرع القواد والجبر من غير مع من القواد فاذا انطق انقضت المسه
 الدوس ورفرت عليه النفوس واستحق اهل الناصي بقوله حتى جلس له
 القيام ونقوم له الجوس وكثيرا ما يره ويكره ويكره وكمج نانه الفار
 الذي لشور له فيزداد مضاء في كره والدي بطول على الرمح الطويل لا
 يزدقه على قتر الكفا وشبهه وانه صلح الزواجات الملك الذي هم
 نقشاته الحارجه من صند وهذا هو القلم الذي لخص سيدنا باستخراجه

عَلِيًّا مَسْلَى لَهُ فِي تَوْسِعَةِ مَوَاهِبِ الْأَنْعَامِ لِيَزِدَ أَجْزَالُ الْأَمْثَالِ وَلَقَدْ نَامَ إِنْ
 مِثْلَهُ بِمِثَالٍ فَكَانَ مِنْهُ إِبْرَاهِيمُ النَّظِيرُ وَلَمَّا وَصَلَهُ أَكْثَرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ لَمْ يَقِفْ عِنْدَ
 كَوْنِهِ وَلَا تَمَسُّ لِقَرْنِهِ وَمِنْ هَذَا الدَّهَابِ مِنَ الْحُسْنِ مَا شَبَّهَ لِقَبْلِهِ مِنْ
 الْأَمَاتِ الْوَارِدَةِ فِيهِ قَوْلُهُ بَعَالِي فَلَمَّا حَلَّ رُتَبُ الْحَجَلِ حَلَّهٖ دَكَّاهُ وَمِنْهَا قَوْلُهُ
 أَمَّا مَسْلَى لَمْ لِيَزِدْ أَجْزَالُ الْأَمْثَالِ وَمِنْهَا قَوْلُهُ بَعَالِي قِصَّةُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا
 حَزَنَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ إِي كَوْهًا قَالَ هَذَا زَيْ فَمَا أَفَلَّ قَالَ لَا أَحِبُّ الْأَقْلَبِينَ طَارِئًا أَيْ الْفَرَّ
 مَارِغًا قَالَ هَذَا زَيْ فَمَا أَفَلَّ قَالَ لَنْ لَمْ يَهْدِي نَبِيَّ لَا تَوَنُّ مِنَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ
 قَلَّمَ زَيْ الشَّمْسَ مَارِغَهُ قَالَ هَذَا زَيْ هَذَا الْبَرُّ لَمَّا أَفَلَّتْ قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي مَرِيضٌ
 تُسْرِدُونَ وَأَمَّا الْأَخْبَارُ رَأَى النَّبِيَّ الَّتِي نَقَلَهَا إِلَى كَلَامِي فَأَمْلَأْتُهُ
 الْأَمَاتِ الْمُقَدَّمِ ذَكَرَهَا مِنْهَا قَوْلُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشَّمْسُ تَطْلُعُ مِنْ قُرْنِي
 شَيْطَانٍ فَأَخَذْتُ هَذَا الْمَعْنَى وَنَقَلْتُهُ إِلَى وَجْهِهِ مَلِيحٌ مِنْ صُدُغَيْهِ فَقُلْتُ وَذَلِكَ
 مِمَّا أَذْكُرُهُ وَهَمُّ لَهٗ وَجْهٌ يَرْتَوِي الظُّلُمَانُ مِنْ مَائِهِ وَيَسْتَنْضِي بِهِ السَّارِي فِي
 سَوَادِ ظُلُمَاتِهِ وَقَدْ قَسَمْتُ مِنْ بَرَحِيهِ وَوَرْدِهِ وَأَجْوَانِهِ فَأَتَقَى الْحُسْنَ فِيهِ عَلَى الْخِلَافِ
 أَسْمَاءَهُ وَمَا تَقَالُ إِلَّا أَنَّهُ مِثَالٌ يُعْبَدُ لِكِنَّةٍ لَا يُعْبَدُ إِلَّا وَثَانٌ وَهُوَ آيَةُ إِلَهِي
 لَمْ تُشْنِ شَيْخٌ وَلَا نِسْكَانٌ وَإِذَا نَأَمَلْتَهُ مِنْ صُدُغَيْهِ عَلِمْتَ جِنْدَانَ الشَّمْسِ تَطْلُعُ
 قُرْنِي شَيْطَانٍ فَانْظُرْ إِلَى هَذِهِ الصَّنْعَةِ الدَّقِيقَةِ الَّتِي حَتَّهَا فِي هَذَا الْمَوْضِعِ لَا
 يَرَى إِنْ الْوَجْهَ الْمَلِيحَ شَبَّهَ الشَّمْسَ وَالصُّدُغَانِ مِمَّا قَوْلُهُ وَمِثْلُ هَذَا يَقُولُ الشَّيْطَانُ

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr

Sayfa
60 adet

u	2660
N	
h	22-26
d	E5
r	
s	36

E5

K. No.
2644

36

ملوك التوتية في تاريخ
طوب

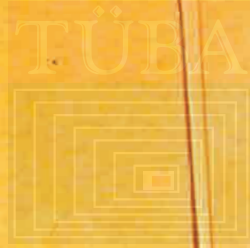
TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

۲۰۰ هجری ده یا ۱۸۰۰ میلادی

کتابخانه ملوک و طوب

KONYA MÜHÜRİ
Yeni No
Eski No
Tarih 2644

2644

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

www.tuba.gov.tr